Niculae Ionescu-Galbeni

Virgil Petrescu

PARTIDUL
NAŢIONAL
ŢĂRĂNESC
CREŞTIN
DEMOCRAT

PNȚCD
PRIVIT DIN INTERIOR
1997 - 2000

Volumul 1
ARGUMENT

Editura CHEIRON
București, 2023

Niculae Ionescu-Galbeni **Virgil Petrescu**

PNȚCD – PRIVIT DIN INTERIOR 1997/2000

VOLUMUL 1 – ARGUMENT

Prezentul volum este publicat gratuit cu acordul autorilor, sub licența Creative Commons Atribuire-Necomercial (CC BY-NC).

Niculae Ionescu-Galbeni
Virgil Petrescu

PNȚCD – PRIVIT DIN INTERIOR 1997/2000

Volumul 1
ARGUMENT

editura CHEIRON

Bucureşti, 2023

Redactori: Niculae IONESCU-GALBENI
Virgil PETRESCU

Tehnoredactor: Loredana DOBOȘ
Grafică supracopertă: Virgil PETRESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Ionescu-Galbeni, Niculae
PNŢCD - privit din interior : 1997/2000 / Niculae Ionescu-Galbeni, Virgil Petrescu. - Bucureşti : Editura Cheiron, 2023
4 vol
ISBN 978-606-8220-93-2
Vol. 1 : Argument. - 2023.
ISBN 978-606-8220-94-9

I. Petrescu, Virgil

32

Tipar și legătorie: Vizual-Graph SRL
www.vizual-graph.ro / tipografia@vizual-graph.ro / 0745 138 123

CUPRINS

Cuvânt înainte 7
I. Despre editare 7
II. Aspecte politice 9
III. Post-scriptum 12

Dan Pavel: Studiu introductiv 13
O tragedie românească: Mărirea și decăderea celui mai vechi partid istoric 13

1. PNȚCD - repere istorice 100

2. Președinți ai partidului 108
2.1. Iuliu Maniu, președintele PNȚ (1926-1933, 1937-1947) 108
2.1.1. Repere biografice 110
2.1.2. Din ideile politice ale lui Iuliu Maniu 113
2.1.3. Cuvânt de încheiere 133
2.2. Ion Mihalache, președintele PNȚ (1933-1937) 136
2.2.1. Repere biografice 136
2.2.2. Din ideile politice ale lui Ion Mihalache 139
2.2.3. Discursul lui Ion Mihalache la înmormântarea lui Spiru Haret 149
2.3. Corneliu Coposu, președintele PNȚCD (1990-1995) 150
2.3.1. Repere biografice 150
2.3.2. Din ideile politice ale lui Corneliu Coposu 153
2.3.3. Opinii despre Corneliu Coposu 162
2.4. Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1995-2000) 176
2.4.1. Repere biografice 176
2.4.2. Din ideile politice ale lui Ion Diaconescu 178
2.4.3. Opinii despre Ion Diaconescu 185

3. Forurile de conducere ale PNȚCD în perioada 1991-2000 190

4. Reprezentanții PNȚCD în Parlamentul României în legislatura 1996-2000 192
4.1. Senatul României 192
4.2. Camera Deputaților 195
4.3. Declarația comună de renunțare la viitoarea candidatură a unui grup de vechi membri PNȚCD 199

5. Reprezentanții PNȚCD în administrația publică centrală în perioada 1996-2000 203

6. Legislație și instituții centrale promovate în perioada 1996-2000 . . 209
6.1. Preambul 209
6.2. Legislația semnificativă adoptată 217
6.3. Instituții centrale nou înființate 232
6.4. Instituții centrale reorganizate 236

7. Două legi controversate 239
7.1. Legea deconspirării Securității 239
7.1.1. Documentar despre Legea deconspirării Securității 240
7.1.2. Modificări ulterioare ale Legii nr. 187/1999 244
7.1.3. Opinii privind problema deconspirării Securității 246
7.2. Legea de restituire a caselor naționalizate 252
7.2.1. Documentar despre Legea de restituire a caselor naționalizate 256
7.2.2. Opinii privind Legea de restituire a caselor naționalizate 261
7.2.3. Extras din ședința Camerei Deputaților din 14 noiembrie 2000 267
7.2.4. Modificări ale Legii nr. 10/2001 și unele consecințe ale retrocedărilor 274

8. „Mineriadele" din anul 1999 287
8.1. Analiza ministrului de Interne Gavril Dejeu 288
8.2. „Pacea de la Cozia" 296
8.3. Analiza președintelui PNȚCD Ion Diaconescu 302
8.4. Un comentariu 305

9. Privire de ansamblu asupra guvernării coaliției CDR-USD-UDMR . . . 306
9.1. Guvernul Victor Ciorbea (1996-1998) 306
9.1.1. Opinii despre Guvernul Victor Ciorbea 307
9.1.2. Considerații cu privire la criza Guvernului Victor Ciorbea 320
9.2. Guvernul Radu Vasile (1998-1999) 333
9.2.1. Opinii despre Guvernul Radu Vasile 333
9.2.2. Considerații cu privire la criza Guvernului Radu Vasile 341
9.3. Guvernul Mugur Isărescu (1999-2000) 373

10. Analiza pe domenii a participării PNȚCD la guvernarea coaliției CDR-USD-UDMR 383
10.1. Reformă și economie 383
10.1.1. Ulm Spineanu - Evoluții și rezultate economice 383
10.1.2. Petrișor Peiu - Analiza economiei României între anii 1997-2000 392
10.1.3. Ioan Avram Mureșan - Dezvoltarea regională și reforma administrației publice în anul 1998 408
10.2. Radu Sârbu – Privatizarea în România 411
10.3. Ioan Avram Mureșan - Politici agricole 430
10.4. Romică Tomescu - Politici de mediu 437
10.5. Nicolae Noica - Lucrări publice și amenajarea teritoriului 442
10.6. Gavril Dejeu - Afaceri Interne 447
10.7. Costin Georgescu - Din activitatea SRI 457
10.8. Politici educaționale 459
10.8.1. Virgil Petrescu - Primul an de conducere la Ministerul Educației Naționale 459
10.8.2. Andrei Marga - Schimbări în învățământ 464
10.8.3. Ion Diaconescu - Despre miniștrii PNȚCD ai Educației 467
10.9. Ion Caramitru – Politici și programe în domeniul culturii 469
10.10. Alexandru Herlea – Activitatea Departamentului pentru Integrare Europeană 474

11. Alte probleme critice 485
11.1. Soarta mineritului 485
11.2. Situația flotei României 493
11.3. Devalizarea băncilor 498
11.4. Prăbușirea Fondului Național de Investiții (FNI) 502
11.5. Evoluția Taxei pe Valoarea Adăugată (TVA) 508

12. PNȚCD și aderarea României la structurile europene și euroatlantice 513
12.1. România - NATO 513
12.1.1. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord 513
12.1.2. România pe drumul către NATO 516
12.2. România - Uniunea Europeană 528
12.2.1. Uniunea Europeană 528
12.2.2. Parcursul României către Uniunea Europeană 529
12.2.3. Argumente pro și contra aderării României la Uniunea Europeană 533
12.3. Opinii privind drumul României către structurile europene și euroatlantice 534

13. Considerații despre PNȚCD și guvernarea coaliției CDR-USD-UDMR 543
13.1. Oameni politici și presă de partid 543
13.2. Politologi și formatori de opinie 551
13.3. Ziariști și publiciști 570

14. Sinteza guvernării coaliției CDR-USD-UDMR 582
14.1. Domeniul legislativ 582
14.2. Domeniul economic și financiar 589
14.3. Alte domenii de activitate 614
14.4. Relațiile PNȚCD cu Președinția României 620
14.5. Integrarea în structurile europene și euroatlantice 623

15. Concluzii privind guvernarea 1996-2000 627

CUVÂNT ÎNAINTE

I. Despre editare

Prinsă în vâltoarea actualității politice după alegerile din 1996 și în nevoia de a participa pentru întâia dată după Revoluție la guvernarea țării, conducerea PNȚCD a trebuit să-și concentreze acțiunea și maxima determinare pentru rezolvarea problemelor dificile, unele chiar grave ale epocii. Presiunea momentului și poate o imprudentă evaluare triumfalistă au dus la neglijarea, cel puțin temporară, a unei perspective mai largi istorice a evenimentelor ce se desfășurau și cu participarea directă a partidului. Se privea spre viitor doar ca evaluare politică și nu în viziune istorică. Era un timp al acțiunii și nu unul al reflecției.

În această situație, pentru a aduce și istoria „în prezență", în decembrie 1997, Niculae Ionescu-Galbeni, vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat, a luat inițiativa de a înregistra discuțiile și deciziile luate în Biroul de Conducere și în alte foruri ale partidului. Motivul era extrem de simplu: aceste dezbateri ar constitui în viitor o bază de cunoaștere a istoriei politice din România postdecembristă, la nivelul celui mai important partid din coaliția de guvernare CDR-USD-UDMR din perioada 1996-2000.

Drept urmare, s-a apelat la doamna Virginia Dumitrescu, expert parlamentar, pentru a înregistra și stenografia aceste dezbateri. Ca rezultat, până la sfârșitul anului 2000, s-au acumulat peste 10.000 de pagini dactilografiate de doamna Dumitrescu, care au reprodus cu deosebită rigoare tot materialul stenografiat și înregistrat audio.

Următoarea etapă a fost de a digitaliza întregul document. Pentru acest demers, Ionescu-Galbeni a apelat la doamna Corina Aldea, care cu multă competență și devotament a realizat o primă formă digitală.

Ulterior, în ultima fază de elaborare a lucrării, a participat pentru transcrierea digitală a mai multor documente de presă, cu multă dăruire, doamna Daria Petrescu, fost secretar executiv al PNȚCD.

Pentru activitățile și contribuțiile mai sus menționate, autorii exprimă celor trei doamne deosebita lor apreciere și recunoștință și, totodată, le aduc pe această cale sincere și afectuoase mulțumiri.

După anul 2011, Niculae Ionescu-Galbeni a solicitat și a realizat o colaborare cu profesorul universitar Virgil Petrescu, fost secretar general adjunct și vicepreședinte al PNȚCD, pentru finalizarea materialului în vederea publicării. Având asentimentul acestuia, au început, în comun, munca de redactare.

S-a luat decizia de a se realiza și un volum preliminar, ca argument al prezentării dezbaterilor din forurile de conducere ale PNȚCD. Astfel a apărut volumul 1 al lucrării „PNȚCD – privit din interior, 1997-2000", al cărui cuprins s-a modificat pe măsură ce se lucra, devenind tot mai relevant istoric și politic.

Celelalte trei volume corespund documentelor PNȚCD din anii 1997-1998, 1999 și 2000. Aici s-a operat în felul următor: după titlul fiecărui document de ședință s-a introdus lista completă a subiectelor dezbătute, din care cele considerate semnificative din punct de vedere politic au fost „bolduite", iar în textul final s-au reprodus exclusiv acestea. În general, chestiunile locale sau confruntările personale din cadrul organizațiilor teritoriale ale partidului nu au fost considerate de interes general pentru a fi integrate în textul propus spre tipărire. S-a luat în considerare atât faptul că lucrarea, în ansamblu, trebuie să aibă un necesar și documentat conținut politic, cât și un număr rezonabil de pagini.

În privința listei participanților la ședințe, ea a fost alcătuită în ordinea funcțiilor deținute în partid la momentul respectiv (membrii Biroului de Conducere, Coordonare și Control sau, ulterior, ai Biroului Național de Conducere, membrii supleanți, secretarii generali adjuncți, miniștrii, alți invitați).

Întrucât în materialul înregistrat (steno și audio) nu a existat o evidență nominală a persoanelor participante la respectivele ședințe, au fost considerate prezente doar persoanele care au avut intervenții verbale.

Ca mod de lucru s-a apelat la metoda folosită în informatică și calcul numeric *trial and error method*. Astfel, materialul de bază, cel integral, a fost denumit „Document I", atât în formatul hârtie, cât și în cel digitalizat în prima etapă. Asupra „Documentului I" s-a intervenit exclusiv pentru eliminarea erorilor de digitalizare și a celor gramaticale, precum și pentru unele stilizări ale intervențiilor, asemănător cu modul de lucru din Parlament privind reproducerea dezbaterilor.

După această fază, forma digitală a devenit „Documentul II", care a fost printat în totalitate. Lucrându-se asupra lui, s-a realizat selecția intervențiilor despre care s-a amintit anterior, care a fost apoi digitalizată, rezultând „Documentul III", acesta fiind la rândul său printat.

În fiecare volum, pentru o mai bună înțelegere a dezbaterilor, s-au introdus note de subsol cu prezentarea unor persoane sau instituții (în general cu referire la momentul dezbaterilor), iar la finalul expunerii unora dintre ședințe s-au atașat note care să ofere explicații suplimentare.

În privința volumului 1 al lucrării, de regulă materialul de bază a fost extras din lucrări memorialistice, volume ale conferințelor, volume de autor, documente publicate în presa scrisă și digitală, rapoarte oficiale pe diferite

domenii de activitate, dar s-au introdus și unele documente solicitate în mod expres de autori persoanelor calificate pe anumite probleme.

Selectarea documentelor, analiza și comentarea lor, elaborarea unor concluzii, toate acestea aparțin autorilor lucrării. Se menționează faptul că acest prim volum a fost supus unor nenumărate revizuiri, completări și reorganizări, până să ajungă la forma considerată finală.

La încheierea lucrării trebuie făcute câteva observații. Astfel, volumele 2, 3 și 4 reprezintă, în principal, o activitate de editare[1] a unor materiale politice înregistrate în ședințele forurilor de conducere ale PNȚCD. În textele din aceste volume în care se face referire la titularii acestei lucrări, s-a folosit, în general, sintagma „editorii".

La volumul 1 „Argument", dacă textul provine dintr-un material tipărit, pentru referirea la titularii lucrării s-a folosit tot sintagma „editorii". Dacă însă textul prezintă contribuții personale și originale ale unuia sau al ambilor titulari, s-a folosit sintagma „autorii".

În încheierea acestui „Cuvânt înainte" referitor la editare, se exprimă speranța că lucrarea de față, realizată pe parcursul a peste două decenii, ar putea fi utilă ca material documentar specific unei anumite perioade a vieții politice din România postdecembristă.

Editorii

II. Aspecte politice

Lucrarea „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" a fost gândită inițial cu intenția de a pune la dispoziție publică dezbaterile și deciziile din cadrul forurilor de conducere ale partidului, așa cum au fost ele înregistrate cu fidelitate în perioada de guvernare 1997-2000.

Pe parcursul finisării documentelor, s-a remarcat faptul că, prin prezentarea fragmentată în succesiunea lor, ședințele de lucru ale forurilor de conducere ale PNȚCD nu pun în evidență cu suficientă pregnanță tocmai esența actului de guvernare: aspirații, obiective, activități, modalități, finalități și consecințe ale acestora.

Or, autorii au dorit și intenționat ca această lucrare să reprezinte mai mult decât simpla publicare a unor documente privind activitatea politică desfășurată în cadrul forurilor de conducere ale partidului.

În acest sens, s-a considerat necesară întocmirea unui volum suplimentar, intitulat „Argument", care să cuprindă, în mare măsură și obiectiv ori-

[1] Prin editare, titularii înțeleg colaționarea, ordonarea, selectarea textelor de interes, corectarea gramaticală și stilizarea acestora, precum și tot ce ține de prezentarea integrală și corectă a intențiilor exprimate în text în vederea pregătirii pentru tipărire/publicare (cu adnotații critice și explicative).

entată, contribuția PNȚCD la viața politică, economică și socială din perioada guvernării coaliției CDR-USD-UDMR.

De-a lungul timpului, dar și în prezent, din ce în ce mai mulți analiști politici, istorici și ziariști au tendința de a evalua perioada de după Revoluția din 1989 drept un ansamblu spațio-temporal în care nu s-au petrecut evoluții istorice esențiale și care să fi schimbat din temelii ordinea socială. S-a afirmat că în România s-a aflat continuu la conducere o clasă politică orientată spre satisfacerea intereselor proprii sau de partid, că aproape nimic nu s-a realizat pentru ca un popor traumatizat o jumătate de veac de dictatură comunistă și penurie materială să evolueze spre standarde politice, economice și sociale compatibile cu cele ale statelor Europei Occidentale.

Or, cum această viziune sumbră asupra istoriei recente a României este departe de a fi corectă, ci doar parțial adevărată, prin lucrarea de față s-a încercat să se demonstreze că PNȚCD a fost un partid în mod esențial diferit de celelalte partide, liderii săi au fost, în marea lor majoritate, oameni care nu s-au gândit în primul rând la ei înșiși sau spre partid, iar cuvântul „țară" a mai reprezentat un ideal.

Oamenii. Ar trebui reamintit că în anii 1997-2000, dar și ulterior, PNȚCD a constituit obiectul unor campanii de atacuri furibunde și calomnii în mass-media și în viața politică, privind mai ales corectitudinea actelor de guvernare. Partidul s-a găsit sub un potop de acuzații de corupție și rapt, iar membrii săi ar fi săvârșit jafuri prin care s-au îmbogățit fraudulos, aducând statului mari prejudicii. Adevărul este că au fost extrem de rare cazuri de corupție sau de abuz în serviciu, dovedite în justiție, în care să fie implicați membri PNȚCD.

A existat o perioadă când PDSR, în frunte cu Ion Iliescu, dar și cu alți actori politici, se străduia din răsputeri să demonstreze că guvernarea în care PNȚCD fusese forța dominantă a fost dezastruoasă politic și economic, un timp în care țărăniști corupți se îmbogățeau, iar marea masă a populației sărăcea. Spre exemplu, Adrian Năstase, în ședința Delegației Permanente a PSD din 22 noiembrie 2004, îi cerea cu disperare lui Ovidiu Mușetescu, președintele AVAS[2], să descopere fraude săvârșite la Fondul Proprietății de Stat (FPS) de țărăniști, iar acesta îi răspundea vădit intimidat: „Asta am găsit, de unde să scot altele?" (v. subcap. 13.1)

Acum, după trecerea anilor, se poate face și un bilanț corect asupra avuției multor membri ai partidului. Niciunul din liderii PNȚCD nu a făcut și lăsat avere din perioada de guvernare. Cei vârstnici, din generația temni-

[2] AVAS - Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Statului, înființată în baza OUG nr. 23/2004, privind reorganizarea Autorității pentru Valorificarea Activelor Bancare (AVAB) prin comasarea prin absorbție cu Autoritatea pentru Privatizare și Administrarea Participațiilor Statului (APAPS); AVAS este succesoare a Fondului Proprietății de Stat (FPS), a Autorității pentru Privatizare și Administrarea Participațiilor Statului (APAPS) și a Autorității pentru Valorificarea Activelor Bancare (AVAB).

țelor, au fost oameni modești, atât înainte cât și după ce au deținut funcții de responsabilitate politică. Aceștia au dus o viață austeră, au trăit și au murit în casele lor, fie moștenite din familie, fie apartamente în blocuri-cazarmă cumpărate de la stat în perioada comunistă. Astfel, Corneliu Coposu a locuit împreună cu familia într-un apartament de la stat, cu chirie, având personal o cameră de 2 x 3 m și dormind într-un pat de campanie așezat între două uși. Ion Diaconescu a avut un apartament cu trei camere, la bloc, ca și Gabriel Țepelea. Singurul lider PNȚCD care avea o avere consistentă, dar agonisită în Marea Britanie, a fost Ion Rațiu, avere pe care însă nu și-a sporit-o în țară, ci dimpotrivă, aidoma boierilor noștri pașoptiști, a cheltuit-o ajutând partidul și editând ziarul „Cotidianul", de mare succes la public.

Senatorii și deputații, membri ai PNȚCD, după ce partidul nu a mai avut reprezentare parlamentară, au revenit la locurile anterioare de muncă ori s-au pensionat.

Câtă diferență față de liderii PDSR, precum Adrian Năstase care se răsfață între apartamentul din Zambaccian și productiva fermă de la Cornu. Câtă distanță între modesta existență a foștilor lideri țărăniști și opulența noii protipendade de astăzi, care se lăfăie în penthouse-uri și vile de lux cu piscină, conduc bolizi de zeci de mii de euro și își petrec vacanțele în rezidențe exotice.

Totodată, trebuie afirmat că PNȚCD nu a făcut niciodată apologia sărăciei, nu a fost împotriva bunăstării oamenilor și a dobândirii de bunuri și averi, dar acestea să fie realizate legal și potrivit moralei creștine, care presupune un echilibru între bogăția opulentă și sărăcia severă.

Un alt factor care i-a deosebit fundamental pe liderii țărăniști ai generației temnițelor de ceilalți membri ai clasei politice a fost lipsa de ambiții și de aspirații obsesive pentru funcții politice de conducere, propensiunea pentru ranguri și demnități. Înțelegând cu modestie și înțelepciune că lipsa lor de experiență managerială în aparatul de stat și în economie ar constitui un handicap în realizarea unor obiective majore în guvernare, ei au deschis calea atât generației de mijloc, cât și celei tinere din partid pentru preluarea funcțiilor de conducere din aparatul de stat. Niciunul din liderii acelei generații nu a vrut și nu a preluat vreo funcție ministerială, rezervându-și dreptul de a participa la activitatea politică a partidului în domeniul legislativ, în Parlament.

De asemenea, câtă diferență între atitudinea liderilor PNȚCD prin opoziția lor fermă față de postcomunismul anilor '90 și față de liderii altor partide istorice, care efectiv au dat buzna spre funcții ministeriale, participând în guverne FSN și PDSR, opuse lor atât doctrinar, cât și politic.

Setea de funcții și de putere au orbit pe cei mai mulți membri ai clasei politice, anulând orice comportament dezinteresat sau altruist și transformându-i în prizonierii intereselor personale sau de partid.

Dacă dorința de putere și de înavuțire au constituit caracteristicile majorității clasei politice din România în anii postdecembriști, aceste jal-

nice trăsături au fost străine membrilor PNȚCD. Putem afirma cu seninătate și conștiința împăcată că PNȚCD și membrii săi „au fost altfel" decât majoritatea celor prezenți astăzi în viața politică românească.

Faptele. Pe de altă parte, dacă se face referire la mutațiile politice, economice și sociale, precum și la evoluția de ansamblu a României de la Revoluția din 1989 și până astăzi, trebuie subliniat faptul că în perioada de guvernare dintre anii 1997-2000 s-au realizat ample și fundamentale modificări legislative, iar România a avut o evoluție fermă spre economia de piață liberă, prin privatizări masive și retrocedări către foștii proprietari a rapturilor istorice ale regimului comunist. De asemenea, tot atunci s-a tranșat orientarea înspre structurile economice și de securitate euroatlantice, Uniunea Europeană și NATO.

În acea perioadă s-a produs în țara noastră punctul de inflexiune care a generat în plan politic, economic și social mutații profunde și ireversibile către o nouă societate, compatibilă cu țările moderne și evoluate ale lumii.

A fost cu certitudine momentul istoric fast de cotitură decisivă în destinul României.

Iată de ce autorii au considerat necesar să realizeze și acest volum 1, intitulat „Argument", care să pună în valoare guvernarea PNȚCD din perspectivă istorică.

Autorii

III. Post-scriptum

Autorii lucrării „PNȚCD – privit din interior, 1997-2000" au solicitat politologului profesor Dan Pavel observații și evaluări asupra materialului politic și istoric pregătit pentru publicare. Răspunsul la această solicitare s-a concretizat într-un amplu studiu introductiv intitulat „O tragedie românească: Mărirea și decăderea celui mai vechi partid istoric", document care prefațează această lucrare.

Studiul respectiv reprezintă o contribuție extrem de valoroasă și necesară privind evaluarea ideilor, atitudinilor și acțiunilor politice - din perioada istorică analizată - ale persoanelor și personalităților menționate în cele patru volume „PNȚCD – privit din interior, 1997-2000".

Prin străduința autorului studiului introductiv de a parcurge câteva mii de pagini cu multă competență profesională, acribie științifică și obiectivitate, lucrarea capătă o sporită importanță documentară și istorică, precum și o deosebită relevanță editorială.

Pentru toate acestea, autorii își exprimă întreaga lor gratitudine și îi aduc pe această cale domnului Dan Pavel mulțumirile lor respectuoase.

Autorii

DAN PAVEL: STUDIU INTRODUCTIV

O tragedie românească: Mărirea și decăderea celui mai vechi partid istoric

Prin publicarea celor patru volume ale cărții „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000", Niculae Ionescu-Galbeni și Virgil Petrescu aduc o contribuție neprețuită la studiul politicii postcomuniste din România, și nu numai. În ciuda faptului că toți românii se pricep la politică, tot nu reușim să înțelegem pe deplin ce s-a întâmplat cu noi, românii, în perioada postcomunistă.

De fapt, nu înțelegem ce s-a petrecut cu noi de la cel de Al Doilea Război Mondial încoace, când ne-am trezit sub o ocupație străină, care a impus cu forța un regim imoral, antinațional, ilegitim: comunismul. Mai grav decât orice altceva este că nu ne-am dumirit nici măcar ce s-a petrecut cu noi în timpul regimului comunist, cel mai mare dezastru cunoscut de noi ca națiune. Cel mai mare dezastru moral și umanitar al națiunii noastre este încă privit de anumiți concetățeni cu regret sau nostalgie, chiar și de către reprezentanți ai generațiilor născute după căderea comunismului. Este imposibil să-ți construiești viitorul ca națiune dacă nu ți-ai înțeles propriul trecut. Românii nu erau pregătiți să trăiască într-un regim autoritar și criminal pe care nu și l-au dorit. Iar când regimul comunist s-a prăbușit pe neașteptate, după zeci de ani de degradare socială, educațională și culturală, românii nu erau pregătiți pentru ceea ce a urmat - democrația, liberalismul, capitalismul, statul de drept, asumarea riscurilor într-o societate concurențială, meritocratică, corectitudinea și competența în construcția politică.

Nu este însă un obstacol de netrecut.

Treptat, începem să ne asumăm trecutul, să reflectăm asupra sa, să îl analizăm și să completăm piesele uriașului *puzzle* al devenirii noastre naționale. Iar rolul jucat de Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat a fost unul crucial, în perioade atât de diferite. Au fost studiate și explicate mai mult perioadele de dinainte de 1918, cea interbelică și din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, și mai puțin perioada tragediei abătute asupra partidului și a întregii țări prin instaurarea comunismului.

La fel de puțin a fost studiată și explicată perioada postcomunistă, când rolul jucat de PNȚCD a fost unul major. Acel rol s-a exercitat în mod salvator și constructiv tocmai în cea mai critică perioadă a postcomunismului, când deja fuseseră compromise guvernarea în interes public, democrația, liberalismul, capitalismul, statul de drept, respectarea drepturilor universale ale omului și libertăților individuale.

România a fost repusă definitiv pe traiectoria europeană și nord-atlantică tocmai de partidul foștilor deținuți politici (Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Niculae Ionescu-Galbeni, Gabriel Țepelea și mulți alții), care au reușit să atragă alături de ei reprezentanți valoroși din următoarele generații și să promoveze reformele indispensabile pentru dezvoltarea țării noastre, înfăptuiri aproape deloc cunoscute și recunoscute. A fost o misiune de sacrificiu, în ultimă instanță sinucigașă, întrucât ulterior PNȚCD a dispărut dintre partidele parlamentare, iar în câțiva ani a căzut în derizoriu. Când dispare un partid istoric, extrem de valoros, cu merite în trecut și în prezent, în schimb răzbesc partide de calitate inferioară, populiste, oportuniste, înseamnă că „ceva este putred" în țara respectivă, ca să parafrazăm constatarea lui Hamlet. Dacă se poate învăța ceva din această experiență tragică înseamnă că vom face un pas în plus pentru a explica ce s-a întâmplat cu noi în postcomunism. Și de ce.

PNȚCD a fost un partid nepereche datorită liderilor săi din perioada postcomunistă. Acest lucru este dovedit de transcrierile ședințelor Biroului de Conducere, Coordonare și Control, în timpul cărora se discutau, se căutau și se găseau soluții pentru problemele României. Contextul istoric și politic nou în care acționa partidul înființat de Iuliu Maniu și Ion Mihalache a fost unul complicat și eminamente ostil fostelor partide istorice.

După mai mult de douăzeci de ani, se poate spune că am asistat la o autentică tragedie românească: ea a constat în contradicția dintre realizările ieșite din comun ale PNȚCD și Convenției Democratice, aflate într-o complicată coaliție executivă și legislativă, și eșecul electoral din 2000, urmat de dezintegrarea și degradarea celui mai vechi partid istoric.

Peste tot în lumea liberă, procesele modernizării, democratizării, liberalizării, construcției statului de drept, realizării bunăstării generale din fiecare stat au depins de calitatea și eficiența instituțională a partidelor. Studiile de tranzitologie au explicat că tranziția de la state dictatoriale militare ori civile la democrație este mai dificilă decât construirea neîntreruptă a democrației. Iar tranziția de la regimurile totalitare comuniste este cea mai dificilă, nefiind una ireversibilă. În partea de *comparative politics* care se ocupă cu studiul democratizării, consolidarea democrației este variabila dependentă, adică ceea ce trebuie explicat; pentru a vedea în ce măsură se produce sau nu consolidarea, este nevoie de studiul mai multor variabile independente, cele cu ajutorul cărora explicăm. Una dintre aceste variabile - natura sistemului politic care a precedat tranziția - este atât de importantă încât i s-a spus **megavariabilă**[3].

[3] Pentru relația dintre consolidarea democrației (variabila dependentă) și factorii care o determină (variabilele independente), vezi Juan Linz, Alfred Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe* (Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1996), xiv-xv, precum și capitolele din partea I, *Theoretical Overview*, pp. 3-86.

Sistemul comunist din România a fost diferit de sistemul comunist din Ungaria, iar cel din Polonia de cel din Bulgaria ori Uniunea Sovietică, și așa mai departe. În alte state, înșiși comuniștii au făcut reforme ori i-au tratat tolerant pe dizidenți. În România, guvernarea a devenit tot mai represivă, nu au existat reformiști în conducerea comunistă, ci numai dogmatici și *hard-liners*, iar după deceniile de luptă anticomunistă și de rezistență în munți, care au fost înăbușite în sânge, autoritățile au reușit să reducă populația la tăcere și să împiedice formarea unor grupuri semnificative de dizidenți, cu influență socială. Intoleranța față de cei care suferiseră în comunism s-a menținut multă vreme și după căderea regimului represiv.

Au fost diferențe substanțiale între statele foste comuniste în funcție de variabila independentă (variabilă din categoria *actor-centered*) legată de întrebarea „cine inițiază și controlează tranziția?" În mod logic, inițierea tranziției a decurs din inițierea schimbării de regim politic, care în diferite state comuniste a fost făcută fie de către cei de la putere, fie de cei din opoziție[4]. În Uniunea Sovietică, inițierea reformării comunismului a fost făcută de elitele aflate la putere (liderul comunist Mihail Gorbaciov și susținătorii săi), iar din pricina principiului consecințelor neintenționate, efectul reformelor a fost atât de destabilizator încât a condus la prăbușirea comunismului; în literatura de specialitate, fenomenul se numește *transaction* ori *reform* sau *transformation*. În Cehoslovacia, schimbarea regimului politic a fost inițiată de către opoziția anticomunistă (în frunte cu dizidentul Václav Havel, devenit președinte), iar forțele din jurul său au controlat tranziția; fenomenul se numește *breakdown/collapse* ori *rupture* sau *replacement*. În Polonia, punctul de inițiere a tranziției a fost negocierea dintre elitele de la putere și cele din opoziție: foștii comuniști, conduși de mareșalul Jaruzelski și generalul Kiszczak (ministrul de interne), și sindicatul Solidaritatea (*Solidarność*), condus de liderul sindical Lech Wałęsa, sprijinit de elita intelectuală și Biserica Catolică; în literatura tranzitologică, fenomenul poartă numele de *extrication* sau *ruptforma* ori *transplacement*. În Polonia s-a numit și fenomenul *Round Table* - „Masa Rotundă".

La noi tranziția a fost inițiată și controlată de Ion Iliescu și forțele care l-au sprijinit. Cine era Iliescu și pe cine reprezenta? El nu era „nici cal, nici măgar"; nu mai făcea parte din nomenclatura comunistă, de unde fusese epurat, dar nici din opoziția anticomunistă. Iar negocierea a fost exclusă din start, Iliescu și ceilalți respingîndu-l violent pe Corneliu Coposu în timpul evenimentelor din decembrie 1989[5].

---

[4] Pentru terminologia folosită în teoriile tranziției, vezi Samuel P. Huntington, *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century* (Norman and London: The University of Oklahoma Press, 1991), pp. 112-115.

[5] Episodul de la TVR a fost povestit chiar de către Petre Roman, în *Față în față cu Petre Roman, 9 convorbiri cu Vartan Arachelian* (București, Cartea Românească, 1996), pp. 108-110.

Ca participant și martor la evenimentele dubioase din clădirea Comitetului Central al PCR, ca jurnalist și filosof, am înțeles din prima zi că nu era o revoluție de tip popular; prin observație, deducție și intuiție, am ajuns la concluzia că Iliescu și grupul său erau teleghidați de altcineva și de altundeva. Dar dovezile concrete erau cvasiinaccesibile. Abia după mai bine de un sfert de secol de la evenimente, procuratura din România a început să acuze că ar fi fost vorba de o legătură cu cercurile de putere sovietice. Prin dezinformarea și manipularea tipice poliției politice sovietice, noii conducători au indus în eroare o mare parte a cetățenilor. Au câștigat alegerile, iar ulterior au reușit să se desprindă de controlul Kremlinului, lecție învățată de la comuniștii din generațiile anterioare. Noii conducători erau interesați doar de monopolul puterii, iar tranziția a fost gestionată în interes personal și în favoarea unor nou apărute grupuri de interese. Au fost multe evenimente de ambiguitate morală și politică, care au dus la rezultate dezastruoase.

Controlarea tranziției de către Iliescu și Frontul Salvării Naționale (continuat de FDSN, PDSR, PSD) s-a făcut în modalități care au dus la distorsionarea și subminarea democrației și capitalismului: reformele tergiversate, incompetența democrativă, privatizarea prin jaf în beneficiul clientelei au împins România pe marginea prăpastiei prăbușirii economice. Mai rău, folosirea mijloacelor paramilitare pentru atacarea forțelor democratice și a grupurilor contestatare (fenomenul „mineriadelor") a compromis România fesenistă pe plan național și internațional.

În acel moment crucial, Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat, aliații săi din cadrul Convenției Democratice, precum și din coaliția executivă, și-au unit forțele pentru a scoate România din criză, pentru a rezolva problemele moștenirii comunismului și pentru a gestiona, în interes public, tranziția de la comunism la democrație. Misiunea asumată a reușit din multiple puncte de vedere, au fost nenumărate sacrificii, dar coaliția a fost puternic atacată de forțele reacționare, care continuau să beneficieze de sprijinul unei baze sociale dezavantajate de reformele democratice, de costurile măsurilor luate pentru redresarea economiei și încurajarea economiei de piață concurențiale prin privatizări masive.

România a fost pusă definitiv pe traiectoria democratizării, cu prețul unor sancțiuni electorale, dar dintre toate forțele politice care au participat la acel efort comun riscant doar PNȚCD a fost singurul aspru sancționat de către electorat.

Cele patru volume despre PNȚCD publicate de Niculae Ionescu-Galbeni și Virgil Petrescu, dintre care trei sunt exclusiv de documente (este vorba despre transcrierile discuțiilor din cadrul organelor de conducere ale PNȚCD), ne ajută enorm să înțelegem cauzele și circumstanțele unei evoluții politice diferite de ceea ce ne așteptam după dispariția comunismului. Ele ne ajută să înțelegem ce s-a petrecut cu noi în postcomunism și de ce erodarea

guvernamentală și eșecul electoral au afectat tocmai **partidul care a jucat rolul crucial în tranziția de la regimul comunist la democrația postcomunistă, cu realizări istorice.** Apar piese importante pentru completarea și descifrarea acelui *puzzle* uriaș al istoriei naționale postcomuniste și din ultimul secol, la care mă refeream mai sus.

În „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000, actorul principal colectiv este cel mai înalt for de conducere al partidului, Biroul de Conducere, Coordonare și Control (BCCC). În ianuarie 2000, în condiții de criză internă a partidului, a coaliției și a Guvernului, forul de conducere și-a schimbat numele, devenind Biroul Național de Conducere (BNC). Același actor este reduplicat și în ședințele de conducere ale grupurilor parlamentare PNȚCD. Datorită principiului democratic al reprezentativității, organismele de conducere sunt reflectarea întregului PNȚCD. De altminteri, în BCCC sunt discutate problemele organizatorice, administrative, financiare, politice, morale, ale diferitelor organizații ale PNȚCD de la nivelul localităților urbane și chiar rurale, al județelor și al capitalei București, în paralel cu problemele Guvernului, ale Parlamentului și ale țării.

Dar BCCC/BNC nu este o singură voce, ci un context organizațional formal/informal, în care se manifestă un discurs polifonic, adică o pluralitate de voci și perspective independente, care caută să se armonizeze în gândirea și acțiunea politică, chiar și când există contradicții ori tocmai când există contradicții, ceea ce echivalează cu un cadru instituțional dialogic; un asemenea cadru este radical deosebit de cadrul monologic din partidele totalitare, autoritare sau chiar cu un nivel scăzut de democrație internă[6]. În acest cadru dialogic se manifestă câțiva actori principali individuali și mai mulți actori secundari, invitați, figuranți. Dacă le conferim identitate individuală tuturor acestora ne apropiem de o reprezentare mai concretă.

În conformitate cu procedurile instituționale interne, în urma votului din Congresul PNȚCD desfășurat în ianuarie 1996, după decesul lui Corneliu Coposu, din BCCC făceau parte președintele partidului (Ion Diaconescu), prim-vicepreședintele (Gabriel Țepelea), secretarul general (Radu Vasile) vicepreședinții (Niculae Ionescu-Galbeni, Ion Rațiu, Mircea Ciumara, Vasile Lupu, Ulm Spineanu, Remus Constantin Opriș, Mircea Popa-Zlatna, Sorin Lepșa, Victor Ciorbea, ultimul cooptat în decembrie 1997, din poziția de premier), trezorierul (Sergiu Macarie). Lor li se adăugau membrii supleanți (Tudor Gavril Dunca, Șerban Săndulescu, Răsvan Dobrescu, Constantin Dudu Ionescu, Ion Andrei Gherasim, Matei Boilă, Vlad Roșca, Ioan Avram

[6] Utilizarea în politică a conceptelor de polifonie, cadru instituțional dialogic, cadru monologic, mi-a fost inspirată de cercetările lui Mihail Bahtin (n. 1895 - d. 1975); acesta a abordat teoria literară, etica și filosofia limbajului, iar scrierile sale, pe o varietate de subiecte, au inspirat savanți care lucrează în domenii diferite - marxism, semiotică, structuralism, critica religioasă - și în discipline precum critica literară, istoria, filosofia, sociologia, antropologia și psihologia; Bahtin a fost redescoperit de savanți ruși în anii '60.

Mureșan, Mircea Mihai Munteanu, Dragoș Oncescu). Cine va citi transcrierile, va descoperi că participau, de asemenea, secretarii generali adjuncți ai partidului: Barbu Pițigoi, Mihai-Theodor Constantin Grigoriu, Virgil Petrescu, secretar general interimar (din ianuarie 1999 până în ianuarie 2000), Laurențiu Dumitrașcu, Petrișor Peiu, Tănase Barde, Costel Păunescu, Mirel Țariuc, Mircea Gheordunescu, care a demisionat în martie 1997, fiind numit director adjunct al SRI, și Florin Tudose.

În mod curent, în funcție de temele de pe agendă, la discuții erau invitați membri ai Guvernului (miniștri, secretari de stat), prefecți sau președinți ai consiliilor județene ori alți invitați (uneori, chiar din afara partidului). Iată niște exemple concrete: la ședința BCCC din 9 ianuarie 1998, au participat ca invitați Ion Caramitru (ministrul Culturii), Gavril Dejeu (ministrul de Interne, deputat), Dinu Gavrilescu (ministrul Agriculturii și Alimentației), Grigore Lăpușan (secretar de stat pentru Administrația Locală), Dan Chirondojan (secretar de stat la Ministerul Transporturilor); la cea din 25 februarie 1998 erau invitați Gavril Dejeu (ministrul de Interne, deputat), Valentin Ionescu (ministrul Privatizării), Nicolae Noica (ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului, deputat), Ion Caramitru (ministrul Culturii), Alexandru Kala Popescu (secretar de stat la Ministerul Tineretului și Sportului, președintele Organizației de Tineret a PNȚCD), Emil Blaga (directorul general al Romgaz-Mediaș, vicepreședinte al Organizației județene PNȚCD-Sibiu), Nicolae Cirică (directorul FPS-Sibiu, vicepreședinte al Organizației județene PNȚCD-Sibiu). De-a lungul timpului vor mai apărea Radu Sârbu (președintele Fondului Proprietății de Stat), Andrei Marga (ministrul Educației Naționale), deputați și senatori țărăniști etc.

În anumite situații, intervențiile miniștrilor țărăniști invitați la BCCC au fost antologice. În fața forului suprem al partidului, ei veneau cu informații care rar ajungeau în presă sau deloc, cerând sprijinul sau lansând avertismente în legătură cu lucrurile grave sau micile neînțelegeri care se petreceau în anumite localități, județe, în toată țara, în Parlament sau în anumite ministere. De cele mai multe ori, erau căutate soluții, erau luate măsuri sau se făceau recomandări ori se propuneau sancțiuni, suspendări sau chiar excluderi din partid.

Cine va citi transcrierile, va constata însă că participarea celor de mai sus era inegală: unii dintre membri au participat la toate ședințele (mai ales Ion Diaconescu și Remus Opriș) sau aproape la toate (Niculae Ionescu-Galbeni se va autosuspenda la un moment dat pentru trei luni, din pricina unor controverse interne, altminteri a fost nu numai prezent, dar a și intervenit, de obicei cu abordări care erau diferite de ale colegilor); alții nu au trecut aproape niciodată pe la ședințe (este greu de știut din ce motive, dacă erau chiulangii, precum în toate partidele, fapt care putea fi verificat prin prezența la lucrările Parlamentului sau prin frecvența vizitelor în teritoriu, ori

erau implicați în alte activități), iar când participau tăceau din gură sau, în cel mai bun caz, mormăiau niște replici scurte.

Un exemplu relevant pentru prezența fluctuantă la ședințele BCCC este cel al lui Radu Vasile, care era secretarul general al partidului, dar nu participa la nicio ședință a BCCC. Tipic pentru caracterul său și pentru tipul de politician care a fost, Radu Vasile nu a catadicsit să participe nici măcar atunci când se discuta chiar comportamentul său lipsit de loialitate față de propriul partid, declarațiile sale favorabile lui Traian Băsescu, care ataca PNȚCD și Convenția Democratică (vezi ședința din 9 ianuarie 1998), sau când era criticat pentru „încălcarea deontologiei și disciplinei de partid" (ședința din 11 februarie 1998). În schimb, Radu Vasile apare în premieră pe 31 martie 1998, când pe ordinea de zi a BCCC era un singur punct: „Stabilirea condițiilor în care se poate continua guvernarea în coaliție după demisia premierului Victor Ciorbea la 30 martie 1998; convocarea Comitetului de Conducere al PNȚCD în vederea aprobării acestor condiții și desemnarea prim-ministrului". În cadrul respectivei ședințe, desfășurate pe data de 1 aprilie 1998, Radu Vasile a fost votat majoritar drept candidat de premier, iar președintele Emil Constantinescu l-a desemnat să formeze noul Guvern, în pofida propriei opțiuni pentru Radu Sârbu. Ca prim-ministru al Guvernului României, calitate în care nu ar mai fi făcut față și funcției de secretar general al partidului, Radu Vasile apare de mai multe ori în BCCC, ca să dea seamă de guvernare, să facă bilanțul realizărilor, să discute anumite măsuri urgente luate în diferite situații, iar fiecare intervenție a fost extrem de relevantă pentru analiza respectivelor situații, probleme, soluții, crize, realizări. Am să revin asupra lui Radu Vasile în analiza liderilor țărăniști din perioada 1996-2000.

În filosofie, există distincția între „imanent", „transcendent" și „transcendental". Este distincția dintre „aici", „dincolo" și „dincoace". Din punct de vedere epistemologic, „a privi din interior" echivalează cu a te plasa „dincoace". Lucrarea „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" înseamnă a trece dincoace de „oglinda naturii", cea în care te văd toți ceilalți, în mod fidel sau distorsionat[7]. Este „oglinda reflecției colective", nu una a reflexiei, pentru că discuțiile s-au desfășurat în siguranța și intimitatea profundă a democrației interne, nefiind destinate publicului și nici măcar accesului membrilor de partid. Lucrarea este cu totul altceva decât o cercetare retrospectivă a ceea ce s-a petrecut în perioada 1996-2000 și în diferitele perioade anterioare. În conformitate cu principiile textuale dialogice, „privirea din interior" este rezultanta interacțiunii dintre toate vocile participante.

Transcrierile dezbaterilor interne din cel mai înalt for de conducere al partidului, Biroul de Conducere, Coordonare și Control (BCCC), devenit

[7] Pentru sintagma „oglinda naturii", vezi Richard Rorty, *Philosophy and the Mirror of Nature* (Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1979).

Biroul Național de Conducere (BNC) în anul 2000, și din alte foruri, ne ajută să înțelegem cum s-au desfășurat procesele menționate, să răspundem la o serie de întrebări specifice (vezi mai jos), ba chiar să ne construim viitorul învățând din succesele și din erorile făcute. Cunoașterea modului în care liderii partidului-cheie din perioada 1996-2000 au gândit, s-au răzgândit, au schimbat idei, s-au contrazis, au găsit soluții la provocări, și-au corectat erorile, au conceput politici, iar în ultimă instanță au acționat, face parte din analiza calitativă a politicii. A fost o muncă politică titanică, în urma căreia au fost adoptate sute de inițiative legislative și hotărâri de Guvern, în toate domeniile de activitate.

În volumul 1, se face o trecere în revistă exhaustivă a realizărilor, de aceea mă voi opri asupra unor părți relevante pentru a scoate în evidență anumite aspecte esențiale.

Unele dintre marile revelații pe care le vor avea cititorii acestei valoroase cărți-document sunt legate de înalta valoare morală, intelectuală, profesională și politică a unor lideri țărăniști, din generații diferite, de la „seniorii" Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea și Niculae Ionescu-Galbeni, până la Constantin Dudu Ionescu, Vasile Lupu, Remus Opriș, Ioan Avram Mureșan, Nicolae Noica, Gavril Dejeu, Virgil Petrescu, Radu Sârbu și mulți alții. Desigur, nu toți liderii țărăniști și de la toate nivelurile ierarhice au fost la înălțime, iar unele dintre temele constante discutate în BCCC erau legate de analiza erorilor și exceselor comise în diferite organizații locale sau chiar la nivel mai înalt. Întotdeauna, când un partid are șanse de a ajunge la putere și mai ales după ce câștigă alegerile, există un val de oportuniști care se înscriu în partid, se zbat pentru influență și dobândirea unor funcții, pentru satisfacerea nevoilor personale, pentru a se îmbogăți, prin corupție și furt calificat. Clientelismul și nepotismul, favoritismul și partizanatul s-au făcut resimțite, iar conducerea PNȚCD nu a ezitat să îi sancționeze sau chiar să îi elimine pe mulți dintre cei care încălcau ethosul partidului istoric. În mod cert, nu pe toți. Selecția cadrelor a avut rezultate contradictorii. Unii dintre cei care veniseră din afara partidului și fuseseră adoptați au dat dovadă de înaltă competență (Andrei Marga), chiar dacă mai târziu traiectoria lor politică avea să dezamăgească.

Din anumite puncte de vedere, chiar dacă au fost ulterior îndepărtați din funcție, desconsiderați sau chiar huliți, transcrierile discuțiilor din BCCC/BNC stau mărturie că și foștii premieri țărăniști Victor Ciorbea și Radu Vasile au fost adesea la înălțime, prin stilul de conducere, gândirea strategică, rezolvarea unor crize, selectarea priorităților, coordonarea cu restul miniștrilor din partid și din Guvern.

Ceea ce nu se cunoaște și nu se înțelege suficient este că în partidul reînființat de Corneliu Coposu - considerat omul politic model din postcomunism -, au fost nenumărați oameni de calitate și politicieni preocupați

de interesul public. Coposu a fost urât de mulți, dar după ce a murit s-a scris enorm despre el, a fost venerat și transformat într-un „mit fondator" al democrației autohtone[8]. În schimb, nu s-au făcut analize cu privire la ceilalți oameni politici țărăniști de valoare, la echipa politică bine pregătită, la partidul care a revenit la putere într-o situație extrem de gravă și de complicată, cu realizări notabile. S-a scris numai despre anumite greșeli personale, erori tactice și circumstanțe nefericite, dar povestea este mult mai complexă și merită cunoscută integral, iar abia după aceea se cuvine să fie rejudecată.

Sunt departe de a idealiza Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat. Sunt uneori diferențe ca de la cer la pământ între calitatea liderilor din BCCC și militanții ori membrii de partid din filialele județene, din orașe și sate. În câteva ocazii, câțiva dintre cei mai înalți responsabili ai partidului pun accentul pe calitatea precară a celor nou veniți (vezi scandalul alegerilor din 2000 a conducerii Organizației de tineret a PNȚCD „prin fraudă, prin cumpărare de voturi, prin chef, prin petreceri").

Una dintre funcțiile cheie ale partidelor, cea a selectării cadrelor, a funcționat deficitar, iar în fruntea Guvernului, după Victor Ciorbea, a ajuns un personaj precum Radu Vasile (un om competent profesional, dar deficitar din punct de vedere caracterial, moral și despre care se va descoperi ulterior că fusese colaborator al Securității). Or, au fost numeroase cazuri și discuții disciplinare, suspendări, excluderi din partid, din pricina unor personaje similare din diferitele structuri ale partidului. Aceasta nu anulează însă calitatea excepțională a liderilor țărăniști de vârf.

Concluziile analizelor liderilor de la vârful PNCȚD contravin clișeelor negative obișnuite în societatea noastră despre politicieni - cum că ar fi toți corupți, incompetenți -, perpetuate din cauza lipsei de informații, ignoranței, lipsei de educație, partizanatului și mai ales manipulării și dezinformării. Există reflexul condiționat de a da vina pe oamenii politici pentru tot ce ni se întâmplă negativ, când de fapt vina și meritele într-o democrație nu sunt exclusiv ale celor aleși, care reprezintă doar vârful piramidei sistemului politic. Mai mult, după cum se va vedea din lectura lucrării „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000", chiar dacă au existat politicieni de calitate, chiar dacă au făcut nenumărate reforme, chiar dacă au găsit soluții pentru probleme, tot nu a fost suficient pentru a le garanta succesul electoral.

Iar studiul istoriei nu este suficient.

Ca să putem completa eforturile de înțelegere și, mai ales, de explicare a ceea ce s-a petrecut în acest continuum comunism-postcomunism, aparent întrerupt de o revoluție, nu este suficient simplul demers istoric, cro-

[8] Dan Pavel, „Mitul «părintelui fondator» al democrației postcomuniste - Corneliu Coposu", în Cristian Fulger, Tudor Călin Zarojanu, ed.: *Seniorul Corneliu Coposu* (București, Humanitas, 2014), pp. 62-76.

nologic și simplista reconstituire a datelor și faptelor. Este nevoie de mai multe analize punctuale, studii de caz, de analize cantitative, studii comparative, analize calitative, de scrierea unor volume de mai largă sinteză. Sunt mai multe cărți și studii care ne lipsesc din acest efort colectiv. Este nevoie de multă reflecție pentru a înțelege cine suntem, de unde venim, cum am ajuns să fim ceea ce suntem și pentru a renunța la reflexul condiționat de a da vina pe alții, mereu. Este nevoie de explicații. Am avut prea mult parte în ultimele trei decenii de simple opinii personale și abordări partizane, autojustificative (numite, cu o enormă lipsă de acuratețe, „analize"), am avut parte în exces de abordări jurnalistice senzaționaliste, combinate cu atacurile reciproce dintre diferiți actori politici (și mediatici) individuali și colectivi.

În primul rând este nevoie de analize istorice, politologice și logice ale partidelor politice din ultimul secol, inclusiv cele din perioada interbelică și mai ales asupra partidului comunist, continuate cu analiza partidelor apărute după decembrie 1989. În acest sens, lipsește o istorie analitică integrală a PNȚCD, care a trecut prin toate perioadele: ea trebuie să înceapă cu Partidul Național al Românilor din Imperiul Austro-Ungar și să meargă până în prezent, la subminarea din interior și din exterior a partidului, care a dus la disoluția sa din ultimele două decenii. Ne lipsesc analizele calificate, bazate pe literatura mondială de specialitate, pe conceptele și teoriile partidelor politice, asupra coalițiilor executive și legislative din România postcomunistă. Ne lipsesc analizele calitative asupra societății civile, fundamentul șubred al democrației autohtone, asupra tipului de democrație românească, asupra politicilor (*policies*) puse în practică, adesea deficitar, dar și asupra politicilor care au dat rezultate. Nu toată politica românească a fost un dezastru și nu toți politicieni au fost corupți și/sau incompetenți.

Constatarea că ne lipsesc atâtea componente ale autocunoașterii naționale nu este un simplu moft bibliografic sau analitic, ci semnalează un deficit al modernizării politice autohtone. Cum explica Samuel Huntington, trebuie să facem o distincție între *modernitate* și *modernizare*[9]. Modernitatea produce stabilitate, modernizarea produce instabilitate. Modernizarea înseamnă punerea pe temeiuri raționale a autorității, diferențierea structurilor instituționale (instituționalizarea), extinderea participării politice (care cuprinde nenumărate forme, nu doar participarea la vot). Modernitatea este rezultatul vizibil al unei construcții politice pragmatice deliberate, a cărei soliditate decurge din autoreflexivitate, adică din calitatea efortului intelectual de studiu și înțelegere a politicii care stă la baza acțiunilor politice inovatoare. De la Machiavelli încoace, politica este acțiunea în cunoș-

[9] Samuel P. Huntington, *Ordinea politică a societăților în schimbare*, traducere de Horațiu Stamatin (Iași, Polirom, 1999), capitolul „Participarea politică: modernizarea și decăderea politică", pp. 37-74.

tință de cauză care derivă din ideile și proiectele marilor gânditori, atât în sens pozitiv (democrația, liberalismul, conservatorismul, socialismul, creștin-democrația), cât și în sens negativ (comunismul, fascismul, nazismul).

Lucrarea „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000", publicată de Niculae Ionescu-Galbeni și Virgil Petrescu este extrem de prețioasă pentru că ne ajută să completăm o parte din deficitul epistemologic semnalat. În mod concret, ne ajută să răspundem la o serie de întrebări, precum cele care urmează:

- Care au fost principalele probleme ale României?[10]
- Cum au fost ele rezolvate? În acest sens, care au fost marile realizări ale PNȚCD, ale Convenției Democratice și ale coaliției?
- Care au fost cei mai remarcabili, eficienți, inteligenți și profesioniști lideri țărăniști, cei care au imprimat direcții strategice esențiale, cei care au inițiat și dus până la capăt reformele de care România avea nevoie, cei care au prevăzut și avertizat că PNȚCD era afectat de lipsa de loialitate din partea partidelor partenere din coaliție?
- Cum a funcționat PNȚCD în cadrul Convenției Democratice Române și cum a funcționat în cadrul coaliției executive din perioada 1996-2000?
- Cum a fost condus partidul de către Corneliu Coposu? Cum a fost valorificată moștenirea sa politică? Cum a fost condus partidul de către Ion Diaconescu și de către BCCC/BNC, în împrejurări total schimbate? Și mai ales, cum funcționa PNȚCD în interior?
- Cum, de ce și în ce împrejurări a dispărut Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat de pe prima scenă a țării?
- Care au fost cauzele dispariției?
- Cine a fost vinovat?
- Care au fost responsabilitățile individuale și colective ale liderilor țărăniști?
- Care au fost realizările lor, care au fost defectele și erorile?
- Care a fost responsabilitatea fostului președinte al țării, Emil Constantinescu?
- A fost dispariția PNȚCD inevitabilă?
- A existat un complot pentru eliminarea PNȚCD din politica românească?

---

[10] După cum voi arăta mai jos, întrebarea are mai multe componente, pentru că au fost mai multe generații sau seturi de probleme. Istoria dramatică a primului deceniu postcomunist a condus la suprapunerea unor probleme structurale moștenite de mai bine de o jumătate de secol cu unele probleme conjuncturale. S-a creat confuzie și o serie de încurcături politice între diferitele tipuri de priorități.

- Oare de ce a plătit doar PNȚCD prețul erodării și pierderii popularității pentru reformele făcute, când în coaliția de guvernare au fost și alte partide (Partidul Democrat, Partidul Național Liberal, Uniunea Democrată Maghiară din România și Partidul Social-Democrat Român)?

Analiza politică și instituțională a perioadei scoate în evidență un remarcabil bilanț pozitiv, o serie de realizări de importanță istorică, reforme indispensabile, legi necesare, instituții nou create sau reformate.

În acest sens, trebuie repetat, volumul 1 este un inventar util al guvernării de coaliție și a contribuțiilor PNȚCD. Și atunci, cum se explică eșecul? Cum se explică faptul că realizările remarcabile au cântărit mai puțin decât erorile sau nerealizările?

Răspunsurile la multe dintre întrebările de mai sus, precum și explicațiile privind ceea ce s-a petrecut în politica românească sunt extrem de complicate și complexe. Fără a exagera, sunt la fel de dificile precum răspunsurile și explicațiile privind extincția dinozaurilor sau despre modul în care oamenii neoliticului au făcut descoperiri revoluționare. Unele răspunsuri sunt însă extrem de simple. Cu o condiție! Să avem acces la anumite informații, detalii, fapte și acțiuni mai puțin cunoscute sau chiar deloc.

„PNȚCD - privit din interior, 1997-2000", o valoroasă carte în patru volume, conține o mulțime dintre răspunsurile necesare înțelegerii profunde și detaliate a ceea ce s-a petrecut în politica postcomunistă a României.

Au fost încercate de-a lungul timpului nenumărate tipuri de analiză și s-au formulat tot felul de explicații în legătură cu ceea ce s-a petrecut în perioada 1996-2000, unele chiar în volume memorialistice ale unora dintre actori, în care autorii au reconstituit ceea ce s-a petrecut din punctul lor de vedere personal[11]. Dar nici publicul larg, și nici măcar specialiștii nu au avut acces la documentele secrete (sau mai degrabă confidențiale) relevante privind modul în care PNȚCD a fost condus în perioadele de criză, în momentele numeroase în care s-a confruntat cu provocări politice și economice nemaivăzute, inegalabile, cu privire la măsura în care diferiți lideri țărăniști au fost consultați sau au contribuit la marile decizii, precum și la micile decizii, care alcătuiesc substanța cotidiană a vieții partidelor, iar în particular a acelora care acced la putere, după șaizeci de ani de la ultima guvernare.

Cele patru volume „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" acoperă tocmai aceste dimensiuni mai puțin cunoscute și înțelese sau chiar deloc cunoscute. Lectura lor este absolut fascinantă, atât pentru specialiști, cât

[11] De pildă, memoriile lui Ion Diaconescu din cele trei volume, mai ales *După revoluție* (București, Nemira, 2003), și Emil Constantinescu, *Timpul dărâmării, timpul zidirii*, în patru volume (București, Universalia, 2002).

și pentru publicul larg, atât pentru cei care i-au cunoscut personal și i-au studiat pe liderii țărăniști din acea perioadă, cât și pentru cei care vor lua contact cu ei abia prin intermediul acestor documente.

Principiul logic al contextualizării înțelesului ne obligă să așezăm studiul Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat în contextul istoric și strategic al postcomunismului, cu dimensiunile sale politice, culturale și de mentalitate, cu toate interacțiunile în care a intrat partidul. Pe parcurs, pentru a explica ceea ce s-a petrecut în postcomunism, am să recontextualizez istoria partidului în două contexte mai largi: cel de după cel de Al Doilea Război Mondial, cu accent pe soarta partidului în regimul totalitar comunist, și cel al întregii istorii naționale moderne, cu începuturile și contribuția partidului la procesele complicate *nation-building* și *state-building* (construirea națiunii române și construirea statului român modern).

În postcomunism, partidul a funcționat diferit în opoziție și la putere. „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" ne lămurește asupra modului în care partidul s-a reconfigurat ca urmare a victoriei electorale a Convenției Democratice din 1996: după decenii de prigoană, interdicții și suferință, PNȚCD a devenit principalul partid de guvernământ. Iar cu ajutorul zecilor de documente inedite care ne sunt puse la dispoziție putem abia acum să înțelegem dimensiunile complexe, uneori labirintice, ale politicii românești postcomuniste, nu doar istoria celui mai vechi partid istoric.

Trebuie să fac o serie de precizări în legătură cu tipul de cercetare la care m-am angajat. Am fost solicitat de liderul țărănist Niculae Ionescu-Galbeni să scriu un text introductiv pentru voluminoasa lucrare despre PNȚCD. Cunoșteam bine subiectul, pe care l-am studiat vreme de mulți ani. În ianuarie 1990 am publicat în *Revista 22* pe o pagină întreagă primul interviu de după mai multe decenii de interdicții acordat de Corneliu Coposu, principalul fondator al PNȚCD[12]. În 1992, am dedicat recent înființatei Convenții Democratice primul număr al revistei *Sfera Politicii*, prima revistă de științe politice din România, iar o mare parte din cercetare a fost făcută cu ajutorul liderilor țărăniști, liberali, civici și maghiari[13].

După o cercetare riguroasă, care a durat mai bine de șase ani, aproape șapte, am reunit într-o singură carte două proiecte: cel inițial, despre „miracolul" politic al câștigării alegerilor locale și generale din 1996 de către Convenția Democratică, în urma căreia s-a produs prima alternanță guver-

---

[12] „Partidul celor 71 de procente", interviu cu Corneliu Coposu realizat de Dan Pavel, *Revista 22*, nr. 2, 27 ianuarie 1990. Am inclus interviul în volumul Dan Pavel, *Cine, ce și de ce? Interviuri despre politică și alte tabuuri* (Iași, Polirom, 1998).

[13] Vezi grupajul „Bilanț Convenția Democratică", *Sfera Politicii*, Anul I, Nr. 1, decembrie 1992. O parte importantă din documentarea personală pentru numărul special dedicat Convenției Democratice a fost legată de interviuri de cercetare făcute cu liderii PNȚCD și ai Alianței Civice, Corneliu Coposu și Ana Blandiana.

namentală; când am terminat acel proiect, CDR a dispărut, așa că am scris un alt proiect, în care explicam cum a fost posibil să dispară forța care câștigase anterior alegerile (CDR), după guvernarea din perioada 1996-2000[14].

Dată fiind familiarizarea cu subiectul, puteam să scriu o scurtă prefață, mi-ar fi luat câteva zile, după parcurgerea celor patru volume ale lucrării. Dar mai exista și varianta mult mai dificilă, cea a unui studiu introductiv, care nu se putea scrie decât după lectura atentă și analiza aprofundată a celor patru volume, adică peste 1.800 de pagini, ceea ce putea să dureze câteva luni. În condițiile unui program scriitoricesc și academic încărcat, cu vechi proiecte încă neterminate, nu mă așteptam la o asemenea provocare de lectură și analiză. Era important să știu de la bun început în ce fel de cercetare mă implic.

În urma consultării cu Niculae Ionescu-Galbeni și Virgil Petrescu, aceștia mi-au spus că preferă cea de-a doua variantă, adică studiul introductiv. Or, din punct de vedere metodologic, cele patru volume despre PNȚCD din perioada decembrie 1997-decembrie 2000 acoperă o zonă la care nu avusesem acces până acum decât indirect, parțial, din interviurile de cercetare cu personalități care aveau percepții și amintiri diferite de ale celorlalți, care au fost de acord să îi înregistrez *on the record*, să le reproduc cuvintele, precum și din diferite surse, în particular persoane care nu au vrut să le citez sau măcar să le menționez numele (au fost mult mai multe), iar mărturiile lor erau *off the record*. Sunt trei volume de documente cu caracter confidențial (volumele 2, 3 și 4 ale lucrării), până acum secret, privind ședințele organismelor de conducere ale celui mai important partid aflat la guvernare, căruia îi revenea și postul de prim-ministru al Guvernului. Lor li se adaugă volumul introductiv (volumul 1 – *Argument*) scris de liderii țărăniști Galbeni și Petrescu, care vin cu o perspectivă de reconstituire minuțioasă și explicare a perioadei făcută în calitate de participanți direcți la evenimente și cunoscători din interior (*insiders*).

În concluzie, am dat de o cantitate enormă de informații, analize interne, proiecții, raționamente și controverse politice, de luări de poziție din partea

---

[14] Dan Pavel, Iulia Huiu, *Nu putem reuși decât împreună*, O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000, Ed. Polirom, Iași, 2003; printre altele, cartea a presupus numeroase interviuri de cercetare cu liderii partidelor și organizațiilor civice componente ale Convenției Democratice, cu foști premieri, cu fostul președinte cederist al României, cu reprezentanți ai opoziției, cu numeroase alte persoane din structurile formale ale statului și din cele informale ale societății civile. A rezultat un tip de știință politică de tip calitativ, bazată pe *deep & inside research* (o cunoaștere aprofundată și directă a actorilor care au luat decizii și au făcut istorie), care ar fi fost imposibilă dacă scriam „cărți din alte cărți" sau texte scrise în strict regim metatextual, fără legătură directă cu realitatea, cum se practică adesea la noi. Faptul că am reușit să nu cad în capcana de a scrie „cărți din cărți" se datorează și tipului de educație de cercetare primit în universitățile americane și în cadrul unor *oral history trainings* cu organizații nonguvernamentale (precum *The Shoah Foundation*).

câtorva zeci de politicieni din conducerea partidului, plus un număr considerabil de invitați, iar lectura și analiza m-au condus către concluzii noi, inedite, privind ce s-a petrecut în perioada 1996-2000.

Înainte de a mă apuca să scriu acest studiu introductiv, aveam deja o sută de pagini de adnotări, comentarii, verificări de informații. Am scris nenumărate note, observații, comentarii, analize, din care ar fi putut rezulta o carte de sine stătătoare. Dar voi opera o selecție destul de riguroasă, pentru că nu voi putea acoperi toate subiectele. Cu toate acestea, mă voi strădui să păstrez coerența logică a prezentării.

Ceea ce ne oferă cele patru volume despre PNȚCD la guvernare este fundamentul pentru o analiză calitativă a politicului. Un asemenea demers are mai multe dimensiuni, pe care nimeni în lume nu le-ar fi putut analiza fără transcrierile ședințelor organismelor de conducere ale principalului partid de guvernământ.

Este un adevărat tezaur pentru cercetători, fiind un amestec de istorie reală și istorie orală, cu atât mai autentic cu cât zecile de personaje implicate se exprimă în mod firesc, cu gândul că opiniile lor sunt expuse într-un cadru de supremă confidențialitate.

Partizanii îndârjiți, mai ales cei care de-a lungul anilor s-au confruntat în lupte fratricide, vor găsi aici materiale suficiente pentru a continua controversele și a da în continuare vina unii pe alții. Cei mai câștigați vor fi politicienii capabili să învețe - specia cea mai rară în politica românească. Nu sunt documente orale secrete, ci documente confidențiale cu un înalt grad de autenticitate, în care liderii își dau măsura propriei competențe și inteligențe politice. Prin punerea acestor documente la dispoziția cititorilor se compensează parțial faptul că odată cu dispariția PNȚCD dintre partidele parlamentare, publicul educat și/sau interesat de politică a pierdut percepția concretă, iar treptat și amintirile privind valoarea politică inegalabilă a „seniorilor" emblematici ai celui mai vechi partid istoric, precum și a liderilor țărăniști din următoarele generații, formați în jurul lui Coposu, Diaconescu, Țepelea, Ionescu-Galbeni, o adevărată școală politică[15].

„PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" face parte din categoria arhivelor relevante pentru studiul regimurilor politice, Guvernelor, partidelor. S-a făcut mult caz asupra arhivei secrete Politburo (Biroul Politic) al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, în particular cele din perioada Stalin, sau asupra documentelor partidului nazist condus de Adolf Hitler, în particular cele legate de crimele de război, crimele împotriva umanității, Holocaust, dintre care multe au fost folosite în Procesul de la Nürnberg. Dar și partidele

[15] O parte dintre foștii țărăniști aparținând generațiilor care nu au cunoscut direct închisorile comuniste au fost reciclați de alte forțe politice, unele chiar ostile propriului partid, iar unii au intrat de bunăvoie în circuitul „traseiștilor" politici. Moștenirea politică a lui Maniu, Mihalache, Coposu, Diaconescu, trebuie căutată altundeva.

democratice au propriile lor secrete sau dimensiuni confidențiale ale activității lor, a căror studiu ajută cercetările politologice, istorice, economice, transdisciplinare.

Am încercat ani de zile să fac rost de transcrierile ședințelor de conducere ale Convenției Democratice, din perioada 1992-1996 (nici nu mai știu dacă erau stenograme sau transcrieri ale înregistrărilor), dar mi-a fost imposibil. În urma unor „ponturi" primite din diferite surse, ajunsesem să bănuiesc că sunt deținute și închise accesului de către liderul țărănist Remus Opriș. Nu era cazul. Apoi, bănuiala a căzut pe fosta consilieră prezidențială Zoe Petre, care nega că se află în posesia arhivei. Spunea adevărul sau cel puțin o parte din el, pentru că știa foarte bine la cine se afla arhiva CDR, dar a preferat discreția. Până la urmă am aflat cine le deținea și, de fapt, interzicea accesul la ele: fostul președinte al Convenției Democratice și fostul președinte al României, Emil Constantinescu. Dar zecile de interviuri de cercetare făcute cu principalii actori ai Convenției (inclusiv cu fostul președinte) m-au ajutat să reconstitui esența procesului decizional privind pregătirea alegerilor din acele ședințe ale CDR, la care participau reprezentanții forțelor politice și civice ale opoziției.

După consumarea evenimentelor și dispariția Convenției, interlocutorii mei au fost mult mai deschiși și mai sinceri. Or, arhiva conducerii operative a PNȚCD din perioada guvernării 1996-2000 este mult mai prețioasă - pentru că tocmai în acel for s-au luat decizii de importanță națională pentru guvernare, la nivel legislativ, executiv, administrativ, cel mai adesea în interes public, cu cele mai bune intenții - iar Ionescu-Galbeni și Petrescu au lucrat ani în șir ca să o facă accesibilă publicului.

Modul în care s-au luat deciziile, justificarea lor, măsurile guvernamentale și administrative luate ca urmare a dezbaterii, felul în care s-a acționat în Parlament (conceperea inițiativelor legislative, discutarea lor în comisii și în plen, obținerea voturilor necesare, adesea în zadar ori în forme puternic modificate), în administrația locală și centrală, sunt lucruri de care oricare partid ar fi fost mândru. Este un tezaur documentar care acum devine public. Ionescu-Galbeni și Petrescu au muncit peste douăzeci de ani pentru a duce la bun sfârșit o muncă titanică.

În primul rând, ședințele au fost înregistrate și a durat ani de zile numai transcrierea lor. În al doilea rând, selectarea celor mai semnificative fragmente a fost extrem de dificilă. Au fost ședințe ale BCCC sau ale altor foruri de conducere (conducerea grupurilor parlamentare PNȚCD, Comitetul Național de Conducere) la care s-au discutat câte șapte, nouă, douăsprezece teme de pe ordinea de zi sau și mai multe, toate extrem de interesante și provocatoare, iar editorii au selectat să reproducă transcrierile doar a două, trei sau cinci dintre aceste teme. Dacă se publicau integral transcrierile, ar fi rezultat cu ușurință zece volume.

Ședințele au fost ordonate cronologic (perioada decembrie 1997 - decembrie 2000) - sunt cam o sută de ședințe -, dintre care unele scurte, iar altele extrem de lungi. În plus, spre deosebire de alte tipuri de documente, care sunt scrise, rescrise, redactate, corectate, aici este vorba despre politică vie, făcută pe cale orală, în dialog sau controversă. Presiunea timpului și necesitatea de a fi eficienți îi face pe vorbitori să se exprime concis, la obiect, cât mai clar, astfel încât să se facă înțeleși de către interlocutori. I-am cunoscut personal pe mulți dintre vorbitori, cu unii dintre ei am făcut interviuri de cercetare, cu alții am stat de vorbă în diferite ocazii, credeam că știu multe, dar din discuțiile transcrise am aflat o mulțime de lucruri noi, inclusiv chestiuni confidențiale și „secrete" despre tot felul de politicieni, nu numai țărăniști, despre tot felul de subiecte, decizii, acțiuni inițiate.

Scriam despre necesitatea studierii PNȚCD în contextele diacronice și sincronice, cronologic-istorice și logice, iar un alt imperativ este cel al studierii sale comparative. PNȚCD a fost un partid cu un înalt „potențial de coaliție"[16], dovedit atât în agregarea formidabilei Convenții Democratice, singura formațiune care a luat mai multe voturi decât FSN/FDSN/PDSR/PSD în perioada postcomunistă, cât și în formarea coaliției executive CDR-USD-UDMR.

Imperativul păstrării coaliției cu orice preț, indiferent de ceea ce s-a petrecut, a avut însă un preț prea ridicat pentru țărăniști, după cum voi arăta în cele ce urmează. Ca să înțelegem cum funcționa PNȚCD ca partid, în opoziție și la guvernare, de unul singur, în sine, ori aflat într-o coaliție executivă și legislativă, trebuie să îl comparăm cu alte partide din această lume sau măcar din sistemul nostru politic.

Una dintre deficiențele majore ale politicii autohtone și ale studiului politologic autohton este lipsa cvasicompletă a dimensiunii *comparative politics*. Desigur, nu oricine poate să compare unități politice la nivel național, internațional, istoric: un asemenea demers presupune erudiție politică, cunoașterea și înțelegerea realității și teoriilor coalițiilor din alte părți ale lumii și din toate perioadele modernității. Cine compară funcționarea coalițiilor noastre cu funcționarea celor din Olanda sau Germania, din Israel ori Belgia, din Italia sau Danemarca, precum și din alte părți, descoperă lucruri utile. Cu condiția să cunoască realitățile din acele sisteme politice, precum și literatura de specialitate. La fel de util este să comparăm PNȚCD-ul la guvernare cu partidul dominant al perioadei postcomuniste, Partidul Social Democrat. Le propun comparatiștilor de profesie, dar și celor care ar avea de câștigat dintr-un asemenea exercițiu practicat de curiozitate ori experimantal, să compare nivelul discuțiilor din BCCC/BNC al PNȚCD cu acela

[16] Folosesc termenul de „potențial de coaliție" (relevanța unui partid este dată dacă este nevoie de el sau dacă este chiar pus în situația de a intra într-o coaliție majoritară realizabilă), așa cum a fost el definit de către Giovanni Sartori, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis* (London, Cambridge University Press, 1976), pp. 122-123.

din organismele de conducere ale PSD. Desigur, sunt câteva mii de pagini de citit, dar merită să comparăm transcrierile din „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000", cu acelea din „Secretele PSD"[17]. Sunt două Românii politice, cvasiincompatibile, inamice, care au alternat la guvernare, dar care s-au confruntat cu probleme asemănătoare la guvernare și au găsit soluții atât de diferite. Dar să nu anticipez.

Un nivel și mai general de *comparative politics*, din care ar avea de câștigat teoriile partidelor, teoriile regimurilor politice, iar în particular teoriile democrației și ale totalitarismului, este de a compara documentele acestor partide postcomuniste, totuși democratice, cu documentele partidelor totalitare. Mă refer în particular la ședințele organismelor de conducere ale Partidului Comunist Român și la ședințele Politburo din fruntea Partidului Bolșevic/ Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. În mod cert, ar fi un surplus epistemologic în sfera explicației politicii moderne.

Revenind la contextualizarea mai îngustă a volumelor discutate aici, după victoriile electorale categorice ale lui Ion Iliescu și FSN din 1990, dublate de victoriile din 1992, se considera că este imposibil ca altcineva să câștige alegerile din 1996 sau din următoarele decenii. Victoria Convenției Democratice în alegerile locale din marile orașe, în alegerile parlamentare și în cele prezidențiale (cu Emil Constantinescu învingător) au fost considerate „un miracol". Este extrem de dificil să guvernezi după realizarea unui miracol electoral: cei care ți-au acordat votul, ca și cei care nu ți l-au acordat, întreaga societate, se așteaptă să continui, adică să faci miracole la guvernare. Or, după cum aveau să constate și țărăniștii, precum și toți partenerii lor politici, era cu mult mai dificil să realizezi „miracole la guvernare" și să păstrezi puterea decât să câștigi alegerile.

Una dintre explicațiile sancționării de către electorat a CDR (în particular a PNȚCD) se leagă de uriașul „orizont de așteptare" privind guvernarea și rezolvarea problemelor enorme ale societății, economiei și politicii românești, care a urmat după „miracolul" din 1996. Adesea, diferiți lideri țărăniști erau conștienți că din pricina „micilor" probleme, din categoria greutății traiului cotidian, alegătorii erau mai puțin impresionați de rezolvarea „marilor" probleme, ceea ce ar fi condus la pierderea alegerilor, la o alternanță guvernamentală („testul dublei alternanțe").

Nu este mai puțin adevărat că dacă problemele traiului de zi cu zi ar fi fost rezolvate, atunci marile probleme ale României ar fi redevenit importante pentru cetățenii normali. Liderii țărăniști erau gata să facă un sacrificiu, adică să piardă următoarele alegeri parlamentare, dar nu se așteptau că nu vor mai intra în Parlament. Din pricina respectivei certitudini au ridicat

[17] Cele trei volume din *Secretele PSD. Stenogramele guvernării social-democrate* au fost publicate de către Editura ZIUA (București, 2004).

pragul electoral la partide și coaliții electorale (am să revin mai încolo asupra acestei probleme).

Au existat însă și alte elemente sau variabile independente care au contribuit la erodarea Convenției și a PNȚCD, iar cumularea și convergența lor, împreună cu anumite circumstanțe grave și evenimente neașteptate ori cu consecințe devastatoare[18] au condus la dispariția lor de pe prima scenă a politicii românești. Privind retrospectiv, faptul că au existat mai multe alternanțe guvernamentale (în 1996, în 2000, în 2004), arată cât de dificilă era rămânerea la guvernare pentru oricine s-ar fi aflat la putere. Or, sunt mai multe argumente pentru a afirma că intervalul 1996-2000 a fost cel mai dificil pentru guvernare din întreaga perioadă postcomunistă. Coaliția de guvernare condusă de PNȚCD, cu un Guvern condus de un premier din partea țărăniștilor, coaliția legislativă din Parlament, însărcinată cu ducerea la bun sfârșit a celui mai ambițios program de reforme legislative din perioada postcomunistă, noua administrație locală și centrală, care trebuia să pună în practică legile votate de Parlament și deciziile Guvernului, au avut de rezolvat cele mai grele probleme ale perioadei postcomuniste. Erau probleme pe care feseniștii/pedeseriștii nu au vrut și nici nu au știut să le rezolve.

Soluțiile PNȚCD/CDR/ale întregii coaliții au reprezentat fundamentul și structura pe care s-a construit România postcomunistă, cea acceptată în NATO și în Uniunea Europeană.

Toate aceste probleme și soluțiile pentru rezolvarea lor au fost discutate în cadrul Biroului de Conducere, Coordonare și Control (BCCC), iar stenogramele sunt o mărturie dramatică.

Realist vorbind, pentru a rezolva marile probleme ale României, coaliția aflată la guvernare, în Parlament și în administrație, sub coordonarea PNȚCD, ar fi avut nevoie să rămână la guvernare două mandate, dacă nu chiar trei. Era o situație complet diferită de cea a statelor cu o îndelungată experiență democratică. Ceea ce nu înțeleg mulți este că după aproape o jumătate de secol de partid-stat, de partid unic, după experiența cu partidul hegemonic al lui Iliescu, atunci a fost pentru prima dată în istoria postcomunistă când la guvernare se afla o coaliție executivă autentică, de natură democratică. Coaliția executivă și legislativă era alcătuită din partide cu identitate puternică, cu interese diverse, diferite ca factură, conduse de

[18] Anticipând, aici intră războiul din Kosovo, bombardamentele din Iugoslavia, atitudinile ostile ale unei mari părți din populație (votanții PDSR, PRM, PUNR, PSDM ș.a.m.d.) față de NATO și SUA, tulburările sociale provocate, inclusiv greve, culminând cu mineriadele din 1999, care au țintit completa răsturnare a regimului democratic, nu doar a Guvernului, devalizarea Bancorex, scandalul marii escrocherii FNI (Fondul Național de Investiții), retragerea din cursa electorală pentru al doilea mandat a președintelui Emil Constantinescu.

lideri politici cu biografii diferite: unii fuseseră deținuți politici, supraviețuitori ai infernului concentraționari, alții făcuseră parte din nomenclatura comunistă, din instituțiile de forță ale regimului, inclusiv din poliția politică, din sistemul de propagandă sau din cel de educație, aflate sub controlul partidului-stat, iar în toate partidele erau oportuniști, traseiști, indivizi preocupați de căpătuială. Era dificil să stabilești și să menții anumite linii strategice. Începea o experiență politică inedită, iar partidele componente ale coaliției nu aveau o experiență prealabilă.

Și mai există niște aspecte în raport cu care este imposibil că găsim exemple comparabile de coaliții moderne de guvernare în istoria Europei și a întregii planete. Câștigătoarea alegerilor parlamentare din 1996, Convenția Democratică, își datora o mare parte din succes asociațiilor civice componente. Prezența în CDR în primul rând a Alianței Civice, apoi a Asociației Foștilor Deținuți Politici din România ori a altor asociații voluntare, alături de partidele politice, a asigurat o atractivitate electorală decisivă. PNȚCD a fost principalul beneficiar politic din Convenție al aportului asociațiilor societății civile angajate politic. Între PNȚCD și Alianța Civică ori AFDPR, între personalitățile partidului și cele din organizațiile civice militante s-au păstrat tot timpul afinități elective, iar presiunea venită dinspre partenerii civici s-a exercitat mai ales asupra PNȚCD. Celelalte partide politice erau mai puțin deschise către presiunile de ordin simbolic și moral: de pildă, doar PNȚCD a luat în serios chestiuni precum lustrația ori denunțarea Securității ca poliție politică, mai ales că ele ar fi trebuit rezolvate imediat după prăbușirea comunismului. Nici măcar fostul membru al Alianței Civice, președintele Emil Constantinescu, nu mai ținea cont de dimensiunile morale ale spiritului civic. Am explicat altundeva cum s-a deteriorat rapid, iar apoi s-a compromis legătura dintre președintele Constantinescu și Alianța Civică, de unde provenea, fiind propus candidat chiar de acea alianță, și mai ales cum s-a descotorosit președintele de spiritul civic, în numele unui pretins spirit pragmatic, care nu a fost însă niciodată demonstrat[19].

La rândul său, președintele a exercitat o imensă presiune și influență asupra PNȚCD, în special pentru continuarea cu orice preț a coaliției, alături de un PD lipsit de loialitate, care s-au dovedit contraproductive, dăunătoare, iar în ultimă instanță fatale partidului condus de Ion Diaconescu, după cum voi arăta ceva mai încolo.

Când a venit însă vorba despre formarea coaliției executive, adică a Guvernului, precum și a coaliției legislative, adică a majorității parlamentare, PNȚCD s-a văzut în situația de a trece de la administrarea relației cu asociații civice, cu o platformă etico-politică ambițioasă, radicală, adesea intransigentă, la negocieri complicate cu partide politice experimentate,

[19] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, vezi mai ales cap. 9, despre Emil Constantinescu, „Președintele Convenției Democratice - Președintele României", pp. 412-462.

care aveau propriile lor interese și agende, fiecare cu rețeaua sa clientelară și cu falange de cadre oportuniste, interesate exclusiv de dobândirea unor funcții, și unde era nevoie de găsirea unor formule de consens și a unor soluții de compromis. Formal, noii parteneri erau Partidul Democrat, Partidul Social Democrat Român, Uniunea Democrată Maghiară din România. Ultimele două fuseseră membre fondatoare ale CDR, din care s-au retras ulterior, iar prima era organizația desprinsă din Frontul Salvării Naționale. În mod paradoxal, țărăniștii au mai avut de gestionat și o relație suplimentară, cu un partid care făcea parte formal din CDR, tot un prestigios partid istoric, dar care în coaliție și la guvenare și-a susținut propriile interese, și-a promovat propriile cadre și propria clientelă, așa cum este normal într-un sistem pluripartidist și competitiv, Partidul Național Liberal. Din stenograme aflăm o mulțime de informații relevante despre comportamentul politic, guvernamental, parlamentar, al celorlalte partide, în particular acelea care au fost în parteneriat cu PNȚCD, despre liderii acelor partide, informații care nu au apărut niciodată în presă, precum și în legătură cu luptele pe care le-au purtat țărăniștii cu proprii lor aliați.

Din transcrierile publicate de Ionescu-Galbeni și Petrescu se poate vedea o diferență fundamentală între ședințele de conducere al Convenției Democratice și cele ale PNȚCD. În acestea din urmă se regăsesc o mulțime de lideri țărăniști, din generații diferite, cu propria lor voce, cu propriile idei și abordări constructive ori critice sau chiar cu ezitări, răzgândiri. A fost perioada de aur a țărăniștilor postcomuniști, de afirmare plenară în plan guvernamental, parlamentar, administrativ, în viața publică și mediatică, precum și în cadrul partidului. Prezența lor în ședințe este înalt personalizată, sunt actori politici ireductibili, care vorbesc extrem de diferit, au modalități variate de abordare a problemelor și de dialog cu interlocutorii. Or, la ședințele de conducere ale CDR nu avuseseră acces decât un număr limitat de lideri țărăniști de frunte.

Guvernarea de coaliție din perioada 1996-2000 a fost o situație inedită din punct de vedere istoric, iar nimeni (partide și liderii acestora) nu avea o experiență anterioară, nimeni nu avea niște rețete prefabricate pentru a rezolva situații neașteptate, dificile, ambigue, și pentru a găsi soluții funcționale. Faptul că pe parcurs nu au fost găsite soluții la absolut toate problemele sau nu au fost găsite la timp nu anulează constatarea istorică privind găsirea unor soluții funcționale pentru nenumărate probleme și pentru ieșirea cu bine din situații imprevizibile.

Care au fost principalele probleme ale României?

Cum au fost ele rezolvate? În acest sens, care au fost marile realizări ale PNȚCD, ale Convenției Democratice și ale coaliției?

Ar fi prea simplu dacă ar fi enumerate aici „principalele probleme”, eventual listate pe verticală într-un tabel, cu tot felul de coloane orizon-

tale. Răspunsurile la întrebarea cheie presupun reconstituirea multiplelor componente. Au fost mai multe „generații" și tipuri de probleme. Ele s-au suprapus. Și nu puteau fi rezolvate în același timp. Unele trebuiau rezolvate imediat, în contextul revoluționar al schimbării de regim politic, altele nu puteau fi rezolvate imediat și nici măcar în câteva decenii, iar unele erau de-a dreptul irezolvabile. Problemele create de prăbușirea neașteptată a regimului comunist și trecerea la democrație erau de natură criminal-penală, politică, economică, morală, culturală.

Frontul Salvării Naționale și liderul Ion Iliescu nu erau deloc forțe „neocomuniste" sau „criptocomuniste", așa cum s-a văzut în retorica radicală a partidelor istorice și cum încă mai răzbate în mesajele populiste („Ciuma Roșie"). Dar instalarea lor la putere, prin reciclarea fostelor cadre comuniste, nomenclaturiste, securiste, a cadrelor din instituțiile comuniste diplomatice, militare, de justiție, presă, educație, cultură, era o garanție că marile probleme ale moștenirii comuniste urmau să fie eludate.

Era imposibil să faci un proces al comunismului într-o țară care l-a ales ca președinte pe fostul nomenclaturist Ion Iliescu cu 85% din voturi; tocmai de aceea o parte imensă a electoratului a manifestat puternice resentimente față de cea mai puternică forță anticomunistă, PNȚCD (voi reveni asupra subiectului). Cu excepția cuplului Ceaușescu și a unor alți înalți nomenclaturiști, pentru restul nomenclaturii, pentru securiști, pentru cadrelor din domeniile enumerate și din altele, fesenismul (pe ambele ramuri - Ion Iliescu/FDSN/PDSR/PSD și Petre Roman/FSN/PD) a creat imense oportunități.

În loc să vină cu ideea lustrației, fesenismul a facilitat reinventarea a milioane de români care au avut beneficii în timpul comunismului: locuri de muncă, locuințe, accesul la educație pentru cei care nu aveau origini „nesănătoase", îngrijire medicală gratuită, pensii, protecție socială în schimbul complicității cu regimul, o „viață liniștită" în schimbul tăcerii față de abuzurile, nedreptățile, crimele și corupția sistemului comunist ș.a.m.d.

Nu trebuie căutate explicații sofisticate pentru legea în favoarea chiriașilor caselor naționalizate și pentru disperarea cu care PD a boicotat inițiativele legislative țărăniste. Nu este de mirare că securiștii au fost protejați în postcomunism. De altminteri, legea atât de controversată cu privire la deconspirarea Securității ca poliție politică nu avea să îi afecteze deloc pe foștii securiști, ci mai mult pe victimele acestora. Niciun fost securist nu a fost eliminat din politică, afaceri, rețele clientelare. Nici milioanele de informatori, membri și nemembri ai PCR, nu au fost afectați, pentru că dosarele lor au fost distruse din ordinul partidului-unic. În schimb, PNȚCD și alte forțe politice au promovat o lege care le-a făcut rău multor foști deținuți politici și membri ai partidelor istorice.

Procesul comunismului, lustrația, eliminarea completă a securiștilor din viața publică, epurarea instituțiilor statului și a marilor domenii de acti-

vitate de cadrele care au servit fidel comunismul, toate acestea ar fi trebuit făcute imediat după schimbarea de regim politic, în primii doi ani. Așa s-au petrecut lucrurile oriunde s-a făcut tranziția de la regimuri dictatoriale (militare sau civile), totalitare, la democrație[20]. FSN nu avea interesul să le facă. Dimpotrivă. Și nici nu a existat o reconciliere națională. Iar ceea ce nu este făcut la timp nu mai trebuie făcut mai târziu. Aceste adevăruri elementare nu au fost înțelese de Convenția Democratică, iar PNȚCD și coaliția au irosit timp și resurse pentru a le promova prea târziu!

În schimb, pentru rezolvarea chestiunilor legate de proprietate, eforturile nu erau zadarnice. Nu numai că FSN nu a rezolvat problemele, dar a creat noi probleme economice, sociale, financiare, politice, care au devenit chiar mai grave decât moștenirea comunismului. Ele nu puteau fi rezolvate decât prin înlăturarea de la putere a celor care le-au creat: FSN/PDSR și Ion Iliescu. După victoria Convenției Democratice din 1996, noua coaliția instalată la putere a avut de rezolvat o mulțime de noi probleme, dintre cele create de către FSN și Iliescu.

Moștenirea cea mai dezastruoasă a fost cvasifalimentul economic al României, în mare parte ascuns de către noii guvernanți, și pentru care a dat seamă în primul rând PNȚCD.

În ședințele BCCC, invariabil coordonate de către Ion Diaconescu, președintele PNȚCD ales după moartea lui Corneliu Coposu de către Congresul partidului din ianuarie 1996, au fost supuse dezbaterii și s-au luat decizii strategice în legătură cu toate marile probleme naționale. Conducerea Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat decide în avans cum va funcționa Parlamentul României și Guvernul României, sau corectează ulterior o serie de neajunsuri sau chestiuni neprevăzute. O parte uriașă din agenda ședințelor este legată de promovarea unei agende legislative ambițioase. Altă parte este legată de activitatea Guvernului, condus de premierii desemnați de țărăniști, a unor ministere și agenții importante. Legile votate în perioda 1996-2000 au fost soluții reformiste pentru revolvarea marilor probleme ale României din toate domeniile (proprietate, restructurare, privatizare, industrie, comerț, transporturi, agricultură, silvicultură, mediu, lucrări publice, construcții de locuințe, finanțe, bănci, asigurări, asistență socială, probleme de muncă, sănătate, asistență medicală, învățământ și educație, tineret, cultură, culte, turism, sport, administrația publică, ordine publică, apărare națională, servicii de informații, justiție, politică externă).

[20] Pentru argumentele „pro" și „contra" pedepsirii crimelor comise de regimurile autoritare și totalitare, inclusiv pentru cele mai bune momente sau perioade ale adoptării unor măsuri radicale sau de reconciliere, vezi Samuel P. Huntington, *op. cit. The Third Wave,* cap. *„The Torturer Problem: Prosecute and Punish vs. Forgive and Forget"*, iar în particular *„Guidelines for Democratizers 4: Dealing with Authoritarian Crimes"*, pp. 208-231.

În volumul 1 al lucrării sunt prezentate liste de sute de legi votate de coaliție, precum și sutele de instituții nou create în perioada noiembrie 1996-noiembrie 2000 și de instituții cu o nouă organizare și funcționare[21]. Sunt realizări cruciale. Dar ele au fost uitate rapid din pricina suprapunerii cu dezastruoasa moștenire fesenistă, la care s-au adăugat problemele nou apărute din pricina conviețuirii din coaliție a unor forțe politice atât de diferite ca mentalitate, interese, priorități.

O mulțime dintre proiectele legislative ale coaliției CDR-USD-UDMR, precum și din hotărârile de Guvern și din ordonanțele de urgență au fost legate pur și simplu de necesitatea de a corecta legile de tergiversare a reformei sau chiar antireformiste votate în timpul guvernărilor FSN din perioadele 1990-1992 și 1992-1996. Moștenirea comunistă și moștenirea fesenistă au afectat din greu guvernarea de coaliție și, mai ales, principalul partid guvernamental, PNȚCD.

Noul regim politic democratic nu putea să devină funcțional până nu erau rezolvate giganticele probleme ale tranziției de la regimul comunist la un regim democratic. După cum am menționat, de cele mai multe ori, Ion Iliescu și Frontul Salvării Naționale s-au ferit să le abordeze. Iar când au făcut-o, s-au ferit să pună în aplicare politici care le puteau afecta în vreun fel enorma lor bază socială și electorală. Și cum nicio inițiativă nu era bine primită, fesenistii nu au făcut nimic sau aproape nimic în planul reformelor. Cine a încercat, a fost aspru pedepsit, chiar și premierul Petre Roman, înlăturat prin cea de-a patra mineriadă.

Principala problemă a schimbării de regim politic era proprietatea. Schimbarea regimului proprietății semnifica un ansamblu de măsuri de revenire la logica dezvoltării normale, democratice, capitaliste, a României. Regimul comunist suprimase practic proprietatea privată, milioane de țărani și-au pierdut terenurile agricole, pășunile, pădurile, sute de mii de familii din mediul urban au fost deposedate de propriile case, de proprietățile mici și mari din domeniul comercial și industrial, la fel se petrecuseră lucrurile cu proprietățile comunitare ale diferitelor biserici ori minorități etnice[22]. Pe model bolșevic, statul comunist a confiscat (cu sau fără titlu) aproape integral proprietățile imobiliare urbane private, iar proprietarii și

[21] La acestea se adaugă cele peste 600 de ordonanțe de urgență (OUG) ale Cabinetelor Ciorbea, Vasile, Isărescu. Ele au fost utile pentru respectivele Guverne, dar, după cum am menționat, au subminat funcțiile legislative ale Parlamentului. A fost o continuitate negativă la nivelul puterii executive: Cabinetul Năstase a emis 681 OUG, iar Cabinetul Tăriceanu 738.

[22] Mă refer în primul rând la Biserica Greco-Catolică Unită cu Roma, care a fost singura biserică desființată în comunism, și ale cărei proprietăți au fost date Bisericii Ortodoxe Române; proprietățile bisericilor catolice, luterane, calvine etc. ale maghiarilor, germanilor, chiar și ale românilor au fost în mare parte pierdute; de asemenea, diferite biserici și mănăstiri din cadrul BOR au avut proprietățile confiscate.

familiile lor au fost evacuați din propriile case sau, în cel mai bun caz, au fost mutați în spațiile de dependințe. Iar Constituția României din 1991, votată de majoritatea deținută de FSN, nu garanta proprietatea privată. În loc să corecteze furtul de proprietate și nedreptățile comise de statul comunist, în loc să retrocedeze proprietarilor proprietățile (fabricile, terenurile agricole, pădurile, pășunile, lacurile), casele naționalizate, fesenistii au acționat pentru vinderea locuințelor către chiriașii locatari (vezi Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului).

Multe dintre inițiativele legislative ale PNȚCD țineau tocmai repararea nedreptăților și a jafului comis de statul comunist. Acestora li se adăugaseră nedreptățile comise de către statul administrat de fesenisti/pedeseristi.

În volumul 1 al lucrării, în capitolul 6 („Legislație și instituții centrale în perioada 1996-2000") sunt explicate pe larg legile proprietății și din toate celelalte domenii. Marele șoc pentru țărăniști (și liberali) a fost să asiste la sabotarea în Parlament și în Guvern a legilor proprietății de către partenerul de coaliție PD (partidul de stânga provenit din FSN, membru al Internaționalei Socialiste). Liderii țărăniști presupuneau că era vorba atât despre moștenirea comunismului, cât și despre impulsuri venite dinspre fostele structuri ale poliției politice comuniste, care respingeau reformele țărăniste. În particular, Traian Băsescu se împotrivea vehement legilor proprietății; am denumit acea împotrivire sălbatică „sămânța de comunism" a lui Băsescu, dar cei care i-au făcut mai târziu cultul personalității, ca președinte, s-au încăpățânat să elimine din memorie și din istorie acele manifestări; nu au putut însă elimina din dosarele Securității urmele colaborationismului său. În acest sens, a fost semnificativ modul în care partidul lui Petre Roman, Traian Băsescu sau Triță Făniță promova în continuare inițiative legislative pentru păstrarea întreprinderilor agricole de stat (IAS-uri), adică a formelor de cooperativizare a terenurilor agricole care lăsaseră în sărăcie milioane de țărani pe vremea comunismului (vezi de pildă dezbaterile din BCCC din 17 iunie 1998 privind propunerea legislativă a Partidului Democrat cu titlul: „Înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale a Fermelor de Stat", de fapt o nouă formă de păstrare a IAS-urilor).

Pentru a înțelege însă întregul dramatism al promovării în Parlamentul României, precum și în Guvern, a inițiativelor legislative privind regimul proprietății, trebuie citite și recitite transcrierile ședințelor BCC din volumele 2, 3 și 4, precum și precizările editorilor-autori din volumul 1, subcapitolul 7.2, „Legea de restituire a caselor naționalizate"[23].

[23] Pentru a nu complica lectura cu zeci de note de subsol, voi face doar o singură trimitere bibliografică, una integrativă privind chestiunile proprietății, cu precizarea că mai sunt referiri la ele, unele substanțiale, și în prezentările făcute în fața BCCC de către premierii Ciorbea și Vasile, ori în ședința Delegației Permanente din ianuarie 2000 și cu alte

PNȚCD își exprimase clar pozițiile încă din perioada opoziției: „Sub conducerea și orientarea lui Corneliu Coposu, s-a adoptat pe plan doctrinar aderiunea la ideile democrației-creștine, de altfel congruente cu cele ale PNȚ interbelic, iar în acțiunea politică s-a însușit sintagma reparatorie de *restitutio in integrum*. Mai mult, după cum se explicitează, sensul mai general al principiului restituirii integrale a proprietății furate însemna „revenirea țării spre valorile politice, instituționale, sociale, morale și spirituale ale unui trecut istoric tradițional". Și mai concret, „însemna revenirea la sistemul monarhiei constituționale democratice, parlamentarism, stat de drept, libertăți și drepturi garantate de lege, proprietate privată, economie de piață, iar în politica externă - o orientare fermă prooccidentală, spre SUA și Europa".

Pe măsură ce interveneau complicații ale punerii în aplicare a Legii nr. 112/1995, liderii țărăniști au făcut o serie de nuanțări, care luau în considerare situația reală: în vreme ce Gabriel Țepelea enunța principiul mai realist *restitutio in posibilum*, adică nu poți restitui ceea ce a fost deja distrus, dar poți recompensa acolo unde restituția nu e posibilă ș.a.m.d., Niculae Ionescu-Galbeni propunea formula *restitutio in aequitatem* – restituirea în dreptate. Nu am să mai zăbovesc asupra reconstituirii întregului complex de inițiative, lupte, consecințe, legate de repararea chestiunilor legate de casele naționalizate, retrocedarea lor către proprietari, compensațiile acordate chiriașilor, legiferare, înfățișate pe larg în lucrare, ci asupra celorlalte eforturi legate de proprietate și de întregul complex necesar de reforme, mai ales că ele au provocat mari dificultăți în coaliția executivă aflată la guvernare. În BCCC se discutau și rediscutau chestiunile de interes strategic atât pentru coaliția executivă, cât și pentru coaliția legislativă.

În literatura de specialitate, care de fapt explică funcționarea în realitate a coalițiilor, se știe că o „coaliție executivă" înseamnă atât participarea și responsabilitatea partidelor componente în asigurarea funcționării cabinetului, cât și sprijinirea sa în cadrul Parlamentului. Or, în perioada 1996-2000, trebuie să punem accentul analitic și pe „coaliția legislativă", pentru că adesea ea a fost disfuncțională, astfel încât s-au creat situații complicate și bariere serioase în calea promovării inițiativelor legislative reformiste, care ar fi trebuit să fie prioritatea coaliției.

În Parlamentul României, vârful de lance al eforturilor legislative de retrocedare a pădurilor, terenurilor agricole, al luptei împotriva jefuirii pădurilor și al reformelor din agricultură era deputatul Vasile Lupu, membru activ în BCCC. Nenumărate dintre intervențiile sale din ședințele cu conduce-

ocazii; de exemplu, în volumul 2, în ședințele din 1998 (9 ianuarie; 18 martie; 28 aprilie; 13 mai; 17 iunie; 21 octombrie; 3 și 4 noiembrie; 3 decembrie; 15 decembrie); în volumul 3, cele din 1999 (24 februarie; 3 martie; 17 martie; 21 aprilie; 3 iunie; 23 iunie; 5 iulie; 26 august; 3 noiembrie) și în volumul 4, cele din 2000 (2 februarie; 1 martie; 8 martie; 22 martie; 3 mai; 13 septembrie).

rea PNȚCD erau legate de piedicile întâmpinate din partea „aliaților” de la PD în votarea inițiativelor legislative reformiste legate de retrocedările de proprietate. Puterea sa de convingere în cadrul puterii legislative era însă limitată, iar deputatul țărănist cerea sprijinul președintelui partidului, Ion Diaconescu, pentru a interveni la ceilalți președinți de partide din coaliție, în particular la Petre Roman, președintele PD, precum și la prim-ministru, la colegii de partid aflați în Guvern, pentru deblocarea unor situații și negocierea unor soluții de compromis totuși reformiste. În acest sens, chiar în cea de-a doua ședință a BCCC reprodusă în carte, cea din 9 ianuarie 1998, discuțiile despre legile proprietății s-au petrecut în contextul absolut dramatic al conflictului cu liderii PD, mai ales cu Petre Roman și Traian Băsescu, cei care cereau explicit îndepărtarea prim-ministrului Victor Ciorbea din fruntea Guvernului de coaliție, amenințând cu ieșirea din coaliție dacă nu se dădea curs ultimatumului lor. A fost o ședință de referință, în care s-a spus pe față în ce situație se afla România. Discuția a fost de o dură sinceritate, deschisă și confidențială, cititorul află o mulțime de informații noi privind motivațiile conflictului și soluțiile propuse în interiorul BCCC. Iar din ce s-a petrecut ulterior, se poate vedea care au fost consecințele și, mai ales, costurile nerespectării deciziilor luate în interiorul PNȚCD.

Cel dintâi prim-ministru țărănist, Victor Ciorbea, a denunțat încetinirea sau chiar blocarea reformei în mai multe domenii importante de către reprezentanții partidului care se desprinsese din Frontul Salvării Naționale: „Avem răspunsuri zdrobitoare și probe foarte clare: cine s-a opus reformei, în ce condiții, câtă reformă au făcut miniștrii PD, cine s-a opus unor acte normative foarte importante, cine ne-a împiedicat să înfăptuim reforma în agricultură și care duce la întârzierea Programului ASAL[24] *cu cel puțin un an și jumătate, sau cine nu a făcut nimic în materie de reformă în domeniul protecției mediului, sau ce reformă s-a făcut la Armată sau la Externe ș.a.m.d. Ca să nu mai vorbim de reforma de la Transporturi”.*

Transcrierile ședințelor BCCC sunt binevenite și capătă sens pe fondul cunoașterii în detaliu a istoriei guvernării de coaliție din perioada 1996-2000[25]. Atacurile PD împotriva premierului țărănist erau de fapt contraata-

[24] Reproduc chiar nota de subsol din volum: „Programul ASAL, finanțat prin credite de la Banca Mondială, pentru reforma în agricultură, în primul rând prin privatizarea unor ferme agricole”.

[25] Am explicat toate acestea pe larg (inclusiv motivele urii reciproce dintre Emil Constantinescu și Radu Vasile, atacurile lui Victor Ciorbea împotriva aliaților din PD, imediat după formarea coaliției de guvernare, îndepărtarea președintelui Constantinescu de cei care îl „inventaseră” din Alianța Civică, după ce a fost ales, meritele, realizările, erorile cabinetelor Ciorbea, Vasile) în Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, cap. 6 („Organizarea și funcționarea CDR”), cap. 7 („Alternanța guvernamentală. CDR la putere. Coaliția celor trei coaliții”) și cap. 8 („Erodarea interioară a Convenției. De la CDR la CDR-2000”), pp. 286-411.

curi. De-abia se constituise primul cabinet de coaliție, iar dinspre Ciorbea, instituțiile de control subordonate premierului și presa cederistă (cotidianul *România liberă*) au început o adevărată ofensivă împotriva liderilor democrați „corupți". În loc ca investigațiile anticorupție să se îndrepte împotriva celor denunțați, pe bună dreptate, între 1992-1996 ca reprezentând „Marea Corupție" de la vârful statului - Cabinetul Văcăroiu, liderii PDSR -, acum erau cercetați tocmai partenerii de coaliție executivă și legislativă, care fuseseră scoși de la guvernare în urma celei de-a patra mineriade. Contestarea lui Ciorbea de către pediști nu era total lipsită de temei. Fostul lider sindical fusese desemnat ca premier de către președintele României în mod subiectiv, fără să corespundă unei „fișe a postului" de premier, promotor consecvent al reformelor capitaliste și investițiilor în sectorul privat. Pe timpul lui Ciorbea s-a atins cota record a protecției sociale (adică a politicilor de stânga) din postcomunism (10,04% din PIB), iar Guvernul a investit sume enorme pentru menținerea în stare de funcționare a întreprinderilor de stat falimentare („găurile negre" ale economiei), pentru a nu crea șomaj și nemulțumiri sindicale. În PNȚCD se impusese ca favorit pentru postul de premier specialistul în istoria economiei, Radu Vasile, secretarul general al partidului. Din pricina urii reciproce dintre Emil Constantinescu și Radu Vasile, noul președinte ales l-a preferat însă pe Ciorbea. Radu Vasile fusese în contacte strânse cu cercurile de putere din PDSR și din jurul lui Ion Iliescu, în ipoteza că acesta din urmă câștiga din nou președinția, iar CDR câștiga alegerile parlamentare, atunci el ar fi sperat să fie desemnat premier.

Președintele Constantinescu l-a desemnat pe Ciorbea, care era primarul ales al Bucureștiului, fără a se fi consultat instituțional cu PNȚCD (n.n. Emil Constantinescu s-a consultat personal cu președintele PNȚCD Ion Diaconescu și cu vicepreședintele Niculae Ionescu-Galbeni, conform declarației acestuia din urmă), care trebuia să propună un premier. Pe tot timpul guvernării penețecediste și de coaliție, președintele a impus o serie de decizii fără să se consulte cu PNȚCD (și cu atât mai puțin cu partenerii civici din Convenția Democratică, aceia care pur și simplu îl inventaseră) sau cu partidele din coaliție, în conformitate cu o logică înțeleasă doar de el, îndreptată către atingerea unor scopuri pe care le fixase el singur (cu cercul său de consilieri, care nici măcar nu proveneau dintre militanții activi ai Alianței Civice) și pe care nici nu le-a atins măcar, pentru că s-a retras din cursa pentru un al doilea mandat. În schimb, PNȚCD a rămas loial, iar când PD a cerut imperativ schimbarea din funcție a lui Victor Ciorbea nu a cedat și l-a apărat pe premierul impus.

Partidul condus de Ion Diaconescu a fost consecvent față de opțiunile decise în BCCC, în vreme ce partenerii din CDR, cercurile de la Palatul Cotroceni și alți jucători au inventat alte reguli chiar în timpul jocului. Atât liderii PNȚCD, cât și premierul Ciorbea, au găsit soluții pentru contracara-

rea presiunilor PD și aveau voința politică de a merge mai departe; veriga slabă în fața presiunilor PD avea să fie Palatul Cotroceni.

În condițiile presiunilor făcute de partidul lui Roman și Băsescu, pentru conducerea PNȚCD erau clare opțiunile (expuse și analizate cu argumente „pro și contra" pertinente de Ciorbea, Diaconescu, Țepelea, Răsvan Dobrescu, Ionescu-Galbeni):

- Demisia premierului Ciorbea, pe care chiar acesta a propus-o de la bun început, în conformitate cu cele cerute de PD, care de fapt urmărea o renegociere a pozițiilor sale din stat, administrație, economie, nu numai din Guvern, o renegociere a programului de guvernare (deci și a acordurilor din coaliție);
- Alegeri anticipate[26];
- O subvariantă a opțiunii de mai sus, prin continuarea guvernării fără PD, trecerea la o bătălie fără rezerve împotriva sa, prin asumarea unor alegeri anticipate, „care dacă ar fi bine organizate și ar fi condusă o campanie cum trebuie, s-ar putea solda chiar cu neintrarea PD în Parlament";
- Continuarea coaliției executive (și cu același premier), „cu condiția ca Băsescu să plece din Guvern, dar dacă PD va dori să rămână în Guvern, să rămână, dar cu niște oameni disciplinați și solidari cu toată echipa de guvernare, iar noi suntem de acord să discutăm programul de o mie de ori";
- Guvern minoritar, sprijinit de o coaliție legislativă, bazată pe alte partide parlamentare aflate la dreapta sau la stânga, pentru continuarea de către PNȚCD a reformelor: „Dacă PD se dă deoparte, mergem înainte cu cei care rămân. Vom vedea ce sprijin parlamentar vom avea. Poate apar și alți sprijinitori, din dreapta, din stânga. Noi nu trebuie să ne abatem de la drumul nostru";
- Guvern minoritar (cu același premier), sprijinit în Parlament de o coaliție legislativă cu PD, care ar fi avut însă dezavantajul de a nu primi sprijinul pentru anumite proiecte legislative esențiale.

De fapt, din discuția în BCCC aflăm **secretul cel mai ascuns din postcomunismul timpuriu, cel privind dezastrul economic din România, aflată în pragul falimentului de țară, așa cum se întâmplase deja în Bulgaria**. Iar moștenirea Guvernului pedeserist Văcăroiu era atât de copleșitoare încât după un an de guvernare a coaliției nu se reușise redresarea. Guvernul PDSR acumulase datorii externe de peste 5 miliarde de dolari SUA; România avea un deficit comercial structural mare și un deficit de cont

[26] Când se propuneau la vremea respectivă alegeri anticipate, CDR era în creștere masivă în sondajele de opinie privind intenția de vot și ar fi câștigat într-o manieră categorică, iar coaliția cu partidele de stânga nu mai era necesară.

curent important, iar Banca Națională a României avea rezerve valutare scăzute. Specialiștii financiari externi prevedeau intrarea României în incapacitate de plată, iar ca urmare s-a produs și scăderea ratingului de țară.

Aflasem fragmente despre secretul dezastrului economic al României de la mai mulți politicieni de vârf, din anumite aluzii ori scăpări în conversație sau chiar din mărturisiri parțiale, dar abia la câțiva ani de la consumarea evenimentelor aveam să înțeleg amploarea sa, când lucram la cartea despre Convenția Democratică; pe măsură ce mă documentam ieșeau la iveală noi și noi detalii șocante. Concluzia mea a fost că ascunderea adevărului despre dezastrul economic al țării de către președintele României și de fostul prim-ministru, de fapt de către toți politicienii cheie ai Convenției, ai partidelor coaliției, a fost o eroare strategică fatală. Dar acelea erau judecăți aposteriorice, făcute după consumarea faptelor și cunoașterea deznodământului.

În acele condiții, în loc ca partenerii de coaliție să găsească soluții consensuale pentru scoaterea României din criza economică, pentru redresare, în loc să își respecte angajamentele reciproce, s-au dezlănțuit atacurile PD, apoi ale PNL ș.a.m.d., chiar împotriva celor care încercau să scoată România din criză. În schimb, în BCCC a reieșit un angajament neechivoc al liderilor țărăniști pentru redresarea economică și promovarea reformelor. Iar cine analizează perioada anilor 1997-1999 vede că de fapt Guvernele conduse de către Victor Ciorbea și Radu Vasile au reușit să ia măsuri economice eficiente pentru plata datoriilor externe, pentru ajustarea fiscală și de balanță de plată, reducerea deficitului de cont curent, reducerea deficitului bugetului consolidat, de mărire și consolidare a rezervelor valutare ale țării. Tipul de voință politică necesar guvernării, asumarea unor opțiuni și decizii, toate acestea au fost anulate prin intervenții din afara partidului.

După cum a dezvăluit în BCCC ministrul de Interne Gavril Dejeu, într-o discuție confidențială cu anumiți experți de vârf sau tehnocrați reputați care ajunseseră în Guvern, cum erau miniștrii Daniel Dăianu și Ilie Șerbănescu, aceștia își exprimaseră convingerea că nici măcar nu era posibilă redresarea. În schimb, mai mulți lideri țărăniști erau convinși că redresarea era posibilă, iar sinceritatea celor doi i se părea de neacceptat unuia precum Matei Boilă, care îi considera „pioni otrăviți".

Poate că acum va căpăta mai mult sens ceea ce am afirmat mai sus - că încă nu se știe ce s-a petrecut cu noi în postcomunism. Problema nu era doar a sancționării politicienilor și forțelor care aduseseră țara la ruină, ceea ce din punct de vedere legal și al funcționării justiției pe vremea aceea era cvasiimposibil, ci mai ales a transparenței față de cetățenii României, care meritau să cunoască adevărul, indiferent pe cine susțineau. Iar dacă l-ar fi cunoscut, cu totul altfel i-ar fi judecat pe câștigătorii din 1996. Alegerile fuseseră câștigate, dar aproape nimeni din opoziție nu înțelesese ce calvar avea să urmeze după venirea la putere.

Acela era contextul nefericit în care intervenise șantajul PD, un exercițiu pregătitor pentru subminarea în viitor și a celorlalte coaliții executive din care a făcut parte[27]. Situația era îngreunată nu doar din pricina atitudinii Partidului Democrat. Intervenția lui Vasile Lupu scoate la iveală lucruri pe care puțini politicieni ai coaliției ar fi îndrăznit să le recunoască și să le spună despre cancerul corupției din instituțiile statului și din economie: „PD, din informațiile pe care le am, se va întâlni săptămâna viitoare în forul lor de peste 400 de persoane. În ce constă vitejia lor: în niște sume colosale de bani pe care îi învârt, bani pe care nu i-au câștigat cinstit. Ei mizează pe aceste fonduri pe care le vor vehicula și pe situația economică a țării. Eu cred că dacă ne angajăm în luptă, să știm precis pe ce căi mergem. Dacă este vorba de alegeri anticipate, trebuie să ne pregătim. Nu cred că îi este străin nimănui faptul că partidul este dezorganizat în țară, că imaginea partidului nu este chiar atât de bună în ochii electoratului - și eu afirm cu toată răspunderea că acum în România șpaga este mai tare ca legea, Poliția nu este sub control, în Parchet este prăpăd - domnul Emil Constantinescu a venit cu un procuror general, Sorin Moisescu, care tocmai ține spatele celor mai corupți procurori care blochează cercetări penale foarte importante în județe".

Afirmațiile deputatului Vasile Lupu contraziceau flagrant teza exagerată a președintelui Constantinescu anunțată într-un interviu la CNN: *„Am învins în lupta cu corupția"*, care șocase o întreagă planetă[28]. De altminteri, în ciuda faptului că Guvernul, coaliția executivă, România se confruntau cu prima criză majoră de după alegerile din 1996, președintele țării a afirmat într-o declarație televizată că disputa dintre PNȚCD și PD nu reprezintă o criză politică reală, ci „o situație de blocaj artificială"; Constantinescu nu a recunoscut criza, pentru că nu reușise să medieze conflictul și atunci mai bine minimaliza criza sau chiar o nega (n.n. în fapt, președintele urmărea menținerea coaliției la guvernare, indiferent de costuri, care afectau în special PNȚCD).

Cei mai mulți lideri țărăniști și-au exprimat convingerea că Guvernul condus de PNȚCD avea responsabilitatea și capacitatea de a remedia situația economică a țării și de a înfăptui marile reforme, cu sau fără PD. Ei subliniau că opțiunea alegerilor anticipate avantaja PNȚCD și Convenția Democratică, în vreme ce PD se temea de anticipate, fiind dezavantajat.

---

[27] Înainte să dispară complet din politica românească, Partidul Democrat (mai târziu Partidul Democrat Liberal, care ajunsese aproape de statutul de partid dominant), sub conducerea lui Petre Roman, apoi a lui Traian Băsescu, a compromis coalițiile executive din care a făcut parte: cu PNȚCD/CDR, din perioada 1996-2000; cu PNL (în Alianța DA), din perioada 2004-2007; cu PSD, din perioada 2008-2009. Doar prin efortul comun al PNL, PSD, UDMR, PC, s-a ajuns la votarea celor două moțiuni de cenzură împotriva Guvernelor dominate de PDL (Guvernul Boc în 2009 și Guvernul Ungureanu în 2012).

[28] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 337; de fapt, corupția și percepțiile privind corupția s-au agravat după 1996.

După respectiva ședință, PD s-a retras din Guvern, dar a promis că își va continua susținerea în Parlament. PNȚCD ajunsese într-o situație similară cu PDSR, adică cu un Guvern minoritar, condus de Ciorbea, susținut în Parlament de o coaliție legislativă, așa cum se propusese în BCCC. Chiar dacă Ciorbea fusese opțiunea Cotrocenilor, liderii țărăniști au hotărât să îl sprijine în continuare, mai ales că premierul începuse să guverneze mai bine, inclusiv prin învățarea din propriile erori.

Conform prerogativelor constituționale, președintele Constantinescu a cerut Parlamentului să se întrunească în sesiune extraordinară pe 21 ianuarie 1998, pentru ca premierul Ciorbea să angajeze răspunderea Guvernului minoritar pentru una din legile reformei: a fost aleasă ordonanța de urgență pentru privatizarea societăților comerciale, care a fost votată în Parlament. Guvernul, în noua sa formulă minoritară, a rezistat. PD nu a depus o moțiune de cenzură. Deși noua soluție se dovedea a fi funcțională, ea nu a mai durat decât câteva săptămâni.

Ioan Avram Mureșan afirmase în cadrul unei ședințe a BCCC că „suntem un partid fără prieteni", ceea ce obliga la asigurarea unei unități și mai puternice în interiorul partidului. După retragerea PD din Guvern, s-a văzut că PNȚCD nu mai avea prieteni nici măcar în interiorul Convenției Democratice: Valeriu Stoica, ministrul Justiției din partea PNL și „prietenul" personal al premierului a cerut „rezolvarea crizei politice", chiar cu prețul renunțării la Ciorbea.

Un alt atac împotriva premierului Ciorbea, iar prin învăluire și împotriva structurilor decizionale de vârf ale PNȚCD, conduse de oamenii de încredere ai lui Corneliu Coposu (președintele Ion Diaconescu, prim-vicepreședintele Gabriel Țepelea, vicepreședintele Niculae Ionescu-Galbeni), venea chiar din interiorul PNȚCD. Era declanșat de un grup nemulțumit („grupul de la Brașov") de modul în care Constantinescu și conducerea PNȚCD aleseseră premierul și distribuiseră funcțiile în Guvern, administrația centrală și locală, regiile de stat, agențiile guvernamentale. În fruntea acestui grup se afla senatorul Radu Vasile, secretarul general al PNȚCD, cel care nu venise niciodată la ședințele BCCC. În vreme ce în BCCC liderii demonstrau că PNCȚD făcea parte din categoria *policy-oriented party* (partid ale cărui priorități sunt politicile, reformele), lucru promis în toată perioada de opoziție, în campania electorală, grupul dizident (cu reprezentanți care chiuleau de la ședințele importante unde se hotărau prioritățile și strategiile de guvernare și de vot) punea de fapt înainte de toate orientarea către categoria *office-centered party* (partid obsedat de posturi, funcții, *spoils-oriented*, partid orientat spre împărțirea prăzii)[29].

[29] Pentru distincția între *policy-oriented* (sau *policy-centered*) *party* și *office-centered party* (sau *office-seeking*), vezi Michael Laver, Norman Schofield, *Multiparty Government. The Politics of Coalition in Europe* (Oxford, New York, Oxford University Press, 1992), pp. 36-55.

Degeaba au discutat însă liderii țărăniști și au adoptau niște hotărâri ferme în BCCC privind rămânerea în funcție și sprijinirea de către partid a prim-ministrului Ciorbea, precum și continuarea reformelor în formula de Guvern minoritar bazat pe o coaliție legislativă din care făcea parte și PD. Soarta premierului și a coaliției au fost decise la Palatul Cotroceni. Premierul Victor Ciorbea, alesul inițial al președintelui, devenise incomod: el făcuse o remaniere guvernamentală în decembrie 1997, schimbând din funcții nu mai puțin de nouă miniștri, adică o treime din Guvern; stilul său de conducere era „nou" în context românesc și deranja anumite partide partenere și grupurile de interese asociate acestora, pentru că se baza pe principii și respectarea regulilor, promovarea competenței și tehnocraților; a declarat că în vederea integrării în NATO, România trebuia să desăvârșească procesul de desovietizare, de dekaghebizare a unor structuri și instituții, iar, în general, de lichidare a structurii financiaro-industriale, semistatale, semimafiote, zămislite în timpul administrației Iliescu; mai important decât orice altceva era că, după anumite amânări, ezitări, Ciorbea a fost schimbat din funcție tocmai când „își făcea treaba pentru care fusese ales" și se afirma ca un om politic redutabil.

Pentru a înțelege intensitatea actului guvernamental din acea perioadă, o simplă comparație: între 1992-1996, Guvernul Văcăroiu adoptase șase ordonanțe de urgență (OUG), în vreme ce Guvernul Ciorbea a adoptat între decembrie 1996 și aprilie 1998 nu mai puțin de 104 OUG; după ce la început, până să se dumirească, Ciorbea părea încet și ezitant, consultându-se cu toată lumea din coaliție până să ia o hotărâre, ulterior, după ce a căpătat experiență, la Guvern se lucra serios, într-un ritm infernal, pentru promovarea reformelor; doar în Parlamentul României exista o intensitate comparabilă; etica muncii politice și spiritul reformist promovate de PNȚCD fuseseră impuse la Guvern și în Parlament, fiind în mare parte însușite și de partenerii de coaliție.

Ședințele BCCC din cele trei volume de documente demonstrează cât de minuțios și precis organizase conducerea PNȚCD funcționarea Guvernului și activitatea parlamentară. De fapt, acestea erau resursele și mijloacele cu care au fost rezolvate marile probleme ale României: partidele guvernamentale, cu liderii, experții și organizațiile teritoriale, coaliția executivă și legislativă, Guvernul, Parlamentul, administrația locală și centrală. Promovarea unor reforme atât de numeroase ar fi fost imposibilă fără intensitatea programatică din cadrul BCCC.

Ca să avem o imagine concretă, în acea perioadă istorică, Parlamentul era pus în fața provocării imense de a anula, modifica și schimba câteva mii de legi din perioadele comunistă, fesenistă și preconstituțională, de a adopta sute de noi legi necesare reformei. Enorma presiune legislativă a justificat o vreme adoptarea ordonanțelor de urgență. Dar ceea ce era justificat într-o

perioadă scurtă, determinată, una de urgență reformistă, s-a transformat ulterior într-o activitate dăunătoare: excesul de ordonanțe de urgență a devenit un cancer al democrației românești, împotriva căruia niciun Guvern nu a luat măsuri, indiferent de culoarea politică sau de natura coaliților[30].

Am analizat în texte anterioare fenomenul excesiv al ordonanțelor de urgență în context istoric. Când a venit la guvernare coaliția CDR-USD-UDMR, existau mii de legi care trebuiau schimbate sau complet rescrise, cele din perioada comunistă, cele din perioada preconstituțională și care trebuiau regândite după votarea Constituției din 1991, precum și cele din perioada guvernării FDSN/PDSR și a Guvernului Văcăroiu. A fost o perioadă „de urgență" legislativă, iar singura soluție găsită a fost apelul la ordonanțele de urgență. Unele erau obligatorii și urgente, pentru că România nu putea să negocieze integrarea în NATO și aderarea la UE dacă nu schimba o multitudine de legi. Un exemplu a fost OUG nr. 22/1997 din 23 mai 1997 pentru modificarea și completarea Legii administrației publice locale nr. 89/1991, cu prevederi indispensabile pentru reforma administrației publice (principiul subsidiarității și al sistemului administrativ descentralizat, autonomia locală, euroregiunile, cooperarea transfrontalieră). Această ordonanță de urgență și alte câteva zeci sunt pe lista de realizări ale Guvernului Ciorbea.

În ciuda faptului că premierul Ciorbea avea o capacitate de muncă ieșită din comun și o dependență de munca guvernamentală (*workaholic*) sau poate tocmai de aceea, pentru că devenea prea influent, el a fost silit să demisioneze, iar președintele Constantinescu l-a nominalizat în funcție pe Radu Vasile, pe care pur și simplu îl ura, însă acesta fusese ales candidat de premier prin votul Comitetului de Conducere al PNȚCD. Despre Vasile nu s-a plâns nimeni că muncea prea mult. Dimpotrivă.

Alegerile din 2000 au fost un dezastru pentru PNȚCD și pentru ce mai rămăsese din Convenția Democratică, dar bătălia fusese deja pierdută în

[30] Unii dintre noii miniștri desemnați de Ciorbea nu făceau parte din partide politice, fiind „independenți" și „tehnocrați": Daniel Dăianu, ministrul Finanțelor; Ilie Șerbănescu, ministrul Reformei; rectorul Universității Babeș-Bolyai din Cluj, Andrei Marga, ministrul Educației Naționale; Ion Victor Bruckner, o somitate medicală, ministrul Sănătății. Pentru direcțiile din care au venit loviturile împotriva Cabinetului Ciorbea și deciziile privind schimbarea sa, declarațiile premierului, creșterea exponențială a numărului de ordonanțe de urgență, vezi Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, pp. 343-353. Practica ordonanțelor de urgență inaugurată de Ciorbea a fost preluată și folosită în exces de toți premierii următori, de la Radu Vasile la Florin Cîțu și Mihai Ciucă, fiecare Guvern având adevărate recorduri. Suprasarcina legislativă a Guvernelor a subminat funcțiile Parlamentului României și mai ales democrația consensuală. Pentru o analiză a suprasarcinilor legislative din acea perioadă, precum și impactului negativ al OUG în perioada postcomunistă, pentru criza executivului și criza legislativului, vezi textele „Criza executivului, criza democrației" și „Puterea legislativă - punctul slab al democrației consensuale românești", în Dan Pavel, *Democrația bine temperată. Studii instituționale* (Iași, Polirom, 2010).

anul 1998, după doborârea lui Ciorbea de către propriul său partid, de aliații din coaliție și de celălalt lider al puterii executive bicefale.

Capacitățile noului președinte Constantinescu de a acționa ca un garant al stabilității politice și ca factor de echilibru în interiorul coaliției s-au dovedit destul de modeste.

După „criza Ciorbea" au fost amânate negocierile cu FMI și BM[31], iar ratingul de țară a scăzut apoi constant. În guvernarea lui Radu Vasile nu s-a ajuns nici măcar la o îmbunătățire a relațiilor dintre partidele coaliției, în particular cu PD, iar o serie de evenimente grave interne și internaționale aveau să se dovedească provocări grele, la care - spre lauda lor - noul premier și miniștrii țărăniști, liberali, democrați, udemeriști, au făcut față în mare parte.

Numărul și calitatea realizărilor legislative, executive au fost remarcabile, fiind detaliate în volumul 1 al lucrării. În schimb, strategiile de comunicare politică ale PNȚCD, ale Guvernului și coaliției au fost modeste. În condițiile unei metodice dezinformări, nu este de mirare că nerealizările ori certurile au beneficiat de cea mai multă atenție.

PNȚCD a acceptat schimbarea premierului și a mers mai departe. Avea o agendă reformistă extrem de ambițioasă și trebuia să realizeze redresarea economică a României. Mai avea și soluții, precum și oameni capabili să le pună în aplicare.

În ciuda a ceea ce avea să se întâmple la alegerile din 2000, culmea este că după mai bine de trei ani de la guvernare, redresarea a început să fie evidentă pe timpul guvernării Mugur Isărescu, iar apoi s-a accentuat după revenirea la guvernare a PDSR/PSD.

Roadele eforturilor depuse de țărăniști la Guvern, în Parlament, în administrație și economie au fost culese de alții.

Dar criza coaliției de la începutul lui 1998 și schimbarea din funcție a premierului Ciorbea au afectat încrederea electoratului în CDR, care din acel moment a scăzut tot mai mult în sondajele de opinie.

Cabinetul Radu Vasile a continuat reformele începute de Ciorbea, dar multe dintre termenele de rezolvare a problemelor și de promovare a reformelor au fost încălcate. Cu toate acestea, Cabinetul Vasile era deosebit de

[31] FMI - Fondul Monetar Internațional (*International Monetary Fund*) și BM - Banca Mondială (*World Bank*) sunt două instituții internaționale supranumite „gemenii Bretton Woods", deoarece au început să funcționeze din anul 1945, pe baza Tratatului de la Bretton Woods, SUA; rolul lor este de a sprijini cooperarea monetară internațională, stabilitatea economică și financiară, combaterea sărăciei și promovarea prosperității în țările în curs de dezvoltare; aceste instituții sunt finanțate de statele participante și pot oferi împrumuturi cu dobândă redusă, credite și granturi, bineînțeles în anumite condiții, uneori dificil de îndeplinit (n.n.).

activ și a adoptat un număr mai mult decât dublu de OUG față de precedentul cabinet, adică 252; cabinetul Isărescu avea să adopte 297.

La sfârșitul anului 1998 s-a discutat în BCCC chestiunea angajării răspunderii Guvernului Radu Vasile pe programul de guvernare anunțat și adoptarea urgentă a legilor de restituire a pământurilor și a caselor naționalizate[32]. S-a constatat pur și simplu că era imposibilă o asemenea asumare, din pricina împotrivirii reprezentanților PD, care deveniseră apărătorii necondiționați ai chiriașilor din casele naționalizate[33]; ei se împotriveau din toate puterile în diferite comisii de specialitate și anunțau că vor respinge la vot orice proiect legislativ cu care nu erau de acord.

Spre surprinderea liderilor țărăniști, mai multă deschidere au avut-o reprezentanții PDSR, care au propus organizarea unor întâlniri cu PNȚCD pentru a găsi soluții de compromis la legile funciare și la legea caselor naționalizate[34]. Neînțelegerile cu PD privind detaliile restituirii și compensațiilor prevăzute au împiedicat până la urmă votarea legii până la sfârșitul guvernării de coaliție, în noiembrie 2000. Devenise deja un model comportamental deviant, pe care îl semnalau miniștrii și parlamentarii țărăniști în BCCC, mai ales după criza din 1998: nepotrivirea dintre înțelegerile convenite la nivelul conducerii coaliției privind proiectele legislative și rezultatul dezbaterilor din comisiile parlamentare sau al votului din plenul Parlamentului.

Deși reprezentau concretizări ale înțelegerilor dintre liderii din interiorul coaliției, inițiativele legislative ale Guvernului nu se bucurau de sprijin din partea parlamentarilor partidelor coaliției, cel puțin nu la timp. Au fost votate sute de legi, dar unele dintre ele au stat în Parlament ani de zile, prea mult uneori pentru a fi constatate beneficiile în timp util. Abia după câștigarea alegerilor parlamentare de către PDSR, a celor prezidențiale de către Iliescu și a instalării Cabinetului Adrian Năstase, s-a votat în Parlament Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989. Proiectul legislativ nu a fost deloc schimbat de noua putere, ceea ce confirma disponibilitatea PDSR de a accepta o parte importantă din inițiativele reformiste ale PNȚCD și Convenției Democratice și marca acceptarea ireversibilității traiectoriei imprimate de guvernarea din perioada 1996-2000.

Parcurgerea celor patru volume din „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" demonstrează interesul sporit al liderilor țărăniști pentru închiderea și privatizarea întreprinderilor de stat ineficiente, adevărate „găuri negre" ale economiei naționale, care nu rezistau decât prin enorme infuzii buge-

[32] Vezi Ședința BCCC din 15 decembrie 1998, volumul 2.

[33] De altminteri, o serie de lideri fesenişti marcanți din PDSR și PD făceau parte din categoria chiriașilor din casele naționalizate, în vreme ce liderii partidelor istorice făceau parte sau erau descendenții familiilor cărora comuniștii le confiscaseră casele.

[34] Vezi ședința BCCC din 17 martie 1999, volumul 3.

tare din partea statului. Este una dintre părțile majore ale misiunii de a repara injustițiile făcute de naționalizările comuniste, de a pune economia pe baze raționale, pe profit, nu pe pierderi constante prin finanțări de la bugetul de stat.

Băncile neperformante intrau tot în categoria de „găuri negre", iar în carte sunt date toate detaliile investițiilor majore de la bugetul de stat în încercările de a salva respectivele instituții. Mizele erau enorme. În urma angajamentelor făcute de bunăvoie și nesilită de nimeni pe plan internațional, România se obligase să privatizeze monștrii bugetofagi într-un ritm mult mai alert decât le-ar fi convenit zecilor de mii de birocrați corupți și de speculanți. În caz contrar, nu se puteau continua negocierile cu Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și Uniunea Europeană[35]. Se discuta intens despre privatizarea unor megaîntreprinderi, precum rafinăriile Petromidia și RAFO-Onești, Tractorul Brașov, Roman Brașov, Romtelecom, despre restructurarea Romgaz, Renel, despre creditele neperformante de la Banca Română de Dezvoltare, Bancorex, Bancpost, Banca Agricolă.

Criticii privatizării făcute în timpul guvernărilor coaliției au subliniat nerealizările, ceea ce nu s-a făcut, chiar dacă unele erau doar întârzieri, fără să mai precizeze dacă până la urmă deveneau realizări, cum se procedează de obicei de către neprofesioniști, cârcotași, răuvoitori, dezinformatori. Nu s-au sinchisit să arate ce s-a făcut, un bilanțul absolut strălucit. Or, în volumul 1 al acestei cărți se dau date exacte, pe ani, cu mii de privatizări, cu substanțiale încasări la bugetul de stat, și sunt scoase în evidență realizările, adică ceea ce s-a făcut.

Concluzia statisticilor este evidentă: cele mai multe privatizări postcomuniste s-au făcut în timpul guvernării de coaliție CDR-USD-UDMR, adică 6.728. Prin comparație, între 1992-1996 au fost 3.208 privatizări, iar în perioada 2001-2006 au fost doar 963 de privatizări (practic, nici nu mai rămăsese mult de privatizat). Tot pe ani sunt enumerate nominal cele mai relevante exemple. Iar efectele benefice ale privatizării în plan economic, social, politic, cultural, s-au văzut în anii următori, mai ales după alegerile din 2000, când PNȚCD deja plătise costul.

Rolul partidului condus de Diaconescu și de foștii deținuți politici, asistați de generații de politicieni plini de energie, în trecerea definitivă de la comunism la un regim democratic capitalist a fost precumpănitor. Datorită unei voințe politice imense, PNȚCD a reușit să își îndeplinească obiectivele. Recunoașterea acelor realizări este un act de dreptate simbolică, în vreme ce cunoașterea lor este un act de obligație istorică.

---

[35] Pentru privatizarea întreprinderilor de stat, activitatea FPS, condițiile puse de FMI și BM, vezi ședințele BCCC din 1998, volumul 2 (11 februarie; 11 martie; 13 mai; 4 noiembrie; 15 decembrie) și din 1999, volumul 3 (17 iunie; 6 octombrie).

În afară de repararea nedreptăților privind proprietatea, preocupările PNȚCD față de moștenirea comunismului s-au concretizat în Legea deconspirării Securității ca poliție politică. Acum, după atâtea decenii, se pot spune anumite lucruri care în primul deceniu de postcomunism ar fi fost considerate „incorecte politic" (*political incorrectness*). În locul unui proces al comunismului, care ar fi avut nenumărate dimensiuni și consecințe, iar în primul rând ar fi pus în centru megapartidul-stat PCR, nomenclatura, precum și cele mai importante zece, douăzeci de domenii aflate sub controlul regimului totalitar, s-au făcut eforturi tardive de a scoate în evidență doar anumite detalii secundare din activitatea unuia dintre instrumentele represiunii. Demersul deconspirării Securității ca poliție politică era de fapt redundant și lipsit de logică: Securitatea (indiferent de nume și abrevieri) a fost înființată de la bun început ca poliție politică. A fost creată de comisarii sovietici și colaboratorii lor români după modelul bolșevic-sovietic de poliție politică: Cheka/MGB/NKVD/KGB.

Ceea ce trebuia făcut, dar nu s-a făcut prin proiectul de lege, era ca la nivel instituțional și individual să se identifice acțiunile criminale și represive ale poliției politice, canalele ierarhice de primire a ordinelor de la PCR și organele de conducere ale Ministerului de Interne, precum și pe cei care au comis acte criminale, represive, ilegale, împotriva drepturilor universale ale omului și libertăților individuale. Acesta era primul nivel. Al doilea nivel era acela de a stabili penalizări sau amnistii, după caz. S-a făcut cu totul altceva, iar cei care au încercat atunci sau după aceea să corecteze erorile comise, au fost criticați și atacați vehement[36].

În documentarea pe care am făcut-o în trecut asupra modului în care s-a acționat în privința proiectului de Lege privind deconspirarea Securității ca poliție politică, am stat de vorbă cu politicieni de vârf, activiști civici, coordonatori și personaje influente din serviciile secrete, foști deținuți politici, foști securiști, diplomați, militari. Pe cei care au acceptat, i-am citat cu acuratețea făcută posibilă de înregistrările audio. I-am crezut mai mult pe unii (cum ar fi Constantin-Ticu Dumitrescu, senator PNȚCD, președintele Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, unul dintre inițiatorii proiectului legislativ) decât pe alții (Ion Diaconescu, fost deținut politic, președintele PNȚCD, președintele Camerei Deputaților și Constantin Dudu Ionescu, deputat PNȚCD, ministru de Interne, secretar de stat la Apărare). Dar după mai mulți ani, constatăm cât de greșit a fost modul în care s-a încercat rezolvarea unor situații tragice, a unor probleme morale profunde sau repararea unor mari nedreptăți: prin tardive proiecte de legi sau legi,

[36] M-am referit deja la modul în care literatura mondială a teoriilor democrației și teoriilor tranziției a analizat consecințele nefaste ale tentativelor extrem de tardive de rezolvare a unor chestiuni morale legate de crimele comise de regimurile autoritare și totalitare, pe care Huntington o sintetizează în *The Third Wave of Democratization*.

prost făcute, cu efecte contrarii față de cele scontate, care au produs pe termen nedeterminat reacții de ură, resentimente, și pe baza cărora tot felul de personaje și instanțe pseudo-morale și pseudo-juridice au încercat să se erijeze simultan în procurori și judecători. Lectura documentelor secrete și justiția bazată pe considerarea lor ca surse istorice a luat locul unor rezerve metodologice sistematice față de conținutul unor documente întocmite de poliția politică, specializată în dezinformare, manipulare. Am tratat în altă parte pe larg aceste probleme[37].

Ceea ce contează să reținem în contextul acestui text introductiv este mai puțin controversa, cât faptul că angajamentul PNȚCD în promovarea proiectelor de Lege privind deconspirarea Securității ca poliție politică, accesul la propriul dosar, și lustrație, a necesitat un efort imens, care reiese din discuțiile în BCCC[38]. Editorii dau o serie de explicații care au un grad ridicat de acuratețe și credibilitate, pentru că după mai bine de două decenii de la adoptarea respectivei legi îi cunoaștem consecințele:

„Din păcate, de la început s-a plecat pe o pistă greșită, punându-se în principal accent pe trepădușii și servitorii Securității, numiți «colaboratori», în fapt «turnători» la Securitate și la partid, în loc să se dea importanța cuvenită «creatorilor» sistemului concentraționar comunist. Acești «creatori» au fost persoanele cu înalte funcții politice și administrative și, în consecință, cu răspunderi morale și juridice din întregul aparat de stat și de partid. Se poate considera că toate structurile regimului comunist au fost instrumente de opresiune politică împotriva propriului popor, acționând pentru eliminarea oricărei opoziții față de regimul comunist. În mod evident, principalii vinovați au fost cei care au conceput, au organizat, au pus în funcțiune, au menținut și au condus acest întreg sistem opresiv de poliție politică”.

Efortul a fost unul contraproductiv, întrucât proiectul de lege a fost întârziat ani de zile, din pricina numeroaselor sale carențe și ambiguități, fapt ce a dus la o serie de completări, amendamente, reformulări. Iar în ultimă instanță, cei pe care legea trebuia să îi vizeze au scăpat, adică aceia care au dat ordine, care au executat ordine sau care chiar au încălcat de nenumărate ori legea comunistă datorită excesului de zel sau urii față de „dușmanii de clasă”. Parțial pe bună dreptate, parțial din pricina activităților de dezinformare, manipulare, aceste întârzieri au fost interpretate ca fiind fie stratageme de tergiversare ale celor care puteau fi afectați de prevederile proiectului, fie ca semne ale incompetenței juridice, fie ca interpretări diferite, chiar conflictuale. De altminteri, la câțiva ani după votarea Legii

[37] Dan Pavel, *Grajdurile lui Augias. Rituri de purificare în posttotalitarism* (Iași, Polirom, 2019).

[38] Pentru proiectele de Lege privind deconspirarea Securității ca poliție politică și lustrație, vezi ședințele BCCC din 1999 (21 aprilie; 6 mai; 19 mai; 8 decembrie) și din 2000 (27 noiembrie, chiar după pierderea alegerilor).

nr. 187/1999 (decembrie) privind accesul la propriul dosar și deconspirarea politiei politice comuniste, din pricina situațiilor conflictuale născute din interpretarea sa, legea a fost contestată la Curtea Constituțională, care a decis că legea era neconstituțională.

În ciuda acestor inconveniente, în ciuda faptului că a fost tardivă, a nedreptăților create și a lipsei de consecințe față de foștii securiști și foștii șefi comuniști, Legea deconspirării Securității reprezenta totuși un reper important pentru anumite categorii de susținători ai Convenției Democratice. O mare parte a arhivelor secrete ale fostei poliții politice a devenit accesibilă și publică. Anumite chestiuni au fost clarificate, s-a putut vedea cine au fost cei urmăriți și cine au fost cei care au colaborat (unii au făcut parte din ambele categorii), s-a constatat că milioane de cetățeni nu au fost considerați drept periculoși sau măcar suspecți de către regimul comunist. Au rămas multe lucruri neclare, ambigue, incomplete, nu în ultimul rând problema distrugerii sutelor de mii de dosare ale membrilor PCR care erau colaboratori zeloși ai poliției politice. Respectiva lege intră la capitolul realizări, iar politicienii CDR făcuseră în opoziție și în campaniile electorale promisiunea că o vor realiza. Cu toate inconvenientele ei, dacă nu ar fi fost votată, parlamentarii PNȚCD, ai Convenției și ai coaliției ar fi fost acuzați și blamați pe vecie.

Cine citește cuprinsul volumului 1 din „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" constată că nu a fost lăsat pe dinafară niciun domeniu important asupra căruia și-a pus amprenta guvernarea de coaliție, iar în particular PNȚCD (reformă și economie; dezvoltarea regională și reforma administrației publice; privatizarea; politicile agricole, de mediu; lucrările publice și amenajarea teritoriului; afacerile interne, activitatea SRI; politicile educaționale; cultura; integrarea europeană) și nici responsabilii țărăniști cu acele domenii (Ioan Avram Mureșan; Radu Sârbu; Romică Tomescu; Nicolae Noica; Gavril Dejeu; Costin Georgescu; Virgil Petrescu și Andrei Marga; Ion Caramitru; Alexandru Herlea).

Una dintre cele mai utile părți este „Privire de ansamblu asupra guvernării coaliției CDR-USD-UDMR", care este împărțită pe Guverne (Victor Ciorbea, Radu Vasile, Mugur Isărescu). Analiza activității premierilor țărăniști Ciorbea și Vasile, a Guvernelor conduse de aceștia, concretizate în listele de realizări indiscutabile, demonstrează că nu ineficiența instituțională ori incompetența administrativă au fost cauzele schimbării din funcție a premierilor. Informațiile puse în valoare de primul volum, explicarea semnificațiilor eforturilor executive și legislative, scot în evidență cum au făcut față provocărilor Guvernele, premierii, miniștrii din acea vreme. Au fost și ezitări, erori, întârzieri, confuzii, dar ele nu au constituit adevăratele motivații ale schimbărilor de premier; asemenea disfuncționalități sunt curente în activitățile Guvernelor; ele devin dăunătoare dacă nu sunt sesizate și corectate la timp.

Multă vreme în publicistica autohtonă s-a făcut caz în legătură cu unicitatea perioadei 1996-2000, când au fost schimbați atâția premieri, în contrast cu premierii care și-au dus mandatul la bun sfârșit (Văcăroiu, Năstase, Tăriceanu) sau care au stat mai mulți ani în funcție (Boc).

Între timp, situația s-a schimbat. Comparația cu perioadele recente, ne ajută să înțelegem semnificațiile unor schimbări atât de frecvente, trei premieri în patru ani. S-a mai întâmplat de două ori, în împrejurări recente, mai proaspete în amintirile noastre. În perioada 2016-2019 (noiembrie), coaliția executivă PSD-ALDE a schimbat în trei ani trei premieri (Grindeanu, Tudose, Dăncilă) și a sfârșit în scandal politic, precum și în pierderea puterii înainte de termen (în ultimă instanță, a fost mai bine pentru cei înlăturați, pentru că în 2020 PSD a câștigat din nou alegerile). Principalul element perturbator a fost președintele PSD, Liviu Dragnea, în final condamnat penal pentru corupție și trimis la închisoare. După moțiunea de cenzură împotriva Guvernului Dăncilă, din noiembrie 2019, au urmat tot trei premieri (Orban, Cîțu, Ciucă), doi dintre ei (Orban, Cîțu) schimbați destul de rapid, indiferent de formulă (Guvern minoritar temporar, coaliție PNL-USR-UDMR, coaliție PNL-PSD-UDMR). Dacă înțelegerile vor fi respectate, urmează un al patrulea premier. Fiind vorba despre un ciclu politic nefinalizat încă, nu voi scoate în evidență elementele perturbatoare, deși similitudinile sugerează ce s-ar putea scrie, însă este clară concluzia că schimbarea frecventă a premierilor nu este de bun augur.

În 1999, democrația românească a fost la un pas de a fi doborâtă, sub loviturile a două noi mineriade, manipulate politic și informativ. De fapt, ședințele BCCC sunt o sursă extraordinară de informații și explicații pentru toate cele șase mineriade din perioada postcomunistă[39]. Au fost prezentate în fața conducerii PNȚCD rapoarte exhaustive, detalii inedite și explicații pertinente din partea celor mai informate persoane din statul român cu privire la fenomenele minerești: prim- ministrul și miniștrii de Interne. Demn de remarcat este că după ce, în sfârșit, a fost nominalizat pe postul pe care îl țintise de la bun început, Radu Vasile s-a prezentat destul de frecvent în fața BCCC pentru a-și informa șefii de partid în legătură cu activitatea Guvernului și a sa personală, cu mersul reformelor. Mineriadele au fost însă în 1999 mai mult decât niște mișcări violente de protest ale minerilor: ele au fost dirijate din umbră de către politicieni ai partidelor reacționare, antidemocratice, susținute informativ pe ascuns de elemente din interiorul structurilor de forță, cu misiunea de a provoca o grevă generală, iar cu ajutorul

[39] Pentru cele șase mineriade din perioada postcomunistă, vezi ședințele BCCC din 1999 (5 ianuarie; 27 ianuarie; 3 februarie; 17 februarie), precum și cap. 8, „Mineriadele din anul 1999", care cuprinde analizele făcute de ministrul de interne Gavril Dejeu, prim-ministrul Radu Vasile și președintele PNȚCD Ion Diaconescu, precum și subcap. 9.2 „Guvernul Radu Vasile (1998-1999)" din volumul 1.

unor organizații de revoluționari[40] de a declanșa o revoltă generală a populației, cu scopul explicit de a anula consecințele alegerilor din 1996 și de a doborî Guvernul, Parlamentul ales, președintele României. Mineriadele au fost la un pas de succes.

Minerii au reușit să umilească trupele de jandarmi, din pricina incompetenților din structurile de conducere ale Ministerului de Interne, care nu și-au făcut datoria, precum a generalilor și ofițerilor care și-au trădat țara și obligațiile constituționale, legale. Atunci a fost momentul de glorie al premierului Radu Vasile, care a reușit să oprească ce-a de-a cincea mineriadă. În volumul 1 editat de Ionescu-Galbeni și Petrescu se găsește analiza mineriadelor făcută de fostul premier, care a dezvăluit detalii șocante. Străpungerea barajului de la Costești a fost posibilă din pricina incompetenței crase și a lașității oamenilor puși să conducă operațiunile. Radu Vasile a luat hotărârea de a interveni direct în criză după ce a văzut că disperarea la Palatul Cotroceni era atât de mare încât se pregătea intervenția armatei împotriva minerilor: *„La puțin timp după plecarea mea din sediul Guvernului, la Palatul Victoria a sosit șeful Marelui Stat Major al Armatei, generalul Constantin Degeratu, surescitat și îngrijorat. Repeta mereu că președintele era pe punctul de a face exact greșeala pe care o făcuse Ceaușescu la Timișoara, crezând că astfel va înăbuși revolta masei”.*

Președintele Constantinescu și CSAT au pregătit (pentru prima dată în istoria postcomunistă) declararea stării de urgență, care permitea folosirea legală a forței armate. Atunci, Radu Vasile și-a riscat siguranța și viața și s-a dus direct la șefii minerilor, la mănăstirea Cozia: *„Pentru mine, situația era simplă: ori obținem pacea, ori mă declaram prizonier al minerilor și intram imediat în greva foamei, până la capăt”*. Antipatia reciprocă dintre Constantinescu și Vasile era atât de mare, încât „nimeni nu-mi dădea nicio șansă, iar la Cotroceni chiar se dorea să nu am nicio șansă”. Premierul de atunci a reușit să îi oprească pe mineri și să încheie „Pacea de la Cozia”. Nu a mai fost nevoie ca starea de urgență să fie implementată!

Pacea a durat însă doar câteva săptămâni. A început cea de-a șasea mineriadă. Cum Miron Cozma urma să petreacă mulți ani în pușcărie, noua invazie a minerilor nu mai putea fi oprită prin negocieri. Ei se îndreptau furioși către capitala României. Cel care i-a oprit cu forța pe mineri a fost noul ministru de Interne, Constantin Dudu Ionescu, care până atunci fusese

[40] După cum a mărturisit prim-ministrul Radu Vasile, „Pe 21 ianuarie 1999, la întrunirea de la Cotroceni cu liderii partidelor politice parlamentare, am dezvăluit informația pe care o primisem de la SRI, că un grup de revoluționari, în frunte cu Dan Iosif, aveau de gând să-i aștepte pe mineri să treacă Dealul Negru și să facă la Pitești joncțiunea cu ei, dând astfel marșului ortacilor alura unei revolte populare girate de neînfricatul revoluționar semidoct”. Cel care gira „revolta populară” era Corneliu Vadim Tudor, președintele Partidului România Mare.

secretar de stat la Ministerul Apărării, înlocuitorul lui Gavril Dejeu, destituit de premierul Vasile. (n.n. ministrul Gavril Dejeu a declarat că își depusese demisia doar la Cotroceni, nu și la Guvern) Minerii au fost bătuți și dezarmați de către trupele speciale din diferite structuri (Detașamentul de Intervenții și Acțiuni Speciale - DIAS, Brigada de Asigurare a Ordinii și Liniștii Publice - BAOLP, Serviciul Român de Informații - SRI) și de jandarmi. Liderii și alte câteva sute de mineri au fost arestați, iar ceilalți mineri au fost urcați în trenuri și trimiși acasă. Ca și la precedentele mineriade, au fost și muncitori din diferite județe care au participat la atacurile împotriva sediilor locale ale partidelor coaliției, dar au fost până la urmă disciplinați. Noul ministru de Interne a împărtășit colegilor de Guvern și din partid câteva concluzii ale serviciilor de informații privind amestecul unor forțe reacționare interne și externe în mineriade: „Avem informații clare, confirmate, că PRM a fost acolo din plin, a mai fost și PSM, dar mai puțin, iar un primar PDSR a ajutat minerii cu hrană. Plus ceva «prieteni» din afară, dinspre est, care erau «întâmplător» pe acolo". Dl Răsvan Dobrescu: *„Nu numai din est, ci și din vest. Adică, și Rusia, și Ungaria"*.

Modul în care au acționat politicienii țărăniști (premierul Vasile, ministrul de interne Dudu Ionescu) a salvat România de la dezastrul prăbușirii democrației. După bătaia zdravănă încasată de la trupele speciale, mineriadele au încetat mișcările. După mai mulți ani însă încă persistă în spațiul public informații îndoielnice, interpretări răuvoitoare, pe care le lămuresc cartea lui Ionescu-Galbeni și Petrescu.

Liderii țărăniști demontează minciunile lui Ion Iliescu (cel care a chemat minerii în iunie 1990) privind „invitarea" minerilor la Congresul PNȚCD din septembrie 1991, la Teatrul Național, dezinformări ordinare, dar care au fost repetate la nesfârșit, fără a fi verificate, de comentatori (Dan Andronic, Stelian Tănase). În acel context, când poliția și jandarmeria nu au mai păzit nici sediul Parlamentului, nici sediile partidelor, minerii au cerut să fie primiți la lucrările Congresului PNȚCD, iar în lipsa forțelor de ordine nu au putut fi împiedicați să intre și să vorbească[41].

Ion Diaconescu nu se sfiește să explice cum acel „clișeu istoric" a intrat în conștiința publică: *„Când erau lucrările în toi, au venit de la poartă băieți de-ai noștri, care ne-au spus că au venit minerii și că vor să intre. La început veniseră vreo doi-trei mineri și pe urmă mai mulți. Nu mai era nicio gardă la intrare. Dacă au intrat minerii și în Parlament și au făcut ce au vrut, ce era să le spunem acum? Că nu le permitem intrarea și apoi ne luptăm cu ei? Am spus: «Încercați să-i convingeți că avem un Congres, că nu avem nimic de-a face cu ei și să ne lase în pace». Minerii au susținut că vor neapărat să intre înăuntru și să-și zică păsul. Atunci am spus că nu pot intra toți, să intre un grup de vreo*

[41] Pe vremea aceea eram ziarist la *Revista 22* și am fost martor la evenimentele petrecute la Teatrul Național, în Sala Mare.

10 persoane și îi vom primi câteva minute. A intrat un grup de 10-20 de inși, în frunte cu Miron Cozma. Au venit la microfon, au ținut un discurs de vreo 10 minute, în care au bestelit Guvernul. În momentul în care criticau Guvernul, sigur că s-au găsit unii dintre ai noștri care să strige «Bravo!» Dar asta înseamnă că i-am chemat noi? Alți mineri s-au plâns la microfon că nu au bani ca să mănânce și atunci cineva a zis: «Vă dăm noi câte ceva!» Și s-a făcut o chetă. De atunci o ține într-una Ion Iliescu și o preia și Stelian Tănase, un nerușinat, care atunci era în CDR, ca și atâția alții: «Ce poziție morală are PNȚCD să-l vorbească așa de rău pe Miron Cozma, când l-au invitat pe Cozma la Congresul lor?» Deci, asta a fost realitatea! I-am lăsat să intre, pentru că nu aveam nicio pază și nu puteam să ne batem cu ei. Când aveți de prezentat evenimentele de atunci, prezentați așa cum v-am spus, pentru că acesta este adevărul!"

Dacă PNȚCD ar fi guvernat singur, fără parteneri de coaliție lipsiți de loialitate, fără un președinte care s-a dovedit că le-a făcut mai mult rău decât bine, alta ar fi fost soarta guvernării și a României. Partidul avea resurse umane excepționale, după cum voi arăta mai jos. În același timp, chiar în interiorul PNȚCD au existat personaje de proastă calitate, oportuniști care au intrat în partid pentru că era în ascensiune, lideri narcisiști și megalomani care au subminat partidul din interior. Au fost factori cumulativi și convergenți care au condus la deznodământul știut.

Tăria PNȚCD a fost dată de valoarea excepțională a liderilor țărăniști - în literatura de specialitate se numește *leadership*. Calitatea intelectuală, morală, politică, retorică (mulți erau buni vorbitori) a liderilor PNȚCD, sinceritatea lor, patriotismul, dăruirea, modelele politice pe care le-au avut în familie; în afară de supraviețuitorii Gulagului comunist românesc, mulți erau fii, nepoți, strănepoți, frați, cumnați, verișori ai deținuților politici. Deceniile de marginalizare, persecuții, umilire, nu i-au distrus, ci mai mult i-au întărit, i-au pregătit psihologic, astfel încât atunci când au ajuns la guvernare și-au arătat valoarea.

Mulți membri ai partidului nu proveneau din familii de martiri sau supraviețuitori, dar au venit la PNȚCD. Pe vremea aceea, la început, în perioada de dominație fesenistă, înainte și mai ales după Piața Universității, în campanii electorale incorecte, violente, mineriade, alegerea lui Ion Iliescu din primul tur de scrutin de către 85% din electorat, era un mare act de curaj să devii membru în partidele istorice.

După decesul lui Corneliu Coposu, președintele ce fusese considerat „inamicul public Nr. 1", imaginea sa publică a beneficiat de o atenție enormă. Ceilalți lideri importanți ai PNȚCD au primit puțină atenție sau deloc. Dar marile realizări ale partidului și ale coaliției au fost posibile tocmai datorită acestora. Ion Diaconescu a fost ales președinte al PNȚCD, iar după victoria în alegerile interne de partid, a devenit „triplu președinte": președintele Camerei Deputaților, poziție cheie în perioada când a fost nevoie de votarea

a sute de proiecte legislative reformiste și indispensabile în fiecare an, și președintele Convenției Democratice. Toate ședințele BCCC au fost conduse magistral de către Ion Diaconescu.

Ionescu-Galbeni și Petrescu îi fac o prezentare pe larg în volumul 1 „ultimului Patriarh" al țărănismului, așa cum se cuvine, laolaltă cu Iuliu Maniu, Ion Mihalache și Corneliu Coposu. Dar dincolo de aprecierile elogioase care intervin de obicei după decesul cuiva, așa cum s-a întâmplat și cu președintele Coposu, contează ce a făcut respectivul lider politic viu în acțiunea politică, iar transcrierile BCCC ilustrează din plin calitățile lui Ion Diaconescu. A fost un reformist. Din poziția sa, el a coordonat în mod direct tot ceea ce era crucial în materie de reforme din activitatea Guvernului și a Parlamentului. Când s-au petrecut marile crize politice sau când coaliția guvernamentală era confruntată cu mari provocări, președintele țărănist intervenea decisiv. Avea calitățile rare ale unui strateg politic, capacitatea de a coopera în coaliție, iar când nu mai exista nicio soluție, el era acela care discuta cu președinții PD, PNL sau UDMR, ori chiar cu partenerii civici, tot mai nemulțumiți pentru marginalizarea lor din Convenția Democratică.

Am să dau doar câteva exemple din zecile selectate în timpul studierii lucrării. Pentru a nu îngreuna lectura cu prea multe note de subsol, am să trec în paranteză ședința BCCC la care mă refer. Când liderii PD Petre Roman și Traian Băsescu l-au atacat pe premierul Ciorbea, iar partidul era în dificultate, secretarul general al partidului, Radu Vasile, făcea declarații publice favorabile lui Traian Băsescu. Ion Diaconescu explică regulile comportamentului liderilor în interiorul partidului și în exterior, limitele libertății de expresie în situații de criză, faptul că tocmai regulile democratice fac posibilă înscrierea liberă în orice partid, dar și respectarea regulilor interne, a normelor și ierarhici (ședința BCCC din 9 ianuarie 1998). Pe 25 februarie 1998, el explică de ce, în condițiile sprijinirii premierului Ciorbea, a susținut în fața președintelui țării și a liderilor PNL varianta alegerilor anticipate (care ar fi rezolvat criza și punea potențial PNȚCD în ipostaza de a renunța la parteneriatul cu PD) și făcea distincția între „linia" PNȚCD și „linia" președintelui. Interlocutorii nu au acceptat varianta alegerilor anticipate.

Pe 27 martie 1998, fostul deținut politic Ion Diaconescu explică de ce este greșit moral, politic, strategic, atacul „grupului de la Brașov" și al lui Radu Vasile împotriva conducerii „gerontocratice" a partidului, cea care a făcut din PNȚCD un „partid moral": *„A apărut ca ceva nou, sau cel puțin așa s-a oglindit în presă, o luptă împotriva gerontocrației din partid, care domină partidul și îl duce pe căi greșite, fiind focalizată pe două nume: Ionescu-Galbeni și Gabriel Țepelea. De fapt, această gerontocrație de partid se reduce la câteva persoane care, cu vrerea lui Dumnezeu, vor părăsi curând scena politică, așa că nu vor sta în calea nimănui. Dar această gerontocrație nu este o frână pentru partid, este unul din principalele argumente pentru care acest partid, relega-*

lizat în 1990, a continuat să crească și să ajungă principala forță politică din țară. Am toată aprecierea pentru fiecare dintre dumneavoastră, cei nou veniți, dar să faceți o analiză și să gândiți dacă nu cumva a contribuit, după părerea mea chiar decisiv, prezența acestor bătrâni în partid. De fapt, ei au reprezentat partidul, ei l-au purtat prin pușcării și apoi în perioada de ilegalitate, și tot ei l-au reînființat. Dacă partidul a avut această bază, această aureolă de partid moral, s-a datorat tocmai prezenței câtorva veterani în cadrul conducerii partidului. Această campanie făcută împotriva lor este total nedreaptă și lipsită de spirit politic".

Cu o luciditate politică ridicată, președintele PNȚCD explică logica funcționării coalițiilor, în particular de ce nu trebuie ca membrii unei coaliții să critice în public respectiva coaliție și Guvernul din care fac parte, și de ce activitatea într-o coaliție trebuie să fie constructivă, pozitivă: *„Mai întâi trebuie să fac o mică recapitulare a situației. E o guvernare pe care din capul locului eu nu am dorit-o. Dar, ca urmare a rezultatului votului din 1996, am fost obligați să formăm acea coaliție, mergând cu PD și UDMR, cu PNL eram deja în Convenție, pentru că numai așa am putut realiza o majoritate, și aceea destul de fragilă, în Parlament. Despre aceste forțe politice pe care le-am luat alături știam de la început că nu gândesc la fel ca noi în toate domeniile. Dacă am fi fost liberi să alegem, eu aș fi votat cu amândouă mâinile să nu ne implicăm în guvernare. Noi am venit cu un Guvern făcut din bucăți, din formațiuni cu tendințe centrifuge și care nu văd coaliția ca un tot armonios.[...] Am considerat de datoria mea și a conducerii partidului, indiferent de sentimente și resentimente, că oficial noi vom susține Guvernul atât timp cât condițiile pe baza cărora s-a dat votul rămân aceleași. Care au fost acele condiții? Mai întâi ca linia politică a Guvernului să fie în conformitate cu principiile partidului nostru. Desigur că nu există un astfel de instrument precis care să măsoare această compatibilitate. În al doilea rând, ca partidul să fie reprezentat în forurile puterii în conformitate cu ponderea lui și, în al treilea rând, ca partenerii de coaliție să părăsească ei coaliția dacă ne fac obstrucție. Până atunci, atât timp cât Guvernul este sub emblema noastră, noi avem obligația să-l sprijinim, dar trebuie să fim permanent atenți să supraveghem dacă acele condiții au devenit atât de neprielnice încât să ne oblige să ne schimbăm punctul de vedere. În tot cazul, dacă noi va trebui să părăsim puterea, să nu o facem cu stigmatul că nu am putut face față, ci pentru că am fost obligați de jocul celorlalți. Nu greutatea problemelor ne sperie, ci faptul că nu avem puterea efectivă care să ne permită să guvernăm. Asta înseamnă - lucru pe care îl spuneam și pe vremea Guvernului Ciorbea - că nu trebuie să apărem noi, oameni din cadrul partidului nostru, ca vârful de lance care atacă Guvernul. Are cine să-l atace. Datoria noastră este să fim constructivi, să încercăm ca în toate împrejurările să facem ce trebuie făcut, cu bună-credință, și să demonstrăm opiniei publice că ne facem datoria"* (11 noiembrie 1998).

În cele mai diverse situații, Ion Diaconescu se dovedește *open-minded* (deschis la minte), înțelegător, mereu gata să găsească soluții pragmatic,

să caute consensul, să își respecte partenerii de coaliție, dar fără a uita vreo clipă de prioritățile PNȚCD. În același timp, el dovedește un înalt grad de patriotism, o disponibilitate de sacrificiu în interes public. În condițiile creșterii corupției funcționarilor publici și politicienilor, președintele țărănist a luat decizii radicale: *„Să mergem cu această formulă: interzicem parlamentarilor, miniștrilor, prefecților noștri, să fie membri în CA, indiferent dacă sunt firme cu capital de stat sau privat”* (31 martie 1999). Când partidul este confruntat cu sciziuni, Diaconescu face o analiză politică și morală a plecării fostului premier Ciorbea din partid (21 aprilie 1999). În contextul crizei puterii executive bicefale, adică a conflictului dintre premierul Vasile și președintele Constatinescu, Ion Diaonescu analizează logica funcționării unui partid în opoziție, la putere, în coaliție, la Guvern, în Parlament, precum și modul dinamic în care se schimbă agenda politică: *„Când ești în opoziție, partidul își pune la punct un program și o strategie electorală ca să ajungă la putere. Când ești la putere - puterea la noi fiind oarecum disipată -, noi, ca partid, ne exprimăm prin cota-parte a noastră din Guvern. În teritoriu facem același lucru, în Parlament sprijinim promovarea unor legi. Acest aspect desigur că este puțin mai complicat. Noi nu am obținut guvernarea în nume propriu, ci mai întâi într-o Convenție Democrată, apoi într-o coaliție - și toate aceste lucruri trebuie să le armonizăm cu partenerii noștri. Este destul de complicat, dar la tot ce ați spus dumneavoastră, dacă facem o analiză și ne fixăm niște obiective, vă asigur că peste o lună ele nu mai sunt valabile. Trăim într-o permanentă schimbare. Tot acest program politic de guvernare nu este ceva bătut în cuie”* (26 mai 1999).

În cele mai grele momente ale PNȚCD, după crizele Ciorbea și Vasile, după atacurile din interior, Ion Diaconescu, Niculae Ionescu-Galbeni, Constantin Dudu Ionescu pun accentul pe dezintegrarea internă a partidului, pe pierderea autenticității sale, pe degradarea morală, iar încă o dată președintele PNȚCD face analiza sfâșierii interioare a partidului, a luptei de putere declanșată de grupurile nemulțumite, a transformării ambițiilor personale în factori de subminare a partidului, a conducerii alese, a BCCC (merită citită și recitită integral ședința BCCC din 15 ianuarie 2000). Unele dintre concluziile sale sunt legate de faptul că PNȚCD nu a putut să își realizeze programul integral din pricină că a fost într-o coaliție, dar nici nu a fost lăsat să acționeze consecvent. În ciuda tuturor scandalurilor, a atacurilor din partea unor fracțiuni din partid, a partidelor din coaliție și a intervențiilor președintelui României pentru schimbarea premierilor, Ion Diaconescu le-a subliniat colegilor din BCCC și invitaților că din punctul său de vedere, atât Guvernul Ciorbea, cât și Guvernul Vasile, au fost bune (5 ianuarie 1998).

Când am scris cartea despre Convenția Democratică, am avut mai multe interviuri de cercetare cu Ion Diaconescu, care m-a invitat la el acasă. După ce fusese cel mai puternic om din partid, din coaliție, din Camera Deputaților, continua să locuiască într-un apartament modest de pe bulevar-

dul Dimitrie Cantemir. Avea o memorie prodigioasă și mi-am verificat, confirmat, completat, o mulțime de fapte și informații. Nu avea resentimente față de foștii colegi, deși o mare parte dintre problemele PNȚCD, deci și ale coaliției, ale Guvernului, au fost cauzate și/sau motivate de dorința unor țărăniști și a unor grupuri nemulțumite de a-l înlocui pe Ciorbea din fruntea Guvernului și pe Diaconescu însuși din fruntea partidului. Radu Vasile a pierdut sprijinul politic al PNȚCD după ce a irosit timp și resurse pentru a-i lua locul lui Ion Diaconescu ca președinte al partidului. Iar acesta din urmă a rămas în funcție pentru că alte grupuri din partid, care se luptau pentru putere cu nemulțumiții, nu au acceptat schimbarea sa, și pentru că se convenise că organizarea congresului nu se putea face decât după alegerile parlamentare. Deja am menționat considerațiile sale privind criticile conducerii „gerontocratice" a partidului, în condițiile în care doar rezistența fizică și morală a generației închisorilor a făcut posibilă supraviețuirea partidului, iar apoi renașterea sa; de fapt, a generațiilor închisorilor, pentru că generația lui Maniu și Mihalache a fost lichidată fizic, iar cei care au supraviețuit erau tinerii, „juniorii" partidului - Coposu, Diaconescu, Țepelea, Ionescu-Galbeni și alții. Graba de a-i înlătura ca generație înainte să își fi jucat rolul până la capăt era o abordare de tip organicist, care împarte oamenii și valoarea lor în funcție de vârstă, una dintre cele mai imorale discriminări din lumea modernă; antropologia și istoria civilizațiilor arată cât de profund era respectul pentru înțelepciunea celor în vârstă; nu se puteau lua decizii cruciale fără consultarea „sfatului bătrânilor". Cei cu o competență intelectuală îndoielnică, ar trebui pedepsiți să citească și să cerceteze literatura de specialitate privind legăturile intime dintre viziunile organicist-darwiniste și fascism.

Etichetarea purtătorilor ethosului politic al partidului istoric țărănist drept „talibani" a fost un alt clișeu politic tipic românesc, combinat cu clișeul organicist de mai sus. „Talibanii" erau cei care nu făceau compromisuri cu principiile, cei care nu se comportau precum „băieții deștepți" feseniști și securiști, care devalizaseră sute de fabrici, sau cei care intraseră în număr considerabil în partidele istorice pentru a-și promova interesele personale sau de gașcă. „Talibanii" erau cei care după ce fuseseră la conducerea țării continuau să trăiască modest, fără conturi secrete în insulele Caraibe și vile la Monte Carlo. Desigur, aceste mentalități și comportamente nu erau ale tuturor cadrelor de conducere țărănistă. Clișeul provenea tot din lipsa de educație și de cunoaștere a fenomenelor politice ale modernității, fiind vehiculat nu doar în interiorul PNȚCD, ci și în anumite cercuri jurnalistice ori politicianiste. În mod complet eronat, la noi erau considerați „talibani" țărăniștii din generația în vârstă, foști deținuți politici, supraviețuitorii represiunii comuniste. Or, în Afganistan, majoritatea talibanilor era reprezentată de tineri; „taliban" înseamnă „student al Islamului", „căutător al adevărului", cei care petreceau o mare parte a timpului ca studenți în școli

religioase; talibanii aparţin ramurii sunnite a Islamului. La început, ei erau precum preoţii de ţară, adică îi educau pe copii, făceau slujbe religioase, îi îngrijeau pe bătrâni şi bolnavi, mediau conflictele locale. La un moment dat, după retragerea sovietică din Afganistan, s-au ridicat la luptă împotriva „lorzilor războiului", conducătorilor de clanuri şi grupurilor de crimă organizată, din pricina cărora ţara căzuse în anarhie morală şi politică; erau sprijiniţi puternic de Pakistan, de generali şi serviciile secrete, se împotriveau Iranului, din când în când erau folosiţi împotriva Indiei, în Caşmir[42]. Majoritatea talibanilor sunt tineri sau maturi, practicanţi activi ai războiului. Doar unii lideri erau în vârstă, dar practica universală a purtării bărbii a încurajat prejudecata străinilor că sunt toţi bătrâni. Când au venit la putere au impus reguli morale extrem de stricte, reacţionare, în societate, educaţie, cultură, similare cu ale altor societăţi islamice. Or, liderii ţărănişti erau nişte modernizatori şi reformatori.

În context autohton şi ţărănist, Niculae Ionescu-Galbeni a fost considerat „talibanul" prin excelenţă. După Ion Diaconescu, a fost liderul ţărănist cel mai activ în şedinţele BCCC, după cum poate citi oricine în cele patru volume. Intervenţiile sale arată o minte strategică strălucită şi abordări raţionale, principiale, uneori în contradicţie cu preşedintele PNŢCD, precum şi cu alţi lideri ai coaliţiei. Ionescu-Galbeni a fost preocupat constant de promovarea reformelor şi a intereselor partidului. În criza declanşată de PD, el a explicat enorma miză astfel: *„Acum este un moment psihologic foarte important atât în ceea ce priveşte reacţia partidului nostru, cât şi în ceea ce priveşte reacţia celorlalţi. Dacă noi ne păstrăm linia noastră şi ei vor vedea că nu există fisuri nici în interiorul partidului, nici în interiorul Convenţiei - asta e foarte important -, atunci probabil că vom câştiga această bătălie. Dacă vor vedea că începem să ne clătinăm, fie ca partid, fie în cadrul CDR, tot eşafodajul acesta se va prăbuşi"* (27 ianuarie 1998).

Or, după cum s-a văzut, au apărut fisuri atât în interiorul partidului, cât şi al Convenţiei, iar intervenţia lui Constantinescu, contrară hotărârilor din BCCC, a făcut ca PNŢCD să piardă mai întâi bătălia pentru păstrarea în funcţie a premierului Ciorbea, iar după aceea şi alte bătălii. În şedinţa ulterioară (din 3 februrie 1998), în ciuda eforturilor extraordinare făcute de partidul său de a găsi soluţii pentru ieşirea din criza executivului şi a coaliţiei, de a face anumite concesii, de a rescrie protocolul coaliţiei, Ionescu-Galbeni a prevăzut că Guvernul nu va rezista. Aceeaşi clarviziune se vede şi în raţionamentul privind periculozitatea pentru partid a mentalităţii interşanjabilităţii în orice moment a celor din funcţiile de conducere (Ciorbea poate fi schimbat de Vasile), ceea ce de fapt a subminat definitiv PNŢCD, pentru

[42] Vezi Steve Coll, *Ghost Wars. The Secret History of the CIA, Afghanistan and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001* (London, New York: Penguin Books, 2004), pp. 283-284, p. 339.

că ulterior și Vasile putea fi schimbat și chiar a fost schimbat (11 februarie 1998).

Dincolo de controversele curente și numeroase, Ionescu-Galbeni a explicat în mod magistral ceea ce s-a petrecut în mod real în România postcomunistă după schimbarea de regim politic din 1989 și după victoria Convenției Democratice din 1996: foștii comuniști și feseniștii corupți au scăpat de anchete, procese, condamnări și s-au regrupat „în niște adevărate structuri de tip mafiot și acum ei sunt cei care efectiv au în mână forța economică a țării". La fel s-a întâmplat și cu foștii securiști pe care Legea deconspirării Securității i-a scăpat de responsabilități, procese, închisoare. În istorie, explica liderul țărănist, condiția ca orice revoluție sau contrarevoluție să reușească este ca să existe „și o perioadă iacobină", care să judece și să îi pedepsească pe cei care au instaurat dictatura, au comis crime, au făcut abuzuri, au transformat corupția într-o dimensiune a sistemului politic.

Este ceea ce am scris mai sus că nu s-a petrecut - un proces al comunismului. În locul acestuia, s-a trecut la desecretizarea dosarelor poliției politice. Or, cum țărăniștii („cu blândețea și cu creștinismul nostru") i-au lăsat în pace pe comuniști, mai ales cei „de rang secund", aceștia și-au făcut „partide politice care, în mod direct sau indirect, dețin funcțiile cele mai importante de conducere economică, iar noi suntem un fel de observatori marginali". Concluzia lui Ionescu-Galbeni este șocantă: *„Adevărul este că noi trăim din '90 încoace o contrarevoluție"* (24 noiembrie 1998).

De altminteri, explicația lui Galbeni avea să fie confirmată într-o formă mai concretă și detaliată în analiza făcută de ministrul de Interne tentativei celei de-a cincea mineriade de a răsturna regimul democratic și forțele învingătoare în 1996. Explicațiile lui Constantin Dudu Ionescu, care avea date de la serviciile secrete ale ministerului, privind transformarea structurilor corporatiste (Guvern-sindicate-patronate), în combinație cu „mafiile" locale și cu organele de justiție și de ordine ale statului în grupuri de crimă organizată, sunt șocante, iar relevanța lor este în mare parte pentru întreaga perioadă postcomunistă: *„Vă pot spune că problema majoră în județul Hunedoara este mafia de acolo, o încrengătură între Sindicatul minerilor din Valea Jiului, Compania Națională a Huilei, Justiție, Procuratură - adică tot. Acolo sunt încrengături cu mafia țigănească de prin Gorj. Informațiile sunt cutremătoare"* (3 februarie 1999).

Ar fi o eroare să analizăm ședințele BCCC, discuțiile liderilor țărăniști, proiectele ambițioase, provocările periculoase prin care a trecut democrația postcomunistă când erau la putere țărăniștii și aliații lor doar în contextul perioadei 1996-2000. De aceea, am să lărgesc contextul, după care revin la considerațiile despre liderii țărăniști. Pentru a înțelege ce s-a petrecut în postcomunism cu partidul condus de Corneliu Coposu, iar apoi de Ion Diaconescu, trebuie inclusă în explicație traiectoria sa de-a lungul demo-

crației interbelice, postbelice și mai ales în perioada totalitarismului, care au reprezentat pentru partidul lui Maniu și Mihalache provocări existențiale.

O scurtă recapitulare: în 1869, în Imperiul Austro-Ungar s-au constituit două partide etnice, apărătoare ale majorității lipsite de drepturi - Partidul Național al Românilor din Transilvania și Partidul Național al Românilor din Ungaria și Banat; în 1881, ele s-au unit. La sfârșitul Primului Război Mondial, în 1918, s-a constituit Partidul Țărănesc în Vechiul Regat. În 1926, Partidul Național Român din Transilvania condus de Iuliu Maniu și Partidul Țărănesc condus de Ion Mihalache s-au unit pentru a forma Partidul Național Țărănesc, cel mai puternic și reprezentativ partid din perioada interbelică. Partidul Național Țărănesc era cea mai influentă forță politică din România perioadei interbelice și după cel de-Al Doilea Război Mondial. Era firesc să se întâmple astfel într-o societate predominant rurală și agrară: PNȚ lupta pentru interesele țărănimii, care reprezenta peste 80% din populație, iar principalele sale obiective erau să realizeze prosperitatea națiunii și modernizarea statului prin reforme politice, economice și sociale. Imensul său prestigiu era potențat și de istoria Partidului Național al Românilor din Transilvania, Banat și Ungaria, principalul actor politic al Marii Uniri din 1918.

Foarte puțini români (ca să nu mai vorbesc de străini) știu că inițiatorul și organizatorul principal al actului de la 23 august 1944 a fost chiar Iuliu Maniu, liderul de marcă al PNȚ, fostul prim-ministru. Este un secret bine ținut în istoriografia autohtonă. O reconstituire impresionantă a modului în care a procedat liderul național-țărănist este făcută în jurnalul ținut în acea epocă de secretarul personal al lui Maniu, nimeni altul decît tânărul Corneliu Coposu[43].

În 1947, comuniștii au pus la cale înscenări, arestări, torturi, procese-spectatol, iar în cele din urmă au desființat PNȚ și i-au exterminat pe liderii țărăniști în închisorile comuniste. Au supraviețuit câțiva țărăniști din generația mai tânără. În volumul 1 al lucrării sunt reconstituite biografiile lui Maniu, Mihalache și Coposu.

În 1987, Corneliu Coposu, unul dintre supraviețuitorii infernului concentraționar, a reușit să afilieze partidul, oficial desființat, la Internaționala Creștin Democrată. În decembrie 1989, partidul a fost reînființat oficial, cu denumirea care marca apartenența sa internațională, Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat, primul partid înregistrat oficial la începutul lui 1990, sub conducerea lui Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Niculae Ionescu-Galbeni și mulți alții.

Comunismul a fost impus României din exterior, datorită ocupației sovietice, care a instalat la putere un grup colaboraționist a cărui agendă țintea să demoleze în primul rând cele două surse de legitimitate politică ale PNȚ,

[43] Corneliu Coposu, *File dintr-un jurnal interzis. 1936-1947, 1953, 1967-1983,* ediție îngrijită de Doina Alexandru (București, Editura Vremea, 2014).

îndeplinirea idealului național al unirii românilor într-un singur stat și reprezentarea intereselor țărănimii. Ultimatumul sovietic din iunie 1940, ocuparea prin șantaj a Basarabiei și Bucovinei de Nord, ocuparea nord-vestului Transilvaniei prin hotărârile Dictatului de la Viena, au constituit motivul intrării României în cel de Al Doilea Război Mondial, care s-a încheiat cu o catastrofă națională. Din perspectiva internaționalistă a stalinismului, idealul național era considerat „reacționar", iar principalul obiectiv economic-social era deposedarea țărănimii de proprietatea privată, fundamentul libertății individuale și al prosperității colective. În conformitate cu doctrina marxistă a „luptei de clasă", principalele ținte ale crimelor și represiunii totalitare comuniste au fost politicienii și sprijinitorii „incorecți politic" ai tuturor celorlalte partide sau organizații civice, cei care reprezentau idealurile naționale și reprezentau interesele majorității. Principalele instituții victimă au fost partidele politice. Iar primul pe listă a fost Partidul Național Țărănesc, reprezentantul „dușmanilor de clasă", adică țăranii, dintre care mulți au fost demonizați drept „chiaburi", după modelul bolșevic de demonizare a „culacilor". După falsificarea rezultatului alegerilor din 1946, a urmat procesul înscenat în 1947, în urma căruia Partidul Național Țărănesc a fost scos în afara legii, iar principalii săi lideri au fost aruncați în închisori. În cadrul represiunii comuniste, cele mai multe victime au fost țăranii, identificați drept „chiaburi."

După prăbușirea regimului comunist totalitar din România, s-a produs dublul miracol al reintrării în viața politică și al revenirii la guvernare, în urma câștigării alegerilor din 1996, a celor trei foste „partide istorice", desființate formal sau informal de către autoritățile comuniste colaboraționiste cu Uniunea Sovietică aflată sub dictatura criminală a lui Stalin:

- Partidul Național Țărănesc (adevăratul câștigător al alegerilor falsificate de către comuniști în 1946);
- Partidul Național Liberal;
- Partidul Social Democrat Român.

După aproape jumătate de secol de dominație comunistă în statele „satelit" și peste șaptezeci de ani în Uniunea Sovietică, partidele „inamicilor de clasă" ai proletariatului au fost distruse. Doar în România ele au supraviețuit și au renăscut după căderea regimului comunist. Acela a fost primul „miracol".

Dar prăbușirea regimului comunist a fost o **revoluție parțială, incompletă**, fără o pregătire deliberată, programatică, inteligentă a tipului de regim succesor, a organizării economice, sociale și politice. Din mai multe puncte de vedere a fost o improvizație politică, mai ales că nomenclaturiștii comuniști, foștii membri ai partidului comunist, nu știau nimic despre democrație, economie de piață, capitalism, stat de drept, respectarea drepturilor universale ale omului și a libertăților individuale, iar în ceea

ce privește propria istorie a României cunoșteau doar versiunile manualelor și tratatelor falsificate de comuniști. Partidul Comunist Român avea în decembrie 1989 patru milioane de membri. Din punct de vedere relativ, adică al raportului dintre numărul de membri și numărul de locuitori ai statului, era cel mai mare partid comunist din lume, ba chiar cel mai mare partid din lume. Membrii partidului aveau familii. Toate domeniile de activitate, nu doar în instituțiile de forță și de sprijin ale regimului (armată, securitate, miliție, justiție, diplomație, propagandă), dar și în economie, industrie, agricultură, administrație publică, educație și învățământ, sindicate, presă, cultură, organizații ale femeilor, copiilor de grădiniță, tinerilor, erau controlate de partidul-unic, cu sprijinul unor cadre selectate cu grijă. Toți aceștia aveau la rândul lor familii. Colaboraționismul, oportunismul și pasivitatea din România comunistă au reprezentat norma socială de comportament. Nu este de mirare că fostul *apparatchik* comunist devenit peste noapte revoluționar anticomunist, Ion Iliescu, a fost votat cu un enorm entuziasm popular de către toți cei care s-au transformat din colaboraționiști ai regimului comunist în sprijinitori ai fesenismului, o versiune *soft*, posttotalitară a fostului partid-unic.

Revoluția anticomunistă românească din decembrie 1989 a fost una incompletă și a afectat formal și superficial instituțiile, legislația, principiile de funcționare ale tuturor domeniilor de activitate. Există un adevărat laborator de analiză al teoriilor revoluției, din care nu voi lua decât constatările factuale și raționamentele care decurg din faptul că în România nu s-au petrecut o serie de transformări provenind spontan din straturile profunde ale societății. După cum scria un filosof politic, „poți schimba regimul fără să schimbi societatea și poți schimba societatea fără să schimbi regimul”[44]. Revoluția anticomunistă nu a schimbat societatea, ci doar structura ei formală, exterioară. De aceea, baza socială a fenomenului politic predominant - fesenismul - a fost pur și simplu baza socială a comunismului, în mare parte supusă unor fenomene de *brainwashing*, manipulată masiv de transmiterea în direct a revoluției și încolonată pentru a vota „un președinte pentru liniștea noastră” în Duminica Orbului din iunie 1990, o zi tragică pentru democrația românească. Or, în condițiile hegemoniei Frontului Salvării Naționale și ale alegerii entuziaste a lui Ion Iliescu ca președinte, atitudinea electoratului autohton față de fostele partide istorice era predominant ostilă, un amestec de ignoranță, dispreț și ură. Mineriadele cinci și șase au demonstrat acest lucru, la zece ani după prăbușirea comunismului,

[44] Jean-Francois Revel, *Obsesia antiamericană. Cum funcționează, care îi sunt cauzele și inconsecvențele*, traducere de Dan C. Mihăilescu (București, Humanitas, 2004), p. 22. Expresia sintetiza analiza lui Revel din volumul *Ni Marx, ni Jesus. La nouvelle revolution mondiale est commencee aux Etats-Units*, apărută în 1970. Acolo, se punea accentul pe revoluția americană, în care se petrecuse exact reversul, adică schimbarea societății, fără a fi schimbat regimul politic.

mai ales că în afară de structurile politice și mafiote implicate, în județele pe unde au trecut minerii, ei au fost întâmpinați cu entuziasm de localnici. Implicarea partidelor din opoziție, a unor organizații de „revoluționari" (din categoria celor care obținuseră privilegii), a minerilor și a mai multor categorii de proletari din diferite centre industriale ținute în viață prin subvenții de la stat („găurile negre") demonstrează că mineriadele din 1999 au fost vârful aisbergului unei mișcări contrarevoluționare antidemocratice. Dacă ar fi avut loc în România o revoluție la nivel social, în mod natural ar fi decurs o simpatie față de forțele politice distruse, reprimate, de comunism, iar în particular față de partidul cel mai persecutat, partidul lui Iuliu Maniu și Ion Mihalache, care avea cea mai mare susținere populară în perioada interbelică, în timpul și imediat după cel de Al Doilea Război Mondial.

Am făcut aceste precizări pentru a înțelege contextul social și politic al renașterii PNȚCD și al imenselor rezistențe din partea unor forțe politice reacționare, dar cu substanțială susținere populară. Nu este de mirare că adesea în ședințele BCCC, diferiți lideri țărăniști vorbesc pe față despre faptul că partidul lor este ținta unor subversiuni, atacuri mascate sau pe față, înscenări, comploturi, chiar conspirații. S-a vorbit prea mult despre „revoluție" și prea puțin despre puternica, ambigua, „contrarevoluție", iar liderul țărănist Niculae Ionescu-Galbeni a avut această clarviziune.

Dar inamicii celui mai important partid istoric nu erau doar cei din afara partidului, ci și unii din interiorul său. Pentru vicepreședintele PNȚCD, una dintre explicațiile dificultăților în guvernare și în relațiile cu partenerii de coaliție era legată de existența a două viziuni asupra felului în care partidul trebuie în viitor să-și urmeze calea: *„Unii sunt pentru guvernare, aproximativ cu orice preț, iar alții spun: «Da, guvernăm, dar în anumite condiții legate de ideile partidului, de oamenii partidului, de vocația lui de partid istoric»"* (5 ianuarie 1999).

La reuniunea Delegației Permanente a PNȚCD din 28-30 ianuarie 2000, una din ultimele tentative de a reforma partidul în timp ce se afla la guvernare și pierdea teren după două schimbări de premier, Ionescu-Galbeni a vorbit despre necesitatea de a avea și intelectuali în partid, pentru a combina dimensiunea de „partid de mase" cu cea de „partid al elitei". A fost unul dintre punctele slabe ale PNȚCD. La vremea aceea, cea mai mare parte a intelectualilor (dintre care mulți nu erau decât „posesori de diplome", iar nu intelectuali, în sensul de producători de idei, creatori ori intelectuali critici, ci mai mult funcționari la stat, birocrați) fuseseră formați și deformați în comunism, iar când au reapărut partidele istorice nu s-au orientat către acestea, ci către Frontul Salvării Naționale. Alianța Civică și Convenția Democratică au reușit să atragă sprijinul unei părți importante a elitei intelectuale, dar ulterior legăturile cu partidele coaliției și cu PNȚCD au fost modeste.

Ionescu-Galbeni nu s-a sfiit să îi critice pe liderii țărăniști, ba chiar pe președintele Constantinescu, pentru lipsa de consecvență și standarde scăzute în promovarea unor indivizi lipsiți de merite, imorali, subcalificați profesional, puși pe jaf, trafic de influență, promotori ai corupției. În ședința de evaluare a rezultatelor alegerilor locale, extrem de slabe, el denunță starea de lucruri din PNȚCD și cere măsuri ferme: *„Partidul este foarte slab organizat în teritoriu. Nu am știut să atragem valori. Am atras numai oameni mediocri și oameni care au influențe financiare în anumite organizații au cumpărat voturi. Ați văzut ce s-a întâmplat - și este un exemplu foarte urât - la alegerile pentru Organizația de Tineret, pentru care eu, de altfel, solicit categoric schimbarea conducerii care a fost aleasă prin fraudă, prin cumpărare de voturi, prin chef, prin petreceri. Conducerea actuală a Organizației de Tineret este o catastrofă, pentru că s-a produs numai prin fraudă. Și sunt și alte exemple în țară, poate nu atât de grave, de promovări de oameni de proastă calitate”* (21 iunie 2000).

În privința celor două proiecte legate de moștenirea comunismului (a căror votare se apropia de finalizare) vicepreședintele Niculae-Ionescu Galbeni a avut abordări extrem de nuanțate, care demonstrau că era departe de radicalismul unui „taliban”, așa cum pretindeau cei care îl antipatizau: în chestiunea restituirii caselor naționalizate, în loc de *restitutio in integrum*, el propunea o abordare mai echitabilă, *restitutio in aequitatem*; în chestiunea deconspirării Securității, în răspăr cu abordările multor colegi, a avertizat că dacă respectivul proiect va deveni lege va fi o adevărată „cutie a Pandorei”, iar ceea ce s-a petrecut în cele două decenii de atunci încoace a confirmat respectiva intuiție (8 martie 2000).

Nu am destul spațiu pentru a-i analiza pe toți membrii BCCC și pe o parte dintre invitați. De accea mă voi referi la încă două exemple pozitive (din generații diferite, un membru al Guvernului și un parlamentar), după care voi menționa două exemple negative, mai ales datorită consecințelor.

Dintre liderii țărăniști extrem de tineri, cel mai impresionant este Constantin Dudu Ionescu. Considerat de către colegi un adevărat „erou” pentru modul în care a stopat odată pentru totdeauna mineriadele din România, are curajul să spună mereu lucruri pe care puțini au avut curajul să le abordeze în public. Deși ședințele BCCC erau confidențiale, ele rămâneau totuși manifestări publice, în cerc extrem restrâns, și pe care le monitorizau diferite cercuri și persoane interesate (de la Palatul Cotroceni, din serviciile de informații sau jurnaliști). Un exemplu, în care vorbitorul nu ezită să se dea pe sine drept exemplu pozitiv, într-o problemă extrem de gravă, în toate Guvernele României (de la Ciorbea la Ciucă), dar neasumată de politicieni: *„Referitor la ordonanțe, și în Guvernul Ciorbea au fost doar două voci care s-au opus: Valeriu Stoica și Dudu Ionescu. În Guvernul Radu Vasile este o singură voce: Dudu Ionescu”* (17 noiembrie 1999).

Pe vremea când era secretar de stat la Apărare, Dudu Ionescu avea acces la informații care îl ajutau să vadă dramatismul național și internațional al guvernării penetiste și de coaliție, obligată să facă reforme, să pună răspunderea față de țară mai presus de răspunderea față de partid (chiar cu prețul pierderii alegerilor) și de interesele personale, iar de aceea își avertiza colegii din BCCC: *„Revin acum la guvernare. Avem în primul rând răspundere față de țară, față de partid și abia apoi față de propriile noastre interese. Din punctul de vedere al țării, am informații precise în domeniul militar, dacă nu o să ajungem să avem înțelegerea cu FMI în primăvară, ni se pregătește «bulgarizarea» țării. V-o spun foarte clar! Acestea sunt informații venite de la prieteni de-ai noștri din afară... Avem datoria în iarna asta, care va fi o iarnă grea, și când probabil mișcările sociale vor fi mai reduse, să luăm acele măsuri dure în așa fel încât în primăvară măcar să ieșim mai sănătoși din punct de vedere economic. [...] Și chiar dacă vom suferi pierderi în alegerile care vor veni, cred că avem șansa să demonstrăm că, în puținii ani de guvernare, măsurile pe care le-am luat noi au fost cele bune. Pentru asta sunt însă necesare două condiții majore: coerență, căci de câțiva ani nu mai există așa ceva, și curaj, pentru că în momentul în care spunem că facem într-un fel și a doua zi ne răzgândim, atunci s-a terminat și cu credibilitatea noastră, și cu credibilitatea țării”* (24 noiembrie).

Cine spune că România nu a avut bărbați de stat în perioada postcomunistă nu știe ce vorbește. Dudu Ionescu avea aceleași concepții precum Coposu, Diaconescu, Țepelea, Ionescu-Galbeni, cei de la care învățase politică. Era și el un „taliban”, o creatură care nu vedea multiplele oportunități de îmbogățire pe care le oferea accesul la puterea politică. Poziția exprimată de tânărul țărănist era cu câteva săptămâni înainte de mineriade, când cariera sa a căpătat brusc o notorietate ieșită din comun. Deși într-o analiză factuală trebuie evitate abordările istorice contrafactuale, este greu de îndepărtat ipoteza că Dudu Ionescu ar fi fost un premier mult mai bun decât Ciorbea sau Radu Vasile. Chiar a existat o asemenea oportunitate după retragerea sprijinului politic liderului „grupului de la Brașov”. Președintele Constantinescu a preferat să procedeze în dauna PNȚCD și a desemnat un premier din afara partidului, pe Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României. Indiferent că a fost la ministerele Apărării sau Internelor, Dudu Ionescu a rămas în istorie datorită propunerilor sale legate de Legea amnistiei pentru evenimentele din decembrie 1989, care ulterior au condus la culpabilizarea armatei române în bloc (au fost și momente în care anumiți responsabili au făcut exces de zel). Argumentația sa este pe larg explicată în ședințele BCCC, iar cei care s-au pronunțat asupra problemei fără să cunoască argumentele sau fără să le înțeleagă (la fel precum nenumărați politicieni din propriul partid sau din coaliție), ar face bine să le studieze cu atenție. Nu mă voi pronunța aici asupra validității lor, mai ales că inițiativele sale legislative nu s-au bucurat de succes, ci asupra unui alt subiect, mult mai important: problema amestecului extern în România

în decembrie 1989 (pe care nici măcar acum autoritățile și procuratura nu îndrăznesc să îl documenteze, dar nici nu le-a prea rămas prea mult, în condițiile în care cu siguranță GRU și KGB au șters de multă vreme majoritatea urmelor, dovezilor și martorilor, în vreme ce Securitatea primise consemn să nu se amestece), a legăturilor dintre Iliescu & Company cu forțele străine, a loviturii de stat date de anumite elemente din armată, în beneficiul lui Iliescu. Or, Constantin Dudu Ionescu, în calitate de secretar de stat la Apărare și apoi ca ministru de Interne, a avut acces la concluziile serviciilor de informații militare și civile. El este unul dintre puținii demnitari români care au curajul să spună adevărul, în fața numeroșilor colegi de partid și de Guvern: *„Aceasta este propunerea de lege pe care am făcut-o și pentru că este o lege de excepție, trebuie să continuăm anchetele ca să aflăm adevărul. Adevărul va fi dureros pentru foarte mulți dintre noi, pentru că noi nu vrem să recunoaștem că în decembrie '89 a fost «puțină» influență de afară, și că în timpul ăla a fost «puțin» război pe teritoriul României. Mulți dintre noi nu vrem să acceptăm acest lucru. Cert este că lucrurile au fost schimbate datorită prezenței populației și datorită unor «nebuni» pentru libertate, care au fost pe străzi, și s-a schimbat planul. Principiul nostru este să iertăm, dar să nu uităm, amnistiem doar faptele care au fost generate de ordine și nu putem să amnistiem acțiuni de genul celor care au fost la Sibiu, la care s-a tras în prizonieri”* (11 februarie 1999).

Am citat mai sus afirmațiile deputatului Vasile Lupu despre faptul „că acum în România șpaga este mai tare ca legea”, iar poliția nu este sub control, iar „domnul Emil Constantinescu a venit cu un procuror general, Sorin Moisescu, care tocmai ține spatele celor mai corupți procurori care blochează cercetări penale foarte importante în județe”.

În altă ședință BCCC (din 3 iunie 1998), același deputat țărănist afirmă cu martori: *„Eu primesc informații de peste tot: când Poliția tot mai întocmește niște dosare, le blochează Parchetul. Sorin Moisescu a dat mână liberă procurorilor de a lua șpagă și de a se ține de prostii”*. Procurorul denunțat drept „corupt” (într-un for confidențial de partid, dar nu în justiție) fusese coleg de facultate cu Emil Constantinescu, iar ca răsplată pentru „reformarea” sistemului de justiție a fost răsplătit cu poziția de președinte al Curții Supreme de Justiție.

După promovarea lui Sorin Moisescu, sistemul ar fi intrat sub controlul lui Valeriu Stoica și al partidelor partenere din coaliție, după cum dezvăluie același Vasile Lupu (3 februarie 1999): *„Noi nu avem la îndemâna PNȚCD niciun organism de control în stat. La Finanțe, PD și-a luat Garda Financiară, PNL și-a luat Vămile și mai recent Impozitele și Taxele. Aici este o mafie beton. Curtea de Conturi nu-și face datoria, ministrul Valeriu Stoica și-a subordonat Parchetul, asigurându-și relații și sprijin politic, și nu asigurând legalitatea în țară”*.

Or, ambii miniștri țărăniști de Interne (Gavril Dejeu și Constantin Dudu Ionescu) intervin de mai multe ori în ședințele BCCC pentru a avertiza nu doar asupra extinderii corupției (mai mult decât pe vremea PDSR), ci mai ales asupra modului în care partenerii de coaliție din PD și, mai ales, din PNL controlează justiția, garda financiară, instituțiile de impunere a legii și colectare a taxelor, în folosul propriei clientele și al propriilor interese.

După conferința de presă privind oprirea celei de-a șasea mineriade, ambasadorul SUA în România l-a întrebat și avertizat pe Dudu Ionescu despre dezastrul din sistemul de justiție (despre care toți jurnaliștii erau conștienți): *„Cert este că la conferința de presă, în momentul în care am spus că ne bazăm de acum încolo pe profesionalismul oamenilor, clar demonstrat, precum și pe independența Justiției, toată lumea a râs și a priceput despre ce este vorba. Mai mult, am avut o întâlnire cu ambasadorul Statelor Unite și cu adjuncții lui. Atâta deschidere nu am mai avut de nu știu când. Au zis că ne dau luna de pe cer în momentul în care criza nu era rezolvată. Înainte de a pleca, ambasadorul m-a luat deoparte și mi-a zis: «Ce faceți cu Justiția asta? Vă bateți joc de țară?»"* (17 februarie 1999).

Ministrul de Interne Dudu Ionescu îl menționează adesea pe ministrul de Justiție Valeriu Stoica, ironizat de țărăniști pentru că deja se vedea „prim-ministru", și care își construise o rețea din influență în sistemul instituțional presupus democratic. El consideră drept inacceptabile legile propuse de Stoica pentru reforma Justiției (17 mai 1999) și denunță „politica parșivă pe care o face domnul Valeriu Stoica de a acapara tot ce este în țara asta, de la Finanțe, până la Justiție" (26 mai 1999). În viziunea ministrului de Interne din acea perioadă, corupția din sistemul românesc de Justiție (mafia din Justiție și Poliție) și subordonarea politică a Justiției erau chiar mai grave decât problemele din economie și privatizare, context în care ministrul de Justiție Valeriu Stoica voia să eludeze dezbaterile de interes public asupra proiectelor de reformă a justiției prin procedura asumării răspunderii Guvernului (Isărescu), ceea ce echivala cu „prăbușirea democrației în România": *„Asta vrea domnul Valeriu Stoica să treacă prin asumarea răspunderii, adică fără dezbatere. Personal, sunt total împotriva acestei atitudini a domnului ministru, nu știu ce atitudine va adopta Guvernul, știu că în Biroul Executiv încă nu s-a discutat. Am fost singurul ministru care s-a opus. Acest lucru înseamnă prăbușirea democrației în România. Legi de o importanță capitală, care înseamnă de fapt exercitarea justiției în România, se doresc a fi trecute fără dezbatere publică. Nemaipunând la socoteală faptul că dumnealui nu rezolvă problema justiției în România, care înseamnă, în primul rând, independența actului pe care îl face procurorul. Or, procurorul, în momentul de față, cu toate că este asimilat ca magistrat, conform Constituției, din punct de vedere administrativ este la mâna ministrului Justiției și nu exercită în mod independent actul premergător intrării în instanță. Problema României nu este*

economia sau privatizarea, ci modul în care se face justiție în România. Este o mafie extraordinară între polițiști și procurori, dar ce este și mai grav este mafia între avocați și judecători. Se cumpără sentințe" (17 februarie 2000).

Celălalt demnitar țărănist asupra căruia mă voi opri aici a fost deja menționat de câteva ori: deputatul Vasile Lupu. A fost un adevărat cruciat angajat în recucerirea „pământurilor sfinte" ale țăranilor care fuseseră aduși în mizerie și sclavie agricolă de către comuniști. În ciuda faptului că era unul dintre puținii politicieni aleși, dacă nu chiar singurul, care se îmbrăcau constant în port popular, Vasile Lupu avea o gândire politică modernă. În condițiile înlăturării premierului Ciorbea, el le atrăgea tuturor atenția că PNȚCD era încă departe de a-și fi îndeplinit promisiunile față de propriul electorat și alcătuia o listă obligatorie de priorități legislative și politici guvernamentale[45], după care adăuga: „Și pe urmă să începem negocierile pe ministere și pe oameni" (ședința BCCC din 31 martie 1998). În limbajul științei politice, tocmai asta înseamnă *policy-oriented party (and coalition)*, prin contrast cu *office-seeking party*. Este o autodefinire în condiții de confidențialitate, nu pentru presă, în favoarea unui partid preocupat de politici, prin contrast cu un partid preocupat de ocuparea funcțiilor. Ca să înțelegem deosebirile și să nu facem un parcurs pe durata întregii perioade postcomuniste, să ne aducem aminte de negocierile pentru formarea ultimelor două coaliții guvernamentale: după alegerile din 2020, a fost nevoie de zile întregi de negocieri între PNL și USR, și de cele dintre PNL și PSD, după moțiunea de cenzură împotriva Guvernului Cîțu, din 2021, care au durat câteva luni, exclusiv pe funcții în Guvern și administrație, aparatul de stat (a participat și UDMR la ambele negocieri, dar de pe o poziție secundară). Abia pe urmă s-a discutat despre „politici" (*policies*).

Vasile Lupu avea o abordare critică față de anumiți colegi pentru modul în care își percepeau propriul partid, inclusiv față de premierii care încercau să preia conducerea PNȚCD, deși partidul era într-o criză evidentă și era

[45] Iată citatul:
„**Dl Vasile Lupu**: Să vă citesc această schiță a condițiilor minimale:
1. Dezbaterea bugetului concomitent cu negocierile politice pentru formarea Guvernului și angajamentul ferm al votării bugetului.
2. Privatizare rapidă - aici mai putem adăuga ceva.
3. Retrocedarea proprietăților funciare - terenuri arabile și forestiere -, conform drepturilor instituite prin Legea nr. 169/1997.
4. Sprijinirea țărănimii în direcția modernizării agriculturii.
5. Modificarea Legii nr. 112/1995 de natură a realiza restituirea imobilelor naționalizate acolo unde este posibil și despăgubirea acolo unde nu este posibil, precum și protecția chiriașilor în toate cazurile. Eu aici aș mai adăuga accesul la dosarele Securității.
Dl Sorin Lepșa: Și sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii.
Dl Vasile Lupu: Următoarele legi de votat în această sesiune: responsabilitatea ministerială, finanțele publice, funcționarul public.
Dl Remus Opriș: Guvernul și-a făcut datoria. Aveți Legea funcționarului public, aveți Legea responsabilității ministeriale, aveți Legea bugetelor locale."

părtaș la criza întregii țări: *„De multe ori am temerea că partidul este considerat de unii colegi ca un dat - de la istorie, de la Dumnezeu, de la Divinitate - și orice am face noi înăuntru, noi vom rezista. Nu prea este așa. Suntem în cădere liberă și dacă țara nu arată deloc bine, aici avem o contribuție substanțială. Acum problema este să salvăm partidul. Poate sunt prea pesimist. Ciorbea nu va face mare lucru, dar 30.000 de membri tot a adunat. Că Ciorbea a fost un om cu un rău caracter, nu încape îndoială. Noi am făcut o greșeală politică: mai întâi i-am făcut prim-miniștri și pe urmă ei vor să devină președinți de partid. Mai întâi trebuiau să aștepte să fie președinți de partid și pe urmă prim-miniștri. Așa este logica firească în Marea Britanie"* (12 august 1999).

De altminteri, prin graba de a forța un congres prematur, pentru a-l înlocui din funcție pe președintele ales Ion Diaconescu, Radu Vasile avea să-și înstrăineze mai multe grupuri de colegi, filiale, iar apoi să piardă sprijinul politic al partidului (vezi mai jos). Mai mult, deputatul Lupu a denunțat modul în care corupția și dimensiunea *policy-seeking* (exprimată în limbajul golănesc al „băieților deștepți" din politica autohtonă prin „împărțirea ciolanului") crescuse în timpul guvernării PNȚCD și a coaliției reformiste, pe fondul scăderii nivelului de trai: *„De această dată voi fi mai dur. Când îl auzeam pe Ion Iliescu că noi ne batem pentru ciolan, mă înfuriam la culme. Acum mulți dintre noi ar trebui să-i ceară scuze lui Iliescu. Corupția s-a amplificat de două-trei ori în țară, nivelul de trai a scăzut catastrofal și noi, ca principal partid de guvernământ, nu ne putem rupe de aceste aspecte. Este clar că am manifestat o dovadă de lipsă de experiență politică. Este boala politicii în general în lume, dar eu aici, în BCCC, și în partid - și în structurile centrale, și în cele locale - văd o permanentă luptă pentru putere"* (17 ianuarie 2000).

În ciuda schimbării de regim politic din România, au existat zeci de domenii în care au continuat să opereze personaje care au servit regimul comunist, iar apoi s-au pus la dispoziția lui Ion Iliescu și a FSN, având o atitudine ostilă față de partidele istorice, mai ales față de PNȚCD. După cum am arătat mai sus, deconspirarea Securității ca poliție politică nu i-a afectat deloc pe foștii ofițeri de Securitate, care și-au continuat activitatea în noile servicii secrete, cu misiuni de subminare a democrației și a partidelor istorice.

Vasile Lupu se referă explicit la aceste fenomen și cere să se ia măsuri, inclusiv de către președintele României (care până la urmă avea să se retragă din cursa pentru un al doilea mandat tocmai pentru că s-a declarat învins de foști securiști, împotriva cărora nu a luat măsuri eficiente): *„Și mai pun o problemă. În structurile descentalizate, organizațiile județene trebuie să hotărască pe cine pune în funcție. Dacă se mai merge pe informații de la serviciile speciale - și aceasta i-am spus-o și președintelui Constantinescu mai demult - se alege praful de partidul nostru. În SRI există două laturi: o parte tineri, care au așteptat de la noi să reformăm structurile, și o parte de oameni mai în vârstă, care*

îi încurajează pe ai noștri, pe cei păcătoși la afaceri negre, la jaf, pe de o parte, iar, pe de altă parte, pregătesc fișele pentru PDSR. Așa este și șeful SRI de la Iași. L-am informat pe domnul Ionescu-Galbeni, care este președintele Comisiei de control al activității SRI, pe domnul Mircea Gheordunescu, directorul adjunct de la SRI, vă informez și pe dumneavoastră, îl mai informez și pe președintele Emil Constantinescu, și apoi fac publică informația. Nu cred că putem merge cu partidul înainte, cocoloșind fapte atât de grave" (6 octombrie 1999).

Niciodată, nimeni nu a investigat oficial respectivele fenomene, nici ceea ce s-a petrecut cu serviciile secrete comuniste/postcomuniste în decembrie 1989, nici în timpul mineriadelor din 1990-1991 și 1999, ceea ce a permis unor grupuri obscure din serviciile secrete să aibă o influență nefastă asupra vieții politice, asupra sistemului de justiție și a lumii afacerilor, chiar și până în zilele noastre.

În ianuarie 1990, am publicat un interviu cu președintele PNȚCD, Corneliu Coposu, în *Revista 22*[46]. „Seniorul" mi s-a plâns atunci, și de câte ori am avut ocazia să stăm de vorbă, despre faptul că după căderea comunismului era urmărit de către foștii agenți ai Securității, uneori aceiași care îl urmăriseră în timpul comunismului, alteori de alții, iar acum lucrau fără probleme pentru noile servicii de informații, ceea ce se petrecea și cu alți foști deținuți politici; erau „echipe specializate" pe partidele istorice; telefoanele liderilor țărăniști erau ascultate. Coposu era sigur că foștii securiști lucrau pentru noua putere fesenistă, care le permisese să acționeze în continuare cu anumite mijloace din arsenalul poliției politice, aceiași securiști pe în următoarele decenii nu avea să îi deranjeze Legea pentru deconspirarea Securității ca poliție politică. Mai mult, o parte dintre foștii agenți și din cei controlați de fosta Securitate, personaje șantajabile, au fost infiltrate în partidele politice postcomuniste, au ajuns să ocupe cele mai înalte funcții în stat. În toată această perioadă, măcar din precauție metodologică trebuie să precizăm că loialitatea lor față de partidele democratice, domnia legii (statul de drept), democrație, poate fi pusă sub semnul întrebării. Fără să mai intru în detalii, pe care oricine le poate verifica pe Internet, doi dintre cei trei prim-miniștri ai Guvernului României au fost înainte de 1989 colaboratori ai Securității: Radu Vasile și Mugur Isărescu. Ambii nominalizați în funcție de cel care apoi s-a declarat învins de fosta Securitate.

Aveam pregătite pagini întregi de analize despre principalii lideri țărăniști ca personaje pozitive (Gabriel Țepelea, Virgil Petrescu, Remus Opriș, Gavril Dejeu, Ioan Avram Mureșan, Radu Sârbu, Matei Boilă și alții), pe baza modului în care s-au comportat ori au fost discutați în cadrul BCCC sau în celebra ședință a Delegației Permanente, dar deja textul a luat proporții, așa că voi trece la analiza succintă a câtorva subiecte cruciale.

---

[46] „Partidul celor 71 de procente", interviu cu Corneliu Coposu, v. ref. 12.

Sunt două personaje negative din istoria PNȚCD care nu pot fi trecute cu vederea din nicio analiză și care au contribuit din plin la destinul tragic al partidului după 2000.

Am văzut care a fost impactul negativ al atacurilor concentrice împotriva premierului Victor Ciorbea (din partea lui Petre Roman, Traian Băsescu - PD; Valeriu Stoica - PNL; grupul de la Brașov, Radu Vasile - chiar din interiorul PNȚCD; Palatul Cotroceni). Fostul sindicalist nu era potrivit pentru a ocupa funcția de premier care să promoveze o economie de piață liberă, capitalistă. În schimb, datorită capacității sale excepționale de muncă, a corectitudinii sale din acea perioadă, a fost implicat pe deplin, dirijând cu abilitate Guvernul, amplificând sarcina legislativă a acestuia, în promovarea reformelor, în scoaterea României din dezastrul economic lăsat de Guvernul Văcăroiu, președintele Ion Iliescu și PDSR. Înlocuirea sa a fost o eroare, trebuia lăsat să continue mandatul de patru ani până la capăt, cu realizările și nerealizările sale. Marea problemă a fost însă că ulterior Victor Ciorbea s-a întors împotriva partidului care pur și simplu îi oferise șansa de a deveni primar al Bucureștiului și apoi prim-ministru al Guvernului României.

După cum menționa Vasile Lupu, datorită popularității sale, Ciorbea a fost însoțit în noul său partid (Alianța Națională Creștin Democrată - ANCD) de peste 30.000 de membri PNȚCD. El a fost privit de către foștii colegi drept un „trădător", la fel precum au fost priviți și „frații Boilă" și alții. Atât el, cât și succesorul său în fruntea Guvernului, au fost frustrați într-o asemenea măsură de schimbarea lor din funcție, mai mult sau mai puțin meritată, încât datorită urii, resentimentelor, s-au înrăit. De altminteri, cariera politică a fostului premier Ciorbea a urmat ulterior un traseu întortocheat, controversat, dar nu asta interesează aici. Ceea ce contează este modul în care partidul a fost subminat din interior tocmai în cea mai grea perioadă, în care se confrunta cu provocări puternice și avea responsabilități enorme, se afla la guvernare, trebuia să scoată țara din criza economică, să promoveze reformele, să ridice nivelul de trai al populației, și avea oricum de gestionat relațiile complicate cu partenerii din cadrul coaliției.

Coșmarul politic al PNȚCD a început cu atacurile venite din partea lui Radu Vasile și a grupului său, care pur și simplu nu urmăreau decât să îi ia locul lui Ciorbea și să reîmpartă funcțiile în partid și în stat. S-a adâncit odată cu „schisma" lui Ciorbea și a celorlalți nemulțumiți. Indiferent ce măsuri au luat liderii partidului, deja PNȚCD era compromis în mare parte în ochii electoratului, fapt reflectat în numărul și ponderea voturilor obținute în 2000.

În circumstanțe neclare istoric și din motive care ar merita analizate, Radu Vasile a ajuns să joace un rol de prim rang în interiorul PNȚCD, când partidul se afla în opoziție. În condițiile în care foștii deținuți politici, supraviețuitori

ai închisorilor comuniste, aveau o sănătate precară și o vârstă înaintată, fiind totuși activi politic, la centru și în filiale, în cadrul puterii legislative, dar mai ales al puterii executive și în administrația centrală și locală s-au creat oportunități pentru liderii țărăniști din generațiile următoare. Radu Vasile promitea să fie un bun organizator, avea energie, charismă, o viziune coerentă în legătură cu ceea ce trebuia făcut, precum și relații bune cu liderii altor partide (în particular cu cele de stânga, provenite din FSN). Nu s-a implicat în activitatea Convenției Democratice, în schimb își pregătea abil terenul pentru eventualitatea în care aceasta câștiga alegerile, iar lui i s-ar fi cuvenit postul de premier. Era secretarul general al PNȚCD și primise din partea conducerii partidului sarcina de a coordona campania electorală la președinție a candidatului Convenției Democratice, iar reacția sa a fost relevantă pentru calitatea sa umană și intelectuală, după cum reiese din ceea ce a povesti în BCCC președintele partidului, Ion Diaconescu[47]: *„La începutul campaniei electorale din 1996, m-a întrebat domnul Emil Constantinescu la cine ne gândim să fie prim-ministru, dacă vom câștiga alegerile. Eu i-am răspuns că nu am discutat încă în BCCC, dar, după părerea mea, cele mai mari șanse le are Radu Vasile. Atunci, domnul Constantinescu mi-a spus că va vorbi cu el și-l va însărcina să-i conducă el campania electorală, ca să se sudeze această relație. A vorbit cu Radu Vasile. După vreo săptămână, domnul Constantinescu îmi dă telefon și-mi spune: „Ce fel de om este Radu Vasile, pentru că după ce mi-a spus da, nu a mai dat niciun semn de viață”. După aceea, am vorbit eu cu Radu Vasile, care mi-a spus: „Dar ce crede Constantinescu, că mă face secretarul lui și să-i port servieta?” Adică el este un om foarte mândru, e așa de încrezut! Toată lumea are o doză de mândrie, dar știe să și-o potolească. Lui i s-a părut înjositor să-i conducă lui Constantinescu campania electorală. În America, președinții de partid fac campanie electorală pentru candidatul la președinție, acesta fiind rolul cel mai important. I-am spus asta domnului Constantinescu, la care el mi-a zis că nu va putea lucra cu acest om. A fost semnalul clar că Emil Constantinescu că nu poate face echipă cu Radu Vasile. Așadar, […] ne-am gândit să fie premier Radu Vasile. În momentul acela din 1996 el era în cărți, dar prin felul în care s-a comportat a pierdut și la Constantinescu, și la Convenția Democrată, unde nu s-a dus la nicio ședință”.*

Radu Vasile nu acceptase să coordoneze campania lui Constantinescu din motive aparent pragmatice, dintr-un cinic calcul politic. El era sigur că Ion Iliescu va câștiga din nou alegerile prezidențiale, iar Convenția va câștiga alegerile parlamentare. Dacă voia să ajungă premier, eventuala sa

[47] Ședințele BCCC în care numele lui Radu Vasile apare pe ordinea de zi sunt extrem de interesante: cea mai dramatică a fost ședința din 27 decembrie 1999, a cărei singură temă de pe ordinea de zi a fost „Criza guvernamentală și situația gravă din PNȚCD ca urmare a refuzului prim-ministrului Radu Vasile de a demisiona după retragerea sprijinului politic de către partid”.

nominalizare depindea de Iliescu. S-a dovedit astfel că respectivul nu avea nici măcar intuiție politică.

Eram familiarizat cu istoria informală a partidului din interviurile mele de cercetare pentru proiectul despre CDR (inclusiv cu Ion Diaconescu, Victor Ciorbea, Constantin Dudu Ionescu și alții), iar multe au apărut în carte, precum și din discuții confidențiale, dintre care poate și mai multe nu apar în cartea mea.

Transcrierile discuțiilor din BCCC aduc elemente inedite, care sunt relevate atunci când președintele partidului și alți lideri discută despre refuzul lui Radu Vasile de a se retrage din funcția de premier, precum și despre retragerea sprijinului politic. S-ar putea crede că din pricina acelei crize se caută țapul ispășitor, dar de fapt el a fost intens analizat, criticat, admonestat, de la bun început[48]. Când PD îl ataca pe Ciorbea, iar Traian Băsescu și-a dat demisia din Guvern, Radu Vasile a fost întrebat la un post de televiziune: *„„Dacă ați fi în primăvară prim-ministru, l-ați accepta în Cabinetul dumneavoastră, domnule Radu Vasile, pe domnul Băsescu?" La care răspunsul a fost: „Nu ministru al Transporturilor, ci l-aș face prim-viceprim-ministru"*. Deși era secretar general al partidului nu venea la ședințele BCCC (mai sus am văzut că nu se ducea nici la ședințele CDR). La fel, în ciuda faptului că era purtătorul de cuvânt al PNȚCD, în loc să prezinte punctele de vedere ale partidului pe diferite teme, el își exprima propriile opinii, adesea diferite de ale partidului. Ion Diaconescu, Mircea Ciumara, Niculae Ionescu-Galbeni, Remus Opriș i-au atras atenția pentru diferitele carențe de comportament politic și exprimare, „gândire periculoasă" pentru partid; iată ce spunea președintele partidului: *„Un alt aspect este lipsa de disciplină din cadrul partidului nostru, chiar legat de subiectul guvernării. Pe bună dreptate se speculează în presă că sunt membri din conducerea partidului care au puncte de vedere divergente, iar în unele declarații s-au situat de partea celor cu care suntem noi în conflict. [...] Mă refer - și îmi pare rău că dânsul nu a putut veni - la domnul secretar general Radu Vasile, care a făcut o serie de declarații în acest conflict, luând o poziție destul de ambiguă, mai mult în favoarea lui Băsescu. Noi îi vom cere lui Radu Vasile să-și definească clar poziția și să curme asemenea declarații. Nu se poate să faci parte din conducerea unui partid, să deții funcții importante și în Parlament, dar să ai puncte de vedere divergente față de conducerea partidului"*.

Or, tocmai pe acest fond de controverse în interiorul partidului, unde era din ce în ce mai criticat, președintele Constantinescu l-a nominalizat ca premier pe Radu Vasile, pe care nu-l plăcea, dar era propunerea PNȚCD prin votul majoritar din Comitetul de Conducere.

---

[48] Radu Vasile a fost criticat pentru modul în care își făcea datoria ca secretar general al partidului și ca purtător de cuvând pentru declarațiile sale în favoarea PD și a lui Băsescu, în ședințele BCCC din 9 ianuarie și 11 februarie 1998.

Abia când fostul ministru al Educației Naționale, Virgil Petrescu, a preluat funcția de secretar general interimar al PNȚCD, după ce Radu Vasile a fost desemnat premier, s-a aflat adevărul despre modul în care acesta din urmă și-a îndeplinit îndatoririle de secretar general al partidului: *„Trebuie să recunoaștem sincer că până la începutul anului 1999, funcționarea Secretariatului General, cu mici excepții, a fost nu deficitară, ci practic inexistentă”*[49]. Or, trecerea de la statutul de partid de opoziție la cel de principal partid al coaliției guvernamentale însemna probleme enorme de organizare, la toate nivelurile, iar secretarul general al partidului nu făcuse nimic, nu își îndeplinise atribuțiile. El avea alte priorități, mai precis cum să îl submineze și să îl înlăture din funcție pe Victor Ciorbea. După victoria din 1996, Radu Vasile nu era dorit nici de conducerea PNȚCD, nici de Convenția Democratică și nici măcar de partidele din coaliție. Faptul că avusese contacte frecvente cu cercurile de conducere din PDSR nu rămăsese fără consecințe. Cu toate acestea, când Emil Constantinescu a renunțat să îl mai susțină pe Victor Ciorbea, toate elementele negative cunoscute au fost ignorate și dintr-odată Radu Vasile era din nou bun ca premier!

Aici este un punct nodal din istoria PNȚCD și din cartea editată de Ionescu-Galbeni și Petrescu. Câtă vreme Radu Vasile a fost prim-ministru al Guvernului României, el și-a schimbat mult comportamentul, mai înainte de toate față de propriul partid. A venit la mai multe ședințe ale BCCC, unde i s-au stabilit prioritățile, i s-au semnalat tot felul de dificultăți, iar el a prezentat conducerii partidului rapoarte detaliate cu bilanțul Guvernului de coaliție, a răspuns la întrebări[50]. Se discutau toate problemele guvernării, ale ministerelor, județelor, diferitele inițiative legislative, precum și problemele partidului.

---

[49] Declarația lui Virgil Petrescu a fost făcută la Reuniunea Delegației Permanente a PNȚCD din 28-30 ianuarie 2000, ocazie cu care s-au depus eforturi fără precedent pentru refacerea prestigiului și funcționalității partidului.

[50] Radu Vasile a participat activ la ședințele BCCC din 1998 (7 aprilie, când a avut loc „desemnarea miniștrilor PNȚCD în noul Guvern de coaliție cu prim-ministru Radu Vasile”; 13 mai, „Prezentarea situației politice și a guvernării după o lună de la formarea Guvernului Radu Vasile”; 28 august, când s-au discutat „Realizări și nerealizări ale Guvernului Radu Vasile; relațiile Guvern – partid – coaliție”; 3 decembrie, „Probleme ale guvernării și programul de măsuri propus de prim-ministrul Radu Vasile”, care includea: privatizarea BRD (51%) și Bancpost (45%); închiderea unor societăți cu capital de stat care produc pierderi importante; o nouă Lege a privatizării; înființarea Agenției de Valorificare a Activelor Bancare; despre privatizarea SC Petromidia SA, care producea 10% din toate pierderile statului; programul ASAL pentru agricultură și reforma funciară prin privatizarea terenurilor agricole; situația unor legi aflate în diferite stadii de lucru: Legea caselor naționalizate, Legea dosarelor fostei Securități, modificarea Legii nr. 18/1991 a fondului funciar) și din 1999 (5 ianuarie, cu multe probleme, iar în particular despre agitațiile minerilor; 8 iunie, „Prezentarea de către prim-ministrul Radu Vasile a situației generale a guvernării”; 17 iunie, cu dezbateri la Legea funciară și blocajul încercat de PD, divergențele dintre PNȚCD și PNL, activitatea FPS).

La sfârșitul anului 1998, prim-ministrul a adresat o scrisoare deschisă grupurilor parlamentare PNȚCD, în care sesiza că apar *„contradicții între formațiunile componente ale coaliției, apar neînțelegeri între hotărârile de Guvern și ceea ce se votează în Parlament”*, iar prin acel gest lucra pentru îmbunătățirea raporturilor din interiorul partidului, precum și a relației dintre Guvern și Parlament[51].

Concluziile ședințelor BCCC la care a participat Radu Vasile sunt eminamente pozitive. Bilanțul realizărilor Guvernului, ale coaliției executive și coaliției legislative, ale liderilor partidului implicați în diferite funcții de înaltă responsabilitate, în frunte cu premierul țărănist este excepțional. Ele au fost prezentate chiar de Radu Vasile în fața conducerii partidului, iar nimeni nu a avut obiecții. Dimpotrivă. Iată doar o parte din bilanț: privatizările reușite (uzina Dacia, rafinăria Petromedia, Bancorex, BRD, Bancpost) și pregătirea privatizării Rompetrol, plus închiderea a sute de întreprinderi/societăți cu capital de stat, care produceau enorme pierderi la bugetul de stat; reluarea negocierilor cu instituțiile financiare mondiale, acordurile cu Banca Mondială pentru programele FESAL și ASAL, acordul cu FMI și plata datoriei externe a României (mai bine de trei miliarde de dolari); obținerea de către România a președinției OSCE; începerea negocierilor de aderare ale României la UE (merit colectiv, dar unde o mare parte dintre criterii erau legate de performanțele instituționale ale Guvernului); „Pacea de la Cozia”, care a salvat România, prin stoparea celei mai periculoase mineriade, care urmărea răsturnarea întregului regim democratic; acordurile cu sindicatele și patronatele, care au redus semnificativ marile tensiuni sociale și protestele sindicale; oferirea de sprijin necondiționat din partea Guvernului României pentru operațiunile NATO; în plus, fiind un catolic fervent, Radu Vasile l-a invitat în România pe Papa Ioan Paul al II-lea, care a fost primul papă care a venit în România, ceea ce schimbat definitiv și pozitiv relațiile dintre ortodoxia românească și catolicism; realizarea în premieră a creșterii economice a României, după ani de declin, ceea ce a reprezentat baza relansării economice a României din următoarea perioadă, până la criza economică și financiară mondială din 2008.

Din discuțiile în BCCC, din analiza a ceea ce s-a petrecut în realitate, se deduce că atât premierul, cât și colegii din partid și din Guvern, făceau parte din categoria de celor care rezolvă probleme (*problem solver*). Lista realizărilor ocupă pagini întregi. Iar în volumul 1, capitolul dedicat Guvernului Radu Vasile este extrem de detaliat. Era un Guvern care își făcea datoria în condiții extrem de grele; deja am menționat mineriadele și modul în care au

[51] Vezi ședința grupurilor parlamentare ale PNȚCD, din 21 octombrie 1998; la respectiva ședință, în mod neașteptat, premierul Vasile a trebuit să absenteze motivat, pentru a participa de urgență la o convocare urgentă, la Belgrad, unde se discutau problemele din Kosovo.

acționat premierul și ministrul de Interne. Au mai fost apoi problemele cu conflictul din Kosovo și atacarea Iugoslaviei de către NATO (deci, război la granițele României), negocierile cu FMI, Banca Mondială, UE.

Dacă premierul avea atâtea realizări, care erau în contul PNȚCD, al CDR, al coaliției, al Guvernului, el trebuia menținut și susținut. Iar lucrarea „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" tocmai asta demonstrează, că au fost o mulțime de realizări. Însă Radu Vasile a fost schimbat din funcție. Aici a fost o contradicție pe care nimeni nu o poate explica logic. Și care a bulversat complet electoratul. Din schimbările la scurt timp a doi premieri țărăniști se deducea că este ceva în neregulă cu PNȚCD. Cei care făceau politică la nivel înalt au dovedit atunci că nu gândesc pe termen lung și nu anticipau că vor fi costuri ridicate pentru respectiva instabilitate. Țărăniștii aveau să își dea seama că președintele României în general nu ținea cont nici de interesele partidului, nici de interesele Convenției, ca să nu mai vorbim de interesele Guvernului de coaliție. De abia peste câteva luni președintele a revenit, când avea să fie prea târziu.

Și totuși, de unde proveneau problemele cu Radu Vasile?

Radu Vasile devenise dintr-odată extrem de puternic și de influent. Opinia publică chiar îl admira pe premier pentru modul în care s-a dus singur să îi întâlnească pe mineri, a negociat cu ei și i-a trimis înapoi în mine, când deja toată lumea era în panică, iar zeci și sute de mii de cetățeni speriați protestau împotriva mineriadei. A ajuns să îi deranjeze exact pe cei care îl instalaseră în funcție. Cel care „a ridicat primul sabia tot de sabie a pierit". Radu Vasile contribuise la căderea lui Ciorbea, fără ca partidul să se împotrivească în mod efectiv, deși se hotărâse inițial să îl susțină pe prim-ministru, și astfel Vasile și-a făcut destui dușmani puternici în interiorul PNȚCD, dar și la Palatul Cotroceni. Profesorul de istoria economiei a avut în politică un comportament neacademic, iar prin aroganța sa, prin dorința de a acumula mai multă putere, chiar în interiorul partidului, și-a compromis singur șansa de a avea un mandat mai lung și de a-și duce până la capăt proiectele. Radu Vasile și-a făcut destui dușmani și în afara partidului, mai ales între partenerii de coaliție și guvernare.

Cine compară realizările Guvernului și ale premierului cu realizările Președinției nu are cum să nu observe diferențele în favoarea lui Radu Vasile. Era și normal, în sistemul politic românesc, Guvernul guvernează, iar Președinția se presupune că are un rol de mediator, premierul are o mare putere, în vreme ce puterea președintelui este mai mult simbolică[52].

[52] O mare parte dintre problemele politice și morale ale României postcomuniste au fost provocate de președinții care nu au fost mulțumiți cu rolul secundar conferit de Constituție. Toți președinții României au creat probleme pentru consolidarea democrației: Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Traian Băsescu, Klaus Johannis. Care dintre ei a făcut mai mult rău și care a făcut mai mult bine, este o discuție care merită purtată.

Premierul urcase în sondajele de opinie, iar președintele României era în scădere. Constantinescu se temea că premierul îi va face, poate, concurență la alegerile prezidențiale.

Traian Băsescu a rămas în memoria jurnaliștilor și comentatorilor ca „președintele jucător". Dar Emil Constantinescu, înaintea sa, a îndeplinit tot un rol de „președinte jucător". Băsescu a rămas consecvent cu nominalizările și l-a ales pe Emil Boc ca om de încredere în fruntea Guvernului, iar doar când nu a mai avut încotro a făcut alte nominalizări, în vreme ce Constantinescu, care nu avea la îndemână prea multe posibilități, s-a jucat de-a nominalizările premierilor. Iar pe Radu Vasile l-a demis într-un scenariu machiavelic de proastă calitate, printr-o procedură îndoielnică din punct de vedere constituțional. Ulterior, PDSR/PSD a corectat în reforma sa constituțională din 2003 neajunsul și a introdus în Constituție imposibilitatea președintelui de a demite premierul[53]. Din nefericire, promisiunea reformei constituționale făcută înainte de venirea la putere a Convenției Democratice nu a fost îndeplinită.

Drama puterii executive bicefale a condus către un deznodământ cvasiidentic cu criza premierului Ciorbea: premierul trebuia înlăturat, era nevoie de un alt Guvern. De altminteri, după ce în presă au apărut informații și comentarii despre tensiunile „dintre palate", la una dintre ședințele BCCC s-a discutat explicit despre „starea conflictuală dintre președintele Emil Constantinescu și prim-ministrul Radu Vasile", în absența premierului[54].

Iată un fragment din declarația lui Ion Diaconescu: *„Domnul președinte Constantinescu m-a rugat să merg la dânsul cu o delegație a partidului. Am fost cu domnul Ionescu-Galbeni la Cotroceni. Acolo, domnul Constantinescu s-a dezvinovățit că nu a avut de gând să-l aducă premier pe Theodor Stolojan. În același timp, a solicitat ca noi să facem o declarație din care să rezulte că există armonie în guvernare, că dezavuăm asemenea ieșiri, că nu există o ruptură între Președinție, PNȚCD, Guvern și coaliție"*.

Președintele Constantinescu tocmai obținuse susținerea PNL pentru un nou mandat și cerea din partea PNȚCD același lucru. După cum aveau să o arate însă evenimentele ulterioare, chiar existau niște rupturi serioase între Președinție, partid, Guvern și coaliție, după cum existau și niște rupturi între președinte și Convenția Democratică, în particular cu Alianța Civică. Cei care analizează înlăturarea lui Radu Vasile pot considera că a fost vorba încă o dată de inducerea în eroare a opiniei publice, presei, clasei politice, mai pe scurt de o minciună, sau de considerente strategice menite să nu tulbure realizarea unor obiective importante. Radu Vasile a primit din

[53] Vezi Constituția României, Art. 107 (Primul-ministru), alin (2): „Președintele României nu îl poate revoca pe primul-ministru".

[54] Ședința BCCC din 26 mai 1999.

partea majorității colegilor de partid și de coaliție, din partea președintelui țării, exact ceea ce a primit și Victor Ciorbea. Premierul țărănist a intrat în contradicție cu linia propriului partid după ce a început să facă declarații privind o eventuală viitoare coaliție cu un partid puternic de stânga. Bunele sale relații cu PDSR deveneau din nou deranjante. Dar nu era o chestiune pur ideologică. După cum am menționat deja, coaliția din perioada 1996-2000 era între partide de dreapta, centru-dreapta și de stânga, oricât s-au străduit mulți să falsifice adevărul și să mistifice electoratul, din motive diverse.

După tratamentul suferit din partea FSN/FDSN/PDSR și a lui Ion Iliescu, pentru țărăniști și cederiști era imposibil de acceptat o coaliție cu principalul adversar politic, cel care îi adusese în situația de a crea o alianță electorală civico-politică, iar apoi o coaliție între partide atât de diferite. Nerăbdarea lui Radu Vasile de a organiza cât mai repede un congres al partidului era legată de dorința sa de a controla partidul și de a-i înlătura din poziții pe cei care îl criticau. Tentativa lui Radu Vasile de a deveni cât mai curând președintele PNȚCD era de neacceptat pentru cei mai mulți țărăniști, mai ales că se convenise ca organizarea congresului să se facă după alegerile parlamentare.

Înlăturarea lui Radu Vasile a fost premeditată, iar la ducerea ei la îndeplinire au participat mai mulți actori politici[55]. Vioara întâi a fost însă PNȚCD, pentru că la un semnal primit de la Palatul Cotroceni, toți miniștrii țărăniști și-au dat demisia din Guvern. Apoi și ceilalți miniștri. Primministrul Guvernului României a rămas fără Guvern.

Când PSD l-a lăsat în anul 2017 pe premierul Grindeanu fără Guvern și i-a retras sprijnul politic, s-a spus că era ceva fără precedent. Precedentul a fost însă cu aproape douăzeci de ani înainte. Din punct de vedere politic și moral, anumite puncte slabe ale PNȚCD au fost legate de acceptarea majorității deciziilor luate de președintele Constantinescu, în ideea partidului de menținere în viață a coaliției și de realizare a programului de guvernare. Așa l-a acceptat partidul pe Victor Ciorbea ca premier, deși Radu Vasile se simțea în „cărți". Așa a fost de acord cu demisia lui Ciorbea, în ciuda faptului că începuse să-și îndeplinească cu brio misiunile guvernamentale. La fel și în situația lui Radu Vasile, sub guvernarea căruia România urma să primească undă verde pentru integrarea europeană[56]. Și cu selectarea celui

[55] Am scris pe larg despre culisele acelei afaceri, pe baza unor interviuri de cercetare cu principalii actori, inclusiv cu cei implicați în înlăturarea lui Radu Vasile, așa că nu mai reiau aici întreaga reconstituire istorică și analitică; în Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 365-379.

[56] La 10 decembrie 1999, în cadrul Reuniunii şefilor de stat sau de Guvern din ţările membre ale Uniunii Europene, România a fost invitată oficial la negocierile de aderare la UE, alături de Bulgaria, Letonia, Lituania, Slovacia şi Malta. Anunțul a fost făcut de Romano Prodi, președintele Comisiei Europene, şi de Gunter Verheugen, comisarul european pentru extindere.

de-al treilea premier lucrurile s-au petrecut asemănător, numai că s-au manifestat câteva grade suplimentare de gravitate. Presa a vehiculat („pe surse") numele unor lideri țărăniști agreați de partid (Mircea Ciumara, Ulm Spineanu, Constantin Dudu Ionescu), însă președintele îl prefera tot pe Radu Sârbu. Însă acesta din urmă nu era agreat de PNȚCD. Singurul țărănist care se bucura de sprijinul integral al conducerii partidului era Constantin Dudu Ionescu, politician integru, despre care nu existau nici măcar aluzii de asociere cu grupuri obscure sau mafiote și care avea deja merite, notorietate, fiind respectat pentru stoparea pentru totdeauna a mineriadelor („eroul de la Stoenești"). Ministrul de Interne era capabil să recupereze terenul pierdut după scandalurile cu Ciorbea și Vasile. Dar președintele Constantinescu nu l-a vrut (n.n. nici reprezentanții celorlalte partide din coaliție nu au fost de acord cu propunerile PNȚCD, după cum au declarat Ion Diaconescu și Ionescu-Galbeni). În schimb, l-a nominalizat pe un om care de fapt provenea din „rezerva de cadre" a fesenismului, adică pe Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale, care fusese promovat de Iliescu[57]. Mai târziu, accesul la arhivele secrete aveau să arate că persoana respectivă fusese colaborator al Securității, un rezervor nesecat pentru „rezerva de cadre" menționată (tehnocrații din umbră), în particular pentru cei legați de DIE/SIE[58], brațul extern al poliției politice.

Partea cea mai complexă a teoriilor partidelor politice este cea referitoare la coalițiile executive și legislative. PNȚCD a fost cel mai loial partid față de partenerii din Convenția Democratică, față de partenerii din coaliție, iar în particular față de președintele Emil Constantinescu. Mereu a ținut cont de principii. Era partidul moral prin felul în care fusese conceput și condus de la reînființare, chiar dacă trăsătura nu era multiplicată la toate nivelurile organizaționale. Din punct de vedere etic, superioritatea sa față de partidele partenere la guvernare era evidentă. Loialitatea nu era însă reciprocă, ceea ce a fost un dezavantaj din punct de vedere pragmatic: PNȚCD a ieșit mereu în pierdere, iar în ultimă instanță a fost distrus (direct sau indirect) tocmai de cei față de care a fost loial și în care a avut încredere.

Ion Diaconescu a fost un optimist și a avut atâta încredere în liderii pedișți, penelișți, udemerișți, în activiștii civici și în președintele țării, încât părea naiv (până aproape în ceasul al doisprezecelea).

Niculae Ionescu-Galbeni era un pesimist de factură „machiavelică" (în sens pozitiv), cu un grad ridicat de intuiție în privința viciilor și inconsec-

---

[57] Am dat o listă scurtă, dar cuprinzătoare, cu „rezerva de cadre" a fesenismului și a lui Iliescu în studiul „Noul Sistem. Cercetare asupra noilor tendințe ale sistemului de partide și ale sistemului politic din România postcomunistă", în Dan Pavel, *Democrația bine temperată. Studii instituționale* (Iași, Polirom, 2010), pp. 29-100.

[58] DIE/SIE - Direcția de Informații Externe (înființată în 1972)/Serviciul de Informații Externe (înființat în 1990).

vențelor semenilor, în particular ale acelora pentru care accesul la putere dădea măsura părții lor malefice, și a analizat la rece relațiile cu partenerii neloiali, mincinoși, lansând avertismente. Nu a fost singurul. Gavril Dejeu, Remus Opriș, Vasile Lupu, Constantin Dudu Ionescu, Virgil Petrescu, Ioan Avram Mureșan, Matei Boilă, Ion Caramitru, Andrei Marga și alții au fost extrem de lucizi și de critici față de politicienii cu care aveau de-a face. Ei nu s-au sfiit să-și spună părerile și să împărtășească informațiile despre partenerii lor în ședințele de la sediul partidului, după cum au fost toți „soldați" disciplinați pentru îndeplinirea obiectivelor reformiste ale partidului cu care se mândreau și ale coaliției din care făceau parte. Dar Diaconescu făcea mereu eforturi să găsească soluții, să îi convingă pe liderii PD, PNL, UDMR, în legătură cu necesitatea ca Guvernul și coaliția să funcționeze în continuare. „Pesimiștii" și „realiștii" din partid aveau o slăbiciune comună: respectul față de Ion Diaconescu, ca om și ca lider ales legitim în fruntea partidului, prin vot, la Congresul din 1995.

Relația cea mai dificilă a PNȚCD a fost cu cel mai puternic partid de stânga din coaliție, Partidul Democrat (celălalt partid de stânga era PSDR, condus de Cunescu[59], față de care a existat mereu încredere). Sciziunea din interiorul FSN între partidele conduse de Iliescu și Roman a avut drept consecință sfârșitul hegemoniei instaurate în 1990. PD și-a păstrat însă o parte importantă din baza socială a fesenismului, care de fapt era baza socială a comunismului, dar reinventată, drept pentru care se situa parțial pe poziții reacționare și nostalgice și îi apăra pe chiriași în dauna proprietarilor de drept (ei înșiși fiind din categoria chiriașilor, înainte ca unii dintre ei să devină exponenți ai păturii antreprenoriale) și opunea rezistență sau respingea orice inițiativă legislativă a partidelor de „dreapta" din coaliție. Pe bună dreptate, s-a putut afirma despre PD că a fost „calul troian" al coaliției din 1996-2000. Relația tensionată cu PD a fost una dintre temele constante în BCCC[60].

Gabriel Țepelea constata că pediștii „nu fac politică de principii, ci de interese". Ionescu-Galbeni atrăgea atenția asupra faptului că PD duce o „politică distructivă, mai ales împotriva partidului nostru".

Ministrul Agriculturii, Dinu Gavrilescu, scotea la iveală nu doar modul în care PD ataca orice inițiativă legislativă, ci și controlul exercitat asupra TVR (prin Alina Mungiu) și Radio România, astfel încât nici măcar comemorările legate de Iuliu Maniu nu erau difuzate: *„Noi, cei care suntem în*

---

[59] Sergiu Cunescu - inginer și om politic, proiectant de vehicule rutiere, președinte al Partidului Social-Democrat Român (PSDR) între anii 1990 și 2000.

[60] Pentru problemele generate de PD în coaliție, Guvern, Parlament, în aplicarea legilor deja votate, vezi ședințele BCCC din 1998 (9 ianuarie, 27 ianuarie, 3 februarie, 12 martie, 18 martie), din 1999 (3 februarie, 17 iunie) și din 2000 (23 februarie, 1 martie, 15 martie).

Guvern, suportăm atacurile în haită ale miniștrilor PD, care demolează fără discernământ orice inițiativă legislativă, în special cele venite din partea PNȚCD. [...] În legătură cu posibilitatea alegerilor anticipate, cred că cel mai important lucru îl reprezintă TVR. Uitați ce s-a întâmplat ieri: a fost comemorarea lui Iuliu Maniu, a fost conferința de presă a prim-ministrului, a dumneavoastră, domnule președinte, a domnilor Țepelea și Ionescu-Galbeni. Ce a ajuns la TVR? Nicio referire la evenimentul Maniu. Pe postul național replicile dumneavoastră și ale prim-ministrului nu au fost nici măcar un sfert din cât au vorbit cei de la PD. Televiziunea este controlată de Alina Mungiu, care este a PD. La Radio este și mai grav".

În ciuda impedimentelor, cu răbdare, prin negocieri îndelungate, PNȚCD a reușit de cele mai multe ori să ajungă la anumite înțelegeri cu PD. Descrierea făcută de deputatul Vasile Lupu era elocventă: *„În legătură cu Legea fondului funciar și cu Legea de retrocedare a pădurilor, cine pregătește aceste legi? Dacă vrea Guvernul, o face Guvernul. Eu lucrez la aceste legi, am cu ce ieși. Am încheiat un protocol cu PD după opt luni de negocieri. Atunci am obținut până la 50 de hectare de retrocedare la teren arabil și până la 30 de hectare la păduri. Îl avem scris și semnat. Trebuia să-i somăm pe cei de la PD ca până la 2 februarie, cei care solicită retrocedări să depună cererile"*. În repetate rânduri, deputatul țărănist semnala că PD încălca protocoalele coaliției, nu își respecta angajamentele, promisiunile, nici măcar după ce formal accepta anumite soluții.

Partidul Democrat s-a dovedit extrem de abil în relația cu PNȚCD, iar în două rânduri a reușit să contribuie decisiv la doborârea din funcție a celui mai puternic om din Guvern, prim-ministrul. Când urmărea să obțină ceva, Petre Roman negocia cu Ion Diaconescu. Când nu obținea ceea ce voia, negocia și făcea presiune asupra președintelui țării, iar Emil Constantinescu se lăsa convins, chiar dacă apoi PNȚCD avea numai de pierdut.

La școala politică a lui Petre Roman s-au format Adrian Severin, Victor Babiuc, Traian Băsescu, Bogdan Niculescu-Duvăz, Alexandru Sassu, Radu Berceanu & Company, o parte dintre respectivii provenind tot din „rezerva de cadre" a lui Iliescu, personaje care au făcut parte și din primele Guverne feseniste. Partidul lor, în fruntea căruia a ajuns Băsescu, a fost permanent unul manipulativ, oportunist, a trecut din Internaționala Socialistă în Partidul Popular European. În timp, PD (devenit PDL) a devenit tot mai puternic, ajungând la un moment dat să fie hegemonic, iar adorația unor grupuri masive de intelectuali față de președintele Băsescu (un alt colaborator al Securității) și partidul său s-a transformat în cult al personalității, dar ulterior a dispărut complet ca partid.

Semnificativ pentru starea morală și intelectuală a națiunii din care fac parte, grupuri masive de intelectuali au avut reticențe față de partidul lui Coposu și Diaconescu, ori față de celelalte partide istorice, în schimb au

îmbrățișat fără rezerve partidul lui Băsescu și au rămas complet dezorientați când s-a produs divorțul dintre președinte și partidul său.

În închisorile comuniste, soarta și destinul liderilor martiri sau supraviețuitori ai principalelor două partide istorice, PNȚ și PNL, a reprezentat fundamentul politic și etic pe care s-a clădit lupta împotriva fesenismului și a lui Iliescu. Am mai scris despre asta, dar ceea ce trebuie reținut pe scurt este că fesenismul a reprezentat un fenomen politic românesc, complet diferit de comunism, a cărui natură era internaționalistă, iar din mai multe puncte de vedere a fost mai periculos. Comunismul a fost impus cu forța din afara țării de Armata Roșie și NKVD, în complicitate cu grupuri de trădători de țară, și a proliferat datorită unui extins colaboraționism social, profesional, politic, de natură oportunistă. Fesenismul a avut însă o legitimitate națională, electorală, bazată pe votul liber al cetățenilor, în primul rând pentru Ion Iliescu. Răul făcut României de formațiunea politică favorită a cetățenilor de atunci și de Iliescu a fost imens, - fiind și principala motivație a apariției Convenției Democratice -, dar schimbarea de regim politic a făcut posibile alegerile libere și alternanțele la guvernare.

Din motive de ambiție personală și conflicte de interese, relația dintre PNȚCD și PNL s-a deteriorat după formarea Convenției Democratice, din care PNL a ieșit, ratând în 1992 intrarea în Parlament. Apoi, PNL a cunoscut frământări interne dramatice, ajungându-se la un moment dat la șapte, chiar opt, partide și grupuri liberale. În acele vremuri confuze, relația dintre cele două partide istorice a cunoscut fluctuații semnificative[61]. Cu toate acestea, în Parlament, în comisiile de specialitate, în promovarea unor inițiative legislative, în pozițile publice față de cele mai importante probleme, cele două partide au colaborat strâns.

PNL a fost mai aproape de spiritul pragmatic al PD, fiind un partid eficient în promovarea propriilor interese și a propriei clientele. În plină criză a relațiilor cu PD, care îi cerea demisia, premierul Ciorbea se plângea în ianuarie 1998 de faptul că PNL ascunsese adevărul privind soliditatea unor bănci în care Guvernul pompase deja miliarde de dolari. Ministrul de interne Constantin Dudu Ionescu deplângea faptul că agresivitatea politică a minerilor și a liderilor (în frunte cu Miron Cozma) se produsese în contextul în care sistemul de Justiție a dat sentințe fără a ține seama de previzibilele radicalizări. De altminteri, am remarcat mai sus obiecțiile serioase ale aceluiași ministru de Interne față de pachetul de legi ale Justiției pe care

[61] Pentru relația cu PNL, vezi ședințele BCCC din 1998 (9 ianuarie; 28 ianuarie; 3 februarie; 11 februarie; 27 martie; 13 mai; 28 august; 23 septembrie; 13 octombrie; 11 noiembrie), din 1999 (3 februarie; 31 martie; 27 aprilie; 19 mai; 26 mai; 17 iunie; 5 iulie; 3 septembrie; 17 noiembrie) și din 2000, cu ședințele BNC (17 februarie; 1 martie; 15 martie; 5 aprilie; 10 mai; 7 iunie; 23 iunie; 16 august; 23 august; 13 septembrie; 20 septembrie; 27 noiembrie).

ministrul Valeriu Stoica urma să-l promoveze într-un mod prea rapid (prin asumarea răspunderii Guvernului), tocmai pentru a evita obiecțiile publice și amendamentele din comisiile parlamentare și de specialitate. În rest, PNL a susținut coaliția atât la nivel guvernamental, cât și la nivel parlamentar, dar s-a concentrat asupra consolidării poziției sale în domeniile unde avea responsabilități guvernamentale și s-a concentrat asupra unei strategii electorale și politice ca partid independent.

Viziunile diferite ale PNȚCD și PNL privind relațiile cu formațiunile civice din CDR au condus la adoptarea unor tactici electorale și politice incompatibile. Am analizat în cartea despre Convenția Democratică destinul acestei alianțe civico-politice și modul în care după alegerile din 1996 relevanța ei politică s-a diminuat. Perspectiva analizei instituționale din acea carte (explicarea „miracolului" victoriei din 1996 a CDR, urmată de explicațiile eșecului CDR-2000) mă obliga să iau în considerare atât dimensiunea civică, cât și cea politică, a partidelor și a președintelui. Dar realitatea din partide s-a schimbat rapid datorită trecerii de la statutul de opoziție la cel de partide guvernamentale, lucru atestat de creșterea importanței ședințelor BCCC. Câtă vreme a fost pregătită strategia alternanței guvernamentale din 1996, principalele decizii se luau în ședințele Convenției Democratice. După victoria în alegeri, principalul for decizional privind activitatea Guvernului și a Parlamentului a devenit BCCC, iar cartea „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" este un instrument indispensabil pentru analiza procesului de luare a deciziilor (*decision-making*) din cea mai complicată perioadă a postcomunismului.

Partidele din CDR au fost absorbite de activitatea guvernamentală și parlamentară; în vreme ce președintele Constantinescu s-a înstrăinat rapid de Alianța Civică și de spiritul acesteia, PNȚCD și-a păstrat relațiile bune cu Alianța Civică, cu Solidaritatea Universitară, cu Asociația Foștilor Deținuți Politici din România (din care făceau parte toți politicienii țărăniști, liberali, social-democrați, udemeriști care fuseseră în închisorile comuniste). Relațiile dintre PNȚCD și PNL cu asociațiile civice din cadrul Convenției au cunoscut anumite fluctuații[62].

În aprilie 1998, un punct distinct de pe ordinea de zi a BCCC a fost „Reacția și poziția PNȚCD față de autosuspendarea Alianței Civice din CDR". Preotul greco-catolic Matei Boilă, senator PNȚCD, fost deținut politic, și-a avertizat colegii că prin respectiva autosuspendare „există primejdia care se percepe în opinia publică, precum că ei ar fi oamenii care țin la principii și noi ne-am îndepărtat de ele", ceea ce ar fi dăunat PNȚCD, drept

[62] Pentru relația dintre PNȚCD și Alianța Civică, precum și situația din cadrul Convenției Democratice, vezi ședințele BCCC din 1998 (16 aprilie), din 1999 (31 martie; 27 aprilie; 19 mai; 26 mai; 17 iunie; 3 septembrie; 17 noiembrie) și ședințele BNC din 2000 (2 februarie; 17 februarie; 1 martie; 10 mai; 28 iunie; 23 august; 30 august).

pentru care a pregătit un comunicat al partidului. Liderii importanți din BCCC au fost de acord să lucreze pe acel comunicat public, să îl îmbunătățească. Mineriadele din 1999 au mobilizat asociațiile civice din Convenția Democratică în sprijinul Guvernului Radu Vasile, al coaliției de guvernare, a președintelui, a întregii construcții democratice făcute împreună, cu realizările și nerealizările ei.

În martie 1999, președintele Ion Diaconescu a anunțat că a fost solicitat să reia ședințele Convenției Democratice, pe baza unui nou protocol de funcționare. Situația din Convenția Democratică a fost complicată datorită faptului că reformarea legii partidelor a obligat înregistrarea CDR la tribunal doar ca alianță de partide politice, în vreme ce Convenția în forma ei consacrată, ca alianță civico-politică, funcționa în continuare. Toate părțile implicate doreau schimbarea celor două protocoale ale CDR, dar erau dificultăți în găsirea unor formule consensuale, or, tocmai pe acel fond, PNL s-a retras din ambele forme de funcționare a Convenției. În noul protocol, „structurile civice" își doreau „să aibă garantată o anumită proiecție pe locurile eligibile la alegerile locale și generale", precum și „un cuvânt de spus în selectarea pe criterii de profesionalism, de moralitate și de competență politică a persoanelor de pe listele pe care le fac partidele". În replică, PNȚCD a propus: „la stabilirea listelor, care trebuie să rămână apanajul partidelor politice, formațiunile civice pot face propuneri de personalități marcante ale vieții publice, în măsura în care acestea sunt acceptate de conducerea partidelor politice".

Toate discuțiile din acea vreme pot părea futile, pentru că ele nu au putut salva PNȚCD și formula extrem de schimbată de Convenție Democratică de eșecul din 2000. Spre exemplu, după alegerile parlamentare din 2020 și eșecul coalițiilor formate ulterior între principalele partide, în spațiul public au apărut din nou discuții privind oportunitatea găsirii unor noi formule civico-politice de tipul Convenției Democratice, care să scoată România din noua criză gravă, agravată de pandemia COVID-19, invadarea Ucrainei de către Rusia, criza energetică, creșterea prețurilor, scăderea nivelului de trai al unor largi categorii sociale. Or, în explorarea unor soluții și ipoteze privind raporturile dintre partidele politice și structurile civice cartea „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000" este o lectură indispensabilă.

Liderii PNȚCD au fost din ce în ce mai îngrijorați de faptul că PNL dădea semne că se va îndepărta în alegerile locale și parlamentare de Convenția Democratică, optând pentru liste separate. Liberalii erau nemulțumiți de faptul că în cadrul CDR partidele (adică PNȚCD și PNL) aveau doar câte un vot, în vreme ce votul asociațiilor civice („sunt vreo 10-11 asociații", după socotelile lui Ion Diaconescu) aveau mult mai multe voturi și decideau cum voiau (de cele mai multe ori în favoarea țărăniștilor) în privința listelor de parlamentari, a hotărârilor de Guvern. Ei voiau ca toate hotărârile poli-

tice să se decidă de către partide. Până la urmă PNL a ieșit din Convenția Democratică, mai întâi experimental, pentru alegerile locale din 2000, apoi definitiv. Iar PNL s-a salvat politic și electoral în felul acesta. De altminteri, PNL a continuat să construiască politic pe aceeași logică, iar în 2003 avea să formeze un nou tip de Convenție Democratică, alcătuită numai din două partide, PNL + PD, celebra Alianță DA, condusă de doi copreședinți, Stolojan și Băsescu. Spre deosebire de CDR, care a câștigat alegerile din 1996, în 2004 Alianța DA a pierdut alegerile (s-a clasat în urma PSD). Cu toate acestea, pe termen lung, PNL a luptat să iasă din categoria partidelor mici, cele care obțin constant în alegerile parlamentare mai puțin de 15%, iar în cele din urmă a reușit, devenind un partid mare.

În cadrul coaliției guvernamentale din perioada 1996-2000, relația dintre PNȚCD și UDMR a fost una specială, ceea ce s-a reflectat în obținerea și garantarea unor drepturi indispensabile pentru minoritatea maghiară din Transilvania, fără de care România nici nu s-ar fi putut apropia de NATO și UE[63]. În spiritul Școlii Ardelene și al intelectualilor greco-catolici care au înființat partidul, spiritul lui Iuliu Maniu, după 1918, politica Partidului Național al Românilor din Transilvania, Banat și Ungaria, a fost de a oferi minorității maghiare și tuturor minorităților etnice drepturile care le fuseseră refuzate românilor în Imperiul Habsburgic și în Imperiul Austro-Ungar. După 1989, Corneliu Coposu, tot greco-catolic și secretarul personal al lui Iuliu Maniu, a continuat politica toleranței, iar UDMR a devenit membru fondator al Convenției Democratice.

De la înființare, UDMR a refuzat să accepte politicile antidemocratice ale FSN și ale președintelui Iliescu, fiind un partid de opoziție. Lucrul acesta trebuie explicat clar, pentru că unul dintre clișeele răspândite de naționaliștii xenofobi, adepții teoriilor conspiraționiste și diversioniști, a fost că UDMR a fost „mereu la guvernare". Or, parteneriatul dintre formațiunea reprezentativă a maghiarilor, partidele istorice și structurile civice a fost unul solid. Relația personală dintre Coposu (care era vorbitor de limbă maghiară) și scriitorul Domokos Géza, președintele UDMR, era una excepțională, la fel și cea cu scriitorul Markó Béla, care a condus UDMR între 1993 și 2011. Iar Ion Diaconesu a știut să mențină spiritul tolerant și constructiv.

Aflasem de la liderii mai multor partide și am povestit în cartea despre CDR cum, după moartea lui Corneliu Coposu, candidatul la președinție Emil Constantinescu, prost sfătuit și cu teama de a nu pierde voturile naționaliste, le-a cerut imperativ liderilor maghiari ieșirea UDMR din Convenția

[63] Pentru relația cu UDMR, vezi ședințele BCCC din 1998 (27 ianuarie; 25 februarie; 18 martie; 9 iunie; 23 septembrie; 21 octombrie; 3 noiembrie), din 1999 (3 februarie; 14 aprilie; 3 iunie; 11 noiembrie) și din 2000, cu ședințele BNC (28-30 ianuarie, reuniunea Delegației Permanente; 8 martie; 10 mai).

Democratică[64]. Am aflat din interviurile mele de cercetare că perspectiva victoriei CDR în alegerile parlamentare și prezidențiale a creat o asemenea panică în cadrul PDSR încât un lider important al partidului i-a avertizat pe liderii UDMR să nu intre în coaliție cu CDR și USD pentru că se va isca „un război civil" în Transilvania. După cum știm, UDMR a intrat în coaliție și în Guvernul României și nu s-a declanșat niciun război interetnic. Iar când România s-a integrat în NATO, criteriul politic crucial a fost respectarea drepturilor minorităților, iar ceea ce s-a realizat între 1996 și 2000 a fost decisiv.

Una dintre noutățile Cabinetului Ciorbea a fost să includă în structura guvernamentală postul de ministru delegat pentru problemele minorităților naționale (ocupat de ministrul Tokay György). A fost ceva unic, pentru că nici înainte de 1996, nici după 2000 nu a mai existat acea poziție în Guvern. În ședințele BCCC se sublinia constant loialitatea de care a dat dovadă UDMR în tot ceea ce a însemnat activitate guvernamentală și parlamentară. În timpul certurilor cu PD, Guvernul și coaliția au fost susținute ferm de către UDMR. Singurele îngrijorări, minore în comparație cu cele intervenit în relația cu celelalte partide, au fost legate de performanțele îndoielnice ale ministrului Sănătății, Hajdú Gábor (în cabinetele Vasile și Isărescu).

Proiectul de modificare a Legii învățământului, promovat de către PNȚCD, inițiat pe timpul Guvernului Ciorbea ca ordonanță de urgență (OUG nr. 36/1997 de modificare și completare a Legii învățământului nr. 84/1995) a avut un record negativ ca durată în Parlamentul României până să fie votat, adică 750 de zile, din pricina numeroaselor amânări, amendamente și a împotrivirilor din partea PDSR, PRM, PUNR, precum și a unor reprezentanți ai partidelor din coaliție, față de recunoașterea drepturilor la educația a minorităților, începând de la grădiniță și până la învățământul universitar și postuniversitar[65]. Erau contestate prevederile care ofereau drepturi minorităților la nivelul standardelor Uniunii Europene și ale NATO. Datorită votării acelei legi (Legea nr. 151 din 30 iulie 1999), România a primit aprecieri internaționale laudative. Iar aceasta a fost posibil doar datorită faptului că PNȚCD a vrut ca drepturile minoritarilor maghiari la educația în limba maternă să fie garantate prin lege. Mai greu a fost să se

---

64 Pentru presiunile ca UDMR să iasă din Convenția Democratică, precum și pentru avertismentul de a nu intra în Guvernul de coaliție format în 1996, în Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, capitolele „Organizarea și funcționarea CDR" și „Alternanța guvernamentală. CDR la putere. Coaliția celor trei coaliții".

65 În ședințele BCCC s-a discutat cazul senatorului PNȚCD George Pruteanu, care prin comportamentul său naționalist-diversionist era să provoace destrămarea coaliției. A fost exclus din PNȚCD. Ulterior, Pruteanu a ajuns la PDSR. Când PDSR a încheiat protocoalele sale cu UDMR, lui Pruteanu nu i s-a mai permis să vorbească în Parlament. Supărat, a ajuns la Partidul România Mare.

găsească soluții pentru solicitarea făcută de UDMR de înființare a unei universități de limbă maghiară (era vorba despre o universitate de stat, plătită din bugetul de stat). În mod constant, ministrul Educației, Andrei Marga, se împotrivea înființării unei universități maghiare, cu argumentul că „opinia publică din Ardeal nu acceptă această variantă, ci doar universități comune mixte"; am pomenit mai sus presiunile făcute de PDSR ca UDMR să nu intre în coaliție, din cauza faptului că împotrivirea „opiniei publice" din Ardeal ar conduce la un război civil, ceea ce nu s-a întâmplat.

Ulterior, UDMR a intrat în coaliție cu PD (PDL), cu PNL, cu PDSR/PSD, iar de fiecare dată s-a folosit mereu același argument pentru a respinge respectiva solicitare. Soluția găsită de PNȚCD și agreată de coaliție este explicată de fostul ministru al Educației Naționale, Virgil Petrescu, în nota la ședința BCCC din 25 februarie 1998 (programe de studiu în limbă maghiară în universități multiculturale, plus dreptul de a avea o universitate privată).

Fără a exagera, cele mai mari probleme ale PNȚCD, - mai mari decât cele din interiorul Convenției Democratice, mai mari decât cele cu partidele din interiorul coaliției executive, - au fost cu PNȚCD. În referirile la relațiile cu alte partide, am făcut și anumite considerații privind traiectoria respectivelor organizații politice după 2000. Perspectiva politicii comparate (*comparative politics*) favorizează noi abordări analitice și explicative. Partidul reînființat de Coposu și condus la guvernare de Diaconescu a crescut enorm într-un timp rapid, mai ales prin influența pe care o avea în cadrul Guvernului, ministerelor, agențiilor guvernamentale, în județe și în nenumărate orașe mari (inclusiv în București). Prin comparație și luând în considerație deznodămintele, în BCCC s-au analizat și s-au găsit soluții mai bune pentru problemelor Guvernului, Parlamentului, coaliției, Convenției, decât pentru problemele interne ale PNȚCD. Standardele morale impuse de Coposu, Diaconescu, Țepelea, Ionescu-Galbeni și ceilalți lideri țărăniști supraviețuitori ai închisorilor s-au dovedit prea înalte pentru cei care intraseră în PNȚCD pentru avantaje, funcții, privilegii, accesul la resurse, satisfacerea intereselor personale, chiar și prin corupție.

Una dintre marile probleme a fost respectarea disciplinei interne de partid. Era și greu de respectat în condițiile în care chiar secretarul general al partidului, Radu Vasile, o încălcase, iar ca „pedeapsă" a obținut poziția de prim-ministru. În schimb, la PNȚCD funcționa mai mult decât la celelalte partide democrația internă. Oricine avea permisiunea să critice activitatea liderilor, a Guvernului, a reprezentanților parlamentari, dar numai înteriorul partidului. Adesea, legile nu puteau fi votate din pricina faptului că parlamentarii țărăniști sau ai coaliției nu veneau la lucrările în comisii sau în plen. Dudu Ionescu, Vasile Lupu, Gabriel Țepelea, Remus Opriș și alții propuneau nu doar sancțiuni financiare drastice, dar și publicarea numelor

chiulangiilor în presa locală, acolo unde erau votați respectivii și se presupunea că reprezintă interesele alegătorilor, iar în ultimă instanță eliminarea de pe listele de candidați la următoarele alegeri[66].

O altă problemă gravă era disciplina votului, în comisiile de specialitate și în plen, necesară nu doar pentru inițiativele legislative ale PNȚCD, ci și ale întregii coaliții. Exista o categorie specială de parlamentari țărăniști (precum și în toate celelalte partide) - abonații la vizitele de peste hotare. Desigur, ele făceau parte din cutuma diplomației parlamentare, dar - în condițiile în care unii aveau chiar și peste 120 de zile pe an de absențe „motivate" - când era nevoie de prezență la vot erau dificultăți.

Atacurile unilaterale sau reciproce între liderii țărăniști, procedurile legate de suspiciunile de colaborare cu Securitatea (înainte de votarea Legii deconspirării), cu Partidul Comunist Român, au fost discutate intens în BCCC (17 iunie 1998).

După căderea premierului Ciorbea, conflictul dintre „grupuri", „coterii", lideri, nu mai putea fi ascuns. Fie se găseau pretexte, fie diferitele erori sau neglijențe ale unui lider, ministru, grup, erau amendate de reprezentanții altui grup: scandalul medicamentelor compensate, al situației grave din sistemul de sănătate (o temă a fiecărei guvernări) i-a încăierat pe Ciorbea, Opriș, Lepșa, Barde (1 octombrie 1998). Rezolvarea controverselor la nivel local sau județean, inclusiv a acelora în care au fost sesizate și cazuri de corupție ori când disfuncționalitățile de la nivel central afectau filialele locale, era o preocupare constantă a forului suprem de conducere al partidului[67].

---

66 Pentru problemele de disciplină internă, vezi ședința BCCC din 12 mai 1998, care a fost reluată în ședința cu grupurile parlamentare PNȚCD din 13 mai 1998.

67 Pentru controversele de la nivel local și județean, plus cazurile de corupție, vezi ședințele BCCC din 1998 (25 februarie, situația de la Romgaz-Mediaș; 16 aprilie, o ședință chiar mai încărcată cu problemele din filiare decât de obicei, cu „excluderea din partid a lui Dumitru Branc, primarul Aradului, în urma declanșării unei acțiuni penale împotriva sa" și „conflictul din Organizația PNȚCD-Bihor: prefectul Dan Bălaș și o parte a organizației cer demisia președintelui Nistor Bădiceanu", care s-a continuat în ședința din 11 mai, „conflictul din Organizația județeană PNȚCD-Bihor în urma căruia președintele Nistor Bădiceanu a cerut destituirea prefectului Dan Bălaș"; 13 octombrie, înființarea unui departament de control pentru cazurile de corupție din partid; 4 noiembrie, „discuție între Vasile Lupu și Gavril Dejeu privind conflictul de la Iași dintre prefect și șeful Inspectoratului de Poliție"; 15 decembrie, „acțiuni eronate ale FPS privind privatizarea în turism care au deteriorat imaginea Organizației județene PNȚCD-Constanța"), din 1999 (27 aprilie, „Situația Organizației PNȚCD-Cluj după plecarea fraților Boilă", asupra căreia s-a revenit și în ședințele din 6 mai, 19 mai, 3 noiembrie; 15 septembrie, situația din filiala județeană Sibiu) și din 2000, cu ședințele BNC (8 martie, „problema schimbării sau menținerii în funcție a prefecților - criterii și cazuri particulare la Tulcea, Bihor și Sibiu"; 6 septembrie, „decizii ale BNC privind conflictul din Organizația PNȚCD-Sibiu dintre Ion Caramitru, președintele comitetului interimar de conducere, și prefectul Lucian Călin").

Mai grav, Ion Diaconescu a fost nevoit să intervină în medierea conflictului dintre grupurile care îl susțineau pe Radu Vasile și Victor Ciorbea[68]; capacitatea de mediere a președintelui partidului a fost subminată după suspendarea premierului Vasile, iar după cum am văzut, liderii ambelor grupuri aveau să părăsească partidul și să își înființeze propriile partide, ceea ce a dus la slăbirea și mai accentuată a partidului.

Formarea unor schisme în partid nu era o noutate. Chiar exista o „tradiție" în acest sens. Așa se întâmplă oriunde în sistemele competitive, unde libertățile asocierii politice și cuvântului sunt garantate. În jurnalul lui Corneliu Coposu lista schismelor din Partidul Național Țărănesc este detaliată, dimpreună cu modul în care Iuliu Maniu le-a tratat sau rezolvat: despărțirea dramatică de „fratele Alexandru Vaida-Voevod", plecarea din partid a lui Vasile Goldiș, Octavian Goga, Octavian Codru Tăslăuanu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, părăsirea partidului de către Armand Călinescu, Grigore Gafencu, Petre Andrei, Mihai Ralea, Mihai Ghelmegeanu (toți excluși de Maniu și Mihalache din partid) către partidul „totalitar" Frontul Renașterii Naționale[69], patronat de regele Carol al II-lea, după interzicerea tuturor celorlalte partide.

În perioada postcomunistă, subiectul schismelor din PNȚCD trebuie tratat în funcție de moment, respectiv înainte sau după alegerile din 2000. De asemenea, trebuie evitată capcana de a atribui întotdeauna vina ori responsabilitatea celor care au plecat, considerând că „partidul a avut întotdeauna dreptate", ca la comuniști.

Sunt chiar fascinante discuțiile critice din BCCC privind situația PNȚCD, politicile abordate, erorile și întârzierile, compromisurile și abaterile de la propriile principii. Memoriul adresat BCCC de către Matei Boilă este una dintre cele mai profunde analize și avertismente privind criza în care se găsea România și PNȚCD[70]. Sunt identificate cauzele „care plasează România la coada țărilor foste comuniste":

„1) Nerealizarea și negarantarea proprietății particulare, care stă la baza unei economii libere și fără de care mecanismele economiei de piață, inclusiv atragerea investitorilor străini, nu-și pot produce consecințele benefice.

2) Paralizarea până la înăbușire a economiei noastre de către puzderia de întreprinderi-căpușă, toate existând pe baza rețelelor mafiote.

3) Păstrarea aproape nemodificată a structurilor economice și administrative vechi, în urma refuzului sistematic de a permite adevărului să iasă la lumină".

---

68 Ședința BCCC din 9 iunie 1998.

69 Coposu, *op. cit.*, pp. 38-39, p. 51.

70 Pentru textul memoriului lui Matei Boilă, vezi ședința BCCC din 28 august 1998.

Pentru Matei Boilă erau două soluții: fie PNȚCD trebuia să rezolve acele probleme, fie trebuia să iasă de la guvernare. La fel de interesante și extrem de nuanțate sunt răspunsurile la acest memoriu ale președintele partidului Ion Diaconescu și prim-ministrului Radu Vasile. Fiecare dintre cei trei lideri propunea anumite soluții (cei interesați trebuie să citească textele). Ceea ce merită reținut este calitatea dezbaterilor din BCCC.

Trebuie subliniat faptul că până și după aderarea la NATO și integrarea în Uniunea Europeană, România continuă să fie pe ultimul loc între fostele țări comuniste și între toate statele din respectivele organizații (uneori pe penultimul) la o mulțime de standarde (de la calitatea îngrijirii medicale și a infrastructurii, până la rata colectării impozitului pe venit sau standardele de calitate a vieții și venituri *per capita*). Ceea ce vreau să subliniez este că nici după mai bine de trei decenii de postcomunism, România nu a reușit să recupereze decalajele istorice din ultimul secol și jumătate, care s-au accentuat pe vremea comunismului, iar apoi pe vremea fesenismului.

Nu PNȚCD ori Convenția Democratică și nici coaliția din 1996-2000 au fost de vină pentru că nu s-a reușit în patru ani ceea ce nu s-a reușit mai bine de un secol și jumătate. **PNȚCD a fost singurul partid pedepsit cu pierderea alegerilor și ieșirea din clubul partidelor parlamentare.**

Din analiza de până acum se pot trage anumite concluzii privind modul în care PNȚCD și-a exercitat funcțiile partidelor politice. În cursurile mele despre partide politice le explic studenților principalele cauze ale eșecurilor repetate ale partidelor politice din România. Ele se leagă de faptul că partidele autohtone fie nu își îndeplinesc funcțiile, fie le îndeplinesc greșit. Iar partidele nu au cum să își îndeplinească funcțiile în condițiile în care liderii lor nu cunosc care sunt toate funcțiile partidelor și nu știu cum să le îndeplinească pe cele mai multe dintre ele. Modul în care Corneliu Coposu a reconstruit partidul, în perioada opoziției, și modul în care partidul a fost condus de Ion Diaconescu, când partidul a venit la putere, arată că PNȚCD fost un partid funcțional din mai multe puncte de vedere și un partid parțial disfuncțional sau care nu a îndeplinit anumite funcții în mod corespunzător.

În mod clar, au fost îndeplinite funcțiile de coordonare și control ale organelor guvernamentale. Acesteia i s-au adăugat funcțiile de coordonare și control ale activității parlamentare. Au fost și aspecte care au scăpat ori slab coordonate și controlate, dar nu din lipsă de voință politică, ci mai degrabă din pricina lipsei de experiență (iar timpul avut la dispoziție a fost scurt în raport cu complexitatea problemelor și decalajelor moștenite).

O altă funcție îndeplinită (care a necesitat colaborarea cu partidele din coaliție) a fost cea de definire, exprimare și realizare a programelor politice și de guvernare. La nivel guvernamental general și la nivelul ministerelor conduse de țărăniști, funcția de definire a politicilor publice (*public policies*)

a fost îndeplinită în mare parte, chiar dacă nu a fost o funcție integrală, în sensul de punere în practică a politicilor.

PNȚCD a fost un partid preocupat de realizarea interesului public, a „binelui comun", dar realizarea acestei funcții a fost subminată de modul în care electoratul a perceput activitatea partidului în cele mai grave circumstanțe și în autoprovocatele crize guvernamentale (provocarea căderii premierilor).

Funcția de deliberare publică a fost restrânsă, în acest sens spiritul în care s-au desfășurat deliberările din interiorul BCCC nu au fost extinse la nivel mediatic și social. De altminteri, în analizele critice din BCCC au fost lideri care au subliniat că PNȚCD avea carențe majore în îndeplinirea funcției de comunicare socială și politică.

Partidele cele mai performante din lume sunt cele care proiectează din timp viitorul politic și constituțional, de unde și expresiile de „inginerie politică" și „inginerie constituțională", pe care le realizează și partidele competitive, dar și cele totalitare, comuniste sau naziste (la care planificarea era legată și de funcțiile de control și represiune). Marile partide din lumea democratică sunt cele care pe termen lung construiesc când sunt la guvernare, se pregătesc când sunt în opoziție, stabilesc proiecte legislative realiste. Pentru aceasta este nevoie de capacități analitice, proiective, realiste. Este un risc imens să propui proiecte fără „analize de risc", fără „studii de impact", fără calculul consecințelor. Asemenea deficiențe s-au văzut când PNȚCD a comis eroarea majoră de a ridica pragul electoral de la 3% la 5% pentru partide și a pragului electoral pentru coaliții. În plină criză declanșată de retragerea PD din Guvern, în ianuarie 1998, Vasile Lupu se trezea să declare că „trebuie să ridicăm pragul electoral la 5% și asta să o facem rapid"; în 1999, Ion Diaconescu, Mihai Grigoriu, Sorin Lepșa și colegii vor să extindă pragul de 5% și la alegerile locale; în 2000, o serie de lideri țărăniști se întâlnesc cu liderii de la PDSR pentru a definitiva ridicarea pragului electoral, dar peste câteva luni apare ipoteza că nu s-ar putea realiza pragul dacă PNȚCD intră cu mai multe partide irelevante în coaliție[71].

Cele mai mari dificultăți le-a avut PNȚCD în îndeplinirea funcțiilor de integrare socială. Partidul condus de Diaconescu și de ceilalți lideri nu a reușit decât parțial să mobilizeze sprijinul alegătorilor și socializarea lor politică, iar rezultatele alegerilor din 2000 au confirmat acest lucru. De altminteri, niciun partid din România postcomunistă nu a reușit să își îndeplinească rolul de pedagogie civică și politică, legat de posibilitatea de a oferi indivizilor șansa de a participa la sistem, de a deveni cetățeni care își cunosc drepturile și libertățile, inclusiv de a participa regulat și în masă la alegeri.

[71] Pentru ridicarea pragului electoral la partide și coaliții, vezi ședințele forumului de conducere din 1998 (9 ianuarie), din 1999 (6 mai; 19 mai; 21 iunie; 16 august) și din 2000 (11 octombrie).

Nici funcția socială de a satisface și reconcilia nevoile, cererile și interesele unor grupuri diferite nu a fost satisfăcător îndeplinită. Prin urmare, au fost probleme în îndeplinirea funcției celei mai importante a partidelor democratice, funcția de reprezentare. Baza socială a comunismului și cea a fesenismului a rămas una masivă, iar PNȚCD și coaliția nu au avut suficient timp pentru a le îngusta și dizloca.

Am lăsat la urmă funcția recrutării personalului politic și a selecției cadrelor sau indivizilor pentru funcțiile guvernamentale. Partidul a combinat selecția cadrelor pe baza standardelor experienței, profesionalismului, înțelepciunii, cu aducerea de „sânge proaspăt" și idei inovatoare, prin personalități politice de tip meritocratic. Dar recrutarea meritocratică a fost uneori subminată de nepotism (faimoasa sintagmă „nepoții lui Diaconescu"), clientelism, favoritism (nu toți foștii deținuți politici au fost și politicieni de valoare). Mai mulți lideri țărăniști au sesizat în BCCC că partidul nu făcuse destul pentru atragerea intelectualilor (mă refer la elite intelectuale, nu la simpli posesori de diplome și doctorate, despre care știm cum au fost obținute în ultimele decenii)[72].

Nu s-a insistat până acum, dar trebuie spus că PNȚCD nu a avut femei în poziții importante de conducere. Și aici Coposu a fost diferit și avangardist, el i-a propus Anei Blandiana să candideze la președinție, dar ea a refuzat[73]. Nu era din PNȚCD, dar nici Emil Constantinescu nu făcea parte din partid. Lipsa femeilor în pozițiile de conducere este un defect comun pentru partidele autohtone (singura excepție a fost PSD, care a avut o femeie ca premier și ca președinte).

Am remarcat calitatea remarcabilă a conducerii partidului (*leadership*) și îmi pare rău că a trebuit să limitez numărul celor care trebuiau scoși în evidență. Calitatea excepțională a conducerii nu se regăsea la toate nivelurile de organizare, dar acestea sunt lucruri care se construiesc în timp, iar PNȚCD era un partid începător într-ale guvernării postcomuniste. Selectarea premierilor a fost deficitară (vezi cazurile Ciorbea și Vasile) și am să revin asupra acestei funcții cu exemplul ultimului premier, Mugur Isărescu.

A existat conștiința sacrificiului la nivelul conducerii PNȚCD, iar ideea că este posibilă pierderea alegerilor din 2000 apare frecvent și este asumată, miza fiind continuarea reformelor. Exista o anumită încredere în forțele și resursele proprii, cum ar fi ridicarea pragului electoral, precum și în repetarea succesului în alegerile prezidențiale, unde principalul atu politic era președintele Emil Constantinescu. Acesta avea deja un avantaj psihologic și politic considerabil față de Ion Iliescu, candidatul PDSR, pe care îl învinsese în 1996. Am analizat pe larg în cartea despre CDR anumite dimensiuni

[72] Pentru chestiunea atragerii intelectualilor în PNȚCD, vezi ședințele BCCC din 1999 (19 mai; 28 septembrie; 6 octombrie; 20 octombrie).

[73] Vezi interviurile mele de cercetare cu Ana Blandiana, în Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*

și consecințe ale acelei retrageri. În retrospectivă, se poate spune că funcția de selecție a cadrelor a fost deficitară: fostul rector al Universității din București s-a dovedit a fi o alegere discutabilă pentru funcția de președinte al României. (n.n.[74])

În 1996, Convenția Democratică a câștigat în alegerile locale din marile orașe; apoi, a câștigat alegerile parlamentare și avea dreptul să desemneze prim-ministrul. Din respect pentru noul președinte ales, care fusese candidatul Convenției Democratice, PNȚCD i-a cedat acestuia dreptul de a desemna un premier. Același respect exagerat s-a manifestat și când PNȚCD, în loc să organizeze alegeri anticipate, a cedat în fața lui Constantinescu și a acceptat să continue coaliția cu PD, care a dus la dificultăți enorme în Parlament și în Guvern. Se părea că președintele știe ce vrea, dar apoi s-a retras brusc, fără să îi anunțe în prealabil pe cei din PNȚCD, sau măcar să le dea de înțeles că este posibil așa ceva, pentru ca partidul și/sau Convenția Democratică să aibă timp să se gândească și să selecteze un candidat mai bun.

Modul discreționar în care Palatul Cotroceni și Emil Constantinescu s-au impus în fața Convenției Democratice și a PNȚCD a fost denunțat de Niculae Ionescu-Galbeni, care a fost exasperat de ultima decizie luată de președinte, înainte și după retragere, aceea de a impune un premier din afara PNȚCD. Emil Constantinescu greșea din nou, de data aceasta în mod grav, iar cei pedepsiți erau tot țărăniștii[75]: *„S-a plecat greșit de la început. În momentul în care președintele Constantinescu și-a anunțat decizia de a nu mai candida, noi, la două ore după aceea, l-am anunțat pe Isărescu drept candidatul nostru. De ce? Cine a discutat aici în Birou, sau într-un for constituit al partidului, candidatura lui Mugur Isărescu din partea noastră? Ce reprezintă domnul Isărescu pentru noi? Trage partidul în sus ca om-locomotivă, așa cum sunt toți ceilalți candidați? Este un membru al nostru? Vom avea de câștigat efectiv din candidatura domnului Isărescu? Poate că da, dar nu am auzit nicio discuție. S-a venit cu această formulă, pentru că s-a lansat de la Cotroceni succesorul la candidatura la Președinție, și noi am luat de bun, așa cum luăm de bun tot ce vine de la Palatul Cotroceni. De ani de zile am fost întotdeauna la discreția Cotroceniului. A vrut Cotroceniul pe Ciorbea prim-ministru, l-am pus*

[74] La propunerea Solidarității Universitare, susținută de Alianța Civică, la 27 iunie 1992, Emil Constantinescu a fost desemnat candidatul CDR în alegerile prezidențiale, la concurență cu Ion Rațiu și Nicolae Manolescu, fiind sprijinit în ultimă instanță de PNȚCD și de președintele acestui partid, Corneliu Coposu. La alegerile prezidențiale din 1992, Emil Constantinescu a intrat în al doilea tur de scrutin, dar a pierdut în confruntarea cu președintele în funcție, Ion Iliescu. După această primă experiență politică, CDR l-a ales pe Emil Constantinescu președintele său și candidat unic pentru alegerile prezidențiale din 1996, când și-a luat revanșa în fața lui Ion Iliescu și devenit președintele României.

[75] Vezi discuțiile privind retragerea lui Emil Constantinescu și nominalizarea lui Mugur Isărescu din ședințele BNC din 19 iulie și 16 august 2000.

prim-ministru. A vrut Cotroceniul să-l dea jos, l-am dat jos pe Ciorbea. L-a vrut pe Radu Vasile ș.a.m.d."

Am mai menționat faptul că documentele secrete ale poliției politice au arătat că Mugur Isărescu fusese colaboratorul Securității. Guvernul său a fost beneficiarul a tot ce s-a făcut bun și s-a clădit în timpul Guvernelor Ciorbea și Vasile. Iar alegerea sa drept candidat al noului CDR (CDR-2000), cu Dorin Marian (consilierul lui Constantinescu) drept șef al campaniei electorale, s-a dovedit neinspirată. Nici Isărescu, nici alți candidați ai partidelor coaliției nu au reușit să ajungă în turul al doilea al alegerilor prezidențiale. Isărescu era un candidat nepotrivit, iar desemnarea sa ca premier și candidat la președinție a fost făcută fără a se ține cont de interesele PNȚCD și ale Convenției Democratice.

Pentru cartea despre CDR am făcut mai multe interviuri de cercetare cu un înalt lider țărănist, pe care de obicei l-am citat, dar nu i-am dat numele când i-a făcut fostului președinte Emil Constantinescu următoarea caracterizare: *„A fost groparul PNȚCD și al Convenției Democratice"*[76]. Ca să nu îi provoc neplăceri suplimentare, nu i-am menționat numele atunci. Am să o fac acum: Ion Diaconescu.

Niculae Ionescu-Galbeni și Virgil Petrescu au muncit peste două decenii pentru finalizarea celor patru volume „PNȚCD - privit din interior, 1997-2000", care reprezintă un tezaur prețios de informații pentru înțelegerea istoriei postcomuniste în general, iar în particular pentru înțelegerea istoriei postcomuniste a celui mai mare partid din perioada interbelică și din perioada imediată de după cel de Al Doilea Război Mondial. Scoaterea în afara legii a Partidului Național Țărănesc a reprezentat pentru comuniștii români și controlorii lor sovietici cel mai important obiectiv politic după intrarea României în sfera de dominație sovietică. Ceea ce nu au reușit sovieticii și colaboraționiștii lor români, comuniștii trădători de țară, au reușit urmașii neocapitaliști și oportuniști ai comuniștilor, feseniștii de stânga și cei de dreapta, cum le spunea Corneliu Coposu, adică scoaterea din politică și din istorie a celui mai vechi partid istoric. Și pentru ca să nu distorsionăm istoria și adevărul, acest lucru a fost posibil din pricina ajutorului involuntar dat chiar de către PNȚCD și de deciziile discutabile luate de personajul creat de țărăniști, candidatul Convenției Democratice la Președinție, cel care a pierdut prima dată, dar a câștigat a doua oară și cel care prin retragerea sa a pecetluit soarta tragică a partidului care l-a susținut.

Am citit și studiat enorm pentru cursul meu *Political Parties and Ideologies* („Partide și ideologii politice", titlul este în engleză pentru că îl predau la secția engleză de la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București), iar tot timpul bibliografia se îmbogățește. Lucrarea „PNȚCD -

[76] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 374.

privit din interior, 1997-2000" va face parte din bibliografia acestui curs, precum și a cursului *Romanian Polical System*.

După ce am citit câteva sute de pagini din manuscris mă întrebam în ce categorie ar trebui încadrată cartea. Fără îndoială, este unul dintre cele mai spectaculoase texte confidențiale sau secrete din viața partidelor pe care l-am citit și studiat vreodată. În primul rând, face parte din abordările calitative din științele politice. Doar cu ajutorul unor asemenea cărți putem să avem o cunoaștere mai bună a politicului, să formulăm ipoteze de cercetare mai pertinente și explicații mai cuprinzătoare, și să aveam o mai bună înțelegere a istorie și politicii. Este o istorie revizionistă, în sens pozitiv.

Niculae Ionescu-Galbeni și Virgil Petrescu au făcut în primul volum al lucrării un studiu de caz exemplar, care cuprinde istoria partidului, biografiile lui Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Corneliu Coposu și Ion Diaconescu, analiza guvernării de coaliție din perioada 1996-2000, din care o parte masivă o reprezintă contribuția PNȚCD. Am menționat la început, iar acum se înțelege mai bine ceea ce am vrut să spun: este „o poveste și o istorie interioară" (*inside story and histor*y).

Privind retrospectiv, partidul lui Coposu și Diaconescu nu merita să dispară, mai ales după ce a avut atâtea realizări remarcabile la guvernare. Prin comparație, partide care au avut realizări mai puține sau deloc, dar care au făcut mult rău, ba chiar au subminat profund democrația și statul de drept, au rezistat mai mult în spațiul parlamentar. De pe această listă nu trebuie uitate FSN/PDSR/PSD, Partidul România Mare (PRM), Partidul Unității Naționale a Românilor (PUNR), Partidul Democrat Liberal (PDL). Desigur, PRM și PDL (fostul FSN/PD) au dispărut cu totul, mai ales după ce au rămas fără liderul fondator: Corneliu Vadim Tudor a încetat din viață, iar Traian Băsescu și-a luat rămas bun de la propriul partid după ce protejata sa Elena Udrea a pierdut la vot președinția partidului. Asta ne aduce aminte de una dintre cele patru condiții pe care trebuie să le îndeplinească organizațiile politice pentru a fi partide autentice: *continuitatea* chiar și după dispariția fondatorului[77].

Partidul Național Țărănesc a continuat să existe chiar și în ilegalitate, după uciderea fondatorilor săi (Iuliu Maniu și Ioan Mihalache) în închisorile comuniste, fiind reînființat în postcomunism, ba chiar și după decesul lui Corneliu Coposu, câștigând alegerile și ajungând la guvernare.

Hegemonia fesenistă și a lui Ion Iliescu, conducerea dezastroasă a țării, organizarea abominabilelor mineriade, jefuirea economiei naționale și a

[77] Pentru cele patru condiții pe care trebuie să le îndeplinească o organizație voluntară pentru a fi un partid autentic, vezi Joseph LaPalombara, Myron Weiner, *„The Origin and Development of Political Parties"*, în volumul lui Joseph LaPalombara și Myron Weiner (eds.), *Political Parties and Political Development* (Princeton University Press, 1966), pp. 12-45.

sistemului bancar în folosul unor grupuri de interese („capitalismul de jaf”), au obligat PNȚCD și celelalte partide istorice, plus UDMR, plus asociațiile civice, să formeze Convenția Democratică, iar apoi să constituie o coaliție de guvernare cu PD, care nu era cu mult diferit de PDSR. Dar tocmai apartenența la CDR, la sistemul de dependențe creat de aceasta, inclusiv Palatul Cotroceni, și guvernarea de coaliție au făcut rău PNȚCD, care nu a putut să guverneze singur, în conformitate cu propria logică și propriile principii, ceea ce în ultimă instanță au condus la dispariția sa.

Dan Pavel,

23 august 2022

1. PNȚCD - REPERE ISTORICE

O privire asupra istoriei PNȚCD, chiar și sub forma unei sinteze, trebuie să țină seama că acest partid este urmașul și continuatorul unor partide și al unor gândiri politice și doctrinare care merg în trecut până la Revoluția din 1848.

PNȚCD este urmașul unei pleiade de oameni politici ca Simion Bărnuțiu, Ioan Rațiu, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, Ion Mihalache și al multor altor personalități care și-au pus amprenta atât asupra destinului partidului, cât și asupra destinului poporului român, al existenței și continuității sale.

În secolul al XIX-lea, nevoia de închegare a unui partid românesc a fost impusă și grăbită de încorporarea Transilvaniei la Ungaria (1865) şi de constituirea Imperiului bicefal Austro-Ungar (1867).

În februarie 1869, la Timișoara s-a desfășurat Conferința Națională a românilor din Banat, unde s-au pus bazele Partidului Național Român din Banat și Ungaria, condus de Alexandru Mocioni. În martie a aceluiași an, din inițiativa lui Ioan Rațiu, Ilie Măcelariu și Visarion Roman, a fost convocată la Miercurea Sibiului Conferința Națională a românilor ardeleni, fiind puse bazele Partidului Național al Românilor din Transilvania, în frunte cu Ilie Măcelariu. Aceste două partide românești nu au putut activa legal, ambele fiind interzise de autoritățile maghiare, pe motivul că nu pot exista „partide naționale" în Imperiul Austro-Ungar. Ele s-au reînființat și ulterior s-au unificat la Conferința Națională de la Sibiu, din 12-14 mai 1881, devenind Partidul Național Român din Transilvania (PNR).

În ianuarie 1892, la Congresul PNR de la Sibiu fost ales președinte Ioan Rațiu și s-a hotărât redactarea unui „Memorandum" adresat împăratului Franz Joseph (1848-1916), care cuprindea cerințele românilor. Acest demers a fost urmat de celebrul proces al „memorandiștilor" din mai 1994, iar PNR a fost din nou desființat, dar și-a reluat activitatea în anul 1997. După decesul președintelui Ioan Rațiu în 1902, la conducerea partidului a fost ales Gheorghe Pop de Băsești.

La începutul Primului Război Mondial, PNR și-a suspendat activitatea, deoarece conducătorii săi au refuzat să-și exprime fidelitatea față de guvernul de la Budapesta. Reactivat în primăvara lui 1918, PNR a devenit organizatorul și înfăptuitorul actului de Unire a Transilvaniei cu România, prin hotărârea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

La 4 februarie 1919, președintele Gheorghe Pop de Băsești a murit, iar conducerea partidului a preluat-o Iuliu Maniu.

La 10 octombrie 1926 a avut loc fuziunea dintre Partidul Național Român, condus de Iuliu Maniu, partid care aducea „steagul înnobilat de lupte şi jertfe pentru identitate națională”, și Partidul Țărănesc, înființat în 1918 și condus de Ion Mihalache, partid care „descindea din revendicările țărănimii pentru pământ, pentru împroprietărire şi consolidarea proprietății, precum şi pentru votul universal”. Astfel a apărut pe scena politică românească Partidul Național Țărănesc, având pe Iuliu Maniu, președinte, și pe Ion Mihalache, unul dintre vicepreședinți.

Partidul Național Țărănesc a guvernat România în două rânduri între anii 1928-1933[78], aducând importante modificări și înnoiri legislative în favoarea consolidării democrației și a statului de drept, cât și în domeniul protecției sociale. Pe de altă parte, PNȚ a avut neșansa istorică de a guverna într-o perioadă de criză economică mondială, care s-a repercutat negativ și în țara noastră, aducând o drastică scădere a nivelului de trai, paupertate și șomaj.

Urmând să ajungă la guvernare pe un val de mare susținere populară la alegerile din anul 1937, PNȚ s-a lovit de ostilitatea Regelui Carol al II-lea, care, în intenția instaurării unei dictaturi personale, în anul 1938 a înlăturat Constituția din 1923, a dizolvat toate partidele politice în februarie 1938 și a înființat partidul unic: Frontul Renașterii Naționale.

Din nefericire, și după abolirea dictaturii regale în septembrie 1940, PNȚ nu a avut o soartă mai bună, deoarece a rămas juridic interzis și în perioada regimului legionar, și în cea a dictaturii personale a mareșalului Ion Antonescu.

Revenit în viața politică la 23 august 1944, PNȚ a devenit totodată partidul care s-a opus ferm ascensiunii comunismului în România. Pentru consecvența și intransigența sa politică, dar și pentru popularitatea în rândul oamenilor, partidul a fost din nou interzis de Guvernul Petru Groza la 29 iulie 1947, iar fruntașii săi, în totalitate, cât și mii de simpli membri de partid au fost trimiși în închisori și lagăre de muncă.

A urmat, timp de aproape o jumătate de secol, o nesfârșită serie de arestări pe motive pur politice, percheziții, confiscări de bunuri și documente, precum și condamnări politice. Acestea au fost fie condamnări la moarte (dar și cu execuții sumare), fie condamnări la numeroși ani de închisoare, internări în lagăre de muncă forțată, expulzări, exilări și deportări, în regim de detenție penitenciară (cu vădite intenții de exterminare prin înfometare,

[78] Prima perioadă de guvernare (10 noiembrie 1928-18 aprilie 1931), cu prim-miniștri Iuliu Maniu și Gheorghe Gh. Mironescu; a doua perioadă de guvernare (6 iunie 1932-14 noiembrie 1933), cu prim-miniștri Alexandru Vaida-Voevod (în două rânduri) și Iuliu Maniu; de remarcat faptul că Alexandru Vaida-Voevod a fost premier și în guvernul de coaliție dintre anii 1919-1920, când Parlamentul a ratificat Marea Unire, precum și președinte al PNȚ (6 mai-21 noiembrie 1933), partid pe care l-a părăsit în 1935.

muncă extenuantă fără asistență medicală și privare de îmbrăcăminte strict necesară). De asemenea, s-au executat bătăi și schingiuiri fizice sau psihice și s-au creat condiții inumane de detenție și izolare. Toate acestea au reprezentat fapte și acțiuni devenite emblematice pentru regimul comunist din România.

Dacă au fost perioade în care activitățile teroriste de stat s-au mai diminuat în frecvență și s-au atenuat în duritate, acestea au avut loc numai sub unele presiuni internaționale exercitate de state democrate din Occident.

După eliberarea din detenție, dar încă în plin regim comunist, supraviețuitori ai partidului, prin contacte în grupuri restrânse, au continuat să păstreze între ei legături politice și de idei, înfruntând draconice represiuni prin supraveghere și urmărire de către Securitate. Aceste contacte s-au polarizat în jurul lui Corneliu Coposu, considerat de toți țărăniștii drept urmaș la conducerea PNȚ, după decesul în 1967 al fostului secretar general al PNȚ Ghiță Popp. Drept urmare, Corneliu Coposu a fost chemat frecvent la Securitate pentru interogatorii și i s-au făcut numeroase percheziții domiciliare. Totodată, s-a încercat implicarea lui Corneliu Coposu și a grupului său de prieteni politici într-o activitate cu caracter de opoziție politică și de propagandă ostilă regimului. S-a urmărit obținerea condamnării lor penale ca acțiune contrarevoluționară și tentativă de subminare a puterii de stat. Astfel, Securitatea a deschis la 6 iunie 1974, prin dosarul „Himerele", acțiunea de urmărire penală împotriva lor în baza acuzației de propagandă ostilă statului (art. 166, Cod Penal). Timp de doi ani au urmat anchete și interogatorii la Securitate, la început zilnice, apoi la anumite intervale de timp. Li se reproșa celor urmăriți penal că în decursul mai multor întâlniri „au discutat problema stabilirii atitudinii programatice a PNȚ privind politica internă și perspectivele politicii externe a României în situația în care PNȚ ar fi chemat să propună soluții alternative guvernării comuniste. Tot atunci, ei au mai stabilit să se întâlnească lunar în ocazii când să dezbată una sau două teme pe bază de conspecte în legătură cu situația agrară și a proprietății, problema tineretului și a educației, problema economică și a politicii externe".[79]

Dacă inițial intenția regimului comunist a fost de a monta un nou proces politic supraviețuitorilor PNȚ din închisori, împrejurările internaționale au determinat Securitatea să închidă cazul și să încheie urmărirea penală.[80] Era perioada imediat ulterioară desfășurării Fazei a III-a a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), încheiată prin semnarea la 1 august 1975 de către 35 de state a „Actului Final de la Helsinki", ca o ten-

[79] Arhiva SRI, Fond „D", dosar 11.119, Vol. 5, f. 4-8.

[80] Nota Ministerului de Interne din 9 iulie 1976, în *Jur să spun adevărul*, Cicerone Ioniţoiu, manuscris dactilografiat, 2007, p. 422.

tativă de îmbunătățire a relațiilor dintre statele europene din blocul comunist și Occident. Acest acord în 10 puncte – „Decalogul” - stipula la pct. 7 „Respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”, iar regimul de la București nu dorea să apară că ar încălca aceste norme internaționale.

Totuși, Securitatea nu a renunțat la exercitarea de presiuni individuale asupra unor membri PNȚ. Astfel, Alexandru Bratu, condamnat în 1948 la 10 ani de închisoare pentru conducerea grupului de tineret PNȚ, a fost din nou arestat la 6 august 1974, pe baza mărturiilor unor informatori, şi condamnat la 10 ani de închisoare (art. 166, CP). A fost eliberat în aprilie 1976, după presiuni internaționale solicitate de soția sa la Ambasada SUA din București.

Camil Demetrescu, fost diplomat, condamnat la 15 ani de închisoare în Procesul Maniu, a fost din nou arestat și condamnat în 1975 la șase ani de închisoare în baza unor capete de acuzare fragile (adnotase pe marginea unor pagini dintr-un roman în care se făceau referiri la actul de la 23 august 1944 despre falsitatea unor fapte descrise în acel roman). Agitația făcută în Occident prin intermediul postului de radio „Europa Liberă” împotriva acestui abuz a condus la grațierea sa în februarie 1976.

În această perioadă, cu toate măsurile dure luate împotriva sa, Corneliu Coposu, reușind să înșele vigilența Securității, a solicitat și a obținut în 1987 aderarea în clandestinitate a partidului la Internaționala Creștin Democrată (ICD), prin intermediul lui Jean-Marie Daillet, reprezentant al ICD, aflat într-o scurtă vizită în țara noastră.

Solidaritatea în jurul ideilor și aspirațiilor, ca și contactele între foști membri, au permis ca la Revoluție, în chiar seara zilei de 22 decembrie 1989, Corneliu Coposu să anunțe intrarea în activitate a vechiului PNȚ. La 8 ianuarie 1990, Tribunalul Municipiului București a înregistrat prima cerere de înscriere a unui partid politic: Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat - PNȚCD (denumit astfel ca urmare a afilierii PNȚ la ICD din 1987), având ca președinte pe Corneliu Coposu.

În anul 1991, PNȚCD a devenit membru al Uniunii Europene Creștin Democrate (UECD), iar în anul 1996, membru al Partidului Popular European (PPE), marea familie a partidelor creștin-democrate, populare şi conservatoare din Europa, care deținea și deține o mare influență pe scena politică internațională.

Doctrina PNȚCD s-a structurat pe patru valori şi principii - naționalismul luminat, democrația autentică, morala creștină şi dreptatea socială - recunoscute ca parte din valorile şi principiile creștin-democrației moderne, la care se adaugă conceptele de libertate în responsabilitate, unitate în diversitate, economie socială de piață, respect pentru tradiții, solidaritate, menținerea unui mediu sănătos, subsidiaritate etc.

Având la bază aceste principii şi valori, PNȚCD şi-a propus ca principale obiective strategice:

- Asigurarea securității naționale şi dezvoltarea cooperării internaționale prin organizarea şi adaptarea structurilor naționale de apărare pentru a deveni compatibile cu cele ale NATO şi respectarea obligațiilor politice şi economice pe care România şi le-a asumat ca stat independent, membru al Uniunii Europene.
- Trecerea de la o politică centralistă de stat, generatoare de înapoiere şi sărăcie, la conceptul economiei capitaliste de piață și, prin aceasta, de asigurare a bunăstării cetățenilor României.

*

* *

Revenind la momentul 22 decembrie 1989, prima acțiune politică la reactivarea partidului a fost lansarea manifestului „Apel către ţară", semnat de veterani ai partidului: Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Ioan Bărbuș, Sergiu Macarie, Șerban Ghica, Niculae Ionescu-Galbeni, Maria Achim și Ioan Lup. Ulterior, s-a adoptat o declarație programatică în care se preciza că instaurarea democrației, a unei economii libere şi a libertății religioase reprezentau principalele obiective ale partidului.

În perspectiva alegerilor din 1990, Delegația Permanentă a partidului, întrunită la 6 aprilie 1990, l-a desemnat pe Ion Rațiu drept candidat la Președinția României. Câteva zile mai târziu, Partidul Național Ţărănesc Creștin Democrat, Partidul Național Liberal şi Partidul Social-Democrat Român au dat o declarație comună prin care anunțau că vor colabora şi se vor sprijini reciproc în alegeri.

La alegerile din 20 mai 1990, PNȚCD a obținut 2,56% din voturile pentru Adunarea Deputaților şi 2,50% din voturile pentru Senat (12 mandate de deputat şi unul de senator). Candidatul la Președinție al partidului, Ion Rațiu, a obținut 617.007 voturi (4,29%).

În vara lui 1990, în cadrul partidului, s-au reînființat Departamentele de politici, programe şi doctrină (DPPD), coordonate de profesorul Gabriel Ţepelea, în cadrul cărora s-au publicat peste 200 de volume cu caracter programatic, doctrinar şi istoric. Ulterior, aceste departamente au fost conduse de profesorul universitar Virgil Petrescu.

La inițiativa lui Corneliu Coposu, PNȚCD a constituit la 15 decembrie 1990, alături de Partidul Național Liberal (PNL), Partidul Social-Democrat Român (PSDR), Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR) şi Partidul Ecologist Român (PER), Convenția Națională pentru Instaurarea Democrației (CNID), ale cărei obiective erau instaurarea democrației, adevărului, toleranței, armoniei sociale și patriotismului autentic.

La primul Congres al PNȚCD, desfășurat între 25-27 septembrie 1991, s-a adoptat Statutul şi Programul, s-a ales conducerea partidului, având ca președinte pe Corneliu Coposu.

La 26 noiembrie 1991, alături de formațiunile membre ale CNID şi de formațiunile civice din Forumul Democratic Antitotalitar, PNȚCD a constituit Convenția Democrată Română (CDR), alianță care viza cucerirea puterii printr-o strategie comună la viitoarele alegeri locale şi parlamentare, prin participarea pe liste comune.

PNȚCD s-a dovedit, în timp, componenta cea mai constantă a CDR, participând pe listele acestei alianțe la toate alegerile locale şi parlamentare până în 2000 inclusiv (PNL şi UDMR s-au retras din CDR în 1992; PNL a revenit în CDR înaintea alegerilor din anul 1996, dar s-a retras din nou înainte de alegerile din anul 2000).

La alegerile parlamentare din 27 septembrie 1992, ca urmare a rezultatelor obținute de CDR (20,16% la Senat - 34 de locuri şi 20,01% la Camera Deputaților - 82 de locuri), PNȚCD a trimis în Parlament 21 de senatori şi 41 de deputați, devenind cel mai puternic partid din opoziție.

Al doilea Congres al PNȚCD (19-21 ianuarie 1996) a avut loc după decesul seniorului Corneliu Coposu (11 noiembrie 1995) și a ales o nouă conducere care avea la vârf pe Ion Diaconescu - președinte, Gabriel Țepelea - prim-vicepreședinte și Radu Vasile - secretar general.

La alegerile locale din iunie 1996, CDR a obținut rezultate foarte bune, care anunțau câștigarea puterii la alegerile parlamentare din toamna aceluiași an. Candidatul CDR la Primăria Capitalei, Victor Ciorbea, propus de PNȚCD, a câștigat în fața lui Ilie Năstase, contracandidatul partidului de guvernământ (PDSR).

În vederea stabilirii candidaților pe listele electorale ale Convenției Democratice din România (denumirea ușor modificată în august 1996, din motive juridice, a Convenției Democrate Române, dar păstrând acronimul CDR) pentru alegerile parlamentare din noiembrie 1996, au fost luate în considerație rezultatele alegerilor locale şi sondajele de opinie pentru a stabili forța electorală a partidelor membre ale acestei alianțe. Astfel, trei sondaje au stabilit că PNȚCD se bucura de cea mai mare popularitate, fiind urmat la o distanță de 20-30 de procente de PNL. Două din cele trei sondaje acordau PNȚCD o popularitate de peste 50% în cadrul CDR și pe această bază s-au desemnat candidaturile.

La alegerile parlamentare din 3 noiembrie 1996, CDR a obținut 30,70% din voturile pentru Senat (53 de locuri) şi 30,17% din cele pentru Camera Deputaților (122 de locuri), plasându-se pe primul loc. PNȚCD, cel mai puternic partid din Convenție, a trimis în Parlament 26 de senatori şi 83 de deputați.

În Guvernul de coaliție CDR-USD-UDMR, pe baza algoritmului negociat, PNȚCD a deținut postul de premier - prin Victor Ciorbea - şi cele mai multe ministere.

În urma crizei de guvern și a demisiei premierului Victor Ciorbea la 31 martie 1998, PNȚCD a opinat pentru menținerea coaliției de guvernare, amenințată de plecarea Partidului Democrat (PD), și a desemnat un nou premier, la 15 aprilie 1998, în persoana lui Radu Vasile, secretarul general al partidului.

La începutul lunii ianuarie 1999, la solicitarea Biroului de Conducere, Coordonare și Control (BCCC), premierul Radu Vasile a acceptat transferarea coordonării Secretariatului General al partidului lui Constantin Dudu Ionescu, apoi, de la sfârșitul lunii ianuarie 1999, lui Virgil Petrescu, devenit secretar general interimar.

La 13 decembrie 1999, BCCC al PNȚCD, în vederea optimizării activității de guvernare, a retras sprijinul politic premierului Radu Vasile, iar în urma stării conflictuale create de acesta în partid l-a exclus din PNȚCD la 27 decembrie 1999.

La 21 decembrie 1999, Parlamentul a acordat votul de încredere unui nou Guvern, condus de prim-ministrul Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României. Renunțând la funcția de premier în favoarea unui independent, PNȚCD a păstrat ministerele deținute anterior şi a obținut conducerea Consiliului de Coordonare Economico-Financiară, organism nou înființat în ianuarie 2000, condus de Mircea Ciumara.

Delegația Permanentă a PNȚCD, întrunită între 28-30 ianuarie 2000, a stabilit strategia partidului pentru alegerilor locale, a adus modificări Statutului şi a operat schimbări în conducere. La vârful partidului a rămas președintele Ion Diaconescu, iar prim-vicepreședinte a fost ales Ioan Avram Mureșan și secreter general - Remus Opriș.

S-au purtat discuții cu PNL pentru revizuirea protocolului CDR, astfel încât la 18 februarie 2000 s-au semnat două protocoale care prevedeau participarea celor două partide - PNȚCD și PNL - pe liste separate la primul tur de scrutin al alegerilor locale (cu sprijin reciproc în turul al doilea) şi participarea pe liste comune la alegerile parlamentare, cu sprijinirea unui candidat comun la alegerile prezidențiale. Totodată, s-a convenit ca în baza rezultatelor la alegerile locale şi ale sondajelor de opinie, se va hotărî care dintre cele două partide să dețină președinția alianței.

Rezultatele slabe înregistrate de CDR la alegerile locale din iunie 2000 (10,10% din voturile pentru primari și 7,27% din voturile pentru consiliile județene) şi refuzul liberalilor de a reveni în alianță, au determinat conducerea PNȚCD să caute o nouă formulă politică pentru alegerile parlamentare şi prezidențiale din noiembrie 2000. Astfel a luat naștere Convenția

Democrată Română-2000 (CDR-2000), o alianță care a reunit la 7 august 2000 Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNȚCD), Uniunea Forțelor de Dreapta (UFD) și Federația Ecologistă din România (FER), cărora li s-au adăugat Partidul Moldovenilor (PM) la 17 august și Alianța Națională Creștin Democrată (ANCD) la 20 august 2000.

În absența unui candidat propriu la Președinție și a renunțării neașteptate a președintelui Emil Constantinescu de a mai candida pentru un nou mandat, PNȚCD și CDR-2000 au susținut candidatura pentru Președinția României, ca independent, a premierului Mugur Isărescu.

Alegerile parlamentare din 26 noiembrie 2000 au demonstrat că popularitatea coaliției, implicit a partidelor componente, s-a erodat progresiv în timpul exercitării guvernării. Rezultatele alegerilor pentru CDR-2000 s-au situat sub pragul electoral de 10% prevăzut pentru alianțele cu mai mult de două partide: 5,29% la Senat și 5,04% la Camera Deputaților.

Ca urmare a acestui rezultat în alegeri, la 28 noiembrie 2000, Biroul Național de Conducere al PNȚCD și-a anunțat demisia. Conducerea interimară a fost asigurată de Forul Tranzitoriu de Conducere, coordonat de Constantin Dudu Ionescu, însărcinat cu organizarea unui nou Congres al partidului în luna ianuarie 2001.

Este un fapt de notorietate că între anii 1996 și 2000, PNȚCD a guvernat România, după 63 de ani de opoziție, într-o coaliție împreună cu PNL, PD, PSDR și UDMR, formațiuni cu doctrine și obiective politice diferite de cele ale sale.

Interesele partidelor din cadrul acestei coaliții au fost deosebit de puternice, producând adesea blocaje decizionale, cu efecte negative asupra procesului de reformă.

Totuși trebuie subliniat cu tărie că această guvernare a reprezentat o cotitură fundamentală în evoluția vieții politice românești după anii comunismului. **În perioada de guvernare 1996-2000, România a fost pusă definitiv pe calea democratizării, pe o traiectorie europeană și nord-atlantică.**

PNȚCD, constrâns la compromisuri politice, a plătit tribut atât pentru propriile greșeli, dar și pentru cele ale partenerilor săi. PNȚCD a fost, de altfel, singurul partid din coaliție care și-a asumat integral atât reușitele, cât și neîmplinirile activității politice de guvernare între anii 1996-2000, și tot singurul care nu a mai avut reprezentare parlamentară.

După anul 2000, PNȚCD a intrat într-o altă perioadă istorică a cărei analiză nu constituie obiectul prezentei lucrări.

(Text prelucrat și completat de autori după lucrarea *PNȚCD - în slujba României, o sinteză a istoriei partidului*, DPPD, ediția a V-a, București, 2007)

2. PREȘEDINȚI AI PARTIDULUI

Dintre președinții partidului, autorii s-au oprit asupra vieții, activității și ideilor politice ale patru personalități: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Corneliu Coposu și Ion Diaconescu.

Totodată, cadrul limitat al acestei lucrări a permis doar sublinierea anumitor aspecte din viața și gândirea lor politică, cu atât mai mult cu cât au existat și există numeroase alte lucrări referitoare la acești oameni politici.

2.1. IULIU MANIU, PREȘEDINTELE PNȚ (1926-1933, 1937-1947)

La 23 februarie 1919, Gheorghe Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român din Transilvania (PNR) a încetat din viață. Întrunită la 9 august 1919, Conferința Națională a PNR l-a ales în funcția de președinte al partidului pe Iuliu Maniu.

Se poate pune întrebarea de ce a fost ales Iuliu Maniu, când în partid erau și alte personalități, precum Alexandru Vaida-Voevod, deputatul care citise în Parlamentul de la Budapesta „Declarația de autodeterminare a românilor din Imperiul Habsburgic", sau avocatul Theodor Mihali, care fusese vicepreședinte din 1905 și președinte interimar din februarie 1919, ori Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Aurel Lazăr, Aurel Vlad, Valeriu Branițte, toți cu merite deosebite în partid?

În primul rând, Iuliu Maniu se bucura de o largă apreciere a Comitetului Executiv al PNR și a președintelui acestuia Gheorghe Pop de Băsești pentru activitatea sa neîntreruptă în viața politică a partidului în care era deja vicepreședinte din anul 1908. Iuliu Maniu participase la toate întâlnirile cu reprezentanții maghiari și devenise pe parcurs liderul oamenilor politici români la tratativele cu aceștia, dovedind intransigență cu prilejul formulării obiectivelor și susținerii revendicărilor românilor. Aceste revendicări au avut o evoluție graduală: de la ideea ca românii să fie considerați „parte constitutivă de țară", apoi la solicitarea de autonomie și autoguvernare în cadrul Imperiului Austro-Ungar și, în final, în baza pricipiilor wilsoniene enunțate în celebrele „14 puncte" din 1918, Iuliu Maniu i-a cerut, la Arad, lui Oskar Iaszy, ministrul Naționalităților în Guvernul de la Budapesta, „ruperea definitivă a Transilvaniei de Ungaria" („despărțire totală").

Poziția de lider a lui Iuliu Maniu s-a văzut și la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, unde a fost ales președinte al Consiliului

Dirigent, for care a preluat conducerea Transilvaniei după Marea Unire. În acest fel, lui Iuliu Maniu i s-au recunoscut și calitățile de bun organizator de care, de altfel, dăduse dovadă cu puțin timp înainte când, fiind la Viena, a înăbușit manifestările anarhice cu ajutorul ostașilor români din armata austro-ungară, restaurând ordinea în oraș.

Totodată, prin caracterul său pacificator, dar și datorită intransigenței morale, Maniu se bucura de un înalt prestigiu în cercurile clericale. Astfel, la Adunarea Episcopală de la Blaj din 31 mai 1914, a fost considerat „cel mai respectat și mai popular bărbat între mirenii arhidiocezei".[81]

Iuliu Maniu era apreciat de personalități politice din România, ca și din străinătate, precum R.W. Seton-Watson, om politic, istoric și jurnalist, care a jucat un rol important în susținerea destrămării Imperiului Austro-Ungar. Acesta a fost printre primii publiciști străini care au vehiculat de timpuriu numele lui Iuliu Maniu în publicistica anglo-saxonă, impresionat de lupta parlamentară a acestuia pentru drepturi naționale și democratice.[82]

Contele István Tisza, prim-ministrul Ungariei (1903-1905 și 1913-1917), în telegrama din 22 octombrie 1914 către ministrul de externe al Imperiului Austro-Ungar, contele Leopold Berchtold, spunea că majoritatea conducătorilor „naționaliști" români n-au acceptat concesiile propuse și că „radicalii în frunte cu Iuliu Maniu vor să exploateze acest moment al presiunilor".[83]

La o întrebare a Legației Austro-Ungariei din București privind caracterul satisfăcător al propunerii contelui István Tisza pentru românii de peste munți, Ion I. C. Brătianu, prim-ministrul României, a cerut să fie consultat, în primul rând, Iuliu Maniu.[84]

Nicolae Iorga l-a considerat pe Maniu ca fiind „artizanul" Marii Uniri, scriind: „Cu anii care treceau, autoritatea lui Iuliu Maniu se înălța tot mai mult. Ea nu pornea numai de la un fapt, de la un grup de fapte, de la un moment mare, ci de la [...] întregimea unei vieți - ceea ce la romani modelul său se chema și integritate: în sens fizic și în sens moral. [...] În Ardeal a știut oricine, timp de douăzeci de ani, că, dacă e vorba de a se va afla fără greș care e drumul cel drept, n-aveau decât să se uite pe unde merge Iuliu Maniu".[85]

Iată suficiente motive ca Iuliu Maniu, omul politic de numai 46 de ani, să fie îndreptățit de a conduce Partidul Național Român.

(Text redactat de Niculae Ionescu-Galbeni)

---

81 Apostol Stan, *Iuliu Maniu - Biografia unui mare român*, Ed. SAECULUM I.O., București, 1997, p. 55.

82 *Ibid.*, p. 25.

83 Miron Constantinescu, Ștefan Pascu, *Desăvârșirea unificării statului național român*, Ed. Academiei Române, București, 1968, p. 121.

84 *Ibid.*, p. 126.

85 Nicolae Iorga, „Iuliu Maniu", *Neamul românesc*, 1 decembrie 1918, în *1918, Anul pe care Dumnezeu l-a dat românilor*, Ioan Avram Mureșan, Ed. Marist, Baia Mare, 2018, p. 676.

2.1.1. Repere biografice

- Iuliu Maniu s-a născut la 8 ianuarie 1873, în localitatea Șimleul Silvaniei, petrecându-și copilăria în orașul natal și în satul Bădăcin, aparținător de comuna Pericei (județul Sălaj).
- A urmat şcoala primară la Blaj (județul Alba) și studiile liceale la colegiul calvin „Wesselényi" din Zalău, renumit pentru toleranță și liberalism, oferind o bună cultură umanistă.
- Maniu a studiat apoi dreptul la universitățile din Cluj, Viena şi Budapesta, devenind doctor în științe juridice în anul 1896.
- A debutat în activitatea politică încă din vremea studenției, devenind membru al Partidului Național Român din Transilvania în 1891, la vârsta de 18 ani.
- Iuliu Maniu a avut un rol important în acțiunea memorandiștilor din perioada 1892-1895, mișcare cu un larg ecou european, prin care opinia publică şi oficialitățile au luat cunoștință de situația reală a românilor din Transilvania. Astfel, Maniu a participat la redactarea manifestului „Către poporul român din Ardeal şi Ţara Românească", în care se exprima „cumplita indignare față de înscenarea judiciară, ca şi deplina adeziune la Memorandum".
- În 1897, la vârsta de numai 24 de ani, Iuliu Maniu a fost ales în Comitetul Executiv al PNR, devenind unul dintre fruntașii politici ai românilor din Ardeal.
- În octombrie 1898, după terminarea studiilor, Maniu a revenit în ţară şi s-a angajat ca jurisconsult la Mitropolia Română Unită de la Blaj, funcție pe care o va îndeplini până în anul 1915.
- În decembrie 1904, a încetat din viață Ioan Rațiu, președintele PNR, iar locul său a fost luat de Gheorghe Pop de Băsești. Cu acest prilej, Iuliu Maniu a devenit vicepreședinte al partidului. În ianuarie 1905, la Conferința PNR s-a decis adoptarea tacticii „activismului", care presupunea participarea la viața politică şi folosirea tuturor posibilităților legale pentru afirmarea şi apărarea drepturilor românilor ardeleni.
- În aprilie 1906, Maniu a candidat în circumscripția electorală Vințul de Jos, comitatul Alba, devenind membru al Parlamentului de la Budapesta. Din acest moment a început ascensiunea omului politic Iuliu Maniu, conștient de misiunea sa de a susține drepturile legitime ale românilor din Transilvania și de a face față majorității ostile şi agresive de la Budapesta.

- În 1915, autoritățile maghiare au decis ca Iuliu Maniu să fie încorporat şi trimis pe frontul Primului Război Mondial. Timp de şase luni a urmat școala de ofițeri de la Sibiu, după care a plecat pe frontul din Italia, în munții Tirolului.
- Anul 1918 a marcat un puternic avânt al mișcării de eliberare din Transilvania. În luna octombrie, sublocotenentul de artilerie Iuliu Maniu se afla la Viena cu Regimentul 64 Orăștie. Acolo, la 30 octombrie, s-a constituit Comitetul Național al Românilor din Transilvania (CNR), sub președinția lui Maniu, iar în ziua următoare a luat ființă Senatul Central al Ofițerilor şi Soldaților Români. La Viena, ostașii români au asigurat ordinea în orașul afectat de tulburări și frământări timp de 55 de zile. Maniu a făcut apel la soldații și ofițerii din Transilvania, Bucovina și Ungaria ca „să nu primească nicio poruncă de la străini, nici să depună jurământ pentru altă armată decât cea românească".
- La 18 octombrie 1918, în Parlamentul de la Budapesta Alexandru Vaida-Voevod a citit „Declarația de autodeterminare a românilor din Imperiul Habsburgic", în baza celor „14 puncte" formulate de Woodrow Wilson, președintele SUA.
- Tratativele dintre CNR şi noile oficialități de la Budapesta au eșuat. La propunerea părții ungare de a găsi o soluție provizorie până la Conferința de Pace, Maniu a spus: „Națiunea română pretinde independența sa de stat şi nu admite ca acest drept să fie întunecat prin soluții provizorii". La o ultimă întrebare a lui Iászi Oskar, ministrul Naționalităților din Ungaria: „În definitiv, ce vor românii?", Maniu a răspuns: „Teljes elszakadás" (despărțire totală). În aceste condiții, la 3/15 noiembrie, CNR a publicat manifestul „Către popoarele lumii", prin care a comunicat hotărârea de a convoca o Mare Adunare Națională la Alba Iulia, pe 1 decembrie 1918, care să voteze unirea cu Regatul României a tuturor teritoriilor locuite de români din Austro-Ungaria.
- „Rezoluția Unirii cu Țara", la care a avut o contribuție importantă Iuliu Maniu, a fost votată în unanimitate de cei 1.228 de delegați ai Marii Adunări Naționale și citită apoi de Vasile Goldiș în prezența a peste 100.000 de participanți. Se înfăptuia astfel visul de secole al națiunii române.
- Marea Adunare Națională a ales un organism numit Marele Sfat Național Român din Transilvania, iar din sânul acestuia a stabilit un organism executiv, Consiliul Dirigent. Iuliu Maniu a devenit președintele acestui Consiliu, care a exercitat puterea în perioada de tranziție (1918-1920) şi a adoptat măsurile menite să ducă la integrarea Transilvaniei în România.

- În calitate de președinte al Partidului Național Român din 9 august 1919, după decesul lui Gheorghe Pop de Băsești și interimatul lui Theodor Mihali, Maniu a purtat îndelungi tratative în vederea fuziunii cu Partidul Ţărănesc, înființat în 1919 și condus de Ion Mihalache. La 10 octombrie 1926, în urma fuziunii celor două partide a luat ființă Partidul Național Ţărănesc.
- Iuliu Maniu a fost președintele Partidului Național Ţărănesc (1926-1933 şi 1937-1947) şi de trei ori prim-ministru al României (noiembrie 1928-iunie 1930, iunie 1930-octombrie 1930, octombrie 1932-ianuarie 1933).
- Calitatea care l-a consacrat pe Iuliu Maniu în prim-planul scenei politice a fost moralitatea sa ireproșabilă. Maniu se retrăgea adesea la Bădăcin, locul unde a copilărit şi unde la maturitate se izola pentru odihnă și meditație; a fost unul din motivele pentru care era numit „Sfinxul de la Bădăcin".
- În privința relațiilor internaționale, Maniu s-a pronunțat pentru orientarea politicii externe către Franța şi Marea Britanie, împotriva apropierii de Germania şi Italia, țări care contestau tratatele de pace de la Versailles și Trianon. Evenimentele pe plan internațional nu au corespuns opțiunilor lui Maniu și au avut ca efect izolarea diplomatică a României, iar apoi importante pierderi teritoriale în 1940.
- Iuliu Maniu a fost apărătorul consecvent al valorilor şi principiilor democratice, opunându-se oricărei forme de dictatură: regimul personal al Regelui Carol al II-lea (1938-1940), regimul autoritar al mareșalului Ion Antonescu (1940-1944) şi regimul procomunist al guvernării Petru Groza (1945-1952).
- Alături de Regele Mihai I şi de reprezentanții celorlalte partide democratice, Iuliu Maniu a militat pentru ieșirea României din războiul contra Alianței. Pe baza unor discuții cu reprezentanți ai puterilor anglo-saxone, Maniu nutrea speranța că acestea vor reuși *postbellum* să garanteze țării o evoluție independentă și democratică.
- După 23 august 1944, opozant ferm al comunizării ţării, Iuliu Maniu a dus o activitate politică de puternică rezistență la tentativele tot mai agresive de instaurare a regimului comunist. Consecința acestei activități a fost eliminarea violentă din viața politică prin arestarea sa la 14 iulie 1947. După dizolvarea PNŢ la 24 iulie 1947, Maniu a fost judecat într-un proces înscenat și condamnat la muncă silnică pe viață pentru „înaltă trădare" (12 noiembrie 1947).
- Iuliu Maniu a fost închis în penitenciarele de la Galați și Sighet, ținut într-un regim de exterminare, care a condus la trecerea sa în eternitate la 5 februarie 1953, la Sighet.

2.1.2. Din ideile politice ale lui Iuliu Maniu

Despre democrație

Un principiu de care ne lăsăm călăuziți este cel al democrației, pentru că dorința noastră este ca masele să aibă un cuvânt hotărâtor în această țară. Se poate cineva plânge în România de prea multă democrație sau că voința populară are prea multă trecere față de puterea guvernamentală? Am putea afirma tocmai contrariul. La noi este nevoie nu de luptă contra democrației, ci de ajutorarea democrației.

(Victor Isac, editor, *Iuliu Maniu - Testament moral* şi *politic*, Ed. Gândirea Românească, București, 1991, p. 18)

Totdeauna la umbra dictaturii crește plaga abuzului şi a corupției.

(*Ibid*., p. 63)

Conștiința ne interzice a ne face complici la o dictatură umilitoare pentru devenirea noastră de oameni şi cetățeni.

(*Ibid*., p. 69)

Dacă Partidul Național luptă de ani de zile cu atâta îndârjire în contra anarhiei de sus, nu mai puțin va lupta, în orice situație s-ar găsi, pentru menținerea ordinii legale față de cei din stânga şi față de cei din dreapta, sub orice formă s-ar manifesta năzuința de răsturnare a ei. Democrația este ordinea întemeiată pe consensul pașnic al majorității, dând ea însăşi forță publică contra celor răzvrătiți, dar numai în contra acestora, iar nu pentru scopul de a preface în mod arbitrar minoritatea în majoritate.

(*Ibid*., p. 16)

Dacă nu aș fi votat cu toată gândirea şi ființa mea libertățile publice şi cetățenești, aș prefera un absolutism pe față, susținut cu răspunderea morală şi istorică a unei persoane, stând sub controlul conştiinței proprii, decât un absolutism de partid anonim, lipsit de simțul răspunderii personale şi totdeauna imoral. Dar vremurile absolutismului şi dictaturilor, sub orice formă, au dispărut pentru totdeauna!

(*Ibid*., p. 15)

Sunt democrat, dar sunt cu tot sufletul şi toată convingerea în contra comunismului, în contra bolşevismului. [...] Eu sunt democrat național. Eu vreau democrație românească. [...]. Dar dacă sunt în contra comuniştilor, apoi sunt şi în contra dictaturii. Cu niciun preț şi la niciun caz, noi la dictatură nu ne supunem. Fiindcă dictatura e imorală, e contra drepturilor oamenilor şi e periculoasă.

(*Ibid*., p. 158)

Despre națiune, național, naționalism

Precum se învederează din denumirea sa, Partidul nostru este un partid național în sensul nobil al cuvântului, iar nu în sensul retrograd care i s-a atribuit acestui cuvânt în istoria politică a altor țări dinainte de război. Acest sens nobil al cuvântului „național" se oglindește în activitatea și gândirea noastră trecută, a Partidului nostru, sub trei aspecte:

- Un prim sens al cuvântului „național", în gândirea noastră politică, este că viața de stat trebuie să fie condusă de întreaga națiune, precum întreaga națiune suportă sarcinile ei. Însăși națiunea, cu toate clasele ei sociale, trebuie să participe la drepturile și, prin urmare, la responsabilitățile vieții politice, precum datoare sunt toate să reprezinte interesele întregului neam.[...]
- Al doilea înțeles al cuvântului „național", în gândirea politică a Partidului Național Țărănesc, este că statul român, fiind rezultatul frământărilor, luptelor, sacrificiilor, suferințelor și virtuților neamului românesc, trebuie să fie expresiunea adevărată a ființei, a gândirii și a însușirilor neamului românesc. [...]
- Al treilea sens al cuvântului „național" este că Partidul Național Țărănesc înțelege să respecte însușirile naționale ale celorlalte popoare minoritare conlocuitoare și ale fiilor acestor popoare. Noi vrem ca cetățenii acestei țări, aparținători ai confesiunilor și popoarelor minoritare, să se poată dezvolta și să se poată întări în însușirile și munca lor productivă și să poată lua parte în dreaptă măsură la viața publică și de stat a țării noastre. Cetățenii țării de altă naționalitate nu pot fi judecați pornind din prejudicii sau din amintirile dureroase ale trecutului.

(*Ibid.*, pp. 85-87)

Partidul nostru va instaura la cârma țării adevăratul naționalism și adevărata democrație și va înlătura de la locul pe care nu are dreptul să-l ocupe în țara noastră o dictatură fățișă sau deghizată, care îi secătuiește puterile. Partidul Național Țărănesc vrea un naționalism curat, o democrație radicală și o dreptate socială.

(*Ibid.*, p. 90)

Partidul nostru timp de o sută de ani a luptat tocmai spre a realiza condițiunile inexorabil necesare pentru ca neamul românesc să-și poată îndeplini misiunea lui. A luptat pentru emanciparea națională și socială a poporului de sub opresiune. Naționalismul nostru nu înseamnă înstăpânirea unei gândiri sau năzuințe de exclusivism. Noi nu vrem să împiedicăm naționalitățile care conlocuiesc cu noi să-și cultive firea lor și întocmirile lor economice. Politica partidului nostru față de celelalte neamuri a fost împăciuitoare și tolerantă. Nu am fost, nu suntem și nici nu ne este îngăduit să

fim șovini. Șovinismul nu numai că este contrar firii neamului românesc, dar izbește în interesele noastre de stat și constituie un pericol în calea propășirii noastre naționale. Pe noi ne unește iubirea față de propriul nostru popor, iar nu ura și dorința de persecutare a altor neamuri. Acesta este sensul naționalismului nostru.

(*Ibid.*, p. 201)

Tendința noastră este ca să integrăm ideea națională în instituțiile statului, dar, pe de altă parte, să dăm posibilitatea tuturor neamurilor care locuiesc cu noi împreună ca și ele să se dezvolte, să se simtă libere, să se simtă acasă, la noi. Și când ne gândim la această măreață și conștientă operă de refacere națională, va trebui să constatăm că ea nu se poate atribui unei generații de azi a partidului și a poporului nostru, ci tuturor generațiilor antemergătoare.

(*Ibid.*, p. 31)

Trebuie să fim drepți, toleranți față de acei care sunt cetățeni credincioși ai țării noastre, dar care s-a întâmplat să nu fie de sânge românesc. Lumea, astăzi, nu mai tolerează acte de teroare și de nedreptate. Lumea, astăzi, pretinde ca fiecare națiune să-și conducă statul său în spiritul său și, în special, pretinde ca noi, românii, să ne conducem statul nostru în spiritul omeniei, propriu neamului românesc. Dar lumea mai pretinde, cu drept cuvânt, să nu fim nedrepți și să nu persecutăm pe alții, ci cu dragoste să-i îmbrățișăm, să le dăm posibilitatea să-și dezvolte și să-și afirme cultura și obiceiurile lor străbune.

(*Ibid.*, p. 53)

Toate programele noastre au avut la bază ideea națională, în sens de libertate națională și de independență națională, năzuind desăvârșirea politică, prosperitatea economică și culturală. Înțelegând în acest fel ideea națională, țin să declar categoric, în mijlocul vâltorilor demagogiei ce se obișnuiește în multe părți ale țării, că eu nu sunt antisemit și nu sunt niciun fel de anti. Eu sunt pro, pentru neamul românesc. Eu nu sunt dușmănos cu nimeni, nu persecut pe nimeni. Nu fac nedreptate nimănui. Dar sunt pentru ridicarea elementului românesc, pentru întărirea lui și sunt pentru ideea că statul român național, cu toate forțele sale, trebuie să ajute elementul românesc.

(*Ibid.*, p. 170)

Trebuie scoasă gândirea opiniei publice din vâltoarea curentelor internaționale, pentru a ne salva ceea ce este al nostru și a nu lăsa ca patrimoniul național să se dilueze în domeniul universalității, care, chiar fiindcă este al tuturor, nu este al nimănui. România să ia exemple de la alte state, căci de la Rusia bolșevică până la Italia fascistă ele sunt expresia celui mai categoric naționalism.

(*Ibid.*, pp. 82-83)

Despre morală și adevăr

Eu cred, știu din trecutul meu, că nimic nu este mai înălțător pentru om decât să sufere pentru adevăr. Nu am avut o mai adâncă satisfacție în sufletul meu decât atunci când în viața mea, destul de lungă, am putut spune adevărul. Am suferit destul de mult, dar niciodată n-am fost nefericit de pe urma suferințelor pe care le-am avut. Am avut o intimă satisfacție sufletească că am putut și eu să contribui cu ceva la ceea ce se numește progresul civilizatoriu sau înaintarea națiunii. Dumneavoastră, cu noi împreună, pe lângă grijile materiale și cele zilnice, trebuie să aveți la suflet mai întâi propagarea ideilor mari, ca ideea moralei creștine, a demnității naționale și a democrației, ce singure sunt în stare să înalțe neamul nostru.

(*Ibid.*, p. 74)

Națiunile și masele se pot conduce numai cu ținte clare și hotărâri precise, mai ales dacă ai gândit bine ce ai spus și știind că vrei să mergi consecvent pe calea dreaptă. Astăzi avem ținte clare: emanciparea națiunii române și întărirea unității naționale, ca să putem contribui la civilizația omenirii. Mijloacele pentru atingerea acestor ținte sunt: o viață morală, atât în ceea ce privește raporturile personale, cât și raporturile publice, o morală adevărat creștină, întrucât creștinismul a salvat omenirea. Libertatea cetățenească și dreptatea socială trebuie să pătrundă în fiecare suflet și orice îi stă în cale trebuie înlăturat fără cruțare.

(*Ibid.*, pp. 151-152)

Partidul nostru a adăugat celor moștenite, ca o dezvoltare firească a acestora, năzuința de a înfăptui unitatea națională a tuturor românilor și pe urmă de a introduce pentru națiunea română, în statul său propriu, o dreptate socială și o morală superioară. Ne întrebăm noi astăzi: „Ce înseamnă libertate pentru indivizi fără dreptate socială și ce valorează impunerea unor morale individuale fără o morală superioară, care să pătrundă întreg țesutul vieții noastre sociale și de stat?" O justă ocrotire a celor mai slabi, un drept echilibru între straturile sociale, o justă distribuție a putinței de producție și de validitate a influenței politice a diferitelor clase producătoare, observarea strictă a normelor de conviețuire preconizate de stat și respectarea voinței obștești ca suprem efort de împlinire a scopurilor și de dispunere asupra bunurilor naționale constituie țelul năzuințelor partidului nostru, drept urmare a înfăptuirii vieții noastre proprii de stat.

(*Ibid.*, p. 133)

Edificii insalubre pentru funcționari. Școli și spitale care se dărâmă. În schimb, se fac edificii de lux. Se dărâmă case admirabil de frumoase, nu vechi, ca să se facă edificii noi, cu cheltuieli de sute de milioane. De pildă, Ministerul de Externe. Se fac tedeumuri, procesiuni mișcătoare și ne împărtășim de sfintele taine, dar călcăm de sus până jos poruncile Bisericii și nesocotim cu îndrăzneală, sfidând opinia publică, regulile moralei creștine.

(*Ibid.*, p. 166)

Despre sensul ideologic al termenului „țărănesc”

Partidul nostru, pe lângă faptul că este național, este și țărănesc, ceea ce se explică prin însuși programul său politic, care prevede că: „Partidul Național Țărănesc se întemeiază pe solidaritatea tuturor claselor muncitoare și producătoare cu țărănimea”, baza structurii noastre sociale, factorul principal de producție națională și, astfel, temelia vieții noastre de stat. Partidul Național Țărănesc se întemeiază pe toate clasele muncitoare și producătoare și năzuiește să ocrotească, cu dreaptă măsură, toate aceste clase, în interesele lor economice și sociale. Pe de altă parte, nu poate trece cu vederea faptul că imensa majoritate a națiunii o formează pătura țărănească.

(*Ibid.*, p. 87)

Despre lege și legalitate

Trebuie să condamnăm încălcarea legilor de cei puternici și să condamnăm violențele celor de jos. Una ca și cealaltă compromit renumele și viitorul țării.

(*Ibid.*, p. 163)

Acolo unde conștiința de cetățean și de om nu este îndeajuns de formată, puterea legii trebuie să intervină pentru a garanta sancționarea abaterilor de la morala publică, pedepsind pe cei vinovați, dar și apărând onoarea celor integri. Societatea are dreptul să se apere, dar și obligațiunea de a apăra. Sancționarea vinovaților este necesară. Dar tot așa de necesară este crearea mijloacelor ca nevinovații să se poată apăra. Teama de sancțiune este o frână pentru acei ce nu o găsesc în conștiința lor. Apărarea celor care nu s-au abătut de la postulatele moralei publice este un exemplu pentru cei onești și un îndemn pentru toată lumea. Nimic nu este mai primejdios pentru destinele unei societăți decât un regim de viață publică în care se tolerează insinuarea fără rostirea acuzării și rostirea acuzării fără aplicarea sancțiunilor.

(*Ibid.*, p. 57)

Procedeele greșite sunt menite să împingă mai departe dezechilibrul moral, caracteristic unor cercuri ale societății noastre, încurajând calomnia și ușurând situațiunea adevăraților vinovați care, astfel, își pot aroga și îndrăzneala de a se înfățișa drept victime. Iar în straturile adânci ale societății se macină, zi de zi, încrederea în conducătorii ei. Protestând împotriva unor astfel de moravuri încurajate prin proceduri oficiale, socotim cu atât mai oportună prezentarea proiectului de lege pentru controlul averilor și apărarea onoarei. Prin acest proiect de lege căutăm a da statului și societății posibilitatea să urmărească cu înlesnire pe funcționarul sau omul politic bănuit că și-a făcut sau și-a sporit averea pe căi ilicite, făcând însă realmente răspunzători pe calomniatori, cu ușurința cu care se grăbesc să discretizeze onoarea oamenilor corecți.

(*Ibid.*, p. 59)

În toate statele democratice a căror viață parlamentară o cunosc, dreptul de imunitate al deputatului se respectă în tot timpul cât el are încrederea și mandatul alegătorilor săi. Și aici, permiteți-mi domnilor deputați să nu fiu de acord cu domnul profesor Iorga, când spune că dreptul de imunitate apără libertatea personală a deputatului. Nu, domnilor. Dreptul de imunitate apără libertatea legiuitorului ca legiuitor și a funcțiunii ca legiuitor. Nu mai încape îndoială că acest Parlament, când va revizui Constituția, va trebui să pună acest drept de imunitate pe alte baze. Va trebui să pună acest drept de imunitate pe baze solide, sigure, așa încât să fie întotdeauna scutit și de capriciul, și de necunoștința, și de reaua voință a celor care mânuiesc puterile executive.

(*Ibid.*, p. 11)

Despre cerințele poporului

În aceste vremuri, trebuie mai mult altruism decât oricând. Necazul ultimului cetățean trebuie să preocupe omul politic ca și o problemă de stat. Nu trebuie ignorată nicio suferință. Pentru fiecare în parte trebuie să existe acel spirit de dreptate, care să aducă mulțumirea și mângâierea. O națiune este un lanț viu și mobil, compus din atâtea categorii sociale și din atâția oameni cu necazuri diferite. Neglijând o categorie sau un singur ins, înseamnă că din acest mare lanț s-a dezcopciat o verigă, cu repercursiuni imprevizibile în mișcarea lui.

(*Ibid.*, p. 70)

Criza actuală nu este numai o criză de guvern, ci este criza întregului sistem politic care azi nenorocește întreaga țară. Țara noastră mult frământată ar trebui să folosească zilele de liniște pe care le are până nu se vor ivi complicații externe. Pentru a se organiza temeinic și puternic, ea trebuie să-și scuture jugul apăsător al sistemelor politice de până acum, bazate pe combinații de culise ce nu au nimic comun cu frământările sufletești și nevoile adevărate ale maselor largi. Se impune armonizarea concepției de guvernământ a celor de la putere cu exigențele națiunii în aspirațiile și străduințele sale.

(*Ibid.*, p. 8)

Eu sunt adânc convins că partidul acesta în care m-am născut şi în care vreau să mor are cele mai sănătoase şi cele mai potrivite vederi şi metode pentru a asigura prosperitatea ţării noastre şi veşnica ei dăinuire. Dar nu sunt un sectar politic care aduce sentință de moarte asupra acelui care din convingere, poate greșită, sau din prea puțină apreciere a lucrurilor poate crede în alte metode politice decât noi. Dar aștept de la fiecare ca pentru interese momentane de partid sau interese trecătoare să nu piardă din vedere interesele permanente ale țării, de a-i păstra așezămintele și existența.

(*Ibid.*, p. 172)

Despre putere, partide și transformări sociale

Rolul omului politic se aseamănă cu cel al călătorului care vrea să atingă vârful unui munte. Dacă vrea să ajungă la scop, va trebui să ţină seama şi de ţintă, şi de bulgări, şi de stâncile ce-i stau în cale.

(*Ibid.*, p. 17)

Partidul nostru a avut ca bază ideea naţională nu numai în sensul politic de libertate şi independenţă naţională, ci şi în sensul social şi economic, ca poporul să fie ridicat din punct de vedere cultural şi material.

(*Ibid.*, p. 170)

Un partid politic poate să fie şi la noi tot atât de eficient în opoziţie ca şi la guvernare, în măsura în care el nu ţine să fie la guvernare numai de dragul guvernării. Prin conduita sa morală, prin intransigenţa în principiile sale politice, prin opoziţia pe care o face actelor de ilegalitate şi imoralitate, el poate deveni un arbitru al situaţiei politice interne.

(Ion Stanciu, „Iuliu Maniu şi strategia democraţiei"; în *Iuliu Maniu în faţa istoriei*, Gabriel Ţepelea, coord., Ed. Gândirea Românească, Bucureşti, 1993, p. 43)

Obligaţia educaţiei politice cetăţeneşti a generaţiei tinere este de o aşa mare importanţă în viaţa unei naţiuni încât orice altă problemă de partid cade în faţa acesteia.

(Victor Isac, ed., *op. cit.*, p. 80)

Ambiţia ca în orice împrejurare să stai la putere şi să îţi fie dragă puterea cu orice preţ este o grozavă depărtare. A te sili să fii cu orice preţ la putere înseamnă, cu matematică siguranţă, că te vor scoate de la putere chiar acele forţe politice şi sociale care nu ţin cu orice preţ să fie la putere, dar ţin să fie strâns legate de convingerile şi de principiile acelui imens popor pe care se bazează. Acel partid care va avea înaintea ochilor săi numai dorinţa de a fi la putere, acel partid va cădea, desigur cu ruşine, de la putere.

(*Ibid.*, p. 48)

De la sine înţeles că tot ceea ce un partid politic şi-a însuşit ca ideologie a sa nu se poate înfăptui deodată. Trebuie un timp fizic oarecare pentru ca gândirea să se prefacă în realitate. Şi poate că în niciun domeniu factorul timp nu este aşa de necesar şi atât de important pentru orişice realizare omenească aşa cum este în viaţa politică a unui partid şi a unui stat. Timpul trebuie să participe pentru ca ideologia unui partid să poată fi realizată.

(*Ibid.*, p. 105)

Dacă prefacerile politice se pot întâmpla aşa uşor, cu prefacerile sociale şi economice nu se întâmplă acelaşi lucru. Instituţiile sociale înfăptuite sau instituţiile economice realizate printr-un sistem politic oarecare îşi înfig adânc rădăcinile în pământul naţional şi în structura socială şi economică a unei naţiuni şi nu pot fi smulse peste noapte.

(*Ibid.*, p. 106)

Gradul de cultură al alegătorului este în raport direct cu starea materială și socială a lui și a clasei care este chemată să-și exercite dreptul la vot.

(*Ibid.*, p. 9)

Despre „stânga" și „dreapta"

Unele ziare îmi atribuie declarații care m-ar caracteriza ca om de dreapta, iar altele, care mă prezintă ca unul care stau prea la stânga. Rog pe toți să fie perfect liniștiți, fiindcă eu am rămas situat politicește unde am fost până acum și n-am pășit din acest drum nici la dreapta, nici la stânga.

(*Ibid.*, p. 176)

La 3 aprilie 1924, într-o epistolă către Iorga, Iuliu Maniu combătea ideea constituirii unui nou partid de stânga, susținând că el deja exista, întruchipat de Partidul Național Român. El activa deja în stânga spectrului politic, „rezemat pe masa cea mai mare a țăranilor, a orășenilor, a intelectualilor, cu un cuvânt a tuturor claselor muncitoare și producătoare din această țară, adversar al tuturor privilegiilor opuse muncii și meritelor adevărate".

(Apostol Stan, *op. cit.*, p. 148)

Despre tineret și femei

Când este vorba de tineret, el să nu uite că nici într-un partid nu a fost tinerimea atât de apreciată ca în al nostru. Conducătorii bătrâni au dat loc de afirmare generației tinere, care cu temperament tânăr, cu vâltoarea firii ei, cu focul care zvâcnește în sângele ei, cu energia tinerească putea să dea mai mare avânt luptelor ce s-au succedat [...]. Dacă noi angajăm tineretul în luptă, când este vorba să-i dăm posibilitatea să muncească pe baza calităților dovedite, nu pe bază de lichelism, noi apelăm tot la generația tânără, dându-i tot rolul cuvenit.

(Victor Isac, ed., *op. cit.*, p. 173)

Principiul nostru este desăvârșita egalitate civilă, socială și politică a femeii. Acest principiu, îndeosebi în Vechiul Regat, este aproape de toată lumea nesocotit. Chiar și în domeniul drepturilor civile, situația femeii este mult inferioară. [...] De la sine înțeles că în lume nu există o desăvârșită egalitate între oameni. Nici măcar doi oameni nu s-ar putea găsi care să fie egali în ceea ce privește situația lor în societatea omenească. Prin urmare, străduința nu poate realiza desăvârșita egalitate, ci doar crearea posibilității ca femeia să fie egală cu bărbatul, asigurându-i-se condițiile de dezvoltare intelectuală și afirmare socială și politică.

(*Ibid.*, p. 13)

Despre problemele economice

Am credința că pentru reforma socială şi politică a ţării, reforma agrară, cu rezultatele ei, va avea o influență mai mare decât legea votului universal, pentru că reforma electorală creează numai cadrele, posibilitatea pen-

tru valorificarea unei credințe și a oricărei influențe politice. [...] Reforma agrară este menită să dea independență socială și prosperitate materială clasei cele mai numeroase din țara noastră, țărănimea. De aceea, dezlegarea ei norocoasă, prin schimbarea materială a țărănimii, va produce adevărata renaștere politică și culturală a acestei clase și a țării întregi.

(*Ibid.*, p. 9)

Dumneavoastră plăteați camătă pentru banii împrumutați de 30-40%, în unele părți 50%. Pentru 1.000 de lei plăteați 500 de lei camătă pe un an la băncile liberale și la capitaliștii străini de neamul nostru. Ce am făcut noi, fraților? Am făcut o lege care a scăzut camăta la 10% și, după ce am văzut că țăranul nici această camătă nu o poate plăti, am făcut conversiunea datoriilor.

Într-o vreme, banul era ieftin și veneau, parcă, agenții de la bancă să te îndemne să iei bani de la băncile lor. Bieții oameni, voind să cumpere fie vite, fie pământ, au luat bani cu împrumut, s-au înglodat în datorii peste urechi și eu, ca președinte al partidului, am făcut legea conversiunii, ca datoriile să fie în parte șterse.

Au venit liberalii la putere și ce au făcut? Noi am convertit datoriile țăranilor, ale celor ce au folosit banii pentru lucruri de treabă, dar liberalii au convertit toate datoriile, și pe cele ale bogătașilor care și-au mâncat, poate, banii pe la Paris și în alte locuri. [...] Cine suportă greutatea acestor conversiuni făcute în detrimentul bunei chibzuieli și în folosul marilor proprietari? Tot mulțimea poporului. Întâi, pentru că băncile au fost ruinate și nu mai pot da bani de împrumut, și astfel țăranul nu se mai poate ajuta când îi cade o vită la jug sau când vrea să-și cumpere un pământ. A doua, pentru că Banca Națională capătă, în fiecare an, din datoriile voastre, 500 de milioane de lei ca să despăgubească băncile mari ai căror bani s-au prăpădit printr-o conversiune făcută în favorul marilor proprietari. [...]

Impozite trebuie să plătim, dar să fie cu dreptate puse pe oameni. Acel care poate plăti mai mult, să plătească mai mult. Care nu poate plăti mai mult, să plătească mai puțin, iar cel care nu are decât ceea ce mănâncă, să nu plătească nimic. Dar mai ales trebuie ca dările pe care le plătesc oamenii să fie plătite în folosul țării, să nu se facă cheltuieli zadarnice și să nu se scurgă în buzunarul celor nechemați. În acest scop, am făcut o lege în sensul ca fiecare ministru să arate înainte, în fiecare lună, unde vrea să cheltuiască banii și cheltuielile ce a făcut fiecare slujbaș. [...]

Pentru a înlătura sărăcia, mizeria care stăpânește țara întreagă, trebuie să facem mari reforme, mari schimbări economice și sociale.

Oamenii politici care slujesc capitalismul liberal se împotrivesc acestei năzuințe, pe motivul că principiul libertății nu ar admite ca economia particulară să fie sub influența statului. Este un motiv absolut neîntemeiat,

când vedem subvenționarea unor bănci și fabrici, ingerința statului în achitarea plăților muncitorilor și favorurile vamale date unor industrii de stat. Acestea sunt acte de dirijare și imixtiune a statului în economia particulară, numai în favorul capitalurilor.

În conformitate cu programul nostru, industria va avea trei categorii: una etatizată, alta controlată de stat și a treia lăsată exclusiv la inițiativa particulară și la concurența liberă. [...]

Trebuie să facem mari lucrări publice: drumuri, porturi, căi ferate, edificii publice, pentru ca poporul să aibă unde lucra și câștiga și să se poată consuma ceea ce produce țărănimea. Mai întâi trebuie să introducem economia dirijată, social organizată, care să fie condusă de puterea publică, pentru binele tuturor cetățenilor.

(*Ibid.*, pp. 155-159)

Despre politica externă - România și Europa

În special, cred că țara românească trebuie să facă tot posibilul ca să realizeze, cu păstrarea suveranității statelor respective, o organizare sistematică a statelor din bazinul dunărean. Aceasta este o necesitate primordială nu numai pentru noi, ci și pentru pacea Europei. Înainte cu 15 ani am lansat această idee, am propus realizarea acestui plan. Cu durere am putut constata că nu prea înțelegea lumea, nici a noastră, nici cea străină, importanța acestei mari probleme.

Dar încet, încet, ideea a început să se coacă și când am venit la guvern, în anul 1928, m-am ținut de datorie să încep realizarea ei. Multă lume a fost contra, însă trebuie să constat cu multă recunoștință că două mari state, care au instinct și experiență mare în politica externă, Franța și Anglia, de la primul moment m-au încurajat pe această cale și pe urmă încet, încet, și state care mai demult erau foarte reci, chiar dușmănoase acestei idei, au înțeles-o și simțind necesitatea rezolvării problemei caută soluționarea ei. [...]

(*Ibid.*, p. 168)

O economie europeană, în plin furnicar războinic, nu poate rezista acestui monstruos clește economic. În mod fatal, instinctul de conservare va impune Europei o politică de înțelegere și de solidarizare economică între țările sale, dacă vrea să se salveze. La unitatea economică autarhică americană și la cea rusă, care se pregătește, Europa nu poate răspunde decât cu o economie rațională și solidară a statelor sale. [...]

Centrul Europei rămânând dezorganizat poate fi punct de discordie europeană, dar organizat, poate fi punct de cristalizare, de polarizare pentru economia europeană.

O „înțelegere economică" nu are sensul agresiv adoptat de noțiunea „bloc regional", care ar fi să stârnească, prin ricoșeu, crearea de alte blocuri

regionale cu interese rivale. Nici nu i se pot atribui intenții politice, cum s-au atribuit „Anschluss”-ului germano-austriac. Un astfel de „bloc” nu are un caracter agresiv. El este „regional” deocamdată, pentru că nu poate fi dintr-odată „european”, dar intenția este vădită și planul pe care se construiește este planul pan-european. Să fie clar: înțeleg planul Tardieu[86] ca primă etapă a Uniunii Europene preconizată de Briand[87].

(*Ibid.*, pp. 135-137)

Despre România Mare

Soarta Ardealului nu poate fi determinată la masa verde și între patru pereți, oricât de distinse ar fi persoanele întrunite. Soarta Ardealului trebuie să fie hotărâtă de însuși poporul românesc din Ardeal și de curentele care mișcă acest popor, iar nu de persoane care nu sunt hotărâte în funcție de voința națională. Drept consecință, protestez împotriva faptului ca acest Consiliu de Coroană să se pronunțe în ceea ce privește Arbitrajul de la Viena, care în realitate este un Dictat. Sunt de părere să nu se accepte hotărârea adusă la Viena, ci să respingem cu toată hotărârea și cu orice risc.

(*Ibid.*, p. 189)

Constat că în Basarabia este același suflet românesc, ca și aici la București, și că acolo bate aceeași inimă caldă pentru România, ca pretutindeni în țară. Afirm că în Basarabia este ordine perfectă și că acolo este mai puțin bolșevism decât oriunde, pentru că în Basarabia se știe mai bine decât în orice altă parte ce înseamnă bolșevismul pentru populația țării. România este o stâncă împotriva bolșevismului. [...] A spune, domnilor deputați, că Basarabia este bolșevică este o mare ofensă și un mare neadevăr, pentru care nu putem avea destule cuvinte de înfierare față de cei ce le debitează.

(*Ibid.*, pp. 54-55)

Problema minorităților în viziunea lui Iuliu Maniu

Iuliu Maniu sublinia că problema minorităților trebuie privită şi rezolvată sub două aspecte: (1) - soluțiile adoptate „să nu pericliteze existența și integritatea statului național român, dăinuirea perpetuă a neamului, spiritul național, tradiția, gândirea, însușirile specifice ale poporului român, adică acele izvoare de bogății sufletești şi morale care dau drept de existență

[86] Planul Tardieu - plan de reorganizare regională a Europei Centrale, lansat în 1932 de André Tardieu (1876-1945), prim-ministru al Franței; planul a inclus doar cinci dintre țările danubiene (fără Bulgaria); datorită lipsei de interes a marilor puteri și a divergențelor dintre ele, planul nu a avut succes.

[87] Aristide Briand (1862-1932) - om politic, de mai multe ori prim-ministru al Franței; a elaborat în mai 1930 „Memorandumul”, care propunea organizarea Europei pe baze federale - Uniunea Federală Europeană; ideea nu era doar de integrare economică, ci treptat și de una politică.

unei naţiuni”[88] şi (2) - soluţiile să aibă în vedere, aşa cum am spune acum, „promovarea şi încurajarea respectării drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale pentru toţi, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie”.[89]

Într-o conferinţă susţinută în 1924 în problema minorităţilor, Iuliu Maniu a încercat şi a reuşit să elimine unele echivocuri referitoare la caracterul naţional al noului stat român rezultat în urma Marii Uniri. Astfel, Maniu arăta că minoritatea maghiară şi cu atât mai puţin alte minorităţi nu au „forţa politică, [...] îndreptăţirea etică sau putinţa fizică de a da un alt caracter statului nostru, decât cel naţional românesc, pe care el nu-i permis să-l piardă şi pe care nu-l va pierde decât prin greşeli istorice sau păcate de moarte pe care le-ar săvârşi conducătorii poporului român”.

Şi, continuând citatul: „Dar tot atât de mult greşesc aceia care, negând cu drept cuvânt caracterul poliglot al statului nostru şi, stând pe punctul de vedere al statului naţional român, voiesc să rezolve exclusiv din acest punct de vedere problema minorităţilor, pierzând din vedere că această problemă, departe de a fi o chestiune determinată numai de raporturile de forţe politice dintr-un stat, este o problemă a drepturilor omului câştigate prin imense sacrificii ale omenirii, este o chestiune de utilizare completă pentru stat şi spre binele comun a tuturor forţelor etnice, sociale, economice şi culturale, de orice origine ar fi ele”.[90]

Analizând două documente de bază, respectiv hotărârile Adunării Naţionale de la Alba Iulia (1 decembrie 1918) şi Tratatul adiţional semnat la Paris (9 decembrie 1919), Iuliu Maniu arăta că hotărârile de la Alba Iulia au stabilit îndreptăţiri mai largi pentru minorităţi decât cele cuprinse în Tratatul adiţional. În special expresia „deplină libertate naţională pentru toate popoarele” a agitat mult opinia publică românească din acele vremuri, îngrijorând-o, iar pe de altă parte a dat prilej la pretenţii exagerate ale minorităţilor.[91] Iuliu Maniu a înlăturat astfel de îngrijorări şi pretenţii, explicând că „Adunarea Naţională n-a hotărât autonomia naţională pentru minorităţi şi n-a înţeles să le-o acorde, fiind vorba numai de o autonomie locală sub controlul statului”.

„Este natural”, spunea mai departe Iuliu Maniu, „că nici hotărârile de la Alba Iulia, nici Tratatul adiţional nu stabilesc o autonomie naţională pentru minorităţi, pentru că o autonomie naţională în chestiuni politice, administrative şi judiciare nu se poate închipui decât împreună cu autonomia teritorială”.[92]

---

88 Iordan Chimet, *Dreptul la memorie*, vol. II – *Intrarea în lumea modernă*, Ed. Dacia, Cluj, 1992, despre conferinţa intitulată „Problema minorităţilor” susţinută de Iuliu Maniu la Fundaţia Universitară „Carol I” la 11 mai 1924, p. 317.

89 Carta ONU, 1945, art. 1, alin. 3.

90 Iordan Chimet, *op. cit.,* p. 320.

91 *Ibid.*, p. 326.

92 *Ibid.*, p. 327.

Alături de aceste precizări necesare din punctul de vedere al statului național român, Iuliu Maniu propunea şi drepturile care trebuie acordate minorităților naționale pentru asigurarea intereselor lor juste şi echitabile.[93] Aici, Maniu distingea două categorii de drepturi: drepturi cetățenești şi drepturi politice.[94]

Dintre drepturile cetățenești, se remarcau: libertatea şi siguranța personală, libertatea conștiinței, libertatea gândirii, libertatea cuvântului şi a presei, libertatea religioasă şi de învățământ, dreptul de întrunire şi de asociere, dreptul la limbă, libertatea de a-şi alege cariera ori profesiunea şi libertatea muncii. Drepturile politice propriu-zise, în viziunea lui Maniu, se refereau la dreptul de a lua parte la legiferarea țării, în magistratură şi în administrație.

Iuliu Maniu credea că soluționarea problemei minorităților trebuie să mulțumească atât aspirațiile juste ale națiunii române, cât şi drepturile minorităților: „Energia necruțătoare şi consecvența de fier pentru reprimarea şi împiedicarea tendințelor de compromitere a integrității teritoriale a țării românești şi susținerea dârză a integrității naționale şi morale, tot atât de importante a sufletului românesc, trebuie să meargă mână în mână cu spiritul de dreptate şi cu justa apreciere a oamenilor şi a popoarelor cu care soarta ne-a legat să trăim împreună".[95]

(Virgil Petrescu, „Problema comunităților naționale în viziunea lui Iuliu Maniu", în *Iuliu Maniu - Ion Mihalache*, Sesiunea comemorativă de comunicări, PNȚCD, București, 16 februarie 2003, pp. 37-41)

Domnule Mihalache, nu pleca!

În toamna anului 1937, la încheierea mandatului de patru ani de guvernare liberală cu Gheorghe Tătărescu, prim-ministru, conform cu uzanțele politice anterioare de alternanță la conducerea țării între marile partide politice, PNȚ se aştepta, şi primise şi promisiuni în acest sens, să fie chemat de regele Carol al II-lea pentru formarea unui nou Guvern. Într-adevăr, regele l-a chemat la Palatul Regal pe Ion Mihalache, la acea vreme președintele PNȚ, şi i-a încredințat mandatul de a forma un nou Guvern, însă condiționat de participarea ca ministru a lui Alexandru Vaida-Voevod. Acesta părăsise partidul în anul 1935, creând o nouă formațiune politică, Frontul Românesc, şi adoptase o poziție de discriminare naționalistă prin formula *numerus valahicus*.

În această situație, Ion Mihalache a considerat ca imposibilă formula de guvernare cerută de monarh şi a refuzat cu demnitate acest aranjament. Carol al II-lea a oferit din nou un mandat lui Gheorghe Tătărescu, care a format Guvernul şi a organizat alegeri parlamentare.

93 *Ibid*., pp. 328-331.

94 *Ibid*., p. 332.

95 *Ibid.*, p. 339.

Ion Mihalache, care în tot timpul mandatului său de președinte al PNȚ, a încercat permanent o colaborare sinceră și loială cu monarhia pentru realizarea unui echilibru politic în țară, a simțit în gestul regelui o imensă jignire și sfidare aduse PNȚ și lui personal. În aceste împrejurări, Ion Mihalache a convocat Comitetul Executiv Central al PNȚ, în care și-a anunțat demisia din fruntea partidului și a făcut celebrul apel: „Ia comanda și dă porunca", adresat lui Iuliu Maniu, cunoscut critic și opozant al camarilei formate în jurul lui Carol al II-lea.

Deși părea să susțină ideea că Mihalache nu trebuie să plece din fruntea partidului, în acel discurs Iuliu Maniu își prezenta practic programul cu care dorea să conducă partidul.

Nici el nu va reuși să aducă PNȚ la putere. Partidul a obținut la alegerile din 20 și 22 decembrie 1937 doar 20,40% dintre voturile exprimate, ocupând poziția a doua, după Partidul Național Liberal (35,92%). Cum niciunul dintre partidele participante nu dobândise numărul de voturi necesar pentru a forma singur Guvernul (cu un minim de 40%, un partid ar fi beneficiat de prima electorală), Carol al II-lea a încredințat mandatul lui Octavian Goga, care, cu Partidul Național Creștin, obținuse doar 9,15%, ocupând poziția a patra. Acesta a reușit să atragă la guvernare gruparea centristă din PNȚ, condusă de Armand Călinescu, membrii acesteia fiind imediat excluși din partid.

La 10 februarie 1938, Carol al II-lea a impus un regim de autoritate personală, iar la 30 martie 1938, PNȚ a fost dizolvat oficial, odată cu toate celelalte partide din România.

Se prezintă, în continuare, unele pasaje semnificative din acel discurs al lui Iuliu Maniu.[96]

Domnule Președinte, Onorat Comitet

Aș vrea să am glasul arhanghelilor și vocea figurii mitologice despre care se spune că a fost în stare să miște și pietrele, ca prin el să te pot convinge pe dumneata, iubite domnule Mihalache, să nu părăsești locul de comandă pe care l-ai ocupat cu atâta onoare și în care lucrând ai făcut atât bine partidului nostru și țării noastre. [...] Ai văzut cum întreaga țară a aplaudat atitudinea dumitale demnă, atitudinea morală, atitudinea bărbătească, dezinteresată din ultima vreme.

Ai simțit cât s-a înălțat autoritatea dumitale și cât s-a mărit dragostea țării întregi față de dumneata în urma gestului mare, nobil, foarte rar în

[96] Revista „Magazin Istoric", Anul XLIX - serie nouă, de la nr. 5 (578) din mai 2015 și până la nr. 2 (587) din februarie 2016, a publicat textul discursului pe care l-a rostit Iuliu Maniu la ședința din 23 noiembrie 1937 a Comitetului Executiv al PNȚ; textul a fost identificat de doamnele Elena Danielson și Laura Coșovanu în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford University, California, SUA.

viața publică a țării noastre, de a refuza puterea care ți s-a dat în condițiuni necorespunzătoare. [...]

Ți s-a făcut nedreptate? Adevărat. Dar s-a făcut nedreptate partidului întreg, s-a făcut țării întregi. Ce s-ar întâmpla dacă în urma acestei nedreptăți am părăsi noi partidul, locul nostru de datorie? Ce ar urma dacă națiunea s-ar descuraja? Nu, domnule Mihalache! Toate motivele obiective, toate împrejurările subiective care te înconjoară nu pot decât să te înduplece să stai mai departe în locul unde ești. Când ai refuzat puterea dată în condiții necorespunzătoare credințelor partidului nostru, din examenul cel mare al vieții dumitale, te-ai prezentat într-o postură atât de admirabilă, încât este imposibil să nu rămână toată lumea care te privea înduioșată, adânc mișcată, adânc recunoscătoare, că un fiu al neamului românesc, expus la cele mai mari tentațiuni, a știut să afirme suflet, gând, caracter, în forma în care ai făcut-o. Eu te rog să primești din partea mea și din partea întregii obști a partidului nostru cele mai adânci și cele mai sincere mulțumiri. [...]

Am spus că m-am hotărât să primesc acest post de comandă, pentru că găsesc că țara este la o grea răspântie. Țara noastră este scena unor contraziceri și paradoxuri revoltătoare, insuportabile. [...] Se spune că avem o Constituție din cele mai frumoase pe care le are un stat civilizat. Se spune: toate drepturile derivă de la națiune. Trăim însă în realitate sub un regim de dictatură și întreaga țară se prezintă ca o cazarmă. În Constituție avem drepturi, dar în realitate domnește un spirit de cazarmă rău înțeles, în răul sens al cuvântului. Stăm sub stare de asediu, sub cenzură. Suntem conduși cu decrete-legi. Decretele-legi impun sarcini și poveri noi, fără a fi întrebată națiunea. Prin decrete-legi se încheie contracte, prin decrete-legi se înstrăinează averea națională și bunuri ale statului. [...]

Eu găsesc că ne amenință în modul cel mai serios faptul că cele mai sfinte drepturi ale națiunii noastre să fie răpite. Voi arăta o mică pildă din care se vede intenționea celor care sunt în fruntea acestei țări. Am sosit cu câteva zile înainte. Am fost întâmpinat și salutat cu cuvinte foarte amabile. Am răspuns și eu câteva cuvinte în care am spus foarte puțin: că eu am luptat pentru ideea națională, pentru democrație, pentru morala creștină și am luptat totdeauna ca aceste idei înalte să fie realizate într-o monarhie constituțională, întruchipătoare a demnității naționale și a dreptății sociale.

Ce credeți dvs. că a făcut cenzura? A tăiat o parte, a lăsat că ne trebuie democrație, că tot omul își bate joc de ea. A lăsat că trebuie ideea națională, că toată lumea face demagogie pe tema aceasta. A lăsat că vrea morală creștină, în definitiv morala creștină este pe buzele tuturor, dar mulți sunt cei care nu o urmează. A șters însă „realizată într-o monarhie constituțională, întruchipătoare a demnității naționale și realizatoare a dreptății sociale". De ce? Fiindcă domnii care fac cenzura vor monarhie, dar nu constituțională, ci dictatorială, pentru că ei nu vor demnitatea națională pe care o calcă în

picioare zi de zi și nu vor dreptatea socială nici măcar să fie amintită, ci vor ca aceste clase exploatatoare din slujba unui capitalism liberal să exploateze și mai departe și să pauperizeze nestânjenit poporul țării noastre. [...]

Ce este de făcut în fața acestei situațiuni? Trebuie în materie internă să căutăm înlăturarea acestor paradoxuri, a acestor echivocuri și punerea în ființă a unui sistem de guvernare sinceră, serioasă, categorică și devotată intereselor superioare ale națiunii și țării românești. Trebuie înlăturate formele goale, trebuie să năzuim a realiza esența și înțelesul adânc al lucrurilor și trebuie înainte de toate înlăturat sistemul dictatorial, care ne stăpânește și ne umilește, și trebuie înlăturat pericolul ce ne amenință a se permanentiza.

În materie externă trebuie să înlăturăm echivocul acesta insuportabil care plutește asupra țării și asupra națiunii noastre și acea neîncredere cu care este privită România în toate taberele, indiferent în ce cercuri de interese naționale se găsesc. Trebuie ca manifestările noastre și cu vorba, dar și cu fapta, și în suflet, dar și în toate semnele exterioare să fie sincere, adevărate, deschise, clare și fără echivocuri. Alianțele pe care le avem să fie păstrate cu sfințenie. Obligamentele pe care le-am luat asupra noastră să fie respectate. Să ținem pe față, franc, categoric și fără posibilitate de răstălmăcire sistemele internaționale care se întemeiază pe marile noastre prietene, Franța și Anglia, care au ajutat să realizăm idealul nostru național. [...]

Partidul nostru a avut ca bază ideea națională, nu numai în sensul politic de libertate și independență națională, ci și în sensul social și economic, ca poporul să fie ridicat din punct de vedere cultural și material. De aici a pornit programul acestui partid și dumneavoastră puteți să controlați toate programele făcute până la fuziunea norocoasă pe care am făcut-o în 1926. Toate au avut la baza lor ideea națională în acest sens de libertate națională și independență națională, desăvârșire politică, prosperitate economică și culturală. [...]

Nu vreau nedreptate. Nu vreau nici lipsirea nimănui de drepturile sale născute în momentul când a venit pe lume. Eu sunt pentru dreptate, nu din mărinimie și dintr-o pornire sufletească ce este o predispoziție individuală a firii mele, ci pentru că știu că dreptatea este caritatea rațiunii. Dreptatea este caritatea inteligenței, adică creierul îți arată, sprijinit pe suflet, să nu faci ceea ce este nedrept, fiindcă se răzbună.

Cred că statul român ar trebui să inaugureze o politică de stat prin care, în mod organic și sistematic, să protejeze elementul românesc, ca să refacă ceea ce a pierdut sub impilări de secole. Eu care trăiesc acum într-o provincie unită cu țara mamă, cu durere trebuie să constat că în 20 de ani de când este România Mare, elementul românesc în materie de cultură, în materie socială și economică a progresat minimal de puțin. Trebuie făcut astăzi

ceva. Dacă partidul național-țărănesc ar fi avut o guvernare de patru ani, elementul românesc n-ar fi astăzi în starea tristă în care se găsește.

În sensul acesta concepând ideea națională, nu ne va putea nimeni învinui de nedreptate, nici nu va putea nimeni spune că nu suntem vrednici să guvernăm țara pe care ne-a dăruit-o soarta. Aceasta se poate face și trebuie făcut, fără a persecuta pe alții, care însă nu vor putea lua în nume de rău că nu vor putea avea privilegiile nedrepte pe care le-au avut secole de-a rândul. [...]

Cred că țara românească, în urma felului cum se conduc destinele ei și în urma planurilor care plutesc asupra capului acestei națiuni, este în suprem pericol. Noi suntem datori să ne punem la luptă cu ultima energie și cu ultima hotărâre: învingem sau ne prăpădim. Chemarea mea în acest loc înseamnă această luptă. Vai de acea națiune, vai de acel partid, vai de acel comandant, vai de acel general și vai de acea trupă care va fi mărinimoasă în luptă și strașnică la pace. Va pierde războiul, iar la masa verde va fi compromisă. Să fim strașnici în luptă. Suntem cinstiți în concepția noastră; suntem loiali în gândul nostru. Stăm în serviciul unei lupte mărețe, înalte. Metodele noastre, se știe, sunt loiale, deschise, pe față, constituționale, ordonate, în cadrul legilor. Pe această cale: strașnic înainte! [...]

Noi știm ce înseamnă pentru țara noastră regalitatea. Noi știm ce servicii imense a adus dinastia noastră strălucită țării noastre. Știm ce menire mare are în viitor. Mai mult, noi cunoaștem calitățile personale eminente ale regelui nostru Carol al II-lea. Dar îl rugăm să înlăture din jurul său sfătuitorii și apropiații nechemați, care n-au nimic a face cu națiunea. Și-l rugăm să nu asculte de sfaturile lor false, ci să pună urechea pe inima poporului care grăiește prin aleșii săi.

Am o rugăminte pentru întregul popor românesc: să-și dea seama că astăzi nu este vorba de programe politice, de o ideologie politică, astăzi nu sunt în discuție mijloacele de o mai largă sau mai strâmtă apreciere după temperamentul sau convingerea fiecăruia a unor probleme de stat. Acum este pusă în joc integritatea comorilor sufletești și naționale ale poporului românesc. Trebuie pusă la o parte orice momentană adversitate politică de partid. Să ne unim cu toții să înlăturăm pericolul care ne amenință și să înlăturăm din jurul regelui sfătuitorii falși și pe cei care stau în calea apropierii adevărate a sufletului mulțimii cu sufletul regelui. [...]

Onorat Comitet, animat de aceste gânduri, vă mulțumesc din toată inima pentru încrederea pe care mi-o arătați. Nu știu cum am meritat, după activitatea ce am avut-o ca președinte al dumneavoastră, în timp atât de îndelungat. Cred însă că după sufletul și devotamentul meu, fără falsă modestie, socot că am meritat, pentru că nu vreau altceva decât să iau toate riscurile luptei pentru a face bine acestei țări, pentru a înălța națiunea noastră, pentru a întări încrederea reciprocă între Națiune și Coroană și pentru a vă duce la izbândă, care va fi izbânda demnității naționale și a dreptății sociale.

Cuvântarea lui Iuliu Maniu la ședința Comitetului Central Executiv al PNȚ (4 ianuarie 1938)

Acest partid, atunci când s-a realizat fuziunea între Partidul Țărănesc și Partidul Național de pe vremuri, în primul său program și în primul său punct din acel program a ținut să fixeze pentru totdeauna că partidul nostru este un partid monarhic constituțional. Noi, pentru faptele noastre politice, nu cerem recunoștință de la nimeni: nici de la națiune, nici de la Coroană. Ne-am îndeplinit o datorie față de neam, o datorie de conștiință. [...]

Onorat Comitet, sigur că o datorință a monarhismului adevărat, o datorință a apărătorului Tronului este să dea sfaturi sincere, să nu năzuiască a flata slăbiciunile celor tari și mari. Și chiar cu riscul de a nu plăcea la un moment dat, să spună ceea ce crede că este bine pentru țară și pentru Dinastie. Prin urmare, domnilor, atunci când noi criticăm modul în care Majestatea Sa Regele își îndeplinește prerogativele regale, prin aceasta noi dovedim și mai mult că suntem dinastici și ținem la Majestatea Sa, fiindcă noi vrem ca strălucirea Tronului și a persoanei sale să fie netulburate de niciun nor, de nicio pată.

Deci, la adăpostul acestor sentimente ale noastre, putem spune că soluțiunea dată de Majestatea Sa cu așezământul nostru național nu este potrivită cu sentimentul nostru public. Din contră, sentimentul public respinge această alegere a Majestății Sale și partidul nostru este chemat ca acestui protest al opiniei publice să-i dea o expresiune legală, dar foarte energică și foarte promptă.

Dar de ce opinia publică și, în special, partidul nostru opune rezistență și neîncredere Guvernului domnului Goga? Din două motive. Unul formal: păcatul din naștere. Guvernul Goga s-a născut în zodie ilegală și într-o formă care ofensează opinia publică românească. Dar afară de motivul acesta formal, sunt motive esențiale de program, care ne fac să fim nu numai cu neîncredere, dar să respingem această formație guvernamentală. Știm că domnul Goga, scriitor mare, nu face și nu a făcut niciun secret că disprețuiește democrația. Domnia sa nu pune niciun preț pe curentele care sunt în masele populare. [...]

Noi suntem democrați. Urmărim un program social radical, urmărim reforme moderne, care să schimbe fața economică și socială atât de tristă a poporului românesc. Însărcinarea domnului Goga cu formarea guvernului dă, prin urmare, guvernului român două caractere esențiale: pe de o parte, un caracter reacționar și dictatorial, antidemocratic și, pe de altă parte, îi dă un caracter de schimbare a politicii noastre externe, lucru pe care nu putem să-l tolerăm. [...]

(Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, pp. 180-185)

Cuvântarea lui Iuliu Maniu adresată studenților național-țărăniști (18 iulie 1945)

Marile idei ale neamului românesc trebuie răspândite prin presă şi la întruniri publice cu o largă participare. Din nefericire, libertatea de exprimare şi a presei au fost din nou înăbuşite în România de către dictatura instaurată de actualul guvern.[97] Nu toți au învăţat din experiența amară a trecutului că libertatea este o binefacere scumpă tuturor şi că, într-un stat democratic, ea nu poate fi monopolizată. Astăzi, Partidul Național Ţărănesc este din nou privat de dreptul său de a se exprima liber în public.

Țara trece prin mari greutăți. Astăzi, orice român ar trebui să caute ceea ce ne unește şi nu ceea ce ne desparte. Numai în acest fel vom putea câştiga, numai aşa vom reuşi să dăm poporului nostru locul pe care îl merită.

Acum doresc să vorbesc despre ceea ce ne leagă, despre marile idei ale Partidului Național Țărănesc, care sunt îmbrățişate de toți românii adevărați. Care sunt principiile pe care se întemeiază partidul nostru?

Primul este **morala creştină**. Creştinismul a fost uitat astăzi, iar preceptele morale sunt desconsiderate. Cruzimea şi masacrele acestui război au arătat în ce măsură învăţăturile religiei sunt desconsiderate şi cât de mult s-au îndepărtat oamenii de Dumnezeu. Milioane de oameni au suferit torturi îngrozitoare sau au fost anihilați de exponenții dictaturii care disprețuiesc morala creştină. O societate mai bună şi mai paşnică, în care există respectul omului pentru om, nu se poate clădi fără reîntoarcerea la morala creştină.

Alt mare principiu pe care se întemeiază partidul este cel al **naționalismului pur**, care este temelia partidului şi care a susținut neamul timp de secole. Principiul naționalismului este un principiu călăuzitor pentru noi. Nu suntem nici exclusiviști, nici şovini. Suntem naționaliști. Nu dorim să persecutăm pe nimeni, dar ne iubim poporul. Iubim tradiția, istoria, limba şi obiceiurile româneşti. Dorim fericirea şi prosperitatea acestui popor merituos, pe care soarta l-a încercat atât de mult. Suntem legați prin iubire față de tot ceea ce este românesc. Trebuie să luptăm pentru asigurarea drepturilor noastre şi ale copiilor noştri, oriunde s-ar afla ei. Respectăm drepturile tuturor celor de altă naționalitate care sunt cetățeni ai statului nostru, dar nu putem tolera persecutarea fiilor ţării în propria noastră patrie.

---

[97] Guvernul Petru Groza a fost instalat la 6 martie 1945, când țara era practic sub ocupație rusească şi ca urmare a presiunilor brutale ale lui Andrei Vîşinski, trimisul Moscovei în România; Guvernul Groza era format din comuniști, social-democrați, membri ai Frontului Plugarilor, Uniunii Patrioților, Uniunii Populare Maghiare, ca şi din unele disidențe ale partidelor istorice PNŢ şi PNL, care să dea impresia colaborării tuturor forțelor politice în Frontul Național Democrat; instalarea guvernului Groza, autointitulat „de largă concentrare democratică", a marcat începutul regimului comunist în România.

Al treilea principiu pe care se întemeiază partidul nostru este **democrația autentică**. Acest principiu oferă posibilitatea fiecărui om de a-şi dezvolta calitățile hărăzite de Dumnezeu şi de a îndeplini funcția pentru care calitățile sale naturale îl recomandă. Adevărata democrație nu cunoaște bariere de limbă, rasă sau religie. Ea înseamnă egalitate deplină pentru toți. Democrația nu înseamnă însă anarhie. Legea trebuie să fie lege, adoptată prin metode democratice, dar respectate de către toți. Adevărata democrație înseamnă libertate. Libertatea propriei persoane presupune îndatorirea de a respecta libertatea altora. Adevărata democrație este profund antagonică cu dictatura. Ne-am ridicat împotriva tuturor dictaturilor din trecut. Am luptat împotriva dictaturii feudale, împotriva dictaturii carliste, împotriva dictaturii lui Antonescu, împotriva dictaturii capitaliştilor şi nu putem să acceptăm acum dictatura proletariatului. Suntem împotriva luptei de clasă şi dorim frăția tuturor pentru binele oamenilor.

Toate aceste principii converg spre marele principiu al **dreptății sociale**. Dacă omenirea a luptat pentru eliberarea individului de sub tirania legilor feudale, atunci trebuie să luptăm şi pentru eliberarea societății. Dreptatea socială impune recompensarea muncii şi a meritului. În virtutea acestui principiu, țăranii, muncitorii şi intelectualii au dreptul la o viață mai bună, nu pe bază de exploatare, ci pe baza muncii efectuate pe ogoare, în fabrici şi în biblioteci. Există, bineînțeles, multe obstacole, multe prejudecăți în drumul ideilor noastre. Folosind dreptatea ca pe o armă, va trebui să depăşim toate acestea, şi le vom depăşi.

Națiunea română are multe țeluri. Nu cu mult timp în urmă, populația română din Transilvania şi Banat, din Basarabia şi Bucovina şi chiar din Vechiul Regat era privată de libertatea sa națională şi supusă opresiunii străine. Atunci a început lupta pentru libertate națională. După lupte extrem de grele, cel mai important țel a fost atins - unitatea națională.

(Text selectat de Dinu C. Giurescu, *Cotidianul*, 25 martie 1994, pp. 4-6)

Gânduri din testamentul lui Iuliu Maniu

Cred nestrămutat că o singură cale duce la solida întemeiere şi dezvoltare a statului nostru național. Cred cu tot sufletul meu că numai întronând în țara noastră un sistem de legalitate, moralitate şi libertate pentru toți ea va putea să dăinuiască. Numai devenind o caldă ocrotitoare a tuturor libertăților şi gândirilor nobile, a tuturor străduințelor culturale şi de propăşire umană, țara noastră va putea avea respectul lumii, autoritatea şi forța morală trebuitoare, pentru a putea rezista în vremuri de restriște valurilor dușmane care o înconjoară.

Trebuie făcut ca prin însăşi puterea statului să aducem întreg poporul românesc la acea treaptă a culturii şi bunăstării economice, la acea treaptă de închegare sufletească unitară, națională şi socială la care au ajuns,

întrecându-ne pe noi, popoarele de altă limbă și religie, tot cu ajutorul, cu protecțiunea statului, cu banul public și cu puterea forței de stat.

Cred nestrămutat că idealul mare național prin întregirea neamului între hotarele de azi nu este încă împlinit. Vai de națiunea care nu este în stare să-și fixeze zi de zi noi ținte nobile, idealuri mărețe, tot mai desăvârșite, demne de frământări, de luptă, de jertfe și de martiri!

Viitorul este al unităților mari sociale ori economice, fie că ele se numesc state, confederațiuni în materie politică, cooperative în materie economică. Statul român, mai curând ori mai târziu, va trebui să facă parte din o astfel de mare unitate și rolul lui, în această perspectivă, va depinde de modul cum a știut să se organizeze și să se conducă, până în momentul acelei noi și mari prefaceri. De la destoinicia sa de azi și de la măsura în care va putea să-și câștige autoritatea și prestigiul moral, încrederea și respectul vecinilor săi și a lumii civilizate va depinde dacă statul român va fi un factor hotărâtor, un centru al formațiunii grandioase ce va veni, ori își va târî viața umilită, dacă o va mai avea, de pe o zi pe alta, din grația altora și servind la alții.

Cred și trebuie să creadă întreg neamul românesc în mărita chemare a poporului românesc de a deveni în aceste părți ale lumii, de-a lungul Dunării și al Mării Negre, centrul de gravitațiune al unei formațiuni puternice, mondiale, compuse din state și popoare libere, în stare să-și asigure existența lor națională și având forța de a contribui la progresul culturii, ordinii și propășirii veșnic ascendente a civilizației omenești.

Dar nu mai puțin cred că această chemare nu o va putea împlini decât susținând cu multă înțelepciune, cu multă abnegare, cu toată hotărârea, în toate ramurile vieții de stat, libertățile omenești, moralitatea, dreptatea socială și adevărata democrație. Acestea vor fi pentru poporul românesc izvoarele dătătoare de viață și de noi energii, la care el nu trebuie să renunțe niciodată.

(Iordan Chimet, *op. cit.*, pp. 329, 339-340)

2.1.3. Un cuvânt de încheiere

Dacă Iuliu Maniu a debutat din tinerețe ca luptător pentru drepturile românilor transilvăneni, odată cu înfăptuirea României Mari el și-a îndreptat consecvent preocuparea și acțiunea pentru instaurarea în țară a unui regim democratic autentic de fond și nu doar de formă, prin respectarea în primul rând a principiului monarhiei constituționale și anume „regele domnește, dar nu guvernează”.

În egală măsură, Iuliu Maniu și-a îndreptat grija pentru ridicarea economică și culturală îndeosebi a țărănimii, categoria socială ce reprezenta

80% din populația țării, dar care se găsea într-o dureroasă înapoiere socială - sărăcie și analfabetism - înapoiere statornicită de secolele de asuprire internă și externă.

Dar preocuparea primordială a lui Iuliu Maniu a fost aceea de apărare a integrității naționale și teritoriale a României. Întregirea țării se înfăptuise prin voința dârză a poporului român, dar garanția integrității teritoriale era dată de Tratatele de pace de la Versailles și Trianon, implicit de către statele semnatare și garante ale acestora, în primul rând Marea Britanie și Franța. Din acest motiv, Iuliu Maniu a preconizat o politică externă alături de aceste țări, avându-l ca promotor fidel pe Nicolae Titulescu, ministrul de Externe, și nu a aprobat niciun moment apropierea României de puterile Axei - Germania și Italia - țări care își manifestau permanent ostilitatea și opoziția față de tratatele încheiate după Primul Război Mondial.

Prin poziția clară și fermă în apărarea principiilor sale, Iuliu Maniu a fost stâlpul pe care s-a sprijinit țara în conservarea valorilor sale tradiționale istorice, periclitate de turburările unei epoci marcate de cele două extremisme - nazismul hitlerist și comunismul bolșevic.

Nu a existat în prima jumătate a secolului XX în România niciun eveniment politic sau național la care Iuliu Maniu să nu-și fi făcut prezența și acțiunea, în care să nu-și fi manifestat personalitatea.

Dacă oamenii obișnuiți „trăiesc în istorie" și sunt supuși vicisitudinilor ei, marii oameni politici - și Iuliu Maniu a fost unul dintre aceștia - „fac istorie" și o previzionează.

Calitățile intelectuale și politice, intransigența morală, abilitatea organizațională, consecvența atitudinilor și certitudinile ideologice, însușiri care definesc și diferențiază pe omul politic de cel de politician, s-au îngemânat la Iuliu Maniu cu acele excepționale și rare însușiri de vizionar politic și făuritor de istorie.

La Iuliu Maniu se regăsesc pe deplin ceea ce Charles de Gaulle definea drept calități pe care trebuie să le dețină omul politic: *Voir loin et viser haut* (a vedea departe și a ținti sus). Este desigur vorba despre capacitatea de a previziona mersul istoriei, de a desluși imperativele ei, de a formula, dincolo de incertitudinile momentului, direcția inexorabilă pe care o impun valorile morale în viață și în politică, de a dărui acesteia toate energiile acțiunii personale, păstrând totodată speranța și seninătatea când obstacole și poticniri inevitabile sau chiar și eșecuri temporale se ivesc în cale.

În generația politică a epocii sale, Iuliu Maniu a fost una din mințile cele mai luminate, cu o uriașă putere de anticipare în incertitudinile viitorului. A fost vizionarul care cu o sută de ani înainte a prevăzut ca inevitabilă marea mișcare de unificare economică, politică și juridică a Europei. A înțeles că această unificare reprezintă singura soluție la interminabilele conflicte și

războaie care au măcinat timp de secole acest continent, dar totodată și baza unei colaborări și convergențe spre un progres durabil comun. Știa că în acest concert european va trebui să participe inevitabil și România, dar își punea cu îngrijorare întrebarea despre ce loc va avea să ocupe țara noastră în această viitoare alcătuire europeană: un loc important și central sau unul secundar și periferic.

Iuliu Maniu analiza vizionar alternativa care se va înfățișa poporului român: în funcție de „vrednicia" sau „nevrednicia" acestuia, viitorul poate fi luminos, optimist, apolinic, dacă ne vom face „vrednici" de istoria noastră sau va fi unul sumbru și trist, adeverind prorocirile unei Casandre tragice, dacă în „nevrednicia" noastră am abandona prin compromisuri valorile noastre tradiționale.

(Text redactat de Niculae Ionescu-Galbeni)

2.2. ION MIHALACHE, PREȘEDINTELE PNȚ (1933-1937)

Deosebit de înzestrat din punct de vedere intelectual și organizatoric, Ion Mihalache, o personalitate excepțională, și-a pus întreaga viață în slujba crezului său politic - emanciparea de sărăcie și de incultură a țăranului român. A intrat în viața politică pornind tocmai de la profesia sa de învățător-institutor, care l-a ajutat să înțeleagă rolul „luminătorilor satelor" nu numai prin activitatea lor la catedră, dar mai ales prin cea extrașcolară cu elevii, cu tinerii, cât și cu cei mai în vârstă.

Ion Mihalache a înțeles că cei mulți vor avea șansa unei vieți mai bune doar dacă se organizează politic și luptă pentru realizarea unui program economic și social, așa cum încercase și învățătorul Constantin Dobrescu-Argeș, spre sfârșitul secolului al XIX-lea.

Înființând în decembrie 1918 Partidul Țărănesc, cu o doctrină clară și o largă bază socială, Ion Mihalache a fost propulsat în 1919, datorită votului universal, în elita politică a țării, intrând ca ministru al Agriculturii în Guvernul României pentru a-și aplica acel crez politic de la care nu a renunțat niciodată.

A fost acuzat de detractorii săi ca fiind „bolșevic", dar concepția sa „țărănistă" de armonizare a intereselor de clasă, într-un sistem social democratic, era exact opusă comunismului, repudiind extremismele de orice natură. Adversarii săi politici aveau și de ce să se teamă: Ion Mihalache avea, printre alte calități, și un deosebit talent oratoric, de temut într-o dezbatere publică!

Ion Mihalache a avut o bună colaborare cu Iuliu Maniu, dublată de un respect reciproc, în cadrul Partidului Național Țărănesc, de la înființarea prin fuziunea Partidului Țărănesc cu Partidul Național Român, până la desființarea sa de către comuniști.

2.2.1. Repere biografice

- Ion Mihalache s-a născut la 15 februarie 1882, în satul Goleștii-Badii, comuna Topoloveni, județul Argeș, într-o familie foarte săracă și împovărată cu mai mulți copii.
- Dotat cu o capacitate intelectuală de excepție, după ce a terminat școala primară, învățătorul său l-a dus, pe propria cheltuială, la Școala Normală „Carol I" de la Câmpulung Muscel. A absolvit ca premiant de onoare, fiind numit învățător în comuna Ludești, județul Dâmbovița.

În scurt timp, a ajuns în comuna sa natală, la Topoloveni, de care își va lega Mihalache lupta de o viață pentru ridicarea țărănimii.

- În anul 1907, Ion Mihalache s-a căsătorit cu Niculina, fiica preotului Ion Dumitrăchescu, înflăcărat adept al ideilor lui Constantin Dobrescu-Argeș, cel care înființase „Partida Ţărănească", activă între anii 1895-1899, prima organizație politică a ţărăninii.
- Din anul 1903 și până în anul 1910, Ion Mihalache a trecut toate examenele pentru ocuparea funcției de institutor, cu rezultate excepționale. Influențat de Spiru Haret, ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice (în trei guverne, timp de 12 ani), Mihalache atribuia funcției de învățător un rol nu numai de educație la catedră, dar și de activist social în lumea satelor. Această poziție a susținut-o la toate reuniunile profesionale ale învățătorilor și institutorilor. În anul 1913, Ion Mihalache a devenit președintele Asociației Generale a Învățătorilor din România.
- La Topoloveni, Mihalache a pus bazele țărănismului nu doar ca idee, dar și ca aplicație practică, pentru a-i demonstra eficiența. Astfel, comuna sa natală și satele apropiate au devenit un adevărat laborator socio-politic, Mihalache înființând numeroase cooperative prin care micile loturi țărănești, prin liberă asociere, să permită o exploatare eficientă, dar și o valorificare avantajoasă a produselor. De asemenea, a reușit să înființeze o serie de bănci populare pentru finanțarea și valorificarea producției agricole și meșteșugărești de la sate.
- Mihalache a sesizat și nevoia industrializării rapide a țării, pe de o parte pentru a absorbi excedentul de forță de muncă de la sate, dar, pe de altă parte, și de a realiza produsele necesare unei societăți moderne. Acest lucru presupunea atât dezvoltarea micii industrii meșteșugărești, dar și a marii industrii, pentru dezvoltarea căreia susținea libera circulație a capitalului.
- Țăranul român nu însemna pentru Ion Mihalache doar un instrument de producție, ci un întreg univers spiritual, cu credința și tradițiile lui. Astfel, prin strădaniile sale s-au înființat cămine culturale, biblioteci sătești, coruri, fanfare, formații teatrale, s-au organizat concursuri și expoziții de costume naționale și de artă populară. De asemenea, s-au construit sau renovat școli și biserici.
- Ion Mihalache era conștient că în vederea realizării programului său de ridicare a țăranului român se impuneau două revendicări majore: împroprietărirea și votul universal.
- Cu grad de căpitan, Mihalache a participat la războiul pentru întregirea neamului din anii 1916-1918. S-a distins în luptele de la Mărășești, primind Ordinul „Mihai Viteazul", prin Înaltul Decret nr. 830 din 9 aprilie 1918.

- Promisiunile făcute în anul 1917 de regele Ferdinand I al României soldaților-țărani că vor fi împroprietăriţi după terminarea războiului şi vor avea drept de vot universal, au hrănit speranțele de viitor ale acestora şi le-au stimulat vitejia în luptă.
- Ion Mihalache, credincios idealurilor sale de luptă pentru emanciparea ţărănimii, a demisionat din funcția de președinte al Asociației Generale a Învățătorilor și a convocat o consfătuire cu caracter politic la București, în ziua de 5/18 decembrie 1918. La întrunirea din str. Lipscani nr. 80, au participat peste 160 de învăţători, preoți şi săteni, delegați ai federalelor băncilor populare din opt județe, care au pus bazele Partidului Ţărănesc. Mihalache a devenit președintele acestui partid, afirmând cu mândrie că partidul pe care îl conduce a luat ființă în „tranșeele de la Mărășești". Orientarea politico-socială a partidului lăsa deschisă poarta pentru colaborarea cu muncitorimea orașelor şi cu intelectualii neînregimentați politic.
- Abia constituit, Partidul Ţărănesc a polarizat în jurul său grupări și cercuri social-culturale cu vederi democratice. Adeziunea intelectualilor a crescut prin intrarea în rândurile partidului a profesorilor universitari Constantin Stere, Virgil Madgearu şi Ion Răducanu, precum şi a colaborării la oficiosul partidului - „Ţara Nouă" - a unor scriitori marcanți ca Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Gib Mihăescu, Victor Ion Popa, Dem. Theodorescu şi alții.
- La alegerile parlamentare din anul 1919, Partidul Țărănesc, condus de Ion Mihalache, a înregistrat un mare succes electoral, obținând 61 de locuri în Adunarea Deputaților (15% din total). În guvernul de coaliție prezidat de Alexandru Vaida-Voevod, Ion Mihalache a ocupat funcția de ministru al Agriculturii și Domeniilor (decembrie 1919-martie 1920).
- În anii următori, Ion Mihalache și partidul său au evoluat politic și doctrinar spre convergență cu Partidul Național Român din Transilvania, condus de Iuliu Maniu. Astfel, la 10 octombrie 1926, cele două partide au fuzionat sub denumirea de Partidul Național Țărănesc. Ion Mihalache a devenit vicepreședinte, funcția de președinte revenindu-i, conform negocierilor directe, lui Iuliu Maniu.
- În toamna anului 1928, Partidul Național Țărănesc a obținut cel mai mare procentaj electoral din istoria politică a României interbelice - 78% din voturi - și a devenit partid de guvernământ (1928-1933), Ion Mihalache deținând portofoliile la Agricultură și Domenii, apoi la Interne.
- Între anii 1933-1937, Ion Mihalache a condus Partidul Național Țărănesc, în calitate de președinte. A refuzat cu demnitate oferta din noiembrie 1937 a regelui Carol al II-lea de a deveni prim-ministru,

ofertă condiționată de un compromis politic cu Alexandru Vaida-Voevod, exclus din partid în 1935. Din noiembrie 1937, la conducerea partidului a revenit Iuliu Maniu.

- Ion Mihalache a luptat și în cel de Al Doilea Război Mondial, până la Nistru, ca voluntar, pentru recucerirea teritoriului românesc al Basarabiei, cedat Uniunii Sovietice în iunie 1940.
- Ca și Iuliu Maniu, Ion Mihalache a fost un opozant al tuturor dictaturilor care s-au instaurat în România după 1938. Dacă în timpul regimului „carlist" și „antonescian", Ion Mihalache a putut să-și continue o activitate politică tolerată atât de regele Carol al II-lea, cât și de mareșalul Ion Antonescu, odată cu instaurarea regimului procomunist al lui Petru Groza, liderul țărănist avea să cunoască cea mai cruntă represiune.
- Arestat la Tămădău, la 14 iulie 1947, Ion Mihalache a fost judecat în același lot cu Iuliu Maniu. Condamnat la muncă silnică pe viață prin sentința din 12 noiembrie 1947, Ion Mihalache a fost supus unui regim de exterminare în închisorile de la Galați, Sighet și Râmnicu Sărat. În scopul de a fi compromis, i s-a propus, prin intermediul lui Mihail Ralea, fost membru PNȚ, devenit un servitor de lux al comuniștilor, și a Patriarhului Justinian Marina, să-și abjure credința politică în schimbul libertății. A refuzat cu demnitate și a rămas în penitenciarul de la Râmnicu Sărat, unde a murit de boală, frig și bătăi la 5 februarie 1963, exact la 10 ani după ce Iuliu Maniu decedase la Sighet.
- Soția lui Ion Mihalache, Niculina, s-a implicat alături de soțul său în activitățile culturale din Topoloveni şi l-a sprijinit în activitatea de partid. În anul 1946, când soțului său i s-a interzis de către comuniști să participe la alegeri, a acceptat să candideze ea din partea partidului. A fost arestată, condamnată și întemnițată de mai multe ori, fiind eliberată din închisoare abia în 1964, grav bolnavă. După lungi strădanii a obținut în decembrie 1970 aprobarea să ridice osemintele soțului său de la Râmnicu Sărat. Astfel, Ion Mihalache se odihnește în cimitirul de la Dobrești, unde a fost reînhumat la 28 aprilie 1971. Niculina Mihalache a murit la scurt timp, la 27 mai 1971, şi a fost îngropată lângă soțul său.

2.2.2. Din ideile politice ale lui Ion Mihalache

Despre democrație

Când este vorba de problemele de reconstrucție internă a României și pentru aspirațiile ei în politica externă, democrația națională românească este o cerință organică. Ea înseamnă trezirea și stimularea inițiativelor indi-

viduale, valorificarea sentimentului de mândrie și demnitate omenească la un popor ce a trăit în sclavie, ea înseamnă educarea de virtuți active. Ea înseamnă colaborare cu populațiile conlocuitoare care nu-i exploatează munca, iar pe cele ce i-o exploatează tocmai prin sistemul capitalist de azi, ea le înlătură tocmai cu sistemul propriu de organizare economică. Ea înseamnă descentralizare. Ea înseamnă control într-o țară unde abuzul s-ar săvârși înzecit la adăpostul dictaturii, cenzurii și stării de asediu permanentizate. Ea înseamnă înfrățire prin contract cu provinciile.

Cred că necesitățile noastre de stat impun tocmai un regim de democrație constituțională adaptată timpului și structurii noastre și că o economie dirijată e posibilă printr-o democrație ordonată. Nu există țară mai liberalistă și capitalistă decât Statele Unite. Nu există democrație mai avansată ca în Statele Unite. Și cu toate acestea, în afară de totalitarismul rus, german și italian, nu s-au făcut mai adânci reforme de economie dirijată anticapitalistă și antiliberalistă decât în Statele Unite.

Se va zice: „Există experiența democrației și a parlamentarismului în România". De acord. Dar în România, cu excepția a trei-patru ani, s-a practicat tocmai falsificarea democrației și compromiterea parlamentarismului. Ultimele zile de legislatură ale Parlamentului liberal, transformat în fabrică de legiferare a afacerilor cinice, pot compromite regimul liberal, nu democrația. Democrația reală nu s-a practicat niciodată în România. În România s-a practicat de secole dictatura neoiobagă, apoi dictatura banului, apoi, după votul universal, falsificarea democrației prin alegeri măsluite, teroare, furt de voturi, stare de asediu, cenzură etc. Nu aceasta se cheamă democrație și parlamentarism.

(Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, coord., *Ion Mihalache în fața istoriei*, Ed. Gândirea Românească, București, 1994, pp. 371-372)

Despre naționalism, țărănism și antisemitism

Naționalismul cel adevărat se cercetează în pământul țării, în sufletul și tradiția neamului, în țărănimea anonimă. La mormântul Soldatului Necunoscut de lângă Arenele Romane, acolo e locul sfânt de inspirație națională română.

(*Ibid.*, p. 339)

Naționalismul țărănesc este adânc și liniștit ca apele mari. De aceea este și tolerant, și înțelege să considere concetățeni pe toți acei născuți și crescuți pe acest pământ, supuși leali ai statului român, cerându-le doar să nu-și rezeme existența pe exploatarea muncitorului și să nu se facă unealtă a unei puteri străine.

(*Ibid.*, p. 487)

Naționalismul adevărat nu-l puteți importa. Coborâți-vă în adâncimile brazdei satului vostru românesc. Aici veți găsi adevăratul românism al

pământului. De aici veți învăța adevăratul naționalism. Din naționalismul de import nu rămâne decât oftică politică, purecele roșu, filoxeră... Ca la viță, ca la vite, ca la pom. Așa și la om. Să altoim produsul pământului, să-l înnobilăm, să-l îngrijim. Acesta se cheamă țărănism. Acesta e adevăratul naționalism. La sate, prin lumină, nu prin întuneric. Prin libertate, nu prin jug. Prin evoluție, nu prin revoluție. Prin mintea celui înțelept, nu prin barda celui neisprăvit. Așa cum o face Partidul Național Țărănesc, ieșit din tranșee, continuator al spiritului marilor țărani, Horia, Cloșca și Crișan, și al lui Tudor Vladimirescu, al căror naționalism a fost rodnic, fiindcă a fost al pământului, a fost țărănesc, a fost social.

(*Ibid.*, pp. 380-381)

Opera de naționalism creator nu înțelegem să o rezumăm decât pe virtutea educată și fortificată a elementului românesc, iar nu pe un neoparazitism și sinecurism pe care voim să le extirpăm chiar și din viața politică, necum să le adoptăm în viața economică. Și nu înțelegem să suprimăm elementul minoritar cu care voim să conlucrăm în pace, înlăuntrul acelorași hotare. A da coeficienți speciali de ajutorare românului sărac nu înseamnă prigoană față de minoritarul bogat sau celui puternic susținut prin vechi organizații profesionale, confesionale, naționale etc. Ci înseamnă a pune pe român în condiții cu adevărat egale de luptă pentru valorificarea virtuților sale comprimate până azi pe propriul său pământ.

(*Ibid.*, p. 368)

Aș putea spune că ideea națională este însuși sângele concepției național-țărăniste. Întregul nostru program se întreține din acest sânge. [...] Naționalismul adevărat este rodnic în timp de pace numai pe teren social, prin fapte pozitive. [...] A îmbina ideea națională cu ideea socială înseamnă a realiza fapta înălțării națiunii. Partidul Național Țărănesc înțelege să asocieze naționalul cu socialul, ca din fecundarea acestor două idei să iasă fapte binefăcătoare. „Socialul" pentru noi e „țărănesc", iar „naționalul" tot „țărănesc". Pentru noi, țăran este nație, este neam, este țară. A fi țărănist înseamnă a fi din naștere naționalist.

(*Ibid.*, pp. 300-302)

Conștiința noastră națională și naționalismul nostru nu pot fi inspirate și imitate după naționalismul imperialist german sau italian. [...] Nu vrem un naționalism distructiv, ci unul constructiv.

(*Ibid.*, pp. 303-304)

Politica naționalismului constructiv polarizează elementele minoritare muncitoare, neparazitare, în jurul ideii statului românesc. [...] Antisemitismul generalizat este o diversiune a claselor dominante, prea cunoscut în istorie la toate momentele critice ale claselor stăpânitoare și practicat pe scară întinsă sub țarism.

(*Ibid.*, pp. 309-310)

Despre moralitate și responsabilitate

Nu înțelegem ca în statul nostru oameni care au muncit în școli și ucenicii o tinerețe întreagă și muncesc cinstit toată viața să nu aibă după ce bea apă, iar șmecherii și șarlatanii care nu cunosc ce înseamnă munca să facă averi peste noapte, exploatând lipsurile organismului economic-social al statului de azi. Evident, în societatea omenească nu se poate realiza idealul egalitar, prin faptul că natura singură a creat inegalitatea. Dar în nicio țară nu sunt prăpăstii sociale așa de adânci între bogați și săraci ca în România.

(*Ibid.*, p. 484)

Simțul adevărului a fost pervertit, iar minciuna ridicată la rangul de dogmă. Abuzurile se țin șir. S-a tocit simțul moral. Când într-un sat ai un singur hoț, toată lumea îl știe, toată lumea îl arată cu degetul și când s-a furat ceva s-a găsit imediat vinovatul. Dar când satul este plin de hoți și când demnitarii satului s-ar recruta dintre aceștia, atunci nu mai știe nimeni ce e cinstit și ce nu e, nu mai reacționează nimeni și nu rămâne nicio nădejde de îndreptare.

(*Ibid.*, p. 359)

Nimic nu așteaptă țara mai mult ca extirparea focarelor de infecție morală, pedepsirea necinstei și abuzului de ban public și de avut obștesc. Vom fi necruțători. Toți demnitarii noștri însemnați vor trebui ca îndată după acceptarea răspunderilor, ca și la terminare, să-și declare avutul, pentru a se înțelege odată că demnitatea socială cere demnitate morală și că dacă averea e compatibilă cu munca cinstită, nu e îngăduită prin abuz sau manopere.

(*Ibid.*, p. 366)

Responsabilitatea efectivă pentru actele proprii este necesară de la cel mai umil funcționar până la prim-ministru, într-o țară deprinsă să nu tragă pe nimeni la răspundere, într-o țară unde responsabilitatea a fost întotdeauna anonimă, deci inexistentă.

(Ion Mihalache, *Adâncind brazda*, Tipografia „Ion Văcărescu", București, 1933, p. 45)

E necesar mai înainte de toate ca ceea ce cerem altora să ne impunem nouă înșine. Înainte de toate e necesar un necruțător simțământ de demnitate, înlăturând ceea ce este dubios sub raport moral. Este necesară o disciplină severă pentru asigurarea unității de acțiune.

(*Ibid.*, p. 47)

Despre țăranul român și satul românesc

Sufletul țăranului român: iată fântâna adevăratului naționalism românesc. Naționalismul care pornește de jos, din adâncuri, străbate și hrănește toate straturile până sus, aducând pretutindeni adevărata îndestulare.

(Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, p. 301)

Nădejdea în viitor nu poate fi decât acolo unde ne-a fost salvarea în trecut: *satul românesc - vatra țării*, care a păstrat și casa, și sufletul țării. A ridica acest țăran, familia lui și satul lui, înseamnă a arunca ancoră sigură pentru stat în valuri furtunoase și a croi drum sigur destinelor neamului nostru.

Salvând satul - salvăm statul, cu țărani și orășeni, cu agricultori și industriași, cu negustori, meseriași și muncitori, toți alimentându-se de la același izvor: capacitatea de muncă, de consum și de virtuți ale țăranului. Iar acest lucru se face sigur și efectiv prin colaborarea activă cu acest țăran, din ce în ce mai luminat.

(*Ibid.*, p. 451)

Țăranul român vrea pace prin înțelegere cu aliații, nu cu cei ațintiți cu ochii la hotarele noastre. [...]. Țăranul român vrea să muncească, dar să fie el stăpân pe rodul muncii și să fie și el părtaș în stăpânirea țării, potrivit muncii și jertfei ce i se cere. În această țărănime e garanția echilibrului la minte și în așezăminte.

(*Ibid.*, pp. 340-341)

Nu aramă sunătoare și nici țimbal răsunător este sufletul meu, ci clocot de pasiune și flacără de credință pe care o pun în lupta de reînnoire a sufletului românesc prin trezirea conștiinței și energiei țăranului român.

(Ion Mihalache, *op. cit.*, p. 6)

Realizarea cea mai de seamă a guvernării național-țărăniste rămâne însă contopirea națională sufletească obținută prin fuziunea sevei și prin colaborarea frățească a Provinciilor cu Regatul, sub conducerea fruntașilor noștri din Ardeal. Cine a cunoscut primejdia despărțirii sufletești între Provincii, care se vede în alte țări, numai acela poate să prețuiască marea operă națională realizată de noi. Suntem un stat compus din Provincii de frați ce au fost despărțiți veacuri și mii de ani. Se cuvenea să se acorde întâietate problemelor naționale și apoi, înlăuntrul statului consolidat, problemelor sociale. Cine ne acuză că am mers prea încet, uită acest lucru important.

(*Ibid.*, p. 17)

Despre statul românesc

România trebuie să fie, înainte de toate, România dreptății. Aceasta înseamnă a face cu putință fiecăruia locul ce se cuvine capacității sale de muncă, de inteligență, de talent, de cinste - în ordinea socială, în ordinea de stat.

România va fi un stat de muncă. Mina de aur curat este potențialul de lucru al națiunii române și disponibilitățile pământului. Dar de rodul muncii să nu profite parazitismul social, financiar și politic, ci însuși muncitorul.

România va fi un stat de autoritate în țara fărădelegilor și a tradiției abuzurilor, unde anarhia se cultivă de sus în jos. Autoritate înseamnă

înfrângerea abuzurilor, domnia legilor, prestigiul moral la bază. Și autoritatea morală se stabilește într-o țară măturându-se scara de sus în jos!

România va fi un stat de ordine, dar nu în afara legii. A arunca legea, înseamnă a recolta anarhie. Ordinea nu înseamnă lipsa de libertate. Libertatea este legată de firea omenească: pentru om și pentru națiune. [...] Ordinea înseamnă armonizarea libertății omului cu libertatea națiunii, cu libertățile altor popoare.

România va fi un stat creștin, ca expresie a imensei sale majorități din populația țării și ca o continuare a tradiției în care viața bisericii române a fost integrată în viața națională și publică.

România va fi un stat democrat în care națiunea întregă colaborează conștient și efectiv la opera de reconstrucție morală și materială a statului, asigurând un echilibru normal și permanent. Democrația nu înseamnă însă demagogie și anarhie, ci utilizarea politică a forțelor sociale și naționale, disciplinate în cadrul intereselor de stat și potrivit cu noile sale cerințe - în ritmul vremurilor.

(Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, pp. 342-344)

Despre Partidul Național Țărănesc

Partid Național Țărănesc! Fenomen natural actual. Partidul nostru n-a ieșit din teorie. Cum spuneam odată: „Apa din râu nu vine din laboratoare unde chimiștii au combinat nu știu câți atomi de hidrogen cu nu știu câți atomi de oxigen, ci țâșnește din stâncă și curge în puterea legii dumnezeiești a gravitațiunii". E un fapt al naturii. Îi cercetezi cauzele, tendințele, forțele, efectele. Dar nu-l inventezi. Așa este și Partidul Național Țărănesc. Este o stare de fapt. S-a născut spontan, din tranșee în Vechiul Regat, din revoluții în Provinciile românești. Trăiește, curge, îi simți viața, forțele, tendințele.

(Niculae Ionescu-Galbeni, coord., *Ion Mihalache – Țărănism și naționalism,* Cuvântare rostită la deschiderea Cercului de Studii al Tineretului Național Țărănesc din București în ziua de 17 decembrie 1935, Ed. GDAPP, București, pp. 6-7)

Despre „stânga" și „dreapta"

Mi-ar părea bine să fie chiar din acei care sunt înrolați în alte mișcări, care sunt clasificate în mod obișnuit de dreapta ori de stânga, o clasificare cu care nu mă pot împăca, copiată după francezi, unde are rostul ei. Dreapta ori stânga e în funcție de punctul luat ca centru. Unde este centrul? Mai degrabă noi suntem un partid de linie dreaptă și puțin îmi pasă că unii ne-ar considera de „stânga" sau alții ne-ar considera de „dreapta", când știm ce urmărim și știm că la țintă mergem în linie dreaptă!

(Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, p. 296)

Noi facem din țară și țărănime factori activi în politica țării. Cu primatul agriculturii, primatul muncii, primatul românismului, primatul fronti-

erelor. Noi cauza n-o trădăm. Noi ideologie străină nu importăm. Noi pe mâna unei puteri străine nu ne lăsăm. Noi linia demnității naționale n-o părăsim. La guvernare, ca și în opoziție. Țara are multe talente, dar puține caractere. Voim să facem și școală de caractere.

(Ibid., p. 376)

Despre proprietate și economie

Afirm aici din toată puterea convingerilor mele că proprietatea țărănească individuală, cooperativizată, completată cu ferme model și cu obștii de posesiune comună, acolo unde se va putea, pentru folosul obștesc este singurul sistem agrar muncitoresc viabil într-o țară de proprietate agricolă cu structură țărănească.

(*Ibid.*, p. 478)

Proprietatea țărănească în înțelesul nostru, cum este și proprietatea țărănească în țările din sud-estul european, nu este tocmai vechea proprietate țărănească întemeiată după Revoluția de la 1789, cu care proprietarul cel mic ca și cel mai mare poate să uzeze și să abuzeze în dreptul său. S-a putut forma acolo o burghezie țărănească, specifică în Apusul Europei, care nu este la fel cu aceea din Răsăritul Europei. Înțelegem însă că această proprietate individuală să nu fie fărâmițată, să fie comasată, concentrată, după puterea de muncă a unei familii. Și mai presus de toate, să fie cooperativizată și completată cu obștiile de folosință comună, acolo unde se va putea. De asemenea, va trebui să se formeze ferme care să aprovizioneze mica proprietate cu ceea ce nu poate obține direct: semințe selecționate, reproducători, pepiniere. Fie că ar fi a statului, fie că ar fi particulară, ferma nu înseamnă un mijloc de a strecura de la expropiere o mare proprietate care nu ar mai îndeplini o funcție socială. Ea ar veni să completeze necesitățile țărănești ale regiunii.

(*Ibid.*, pp. 476-477)

Întregul sector al economiei agricole presupune cooperatizare, care a însemnat și va însemna o reacție contra capitalismului, dar prin evoluție, autonomie, colaborare activă, libertate disciplinată, control cât de adânc. În toate țările de civilizație țărănească, aceste bunuri nu sunt datorate dictaturii, ci autodisciplinei liber consimțite. Sunt sectoare în care capitalismul individualist este chemat să fructifice intens. Sunt sectoare unde inițiativa capitalistă trebuie să se încadreze într-un program de stat controlat, îndrumat, cu forme specific românești. Și sunt sectoare unde statul trebuie să ia pe seama sa anumite industrii sau industrializări.

(*Ibid.*, pp. 370-371)

Fapt este că astăzi statele se amestecă direct în procesul economic. Este necesar ca statul român să se orienteze și să se reorganizeze așa ca și el să devină motorul și diriguitorul economiei românești. Va trebui și el să-și

dirijeze și raționalizeze economia națională în funcție de consum sigur și cu o rentabilitate cât de modestă.

(Ion Mihalache, *op. cit.,* pp. 30-31)

E necesară ridicarea productivității prin întemeierea cooperativelor sătești pentru procurarea și folosirea în comun a instrumentelor și mașinilor, organizarea asigurărilor mutuale.

(*Ibid.*, p. 61)

Despre probleme internaționale

Sunt elemente în păturile conducătoare, care de frica Rusiei ar prefera o nouă ocupație germană, s-ar lipsi poate de Basarabia, și de Ardeal, și de tot. Ele nu știu un lucru: că, în fond, și național-socialismul, și comunismul au distrus burghezia, deosebirea fiind numai aceea că bolșevismul a distrus-o și fizicește, iar nazismul a distrus-o economicește, politicește, moralmente. Și nazismul, ca și comunismul sunt tot așa de păgâne. Leneșe în gândire sau victimele unei vinovate propagande subvenționată din străinătate, acele elemente de la noi din țară cred că național-țărănismul și democrația națională și românească, adică țărănească, este tot cam un fel de *bolșevism*. Ele nu-și dau seama că bolșevismul și nazismul când stau față în față o fac pe contul țărilor mai mici. Ori se vor război cu teatru de război în țara noastră, ori se vor împăca tot pe spinarea noastră.

(Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, p. 378)

Ideea cooperatistă în viziunea lui Ion Mihalache

Cooperativizarea în agricultură este un concept elaborat de Ion Mihalache și de alți doctrinari ai PNȚ, în primul rând Virgil Madgearu, pe baza condițiilor concrete existente în agricultura României din anii interbelici și ținând seama de întreaga tradiție, de experiența istorică, existențială, social-economică și spiritual-culturală a țărănimii române de oriunde se va fi aflat ea înlăuntrul teritoriului național. Acest concept trebuie privit în contextul mai cuprinzător al ideologiei social-politice a PNȚ.

În viziunea lui Ion Mihalache și a PNȚ, cooperativizarea nu se referea la regimul proprietății funciare, ci la modalitățile de punere în valoare a acestei proprietăți, în interesul economic și social atât al proprietarului, cât și al comunității. Nu era vorba de o colectivizare a proprietății, ci de o cooperativizare a exploatării proprietății. Pentru Ion Mihalache, principiul proprietății individuale, private în general, și a celei țărănești, în special, era intangibil, și eventuala integrare a țăranului proprietar în forme asociative nu putea fi decât consecința acceptării libere a unor forme de exploatare și valorificare superioare în comun, prin structuri organizatorice cooperatiste.

Un singur citat în acest sens credem că este concludent: „Atâta vreme cât individualitatea omului joacă un rol important - mai important ca

mașina - în producția agricolă, proprietatea individuală este o necesitate nu numai pentru muncitorul de pământ, ci și pentru colectivitate".

(Text redactat de Alexandru Badea în cadrul Departamentele de Politici, Programe și Doctrină ale PNȚCD)

Ion Mihalache și răscoala din 1907

În martie 1907, în timpul răscoalelor țărănești, tânărul învățător Ion Mihalache a fost arestat la Topoloveni, ca instigator. Dus la poliția din Câmpulung Muscel și interogat de parchetul județean, a fost eliberat din lipsă de probe. Ulterior, el a publicat în „Neamul Românesc" al lui Nicolae Iorga articolul intitulat „Învățător = instigator", din care se reproduc mai jos unele pasaje semnificative pentru atitudinea sa politică.

Învățător = instigator

Răscoalele țărănești nu-și dezlănțuiseră încă toată furia înăbușită de vremuri în suflete, nu sosiseră încă în Vlașca, Teleorman, Dolj și Mehedinți, când „capii" răutăților, „instigatorii", erau deja știuți, demascați, dați în vileag prin presa reacționară. Cine alții decât „învățătorii" și „popii"?

Și, când împrejurări fatale fac să apară în capul răsculaților unul, trei, zece învățători sau preoți dintr-un corp de 10-12 mii, justiția și istoria vor spune dacă e adevărat și din ce pricini, atunci dovada e ca și făcută. Și urlă presa reacționară că toată răspunderea răscoalelor cade în sarcina acestor „instigatori".

Pentru cine vrea să știe de-acum înainte rolul nostru de „instigatori", putem să le spunem păcatele ce facem.

Dacă a învăța carte, tu, unul singur, pe 100-150 de copii ai mujicilor, pentru 76 de lei pe lună, se cheamă „instigație", atunci noi suntem „instigatori".

Dacă jertfindu-ți timpul tău liber, i-ai învățat cum să-și facă unele lucruri pe care le cumpărau din piață, cum să-și îngrijească singuri grădina pe care o făcea bulgarul, cum să se roage în cor pentru izbăvirea lor și a părinților lor și asta se cheamă „instigație", noi suntem „instigatori".

Dacă ai îndrăznit, tu, săracule, ca fără plată să faci și școală de seară cu oamenii vârstnici, să-i înveți să scrie, să citească, să socotească, pentru ca să micșorezi rușinea țării adusă de mulțimea analfabeților ei, asta este o altă „instigație", și noi suntem „instigatori"!

Dacă la biserică, la cercurile culturale, la șezători, îi vei sfătui cum se ține o gospodărie, cum se țin vitele, cum se muncește pământul, cum se cresc copiii, și asta se cheamă „instigație", iarăși - noi suntem „instigatori".

Dacă a arăta țăranului nostru cum trăiesc țăranii din alte părți, se chiamă „instigație", dacă, mai ales, a face politică în așa chip ca țăranul să deschidă bine ochii pe cine trimite să-i reprezinte părerile și nevoile, să-i

spună focul la cei mari, adică a-l povățui să nu mai aleagă ca deputați ai lor pe toți veneticii din lumea asta, ci pe oamenii lor de încredere, este o și mai mare „instigație", atunci, da, noi suntem „instigatori".

Și cum n-ar fi toate acestea „instigații", când prin ele sunt paralizate interesele atâtor clase și lovite prejudecățile atâtor inși din cei puternici?

Acestea sunt faptele noastre. Pentru asta suntem „instigatori"? Fie. Ce să mai zicem? Conștienți de curățenia sufletului nostru și de dreptatea cauzei ce apărăm, nu putem decât pleca fruntea. Va veni în curând momentul când istoria va arăta cine sunt adevărații „instigatori", care ei vor purta sarcina unui iad întreg de păcate. Atunci vor roși acei ce vor fi prinși ca răspunzători de nelegiuirile săvârșite.

(Ion Mihalache, *Ce politică să facem*, Ed. Litera, București, 1995;
„Învățător = instigator", pp. 178-197,
în *Neamul Românesc*, anul II-1907, nr. 3)

Ion Mihalache despre binele comun

Ce este binele comun? Cât este de larg cadrul acestuia? Cu alte cuvinte, care este ideea dominantă ce servește ca punct de plecare în politică?

Se credea și tot se mai crede încă faptul că în politică, la fel ca și în religia creștină, se poate porni de la ideea evanghelică „toți oamenii sunt frați" – iubirea frățească fiind punctul de plecare. Și de aici, câte visuri, câte reverii politice, dezvoltate de socialiștii-internaționaliști și nu numai de aceștia!

Binele general, care în prezent constituie punctul de plecare la națiunile de frunte, este binele națiunii, binele statului. Ideea precumpănitoare în politica generală este ideea de stat, și anume de stat național. Toate națiunile își întemeiază din ce în ce mai mult dezvoltarea lor pe ideea de naționalitate, de stat. Și întreaga cultură dezvoltă din ce în ce mai mult această idee. Caracterul general al politicii popoarelor devine din ce în ce mai naționalist, iar statele, din ce în ce mai puternice, ca state. Astfel, statul modern se apropie de statul antic, prin preponderența sa mai presus de orice alte interese private sau de clasă. Deosebirea este că statul modern își bazează puterea pe forța conștientă pe care o reprezintă fiecare cetățean și fiecare clasă. Nu este suficient să fii soldat disciplinat, ci se cere să fii, totodată, și cetățean conștient de datoriile și drepturile pe care le ai.

O viață, oricât de intensiv și bogat trăită, ca individ și clasă, își are rostul numai în măsura în care se asigură binele obștesc. „Întâi statul și, în cadrul lui, binele particularilor". Pentru binele statului este necesară solidarizarea tuturor cetățenilor și a tuturor claselor sociale.

(*Ibid.*, pp. 145-146, în *Vremea Nouă*,
nr. 5-7, ianuarie-februarie 1912)

2.2.3. Discursul lui Ion Mihalache la înmormântarea lui Spiru Haret

Doamne al Tăriilor, dă putere glasului meu să poată plânge durerea ce îneacă sufletul a 6.000 de învățători ai țării - acum când părintele lor îi părăsește - și să poată plânge durerea a milioane de țărani, acum când cel mai mare iubitor al lor de la Cuza și Kogălniceanu încoace îi lasă.

A murit, fraților, Spiru Haret! Și moartea lui Spiru Haret înseamnă cea mai mare lovitură pentru învățătorimea și țărănimea română, cu care el era identificat în simțăminte și aspirații. Înspăimântați de imensitatea golului ce lași în urmă, strigă în noi cu tărie – și toate văile și câmpiile țării poartă răsunetul acestui strigăt – măreața operă ce ai săvârșit pentru a noastră mântuire.

Ne chinuiam să trezim la viață satele noastre. Cei mai mari și cu putere vedeau în aceasta o operă de anarhie; și slabi, risipiți fără pic de stabilitate și de garanție legală, eram de batjocura tuturor și toți ne huleau.

Ești cel dintâi care ne-ai înțeles și iubindu-ne cu iubirea sufletului de apostol, în loc să ne lovești, ne-ai ajutat; în loc să ne oprești, ne-ai îndemnat. [...] Totdeauna cu capul sus, ne-ai îmbărbătat și ne-ai strigat: „Înainte, cu credință, în izbândă". Și școlile noastre s-au populat, și numărul nostru s-a împătrit. Și școala poporului a servit nevoile lui. Lumina a pătruns în masele largi ale poporului.

Dar ceea ce va lega pentru veșnicie numele lui Haret cu țărănimea română este „activitatea extrașcolară". Țăranul adult este chemat la adunări, prin cercuri, și începe și el să ia parte la rosturile țării acesteia, căci și el este fiu al țării acesteia; pentru el se organizează biblioteci populare, societăți corale și de lectură. Și odată cu mișcarea populară culturală, se organizează mișcarea economică prin băncile populare, obștești, cooperative, care-l scapă pe țăran de cei care-l storceau și-l fac stăpân pe munca lui, conștient de soarta lui și de interesele lui.

Opera nu era desăvârșită. Și noi știm cât îl muncea gândul de a ajuta să se facă mai degrabă dreptatea cea mai mare, cea întreagă, chemându-se și țărănimea la viața politică a țării. N-ai avut parte s-o vezi înfăptuindu-se. Ea se va înfăptui sub puterea ideilor ce ai semănat, precum la căldura soarelui de primăvară se deșteaptă viața în grăuntele amorțit și crește firul verde chiar printre bolovanii de piatră prăvăliți în cale – așa la raza ideii ce ai semănat, forțele trezite vor cere dreptul la viață.

Mergi, slăvitule, în Împărăția Domnului. Și nu ne uita nici de acolo pe toți cei ce ne-ai iubit. Pune cuvânt de bine pe lângă Atotputernicul să lumineze pe toți oblăduitorii țării acesteia și să înmoaie inima celor tari, ca toți să ducă înainte opera-ți măreață. Și Tu, Doamne Atotputernic, să ai în paza și grija Ta pe al nostru Spiru Haret. Un norod întreg, cuprins de jale și de suferințe, Te roagă!

(*Ibid.*, pp. 186-187, în *Universul*, 21 decembrie 1912, pp. 1-2)

2.3. CORNELIU COPOSU, PREȘEDINTELE PNȚCD (1990-1995)

Autorii acestei lucrări au gândit ca introducerea la acest subcapitol să înceapă cu „Ruga" lui Corneliu Coposu:

Cerne, Doamne, liniștea uitării
peste nesfârșita suferință,
seamănă întinderi de credință
și sporește roua îndurării.

Răsădește, Doamne, dragostea și crinul
în ogorul năpădit de ură
și așterne peste munți de zgură
liniștea, iertarea și seninul.

2.3.1. Repere biografice

- Corneliu Coposu s-a născut în data de 20 mai 1914, la Bobota, județul Sălaj, ca fiu al protopopului greco-catolic Valentin Coposu - doctor în teologie, colaborator și prieten cu Iuliu Maniu - şi al Aureliei, fiică de preot. A fost educat într-o familie care desfășura o intensă activitate politică pentru recunoașterea drepturilor românilor din Imperiul Austro-Ungar prin lupta Partidului Național Român.
- Corneliu Coposu a urmat școala confesională română unită din Bobota şi apoi Liceul „Sfântul Vasile cel Mare" din Blaj.
- Rolul cel mai important în evoluția sa ulterioară l-a jucat apropierea şi influența celui mai important artizan al Marii Uniri din 1918, Iuliu Maniu, care i-a devenit mentor şi model de-a lungul întregii sale vieți.
- La numai 16 ani a intrat la Facultatea de Drept și Științe de Stat din cadrul Universității „Ferdinand I" din Cluj. După absolvirea studiilor universitare, în 1934, s-a înscris la doctorat, pe care l-a obținut după trei ani.
- În anul 1933 a înființat filiala Cluj a PNȚ, iar în 1935 a fost ales președinte al Uniunii Studenților Democrați din Universitatea Cluj și președinte al Tineretului Național Țărănesc (1935-1937).
- Una dintre activitățile intelectuale şi politice ale lui Corneliu Coposu a fost legată de activitatea jurnalistică, fiind un talentat și incisiv ziarist politic. În primii ani de jurnalism a colaborat la cotidianul țără-

nist clujean „România Nouă”, condus de Zaharia Boilă, la „Mesajul” din Zalău și la „Unirea” din Blaj.

- În 1937, în urma procesului Škoda în care fruntașul țărănist Romulus Boilă a fost acuzat de corupție în cadrul unui contract de armament, Corneliu Coposu a fost acuzat de posesia unor documente. Potrivit declarațiilor sale ulterioare, a dovedit că, de fapt, regele Carol al II-lea a solicitat în mod expres ca în proces să fie implicat și Maniu, drept răzbunare pentru campania dusă de acesta împotriva „camarilei” regale. Coposu a fost condamnat la trei luni și o zi de închisoare.
- După cedarea Ardealului de Nord Ungariei horthyste prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940, tânărul om politic s-a stabilit la București, fiind unul dintre inițiatorii proiectului jurnalistic „Ardealul”, platforma refugiaților transilvăneni. La acest ziar a îndeplinit funcția de prim-editor (1941-1944).
- În perioada 1937-1947, Corneliu Coposu a fost secretarul personal şi apoi secretarul politic al lui Iuliu Maniu, însoțindu-l în toate misiunile şi negocierile politice importante. După mulți ani, Corneliu Coposu afirma: „Am fost umbra lui, pentru că nu m-am despărțit niciodată de el, n-am lipsit de la nicio activitate desfășurată de el în perioada aceasta și aș putea afirma că am fost persoana cea mai apropiată de Maniu vreme de zece ani”.
- În afara de colaborarea la săptămânalul „Ardealul”, Corneliu Coposu a scris în publicații precum: „Zorile”, „Dacia”, „Saniter”, „Curentul”, „Cuvântul Liber”, „Dreptatea” - oficiosul PNȚ din București, unde a și făcut parte din Consiliul de administrație după 23 august 1944.
- La 24 octombrie 1942, Corneliu Coposu s-a căsătorit cu Arlette Marcovici, fiica generalului Ioan Marcovici, care făcuse parte din primul Guvern Maniu.
- Corneliu Coposu a devenit în 1945 președintele filialei PNȚ-Sălaj şi a fost ales secretar general adjunct al PNȚ.
- În anul 1946, la numai 32 de ani, Corneliu Coposu a fost promovat în funcția de secretar al Delegației Permanente, în cadrul celui mai mare partid de mase al perioadei interbelice.
- Împreună cu întreaga conducere a PNȚ, Corneliu Coposu a fost arestat la 14 iulie 1947, deși nu făcuse parte din grupul de la Tămădău. A rămas timp de nouă ani în arest preventiv, fără să fie judecat, până în 1956, când i s-a intentat un proces de „înaltă trădare a clasei muncitoare” şi pentru „crimă contra reformelor sociale”, fiind condamnat la muncă silnică pe viață. A fost „plimbat” prin numeroase penitenciare, iar la închisoarea de la Râmnicu Sărat a „beneficiat” de un regim sever de izolare, până în 1962, când, „eliberat”, a ajuns în domiciliu

obligatoriu (D.O.) în Bărăgan, în comuna Rubla (actualul sat Valea Călmățuiului, aparținător de orașul Însurăței, județul Brăila).

- În aprilie 1964, Corneliu Coposu a fost pus în libertate după 17 ani de detenție la Văcărești, Jilava, Pitești, Malmaison, Craiova, Aiud, Gherla, Sighetu Marmației, Râmnicu Sărat, Poarta Albă, Capul Midia, Canalul Dunăre-Marea Neagră.
- Soția sa, Arlette Coposu, a fost arestată în 1950 şi implicată într-un proces înscenat de spionaj. După 14 ani de închisoare, a ieşit grav bolnavă şi a murit la 27 decembrie 1965, la mai puțin de doi ani după ce și-a revăzut soțul.
- După 1964, Corneliu Coposu, marginalizat în viața publică, a fost angajat pe posturi minore în mai multe întreprinderi de stat, fiind permanent urmărit şi convocat periodic la Securitate. Până în anul 1989 i s-au făcut 27 de percheziții domiciliare și i s-au confiscat documente şi manuscrise. De asemenea, a fost chemat la Securitate pentru interogatorii de peste 100 de ori. Dosarul său de urmărire informativă are 38 de volume, cuprinzând peste 17.000 de file, existente acum în arhiva Colegiului Național pentru Studierea Arhivelor Securității.
- În anul 1987, Corneliu Coposu a afiliat PNŢ, partid aflat în clandestinitate, la Internaționala Creștin Democrată, *in pectore*, în cadrul unei întâlniri private cu Jean-Marie Daillet, reprezentantul acestei organizații, aflat într-o vizită în România.
- În noaptea de 22-23 decembrie 1989, Corneliu Coposu, alături de un grup de național-țărăniști, a anunțat printr-un mesaj-manifest reintrarea în viața publică a PNȚ, devenit - prin afilierea din 1987 - Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (PNȚCD).
- În calitate de președinte al PNȚCD, la 8 ianuarie 1990 a înscris partidul la Tribunalul Municipiului București. Înțelegând că Revoluția a fost deturnată de noua putere fesenistă, Corneliu Coposu a preluat misiunea grea de a conduce opoziția în România postcomunistă.
- Fidel crezului său monarhic, a făcut o vizită Regelui Mihai I la Versoix (1991). Legăturile cu Suveranul şi Familia Regală au continuat până la sfârșitul vieții sale.
- La primul Congres al PNȚCD, din 27 septembrie 1991, Corneliu Coposu a fost ales președintele partidului.
- Corneliu Coposu a fost președintele Convenției Democrate Române (1991-1992), o alianță politică și electorală formată din partide și formațiuni civice care reprezentau opoziția față de guvernarea Frontului Salvării Naționale al lui Ion Iliescu și Petre Roman.
- În urma alegerilor legislative din 1992, Corneliu Coposu a devenit senator de București. A activat, de asemenea, pe plan international,

printre altele în calitate de membru în Consiliul Uniunii Europene Creștin Democrate și în Internaționala Creștin Democrată. A participat la diverse congrese și reuniuni ale partidelor creștin-democrate frățești (Marea Britanie, Luxemburg, Suedia, Grecia, Franța, Elveția).

- În mai 1995, Corneliu Coposu a fost învestit cu ordinul de Ofițer al Legiunii de Onoare, cea mai înaltă distincție acordată de Republica Franceză cetățenilor străini, iar la 6 octombrie 1995, a primit această decorație din mâna ambasadorului Franței la București, Bernard Boyer, în numele președintelui Jacques Chirac.
- Ultima apariție în public a Seniorului Corneliu Coposu a fost la Conferința Națională a Organizației de Femei a PNȚCD din data de 21 octombrie 1995.
- Corneliu Coposu a încetat din viață în data de 11 noiembrie 1995 la Spitalul Universitar București și a fost înmormântat la Cimitirul Belu Catolic, fără funeraliile naționale, dar cu zeci de mii de oameni veniți să-l conducă pe ultimul drum.

2.3.2. Din ideile politice ale lui Corneliu Coposu

Epilog al Revoluției

Dumnezeu a fost cu noi și ne-a izbăvit odată din robie! Un gând cucernic în memoria celor care și-au vărsat sângele pentru scumpa noastră libertate. Îmbrățișăm, cu toată căldura sufletelor noastre, generația tânără a României: pe superbii noștri studenți, elevi și muncitori, din Capitală, din Timișoara și de pretutindeni, care au înfruntat, cu pieptul deschis și cu brațele goale, gloanțele nelegiuite ale satanicei dictaturi și au înfrânt, prin eroismul lor, cel mai tiranic regim de opresiune din istoria milenară a țării. A fost victoria lor. Ei au restaurat demnitatea românească.

Aducem omagiul nostru bravilor muncitori, care au păstrat, în sufletele atât de chinuite, dragostea de libertate și au dovedit lumii întregi că virtutea românească nu poate fi înfrântă.

Salutăm, cu dragoste și mândrie, armata noastră vitează, care s-a alăturat, fără ezitare, poporului de care aparține. […]

În acest moment istoric, în care se îngroapă patru decenii de fărădelegi, aducem închinarea noastră smerită marilor patrioți ai istoriei noastre, răpuși de întunecata dictatură: Iuliu Maniu, Constantin Brătianu, Ion Mihalache, Gheorghe Brătianu, Titel Petrescu și Lucrețiu Pătrășcanu, precum și celor peste două sute de mii de martiri ai rezistenței, căzuți sub gloanțe ucigașe sau omorâți în temnițe, lagăre și ocne.

Trimitem gratitudinea noastră națiunilor și guvernelor care ne-au întărit, în neostenita încleștare, curajul moral și ne-au sprijinit în lupta noastră deznădăjduită.

Am ocolit, prin victoria din preajma Crăciunului, blestemul urmașilor noștri și ne-am rânduit între cei vrednici de prețuire. Să nădăjduim că destinul ne va feri din calea altor catastrofe. Trăiască România!

(Corneliu Coposu, *Renașterea*, 18 ianuarie 1990)

Înapoi nu ne întoarcem!

Partidul pe care am onoarea să-l conduc consideră că revoluția populară nu s-a născut doar cu scopul să doboare tirania, dar și cu acela, mult mai important, de a șterge o ideologie ca cea comunistă, străină firii poporului nostru și care s-a demonstrat falimentară nu numai în Europa de Est, ci și în întreaga lume. Prin urmare, înainte de toate, suntem anticomuniști.

În al doilea rând, suntem un partid patriotic și național, însă nu șovin, deoarece un popor nu are o coloană vertebrală dreaptă până când nu-și câștigă independența față de străini.

În al treilea rând, suntem un partid creștin, deoarece omul fără credință nu este un om întreg. Nu suntem un partid confesional, însă considerăm că libertatea cultului este unul din drepturile fundamentale ale omului și care, deci, trebuie garantat.

În sfârșit, așa cum spune și numele nostru, purtăm în noi moștenirea vechiului partid țărănesc, în măsura în care pământul aparține proprietarilor săi legali și lor trebuie să li se restituie. Nu este vorba doar de problema economică; în cultivarea pământului se redescoperă toate acele tradiții milenare care sunt esența însăși a unei comunități umane.

Dacă vom câștiga alegerile, în politica externă vom lupta pentru idealurile unității europene. Vreau să precizez că noi considerăm „Casa europeană" a lui Gorbaciov drept o capcană: Europa va putea să fie unită numai când va fi eliberată de comunism. [...]

E imposibil de precizat cât timp îi va trebui României ca să-şi revină, însă un lucru e sigur: înapoi nu ne întoarcem!

(Interviu cu Corneliu Coposu consemnat de Stefano Mensurati, „Secolo d'Italia", 27 decembrie 1989; după *Cotidianul-Alternativa*, 1 decembrie 1995; în *Corneliu Coposu în fața istoriei*, Gabriel Țepelea, coord., ediția a II-a completată, colecția „Problemele timpului", Ed. Metropol, București, pp. 59-60)

Comunismul este un blestem care ne ține în întuneric

Este greu de spus când vom scăpa de comunism. Fără îndoială că acum vom intra sub conducerea unor structuri comuniste. Comunismul pe care îl vor prezenta va avea fața schimbată. Este greu de închipuit că s-ar putea trece în 24 de ore de la un regim totalitar la o democrație reală.

Ceea ce sperăm noi este că vom avansa treptat până la realizarea unui regim cu adevărat democratic. N-aș putea să fac un pronostic exact şi să fixez limita dincolo de care nu va mai exista comunism, tendințe comuniste, limbaj comunist, structuri comuniste, momentul în care va dispărea acest blestem care ne-a ţinut în întuneric.

(Interviu cu Corneliu Coposu, consemnat de Titus Pop, *Nu*, 16-23 iunie 1990)

Testamentul lui Iuliu Maniu

„Întâmplarea a făcut să am o ultimă întâlnire cu Iuliu Maniu în pușcărie. Am fost vecini de celulă la Malmaison, la închisoarea din Plevnei. Şi într-o noapte, când era de serviciu un comisar devotat nouă, acesta mi-a înlesnit o ultimă întrevedere cu Maniu. Era în octombrie 1947. Maniu era în celula nr. 2, eu eram în celula nr. 3. În timpul nopții, comisarul de care v-am spus a deschis celulele şi mi-a dat posibilitatea să intru în celula lui Maniu. Maniu era slăbit. Se vedea efectul hărțuielii şi al regimului dur. Am reușit să stau de vorbă cu el. Mi-a manifestat certitudinea lui că nu va ieși viu din pușcărie. Mi-a spus că dacă voi supraviețui holocaustului comunist, «Să nu lăsăm să moară Partidul Național Țărănesc», care are un trecut glorios şi al cărui viitor reprezintă o necesitate absolută pentru noua organizare a ţării românești. Acesta a fost unul din legatele testamentare verbale ale lui Maniu", a precizat Corneliu Coposu.

(Interviu cu Corneliu Coposu, consemnat de Nicolae Ţone, *Tineretul Liber*, 29 octombrie/3 noiembrie 1991)

Obiectivele opoziției democratice

Opoziția noastră are drept obiective:

- Asigurarea libertăților individuale şi colective, a drepturilor omului, a instituțiilor democratice, a economiei de piață;
- Restituirea bunurilor confiscate sub comunism;
- Constituirea unui stat de drept;
- Asigurarea egalității între toți componenții societății, indiferent de origine etnică, convingeri politice, credințe religioase ori confesionale, stare socială;
- Scoaterea din vigoare a legilor reacționare, partinice, cu tendințe colectiviste, care afectează interesele individuale;
- Promovarea privatizării în toate domeniile;
- Reforme democratice fundamentale în toate domeniile;
- Asigurarea bunei funcționări a agriculturii private, prin acordarea de credite pe lungă durată proprietarilor care intenționează să-ți consolideze suprafețele agricole recuperate în loturi prospere şi rentabile, de utilitate socială;

- Promovarea meșteșugurilor și protecția micii industrii particulare;
- Cointeresarea muncitorilor prin cote de proprietate în industria mare;
- Asigurarea unei existențe decente pentru toți cetățenii.

(Din Raportul politic elaborat de Corneliu Coposu în ianuarie 1992 și trimis lui Niculae Ionescu-Galbeni pentru definitivare și transmitere la Ambasada SUA din România, în vederea informării acesteia despre obiectivele opoziției democratice)

PNȚCD nu își negociază principiile

Principiile nu se negociază. Concepțiile celor care definesc politica drept un lanț de compromisuri, deși își pot găsi corespondențe, nu duc nicăieri. Elementul etic trebuie să predomine și în viața politică. A-ți respecta principiile este o condiție *sine qua non* a unui om care vrea să fie un om politic și nu un politician.

(Corneliu Coposu, *Curierul Național*, 23 iunie 1992;
în Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.,* p. 10)

Orice partid politic are obligația de a candida pentru a ajunge la putere și a-și pune în aplicare propriul program. Nici PNȚCD nu face excepție, nu am renunțat niciodată la dorința de a guverna. Faptul că eu personal nu vreau să fiu prim-ministru, ministru, nu înseamnă că partidul nu dorește să ajungă la putere. Dimpotrivă, este obligat să dorească să-și pună în valoare propriul lui program.

În materie de principii, sigur că se ajunge de multe ori la compromisuri pe linie de tactică și de strategie. Însă în momentul în care s-ar face un compromis pe linie de principii, acesta este condamnabil.

(Interviu cu Corneliu Coposu, *Revista 22*, 7-13 decembrie 1994;
în Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.,* p. 10)

Promovarea tineretului

Ducem o mare nevoie de generație intermediară și de generație tânără, care trebuie să-și facă rodajul pentru a prelua ștafeta de la noi. [...]

Noi trebuie să pregătim generația care va prelua de la noi conducerea partidului şi aceasta nu se poate face în 24 de ore, ci cu o pregătire prealabilă şi cu o armonizare între generații, pentru ca preluarea ştafetei să se poată face armonios şi fără niciun fel de situații conflictuale şi ruperi de continuitate.

(Corneliu Coposu, *Dreptatea*, 29 ianuarie 1993;
în Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.,* p. 114)

Abaterea de la integrare, o crimă împotriva națiunii

În momentul în care o țară reprezintă interes pentru marile puteri, ea beneficiază de o atenție deosebită. Totul depinde dacă guvernanții știu să exploateze în folosul țării acel moment, pentru că este momentul decisiv de

care depinde viitoarea organizare a păcii în sud-estul Europei, în Balcani: o liniște asigurată în Europa asigură și liniștea Balcanilor. De aceea, eu cred că Puterea are obligația din punct de vedere moral să se mențină pe o poziție de oază de liniște în sud-estul Europei și, pe de altă parte, să caute „umbrela protectoare" a instituțiilor atlantice pentru a asigura independența, suveranitatea și integritatea ei teritorială. [...]

Este obligatorie integrarea noastră în instituțiile atlantice, în NATO, pentru ca la adăpostul NATO să ne putem dezvolta în conformitate cu destinul pe care-l are Țara Românească. Deci, orice fel de tendință a Puterii de a se abate de la drumul nostru spre integrarea europeană, de integrare în forțele Pactului Atlantic, este o crimă împotriva națiunii.

(Interviu cu Corneliu Coposu, televizat în 1994,
preluat în *Evenimentul zilei*, 23 noiembrie 2002)

Nu sunt tentat de funcții publice

Mi s-a spus de nenumărate ori că atitudinea mea frizează absurdul. Pentru că nu se poate să conduci un partid - mai ales un partid puternic, cu pretenții de a participa la alternativa de guvernare - fără să te ambiționezi în același timp să conduci destinele țării pe care şi le asumă partidul respectiv. Eu nu am avut niciodată această tentație. Nu mi-am dorit să fiu prim-ministru, ministru sau președinte de adunări legiuitoare, ori președinte de republică.

Eu consider că lucrul cel mai important pe care mi-l oferă viața este consolidarea partidului pe care îl conduc. Cred că este mult mai important pentru viitorul politic al României să asiguri continuitatea şi viitorul PNȚCD decât de a ocupa funcții publice.

Existența în viața politică a țării a unui partid ce are ideologia PNȚCD este indispensabilă, iar pe de altă parte consider că aplicarea doctrinei partidului nostru este deosebit de benefică pentru viitorul poporului român. De aceea cred că datoria principală a mea este să conduc şi să fac să progreseze partidul lui Iuliu Maniu. Dacă voi reuși şi în ce măsură voi reuși, pot considera că mi-am făcut datoria.

În ceea ce privește ocuparea demnităților publice, las drum liber tuturor oamenilor care se consideră apți să facă față unor obligații şi unor sarcini grele, mai cu seamă în împrejurările extrem de critice cu care se confruntă țara.

(Interviu cu Corneliu Coposu, consemnat de Ileana Lucaciu,
Expres Magazin, 7-14 noiembrie 1995)

În fond, nu e importantă persoana mea, e importantă ideea legată de activitatea mea. Dacă această idee triumfă și dacă ea este îmbrățișată de prietenii mei și de opinia publică, apariția sau dispariția mea sunt secundare.

Totul este să supraviețuiască o atitudine. Dacă aceasta triumfă, dispariția mea nu mai este semnificativă.

(Corneliu Coposu, *Dreptatea*, ediție specială, 14 noiembrie 1995;
în Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, p. 10)

Integritatea României

Integritatea noastră teritorială până la frontierele estice ale neamului este o obligație sfântă, ca a XI-a poruncă a decalogului românesc.

(Corneliu Coposu, *Ziua*, 14 august 2004,
suplimentul „Dosarele ultrasecrete")

O speranță!

Mă întrebați dacă sunt mulțumit de cariera mea politică. Dacă numiți carieră politică și cei 18 ani de pușcărie... cred că, din punctul meu de vedere, mi-am făcut datoria. Faptul că am militat pentru același obiectiv, n-am tranzacționat niciodată cu principiile, că n-am cedat niciodată din obiectivele care privesc independența națională, integritatea țării și principiile democratice, faptul că am fost în stare, pentru aceste principii, care sunt cuprinse în programul nostru, să fac cu seninătate 18 ani de pușcărie, fără a accepta dizolvarea partidului făcută de o forță de ocupație străină, și faptul că în noaptea care a urmat Revoluției din decembrie am relegalizat Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat, care între timp a ajuns cel mai mare partid din România, mă fac să afirm că mi-am făcut datoria față de partid și, implicit, față de țară.

Sper că generația viitoare care va prelua ștafeta se va achita de răspunderea care va apăsa pe umerii ei și că obiectivele pe care le-a țintit de 148 de ani partidul nostru vor fi duse la îndeplinire.

(Interviu cu Corneliu Coposu, realizat de Vartan Arachelian, difuzat de TVR
în 10 aprilie și 13 noiembrie 1995, preluat în *Ziua*, 11 noiembrie 2000)

Testamentul politic al lui Corneliu Coposu

Descoperit la 23 de ani de la moartea istoricului lider al PNȚCD, testamentul politic al lui Corneliu Coposu a fost prezentat public duminică 20 mai 2018. Președintele executiv al Fundației „Corneliu Coposu", Ion Gherasim, și surorile lui Corneliu Coposu au decis să-l dezvăluie în ziua în care s-au împlinit 104 de ani de la nașterea Seniorului.

Conținutul testamentului a fost prezentat integral de Ion Gherasim, alături de personalități, precum Costin Borc, Ana Blandiana, Ion Caramitru, Dan Grigore, Doru Mărieș, Tudor Dunca, dar şi în prezența a sute de simpatizanți şi cunoscuți ai Seniorului.

Testamentul a fost scris de Corneliu Coposu în noapte de 24 spre 25 iulie 1994, de pe patul de spital. Urma ca în dimineața zilei de 25 iulie, Corneliu Coposu să fie supus unei intervenții chirurgicale pe care, cu câte ceasuri

înainte, o simțea ca fiind sfârșitul: „S-ar putea ca intervenția chirurgicală să-mi fie fatală”.

„În momentele de răscruce, care învederează scadențele inevitabile şi rigoarea fără excepții a legilor firii, oamenii au deprinderea de a schița intenții sau dorințe care să supraviețuiască dispariției lor. Neavând nicio avere sunt scutit de obligația de a da destinație unor «bunuri». [...]

Doresc să fiu înmormântat fără pompă, fără cuvântări, în cimitirul din București. Conducerea Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat trece sub jurisdicția lui Ion Diaconescu, prim-vicepreședinte. Nădăjduiesc sincer ca toți prietenii politici să-i dea concursul, să-l sprijinească şi să contribuie la consolidarea Partidului. Blestemul lui Iuliu Maniu şi al lui Ion Mihalache se va abate asupra celor care, profitând de provizorat, vor încerca, prin mijloace neloiale, să-şi valorifice veleitățile.

Generația veche, din care fac şi eu parte, şi-a făcut cu prisosință datoria. Ultima ei obligație este, ca prin seninătate şi înțelepciune, să predea ştafeta generațiilor viitoare. Îmi pare rău că nu am ajuns să conduc eu această operațiune firească. Sper că se va realiza fără convulsiuni. Frământările din trecut ale generațiilor apuse trebuie să ne servească drept învățământ. Au fost mulți orgolioși care au experimentat desprinderea din Partid, în ideea că vor realiza înfăptuirile visate (Vaida, Stere, Iunian, Lupu, Călinescu). I-a înghițit pe toți istoria, iar partidul a rămas. Soarta disidenților şi a fripturiștilor e pecetluită. Din păcate, oamenii nu ţin seama de experiențele din trecut.

Am încredere că Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat va fi cel mai puternic partid politic al României de mâine. Am încredere în viitorul României. Cred că această catastrofă a ultimelor decenii, comunismul, s-a prăbuşit iremediabil. Cred că în România se vor instaura instituțiile democratice. Cred că restaurarea monarhiei este salvarea noastră. [...]

Desigur că prietenia, aprecierea şi simpatia mea se îndreaptă către zeci şi sute de persoane apropiate. [...] Leg mari speranțe de activitate politică viitoare de tinerii mei prieteni, de a căror carieră viitoare am încercat să fiu preocupat: Costin Borc, Ionuț Munteanu, Ionuț Gherasim. Le prevăd un viitor bun. Simpatia mea pentru tânăra generație de parlamentari, a căror promovare a fost benefică pentru Partid. [...] Multă încredere în rodajul şi afirmarea supleanților noştri.

Cred că forțele partidului trebuie împrospătate prin integrarea unor valori de necontestat, care vor fi benefice pentru dezvoltarea ulterioară a formațiunii noastre. Mă gândesc la Emil Constantinescu, Gheorghe Şerban, Laurențiu Ulici, doctorul Nae Constantinescu, Romulus Rusan. [...]

Câteva concluzii finale: cred că mi-am făcut datoria față de țară, față de conştiința mea. Nu cred că am să-mi reproşez vinovății majore. Am căutat

să-mi respect principiile, angajamentul ideologic şi toate acţiunile născute din dragoste de Patrie şi de neamul românesc. Dacă ar fi să o iau de la capăt, aș proceda la fel, chiar ţinând seama de perspectiva anilor de puşcărie, de suferinţele îndurate.

Sunt convins că politica este o activitate morală şi nu poate fi delimitată de etică şi de onestitate. Am preţuit întotdeauna oamenii cinstiţi şi leali şi am avut strângere de inimă atunci când prin forţa împrejurărilor am fost obligat să lucrez sau să fiu în preajma lichelelor şi a oamenilor fără caracter. Am detestat pe cei care negociază principiile, deoarece cred că nu este îngăduit să faci compromisuri care schimbă esenţa obiectivelor pentru care militezi.

Politica nu poate fi acceptată ca mijloc de promovare a intereselor proprii. Serviciile pe care le aduce dezinteresat un om politic trebuie să servească poporul, comunitatea, interesele generale.

Am cunoscut şi detestat, din prima tinereţe, materialismul istoric şi dialectic, concepţiile marxiste, tezele lui Engels, isprăvile lui Lenin. Cred că era comunistă, impusă ţării noastre după cel de Al Doilea Război Mondial, a fost cea mai mare catastrofă din istoria românească. Nu ştiu în câtă vreme vom recupera stagnarea malefică pe care ne-a impus-o.

Dacă aș fi întrebat în ziua judecăţii despre urmele pe care le lasă străduinţele mele de o viaţă, aș răspunde fără ezitare că mă socot cel puţin co-ostenitor la supravieţuirea Partidului Naţional Ţărănesc, peste cele aproape cinci decenii de teroare. Că mă felicit pentru integrarea Partidului (cu câte riscuri!) în Internaţionala Creştin-Democrată în 1987, într-o epocă de cumplită persecuţie şi supraveghere poliţienească.

În noaptea Revoluţiei din decembrie am relegalizat Partidul, scriptic desfiinţat în iulie 1947 (în realitate funcţionând clandestin chiar şi în puşcării). Am redeschis, cu dificultate, ajutat de un mănunchi de oameni vrednici pe care suferinţele nu i-au descurajat, drumul lui Maniu şi Mihalache, peste un hău de 45 de ani, plin cu osemintele martirilor care au înfruntat cumplita viitură rusă-comunistă.

Partidul Naţional Ţărănesc, cu definiţia pe care i-am adăugat-o «Creştin-Democrat» a fost înscris primul, cu nr. 1, la Tribunalul Bucureşti, în registrul formaţiunilor politice.

Prin eforturi susţinute şi osteneli necântărite, prin deplasări obositoare şi demersuri repetate, am reuşit să integrez Partidul în conclavul formaţiunilor politice respectate şi respectabile ale Occidentului, marcând o prezenţă europeană cu doi ani înaintea încercărilor oficiale de adeziune la civilizaţia continentală. Am stabilit legături de colaborare cu cele mai importante personalităţi de decizie din Apus şi am obţinut preţuirea şi ajutorul moral şi material al acestora.

Partidul nostru este în prezent factor important în Uniunea Europeană Creștin Democrată, în Internaționala Creștin Democrată, în Uniunea Partidelor Populare, iar organizațiile noastre speciale (de tineret, muncitori, femei) fac parte din organismele internaționale ale structurilor respective.

Am avut satisfacția de a fi invitat în capitalele occidentale, de a lega dialoguri cu şefii de stat şi prim-miniștrii statelor occidentale, cu şefii electivi şi exponenții de căpetenie ai ţărilor democrate din Europa şi Statele Unite. În toate acțiunile întreprinse am militat nu numai pentru interesele subiective ale Partidului pe care-l reprezentam, ci şi pentru prestigiul şi interesele ţării. Am fost întotdeauna mândru de calitatea mea de român, cu toate că nu mi-am etalat, dintr-o decență explicabilă, patriotismul, nici nu am făcut paradă demagogică de naționalism.

Am avut satisfacții şi decepții. Îmi pare bine că decepțiile cauzate de lichelismul, lipsa de loialitate şi incorectitudinea unor oameni apropiați nu m-au demoralizat. Permanentele agresiuni fizice şi morale ale căror ţintă am fost vreme de o jumătate de secol probabil că mi-au consolidat rezistența şi facultatea de a trece, cu oarecare înţelepciune, peste dovezile de ingratitudine şi «lucrăturile clandestine» încropite cu vicleşug împotriva mea. Cred că am fost cel mai calomniat om politic din zilele postrevoluționare. Intransigența mea, refuzul compromisurilor antimorale şi fermitatea unor atitudini devotate intereselor ţării, nu au făcut casă bună cu practica aproape generalizată a poltroniei, a complexului relei-credințe, a corupției şi a politicianismului asiatico-oriental. De aceea am fost identificat ca inamic de căpetenie al încercărilor de «restaurare nostalgică a epocii de dinainte de evenimente».

Nu cred că acțiunea viguroasă de demonetizare, întreprinsă pe toate planurile împotriva mea, a dat sau va da rezultate. De altfel, ce le-aş putea reproşa celor pe care însăşi existența mea îi proiectează spre băncile acuzării? Reproş îndreptăţit aş putea avea doar celor racolați pentru această murdară deprindere din rândul prietenilor proprii.

Dacă până cândva se va face procesul comunismului, înţeleg procesul celor care au contribuit, în concret, la dezastrul ţării, rândurile de față ar putea servi ca argument în instanță în favorul celor încriminaţi. Anume: oamenii [...] care s-au pretat la acțiunile degradante ce li se vor pune în sarcină (teroare, asasinate, torționări, persecuții criminale) nu trebuie să fie pedepsiți, ci internați în ospicii. Din partea mea i-am iertat pe toți - inclusiv pe cei care m-au chinuit prin toate metodele asiatice de teroare fizică şi morală - de toate crimele şi păcatele pe care le-au făcut. I-am iertat şi pe cei care s-au întrecut într-o condamnabilă competiție a calomniei şi defăimării. Sunt oameni cu sufletele corupte, care nu mai pot fi recuperați de societatea onestă a României viitoare. Ispăşirea acțiunii lor mercenare se va solda cândva prin remuşcări tardive.

Cred că am făcut tot ce mi-a stat omenește în putere să îndeplinesc legatul testamentar primit în celula nr. 2 de la Malmaison, în octombrie 1947, de la Iuliu Maniu: «Eu nu voi supraviețui. Voi, care veți scăpa de iadul comunist, aveți datoria să duceți mai departe drapelul glorios al Partidului nostru, în interesul României viitoare!». Cu sentimentul că am căutat să duc la îndeplinire acest legat, chiar şi în condiții deosebit de dificile, îl trec în sarcina generației tinere a Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat.

Cu credința în Dumnezeu şi în viitorul neamului românesc, înainte!

Corneliu Coposu

Hemer, noaptea de 24/25 iulie 1994."

(Selecție realizată de autori din articolul „Corneliu Coposu, în testamentul său: Politica nu poate fi acceptată ca mijloc de promovare a intereselor proprii", *Europa FM*; https://www.europafm.ro/corneliu-coposu-politica-nu-poate-fi-acceptata-ca-mijloc-de-promovare-a-intereselor-proprii/

2.3.3. Opinii despre Corneliu Coposu

Majestatea Sa, Regele Mihai I al României

Corneliu Coposu a fost nu numai un om politic impresionant, dar și o probă pentru mine că, în ciuda deceniilor de dictatură, au fost încă români care au știut ce sunt principiile și ce înseamnă onoarea.

(Regele Mihai I, *Ziua*, 5 mai 2000)

Emil Constantinescu, președintele României (1996-2000)

Confruntat cu o evoluție mult mai dificilă și mai lentă a democrației decât în alte țări ale Estului European, Corneliu Coposu a înțeles mai repede specificul societății românești. Dându-și seama că reconstrucția Partidului Național Țărănesc și a celorlalte partide istorice nu va fi suficientă pentru schimbarea caracterului neocomunist al puterii, a luptat cu o energie fără egal pentru o alianță politică durabilă a forțelor democratice din România, inițiind unitatea opoziției în cadrul Convenției Democrate, o largă alianță de partide și de asociații civice democrate. Fără viziunea și acțiunea politică directă ale lui Corneliu Coposu, constituirea, afirmarea în alegeri și construirea unei opoziții parlamentare reale în 1992 nu ar fi fost posibile.

Testamentul politic pe care Corneliu Coposu mi l-a încredințat odată cu președinția CDR în 1992 și pe care mi l-a reafirmat în 1994, odată cu reconfirmarea în calitate de candidat unic la alegerile prezidențiale din 1996, a fost: „Scopul NU scuză mijloacele", pentru că mijloacele îndoielnice sau murdare împiedică realizarea unei schimbări adevărate. [...]

Ca și alte figuri vizionare, Corneliu Coposu nu a trăit să vadă succesul proiectului său politic susținut ulterior în liniile lui euroatlantice chiar de

către adversarii săi politici. Personalitatea sa profundă și tragică rămâne reperul necesar pentru o Românie care încă acceptă prea ușor compromisul, minciuna și imoralitatea.

Corneliu Coposu ne-a predat pedagogia suferinței ca un fundament al înțelegerii libertății. Dimensiunea curajului unui om sau al unui popor apare în momentele dureroase. [...]

Și-a plâns prietenii, dar a găsit puterea de a-și compătimi călăii. După o viață în care a fost închis și torturat, a murit fără să urască pe nimeni. Într-o lume în care mulți tineri cad pradă deznădejdii, a murit luptând. Când mulți se gândeau să-și părăsească țara, el și-a trăit calvarul aici și a ales să moară acasă. Se spune că o moarte poate transforma o existență în destin. Coposu a trăit urmând un destin și, după plecarea sa, a continuat să influențeze viețile celorlalți.

La mai puțin de un an de la moartea sa, la lansarea unei cărți care îi fusese dedicată, am evocat o metaforă eminesciană: „Doliul este umbra pe care cei care s-au dus o lasă asupra celor rămași". Corneliu Coposu nu a lăsat asupra noastră o umbră, ci o lumină strălucitoare. Nu e ușor să trăiești în această lumină, a valorilor care înalță ființa umană din mlaștina patimilor, tentațiilor, intereselor. Atât timp cât vom păstra însă această lumină, va rămâne contemporanul nostru și al celor ce vor veni.

(Emil Constantinescu, „Corneliu Coposu - o sută de ani de la naștere";
în *Seniorul Corneliu Coposu*, Cristian Fulger, Tudor Călin Zarojanu,
ed., Ed. Humanitas, București, 2014, pp. 20-21)

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1996-2000)

Îl știam pe Corneliu Coposu încă din anii 1936-1938. În perioada 1944-1947 l-am întâlnit frecvent, drumurile noastre politice întretăindu-se adesea. Cu adevărat însă ne-am cunoscut în chinurile celor 17 ani din temnițele comunite. Atunci, în cruntă suferință, am putut cunoaște omul cu adevărat. Atunci i-am înțeles taina care-l făcea să nu se plece în fața restriștei, să fie mereu încrezător în izbânda finală. Taina consta în aceea că la temelia luptei sale pusese dragostea, dragostea de crezul pe care îl slujea, adeziunea din toate fibrele ființei lui la lupta comună a noastră, a tuturor. Acest atașament de o viață întreagă față de partid și față de mentorul său iubit – Iuliu Maniu – i-a dat tăria să îndure chinurile temnițelor, iar după eliberarea din închisori i-a dat energia să strângă în jurul său pe cei care n-au obosit și n-au disperat spre a continua lupta.

(Ion Diaconescu; în Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, pp. 348-349)

Corneliu Coposu nu mai este printre noi. Nu mai e printre noi fizic, căci cu sufletul a fost alături de noi permanent. [...] În viață, Corneliu Coposu a avut parte de suferințe, de calomnii, de nesocotire din partea semenilor săi, iar acum are parte de cinstirea tuturor. Alți oameni au avut parte în viață de

măriri, iar după moarte nimeni nu-și mai aduce aminte de ei. [...] Corneliu Coposu în viață a avut parte de suferință, iar acum, după moartea sa, are parte de cinstirea noastră, a tuturor.

(*Ibid*., p. 527)

Ion Rațiu, vicepreședinte al PNȚCD (1992-2000)

O zi tristă pentru neamul românesc. Prin moartea lui Corneliu Coposu, națiunea pierde pe unul din cei mai buni fii ai săi. Încă din fragedă tinerețe Corneliu și-a dedicat viața idealului democratic și l-a servit cu tenacitate și perseverență până în ultima clipă. Corneliu Coposu bine merită de la națiune.

(Ion Rațiu, *Ăștia aspiră să conducă o țară?*,
Regent House Printing & Publishing SRL, București, 2005, p. 241)

Ion Iliescu, președintele României (1990-1996, 2000-2004) și Adrian Năstase, prim-ministru (2000-2004)

Președintele Iliescu a povestit cum Corneliu Coposu i-a propus să fie „cap de listă" pentru țărăniști la alegerile de atunci. [...]

Șeful PSD, Adrian Năstase, a schimbat radical registrul când a venit vorba despre fostul lider țărănist Corneliu Coposu, pe care a declarat că îl prețuiește. „Corneliu Coposu, la un moment dat când eram ministru de externe, mi-a propus să devin membru PNȚCD", s-a lăudat Năstase.

(Alina Voaideș, *Evenimentul zilei*, 3 decembrie 2003)

Rep: „Ion Iliescu a spus că regretă că nu are în momentul de față un interlocutor de talia lui Corneliu Coposu". „Nu cred că regretă, pentru că, să știți, l-a urât de moarte. L-a urât teribil", a răspuns Flavia Coposu-Băleanu, sora lui Corneliu Coposu.

(Interviu cu doamna Flavia Coposu-Băleanu, *Adevărul*, 28 martie 2011)

Radu Câmpeanu, președintele PNL (1990-1993)

Corneliu Coposu spunea mereu, și am înțeles: „Dacă ajungem la putere, în niciun caz prim-ministru liberal". Ăla eram eu, dar nu m-a numit niciodată. Eu n-am vrut să merg cu CDR. Ne-am întâlnit într-o seară la sediul de atunci al Partidului Social Democrat Român, prezidat de Sergiu Cunescu, și am discutat despre alegerile parlamentare din '92. Era și UDMR-ul cu noi - domnul Domokos Géza era pe atunci președinte. S-a pus chestiunea listelor electorale. Eu nu eram de acord cu liste comune și, în niciun caz, cu ungurii. Nu cred în privilegiile nimănui, nici în ale unei minorități. Coposu nu mai vorbea de mult, stătea cu fruntea plecată. Zice: „Radule, pe noi ne separă o chestiune de principiu. Noi vrem să mergem cu ungurii, voi nu vreți". Așa ne-am despărțit.

(Interviu cu Radu Câmpeanu, *Evenimentul zilei*, 12 noiembrie 2005)

Petre Roman, prim-ministru (1989-1991), președintele Senatului României (1996-1999)

Fostul președinte al Partidului Democrat, Petre Roman, a afirmat într-o emisiune radio că în toamna lui 1995 Corneliu Coposu a venit la el, la sediul partidului, și i-a propus să îl readucă pe tron pe Regele Mihai, Petre Roman urmând să devină premier în noul regim monarhic.

Conform spuselor lui Petre Roman, Corneliu Coposu a precizat că monarhia este soluția cea mai bună pentru România și Casa Regală și-ar fi dat acceptul pentru liderul democrat de atunci să preia conducerea guvernului după revenirea la monarhia constituțională.

„Pentru România, pentru credibilitate și pentru stabilitate e bine să reinstaurăm monarhia în persoana Regelui Mihai. Eu am încredere în dumneata și am acordul Casei Regale ca să fii prim-ministrul Guvernului", a zis Corneliu Coposu, conform declarației lui Petre Roman. Liderul democrat a declinat însă oferta președintelui PNȚCD.

(*Adevărul*, 8 august 2002)

Alexandru Bârlădeanu, ideolog comunist, președintele Senatului României (1990-1992)

Când a murit Corneliu Coposu, s-a considerat că omagiul lui Bârlădeanu rezuma întreaga dramă a confruntării și fair-play-ului inamicilor politici: „În tinerețe, idealurile care ne-au animat au fost diferite, dar, lăsând la o parte frământările izvorâte din cotidian, istoricește, idealurile sale s-au dovedit a fi cele adevărate". Însă referirea fostului nomenclaturist era la idealurile sale comuniste din perioada interbelică și lunga epocă totalitară, infirmate de istorie, ea nu se referea la idealurile din epoca postcomunistă.

(Dan Pavel, „Moștenirea lui Coposu", *Ziua*, 14 noiembrie 2005)

Dan Pavel, politolog, scriitor, conferențiar universitar

Coposu ne-a lăsat o moștenire covârșitoare: nu încăpea într-un testament. Cel mai generos politician al postcomunismului ne-a lăsat fiecăruia dintre noi câte ceva, chiar dacă nu ne-a cunoscut personal. Este o moștenire politică și morală imensă, incomensurabilă. [...]

Corneliu Coposu a fost cel mai strălucit tactician și cel mai profund strateg politic al democrației postcomuniste. În anii 1990-1991, era evident că partidele istorice sau nou apărute nu vor putea niciodată să obțină câștig de cauză în raport cu hegemonicul Front al Salvării Naționale, condus de Iliescu, Roman, Brucan, Bârlădeanu & Compania. Coposu a inventat construcția instituțională capabilă să disloce de la putere atât FSN-ul, cât și pe Iliescu. CDR a fost o organizație civico-politică incomparabilă, care a reușit să producă prima alternanță la putere, cea decisivă. Victoria la alegerile locale și prezidențiale din 1996 a Convenției Democratice din România a

fost un miracol politic. Dacă nu se petrecea, țara noastră ar fi fost condusă neîntrerupt șaizeci-șaptezeci de ani de partidul lui Iliescu. [...]

Chiar asta este moștenirea lui Coposu: România de azi și de mâine, democratică și capitalistă, bazată pe libertatea individuală, stat de drept și proprietate privată, membră în NATO și care se integrează în Uniunea Europeană. Pentru Coposu, Partidul, Convenția, Coaliția, Guvernul, Președinția nu însemnau decât mijloace instituționale pentru realizarea idealurilor sale politice. [...]

Coposu a fost un învingător. Coposu este un învingător.

(*Loc cit.*)

Pe 11 noiembrie 1995, Corneliu Coposu înceta din viață, iar în aceeași zi se năștea „mitul Corneliu Coposu, părintele fondator" al democrației postcomuniste. Nu a existat în politica românească postcomunistă ceva asemănător. Sute de politicieni, personalități publice, ziariști, oameni de cultură, dintre care unii îi fuseseră prieteni, iar cei mai mulți - inamici sau oameni care nu spuseseră nimic pozitiv despre el cât era în viață -, și-au exprimat regretele, aprecierile superlative, respectul profund. Convingerea unanimă era că dispăruse „un om între oameni", o personalitate rară, un adevărat „om de stat", un personaj istoric de excepție.

(Dan Pavel, „Mitul părintelui fondator al democrației postcomuniste";
în Cristian Fulger, Tudor Călin Zarojanu, ed., *op. cit.*, p. 62)

Vladimir Tismăneanu, politolog, profesor universitar

Politologul Vladimir Tismăneanu, invitat la Conferințele Teatrului Național din București, a evocat revoluția anticomunistă din Ungaria ce a avut loc în 1956. În acest context, el a semnalat faptul că la aniversarea a 30 de ani de la acest eveniment, în 1986, Corneliu Coposu și Ion Puiu, prezenți alături de 300 de personalități europene, au semnat un comunicat în care se stipula: „Revoluția anticomunistă de la Budapesta este tezaurul nostru comun". Seniorul Coposu a semnat acest document când România era condusă de Ceaușescu, iar un an mai târziu, în 1987, fruntașul țărănist înscria PNȚ în Internaționala Creștin Democrată.

(Vladimir Tismăneanu, „Coposu și 1956", *Ziua*, 16 octombrie 2006)

Corneliu Coposu a fost o personalitate deschisă, ostilă conformismelor și oportunismelor resentimentare, adversar al oricărui fundamentalism ideologic ori de altă natură. A fost un om cu o viziune precisă despre ce trebuie și ce nu trebuie să fie România posttotalitară. Nu era niciodată un om încruntat, avea un extraordinar simț al umorului, era un *raconteur* înăscut, care știa să rămână senin chiar și atunci când se întâlnea cu ignominiile cele mai dizgrațioase.

Atât în cercuri intime, dar și public, Corneliu Coposu a depus mărturie despre sacrificiile generației sale, despre lupta pentru democrație în acei teribili ani 1944-1947, despre supliciul marilor figuri istorice ale României. Corneliu Coposu a fost simbolul unei lumi care a fost distrusă de teroarea comunistă, valorile sale fiind cel mai mare dușman al hybrisului pseudo-modernizării de tip sovietic. Pot depune mărturie pentru atitudinea sa inflexibil opusă oricărei forme de șovinism, rasism și antisemitism. Exclusivismul etnic ori religios îi repugnau. [...]

Antiteza lui Corneliu Coposu a fost Ion Iliescu. Cei doi au avut viziuni esențial diferite, de-a dreptul antagonice, despre sensul, spiritul și șansele democrației în România. Într-o postare a lui Ion Iliescu de pe propriul blog, fostul președinte al României, cel care în mod constant a patronat campaniile menite să-l prezinte pe Corneliu Coposu drept un radical incorigibil, [...] a găsit acum prilejul să-l „omagieze" pe omul care s-a sacrificat luptând împotriva regimului servit de Ion Iliescu vreme de decenii. Este îmbucurător că Ion Iliescu a ajuns, în fine, la concluzia că adversarul său a fost un nobil luptător pentru democrație.

(Vladimir Tismăneanu, „Corneliu Coposu și spiritul democratic românesc", *Evenimentul zilei*, 3 iunie 2009)

Pentru mine, opțiunea lui Corneliu Coposu, prețuită până și de veteranul comunist Alexandru Bârlădeanu în omagiul publicat în 1995 pentru ilustrul dispărut, a fost să se mențină consecvent de partea valorilor democratice și pro-occidentale. [...]

Corneliu Coposu a simbolizat ceea ce numesc „patriotismul luminat" (ori, în termenii filosofiei politice, „naționalismul liberal"). L-am însoțit în timpul vizitei la Muzeul Holocaustului aici, la Washington, în 1994. Îmi amintesc perfect cum a ținut să insiste, în finalul vizitei, asupra rolului unor militanți de seamă ai PNȚ în lupta împotriva prigoanei rasiste din perioada dictaturii antonesciene.

(Vladimir Tismăneanu, „Corneliu Coposu, liderul moral al României"; în Cristian Fulger, Tudor Călin Zarojanu, ed., *op. cit.*, pp. 42-44)

Ana Blandiana, scriitor, fondator și președintele Alianței Civice (1991-2001)

A fost unul dintre foarte puținii oameni cărora aș fi vrut să le semăn, și poate singurul de la care am învățat mai mult decât din cărți. Simplul fapt că un om de șaptezeci și cinci de ani a reușit să învie un partid după patruzeci și cinci de ani de clandestinitate spune totul despre forța și tenacitatea domnului Coposu. Nu faptul că își petrecuse un sfert de viață în închisori și anchete i-a creat handicapul general, ci adversitatea deșănțată cu care a fost primit de cei care nu îi erau adversari, ci dușmani. Murdăria campani-

ilor duse împotriva lui dovedea frica uriașă pe care puterea recent instalată i-o purta. A fost, cred, un moment de abjecție fără egal. [...]

Domnul Coposu știa că răul va dura, dar binele va învinge într-o zi și, de aceea, n-a forțat niciodată lucrurile. A fost cu siguranță omul cel mai optimist pe care l-am cunoscut, și cel mai echilibrat. N-a răspuns nimănui cu mânie, cu vulgaritate sau ranchiună. Singura lui pedeapsă era umorul și o îndărătnicie a opiniilor, exasperantă pentru adversari. Dar ea a fost stâlpul de rezistență al partidului său. În fond, Maniu nu făcuse altceva, iar ilustrul său discipol urma aceeași linie a inflexibilității ardelenești, care poate să pară celor superficiali dogmatism, dar care nu era decât fermitate și putere de caracter. Modelul Maniu-Coposu rămâne la fel de eficient în posteritate, într-o lume care are atâta nevoie de modele. [...]

Corneliu Coposu nu va dispărea atâta vreme cât în România vor exista luptă și viață politică. Pentru că a fost un simbol, iar simbolurile nu dispar atâta vreme cât este nevoi de ele. Iar de amintirea domnului Coposu va fi nevoie cât vor exista la noi moravuri balcanice, duplicitate, politicianism. Din păcate, misiunea domnului Coposu va fi deci de lungă durată.

(Ana Blandiana, „Unul dintre puținii oameni de la care am învățat";
în Cristian Fulger, Tudor Călin Zarojanu, ed., *op. cit.*, pp. 24-25)

Gheorghe Ciuhandu, președintele PNȚCD (2004-2007), primarul Timișoarei (1996-2012)

Este greu, astăzi, să ne imaginăm cum ar fi fost România dacă Seniorul Corneliu Coposu nu ne-ar fi părăsit așa de repede. Putem doar să ne gândim că, sub conducerea sa, altfel ar fi arătat guvernarea din 1996-2000. Însă nu este deloc greu să ne imaginăm cum ar fi arătat România fără Corneliu Coposu - o țară în care eșalonul doi al Partidului Comunist, venit la putere după 1989, nu ar fi avut niciun fel de opoziție şi care, în loc să se îndrepte spre Uniunea Europeană şi NATO, s-ar fi afundat într-o relație păguboasă şi fără viitor cu Comunitatea Statelor Independente, fost sovietice.

Marele merit al Seniorului a fost acela că, prin prestația sa, chiar dacă toată perioada de după 1989 a trăit-o în opoziție, a reușit să pună istoria României pe cursul ei firesc. Iar faptul că astăzi România este stat membru al NATO şi a aderat la Uniunea Europeană reprezintă confirmarea viziunii Seniorului şi, în mare măsură, meritul lui.

„Nu contează persoana mea, important este să rămână o atitudine", spunea la un moment dat Seniorul. Mulți spun despre Corneliu Coposu că ar fi fost președintele moral al României. Aș merge mai departe, afirmând că Seniorul a rămas, chiar şi după trecerea sa în eternitate, președintele moral al țării noastre.

(Din pliantul DPPD ale PNȚCD pentru Simpozionul
„In Memoriam - Corneliu Coposu", București, noiembrie 2005)

Dan Puric, actor, regizor, eseist

Refuz să vorbesc la trecut de domnul Corneliu Coposu. Trăim un prezent mort și un trecut viu. Viața Dumnealui se circumscrie Sfinților Martiri. Îmi închipui niște biserici și la intrarea lor să-i pot vedera pictați pe Petre Țuțea, Corneliu Coposu și alții ca ei.

În această piață politică de după 1989 sau 1947, cu oameni cu simetrie de meduză, care se orientează după oportunitate, a fost spiritul aristocratic al lui Corneliu Coposu. Pesemne că, din când în când, Dumnezeu sfințește anumiți oameni și se pare că de această dată a sfințit spațiul politic.

Domnul Coposu s-a ocupat de reintegrarea României în România cea Normală, înainte de integrarea europeană. A refuzat să fie victimă, pentru că victima își legitimează călăul când îl hrănește cu putere.

Ca artist, sunt aici din dragoste, respect și datorie față de acest om. Domnul Coposu nu a trebuit să evolueze politic, ci s-a născut evoluat.

(Dan Puric, la comemorarea organizată de Fundația „Corneliu Coposu” la 18 mai 2004, *Gardianul*, 20 mai 2004)

Alex Ștefănescu, critic și istoric literar

Tentativa de a-l aneantiza pe Corneliu Coposu, mesagerul lumii românești dinaintea comunismului, culminează cu acuzația pe care i-o aduce Adrian Păunescu - în plenul Senatului, în ziua de 8 martie 1994 - că a fost informator al Securității. Corneliu Coposu, informator al Securității! Nerușinarea stupefiantă a acuzației îl oripilează pe însuși Virgil Măgureanu, care declară patetic: „Atacurile la adresa lui Corneliu Coposu jignesc un martir al poporului român”.

La rândul lui, Petre Roman își amintește, cuprins de remușcări, ce s-a întâmplat la 22 decembrie 1989 în sediul CC al PCR: „La un moment dat a fost anunțată sosirea lui Corneliu Coposu. [...] «Să plece!» au strigat, aproape simultan, Bârlădeanu și Iliescu. Acum sunt convins că, exact în momentul acela, ceva din revoluția română a luat o turnură greșită, al cărui preț l-am plătit și îl mai plătim și azi”.

(Alex Ștefănescu, „Numitul Corneliu Coposu”, *Revista 22*, 7 noiembrie 2000)

Sorin Alexandrescu, critic literar, profesor universitar

Drama CDR a fost, printre altele, că a venit la putere după ce domnul Coposu nu mai era la conducerea ei. Ar fi știut el să țină cârma partidului, odată ajuns la putere, la fel de ferm pe cât o ținuse în opoziție? Ar fi știut el să domine, lucid, euforia care a cuprins partidul și țara, la un an și ceva de la moartea lui, trăind victoria așteptată de șapte ani? L-ar fi ales el pe Victor Ciorbea prim-ministru, ar fi știut el apoi să controleze nesfârșitele certuri dintre CDR și PD în 1998, ar fi putut el gestiona puterea, impunând rapiditate în decizii și siguranță de sine, acolo unde urmașii lui au dovedit

lentoare și nesiguranță? Sau ar fi putut Corneliu Coposu să determine o altă atitudine a NATO la Madrid, în 1997, sau a Uniunii Europene, față de România?

Dacă la ultima întrebare nu se poate răspunde decât negativ, la primele întrebări suntem tentați să răspundem pozitiv, deși, desigur, nu avem nicio probă. Aș numi această tentație: „Efectul Coposu", efectul „prezenței absente" a unei mari personalități.

(Sorin Alexandrescu, „Efectul Coposu", *Revista 22*, 7 noiembrie 2000)

Mircea Dinescu, poet, scriitor, publicist

Cu zece ani în urmă îndrăznisem să propun Patriarhiei să-l așeze în rândul sfinților pe singurul politician român care nu și-a mâncat covrigul aurei în timpul vieții. [...] Anahoretul Corneliu Coposu n-a sfidat numai ideologicul, ci și biologicul. El n-a vorbit una și alta a fumat. [...] El nu s-a acrit ca atâția alții și nu și-a expus rănile în curtea miracolelor românești. El a fost și a rămas un domn de zahăr candel, un Sfânt Gheorghe al tranziției, ce și-a înfipt sula-n coastele balaurului cu un soi de voioșie dătătoare de viață.

(Mircea Dinescu, „A muri înseamnă a pleca un pic", *Gândul*, 12 noiembrie 2005)

Ion Cristoiu, jurnalist, scriitor, analist politic

Luna noiembrie, anul 1995. Redacția EVZ. [...] Se transmit imagini din elicopter de la funeraliile lui Corneliu Coposu. Ion Cristoiu n-a fost niciodată unul dintre admiratorii seniorului țărănist. Pentru că el n-a admirat niciodată ceva, în afara propriilor capricii gazetărești cu care a făcut istorie în presa română.

Începe ședința de sumar, cu un Cristoiu obosit la catedra din sala de întâlniri. Trecuseră trei zile de la moartea lui Coposu. Bătrânii redacției sar: „Ar trebui să terminăm cu ziarul ăsta de înmormântare. De trei zile bulina e neagră, jumătate din pagini sunt despre Coposu, ziarul stă în teancuri pe tarabe". Valul de proteste durează 10 minute. Cristoiu ascultă cu fața între palme, cu ochii închiși. La final întreabă: „Câte pagini avem mâine?", „Douăsprezece", i se răspunde. Apoi erupe, biciuind aerul cu pumnul: „Faceți 10 pagini de la funeralii! Ediție specială". Bătrânii gazetari se potolesc, cei tineri se îmbujorează.

Moartea lui Coposu a fost, poate, cel mai expus eveniment în paginile ziarului nostru. A însemnat, în același timp însă, primul pas de la tabloid spre ziarul de referință.

(Răzvan Ionescu, „Paginile lui Coposu", *Evenimentul zilei*, 10 noiembrie 2005)

Nicolae Carandino, jurnalist, critic dramatic și de artă

Printre apropiații lui Maniu, întâi ca șef de cabinet, apoi secretar de partid pentru Ardeal, ca adjunct al lui Ilie Lazăr, cel mai înzestrat era Corneliu Coposu. Fost ziarist la Cluj, în redacția „Patriei", era în relații strânse cu

ziariștii bucureșteni. [...] Coposu avea umor, era viu, generos, talentat și avea caracter fără să simtă nevoia de a-l afirma în fiecare clipă. A făcut totdeauna abstracție de interesul lui personal și-a disprețuit vanitățile curente. Modestia lui era fermă, cuvântul lui angajament. Pentru atari calități, dobândise prețuirea și încrederea deplină a lui Maniu.

(Nicolae Carandino, *Nopți albe și zile negre*, CISAC, Fundația Academică Civică, București, 2017, p. 26)

Adrian Păunescu, poet, publicist, om politic

Senatorul PDSR Adrian Păunescu a cerut iertare „în eternitate" fostului lider politic Corneliu Coposu, de la tribuna Senatului, afirmând că această atitudine i-a fost inspirată de felul în care Dan Amedeo Lăzărescu a fost tratat în emisiunea TVR „Scurt pe doi".

„Îi cer iertare lui Corneliu Coposu pentru că m-am învolburat și l-am judecat. Pe martiri nu-i pot judeca decât îngerii, nu noi, cei care am fost în libertate", a spus Adrian Păunescu.

(n.n. Adrian Păunescu făcea probabil referire și la intervenția sa anterioară din plenul Senatului, la 8 martie 1994, când l-a acuzat pe Corneliu Coposu că ar fi colaborat cu Securitatea)

(„Adrian Păunescu i-a cerut iertare lui Corneliu Coposu", *Evenimentul zilei*, 3 mai 2001)

Cristian Tudor Popescu, scriitor, jurnalist, filmolog

Corneliu Coposu nu este reprezentativ pentru noi. N-am știut niciodată ce să facem cu astfel de oameni. Nu avem cultul verticalității morale, al tăriei sufletești, al ascezei, al voinței de a-ți suprima pentru o idee instinctul de conservare. Adorăm, în schimb, aproape religios, aranjamentele, trădarea la timp, compromisul de culise, ieșirea prin Sărindar.

Mai mult, când apare cineva care nu se supune acestei grile este respins cu violență și teamă. Cele mai fantasmagorice calomnii au circulat după '89 cu putere de lege la adresa lui Corneliu Coposu: că e înțeles cu ungurii să vândă Ardealul, că a fost amantul Doinei Cornea, că a fost turnător la Securitate, că a stat pitit în străinătate și n-a mâncat salam cu soia - nu mâncase, într-adevăr, mâncase zeamă de linte 17 ani în șir, la Văcărești, Jilava, Pitești, Craiova, Aiud, Râmnicu Sărat, Capul Midia. Nici turnător la Securitate nu fusese. [...]

Rând pe rând calomniile au căzut. Au rămas insultele. Cu o cruzime care, iată, face parte totuși din omenesc, înfățișarea sa a fost batjocorită în fel și chip: „fosilă", „mumie", „stafie", „moartea ambulantă", iar numele stâlcit cu rânjete: Copoiu, Căposu... Nu vi se încrețește pielea când citiți acum aceste cuvinte stimați cetățeni care veneați în rânduri strânse pe 28 ianuarie 1990, de pe Ana Ipătescu spre Piața Victoriei, scandând: „Cu Coposu la zid!"? Dacă da, poate că există o șansă să înțelegem că l-am ales, pentru cea mai mare

nedreptate postrevoluționară, pe omul politic cel mai curat și demn pe care l-am avut în acești ani.

(Cristian Tudor Popescu, *Adevărul*, 13 noiembrie 1995)

Alianța D.A. nu este CDR. Și e bine că nu este. Există ceva din Convenție care e totuși regretabil că-i lipsește: un Corneliu Coposu.

(Cristian Tudor Popescu, *Adevărul*, 19 iunie 2004)

Radu Tudor, jurnalist, analist politic și militar

11 noiembrie 1995. Murea la Spitalul Universitar singurul lider moral, creștin și anticomunist al României postdecembriste, Seniorul Corneliu Coposu. […]

Pentru că am avut uriașul privilegiu să-l cunosc personal, să stau de vorbă cu el, pentru că a fost singurul lider politic autentic creștin prin educație și comportament public, simt nevoia să-l pomenesc azi. Și să regret din suflet că după 17 ani de temniță comunistă, alți zeci de ani de hăituială la Securitate, cu familia distrusă, Corneliu Coposu n-a apucat măcar o zi să conducă România după Decembrie 1989. Te rugăm să ne ierți pentru trecut și prezent, Corneliu Coposu!

(Radu Tudor, „Tăcerea e de dreapta?”, *Jurnalul Național*, 12 noiembrie 2015)

Călin Hera, jurnalist

Într-o vreme când puterea de la București semna Tratatul cu URSS și, ca supremă concesie, accepta neutralitatea României, Corneliu Coposu vorbea despre alăturarea de Europa Unită, de NATO.

Azi, toată lumea se bate în piept cu faptul că România e în NATO, cu temele făcute, și toți doresc intrarea în UE. E interesul național numărul 1, e prioritatea zero, de la stânga la dreapta.

(Călin Hera, *Evenimentul zilei*, 10 ianuarie 2005)

Wilfried Martens, președintele Partidului Popular European (1990-2014)

În timpul îndelungatului calvar al României, Corneliu Coposu a fost marele simbol de speranță, onoare, inteligență și forță umană. Pentru mine, care am avut privilegiul de a-l cunoaște, a fost unul dintre puținii oameni politici pe care nu am putut să nu-i admir. Avea un stil care nu se întâlnește decât de puține ori într-un secol. Într-o viață în care au apărut multe tentații care-l puteau face să renunțe ușor sau să accepte frustrările mai confortabile ale exilului, refuzul său a fost extraordinar. Corneliu a îndurat întreaga tragedie a României și a sa personală, cu o răbdare de sfânt: regimul antonescian, acuzațiile ridicole, imposibilitatea de a-și practica profesia, închisoarea și moartea soției sale, Arlette.

Faptul că acest om deosebit, unul dintre cei ce au fost într-adevăr mari români, a fost forțat să-și petreacă toamna vieții în frig și sărăcie, spune totul despre comunismul din România și despre psihopatologia ideologiei căreia Ceaușescu îi era tributar. [...]

A fost o tragedie pentru România, cât şi pentru civilizația europeană, faptul că el nu a avut şansa de a conduce ţara, [...] de a construi o democrație robustă şi tolerantă, o democrație care să aducă România în centrul civilizației europene, civilizația pentru care Corneliu Coposu a fost un exemplu așa de mare.

(Wilfried Martens; în Gabriel Țepelea, coord., *op. cit.*, p. 537)

Wim van Velzen, vicepreședintele Partidului Popular European (1994-2004)

Începând din 1990, m-am întâlnit cu Corneliu Coposu de câteva ori şi am fost foarte impresionat de două lucruri: era unul dintre puținii care au stat mulți ani la închisoare [...] şi era cutremurător modul în care el vorbea despre reconciliere şi despre construirea societății civile din România, după ce avusese experiența închisorilor comuniste. M-a impresionat modul în care vorbea și mentalitatea sa, faptul că nu căuta răzbunarea, dorea numai un viitor mai bun pentru țară.

Corneliu Coposu a fost un erou al vremurilor noastre, un om care a luptat toată viața pentru libertate şi democrație. Asta înseamnă a fi creștin-democrat.

(Wim van Velzen; *ibid*., p. 536)

Bernard Boyer, ambasadorul Franței la București (1993-1997)

Nu a fost nici șef de stat, nici ministru și nici general de armată. Nici măcar ambasador. Dar nu a avut nevoie de toate acestea pentru a-și face un nume recunoscut și respectat peste tot.

A spus „nu" și a refuzat stalinismul în forma lui cea mai cumplită. Acest refuz l-a costat scump, pentru că și-a lăsat în detenție cei mai frumoși ani ai vieții. Dar a câștigat în schimb ceea ce numai anumite suflete pot aprecia: respectul total față de sine și faptul de a fi împăcat cu propria conștiință.

(Bernard Boyer; *ibid.*, p. 536)

Banu Rădulescu, scriitor, fost deținut politic, fondatorul revistei „Memoria"

„Analizată cu mijloace estetice, nici nu se poate spune că «If...» a lui Kipling e o adevărată poezie, ci mai degrabă un model moral versificat. Dar la suferința existentă acolo, nu acest lucru avea importanță, ci faptul că cel opresat își putea repeta la nesfârșit acest îndemn, suport absolut necesar pentru supraviețuire", mi-a declarat Corneliu Coposu. [...]

La câțiva ani după eliberarea sa din pușcăria comunistă, Corneliu Coposu își finisează propria sa traducere și o pune pe hârtie în 1967. „Nu știu dacă ea e perfectă, dar ce contează? Mi-o spun și astăzi, mereu și mereu, tot ca pe o rugăciune”, a continuat Corneliu Coposu.

Publicăm această versiune a traducerii lui „If...”, nu numai a unei aduceri aminte a celor trecuți prin temnițele comuniste, între aceștia și minunatul om care a fost Corneliu Coposu, dar și ca un necesar reper, azi, acum, pentru cei tineri. Mai ales pentru ei.

Dacă... (If...)

Rudyard Kipling

Dacă te poți stăpâni, când norodul din jur se frământă,
Brav înfruntând insolentul reproș, cu liniște sfântă,
Dacă-ţi păstrezi, în virtute, credința şi-ncaleci sfiala,
Când se îndoieşte de tine mulțimea, şi-i ierți îndoiala...

Dacă aştepți cu nădejde şi nu te răpune-aşteptarea,
Dacă minciunii, stăpână pe lume, îi spulberi chemarea,
Dacă asaltul mâniei te lasă senin, fără ură,
Dacă păşeşti peste dorul de-a fi cel dintâi, cu măsură...

Dacă te leagănă visul, dar stărui stăpân peste vise,
Dacă din gânduri mărețe renunți să-ţi faci ţeluri prezise,
Dacă triumful, izvor de ispite, şi cruntul dezastru
Nu-s pentru tine opreliști, nici vâsle în drumul spre astru...

Dacă suporți să auzi, despre spusele tale cinstite,
Gânduri viclene, scornite de răi, pentru gloate smintite,
Dacă din opera ta s-au ales doar ruine şi spații,
Singur, cu scule stricate, de poți s-o refaci, din fundații...

Dacă pierzând, într-o clipă de risc pe o şansă, avutul,
Poți să începi, de la capăt, uitând în tăcere trecutul,
Ferm adunând cu răbdare, întregul pe lungă durată,
Fără să sufli o vorbă de pierderea grea îndurată...

Dacă superb, prin voință forțezi, când îți vine sorocul,
Inima, capul, tăria, să nu îşi astâmpere jocul
Gol de puterea vieții, urmându-ți destinul spre ținte,
Tare, cu vrerea din tine, ce-ţi spune mereu: Înainte!...

Dacă mulțimilor poți să vorbești, cu deprinderi egale,
Dacă constant îţi păstrezi modestia şi-n cercuri regale,
Dacă eşti nevulnerabil la prieteni, la cei cu pornire,
Dacă pe toți îi stimezi îndeajuns, însă nu peste fire…

Dacă momentul cumplit al prăpădului crâncen şi mare
Calm vei putea să-l asemeni, în timp, c-un minut oarecare,
Lumea cu tot ce cuprinde va fi stăpânită de tine,
Tu, peste toți vei răzbate: om al puterii depline!

(Traducerea poeziei „If…” a lui Kipling de către Corneliu Coposu,
Memoria, nr. 17, 3/1996)

2.4. ION DIACONESCU, PREȘEDINTELE PNȚCD (1995-2000)

În 11 octombrie 2011, se stingea din viață unul dintre cei mai importanți oameni de stat din România, președintele Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat, Ion Diaconescu. El a cunoscut, vreme de peste 15 ani, calvarul temnițelor comuniste, însă nu a abandonat nicio clipă valorile morale și politice pe care le-a deprins din familie.

Ion Diaconescu a contribuit decisiv la reorganizarea PNȚCD după căderea comunismului, alături de Seniorul Corneliu Coposu, și a fost unul dintre artizanii victoriei istorice din toamna anului 1996 a opoziției democratice asupra foștilor comuniști din Partidul Democrației Sociale din România.

Ion Diaconescu a fost, timp de patru ani, între anii 1996-2000, președintele Camerei Deputaților. Ales la conducerea acesteia, a respectat întotdeauna votul și opinia opoziției, chiar și atunci când reprezentanți ai ei îl atacau personal, adesea fără urmă de decență. Onest, calm și fidel marelui crez democratic care i-a luminat viața, el rămâne un model de comportament politic și uman rar întâlnit.

De o modestie și o sinceritate ieșite din comunul vieții politice românești, Ion Diaconescu a considerat că, în calitatea sa de președinte al PNȚCD, are datoria de a păstra unitatea partidului, pentru care a militat cu deosebită consecvență.

2.4.1. Repere biografice

- Ion Diaconescu s-a născut la 25 august 1917, în Cândești, județul Dâmbovița, în familia preotului Nistor Popescu, fiind nepot al marelui lider țărănist Ion Mihalache, a cărui soție, Niculina, era vară cu tatăl său. A fost adoptat de o soră a tatălui, soția preotului Diaconescu din Boțești (Argeș), și a preluat numele acestei familii.
- A urmat, ca intern, liceul „Mihai Viteazul” din București (1928-1936), apoi Politehnica din București, Facultatea de Electromecanică (1936-1941). După absolvirea facultății, a lucrat ca referent tehnic la Ministerul Economiei Naționale (1942-1947).
- Încă din primul an de studenție, la 19 ani, a intrat în Organizația de Tineret a Partidului Național Țărănesc (PNȚ). Între anii 1944-1947, a făcut parte din biroul de conducere al Organizației de Tineret (OT), alături de Augustin Vișa, Mihai Tarța, Ion Puiu, Alexandru Bratu, Ioan Bărbuș, Niculae Adamescu, Sergiu Macarie.

- Continuând activitatea politică și după dizolvarea PNȚ, la 29 iulie 1947, Ion Diaconescu a fost arestat împreună cu alți membri din Organizația de Tineret a PNȚ și din Organizația Tineretului Universitar (TUNȚ). În noaptea de 1/2 decembrie 1947 a fost anchetat la Ministerul de Interne de celebrul colonel Mișu Dulgheru (născut Moise Dulberger) și trimis la închisoarea Uranus, unde un tribunal militar condus de la fel de celebrul colonel magistrat Alexandru Petrescu a judecat mai multe loturi alcătuite din tineretul național-țărănist (februarie-martie 1948). Ion Diaconescu, judecat în primul lot, a fost condamnat la 15 ani muncă silnică și, după o trecere prin închisoarea Jilava, a ajuns în aprilie 1948 la închisoarea Aiud.
- În 1950, Ion Diaconescu a fost trimis la muncă forțată la minele de plumb din localitatea Nistru de lângă Baia Sprie, de unde, în urma unei greve a deținuților, a fost returnat la Aiud, direct în zarcă (n.n. corpul de clădire pentru executarea pedepselor), unde a stat în condiții foarte dure de izolare, în lanțuri, între 21 septembrie 1953 și 21 martie 1954.
- În 1956 a fost anchetat timp de cinci luni de Securitatea din Cluj și apoi a fost readus în zarca Aiudului. Aici a participat la o mare grevă a foamei (21 de zile, în mai 1957), în urma căreia a fost trimis disciplinar la închisoarea de maximă duritate de la Râmnicu Sărat, la 10 august 1957. Ion Diaconescu a rămas în acea sinistră închisoare a perioadei de represiune comunistă până la expirarea condamnării de 15 ani. A ieșit din închisoare la 20 noiembrie 1962, dar a fost expediat în domiciliu obligatoriu (D.O.) în comuna Rubla din Bărăgan. Acolo s-a întâlnit cu unii dintre colegii de luptă politică, în primul rând cu prietenul său Corneliu Coposu.
- Eliberat din D.O. în 1964, Ion Diaconescu a revenit în București, unde a avut mari dificultăți în a-și găsi de lucru. Cu ajutorul unor prieteni a reușit să obțină o funcție minoră la întreprinderea „Ascensorul", în care a lucrat până la pensionare, în anul 1980. Este de menționat faptul că la ieșirea din detenție, Ion Diaconescu avea o sănătate profund alterată. Ca o consecință a regimului de exterminare la care fusese expus aproape permanent și a lucrului în mină, el suferea de o afecțiune cardio-pulmonară gravă (n.n. bronșectazie pulmonară bilaterală), care îi producea dese pusee de febră și de tuse.
- În toată perioada de la eliberarea din temniță și până la Revoluția din 1989 a căutat să păstreze contacte politice și de prietenie cu toți cei cu care participase la rezistența anticomunistă și, în primul rând, cu prietenul său Corneliu Coposu. Această atitudine de rezistență morală față de regimul comunist i-a atras o permanentă supraveghere și urmărire din partea Securității, cu anchete prelungite, percheziții domiciliare, ascultări telefonice și ambientale etc.

- Prin contactele lor permanente, depășind toate obstacolele de urmărire din partea Securității, câțiva membri ai PNȚ au reușit în chiar după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, adunați în jurul lui Corneliu Coposu și Ion Diaconescu, să anunțe reintrarea în legalitate și activitate a acestui partid istoric. Prin adeziunea în clandestinitate din 1987 la Internaționala Creștin Democrată, PNȚ s-a redenumit Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat - PNȚCD. Corneliu Coposu a devenit președintele partidului, iar Ion Diaconescu prim-vicepreședinte, funcții care au fost confirmate la primul Congres al PNȚCD (25-27 septembrie 1991).
- După decesul lui Corneliu Coposu (11 noiembrie 1995), Ion Diaconescu a fost ales președinte la Congresul al II-lea al PNȚCD (19-21 ianuarie 1996), deținând această funcție până la demisia colectivă a întregii conduceri a partidului la 29 noiembrie 2000, ca urmare a insuccesului la alegerile parlamentare din acel an.
- La Congresul al III-lea al PNȚCD, din 19-21 ianuarie 2001, Ion Diaconescu a fost votat în unanimitate ca „Președinte de Onoare" al partidului.
- Ca demnități oficiale în cadrul statului român, Ion Diaconescu a fost deputat de București, în trei legislaturi, prin alegerile din anii 1990, 1992 și 1996. După trecerea în eternitate a Seniorului Corneliu Coposu, Ion Diaconescu a devenit președintele Convenției Democratice din România, iar la 25 noiembrie 1996 a fost ales președintele Camerei Deputaților. A fost decorat cu Ordinul Național „Steaua României" în grad de cavaler (1 decembrie 2002) și, post-mortem, cu „Steaua României" în grad de ofițer (13 octombrie 2011).
- A locuit într-un apartament, cu chirie, în două camere, la bloc, în cartierul Rahova din București și apoi într-un apartament de trei camere, cumpărat de la stat, într-un bloc de pe bulevardul Dimitrie Cantemir. Ca avere, a mai avut casa părintească din comuna Boțești.
- Ion Diaconescu s-a stins din viață la 11 octombrie 2011 și a fost înmormântat la Cimitirul „Bellu" (oficial, Cimitirul „Șerban Vodă") din București, cu onoruri militare.

2.4.2. Din ideile politice ale lui Ion Diaconescu

Actualitatea țărănismului

În ultimul timp, încurajate de insuccesul PNȚCD din recentele alegeri din 2000, se aud voci clamând, pe diverse canale pe care le au la dispoziție, moartea țărănismului. De fapt, dacă luăm în considerare șubrezenia argumentației lor, putem spune că avem de-a face mai mult cu exprimarea unei

dorințe. Probabil că unii au rămas în priză încă de pe vremea comunismului și și-au adus aminte de vechile sloganuri, gen „moarte țărăniștilor", pe care le reactualizează cu plăcere.

Mi-am pus adeseori întrebarea de unde poate să provină această încrâncenare, această ură neîmpăcată împotriva PNȚCD, pe care le-am remarcat încă de la reluarea unei vieți politice libere în decembrie 1989. N-am găsit decât o singură explicație posibilă. PNȚCD a condus în plan politic lupta de rezistență națională încă din momentul acaparării puterii de către comuniști și, ca urmare, în toată perioada comunistă a atras ca un paratrăsnet majoritatea loviturilor lansate de acel regim. Atât timp cât victimele regimului comunist continuă să fie prezente pe scena noastră politică, cei care într-un fel sau altul au fost legați organic sau sufletește de acel regim trăiesc un sentiment de culpabilitate, simt prezența acestor victime ca un act de acuzare împotriva lor. Dacă ar dispărea aceste victime de pe scena politică, gândesc ei, vinovații ar ieși din actualitate și s-ar putea trece cu buretele peste una dintre cele mai dramatice pagini din istoria acestui popor! Eu nu văd altă explicație!

Argumentația pe care o prezintă cei mai mulți dintre analiștii politici pentru a-și motiva punctul de vedere potrivit căruia „țărănismul" ar fi o doctrină anacronică, depășită, că structura actuală a societății românești nu mai justifică existența unei asemenea doctrine și a unui partid constituit pe un asemenea fundal ideologic, n-are niciun suport real.

Cum poate un om de bună-credință să susțină aberația că doctrina național-țărănistă este depășită, când ea are și a avut mereu la bază cele patru puncte cardinale, cele patru mari principii sintetizate de Iuliu Maniu încă înainte de perioada comunistă: **morala creștină, naționalismul luminat, democrația autentică** și **dreptatea socială**? Aceste principii se suprapun întocmai cu ideile democrației europene și, pentru aceasta, încă din ilegalitate, acest partid a aderat la Internaționala Creștin Democrată și a adăugat la numele său istoric și pe cel de „creștin democrat", pentru identificarea sa pe plan internațional.

Încă din perioada interbelică, partidul a militat cu consecvență pentru europenism, iar după decembrie 1989, a devenit promotorul hotărât al politicii de integrare europeană, în dezacord cu aceia care voiau să „nu ne vindem țara". Acum și acești vajnici „apărători" ai independenței naționale se vor în Europa, însă după ce au trecut 11 ani și s-au pierdut atâtea oportunități.

Iar țărănismul a reprezentat și reprezintă calea de rezolvare a unei grave probleme economico-sociale într-o țară în care o mare parte din populație a fost și este încă reprezentată de țărănime. Desigur, retrocedarea pământului către țărani nu rezolvă definitiv această problemă, dar cu asta trebuia în mod obligatoriu să se înceapă. Vechiul program al lui Ion Mihalache, valabil și în prezent, punea accent pe transformarea acestei proprietăți țărănești în

exploatații rentabile, dar având la bază dreptul de proprietate individuală. Nu CAP-uri falimentare create de regimul comunist și a căror desființare este regretată și acum de Ion Iliescu.

De asemenea, „țărănismul" nu înseamnă numai rezolvarea aspectului social-economic al problemei, ci și conservarea și dezvoltarea zestrei spirituale a acestei mase țărănești, știut fiind faptul că ea este depozitara tezaurului spiritual specific care ne definește în lume. El ne va menține specificul românesc în Europă unită.

Nici faptul că PNȚCD poartă în denumirea sa și vechile componente ca acum 140 de ani nu este un argument valabil pentru a susține teza „depășirii". În Anglia, partidele își păstrează același nume de vreo 300 de ani, iar în SUA, cele două mari partide s-au născut odată cu independența țării.

Unii analiști politici merg mai departe cu raționamentul și cu resentimentele față de PNȚCD, ajungând până la urmă la ridicola concluzie că situația actuală dificilă a României s-ar datora faptului că PNȚCD și-a continuat existența pe scena politică a țării și după Revoluția din decembrie 1989. Cu alte cuvinte, prin ocuparea scenei de către acest partid s-ar fi împiedicat apariția altor forțe noi!

Este adevărat, în timpul regimului comunist nu s-au putut crea partide noi, dar nu din vina PNȚCD. În România, regimul comunist a fost atât de dur, că orice încercare de a se organiza un partid nou, opus puterii, a fost înăbușită din față. Diverșii disidenți care au apărut între timp au fost fie cazuri izolate, individuale, fie grupuri mici care n-au avut răgazul să genereze un partid politic. Chiar și în aceste condiții, ei merită întreaga noastră prețuire.

Cât privește așa-zisul grup „al celor șase", apărut în ultima parte a regimului Ceaușescu, eu îl consider o „afacere de familie", un fel de luptă pentru putere în cadrul regimului comunist. Ceaușescu reprezenta comunismul național, iar grupul respectiv rămăsese fidel Moscovei. De altfel, acest grup nu s-a agitat decât la urmă, cu încuviințare de la Moscova. Grupul acesta, sprijinit de aceleași structuri comuniste, a acaparat puterea în stat și a exercitat, sub forma FSN, un monopol al vieții politice și o piedică majoră în calea dezvoltării PNȚCD și a forțelor nou create între timp. De altfel, acestui FSN, care a pornit la drum cu intenția clară de a construi în România un „comunism cu față umană", i-au trebuit ani de zile ca să înțeleagă adevăratul mers al istoriei și să se adapteze noilor împrejurări.

În această zonă trebuie căutați responsabilii pentru întârzierea procesului de reformă și situația în care se găsește azi țara. În ceea ce privește PNȚCD, în ciuda recentei înfrângeri în alegeri și a detractorilor noștri, vom continua drumul nostru în slujba unui crez validat de istorie și mai actual ca oricând.

(Ion Diaconescu, „Actualitatea țărănismului", *România liberă*, 2 februarie 2001)

Să nu rătăcim!

În ultima vreme asistăm la o susținută campanie de răstălmăcire a istoriei Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat, o încercare de ștergere din memoria colectivă a tot ce a însemnat acest partid în istoria României moderne, cu accentul pe jumătatea de veac de cotropire comunistă a acestei țări. Campania respectivă, care în ultimă analiză reprezintă un atentat perfid asupra imaginii acestui partid, se desfășoară cu predilecție chiar în rândul cadrelor PNȚCD și a prins în această cursă pe unii aderenți de-ai noștri mai noi, încă neaclimatizați cu viața și spiritul acestui partid.

Pretextul pentru declanșarea acestei campanii constă în grava înfrângere a PNȚCD în alegerile legislative din 2000. Dar ne întrebăm [...] ce are a face rezultatul acestor alegeri cu istoria seculară a partidului, cu denumirea sa istorică sau cu principiile sale de bază? Ce are a face această înfrângere vremelnică, efect al unor cauze conjuncturale și jocuri de interese, cu lupta de peste un secol a Partidului Național Român din Transilvania pentru afirmarea drepturilor poporului român din acele teritorii, sau cu lupta dârză a Partidului Țărănesc pentru emanciparea politică și economică a năpăstuitei țărănimi române, ori cu epopeea scrisă cu sânge, cu nenumărate jertfe și suferințe ale reprezentanților Partidului Național Țărănesc, ca și a majorității poporului român, în jumătatea de secol de vitregie comunistă?

Este adevărat că cei patru ani de zile de guvernare de dinaintea alegerilor din 2000, guvernare în care PNȚCD a avut o participare importantă, în bună parte n-au corespuns așteptărilor electoratului român. Prin grija adversarilor și a „prietenilor" noștri, unele puncte importante din programul de guvernare n-au putut fi realizate, iar cele realizate, și care n-au fost puține, sunt trecute sub tăcere, pentru a nu reprezenta o contribuție pozitivă la imaginea PNȚCD. În schimb, tot pasivul acestei guvernări, rezultat fie din restricțiile ce însoțesc în mod inerent procesul de reformă, fie din unele abateri de la normele morale de care societatea românească nu s-a putut debarasa, toate aceste aspecte negative au fost puse cu multă satisfacție și insistență pe seama PNȚCD, deși el deținea numai o parte din putere și responsabilitate.

Partidul Național Țărănesc - PNȚ - s-a născut pe ambele sale ramuri ca un răspuns la marile probleme ce frământau societatea românească la sfârșitul secolului al XIX-lea și a avut ca fundament ideologic cele patru mari principii care își păstrează nealterate actualitatea și forța lor.

Denumirea partidului nu este o formulă artificială luată la întâmplare, ci a rezultat din lupta sa istorică. Nu vine în contradicție nici cu principiile sale, nici cu aspirațiile privind viitorul. *Naționalismul* este modalitatea de a exprima patriotismul nostru ce se adresează tuturor fiilor patriei, fără discriminări și șovinism, iar *țărănismul* reprezintă lupta partidului pentru dreptatea socială, problemele țărănimii fiind determinante în acest sens.

Consecvent principiilor sale, în deceniile cât țara a cunoscut vitregia comunistă, PNȚ nu a abandonat lupta pentru supraviețuirea și libertatea acestui popor. Numele lui a fost purtat ca un simbol în toiul acestei bătălii și ar fi un sacrilegiu și o mare gafă politică să se renunțe la el. Cu acest nume, Național Țărănesc, și pe acest fundament istoric am reconstruit partidul în primele ceasuri ale Revoluției din decembrie 1989, iar primii care ni s-au alăturat au fost supraviețuitorii terorii comuniste, legați sufletește de aceste simboluri.

După Revoluție, având în vedere că în clandestinitate partidul aderase la Internaționala Creștin Democrată, s-a adăugat la denumirea sa sintagma „Creștin Democrat", fără a se renunța însă la numele său istoric de „Național Țărănesc". Prin acest adaos s-a făcut mai ușoară identificarea orientării sale ideologice pe plan internațional.

În anii care au urmat după Revoluție, PNȚCD a reluat, în legalitate de data aceasta, lupta sa politică, militând pentru revenirea la un regim de democrație autentică, pe baza unui stat de drept și a unei economii de piață, pentru schimbarea orientării pe plan extern prin încadrarea în structurile euroatlantice.

Forțele care au acaparat puterea după Revoluție erau încă tributare mentalității comuniste din care proveneau, iar PNȚCD a trebuit să lupte din greu pentru a schimba această gândire politică. Dacă în prezent, toate forțele politice din țară vorbesc de Europa și de economie de piață, pe baza proprietății individuale, aceasta se datorează îndeosebi luptei dârze a PNȚCD, promovarea acestei noi orientări politice fiind o mare victorie a sa. Dar a trebuit să treacă șapte ani, timp în care cei care au acaparat puterea cu ocazia Revoluției, încă nedesprinși de mentalitatea comunistă, au bătut pasul pe loc și s-au pierdut atâtea oportunități pentru țară.

În cei patru ani în care PNȚCD a participat la guvernare s-au făcut pași importanți pentru ducerea la bun sfârșit a unui proces de reformă imperios necesar. Din păcate, s-a dovedit o dată în plus, că o guvernare pe baza unei coaliții largi și eterogene, când țara trebuia să parcurgă o reformă radicală, nu era soluția cea mai bună. În aceste condiții, nu s-au putut recupera toate rămânerile în urme datorate primilor șapte ani de după revoluție, iar unele măsuri n-au putut fi luate decât cu multă dificultate și întârziere, astfel că efectele lor benefice n-au mai putut fi contabilizate în contul PNȚCD și a coaliției.

Înțelegem complexul sufletesc pe care îl încearcă mulți dintre prietenii noștri care nu se regăsesc incluși în istoria PNȚCD din perioada deceniilor de cotropire comunistă. Aproape două generații din fiii poporului român, ca urmare a vicisitudinilor acelor vremi, au fost nevoiți, pentru a supraviețui, să se acomodeze, într-un fel sau altul, opresiunilor regimului comunist, uneori chiar cu pervertirea conștiințelor. Nimeni nu are dreptul să-i judece

și să-i condamne pentru aceasta, exceptându-i pe cei care cad sub rigorile legii. Pentru toți ceilalți, porțile PNȚCD le-au fost și le sunt larg deschise, nu li se cere decât să se lepede în mod public de acel trecut nefast și să se alinieze cu bună-credință luptei acestui partid pe baza principiilor sale permanent valabile, asumându-și întreaga sa istorie.

Raportarea la istoria partidului nu înseamnă o căutare în trecut. Orice pom pentru a da roade are nevoie de o rădăcină puternică prin care își trage seva. Aceste principii și această istorie a PNȚCD reprezintă fundamentul pe care se reconstruiește partidul nou, construcție modernă, corespunzătoare tuturor exigențelor actuale. Istoria partidului nu reprezintă o piedică în calea modernizării lui, dimpotrivă, reprezintă reperul moral de referință pentru prezent, reprezintă capitalul de credibilitate în fața opiniei publice.

Răgazul actual apărut în viața partidului, prin neparticiparea la activitatea parlamentară și guvernamentală, trebuie folosit la maximum pentru o pregătire temeinică a potențialului său de luptă. Trebuie avută în vedere o reorganizare a structurilor teritoriale și centrale pentru a le face cât mai eficiente, o selecție cât mai riguroasă a cadrelor, și sub raport profesional, și sub raport moral. Programul partidului trebuie să fie ținut permanent la zi, corespunzător nevoilor prezente ale țării și aspirațiilor sale viitoare.

Este nevoie de mobilizarea tuturor forțelor într-o unitate perfectă, iar liantul cel mai valoros pentru această unitate este atașamentul la principiile și istoria partidului, cu toate atributele sale. Acest fundament asigură unitatea și forța morală a partidului.

Când toate formațiunile politice care au apărut în țară după Revoluție fac eforturi disperate să-și încropească un asemenea fundament, ar fi un act de inconștiență, o crimă chiar, ca PNȚCD, care a adunat acest uriaș tezaur cu atâtea jertfe, în decenii de luptă, să cadă într-o asemenea capcană, distrugând ce are mai de preț!

(Ion Diaconescu, „Să nu rătăcim!”, *România Liberă*, mai 2001; text revizuit de editori)

Despre evoluția PNȚCD

Aud mereu despre această diferență dintre partidul lăsat de Corneliu Coposu și partidul actual. Partidul nostru era atunci în opoziție și generația pușcăriilor însemna ceva. Nu eram un partid ca unele de astăzi făcute prin mica publicitate. Toți aveam un numitor comun, unul sufletesc. Pentru oricare dintre noi era ceva absurd să-ți părăsești partidul, să-ți părăsești o căsnicie de care erai legat prin toată ființa. Sigur, cei din generația mea suntem minoritari, am rămas o mână de oameni pe cale de dispariție. Valorile noi care au venit reprezintă o altă lume.

Anul 1996 a însemnat, din punctul de vedere al guvernării, un moment ingrat. Am fost în poziția numărul unu și am avut sarcina de a forma un

Guvern de coaliție, care nu mai avea programul nostru. Deci, ceea ce se întâmplă astăzi de departe nu ne poate reprezenta. Anul 1996 a reprezentat o mare schimbare pentru noi. Am luat puterea, dar o putere parțială, fracționată, din bucăți.

(Din interviul cu Ion Diaconescu, consemnat de Oana Iurașcu, *Adevărul*, 23 august 1999)

Despre criza Radu Vasile

Eu îmi reproșez că am fost prea îngăduitor. Dintr-un exces de spirit democratic, nu am aplicat cu strictețe prevederile Statutului partidului, care-mi dădeau dreptul să elimin din față orice manifestări dizidente, precum cele ale lui Radu Vasile.

(Interviu cu Ion Diaconescu, consemnat de Oana Iurașcu, *Adevărul*, 21 ianuarie 2000)

Morala în politică

Morala în politică înseamnă să fii corect, să spui adevărul, să faci politică nu pentru a te pricopsi, ci pentru a fi folositor semenilor tăi, a aduce un plus de bine pentru semenii tăi. Adică, învățătura lui Iisus se reduce la două principii: să crezi în Dumnezeu și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți.

(Din interviul cu Ion Diaconescu, consemnat de Oana Iurașcu, *Cotidianul*, 24 iunie 2007)

Din păcate, Revoluția nu a fost chiar o revoluție. Singurul sacrificat din vechea gardă comunistă a fost Ceaușescu și câțiva din jurul lui. Restul a rămas exact la fel. Societatea românească nu era coaptă pentru o democrație de nivel occidental. Am încercat să facem ceva în perioada Convenției Democrate, dar noi eram într-o alianță cu 9 partide și 10 asociații civice.

În general, reprezentanții acestui sistem de după Revoluție - în care majoritatea erau tot comuniști - vor face loc tinerei generații crescută în spirit european, care va genera un regim politic adecvat. Regimurile politice de pretutindeni sunt un produs al nivelului de conștiință civică, de pregătire politică a poporului respectiv.

Nu am făcut politică dintr-un moft, iar dacă aveam vreun interes, în anii 1944-1945, când mulți pactizau cu regimul comunist, aș fi făcut o altă alegere. Eu însă m-am ghidat după principii și de atunci până acum am rămas consecvent. Am satisfacția că drumul meu a fost cel corect.

Mai sunt încă șanse pentru partid. Noi am scris istorie, toată suferința din pușcării, atâția câți au murit, toate presupun un capital moral care va fi pus cândva în valoare. Probabil că dacă PNȚCD ar muri și ar fi șters din istorie, se vor găsi atunci unii care să-l laude.

(Interviu cu Ion Diaconescu, consemnat de Clarice Dinu și Alexandra Livia Dordea, *Evenimentul zilei*, 29 septembrie 2007)

Viitorul partidelor istorice din România

Nu văd viitorul partidelor istorice din România ca fiind prea ușor sau prea roz. Poate că asta e și din cauză că eu nu mai sunt atât de activ și merg mai rar pe la sediul partidului, nu mai trăiesc aceea ambianță de luptă. Însă, ideile pe care le-am susținut noi au fost confirmate de mersul ulterior al evenimentelor, chiar dacă partidul este în scădere. Principiile susținute de Iuliu Maniu - **morala creștină, democrația desăvârșită, naționalismul luminat** și **dreptatea socială** - sunt vehiculate acum, la 17 ani de la Revoluție, cam de toate partidele.

Este adevărat că, formal, mai toate partidele au subscris la aceste idei, dar mulți dintre oamenii care ar trebui să le pună în practică sunt formați la școala veche. Și, de fapt, aceștia pun atâtea frâne, încât România - deși a aderat la Uniunea Europeană - ocupă ultimele locuri în diferite clasamente. [...]

Guvernarea din 2000 s-a încheiat din punct de vedere propagandistic cu un eșec: votul la alegerile legislative ne-a fost total defavorabil. Toți avem o parte de vină, dar problema este că noi nu am reușit în acel scurt răgaz să formăm o clasă politică puternică din generația mai tânără, activă, cu vârsta de 30-50 de ani.

Totuși, guvernarea noastră din 1996-2000 a fost departe de a fi una rea. Am găsit finanțele într-o situație jalnică și de-abia prin politica noastră economică am reușit, în al patrulea an, să refacem balanța și să începem să urcăm în viața economică. Pe plan internațional, atunci s-a deschis calea aderării la NATO și la Uniunea Europeană. [...]

(Interviu cu Ion Diaconescu, *Agenția Națională de Presă ROMPRES*)

2.4.3. Opinii despre Ion Diaconescu

Emil Constantinescu, președintele României (1996-2000)

Ion Diaconescu a ajuns la vârsta patriarhilor, la vârsta înțelepciunii. În acest moment Occidentul nu cunoaște o personalitate de talia președintelui Ion Diaconescu. Nu există nicio persoană în Occident care să fi rezistat torturilor, să fi trecut printr-o revoluție, să se fi opus reconstruirii comunismului, să fi fost un om de stat, să nu fi fost atins de nimic, nici de corupție, nici de invidie, un om înțelept care să fie un adevărat model pentru cei de azi și pentru cei de mâine.

(Emil Constantinescu, *Dreptatea*, 23-27 august 2007)

Fără înțelepciunea și determinarea lui Ion Diaconescu nu ar fi fost posibilă unificarea opoziției politice și civice democratice și schimbarea cursului istoriei postdecembriste a României. Ion Diaconescu a fost un om de stat. În calitatea sa de președinte al Camerei Deputaților între 1996 și 2000,

Ion Diaconescu a arătat ținuta unui remarcabil om de stat în momentele luării unor decizii cruciale pentru istoria României. Viața și lupta lui Ion Diaconescu, calmul și umorul său în cele mai grele clipe au fost pentru mine un exemplu și îi datorez o enormă recunoștință.

Ion Diaconescu va intra în Panteonul marilor personalități ale nației române. Fie ca viața și lupta sa exemplară să deschidă o speranță pentru depășirea crizei morale a societății românești. Îi datorăm această recunoștință.

(Emil Constantinescu, *Mediafax*, 11 octombrie 2011)

Victor Ciorbea, prim-ministru (1996-1998), președintele PNȚCD (2001-2004)

Ion Diaconescu a fost ultimul Patriarh al țărăniștilor, cel care a marcat în mod decisiv viața politică a țării noastre. [...]

Așa cum în perioada interbelică Iuliu Maniu și Ion Mihalache și-au impresionat contemporanii prin intransigența lor morală, după 1989, Ion Diaconescu a deschis alături de Corneliu Coposu perspectiva unui alt mod de a face politică prin discreție, eleganță, umor bine temperat și credință în viitorul țării. Această credință a fost legată de misiunea unică investită și încredințată PNȚCD, partidul care se confunda cu viața sa. [...]

Ion Diaconescu ne-a lăsat moștenirea cea mai importantă, cea a unui om politic descins parcă din alte vremi, liber de frustrări, care inducea prin simpla sa prezență liniște, pace și calm. În fond, câteva elemente de negăsit acum în spațiul public.

(Din comunicatul de presă al PNȚCD, 12 octombrie 2011)

Gheorghe Ciuhandu, președintele PNȚCD (2004-2007), primarul Timișoarei (1996-2012)

Ion Diaconescu, la fel ca și Corneliu Coposu și Ion Rațiu, au fost personalități de prim rang ale vieții politice românești. Au fost oameni care au venit din altă generație, în care politica se făcea în alt mod și se făcea la alt nivel. Probabil că de aceea, după 1990, actualele generații, pervertite de comunism și lipsite de date elementare despre istoria reală a poporului român, poate nu i-au perceput nici pe Coposu, nici pe Rațiu, nici pe Diaconescu la adevărata lor dimensiune politică. [...] Prin acești oameni PNȚCD a afirmat credința în valorile euroatlantice, care astăzi au devenit politică de stat a României. Acești oameni au pledat ca România să devină un stat de drept, au pledat pentru privatizarea economiei, pentru o altă cale decât cea comunistă. S-a dovedit că au avut dreptate.

Paradoxal, tragedia acestui popor este că întotdeauna își recunoaște valorile după moarte. Ion Diaconescu a fost o persoană de o moralitate deosebită, de o bunătate, de o modestie incredibilă. [...] Nu a avut niciodată un

interes și, din păcate, de bunătatea lui au profitat diverși. Dar eu cred că valorile în care a crezut rămân perene.

(Din conferința de presă a PNȚCD-Timiș, 13 octombrie 2011)

Mugur Isărescu, guvernatorul BNR (1990-1999, 2000-prezent), prim-ministru (1999-2000)

Ion Diaconescu era în primul rând un om de cuvânt. Ce spunea și făcea. Iar în politică a impus, în prim plan, interesul țării. O astfel de conduită le-o pretindea și celor din jur.

Îmi amintesc astăzi cât de bine am colaborat atunci la terminarea temelor procesului de aderare la Uniunea Europeană. Cu spirit tânăr și neasemuită vigoare, a impus în viața publică un model de politician ce a obligat la respect și admirație. Calmul nedezmințit, judecata înțeleaptă și umorul sănătos au dezamorsat conflicte și au descurajat patimi.

(Mugur Isărescu, *Evenimentul zilei*, 13 octombrie 2011)

Crin Antonescu, președintele PNL (2009-2014)

Ion Diaconescu va rămâne în istoria României și în memoria colectivă a generațiilor viitoare ca o mare personalitate care și-a dedicat întreaga existență apărării valorilor democrației și luptei împotriva comunismului.

În cei mai grei ani ai tranziției românești, noi, liberalii, am găsit în Ion Diaconescu și în partidul condus de acesta aliați împotriva autoritarismului în promovarea principiilor care stau la baza societății deschise și democrației consolidate. Moștenirea politică a lui Ion Diaconescu este astăzi un bun al întregii societăți românești și avem datoria de a o duce mai departe. […]

(Din comunicatul de presă al PNL,
AGERPRES, 12 octombrie 2011)

Kelemen Hunor, președintele UDMR din anul 2011

Personalitate marcantă a vieții politice românești și președinte de onoare al Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat, Ion Diaconescu va rămâne în istorie ca om politic cu un rol important în lupta împotriva comunismului.

Ion Diaconescu a fost unul dintre oamenii de numele căruia se leagă istoria postdecembristă. După 1989, Ion Diaconescu a impus crezul său, promovarea și apărarea valorilor democrației și a adus, alături de Corneliu Coposu, în politica românească un alt model de om politic.

Ion Diaconescu s-a remarcat prin consecvență și onestitate, atât în calitatea de președinte de partid, cât și în aceea de președinte al Camerei Deputaților. […]

(Din comunicatul de presă al UDMR, 13 octombrie 2011)

Ana Blandiana, scriitor, fondator și președintele Alianței Civice (1991-2001)

Diaconescu era un om cu picioarele pe pământ, un om cu un foarte puternic simț al umorului, surprinzător pentru cineva care a suferit atât de mult, un politician foarte plăcut. De altfel, Diaconescu a fost dovada că binele își poate păstra toate calitățile în ciuda suferinței.

(Ana Blandiana, *Adevărul*, 13 octombrie 2011)

Doina Cornea, publicistă, disidentă anticomunistă

Viața lui Ion Diaconescu noi nu am vrut să o băgăm în seamă, a trebuit să moară pentru a înțelege ce valori ascundea sufletul lui. Ne-a lăsat ca moștenire partea sa vizibilă, de bunătate și demnitate, dar în spatele lor era un fond solid, care nu a cedat nici în închisorile comuniste, și nici suferințelor. Asta face din oameni, oameni. Sunt acum prea puțini politicieni de talia lui Ion Diaconescu și de aceea România merge târâș-grăpiș.

Personal, am învățat că trebuie să ne păstrăm demnitatea în orice împrejurare, să nu ne trădăm credința și principiile. Politicienii de azi merg numai după interes, nu au niciun crez, și trec de la un partid la altul, crezând că dincolo le va fi mai bine. A-ți păstra credința și principiile, asta e comoara noastră morală, iar Ion Diaconescu a înțeles acest lucru, nu a trădat și a rezistat 17 ani în închisorile comuniste

(Doina Cornea, *Mediafax*, 12 octombrie 2011)

Iulian Leca, jurnalist

Ion Diaconescu a ieșit din anonimatul în care intrase în ultimii zece ani abia prin moarte. Dispărut de pe prima scena politică după anul 2000, [...] Ion Diaconescu ajunsese în ultimii ani un anonim a cărui existență ființa la limita clandestinului. Ion Diaconescu nu mai interesa pe nimeni din presă și din consumatorii ei. Ultimul interviu, și el la o distanță de ani de zile de precedentul, data din vara acestui an. [...]

O tristețe fără margini, dacă te gândești că omul ăsta, care a făcut 17 ani de pușcărie în vremuri când credințele se plăteau cu muncă silnică pe viață, a fost cândva printre cei mai importanți din România postdecembristă. [...]

Poate că a fost mai sănătos pentru Ion Diaconescu să se retragă aproape cu totul după ieșirea de la guvernare din bălăcăreala generală care a ajuns astăzi politica românească. [...]

Avem cu toții o contribuție la uitarea în care au fost aruncați unii dintre cei mai demni și onorabili români. Măcar și pentru atât și tot merită să ne aducem aminte cine a fost și ce a făcut Ion Diaconescu pentru România.

(Iulian Leca, *Ziare.com*, 12 octombrie 2011)

Romulus Georgescu, jurnalist

Ion Diaconescu a fost implicat în evenimentele majore care au influențat istoria postdecembristă a României.

Ion Diaconescu a semnat, în decembrie 1989, alături de Corneliu Coposu și de alți prieteni politici apelul pentru reînființarea partidului, care a devenit un adversar al Frontului Salvării Naționale și al lui Ion Iliescu. [...]

În calitate de prim-vicepreședinte al PNȚCD, Ion Diaconescu a participat la înființarea CDR, o alianță de partide și formațiuni civice îndreptată împotriva puterii de atunci percepută drept urmaș al comuniștilor.

„Pe Ion Diaconescu l-am cunoscut la negocierile pentru formarea CDR. Era un om foarte cinstit, te puteai baza pe cuvântul lui. Era foarte înțelegător în timpul discuțiilor, eu pot să spun că mă înțelegeam mai bine cu el decât cu Cornel (n.n. Corneliu Coposu), deși pe Cornel îl cunoșteam de mai multă vreme, eram mai apropiați", își amintește Radu Câmpeanu, liderul PNL de la acea dată. [...]

Convenția a câștigat alegerile parlamentare din 1996, iar candidatul ei la prezidențiale, Emil Constantinescu, a devenit președintele României. PNȚCD a dat premierul în Guvernul CDR-USD-UDMR, iar Ion Diaconescu a fost ales președintele Camerei Deputaților. În acea perioadă, România a făcut pași importanți pentru aderarea la NATO, trecerea la o economie de piață, dar și pentru repararea nedreptăților regimului comunist. [...]

Din 2000 și până în prezent, PNȚCD nu a mai reușit să intre în Parlament. Chiar dacă a demisionat de la conducerea partidului în noiembrie 2000, Ion Diaconescu a sperat în permanență la refacerea unității țărăniștilor. [...]

(Romulus Georgescu, *Testamentul politic al seniorului Diaconescu*, https://adevarul.ro/news/societate/testamentul-politic-seniorului--diaconescu-1_50ad9fd97c42d5a6639851a7/index.html)

3. FORURILE DE CONDUCERE ALE PNȚCD ÎN PERIOADA 1991-2000

Primele alegeri interne la nivel național în cadrul Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat au avut loc în toamna anului 1991, la primul Congres al partidului (25-27 septembrie 1991).

Până în ianuarie 2001, s-au mai desfășurat alegeri interne la al doilea Congres al partidului (19-21 ianuarie 1996) și la reuniunea Delegației Permanente (28-30 ianuarie 2000).

Forurile de conducere alese la primul Congres

(25-27 septembrie 1991, Teatrul Național din București)

Biroul de Conducere, Coordonare și Control (BCCC):

Președinte: Corneliu Coposu; **prim-vicepreședinte:** Ion Diaconescu; **secretar general:** Valentin Gabrielescu.

Vicepreședinți: Ion Rațiu, Gabriel Țepelea, Cicerone Ionițoiu, Ioan Bărbuș, Șerban Ghica, Ilie Păunescu.

Membri supleanți ai BCCC: Mircea Ciumara, Radu Vasile, Răsvan Dobrescu, Remus Constantin Opriș, Constantin Dudu Ionescu, Gheorghe Roșescu, Ulm Spineanu, Ștefan Mamulea.

Forurile de conducere alese la Congresul al II-lea

(19-21 ianuarie 1996, Sala Palatului, București)

Biroul de Conducere, Coordonare și Control (BCCC):

Președinte: Ion Diaconescu; **prim-vicepreședinte:** Gabriel Țepelea; **secretar general:** Radu Vasile.

Vicepreședinți: Niculae Ionescu-Galbeni, Ion Rațiu, Mircea Ciumara, Vasile Lupu, Ulm Spineanu, Remus Constantin Opriș, Mircea Popa-Zlatna, Sorin Lepșa, Victor Ciorbea (cooptat în BCCC la 05.12.1997).

Trezorier: Sergiu Macarie.

Membri supleanți ai BCCC: Tudor Gavril Dunca, Șerban Săndulescu, Răsvan Dobrescu, Constantin Dudu Ionescu, Ion Andrei Gherasim, Matei Boilă, Vlad Roșca, Ioan Avram Mureșan, Mircea Mihai Munteanu, Dragoș Oncescu.

Secretari generali adjuncți: Barbu Pițigoi, Mihai-Theodor Constantin Grigoriu, Virgil Petrescu (secretar general interimar ianuarie 1999 - ianuarie 2000), Laurențiu Dumitrașcu, Petrișor Peiu, Tănase Barde, Costel Păunescu, Mirel Țariuc, Mircea Gheordunescu (demisionat în martie 1997 și numit director adjunct al SRI), Florin Tudose.

Comitetul de Conducere: 40 de membri.

Delegația Permanentă: 318 membri.

Forurile de conducere alese la Delegația Permanentă

(28-30 ianuarie 2000, Palatul Parlamentului, București)

La reuniunea din ianuarie 2000, s-a votat un nou Statut al partidului. Conform acestuia, Delegația Permanentă a devenit Comitetul Național de Conducere, având prerogativa de a alege conducerea centrală a partidului, cu excepția președintelui, acesta fiind ales de Congresul partidului. O altă modificare s-a referit la titulatura conducerii centrale, care se va numi Biroul Național de Conducere (BNC).

Biroul Național de Conducere (BNC):

Președinte: Ion Diaconescu; **prim-vicepreședinte:** Ioan Avram Mureșan, **secretar general**: Remus Constantin Opriș.

Vicepreședinți: Constantin Dudu Ionescu, Vasile Lupu, Gheorghe Ciuhandu, Radu Sârbu, Niculae Ionescu-Galbeni, Mircea Ciumara, Vlad Roșca, Tănase Barde.

Membri supleanți ai BNC: George Achim, Nicolae Noica, Laurențiu Dumitrașcu, Călin-Cătălin Chiriță, Elena Cornelia Gabriela Radu, Teodor-Gheorghe Morariu, Vasile Berci, Mihai Gheorghiu, Virgil Petrescu, Ion Constantinescu.

Președintele Senatului PNȚCD: Ioan Manea.

Secretari generali adjuncți: Dragoș Oncescu, Mihai-Theodor Constantin Grigoriu, Costel Păunescu, Ioan Vida-Simiti, Radu Ghidău, Radu Mânea, Adrian Ghiță, Mircea Negrău, Iustin Ionel Tănase, Mirel Țariuc, Barbu Pițigoi, Adrian Stoica.

4. REPREZENTANȚII PNȚCD ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎN LEGISLATURA 1996-2000

4.1. SENATUL ROMÂNIEI

La alegerile parlamentare din 3 noiembrie 1996 pentru Senatul României, Convenția Democratică din România (CDR) s-a situat pe primul loc, obținând 3.772.084 de voturi (30,7% din totalul de 12.287.671 de voturi valabil exprimate) și un număr de 53 senatori (37,1% din numărul total al senatorilor).

Aceste locuri au fost repartizate între partidele componente ale CDR pe baza rezultatelor a trei sondaje de opinie, care au constituit fundamentul alcătuirii listelor electorale. Astfel, ponderea principală a revenit PNȚCD - 26 de senatori, urmat de PNL - 21 de senatori, PAR - trei senatori, PNL-CD - un senator, FER - un senator și PER - un senator.

Alegerile parlamentare din toamna lui 1996 au consemnat prima alternanță la guvernare, îndelung așteptată de electorat după conducerea pe o perioadă de șase ani a Partidului Democrației Sociale din România (PDSR).

Noua coaliție de la putere era, de fapt, o „coaliție de coaliții", întrucât CDR a obținut la alegeri doar o majoritate relativă. Astfel, au ajuns la guvernare, pe lângă CDR, Uniunea Social Democrată (USD), alcătuită din Partidul Democrat (PD) și Partidul Social-Democrat Român (PDSR), precum și Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR), care are în interior mai multe orientări politice (platforme unionale, precum social-liberală, social-democrată, creștin-democrată, neo-liberală etc.).

În continuare, se prezintă în tabelele 4.1, 4.2 și 4.3, respectiv lista pe județe a reprezentanților PNȚCD aleși în Senatul României (26 senatori), lista senatorilor PNȚCD la sfârșitul mandatului (13 senatori) și lista senatorilor PNȚCD care au părăsit partidul (13 senatori).

Tabelul 4.1

Lista senatorilor PNȚCD la începutul mandatului

Nr. crt.	Județul	Prenumele și numele (în ordinea de pe lista electorală)
1	Alba	Mircea Ioan Popa
2	Arad	Marin Nicolai

Nr. crt.	Județul	**Prenumele și numele** (în ordinea de pe lista electorală)
3	Bihor	Nistor Bădiceanu
4	Bistrița-Năsăud	Teodor Câmpean
5	Brașov	Nicolae Zavici
6	Cluj	Matei Boilă
7	Constanța	George-Mihail Pruteanu
8	Dâmbovița	Ulm Nicolae Spineanu
9	Dolj	Florin Bogdan
10	Hunedoara	Ioan Rau
11	Iași	Petru Caraman
12	Maramureș	Voicu Valentin Glodean
13	Mureș	Ioan Burghelea
14	Neamț	Florin Buruiană
15	Olt	Răsvan Dobrescu
16	Prahova	Valentin Corneliu Gabrielescu
17	Satu Mare	George Achim
18	Sibiu	Ioan Moisin
19	Suceava	Petru Juravlea
20	Timiș	Ștefan Iosif Drăgulescu
21	Vaslui	Gheorghe Păvălașcu
22	Vâlcea	Șerban Săndulescu
23-26	București	Radu Vasile, Constantin-Ticu Dumitrescu, Corneliu Turianu, Mihail Grama

Tabelul 4.2

Lista senatorilor PNȚCD la sfârșitul mandatului

Nr. crt.	Județul	**Prenumele și numele** (în ordinea de pe lista electorală)
1	Alba	Mircea Ioan Popa
2	Arad	Marin Nicolai
3	Bihor	Nistor Bădiceanu

Nr. crt.	Județul	**Prenumele și numele** (în ordinea de pe lista electorală)
4	Bistrița-Năsăud	Teodor Câmpean
5	Dâmbovița	Ulm Nicolae Spineanu
6	Iași	Petru Caraman
7	Mureș	Ioan Burghelea
8	Olt	Răsvan Dobrescu
9	Prahova	Valentin Corneliu Gabrielescu
10	Satu Mare	George Achim
11	Sibiu	Ioan Moisin
12	Timiș	Ștefan Iosif Drăgulescu
13	București	Victor Clonaru (în locul lui Mihail Grama, decedat la 01.10.1999)

Tabelul 4.3

Lista senatorilor PNȚCD care au părăsit grupul parlamentar

Nr. crt.	Județul	**Prenumele și numele** (în ordinea de pe lista electorală)
1	Brașov	Nicolae Zavici (septembrie 2000)
2	Cluj	Matei Boilă (aprilie 1999)
3	Constanța	George-Mihail Pruteanu (mai 1998)
4	Dolj	Florin Bogdan (septembrie 2000)
5	Hunedoara	Andreiu Oprea (octombrie 2000; Andreiu Oprea îl înlocuise pe Ioan Rau, demisionat în martie 1997)
6	Maramureș	Voicu Valentin Glodean (iunie 1999)
7	Neamț	Florin Buruiană (aprilie 1999)
8	Suceava	Petru Juravlea (octombrie 2000)
9	Vaslui	Gheorghe Păvălașcu (februarie 2000)
10	Vâlcea	Șerban Săndulescu (aprilie 1999)
11-13	București	Radu Vasile (decembrie 1999), Constantin-Ticu Dumitrescu (octombrie 1997), Corneliu Turianu (februarie 2000)

4.2. CAMERA DEPUTAȚILOR

La Camera Deputaților, la alegerile parlamentare din 1996, Convenția Democratică din România (CDR) a obținut 3.692.321 de voturi (30,2% din totalul de 12.238.746 voturi valabil exprimate) și un număr de 122 deputați (35,6% din numărul total al deputaților).

Locurile de deputat au fost distribuite partidelor care alcătuiau CDR, ca și la Senatul României, conform rezultatelor a trei sondaje folosite ca bază la stabilirea ordinii pe listele electorale.

Alegerile parlamentare din 1996 au condus la următoarea repartiție: PNȚCD - 83 de deputați, PNL - 26 de deputați, PER - cinci deputați, PNL-CD - patru deputați, PAR - trei deputați și FER - un deputat.

În continuare, se prezintă în tabelele 4.4, 4.5 și 4.6, respectiv lista pe județe a reprezentanților PNȚCD aleși în Camera Deputaților (83 de deputați), lista deputaților PNȚCD la sfârșitul mandatului (68 de deputați) și lista deputaților PNȚCD care au părăsit partidul (15 deputați).

Tabelul 4.4

Lista deputaților PNȚCD la începutul mandatului

Nr. crt.	**Județul**	**Prenumele și numele** (în ordinea de pe lista electorală)
1-2	Alba	Ion Berciu, Bazil Dumitrean
3-5	Arad	Ion Rațiu, Mihăiță Calimente, Radu Ghidău
6-8	Argeș	Barbu Pițigoi, Sergiu-George Rizescu, Romeo Nanu
9-11	Bacău	Ion Corniță, Haralambie Irimescu, Vasile Pavel
12-13	Bihor	Gabriel Țepelea, Mircea Negrău
14	Bistrița-Năsăud	Aureliu-Emil Săndulescu
15-16	Botoșani	Emil-Teodor Popescu, Eugen-Gheorghe Hilote
17-19	Brașov	Victor Sorin Lepșa, Nicolae-Florin Tudose, Ion-Andrei Gherasim
20	Brăila	Aurelian Paul Alecu
21-22	Buzău	Teodor-Gheorghe Morariu, Gheorghe Dan Nicolae Ceaușescu
23	Caraș-Severin	Cornel Sturza Popovici
24	Călărași	Claudiu Costel Pavelescu
25-27	Cluj	Ioan Vida-Simiti, Iftene Pop, Ioan Roman

Nr. crt.	Județul	Prenumele și numele (în ordinea de pe lista electorală)
28-31	Constanța	Jianu Nicolae, Tănase Barde, Ion Botescu, Gheorghe Andrei
32-34	Dâmbovița	Irineu Popescu, Ion Enescu, Dorin Dîrstaru
35-37	Dolj	Mihail-Gabriel Ioniță, Bogdan Ionescu, Ion Lucian Matei
38-40	Galați	Mircea Ciumara, Elena Iacob, Odisei Manole
41	Giurgiu	Mihai-Theodor Constantin Grigoriu
42-43	Gorj	Mihail Nică, Constantin Drumen
44-45	Hunedoara	Sorin Petre Dimitriu, Liviu Petreu
46	Ialomița	Gheorghe Cristea
47-49	Iași	Vasile Lupu, Mihai Dorin, Traian-Neculaie Rânja
50-51	Ilfov	Costel Păunescu, Silvia Petrovici
52	Maramureș	Tudor Gavril Dunca
53-54	Mehedinți	Ulpiu-Radu-Sabin Micle, Emanoil-Dan Barbaresso
55	Mureș	Ioan Avram Mureșan
56-57	Neamț	Elena Cornelia Gabriela Radu, Liviu Bujor
58	Olt	Valentin Argeșeanu
59-60	Prahova	Constantin Remus Opriș, Mircea Mihai Munteanu
61	Satu Mare	Anamaria Mihaela Biriș
62	Sălaj	Vasile Vetișanu
63-64	Sibiu	Gavril Dejeu, Lia-Andreia Galic
65-66	Suceava	Dan Palade, Dorin Vataman
67	Teleorman	Nicolae Noica
68-71	Timiș	Tănase-Pavel Tăvală, Gheorghe Șerban, Teodor Stanca, Petru Dugulescu
72	Vaslui	Virgil Petrescu
73	Vâlcea	Laurențiu Dumitrașcu
74-75	Vrancea	Dan Gabriel Nichita, Radu Mânea
76-83	București	Ion Diaconescu, Niculae Vasile Constantin Ionescu-Galbeni, Constantin Ionescu, Sergiu Macarie, Florica Rădița Raica, Alexandru Ioan Badea, Mihai Gheorghiu, Silviu Petrescu

Tabelul 4.5

Lista deputaților PNȚCD la sfârșitul mandatului

Nr. crt.	Județul	Prenumele și numele (în ordinea de pe lista electorală)
1-2	Alba	Ion Berciu, Bazil Dumitrean
3-4	Arad	Ștefan Popa (în locul lui Ion Rațiu, decedat la 17.01.2000), Radu Ghidău
5-6	Argeș	Barbu Pițigoi, Sergiu-George Rizescu
7-9	Bacău	Ion Corniță, Haralambie Irimescu, Vasile Pavel
10-11	Bihor	Gabriel Țepelea, Mircea Negrău
12-13	Botoșani	Emil-Teodor Popescu, Eugen-Gheorghe Hilote
14	Brașov	Ion-Andrei Gherasim
15-16	Buzău	Teodor-Gheorghe Morariu, Gheorghe Dan Nicolae Ceaușescu
17	Caraș-Severin	Cornel Sturza Popovici
18	Călărași	Claudiu Costel Pavelescu
19-21	Cluj	Ioan Vida-Simiti, Iftene Pop, Ioan Roman
22-25	Constanța	Jianu Nicolae, Tănase Barde, Ion Botescu, Gheorghe Andrei
26-27	Dâmbovița	Irineu Popescu, Ion Enescu
28-29	Dolj	Mihail-Gabriel Ioniță, Ion Lucian Matei
30-31	Galați	Mircea Ciumara, Elena Iacob
32	Giurgiu	Mihai-Theodor Constantin Grigoriu
33	Gorj	Grigore Muru (în locul lui Mihail Nică, numit adjunct al directorului SRI în iulie 2000)
34-35	Hunedoara	Sorin Petre Dimitriu, Liviu Petreu
36-38	Iași	Vasile Lupu, Mihai Dorin, Traian-Neculaie Rânja
39-40	Ilfov	Costel Păunescu, Silvia Petrovici
41	Maramureș	Tudor Gavril Dunca
42-43	Mehedinți	Ulpiu-Radu-Sabin Micle, Emanoil-Dan Barbaresso
44	Mureș	Ioan Avram Mureșan
45-46	Neamț	Elena Cornelia Gabriela Radu, Liviu Bujor
47	Olt	Valentin Argeșeanu

Nr. crt.	Județul	Prenumele și numele (în ordinea de pe lista electorală)
48-49	Prahova	Constantin Remus Opriș, Bogdan Vițelar (în locul lui Mircea Mihai Munteanu, decedat la 14.07.1998)
50	Sibiu	Gavril Dejeu
51-52	Suceava	Dan Palade, Dorin Vataman
53	Teleorman	Nicolae Noica
54-57	Timiș	Tănase-Pavel Tăvală, Gheorghe Șerban, Teodor Stanca, Petru Dugulescu
58	Vaslui	Virgil Petrescu
59	Vâlcea	Laurențiu Dumitrașcu
60-61	Vrancea	Dan Gabriel Nichita, Radu Mânea
62-68	București	Ion Diaconescu, Niculae Vasile Constantin Ionescu-Galbeni, Constantin Ionescu, Sergiu Macarie, Florica Rădița Raica, Alexandru Ioan Badea, Mihai Gheorghiu

Tabelul 4.6

Lista deputaților PNȚCD care au părăsit grupul parlamentar

Nr. crt.	Județul	Prenumele și numele (în ordinea de pe lista electorală)
1	Arad	Mihăiță Calimente (februarie 2000)
2	Argeș	Romeo Nanu (februarie 2000)
3	Bistrița-Năsăud	Aureliu-Emil Săndulescu (mai 2000)
4-5	Brașov	Victor Sorin Lepșa (februarie 2000), Nicolae-Florin Tudose (februarie 2000)
6	Brăila	Aurelian Paul Alecu (februarie 2000)
7	Dâmbovița	Dorin Dîrstaru (februarie 2000)
8	Dolj	Bogdan Ionescu (februarie 2000)
9	Galați	Odisei Manole (februarie 2000)
10	Gorj	Constantin Drumen (martie 1999)
11	Ialomița	Gheorghe Cristea (februarie 2000)
12	Satu Mare	Anamaria Mihaela Biriș (aprilie 2000)
13	Sălaj	Vasile Vetișanu (septembrie 2000)
14	Sibiu	Lia-Andreia Galic (februarie 2000)
15	București	Silviu Petrescu (februarie 2000)

4.3. DECLARAȚIA COMUNĂ DE RENUNȚARE LA VIITOAREA CANDIDATURĂ A UNUI GRUP DE VECHI MEMBRI PNȚCD

Înaintea alegerilor parlamentare din anul 2000, un grup format din vechi membri ai partidului au decis să anunțe hotărârea lor de a nu mai candida la alegerile parlamentare din anul 2000, în vederea facilitării accesului pe listele de candidaturi a generației mai tinere.

În continuare, se prezintă „Declarația comună" a acestui grup ca un document important pentru istoria partidului nostru.

Declarația comună

Semnatarii acestei declarații, participanți în lupta politică a PNȚ încă din anii tinereții, am considerat de datoria noastră să ne angajăm după 1989 în reluarea activității noului PNȚCD, atât în Parlament, cât și în alte domenii ale vieții publice. Între timp am ajuns la o vârstă când, apreciind că putem servi partidul și din alte poziții și prin alte acțiuni decât cele parlamentare, ne anunțăm hotărârea de a nu mai candida la alegerile pentru Parlamentul României din anul 2000.

Totodată, pentru a nu da prilej unor răuvoitori de a interpreta această retragere ca o încercare de eschivare de la obligația candidaților de a se supune controlului CNSAS privind o eventuală colaborare cu fosta Securitate, semnatarii declarației au cerut ca dosarele lor să fie cercetate cu prioritate, iar concluziile stabilite să fie făcute public în cel mai scurt timp.

Retragerea benevolă de la participarea la activitatea parlamentară nu înseamnă totodată și retragerea din orice implicare politică. Am intrat în politică nu pentru a obține poziții înalte în ierarhia socială sau anumite beneficii materiale, ci pentru a transpune în fapt valorile pentru care am militat, iar această retragere de la candidatură nu înseamnă un abandon al propriilor idealuri și al propriei personalități.

Într-un moment când partidul traversează o criză de imagine publică, iar societatea românească trece printr-o gravă criză economică de tranziție, ca și una de autoritate, considerăm că s-au pierdut unele oportunități și poate chiar un moment fast în bătălia împotriva postcomunismului. Dar niciun moment nu ne considerăm înfrânți, deoarece ești înfrânt doar atunci când valorile pentru care ai militat au fost valori false, ori când ele s-au perimat în timp sau tu însuți le-ai trădat.

Ideile doctrinare pe care le-a susținut generația noastră, a veteranilor partidului, sunt astăzi mai actuale ca oricând. Această generație politică a adus în partid un modern și actual patrimoniu de gândire politică:

- Respectul demnității persoanei umane libere și responsabile, fundamentate pe valorile moralei creștine;

- Promovarea culturii, spiritualității și civilizației românești și, totodată, integrarea lor progresivă în cadrul valorilor și structurile lumii occidentale, euroatlantice;
- O economie capitalistă bazată predilect pe proprietatea mică și mijlocie, echilibrată într-un regim de dreptate socială.

Cu aceste idei doctrinare și gânduri de înfăptuire am revenit în viața politică atunci când am participat la reînființarea partidului în 1989 și când am ajuns la guvernare în 1996.

O serie de împrejurări obiective și subiective nu ne-au îngăduit să înfăptuim decât prea puțin din ceea ce am năzuit. Dar există un început de drum care va trebui continuat mai bine, mai consecvent, cu mai multă determinare de către alții mai tineri și mai dinamici.

Retragerea noastră nu este condiționată de nimic altceva decât de voința noastră liberă și de dorința de a vedea că partidul își poate manifesta mai deplin capacitatea de a mobiliza personalități noi, tinere, competente, dotate cu energie, dar mai ales morale, corecte, loiale, dezinteresate material, adică oameni de caracter.

Partidul va trebui să devină un partid construit pe valori și să inițieze o acțiune de formare în rândurile tineretului a unei elite intelectuale și politice, fundamentate organic, și nu doar declarativ, pe valorile creștin-democrate.

Dar mai presus de orice, partidul trebuie să rămână atașat de tradiția sa, adică de neclintita verticalitate și consecvență politică pe care a arătat-o în trecutul său istoric: atașament față de principii și refuzul compromisurilor dezonorante, precum și fermitate în apărarea valorilor care au făcut din el reperul pentru toate acțiunile majore ale vieții politice românești din acest secol.

Cumva dacă, după exemplul de „realism politic", de pragmatism și de oportunism practicat astăzi de toate partidele spectrului politic românesc, și partidul nostru se va alinia la concertul de compromisuri practicat de acestea, într-un viitor apropiat va deveni și el asemănător lor și va părăsi curând scena istoriei dimpreună cu ele.

Viitorul Congres al PNȚCD va fi decisiv pentru partid, care trebuie să rămână consecvent cu doctrina și politica înaintașilor săi, de la Simion Bărnuțiu, Gheorghe Barițiu, Ioan Rațiu, Gheoghe Pop de Băsești, la Iuliu Maniu, Ion Mihalache și Corneliu Coposu, căci altfel va deveni un partid de conjunctură și oportunism.

Cei care vor veni după noi ar trebui ca, din experiența noastră, să rețină cel puțin câteva direcții de urmat.

Partidul nostru s-a născut din verticalitatea prin care și-a impus idealurile și credințele. N-a făcut compromisuri degradante și nu a cunoscut capi-

tulări. Oamenii care l-au condus în trecut au făcut din demnitatea lor și a partidului fundamentul acțiunii politice. Partidul a traversat vremuri grele și perioade cumplite, dar a supraviețuit, pentru că nu și-a abandonat principiile: „Cu principiile nu se tranzacționează", sublinia Corneliu Coposu.

Partidul ar trebuie să ducă o nouă politică de cadre, în care o mai severă selecție valorică - din punct de vedere profesional, moral și ca vocație politică - să fie elementul predominant. Partidul trebuie să devină un partid de cadre și de elite, atrăgând cât mai mulți intelectuali de valoare.

O învățătură de care ar trebui să țină seama cei care vor veni după noi: „Nu se poate clădi o lume nouă cu oamenii vechii structuri comuniste!" Este experiența tristă pe care noi am trăit-o și de care cu oarecare dificultate am devenit conștienți. Mai explicit spus, nu poate exista o autentică economie de piață și o reală democratizare în țară dacă eșaloanele secunde și terțe ale fostei nomenclaturi de partid comunist, ale fostei poliții politice, ale „condeierilor" vechiului regim dețin, prin structuri de tip mafiot, puterea economică, financiară și administrativă.

Aici nu este vorba de „comunism" și „anticomunism", ci de faptul că acești oameni, transformați, au devenit astăzi marii capitaliști și promotorii unei pseudo-democrații liberale, doar pentru a-și putea prelungi și, eventual, perpetua forța economică, politică și ideologică într-o lume pe care o vor în continuare a lor.

„Omul nou" al epocii comuniste nu consimte să dispară, nici el și nici urmașii lui, ci tinde să-și subordoneze noi sfere ale vieții publice, devenind astfel marele obstacol al evoluției sociale. Acest om nou al „postcomunismului" vede în partidul nostru și în oamenii lui principalul adversar și duce o luptă de distrugere în care nu cruță niciun mijloc și nicio metodă, aruncând în balanță imense resurse financiare pentru a anihila singurul partid care rămâne un ghimpe în ochii otrăviți de complexe de veche culpabilitate.

Partidul va rămâne pe mai departe în istorie numai atât timp cât nu va abdica de la tradițiile lui și nu va deschide poarta abdicărilor, oportunismului și compromisurilor politice capitulante.

Nădăjduim că PNȚCD nu se va adapta resemnat moravurilor dezonorante ale epocii actuale postcomuniste, ci, înfruntând împrejurările ostile, se va ridica deasupra lor, aducând un nou orizont de speranță societății românești.

14 septembrie 2000

Semnează:

Gabriel Țepelea, fost prim-vicepreședinte, membru al partidului din 1933, deținut politic între 1949-1955

Niculae Ionescu-Galbeni, vicepreședinte al PNȚCD, membru al partidului din 1945, deținut politic între 1947-1955

Sergiu Macarie, fost trezorier al PNȚCD, membru al partidului din 1945, deținut politic între 1947-1953

Valentin Gabrielescu, fost secretar general al PNȚCD, membru al partidului din 1952, deținut politic între 1948-1958

Ion Corniță, președinte al Organizației PNȚCD-Bacău, membru al partidului din 1990, deținut politic între 1958-1964

Tănase Tăvală, fost președinte al Organizației PNȚCD-Timiș, membru al partidului din 1990, deținut politic între 1951-1956

Costel Păunescu, secretar general adjunct, fost președinte al Organizației PNȚCD-Ilfov, membru al partidului din 1990, deținut politic între 1952-1953

Ulpiu Micle, fost președinte al Organizației PNȚCD-Mehedinți, membru al partidului din 1990, deținut politic între 1950-1951

Florica Raica, președintă a Organizației de Femei a PNȚCD, membră a partidului din 1990

Elena Iacob, fostă președintă a Organizației PNȚCD-Galați, membră a partidului din 1990, fostă deportată, membră a AFDPR

5. REPREZENTANȚII PNȚCD ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ CENTRALĂ ÎN PERIOADA 1996-2000

În capitolul 4, sub forma unor tabele, a fost prezentată participarea reprezentanților PNȚCD în Parlamentul României - Senat și Camera Deputaților -, ca putere legislativă.

În acest capitol, în mod similar, sunt expuse sintetic funcțiile deținute de membri ai partidului în administrația centrală, ca demnitari, în cadrul participării PNȚCD la actul de guvernare al coaliției CDR-USD-UDMR.

Tabelul 5.1

Lista membrilor PNȚCD care au avut funcții în administrația publică centrală

Autorități ale administrației publice centrale	Funcția	Prenumele și numele demnitarului	Perioada în funcție	
Guvern	Prim-ministru	Victor Ciorbea	12.12.1996	30.03.1998
	Prim-ministru interimar	Gavril Dejeu	30.03.1998	17.04.1998
	Prim-ministru	Radu Vasile	17.04.1998	13.12.1999
Ministerul Finanțelor	Ministru de stat, ministrul Finanțelor	Mircea Ciumara	12.12.1996	05.12.1997
	Secretar de stat	Iosefina Moroșanu	13.05.1998	28.12.2000
	Secretar de stat	Ionuț Costea	28.12.1996	15.12.1998
Consiliul de Coordonare Economico-Financiară	Ministru de stat, președintele Consiliului de Coordonare Economico-Financiară	Mircea Ciumara	22.12.1999	28.12.2000
Ministerul Afacerilor Externe	Secretar de stat	Dumitru Ceaușu	28.12.1996	1997

Autorități ale administrației publice centrale	Funcția	Prenumele și numele demnitarului	Perioada în funcție	
Departamentul pentru Integrare Europeană	Ministru delegat pe lângă prim-ministru pentru Integrare Europeană	Alexandru Herlea	12.12.1996	22.12.1999
Ministerul Reformei (Consiliul pentru Reformă)	Ministru de stat, ministrul Reformei	Ulm Spineanu	12.12.1996	05.12.1997
	Ministru	Ilie Șerbănescu	05.12.1997	17.04.1998
	Ministru	Ioan Avram Mureșan	17.04.1998	02.12.1998
	Secretar de stat	Petrică Diaconu	02.12.1998	13.01.1999
Ministerul Industriei și Comerțului	Ministru de stat, ministrul Industriei și Comerțului	Mircea Ciumara	05.12.1997	17.04.1998
	Secretar de stat, membru al Guvernului	Florin Buruiană	12.12.1996	05.12.1997
	Secretar de stat	Liviu Hagea	06.01.1997	14.05.1998
	Secretar de stat	Liviu Marcu	14.01.1997	20.05.1998
Ministerul de Interne	Ministru	Gavril Dejeu	12.12.1996	21.01.1999
	Ministru	Constantin Dudu Ionescu	21.01.1999	28.12.2000
Ministerul Apărării Naționale	Secretar de stat, membru al Guvernului	Constantin Dudu Ionescu	12.12.1996	17.12.1998
	Ministru	Constantin Dudu Ionescu	11.02.1998	17.04.1998
	Secretar de stat	Ion Mircea Plângu	23.12.1998	28.12.2000
Ministerul Agriculturii și Alimentației	Ministru	Dinu Gavrilescu	12.12.1996	02.12.1998
	Ministru	Ioan Avram Mureșan	02.12.1998	28.12.2000
Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului	Ministru	Romică Tomescu	12.02.1998	28.12.2000
	Secretar de stat	Anton Vlad	13.05.1998	2000

Autorități ale administrației publice centrale	Funcția	Prenumele și numele demnitarului	Perioada în funcție	
Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului	Ministru	Nicolae Noica	12.12.1996	28.12.2000
Ministerul Transporturilor	Secretar de stat	Diana Corina Vancea	17.04.1997	13.05.1998
Ministerul Comunicațiilor	Secretar de stat	Dan Chirondojan	14.01.1997	13.01.1999
Ministerul Învățământului (Ministerul Educației Naționale)	Ministru	Virgil Petrescu	12.12.1996	05.12.1997
	Ministru	Andrei Marga	05.12.1997	28.12.2000
	Secretar de stat	Florin Diaconescu	14.01.1997	21.08.1997
	Secretar de stat	Petre Mihai Gorcea	21.08.1997	07.09.1998
	Secretar de stat	Floare Comșea	07.09.1998	28.12.1998
	Secretar de stat	Mircea Corneliu Fronescu	28.12.1998	12.09.2000
	Secretar de stat	Adrian Gorun	12.09.2000	28.12.2000
Ministerul Culturii	Ministru	Ion Caramitru	12.12.1996	28.12.2000
	Secretar de stat	Maria Berza	31.01.1997	28.12.2000
Secretariatul de Stat pentru Culte	Secretar de stat	Gheorghe Anghelescu	23.01.1997	22.09.1999
Ministerul Muncii și Protecției Sociale	Secretar de stat	Norica Nicolai	05.02.1997	2000
Ministerul Sănătății	Ministru	Iosif Ștefan Drăgulescu	12.12.1996	05.12.1997
	Secretar de stat	Alexandru Ciocâlteu	03.06.1998	30.07.1999
	Secretar de stat	Irinel Popescu	02.08.1999	28.12.2000
Ministerul Tineretului și Sportului	Secretar de stat	Alexandru (Kala) Popescu	14.01.1997	2000

Autorități ale administrației publice centrale	Funcția	Prenumele și numele demnitarului	Perioada în funcție	
Ministerul Turismului	Secretar de stat	Mirel Alexandru Țariuc	14.01.1997	13.05.1998
	Secretar de stat	Anton Dorin	13.05.1998	13.04.1999
Agenția Națională pentru Privatizare (transformată în Ministerul Privatizării)	Secretar de stat	Valentin Ionescu	14.01.1997	04.09.1997
Ministerul Privatizării	Ministru	Valentin Ionescu	05.12.1997	17.04.1998
	Ministru	Sorin Dimitriu	17.04.1998	19.10.1998
	Ministru interimar	Radu Vasile	19.10.1998	17.12.1998
	Secretar de stat	Andrei Dimitriu	ian. 1997	13.01.1999
Fondul Proprietății de Stat	Președinte	Sorin Dimitriu	19.07.1997	19.10.1998
	Președinte	Radu Sârbu	19.10.1998	28.12.2000
Secretariatul General al Guvernului și Departamentul pentru Administrație Publică Locală	Ministru delegat pe lângă prim-ministru pentru coordonarea SG și DAPL	Remus Opriș	12.12.1996	17.04.1998
Guvern	Ministru al Funcției Publice	Vlad Roșca	22.12.1999	28.12.2000
Ministerul Relației cu Parlamentul	Ministru	Ioan Avram Mureșan	11.02.1998	17.04.1998
	Secretar de stat	Eugen Clinciu	14.01.1997	13.01.1999
Casa Națională de Asigurări de Sănătate	Președinte	Alexandru Ciocâlteu	02.08.1999	08.09.2000
	Președinte	Virgil Păunescu	08.09.2000	02.10.2000
	Președinte	Șerban Ion Bubenek-Turconi	02.10.2000	15.01.2001
Departamentul pentru Protecția Copilului	Secretar de stat	Cristian Tăbăcaru	24.02.1997	dec. 1999

Autorități ale administrației publice centrale	Funcția	Prenumele și numele demnitarului	Perioada în funcție	
Departamentul pentru Administrație Publică Centrală	Secretar de stat	Petrică Diaconu	13.01.1999	2000
Departamentul pentru Administrație Publică Locală	Secretar de stat	Grigore Lăpușan	14.01.1997	21.04.1998
	Secretar de stat	Vlad Roșca	21.04.1998	22.12.1999
Departamentul pentru Relațiile cu Sindicatele și Patronatele	Secretar de stat	Vlad Roșca	18.01.1997	21.04.1998
Departamentul pentru Dialog Social	Secretar de stat	Mircea Streiber	16.12.1998	2000
Consiliul Economic și Social	Președinte	Norica Nicolai	1997	2000
Comisia Națională de Informatică	Președinte	Iustin Tănase	12.01.1997	dec. 1998
Comisia Națională a României pentru UNESCO	Secretar de stat	Victor Iancu	10.02.1997	28.12.2000
Comisia Națională a Valorilor Mobiliare	Președinte	Mirel-Alexandru Țariuc	07.07.2000	31.10.2000
Agenția Română de Dezvoltare	Secretar de stat	Andrei Dimitriu	14.01.1997	ian.1999
Agenția Națională pentru Dezvoltare Regională	Președinte	Liviu Marcu	13.01.1999	2000

Autorități ale administrației publice centrale	Funcția	Prenumele și numele demnitarului	Perioada în funcție	
Agenția Națională pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii	Președinte	Mirel Țariuc	13.01.1999	aprilie 2000
Agenția Națională pentru Dezvoltarea și Implementarea Programelor de Reconstrucție a Zonelor Miniere	Secretar de stat	Văsîi Petroniu	18.11.1998	2000
Agenția de Control a Exporturilor Strategice	Secretar de stat	Mircea Gheordunescu	13.01.1997	14.03.1997
Administrația Națională a Rezervelor de Stat	Secretar de stat	Adrian Ghiță	18.05.1998	28.12.2000
Societatea Română de Radiodifuziune	Președinte, director general	Andrei Dimitriu	nov. 1999	dec. 2001
Serviciul Român de Informații	Adjunct al directorului SRI	Mircea Gheordunescu	14.03.1997	01.11.2001
Serviciul Român de Informații	Adjunct al directorului SRI	Mihail Nică	iulie 2000	15.02.2001

6. LEGISLAȚIE ȘI INSTITUȚII CENTRALE PROMOVATE ÎN PERIOADA 1996-2000

6.1. PREAMBUL

Trecerea de la societatea comunistă la cea democrată, petrecută după 1989, a presupus schimbări fundamentale atât politice și economice, cât și de natură instituțională, juridică și legislativă. Dacă evoluțiile politice și economice au fost destul de ușor percepute de opinia publică, celelalte evoluții, presupunând o mai mare competență și discernământ, au fost mai puțin, iar unele chiar deloc luate în considerare atât de populație, cât și de analiști politici și istorici. Din păcate, tocmai în aceste domenii mai puțin evaluate de mass-media, de analiști și de populație se află importanța socială a întregii perioade de tranziție postcomunistă, și tocmai aici s-a manifestat rolul decisiv al PNȚCD și al guvernării 1996-2000.

Încercând să pună în evidență acest aspect legislativ al tranziției, la conferința „Transformările istorice și ireversibile realizate de guvernarea 1996-2000", organizată de Institutul de Studii Creștin Democrate din București la data de 28 august 2002, Niculae Ionescu-Galbeni a prezentat o comunicare privind instituțiile și legislația promovate în perioada 1996-2000 și a prezentat un inventar al acestora.

Prezent la conferință, profesorul și analistul politic Dan Pavel, care avea în editare o lucrare privind Convenția Democratică din România, a solicitat permisiunea de a publica în lucrarea sa inventarul respectiv, ceea ce a fost acceptat[98].

În afara faptului că acest inventar cuprinzător își găsește locul mai ales în prezenta lucrare, autorii au considerat necesară includerea unei serii de completări și sublinieri ale celor mai importante aspecte legislative și construcții instituționale.

Ceea ce este important de relevat și ar trebui să constituie un interes major pentru opinia publică, dar în principal pentru politologia românească, este faptul că în perioada 1996-2000 s-au elaborat acte normative și s-au creat instituții care **au făcut istorie pentru jurisdicția românească**, creând pur și simplu puncte de răscruce în domenii esențiale ale vieții

[98] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 575-585.

publice, dacă ar fi de amintit cel puțin 230 de reglementări semnificative, dintre care peste 50 de importanță deosebită.

În total, conform documentelor Consiliului Legislativ al Parlamentului României, în toată perioada de guvernare a coaliției CDR-USD-UDMR, au fost elaborate și aprobate circa 4.500 de acte normative, adică în medie peste 1.100/an.

• Legislația semnificativă din anii 1996-2000 a demarat cu două legi de retrocedare a proprietăților agricole, forestiere, imobiliare și industriale confiscate abuziv de regimul comunist după 6 martie 1945. Este vorba de Legea nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și forestiere, precum și de Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, cunoscută mai ales prin sintagma „Legea de retrocedare a caselor naționalizate". Această din urmă lege a fost adoptată la începutul anului 2001, în guvernarea Adrian Năstase, din considerentele prezentate în capitolul 7, intitulat „Două legi controversate", subcapitolul 7.2, care oferă detalii cu privire la procesul legislativ respectiv. Însă, fapt ușor de verificat, Legea nr. 10/2001 aparține atât ca inițiativă, cât și în integralitatea ei guvernării de coaliție din perioada 1996-2000 și, în principal, Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat.

La ambele legi de retrocedare s-a aplicat principiul general *restitutio in integrum*, adică restituirea în totalitate a bunurilor confiscate, principiu susținut programatic de PNȚCD. Desigur, acest principiu juridic nu a putut fi aplicat integral în toate situațiile, ci a trebuit adaptat atât pe parcursul demersului legislativ, cât și la aplicarea lui la realitățile concrete din țara noastră.

Trebuie evidențiat și faptul că în materie de restituiri România a fost singura țară dintre fostele țări comuniste care a adoptat acest principiu, pe când în toate celelalte țări retrocedările s-au făcut doar parțial și nu neapărat în natură.

• O lege cu impact asupra întregii populații, este Legea nr. 145/1997 a asigurărilor sociale de sănătate, prin care s-au înființat Casa Națională de Asigurări de Sănătate (CNAS) și casele teritoriale. Acestea organizează asistența medicală pentru toată populația României, pe baza dosarului medical personal și a cardului de sănătate aferent, documente centralizate într-un sistem național informatic, care individualizează și evidențiază orice act medical.

De asemenea, s-a introdus instituția „medicul de familie", cu atribuții de consultare, trimitere la medicul de specialitate, investigații imagistice, analize, tratamente, spitalizare, precum și de eliberare a rețetelor compensate și gratuite sau de acordare a concediilor medicale.

Similar, s-au înființat și case de asigurări de sănătate specializate, prin: O.G. nr. 56/1998 privind înființarea, organizarea și funcționarea Casei Asigurărilor de Sănătate a Apărării, Ordinii Publice, Siguranței Naționale și Autorității Judecătorești și O.U.G. nr. 411/1998 privind organizarea activității de asistența medicală și psihologică a personalului din transporturi cu atribuții în siguranța circulației și a navigației și înființarea Casei Asigurărilor de Sănătate a Transporturilor.

Anterior, dar tot în guvernarea coaliției, se adoptase o altă lege importantă pentru sănătatea publică: Legea nr. 81/1997 privind exercitarea profesiei de farmacist și înființarea Colegiului Farmaciștilor din România.

Legea nr. 2/1998 privind prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane reprezintă o bună reglementare într-un domeniu relativ nou în țara noastră.

Prin aprobarea în Guvern a O.G. nr. 53/2000, s-a impus obligativitatea raportării bolilor și efectuării vaccinurilor.

În vederea funcționării unui sistem medical mixt, stat-privat, s-au elaborat și aprobat legi privind sistemul de sănătate privat: O.G. nr. 126/1998 privind organizarea și funcționarea cabinetelor medicale și O.G. nr. 83/2000 privind organizarea și funcționarea cabinetelor de liberă practică, conexe actului medical.

Organizarea, funcționarea și finanțarea spitalelor a fost reglementată modern prin Legea nr. 146/1999, referitoare atât la spitalele de stat, cât și la cele particulare. După autorizarea sanitară de funcționare, în mod obligatoriu spitalelor intră în procesul de acreditare, care se acordă de Comisia Națională de Acreditare a Spitalelor, pe baza criteriilor de evaluare aprobate prin hotărâre a Guvernului.

Este greu astăzi ca cineva să mai conteste importanța și necesitatea medicinii private, când cabinetele medicale, policlinicile private, centrele de investigații imagistice, laboratoarele de analize și chiar spitalele private au căpătat o atât de mare importanță, prin număr și calitatea actului medical. Iar în stomatologie se poate spune că aproape nu mai există decât cabinete particulare. Performanțele și amploarea medicinii particulare reprezintă astăzi o realitate de necontestat.

• În domeniul legislației sociale s-a elaborat Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, în care pentru întâia dată în legislația românească s-a introdus „principiul contributivității". Până atunci, diversele legi ale pensiilor prevedeau că acestea se stabileau pe baza veniturilor sau a salariilor primite pe ultima perioadă de activitate (trei, șase sau 12 luni). Prin noua lege s-a introdus un sistem de calcul al unui punctaj realizat pe întreaga activitate profesională a persoanei respective. De-a lungul timpului, din anul 2000 și până astăzi, legea

a suferit numeroase modificări, dar principiul contributivității și aplicarea sistemului de punctaj al contribuției la sistemul de pensii au rămas în vigoare.

Tot în domeniul asistenței sociale s-a evidențiat ca o puternică măsură de sprijinire a familiei Legea nr. 120/1997 privind concediul plătit pentru îngrijirea copiilor în vârstă de până la doi ani. Prin această lege se acorda mamei un concediu de îngrijire a copilului, concediu plătit cu 85% din salariul acesteia. Pentru mamele care au avut activități agricole, concediul plătit reprezintă 80% din media veniturilor pe ultimele șase luni. Anterior acestei legi, prin dispozițiile Decretului-lege nr. 31/1990, se acorda mamei noului născut o indemnizație de 65% din salariul tarifar lunar, până la împlinirea de către copil a vârstei de un an.

O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare a garantat protecția drepturilor omului, a asigurat o calitate procesuală activă în cazuri de discriminare în Romania și libera dezvoltare a personalității umane. Ulterior, s-a înființat Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, responsabil cu aplicarea și controlul respectării prevederilor acestei ordonanțe.

Prin Legea nr. 17/2000 privind asistența socială a persoanelor vârstnice s-au acordat servicii și prestații sociale celor care au împlinit vârsta de pensionare, nu au familie și sunt în imposibilitatea de a-și asigura nevoile socio-medicale. Aceste servicii sunt de tip social, socio-medical și medical (îngrijire la domiciliu sau în centre specializate, servicii medicale și de consiliere etc.).

Legea nr. 147/2000 privind reduceri acordate pensionarilor pentru transportul intern a fost o măsură socială cu efecte deosebite care se aplică și în prezent. De remarcat și faptul că printr-o decizie din anul 1996 a primarului Victor Ciorbea, în București persoanele cu vârsta de peste 70 de ani beneficiau (beneficiază și azi toți pensionarii) de călătorii gratuite pe mijloacele comune de transport de suprafață (tramvaie, autobuze, troleibuze).

De asemenea, s-a votat Legea nr. 142/1998 privind acordarea tichetelor de masă, măsură valabilă și în prezent. De această reglementare beneficiază salariații din cadrul societăților comerciale, regiilor autonome și din sectorul bugetar, dar și din cadrul unităților cooperatiste. Valoarea unui tichet de masă era în anul 1998 de 15.000 lei vechi/zi lucrătoare, iar în anul 2021 a ajuns la 20 lei/zi lucrătoare.

În problemele de muncă, Legea nr. 168/1999 privind soluționarea conflictelor de muncă a introdus instituția Comisia de arbitraj pentru rezolvarea conflictelor dintre salariați și unitățile la care aceștia sunt încadrați, cu referire la interesele cu caracter profesional, social sau economic ori la drepturile rezultate din desfășurarea raporturilor de muncă. Prin lege, sala-

riații și unitățile au obligația să soluționeze conflictele de muncă prin bună înțelegere sau prin procedurile legale.

• Trebuie evidențiată legislația importantă realizată în perioada 1996-2000 și în alte domenii de activitate. Spre exemplu, în domeniul restructurării întreprinderilor de stat și al privatizării, trebuie remarcate Legea nr. 109/1997 privind organizarea și funcționarea Consiliului Economic și Social, cu rol consultativ în stabilirea strategiilor și politicilor economice și sociale în aplanarea stărilor conflictuale la nivel de ramură sau la nivel național apărute între partenerii sociali, precum și în realizarea, promovarea și dezvoltarea dialogului social și a solidarității sociale, sau Legea nr. 44/1998 pentru aprobarea O.U.G. nr. 88/1997 privind privatizarea societăților comerciale, ambele legi modificate ulterior.

• În domeniul industriei, comerțului și a transporturilor, se pot remarca trei acte normative importante: Legea nr. 108/1999 privind înființarea și organizarea Inspecției Muncii, Legea nr. 99/2000 privind înființarea, organizarea și funcționarea Autorității Naționale de Reglementare în Domeniul Energiei (ANRE) și O.U.G. nr. 126/2000 privind continuarea realizării Unității 2 de la Centrala Nuclearelectrică-Cernavodă, toate cu impact important asupra reglementărilor economice ale României, respectiv dezvoltarea producției de energie electrică.

• În agricultură, pentru prima dată s-au oferit „cupoane" celor care cultivă pământul prin Legea nr. 200/1997 privind instituirea sistemului de cupoane pentru agricultură, sistem binevenit și apreciat la noi, ca și în alte țări ale Uniunii Europene. Totodată, prin O.U.G. nr. 211/2000 privind sistemul de plată pentru motorina utilizată în agricultură pe bază de bonuri valorice s-a acordat un real sprijin agricultorilor, în măsura în care o permiteau resursele financiare din acel an.

De asemenea, s-a emis O.G. nr. 36/1999 privind sprijinul acordat de stat producătorilor agricoli pentru achiziționarea de tractoare, combine, mașini și utilaje agricole, precum și de instalații pentru irigat din producția internă.

Nu se poate trece cu vederea începerea privatizării IAS-urilor pe baza unui acord între Fondul Proprietății de Stat și Ministerul Agriculturii și Alimentației, pe baza O.U.G. nr. 198/1999 privind privatizarea societăților comerciale ce dețin în administrare terenuri agricole sau terenuri aflate permanent sub luciu de apă. Prin același act normativ a fost înființată Agenția Domeniilor Statului (ADS), care își exercita dreptul de proprietate asupra terenurilor agricole și terenurilor aflate permanent sub luciu de apa, aparținând domeniului privat al statului, și concesionarea bunurilor, activităților și serviciilor, precum și a terenurilor aparținând domeniului public sau privat.

• În vederea supravegherii permanente și cunoașterii mediului aerian prin observații și măsurători specifice privind starea și evoluția vremii, s–a votat Legea nr. 139/2000 privind activitatea meteorologică.

• În domeniul lucrărilor publice, al construcțiilor și locuinței, se remarcă Legea nr. 152/1998 privind înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe (ANL), cu menirea de a promova și dezvolta programe de construcție de locuințe pentru tineri, imobile destinate închirierii, construcția de locuințe sociale, construcția și/sau reabilitarea locuințelor distruse ori grav avariate situate în zonele afectate de calamități naturale etc. De asemenea, nu poate fi omisă importanța Legii nr. 12/2000 privind măsuri pentru reducerea riscului seismic al construcțiilor. Cu acest prilej s-a introdus sistemul de marcare cu „bulină roșie" a imobilelor cu risc ridicat de pericol, care necesită consolidări urgente.

• În domeniul financiar-bancar, s-au implementat numeroase acte importante de reglementare: Legea nr. 88/1997 privind înființarea și funcționarea Fondului de garantare a depozitelor în sistemul bancar, Legea nr. 156/1997 privind acoperirea financiară a datoriilor rămase în urma desființării CAP-urilor, Legea nr. 158/1997 privind suspendarea impozitului pe venitul agricol, O.G. nr. 20/1998 privind constituirea și funcționarea fondurilor cu capital de risc, Legea nr. 83/1998 privind procedura falimentului bancar, Legea nr. 106/1998 privind impozitul pe profit, Legea nr. 101/1998 privind statutul Băncii Naționale a României, Legea nr. 245/1998 privind actualizarea regimului general al contabilității, Legea nr. 246/1998 privind impunerea veniturilor realizate de persoane fizice, Legea nr. 21/1999 privind prevenirea și sancționarea spălării banilor, O.G. nr. 73/1999 privind impozitul pe venit, Legea nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare.

• În domeniul învățământului, s-a votat o lege mult așteptată în sistemul educațional: Legea nr. 128/1997 privind Statutul personalului didactic, prin care s-au adus reglementări favorabile acestui grup social, cu importante sporuri salariale și alte drepturi care au ridicat standardul profesional al dascălilor.

Trebuie menționate O.U.G. nr. 70/1997 și O.U.G. nr. 71/1997, care au ratificat acordurile de împrumut de la instituții bancare internaționale pentru demararea „Proiectului de reabilitare a școlilor", prin care, în timp, peste 1.200 de clădiri școlare ale învățământului preuniversitar au fost refăcute sau nou construite.

De asemenea, învățământul universitar românesc s-a racordat la cel european prin semnarea „Declarației de la Bologna" (1999), care prevedea crearea spațiului universitar european prin compatibilizarea sistemelor de învățământ superior din țările semnatare. De reținut și O.G. nr. 54/1998

de admitere cu taxă în învățământul superior peste locurile finanțate de la buget.

Nu se poate omite o lege importantă de modificare și completare a legislației de bază din învățământ, apărută cu mare dificultate din cauza unor opinii divergente în cadrul coaliției de guvernare. Este vorba despre Legea nr. 151/1999 privind aprobarea O.U.G. nr. 36/1997 pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, care ulterior a mai fost modificată în repetate rânduri.

De subliniat și Legea nr. 219/2000 privind egalitatea șanselor de studiu în învățământul superior prin acordarea burselor sociale de studiu, iar în sprijinul activității sportive, s-a votat Legea educației fizice și sportului nr. 69/2000, de reglementare a domeniului, în care, pentru prima dată în Româna, s-au prevăzut măsuri pentru combaterea dopajului, inclusiv prin înființarea Comisiei Naționale Antidoping.

• În domeniul culturii și cultelor, se pot menționa acte normative, precum O.G. nr. 36/1998 pentru modificarea și completarea Legii nr. 32/1994 privind sponsorizarea, Legea nr. 142/1999 privind salarizarea clerului, O.G. nr. 124/2000 privind drepturile de autor și combaterea pirateriei audio și video și Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, reglementări care au pus în valoare specificul culturii naționale.

• În administrația publică, au fost promulgate legi importante, precum: Legea nr. 116/1998 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române, Legea nr. 151/1998 privind dezvoltarea regională a României și Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici, care a asigurat, cel puțin legislativ, continuitatea carierei acestora.

• Pentru ordinea publică, apărarea națională și serviciile de informații, printre alte acte normative, s-au inițiat și votat Legea nr. 1/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe (SIE) și Legea nr. 191/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Protecție și Pază (SPP), servicii care au fost, de asemenea, reglementate în guvernarea din acea perioadă.

• În Justiție, s-a legiferat mult, dar nu se poate trece fără a aminti de Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției „Avocatul Poporului". Această instituție de proveniență suedeză (*Ombudsman*) este, în principiu, independentă de puterea executivă și are scopul de a apăra drepturilor și libertăților cetățenilor în raporturile lor cu autoritățile publice, prin investigarea și soluționarea plângerilor formulate de cetățeni. Avocatul Poporului se poate și autosesiza în situații de abuzuri sau de încălcări ale drepturilor omului. De asemenea, instituția poate sesiza Curtea Constituțională în caz de încălcare a unor prevederi ale Constituției.

S-a reglementat problema adopţii copiilor prin două acte normative: O.U.G. nr. 25/1997 şi Legea nr. 87/1998. Acestea precizau că adopţia este o măsură specială de protecţie a drepturilor copilului, prin care se stabileşte filiaţia între cel care adoptă şi copilul adoptat, precum şi gradul de rudenie dintre copilul adoptat şi rudele adoptatorului.

Prin Legea nr. 150/1998 privind acordarea de sprijin comunităţilor româneşti de pretutindeni s-a constituit un fond pentru: a) acţiuni de sprijin al şcolilor şi a învăţământului în limba română; b) acţiuni culturale şi artistice; c) acţiuni pentru tineri; d) ajutor individual pentru cazuri medicale deosebite; e) acţiuni de educaţie civică; f) alte situaţii prevăzute în programele de colaborare. Cu acest prilej s-a înfiinţat Centrul „Eudoxiu Hurmuzachi" pentru românii de pretutindeni.

O lege deosebit de controversată a fost Legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar şi deconspirarea Securităţii ca poliţie politică al cărei proces legislativ este prezentat în subcapitolul 7.1 din acest volum.

Înfiinţarea asociaţiilor şi fundaţiilor a fost reglementată prin O.G. nr. 26/2000, dând posibilitatea ca persoane fizice sau juridice să desfăşoare activităţi în interes general sau în interesul unor colectivităţi locale ori, după caz, în interesul lor personal nepatrimonial. Asociaţiile (cu cel puţin trei membri) şi fundaţiile (cel puţin un membru) sunt persoane juridice de drept privat fără scop patrimonial.

Prevenirea, descoperirea şi sancţionarea faptelor de corupţie fac obiectul Legii nr. 78/2000 şi se aplică unor persoane ca acelea care exercită o funcţie publică, exercită atribuţii de control, acordă asistenţă specializată, participă la luarea deciziilor sau le pot influenţa, deţin o funcţie de conducere într-un partid sau într-o formaţiune politică, un sindicat, o organizaţie patronală ori într-o asociaţie fără scop lucrativ sau într-o fundaţie.

Toate aceste reglementări legislative au contribuit la continuarea mersului României către statutul de stat de drept.

În privinţa celor peste 80 de instituţii centrale înfiinţate şi a celor 44 reorganizate, trebuie neapărat subliniată înfiinţarea a 23 de companii sau societăţi naţionale prin transformarea unor regii autonome din mai multe domenii (minier, transport, energetic, comunicaţii, tehnică militară, topografie etc.).

După acest succint parcurs al legislaţiei - fie nouă, fie modificată - şi al construcţiei instituţionale realizate în România în perioada 1996-2000 de guvernare a coaliţiei CDR-USD-UDMR, ambele demersuri fiind considerate de maximă importanţă în viziunea autorilor, se prezintă, pe domenii, acte normative semnificative - parlamentare şi guvernamentale -, precum şi instituţii centrale înfiinţate sau reorganizate în aceeaşi perioadă.

6.2. LEGISLAȚIA SEMNIFICATIVĂ ADOPTATĂ

Proprietate

1. Legea nr. 140/1997 pentru aprobarea O.U.G. nr. 21/1997 privind retrocedarea unor bunuri imobile care au aparținut comunităților evreiești din România (M.Of. nr. 172/28.07.1997)
2. Legea nr. 169/1997 pentru modificarea și completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991 (M.Of. nr. 299/04.11.1997
3. Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia (M.Of. nr. 448/24.11.1998)
4. O.U.G. nr. 83/1999 privind restituirea unor bunuri imobile care au aparținut cetățenilor din unele minorități naționale (M.Of. nr. 266/10.06.1999)
5. Legea nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și forestiere conform prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991 și ale Legii nr. 169/1997 (M.Of. nr. 8/12.01.2000)
6. Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989 (adoptată separat de cele două Camere ale Parlamentului în anul 2000, dar a fost amânat votul din 14 noiembrie 2000 de la Camera Deputaților la raportul de mediere) (M.Of. nr. 75/14.02.2001)

Sănătate și asistență medicală

1. Legea nr. 81/1997 privind exercitarea profesiei de farmacist și înființarea Colegiului Farmaciștilor din România (M.OF. nr. 89/14.05.1997)
2. Legea nr. 145/1997 a asigurărilor sociale de sănătate, organizarea și funcționarea Casei Naționale a Asigurărilor de Sănătate (M.Of. nr. 178/31.07.1997)
3. Legea nr. 2/1998 privind prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane (M.Of. nr. 8/13.01.1998)
4. Legea nr. 100/1998 privind asistența de sănătate publică (M.Of. nr. 204/01.06.1998)
5. Legea nr. 106/1998 privind organizarea și exercitarea profesiei de medic veterinar (M.Of. nr. 289/06.08.1998)
6. O.G. nr. 56/1998 privind înființarea, organizarea și funcționarea Casei Asigurărilor de Sănătate a Apărării, Ordinii Publice, Siguranței Naționale și Autorității Judecătorești (M.Of. nr. 308/25.08.1998)

7. O.G. nr. 125/1998 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale a Medicamentelor (M.Of. nr. 329/31.08.1998)
8. O.G. nr. 126/1998 privind organizarea și funcționarea cabinetelor medicale (M.Of. nr. 328/29.08.1998)
9. O.U.G. nr. 41/1998 privind organizarea activității de asistență medicală și psihologică a personalului din transporturi cu atribuții în siguranța circulației și a navigației și înființarea Casei Asigurărilor de Sănătate a Transporturilor (M.Of. nr. 456/27.11.1998)
10. Legea nr. 146/1999 privind organizarea, funcționarea și finanțarea spitalelor (M.Of. nr. 370/03.08.1999)
11. O.G. nr. 152/1999 privind produsele medicamentoase de uz uman (M.Of. nr. 508/20.10.1999)
12. O.G. nr. 170/1999 privind acordarea, în mod gratuit, a asistenței medicale, medicamentelor și protezelor pentru unele categorii de persoane prevăzute în legi speciale (M.Of. nr. 541/05.11.1999)
13. O.G. nr. 53/2000 privind obligativitatea raportării bolilor și efectuării vaccinurilor (M.Of. nr. 42/31.01.2000)
14. Legea nr. 62/2000 de completare a Legii sanitar veterinare nr. 60/1974 (M.Of. nr. 185/25.04.2000)
15. O.G. nr. 83/2000 privind organizarea și funcționarea cabinetelor de liberă practică, conexe actului medical (M.Of. nr. 291/27.06.2000)
16. O.G. nr. 109/2000 privind stațiunile balneare, climatice și asistență medicală balneară și de recuperare (M.Of. nr. 426/02.09.2000)
17. Legea nr. 176/2000 privind dispozitivele medicale (M.Of. nr. 544/02.11.2000)

Asistență socială și probleme de muncă

1. Legea nr. 96/1997 privind acordarea de facilități persoanelor din unele localități din Munții Apuseni și Rezervația Delta Dunării (M.Of. nr. 118/10.06.1997)
2. Legea nr. 108/1997 pentru aprobarea O.U.G. nr. 9/1997 cu privire la unele măsuri de protecție pentru persoanele ale căror contracte individuale de muncă vor fi desfăcute ca urmare a concedierilor colective prin aplicarea programelor de restructurare, privatizare, lichidare (M.Of. nr. 132/26.06.1997)
3. Legea nr. 119/1997 privind alocația suplimentară pentru familiile cu copii (M.Of. nr. 149/11.07.1997)

4. Legea nr. 120/1997 privind concediul plătit pentru îngrijirea copiilor în vârstă de până la doi ani (M.Of. nr. 149/11.07.1997)
5. Legea nr. 219/1997 pentru aprobarea O.G. nr. 17/1997 cu privire la unele măsuri de protecție pentru unele persoane ale căror contracte individuale de muncă au fost desfăcute ca urmare a concedierilor colective prin aplicarea programelor de restructurare, privatizare, lichidare (M.Of. nr. 375/24.12.1997)
6. Legea nr. 220/1997 privind cuantumul plăților compensatorii (M.Of. nr. 375/24.12.1997)
7. Legea nr. 48/1998 privind aprobarea O.G. nr. 27/1997 pentru completarea Legii nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România (M.Of. nr. 102/04.03.1998)
8. Legea nr. 51/1998 privind stabilirea unor măsuri de protecție socială a salariaților în caz de transfer al dreptului de proprietate (M.Of. nr. 102/04.03.1998)
9. Legea nr. 129/1998 privind înființarea, organizarea și funcționarea Fondului Român de Dezvoltare Socială (M.Of. nr. 238/30.06.1998)
10. Legea nr. 142/1998 privind acordarea tichetelor de masă (M.Of. nr. 260/13.07.1998)
11. Legea nr. 49/1999 privind pensiile IOVR (M.Of. nr. 135/01.04.1999)
12. Legea nr. 130/1999 privind măsuri de protecție a persoanelor încadrate în muncă (M.Of. nr. 355/27.06.1999)
13. O.U.G. nr. 98/1999 privind protecția socială a persoanelor ale căror contracte individuale de muncă vor fi desfăcute ca urmare a concediilor colective (M.Of. nr. 303/29.06.1999)
14. O.U.G. nr. 102/1999 privind protecția specială a persoanelor cu handicap (M.Of. nr. 310/30.06.1999)
15. O.U.G. nr. 118/1999 privind înființarea și utilizarea Fondului Național de Solidaritate (M.Of. nr. 312/30.06.1999)
16. Legea nr. 143/1999 privind ajutorul de stat (M.Of. nr. 370/03.08.1999)
17. Legea nr. 168/1999 privind soluționarea conflictelor de muncă (M.Of. nr. 582/29.11.1999)
18. Legea nr. 203/1999 privind permisele de muncă (M.Of. nr. 646/30.12.1999)
19. Legea nr. 210/1999 a concediului paternal (M.Of. nr. 654/31.12.1999)
20. Legea nr. 17/2000 privind asistența socială a persoanelor vârstnice (M.Of. nr. 104/09.03.2000)

21. Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale (M.Of. nr. 140/01.04.2000)
22. O.U.G. nr. 99/2000 privind măsuri aplicate în condiții de temperaturi extreme pentru protecția personalului salariat (M.Of. nr. 304/04.07.2000)
23. Legea nr. 147/2000 privind reduceri acordate pensionarilor pentru transportul intern (M.Of. nr. 354/28.07.2000)
24. Legea nr. 144/2000 privind acordarea de facilități persoanelor care au domiciliul în localități rurale, în zone montane (M.Of. nr. 362/03.08.2000)
25. O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare (M.Of. nr. 431/02.09.2000)
26. O.U.G. nr. 217/2000 privind aprobarea coșului minim de consum lunar (M.Of. nr. 606/25.11.2000)
27. O.U.G. nr. 221/2000 privind pensiile avocaților (M.Of. nr. 610/28.11.2000)
28. Legea nr. 227/2000 privind aprobarea O.U.G. nr. 103/1999 pentru ratificarea Scrisorii de acord dintre România, reprezentată de Ministerul Finanțelor, și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare privind acordarea unui avans în valoare de 500.000 dolari S.U.A. din viitorul împrumut pentru Proiectul de închidere a minelor și de atenuare a impactului social, în valoare de 44,5 milioane dolari S.U.A. (M.Of. nr. 629/05.12.2000)

Restructurare și privatizare

1. O.U.G. nr. 31/1997 privind regimul investițiilor străine în România (M.Of. nr. 125/19.06.1997)
2. Legea nr. 83/1997 privind privatizarea societăților comerciale bancare la care statul este acționar (M.Of. nr. 98/23.05.1997)
3. Legea nr. 109/1997 privind organizarea și funcționarea Consiliului Economic și Social (M.Of. nr. 141/07.07.1997)
4. Legea nr. 44/1998 pentru aprobarea O.U.G. nr. 88/1997 privind privatizarea societăților comerciale (M.Of. nr. 88/25.02.1998)
5. O.U.G. nr. 9/1998 privind constituirea fondurilor de restructurare (M.Of. nr. 165/27.04.1998)
6. O.U.G. nr. 24/1998 privind regimul zonelor defavorizate (M.Of. nr. 378/02.10.1998)
7. O.U.G. nr. 32/1998 privind privatizarea societăților comerciale din turism (M.Of. nr. 436/17.11.1998)

8. Legea nr. 217/1998 de modificare a Legii nr. 66/1993 a contractului de management (M.Of. nr. 446/23.11.1998)
9. Legea nr. 219/1998 privind regimul concesiunilor (M.Of. nr. 459/31.11.1998)
10. O.U.G. nr. 51/1998 privind măsuri premergătoare privatizării băncilor (M.Of. nr. 482/15.12.1998)
11. Legea nr. 241/1998 privind stimularea investițiilor directe (M.Of. nr. 483/16.12.1998)
12. Legea nr. 99/1999 privind măsuri pentru accelerarea reformei economice (M.Of. nr. 236/27.05.1999)
13. Legea nr. 133/1999 privind stimularea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii (M.Of. nr. 349/23.07.1999)
14. Legea nr. 158/1999 privind constituirea și funcționarea Consiliului Național pentru Mediu și Dezvoltare Durabilă (M.Of. nr. 513/22.10.1999)
15. Legea nr. 164/1999 privind privatizarea cu titlu gratuit (M.Of. nr. 550/11.11.1999)
16. Legea nr. 200/2000 privind aprobarea O.U.G nr. 33/1999 pentru stabilirea unor măsuri în vederea privatizării Banc Post - S.A. (M.Of. nr. 571/16.11.2000)
17. Legea nr. 199/2000 privind utilizarea eficientă a energiei (M.Of. nr. 577/17.11.2000)

Industrie, comerț și transporturi

1. O.G. nr. 42/1997 privind navigația civilă (M.Of. nr. 221/29.08.1997)
2. O.G. nr. 39/1998 privind standardizarea națională (M.Of. nr. 43/30.01.1998)
3. Legea nr. 43/1998 privind înființarea Agenției Naționale pentru Dezvoltarea și Implementarea Programelor de Reconstrucție a Zonelor Miniere (M.Of. nr. 87/24.02.1998)
4. Legea nr. 90/1998 pentru aprobarea O.G. nr. 51/1997 privind operațiunile de leasing și societățile de leasing (M.Of. nr. 170/30.04.1998)
5. O.U.G. nr. 12/1998 privind transporturile pe căile ferate și reorganizarea Societății Naționale a Căilor Ferate Române (M.Of. nr. 254/08.07.1998)
6. Legea nr. 145/1998 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Ocupare și Formare Profesională (M.Of. nr. 261/14.07.1998)

7. O.U.G. nr. 63/1998 privind energia electrică și termică (M.Of. nr. 519/30.12.1998)
8. Legea nr. 30/1999 privind sprijinirea exporturilor (M.Of. nr. 35/28.01.1999)
9. O.G. nr. 15/1999 privind înființarea Academiei Române de Aviație (M.Of. nr. 36/29.01.1999)
10. O.G. nr. 22/1999 privind administrarea porturilor (M.Of. nr. 42/29.01.1999)
11. Legea nr. 108/1999 privind înființarea și organizarea Inspecției Muncii (M.Of. nr. 283/21.06.1999)
12. O.G. nr. 41/2000 privind înființarea, organizarea și funcționarea Autorității Naționale de Reglementare în Domeniul Gazelor Naturale (M.Of. nr. 45/31.01.2000)
13. O.G. nr. 60/2000 privind reglementarea activității în domeniul gazelor naturale (M.Of. nr. 46/31.01.2000)
14. Legea nr. 99/2000 privind înființarea, organizarea și funcționarea Autorității Naționale de Reglementare în Domeniul Energiei, ANRE (M.Of. nr. 256/08.06.2000)
15. Legea nr. 105/2000 privind transporturile rutiere (M.Of. nr. 299/30.06.2000)
16. Legea nr. 130/2000 privind Codul Aerian (M.Of. nr. 355/31.07.2000)
17. Legea nr. 129/2000 privind bursele de mărfuri (M.Of. nr. 361/03.08.2000)
18. O.G. nr. 88/2000 privind finanțarea centrelor de consultanță și informare a consumatorului (M.Of. nr. 421/01.09.2000)
19. O.G. nr. 126/2000 privind continuarea realizării Unității 2 de la Centrala Nuclearelectrică-Cernavodă (M.Of. nr. 430/02.09.2000)
20. O.U.G. nr. 214/2000 privind lucrările de reabilitare a Grup 1 de la Centrala Termoelectrică Mintia-Deva (M.Of. nr. 610/28.11.2000)

Agricultură, silvicultură și protecția mediului

1. Legea nr. 67/1997 a viei și a vinului (M.Of. nr. 81/05.05.1997)
2. Legea nr. 191/1997 privind alocarea de la bugetul de stat a fondurilor necesare pentru depozitarea grâului din recolta anului 1997 (M.Of. nr. 324/24.11.1997)
3. Legea nr. 200/1997 de aprobare a O.G. nr. 21/1997 privind instituirea sistemului de cupoane pentru agricultură (M.Of. nr. 338/02.12.1997)

4. Legea nr. 28/1998 privind aprobarea O.G. nr. 13/1997 pentru ratificarea Acordului de împrumut dintre România și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare privind ajustarea sectorului agricol, în suma de 350 milioane dolari S.U.A. echivalent, semnat la Washington la data de 1 iulie 1997 (M.Of. nr. 29/27.01.1998)
5. Legea nr. 89/1998 a apiculturii (M.Of. nr. 170/30.04.1998)
6. Legea nr. 165/1998 privind constituirea la dispoziția Ministerului Agriculturii și Alimentației a fondului pentru finanțarea cheltuielilor aferente lucrărilor agricole din sectorul vegetal și a celor pentru creșterea animalelor, în perioada 1998-2000 (M.Of. nr. 289/06.08.1998)
7. O.G. nr. 50/1998 privind acordarea primei de 200 lei/kg pentru cumpărarea grâului din recolta anului 1998 (M.Of. nr. 295/11.08.1998)
8. O.U.G. nr. 81/1998 privind măsuri pentru ameliorarea prin împădurire a terenurilor degradate (M.Of. nr. 313/27.08.1998)
9. O.G. nr. 96/1998 privind regimul silvic și administrarea fondului forestier național (M.Of. nr. 320/28.08.1998)
10. Legea nr. 255/1998 privind protecția noilor soiuri de plante (M.Of. nr. 525/31.12.1998)
11. O.G.. nr. 36/1999 privind sprijinul acordat de stat producătorilor agricoli pentru achiziționarea de tractoare, combine, mașini și utilaje agricole, precum și de instalații pentru irigat din producția internă (M.Of. nr. 47/30.01.1999)
12. O.U.G. nr. 19/1999 privind aprobarea primei de export la carnea de porc și de pasăre (M.Of. 117/22.03.1999)
13. Legea nr. 107/1999 privind măsuri pentru împădurirea terenurilor degradate (M.Of. nr. 304/29.06.1999)
14. Legea nr. 141/1999 privind regimul silvic și administrarea fondului forestier național (M.Of. nr. 355/27.07.1999)
15. O.U.G. nr. 147/1999 privind asociațiile utilizatorilor de apă pentru irigat (M.Of. nr. 493/13.10.1999)
16. O.U.G. nr.198/1999 privind privatizarea societăților comerciale ce dețin în administrare terenuri agricole sau terenuri aflate permanent sub luciu de apă (M.Of. 607/13.12.1999)
17. O.U.G. nr. 23/2000 privind înființarea Societății Naționale Îmbunătățiri Funciare - S.A. prin reorganizarea Regiei Autonome a Îmbunătățirilor Funciare (M.Of. nr. 136/30.03.2000)
18. O.U.G. nr. 29/2000 privind sprijinul pentru producția de lapte (M.Of. nr. 160/17.04.2000)

19. O.U.G. nr. 34/2000 privind produsele alimentare ecologice (M.Of. nr. 172/21.04.2000)
20. Legea nr. 73/2000 privind Fondul pentru mediu (M.Of. nr. 207/11.05.2000)
21. Legea nr. 79/2000 pentru aprobarea O.G. nr. 31/1999 privind aprobarea primei de export la grâu și porumb boabe (M.Of. nr. 215/15.05.2000)
22. O.U.G. nr. 59/2000 privind statutul personalului silvic (M.Of. nr. 238/30.05.2000)
23. O.U.G. nr. 78/2000 privind regimul deșeurilor (M.Of. nr. 283/22.06.2000)
24. Legea nr. 139/2000 privind activitatea meteorologică (M.Of. nr. 360/02.08.2000)
25. O.U.G. nr. 142/2000 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției SAPARD pentru implementarea tehnică și financiară a Instrumentului special de preaderare pentru agricultură și dezvoltare rurală (M.Of. nr. 471/28.09.2000)
26. O.U.G. nr. 158/2000 privind acordarea compensației de 500 lei/kg pentru grâul livrat din recolta anului 2000 (M.Of. nr. 510/18.10.2000)
27. O.U.G. nr. 211/2000 privind sistemul de plată pentru motorina utilizată în agricultură pe bază de bonuri valorice (M.Of. nr. 594/22.11.2000)
28. O.U.G. nr. 236/2000 privind regimul ariilor protejate, conservarea florei și faunei sălbatice (M.Of. nr. 625/04.12.2000)
29. O.U.G. nr. 243/2000 privind protecția atmosferei (M.Of. nr. 633/06.12.2000)

Lucrări publice și construcții de locuințe

1. Legea nr. 74/1997 privind aprobarea O.G nr. 3/1997 pentru ratificarea Acordului de împrumut (Proiectul privind restructurarea Administrației Naționale a Drumurilor și reabilitarea drumurilor) dintre România și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, semnat la București la 20 noiembrie 1996, și a Acordului de împrumut (Proiectul de reabilitare a drumurilor II) dintre România și Banca Europeană de Investiții și Administrația Națională a Drumurilor, semnat la Luxemburg la 23 octombrie 1996 și la București la 25 octombrie 1996 (M.Of. nr. 87/12.05.1997)
2. Legea nr. 184/1997 privind aprobarea O.G. nr. 23/1997 pentru ratificarea Acordului de împrumut (Proiectul privind reabilitarea drumu-

rilor - etapa a II-a) dintre România și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, semnat la Washington D.C. la 1 iulie 1997 (M.Of. nr. 314/17.11.1997)

3. Legea nr. 171/1997 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a II-a Apa (M.Of. nr. 325/24.11.1997)
4. Legea nr. 215/1997 privind Casa Socială a Constructorilor (M.Of. nr. 372/22.12.1997)
5. Legea nr. 152/1998 privind înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe (M.Of. nr. 265/16.07.1998)
6. O.G. nr. 16/1999 privind Programul prioritar de construcție a autostrăzilor (M.Of. nr. 39/29.01.1999)
7. H.G. nr. 59/1999 privind Regulamentul general de urbanism (M.Of. nr. 55/08.02.1999)
8. O.G. nr. 29/2000 privind reabilitarea termică a fondului construit și stimularea economisirii energiei termice (M.Of. nr. 41/31.01.2000)
9. Legea nr. 12/2000 privind măsuri pentru reducerea riscului seismic al construcțiilor (M.Of. nr. 101/08.03.2000)
10. Legea nr. 5/2000 privind Planul de amenajare a teritoriului, Secția a III-a Zone protejate (M.Of. nr. 152/12.04.2000)
11. O.U.G. nr. 244/2000 privind siguranța barajelor (M.Of. nr. 633/06.12.2000)

Finanțe, bănci și asigurări

1. Legea nr. 88/1997 privind înființarea și funcționarea Fondului de garantare a depozitelor în sistemul bancar (M.Of. nr. 107/30.05.1997)
2. Legea nr. 151/1997 privind diminuarea blocajului financiar și a pierderilor economice (M.Of. nr. 172/28.07.1997)
3. Legea nr. 141/1997 privind Codul Vamal al României (M.Of. nr. 180/01.08.1997)
4. O.G. nr. 70/1997 privind controlul fiscal (M.Of. nr. 227/30.08.1997)
5. Legea nr. 156/1997 privind acoperirea financiară a datoriilor rămase în urma desființării CAP-urilor (M.Of. nr. 271/09.10.1997)
6. Legea nr. 158/1997 pentru aprobarea O.U.G. nr. 44/1997 privind suspendarea impozitului pe venitul agricol (M.Of. nr. 288/24.10.1997)
7. Legea nr. 194/1997 privind modificarea și completarea Legii nr. 27/1994 privind impozitele și taxele locale (M.Of. nr. 324/24.11.1997)
8. O.G. nr. 16/1998 privind Statutul personalului vamal (M.Of. nr. 39/30.01.1998)

9. O.G. nr. 20/1998 privind constituirea și funcționarea fondurilor cu capital de risc (M.Of. nr. 41/30.01.1998)
10. O.G. nr. 36/1998 privind modificarea și completarea Legii nr. 32/1994 privind sponsorizarea (M.Of. nr. 43/30.01.1998)
11. Legea nr. 58/1998 privind activitatea bancară (M.Of. nr. 121/23.03.1998)
12. Legea nr. 79/1998 privind regimul francizei (M.Of. nr. 147/13.04.1998)
13. Legea nr. 83/1998 privind procedura falimentului bancar (M.Of. nr. 159/22.04.1998)
14. Legea nr. 101/1998 privind statutul Băncii Naționale a României (M.Of. nr. 203/01.06.1998)
15. Legea nr. 105/1998 privind modificarea Legii nr. 27/1994 privind impozitele și taxele locale (M.Of. nr. 198/28.05.1998)
16. Legea nr. 106/1998 privind impozitul pe profit (M.Of. nr. 200/29.05.1998)
17. Legea nr. 189/1998 privind finanțele publice locale (M.Of. nr. 404/21.10.1998)
18. Legea nr. 196/1998 privind regimul accizelor și alte impozite indirecte (M.Of. nr. 417/05.11.1998)
19. Legea nr. 228/1998 privind înregistrarea fiscală a plătitorilor de impozite și taxe (M.Of. nr. 473/09.12.1998)
20. Legea nr. 245/1998 privind actualizarea regimului general al contabilității (M.Of. nr. 495/22.12.1998)
21. Legea nr. 246/1998 privind impunerea veniturilor realizate de persoane fizice (M.Of. nr. 495/22.12.1998)
22. O.U.G. nr. 53/1998 privind acordarea unor înlesniri la plata obligațiilor bugetare (M.Of. nr. 496/22.12.1998)
23. O.U.G. nr. 57/1998 privind acordarea de garanții ale Ministerului Finanțelor pentru emiterea de obligațiuni pe piețele financiare externe (M.Of. nr. 512/30.12.1998)
24. Legea nr. 21/1999 privind prevenirea și sancționarea spălării banilor (M.Of. nr. 18/21.01.1999)
25. Legea nr. 64/1999 privind controlul fiscal (M.Of. nr. 168/21.04.1999)
26. Legea nr. 81/1999 a datoriei publice (M.Of. nr. 215/17.05.1999)
27. Legea nr. 113/1999 privind aprobarea O.G. nr. 24/1999 pentru ratificarea Memorandumului de finanțare privind Programul Național PHARE 1998, semnat la Bruxelles la 20 octombrie 1998 (M.Of. nr. 297/25.06.1999)

28. O.G. nr. 39/1999 privind finalizarea procesului de restructurare a Băncii Române de Comerț Exterior - Bancorex - S.A. și fuziunea prin absorbire a acestei bănci cu Banca Comercială Română - S.A. (M.Of. nr. 363/30.07.1999)
29. O.G. nr. 73/1999 privind impozitul pe venit (M.Of. nr. 419/31.08.1999)
30. O.G. nr. 119/1999 privind auditul public intern și controlul financiar preventiv (M.Of. nr. 430/31.08.1999)
31. Legea nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare (M.Of. nr. 611/14.12.1999)
32. O.U.G. nr. 215/1999 privind modificarea și completarea unor reglementări referitoare la taxa pe valoarea adăugată (M.Of. nr. 649/30.12.1999
33. O.G. nr. 27/2000 privind regimul produselor supuse accizelor (M.Of. nr. 42/31.01.2000)
34. O.U.G. nr. 17/2000 privind taxa pe valoarea adăugată (M.Of. nr. 113/15.03.2000)
35. Legea nr. 32/2000 privind societățile de asigurare și supravegherea asigurărilor (M.Of. nr. 148/10.04.2000)
36. Legea nr. 148/2000 privind publicitatea (M.Of. nr. 359/02.08.2000)
37. O.U.G. nr. 163/2000 privind diminuarea arieratelor la bugetul de stat (M.Of. nr. 514/19.10.2000)
38. O.U.G. nr. 190/2000 privind regimul metalelor prețioase în România (M.Of. nr. 572/16.11.2000)

Învățământ și tineret

1. Legea nr. 64/1997 privind dreptul absolvenților învățământului particular liceal, postliceal și superior de a susține examenul de finalizare a studiilor la unitățile și instituțiile din învățământul de stat (M.Of. nr. 73/23.04.1997)
2. Legea nr. 128/1997 privind Statutul personalului didactic (M.Of. nr. 158/16.07.1997)
3. O.G. nr. 10/1997 privind acordarea unor drepturi sociale suplimentare elevilor și studenților din învățământul de stat, cursuri de zi, în anul 1997 (M.OF. nr. 185/05.08.1997)
4. Legea nr. 162/1997 privind măsuri de stimulare în vederea încadrării în muncă a absolvenților instituțiilor de învățământ (M.Of. nr. 288/24.10.1997)

5. O.U.G. nr. 70/1997 pentru ratificarea Acordului-cadru de împrumut dintre România și Fondul de Dezvoltare Socială al Consiliului Europei, în valoare de 13,8 milioane USD, pentru Proiectul privind reabilitarea școlilor (M.Of. nr. 307/12.11.1997)
6. O.U.G. nr. 71/1997 pentru ratificarea Acordului de împrumut dintre România și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, în valoare de 70 de milioane USD, pentru Proiectul privind reabilitarea școlilor (M.Of. nr. 307/12.11.1997)
7. Legea nr. 108/1998 privind protecția copilului aflat în dificultate (M.Of. nr. 205/02.06.1998)
8. O.G. nr. 54/1998 de admitere cu taxă în învățământul superior peste locurile finanțate de la buget (M.Of. nr. 307/18.08.1998)
9. O.G. nr. 66/1998 privind finanțarea învățământului superior (M.Of. nr. 308/25.08.1998)
10. Legea nr. 109/1999 privind modificarea normei didactice în învățământul preuniversitar (M.Of. nr. 281/18.06.1999)
11. Legea nr. 151/1999 privind aprobarea O.U.G. nr. 36/1997 pentru modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995 (M.Of. nr 370/03.08.1999)
12. Legea nr. 193/1999 privind acordarea de credite bancare pentru studenții din învățământul de stat (M.Of. nr. 613/15.12.1999)
13. Legea nr. 196/1999 privind înființarea Comisiei de Evaluare și Acreditare a Învățământului Preuniversitar (M.Of. nr. 625/22.12.1999)
14. O.U.G. nr. 127/2000 privind organizarea doctoratului în cadrul Academiei Române (M.Of. nr. 317/07.07.2000)
15. Legea nr. 133/2000 privind formarea profesională continuă prin sistemul educațional (M.Of. nr. 356/25.07.2000)
16. Legea nr. 219/2000 privind egalitatea șanselor de studiu în învățământul superior prin acordarea burselor sociale de studiu (M.Of. nr. 617/30.11.2000)

Cultură și culte

1. O.U.G. nr. 67/1997 privind înființarea, organizarea și funcționarea Oficiului Național al Cinematografiei și a Fondului Cinematografic Național (M.Of. nr. 295/30.10.1997)
2. O.G. nr. 79/1998 privind organizarea și funcționarea Fondului Cultural Național (M.Of. nr. 313/27.08.1998)

3. O.G. nr. 112/1998 privind restituirea unor bunuri imobile care au aparținut cultelor religioase ale minorităților naționale (M.Of. nr. 324/29.08.1998)
4. Legea nr. 142/1999 privind salarizarea clerului (M.Of. nr. 361/29.07.1999)
5. O.G. nr. 43/2000 privind protecția patrimoniul arheologic (M.Of. nr. 45/31.01.2000)
6. O.G. nr. 72/2000 privind sprijinirea financiară pentru cultele religioase cu venituri mici sau fără venituri (M.Of. nr. 407/29.08.2000)
7. O.G. nr. 124/2000 privind drepturile de autor și combaterea pirateriei audio și video (M.Of. nr. 427/02.09.2000)
8. Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil (M.Of. nr. 530/27.10.2000)
9. Legea nr. 195/2000 privind constituirea și organizarea clerului militar (M.Of. nr. 13.11.2000)

Turism și sport

1. O.U.G. nr. 8/1998 privind constituirea fondului special pentru dezvoltarea turismului (M.Of. nr. 40/30.01.1998)
2. O.U.G. nr. 58/1998 privind organizarea activităților de turism (M.Of. nr. 309/26.08.1998)
3. Legea nr. 187/1998 privind stabilirea de facilități pentru turismul rural (M.Of. nr. 394/16.10.1998)
4. Legea nr. 69/2000 privind educația fizică și sportul (M.Of. nr. 200/09.05.2000)

Administrație publică

1. Legea nr. 212/1997 privind apărarea contra incendiilor (M.Of. nr. 366/18.12.1997)
2. Legea nr. 46/1998 pentru aprobarea O.U.G. nr. 3/1996 privind modificarea Legii partidelor politice nr. 27/1996 (M.Of. nr. 89/25.02.1998)
3. Legea nr. 116/1998 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române (M.Of. nr. 224/18.06.1998)
4. Legea nr. 151/1998 privind dezvoltarea regională a României (M.Of. nr. 265/16.07.1998)
5. Legea nr. 115/1999 privind responsabilitatea ministerială (M.Of. 300/28.06.1999)

6. Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici (M.Of. nr. 600/08.12.1999)
7. Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului (M.Of. nr. 84/24.02.2000)
8. Legea nr. 215/2001 a administrației publice locale (adoptată în Camera Deputaților în 2000, dar neadoptată la Senat) (M.Of. nr. 204/23.04.2001)

Ordine publică, apărare națională și servicii de informații

1. Legea nr. 70/1997 privind acordarea despăgubirilor pentru cazurile de invaliditate sau de deces produse gradaților și soldaților din Ministerul Apărării Naționale ca urmare a unor misiuni în cadrul forțelor internaționale destinate menținerii păcii ori constituite în scopuri umanitare (M.Of. nr. 77/29.04.1997)
2. O.G. nr. 65/1997 privind regimul pașapoartelor (M.Of. nr. 226/30.08.1997)
3. Legea nr. 1/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe (M.Of. nr. 7/12.01.1998)
4. O.G. nr. 121/1998 privind răspunderea materială a militarilor (M.Of. nr. 328/29.08.1998)
5. Legea nr. 191/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Protecție și Pază (M.Of. nr. 402/22.10.1998)
6. O.G. nr. 1/1999 privind regimul stării de urgență și de asediu (M.Of. nr. 22/21.01.1999)
7. O.U.G. nr. 14/2000 privind înființarea formațiunilor de protecție civilă pentru intervenții în caz de dezastre (M.Of. nr. 114/16.03.2000)
8. Legea nr. 61/2000 privind aplicarea acordului între statele NATO și statele participante la Parteneriatul de Pace privind statutul forțelor lor (M.Of. nr. 185/25.04.2000)
9. Legea nr. 63/2000 privind planificarea apărării naționale a României (M.Of. nr. 185/25.04.2000)
10. Legea nr. 94/2000 privind înființarea Agenției pentru Prevenirea și Combaterea Infracționalității Transfrontiere (M.Of. nr. 217/17.05.2000)
11. Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului și consumului ilicit de droguri (M.Of. nr. 362/03.08.2000)
12. O.U.G. nr. 179/2000 privind trecerea unităților militare de protecție civilă de la Ministerul Apărării Naționale la Ministerul de Interne,

precum și modificarea și completarea Legii protecției civile nr. 106/1996, a O.G. nr. 47/1994 privind apărarea împotriva dezastrelor și a O.U.G. nr. 14/2000 privind înființarea formațiunilor de protecție civilă pentru intervenție de urgență în caz de dezastre (M.Of. nr. 535/31.10.2000)

Justiție

1. Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului (M.Of. nr. 48/20.03.1997)
2. Legea nr. 87/1998 pentru aprobarea O.U.G. nr. 25/1997 cu privire la adopție (M.Of. nr. 168/29.04.1998)
3. Legea nr. 150/1998 privind acordarea de sprijin comunităților românești de pretutindeni (M.Of. nr. 265/16.07.1998)
4. Legea nr. 202/1998 privind organizarea Monitorului Oficial (M.Of. nr. 423/10.11.1998)
5. O.U.G. nr. 40/1999 privind protecția chiriașilor și stabilirea chiriei pentru locuințe (M.Of. nr. 148/08.04.1999)
6. O.G. nr. 179/1999 privind modificarea și completarea Legii nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească (M.Of. nr. 559/17.11.1999)
7. Legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică (M.Of. nr. 603/09.12.1999)
8. Legea nr. 189/1999 privind inițiativa legislativă de către cetățeni (M.Of. nr. 611/14.12.1999)
9. O.U.G. nr. 214/1999 privind acordarea calității de luptător în rezistența anticomunistă (M.Of. nr. 652/30.12.1999)
10. O.G. nr. 26/2000 privind asociațiile și fundațiile (M.Of. nr. 39/31.01.2000)
11. Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție (M.Of. nr. 219/18.05.2000)
12. O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare (M.Of. nr. 431/02.09.2000)
13. O.G. nr. 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților din România (M.Of. nr. 436/03.09.2000)
14. O.G. nr. 121/2000 privind înființarea Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale (M.Of. nr. 437/03.09.2000)
15. Legea nr. 188/2000 privind executorii judecătorești (M.Of. nr. 559/10.11.2000)

16. O.U.G. nr. 226/2000 privind circulația juridică a terenurilor cu destinație forestieră (M.Of. nr. 606/25.11.2000)
17. Legea nr. 231/2000 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 privind exercitarea profesiei de avocat (M.Of. nr. 635/07.12.2000)

Politică externă

1. Legea nr. 106/2000 privind tranzitul pe teritoriul României a trupelor participante la Misiunea KFOR (M.Of. nr. 296/29.06.2000)
2. Legea nr. 108/2000 privind ratificarea Acordului pentru Forțele Multinaționale de Pace din Europa de Sud-Est (M.Of. nr. 296/29.06.2000)
3. Legea nr. 156/2000 privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate (M.Of. nr. 364/04.08.2000)
4. Legea nr. 229/2000 privind înființarea, organizarea și funcționarea Institutului European din România (M.Of. nr. 629/05.12.2000)

6.3. INSTITUȚII CENTRALE NOU ÎNFIINȚATE

1. Agenția Națională a Funcționarilor Publici (Legea nr. 188/1999)
2. Agenția Națională a Medicamentului (O.G. nr. 125/1998 și O.G. nr. 152/1999)
3. Agenția Națională a Turismului Școlar (H.G. nr. 86/1999)
4. Agenția Națională pentru Locuințe (Legea nr. 152/1998)
5. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (Legea nr. 145/1998)
6. Agenția Națională pentru Substanțe Chimice Periculoase (O.U.G. nr. 200/2000)
7. Agenția pentru Cooperare Europeană în Domeniul Tineretului (H.G. nr. 463/1999)
8. Agenția pentru Organizarea Centrului Regional pentru Prevenirea și Combaterea Infracționalității Transfrontaliere (SECI) (O.U.G. nr. 175/1999)
9. Agenția SAPARD (O.U.G. nr. 142/2000)
10. Agenția de Ocupare și Formare Profesională a Muncitorilor Portuari (O.G. nr. 22/1999)
11. Autoritatea Națională a Produselor Ecologice (O.U.G. nr. 34/2000)

12. Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Gazelor Naturale (O.G. nr. 41/2000)
13. Autoritatea Națională de Reglementare a Energiei (O.U.G. nr. 29/1998)
14. Autoritatea Națională de Securitate (H.G. nr. 864/2000)
15. Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Bancare (O.U.G. nr. 51/1998)
16. Autoritatea Rutieră Română (O.G. nr. 95/1998)
17. Avocatul Poporului (Legea nr. 35/1997)
18. Casa de Asigurări de Sănătate a Apărării, Ordinii Publice, Siguranța Națională și Autorității Judecătorești (O.G. nr. 56/1998)
19. Casa de Asigurări de Sănătate a Transporturilor (O.U.G. nr. 41/1998)
20. Casa Națională de Asigurări de Sănătate (Legea nr. 145/1997)
21. Casa Națională de Pensii și Alte Drepturi de Asigurări Sociale (Legea nr. 19/2000)
22. Centre de Consultanță și Informarea Consumatorilor (O.G. nr. 88/2000)
23. Centre Pilot de Recuperare și Reabilitare pentru Minori (H.G. nr. 642/2000)
24. Centrul de Cercetare de Medicină Comparată (H.G. nr. 517/2000)
25. Centrul „Eudoxiu Hurmuzachi" pentru Românii de Pretutindeni (H.G. nr. 162/1998)
26. Centrul de Formare și Inovare pentru Dezvoltare în Carpați, prin asociere la „Euromontan" (Legea nr. 142/2000)
27. Centrul de Informare și Consultații pentru Familie (H.G. nr. 938/1998)
28. Centrul Național al Cinematografiei (O.U.G. nr. 67/1997)
29. Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor (H.G. nr. 49/1999)
30. Centrul Național de Specializare în Comunicare și Relații Publice (H.G. nr. 940/2000)
31. Centrul Național pentru Încercarea și Expertizarea Produselor (H.G. nr. 625/1999)
32. Centrul Național pentru Programul de Formare Profesională „Leonardo da Vinci" (H.G. nr. 191/1998)
33. Centrul Regional pentru Managementul Resurselor de Apărare (H.G. nr. 466/1999)

34. Colegiul Farmaciștilor din România (Legea nr. 81/1997)
35. Comisia Centrală Tripartită Guvern-Sindicate-Patronate din Mine-Geologie (H.G. nr. 167/1997)
36. Comisia Consultativă Interministerială în Domeniul Egalității de Șanse între Femei și Bărbați (H.G. nr. 967/1999)
37. Comisia de Agrement Tehnic în Construcții (H.G. nr. 766/1997)
38. Comisia de Arbitraj în Soluționarea Conflictelor de Muncă (Legea nr. 168/1999)
39. Comisia de Atestare a Funcționarilor cu Funcții de Conducere (Legea nr. 188/1999)
40. Comisia de Transplant de Țesuturi și Organe Umane (Legea nr. 2/1998)
41. Comisia Națională de Acreditare a Spitalelor (Legea nr. 146/1999)
42. Comisia Națională Antidoping (Legea nr. 69/2000)
43. Comisia Națională de Dialog Social (Ordinul Secretarului de Stat pentru Persoanele cu Handicap nr. 124/1999)
44. Comisia Națională pentru Securitate Biologică (O.G. nr. 49/2000)
45. Comisia Specială de Retrocedare a Bunurilor care Au Aparținut Cultelor Religioase (H.G. nr. 1139/2000)
46. Comitetul de Securitate și Sănătate în Muncă (Ordinul Ministrului Ministerului Muncii și Protecției Sociale nr. 187/1998)
47. Comitetul Interministerial de Luptă Împotriva Drogurilor (H.G. nr. 534/1999)
48. Comitetul Interministerial pentru Minorități Naționale (H.G. nr. 459/1998)
49. Comitetul Național de Coordonare a Măsurilor Active de Combatere a Șomajului (H.G. 204/1997)
50. Compania Națională „Apele Române" (H.G. nr. 981/1998)
51. Compania Națională „Institutul Național de Meteorologie, Hidrologie și Gospodărire a Apelor" (H.G. nr. 980/1998)
52. Consiliul pentru Dezvoltarea Regională (Legea nr. 151/1998)
53. Consiliul Economic și Social (Legea nr. 109/1997)
54. Consiliul Europei, privind participarea României la procedurile în fața Curții Europene a Drepturilor Omului și a Comitetului Miniștrilor ale Consiliului Europei și regresul statului în urma hotărârilor și convențiilor de rezolvare pe cale amiabilă, prin înființarea Agentului guvernamental pentru CEDO (O.G. 94/1999)

55. Consiliul Fondului Cultural Național (O.G. nr. 79/1998)
56. Consiliul Interministerial pentru Sprijinirea Comunității Românești de Pretutindeni (Legea nr. 150/1998)
57. Consiliul Național al Persoanelor Vârstnice (Legea nr. 16/2000)
58. Consiliul Național de Dialog Social pentru Problemele Persoanelor cu Handicap (O.U.G. nr. 102/1999)
59. Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților (Legea nr. 132/1999)
60. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (O.G. nr. 167/2000)
61. Consiliul Național pentru Curriculum (H.G. 1057/2000)
62. Consiliul Național pentru Dezvoltare Regională (Legea nr. 151/1998)
63. Consiliul Național pentru Mediu și Dezvoltare Durabilă (Legea nr. 158/1999)
64. Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (Legea nr. 187/1999)
65. Consiliul Superior de Medicină Legală (O.G. nr. 1/2000)
66. Corpul Experților Vamali (O.G. nr. 16/1998)
67. Corpul Funcționarilor Publici (Legea nr. 188/1999)
68. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, participarea României la proceduri (O.G. nr. 94/1999)
69. Inspecția Muncii (Legea nr. 108/1999)
70. Institutul Cultural Român „Titu Maiorescu” (H.G. nr. 968/1998)
71. Institutul European din România (O.G. nr. 15/1998)
72. Institutul Național de Cercetare „Delta Dunării” - Tulcea (H.G. nr. 409/1999)
73. Institutul Național de Cercetare „Gheorghe Antipa” - Constanța (H.G. nr. 686/1999)
74. Institutul Național de Cercetare Dezvoltare în Domeniul Patologiei și Științelor Biomedicale „Victor Babeș” (H.G. nr. 984/1999)
75. Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare Informatică (H.G. nr. 936/1998)
76. Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare în Turism (H.G. nr. 866/1998)
77. Institutul Național de Cercetare și Dezvoltare pentru Ecologie Industrială (H.G. nr. 261/1999)

78. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare și Încercări pentru Electrotehnică (Craiova) (H.G. nr. 81/1999)
79. Institutul Național de Cercetare pentru Sport (Legea nr. 69/2000)
80. Institutul Național de Expertiză și Criminalistică (H.G. nr. 368/1998)
81. Institutul Național de Medicină Aeronautică Spațială (O.U.G. nr. 4/2000)
82. Institutul Național de Recuperare și Balneoclimatologie (O.G. nr. 109/2000)
83. Institutul Național pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale (O.G. nr. 121/2000)
84. Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu" (H.G. nr. 21/2000)

6.4. INSTITUȚII CENTRALE REORGANIZATE

1. Administrația Fondului pentru Mediu (Legea nr. 73/2000)
2. Administrația Națională a Rezervelor de Stat (O.G. nr. 23/1998)
3. Agenția Managerială de Cercetare Științifică (H.G. nr. 983/1999)
4. Agenția Multilaterală de Garantare a Investițiilor (Legea nr. 65/2000)
5. Agenția Națională de Consultanță Agricolă (H.G. nr. 676/1998)
6. Agenția Națională de Control a Exporturilor Stategice și Interzicerea Armelor Chimice (H.G. nr. 327/2000, Legea nr. 56/1997 și O.U.G. nr. 158/1999)
7. Agenția Națională pentru Dezvoltarea și Implementarea Programului de Reconstrucție a Zonelor Miniere (O.U.G. nr. 64/1997)
8. Agenția Națională pentru Resurse Miniere (H.G. nr. 368/1999)
9. Agenția Română pentru Conservarea Energiei (Legea nr. 199/2000)
10. Arhiva Națională de Filme (O.U.G. nr. 67/1997 și H.G. nr. 337/1998)
11. Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei, BDCE (H.G. nr. 469/2000, majorare de către România a capitalului său)
12. Banca de Export Import a României, EximBank (Legea nr. 96/2000)
13. Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, BERD (O.G. nr. 4/1997, majorare de către România a capitalului său)
14. Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, BIRD (O.G. nr. 6/1997, cota de participație a României)

15. Banca Națională a României (Legea nr. 58/1998 și Legea nr. 101/1998)
16. Birouri de Execuție Judecătorești (Legea nr. 188/2000)
17. Camera Arbitrală a Bursei de Mărfuri (O.G. nr. 69/1997)
18. Camera Auditorilor din România (O.U.G. nr. 75/1999)
19. Camera Socială a Constructorilor (Legea nr. 215/1997)
20. Casa de Asigurări a Avocaților (O.U.G. nr. 221/2000)
21. Case Centrale ale Cooperativelor de Credit (O.U.G. nr. 1997/2000)
22. Comisia Centrală pentru Apărarea Împotriva Inundațiilor (H.G. nr. 638/1999)
23. Comisia Națională a Arheologiei (O.G. nr. 43/2000)
24. Comisia Națională de Evaluare și Acreditare a Învățământului Preuniversitar (O.G. nr. 87/1998)
25. Comisia Națională pentru Controlarea Activităților Nucleare (Legea nr. 152/1999)
26. Comisia Națională pentru Siguranța Barajelor (O.U.G. nr. 244/2000)
27. Comisia pentru Protecția Copilului (H.G. nr. 117/1999)
28. Comitetul Olimpic Român (Legea nr. 69/2000)
29. Comitetul Român pentru Adopții (O.U.G. nr. 25/1997)
30. Inspecția Sanitară de Stat (Legea nr. 100/1998)
31. Institute ale Academiei pentru Organizarea de Doctorate și Studii Avansate (H.G. nr. 37/1999 și O.U.G. nr. 127/2000)
32. Institutul Central pentru Protecția Plantelor (O.U.G. nr. 71/1999)
33. Institutul Clinic Fundeni (H.G. nr. 391/2000)
34. Institutul de Memorie Culturală (Legea nr. 182/2000)
35. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Protecția Mediului (H.G. nr. 337/1999)
36. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Protecția Muncii (H.G. nr. 406/1998)
37. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Tehnologii Izotopice Cluj (H.G. nr. 408/1999)
38. Institutul Național de Medicină Legală „Mina Minovici” (O.G. nr. 1/2000)
39. Institutul Național de Metrologie (H.G. nr. 853/1999)
40. Înființarea a 23 de companii naționale prin transformarea unor regii în anii 1997-2000 din domeniile minerit, transporturi, energie, comunicații, tehnică militară, imprimerii tipografice

41. Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci (H.G. nr. 573/1998)
42. Organizarea și Funcționarea Cabinetelor Medicale (O.G. nr. 124/1998)
43. Serviciul de Protecție și Pază (Legea nr. 191/1998)
44. Servicul Public Specializat pentru Protecția Copilului (O.U.G. nr. 26/1997 și H.G. nr. 117/1999)

7. DOUĂ LEGI CONTROVERSATE

7.1. LEGEA DECONSPIRĂRII SECURITĂȚII

PNȚCD a afirmat de la începutul aniilor '90, necesitatea curățirii morale a societății românești după 50 de ani de regim comunist terorist și criminal instalat de ocupația sovietică în România.

Structurile Securității și ierarhia înaltă a Partidului Comunist Român, în întregul lor ca structuri și ca activitate de bază, au fost și rămân „poliție politică" împotriva poporului român, a valorilor sale tradiționale și împotriva elitelor sale.

Membrii structurilor regimului comunist din eșalonul doi al PCR și din Securitate au dus o luptă acerbă după 1989 și au reușit să cucerească mare parte din puterea economică și politică prin orice mijloc, inclusiv prin rapt, înșelăciune, minciună, manipulare sau diversiune. S-a folosit întreaga sa pregătire pentru a încetini revenirea României la normal, la o democrație tradițională, specifică perioadei interbelice. S-au folosit toate mijloacele pentru a împiedica revenirea la cârma țării a elitei politice antebelice sau a succesorilor acesteia, în fapt a ceea ce mai rămăsese din aceasta după decimarea, persecuția și teroarea practicată timp de 45 de ani de regimul comunist. În mod special, cu „mânie proletară" și cu multă diversiune și manipulare, a fost împiedicată restaurarea firească a prevederilor constituționale și a legislației democratice anterioare regimului comunist.

În acest sens, unul din aspectele cele mai importante a fost ascunderea ororilor regimului comunist, a acțiunilor sale sistematice, bine organizate și criminale, de distrugere a tuturor elitelor românești, politice, economice, culturale, dar și țărănești și muncitorești care, în mod firesc, s-au opus comunizării României. Instrumentul principal de represiune a fost securitatea comunistă, sub conducerea și comanda structurilor directoare ale Partidului Comunist.

După 1989, regimul care-și datora existența tocmai acestor structuri ale „eșalonului doi" a dus o politică permanentă de tergiversare, de împiedicare a dezvăluirii crimelor comunismului în România.

PNȚCD a sprijinit consecvent toate acțiunile de desconspirare până la capăt a activităților și actelor represive ale Securității, precum și a agenților și colaboratorilor ei.

7.1.1. Documentar despre Legea deconspirării Securității

În Senatul României a fost înaintată o propunere legislativă de către senatorul PNȚCD Constantin Ticu Dumitrescu, împreună cu senatorul PNL-CD Nicolae Cerveni (L239/13.03.1997). Textul adoptat de Senat și transmis Camerei Deputaților (PL180/30.06.1998), conform procedurilor legislative, a prezentat deficiențe sub mai multe aspecte, dintre care două sunt principale:

1) Definirea colaboratorului Securității;

2) Lipsa unei prevederi în propunerea legislativă respectivă în vederea predării arhivei Securității către Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS).

În continuare se prezintă principalele modificări operate la Camera Deputaților, evidențiindu-se totodată intervențiile deputaților PNȚCD.

La Camera Deputaților s-a dat o definiție mai corectă a colaboratorului Securității (art. 5), neacceptându-se textul inițiatorului conform căreia informatorul este stabilit pe baza evidențelor Securității comuniste. S-a eliminat astfel arbitrariul în stabilirea calității de informator, urmând ca CNSAS să fie învestit ca for decizional în stabilirea acestei calități pentru persoana analizată.

De asemenea, s-a reintrodus prevederea de a se preda arhiva Securității la CNSAS, s-au completat categoriile de persoane care urmau să fie verificate, detaliindu-se principiul conform căruia orice persoană cu impact public, formatoare de opinie, trebuie să fie verificată.

Din păcate, propunerea legislativă a plecat pe o pistă greșită, punându-se în principal accent pe trepădușii și servitorii Securității, numiți „colaboratori", în fapt „turnători" la Securitate și la partid, în loc să se dea importanța cuvenită „creatorilor" sistemului concentraționar comunist. Acești „creatori" au fost persoanele cu înalte funcții politice și administrative și, în consecință, cu răspunderi morale și juridice din întregul aparat de stat și de partid.

Se poate considera că toate structurile regimului comunist au fost instrumente de opresiune politică împotriva propriului popor, acționând pentru eliminarea oricărei opoziții față de regimul comunist. În mod evident, principalii vinovați au fost cei care au conceput, organizat, au pus în funcțiune, menținut și condus acest întreg sistem opresiv de poliție politică.

La Camera Deputaților, la dezbaterile din cele două comisii, respectiv Comisia juridică, de disciplină și imunități și Comisia pentru apărare, ordine publică și siguranță națională, din partea PNȚCD au participat: senatorul Constantin Ticu Dumitrescu, ca inițiator, și deputații Emil Popescu (președintele Comisiei juridice), Mihail Nică (vicepreședinte la Comisia pen-

tru apărare, ordine publică și siguranță națională), Mihail-Gabriel Ioniță (secretar al Comisiei de apărare, ordine publică și siguranță națională) și Mihai Grigoriu (autorul celor mai numeroase amendamente).

La Camera Deputaților au fost aduse textului votat de Senat numeroase îmbunătățiri în ceea ce privește claritatea, precizia, funcționalitatea și rigoarea juridică.

Definirea colaboratorului Securității

Cea mai importantă modificare, după părerea noastră, este cea privind definirea colaboratorului Securității ca poliție politică. Prezentăm, spre comparație, cele două texte – Senat și Camera Deputaților:

Textul Senatului:

Este colaborator al fostelor organe de Securitate, în sensul folosit de art. 2, persoana care a figurat în evidențele Securității statului ca rezident, deținător de locuință conspirativă sau casă de întâlniri, informator, colaborator, indiferent dacă și-*a exercitat actvitatea informativă în stare de libertate sau detenție, în exil, sub nume de cod conspirativ, retribuit sau nu.*

Incorectitudinea acestui text constă în faptul că o chestiune atât de sensibilă, precum calificarea unei persoane ca informator, s-ar face exact după cum a stabilit Securitatea în documentele sale. Altfel spus, după ce a înfăptuit crimele odioase și a făcut parte din întregul sistem de represiune împotriva opozanților la regimul comunist, tot Securitatea ar fi îndrituită să acorde unor persoane, fără niciun fel de cenzură, calitatea de colaboratori, dacă securiștii care se ocupau de ei îi raportau ca atare. Aceste raportări au proliferat în anii '80, când ofițerilor de Securitate li se stabilise normă de număr de informatori!

Textul Camerei Deputaților:

Art. 5

(3) *Este colaborator al organelor de Securitate, ca poliție politică, în sensul prezentei legi, persoana care:*

a) a fost retribuită sau recompensată în alt mod pentru activitatea desfășurată în această calitate;

b) a fost deținător de locuință conspirativă sau de casă de întâlnire;

c) a fost rezident al Securității, în sensul prezentei legi;

d) orice altă persoană care a dat informații Securității, prin care s-a adus atingere, nemijlocit sau prin alte organe, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; informațiile cuprinse în declarațiile date în timpul anchetei de către persoana reținută sau arestată pentru motive politice privind cauza pentru care a fost cercetată, judecată și condamnată nu fac obiectul acestei prevederi.

(4) *Se consideră colaborator al organelor de Securitate, ca poliție politică, și persoana care a transmis sau a înlesnit transmiterea de informații, note, rapoarte sau alte acte, prin care se denunțau activitatea sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist, de natură să aducă atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.*

(5) *Sunt asimilați colaboratorilor prevăzuți la alin. (3) persoanele care au avut competențe decizionale, juridice ori politice sau care, prin abuz de putere politică, au luat decizii la nivel central sau local, cu privire la activitatea Securității sau cu privire la activitatea altor structuri de represiune ale regimului totalitar comunist.*

(6) *Implicarea în activitatea de poliție politică a persoanelor prevăzute la art. 2 se stabilește pe baza datelor, probelor și indiciilor existente în dosarele care fac obiectul cercetării, precum și prin orice înscrisuri prezentate de orice persoană interesată în cazul lipsei, alterării sau descompletării dosarului.*

Modificările aduse textului de Camera Deputaților sunt corecte. Calificarea de „turnător" se poate da numai în raport cu conținutul informațiilor date securiștilor sau numai dacă prin recompense primite sau încadrare operativă persoana incriminată s-a încadrat practic în Securitate.

În plus, textul alin. (5), din legea adoptată, introducea pentru prima dată în prevederile legii pe toți liderii din PCR și din orice alte structuri implicate în opresiunea de tip poliție politică.

Definirea poliției politice

Textul Senatului:

Prin poliție politică se înțeleg acele structuri ale Securității create în scopul menținerii puterii discreționare a fostului Partid Comunist Român, prin suprimarea sau îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Textul Camerei Deputaților:

Art. 5

(1) *Prin poliție politică se înțeleg toate acele structuri ale Securității create pentru instaurarea și menținerea puterii totalitar comuniste, precum și pentru suprimarea sau îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.*

Textul modificat poate fi considerat mai riguros (pentru că, de exemplu, PCR, s-a numit o anumită perioadă de timp PMR, iar instaurarea comunismului nu a fost instantanee, ci treptată, în toate sectoarele de activitate și în întreaga țară).

Transmiterea arhivelor Securității către CNSAS

O altă modificare importantă, corespunzând dorinței inițiatorului, senatorul PNȚCD Constantin Ticu Dumitrescu, a fost reintroducerea în

lege, după ce fusese eliminată la Senat, a obligației transmiterii arhivelor Securității către CNSAS.

Opoziția PDSR și PRM față de această prevedere a fost acerbă, motivată prin diverse pretexte, când principalul motiv era împiedicarea în fapt a deconspirării listei cu ofițerii de Securitate a căror identitate ar fi putut ajunge în public prin predarea arhivei la CNSAS. Se cunoștea bine faptul că astfel de ofițeri erau încă activi în structurile serviciilor secrete SRI și SIE. Presiunea opiniei publice și a mass-media, extrem de favorabilă deconspirării Securității comuniste, a redus aproape la tăcere vocile potrivnice predării arhivei.

În plus, s-au prevăzut măsuri care să asigure păstrarea nealterată a arhivelor Securității, cu sancțiuni speciale pentru cei care le-ar modifica sau distruge. În aceste condiții, textul de la Senat a fost schimbat la Cameră, după cum urmează.

Textul Senatului:

Colegiul Consiliului are drept de acces neîngrădit la toate documentele privitoare la exercitarea drepturilor prevăzute în prezenta lege, create de fostele organe de Securitate, cu excepția celor care privesc siguranța națională, potrivit legii. Documentele create de fostele organe de Securitate se păstrează și se studiază la sediile deținătorilor, la data intrării în vigoare a prezentei legi.

Adică, în esență, arhiva Securității nu se preda la CNSAS!

Textul Camerei Deputaților:

Art. 20

(1) *Colegiul Consiliului primește în gestiune toate documentele privitoare la exercitarea drepturilor prevăzute de prezenta lege, deținute de organele de Securitate, cu excepția celor care privesc siguranța națională, potrivit legii.*

Acest text a fost propus de deputatul Șerban Rădulescu-Zonner și însușit de Comisia juridică, de disciplină și imunități, devenind text de lege.

(2) *Documentele prevăzute la alin. (1), precum și orice cópii de pe acestea până la preluare, se păstrează și se studiază la sediile deținătorilor, de la data intrării în vigoare a prezentei legi, membrii Colegiului având acces neîngrădit.*

Alin. (2) a fost propus de deputatul Mihai Grigoriu, pentru a permite accesul la documente și în perioada tranzitorie în care arhiva Securității nu a fost transferată în totalitate la CNSAS.

Alte aspecte

Ideea verificării candidaților la funcții cu impact public important a fost introdusă la Camera Deputaților printr-un amendament al deputaților PNȚCD Mihai Grigoriu și Gheorghe Șerban.

Textul Senatului:

Pentru a asigura dreptul de acces la informațiile de interes public, orice cetățean român cu domiciliul în țară sau în străinătate, precum și presa scrisă și audiovizuală, partidele politice, organizațiile neguvernamentale legal constituite, autoritățile și instituțiile publice au dreptul de a fi informate, la cerere, în legătură cu calitatea de agent sau de colaborator al fostelor organe de Securitate a persoanelor care ocupă următoarele funcții: […]

Textul Camerei Deputaților:

Art. 2

Pentru a asigura dreptul de acces la informațiile de interes public, orice cetățean român cu domiciliul în țară sau în străinătate, precum și presa scrisă și audiovizuală, partidele politice, organizațiile neguvernamentale legal constituite, autoritățile și instituțiile publice au dreptul de a fi informați, la cerere, în legătură cu calitatea de agent sau de colaborator al organelor Securității a persoanelor care ocupă sau candidează pentru a fi alese ori numite în următoarele demnități sau funcții:[...]

De asemenea, la Camera Deputaților s-au adus îmbunătățiri și precizări cu privire la accesul la propriul dosar al persoanelor urmărite de Securitate, cât și cu privire la identitatea delatorilor. Astfel, la propunerea deputatului Mihai Grigoriu, s-a adoptat la Comisia juridică și, în final, în lege, un alineat nou (2) la Art. 1:

Art. 1

(2) *Totodată, persoana, subiect al unui dosar din care rezultă că a fost urmărită de organele Securității statului, are dreptul, la cerere, să afle identitatea agenților de Securitate și a colaboratorilor, care au contribuit cu informații la completarea acestui dosar.*

În final, legea a fost adoptată de Camera Deputaților și de Senat în ședința comună din 20 octombrie 1999, cu numele: Legea nr. 187 din 7 decembrie 1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică (M.Of. nr. 603/09.12.1999).

(Documentar realizat în anul 2014 de Mihai Grigoriu,
deputat PNȚCD în legislatura 1996-2000, la solicitarea editorilor)

7.1.2. Modificări ulterioare ale Legii nr. 187/1999

Legea nr. 187/1999 a fost modificată prin O.U.G. nr. 24/2008, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 293/2008 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității (M.Of. nr. 810/03.12.2008).

În cele ce urmează se analizează modificările din textul legii privind:

1) Definirea colaboratorului Securității;

2) Procedura de stabilire a calității de colaborator al Securității a persoanelor ocupând sau candidând la funcțiile publice prevăzute de lege.

În textul referitor la informațiile date Securității de către persoana incriminată, care l-ar defini ca fiind colaborator: „de natură să aducă atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului" a fost înlocuit cu textul „au vizat îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului".

Noul text poate fi considerat acceptabil. Problema este doar de bunacredință și determinarea persoanelor abilitate să deconspire „turnătorul" pentru răul pe care l-a făcut și măcar moral să se facă dreptate.

În privința procedurii de stabilire a calității de colaborator al Securității a persoanelor ocupând sau candidând la funcțiile publice prevăzute de lege, actul eliberat de Consiliu în urma cercetării de specialitate se numea inițial „adeverință", indiferent dacă persoana verificată a fost sau nu a fost considerată colaborator. În cazul constatării de către Consiliu a calității de colaborator, persoana verificată avea drept de contestație la Colegiul Consiliului, care lua o „decizie". Dacă prin această „decizie" se menținea acuzația de colaborator, persoana în cauză se putea adresa Curții de Apel în competența căreia își avea domiciliul, care hotăra definitiv.

Curtea Constituțională a considerat că eliberarea „adeverinței" este deja un act de judecată pentru persoana considerată drept colaborator de către Consiliu. Conform noii reglementări, direcția de specialitate a CNSAS întocmește o „notă de constatare" cu privire la existența sau inexistența calității de colaborator al Securității, document pe care îl înaintează Colegiului Consiliului. Acesta dispune eliberarea „adeverinței" în două situații: persoanei care prin „nota de constatare" nu se confirmă calitatea de colaborator al Securității, precum și persoanei incriminate prin „nota de constatare", însă Colegiul Consiliului, prin vot, nu confirmă incriminarea.

Dacă în „nota de constatare" se afirmă existența calității de colaborator al Securității, iar Colegiul Consiliului confirmă prin vot acest document, se introduce o „acțiune în constatare" la Secția de contencios administrativ și fiscal a Curții de Apel București. Aceasta va judeca în două faze judecătorești, fond și recurs.

Astfel s-a eliminat prerogativa Consiliului de a lua decizii cu efect public prin care persoana verificată să fie declarată colaborator al Securității ca poliție politică. Curtea Constituțională a considerat că posibilitatea contestarii în justiție nu este suficientă pentru a se respecta prevederea constituțională privind unicitatea justiției.

Procedura nou introdusă este, din păcate, de natură să tergiverseze poate chiar ani de zile stabilirea în justiție a calității de colaborator, prin cele două faze de judecată, față de una singură din varianta inițială a legii,

din cauza posibilităților cunoscute de amânări succesive și diverse „chichițe” avocățești procedurale.

Scopul legii, așa cum a fost gândit de noi în perioada 1996-2000, era ca în timp util să se împiedice infiltrarea persoanelor de genul foștilor agenți și colaboratori ai Securității ca poliție politică în funcții publice. Turnătorii și securiștii regimului comunist, ca și activiștii PCR, oameni total lipsiți de orice valoare morală sunt cu totul nepotriviți să presteze activități publice de conducere într-o societate democratică. În plus, ei pot fi santajați de grupurile de interese care le cunosc trecutul.

În concluzie, modificările ulterioare la Legea nr. 187/1999 în ceea ce privește definiția colaboratorului le socotim nesemnificative. În schimb, noua procedură de stabilire și de dezvăluire publică a calității de colaborator al Securității pentru persoanele publice va duce la tergiversări în justiție, până la epuizarea oricărui interes public.

(Completări la documentarul din anul 2014 propuse de Mihai Grigoriu în anul 2019 și adaptate de autori conform cerințelor prezentei lucrări)

7.1.3. Opinii privind problema deconspirării Securității

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1995-2000)

Rep.: Ce părere aveți despre deconspirarea colaboratorilor fostei Securități? Sunt oameni la care nu te așteptai să fi avut angajamente cu Securitatea.

I.D.: Depinde. Trebuie făcută o analiză temeinică de la caz la caz. Una este când prin teroare s-a obținut o declarație și alta e când, ca să se pună bine cu conducerea, cineva a început să facă acest lucru. Este o problemă complicată și naște atâtea nedreptăți: să-i judeci la fel pe unii care au fost victime ale terorii și pe cei care s-au fofilat și au profitat.

Rep.: Ați rezistat terorii din temnițele comuniste...

I.D.: Aveam 30 de ani. Cei care au murit în temniță aveau 50-60 de ani. Generalii, miniștrii nu au rezistat.

Rep.: Au încercat „după” să vă propună să semnați un angajament cu Securitatea?

I.D.: Sigur că da. Te lua, te amenința și, după ce te speria bine, încerca să te convingă. Noi am adoptat următoarea linie: dacă eram anchetați, spuneam că nu ne mai interesează politica și nu o mai facem. Să minți cât poți, aceasta era atitudinea generală la anchete. Nu era unul care să fi trecut prin pușcărie și să nu fi fost presat.

Rep.: Dar credeți că va fi vreodată, într-adevăr, deconspirată Securitatea ca poliție politică?

I.D.: Va fi foarte greu. Un om a fost bun tot timpul și dacă a făcut o greșeală într-o zi trece la categoria celor răi, sau invers. Aproape fiecare om reprezintă un caz special. Și ar însemna să ai un aparat cu care să măsori buna-credință a oamenilor.

Rep.: Dar condamnarea comunismului are vreun efect? A venit prea târziu sau prea devreme?

I.D.: Cred că e prea târziu, pentru că lumea deja s-a demobilizat, iar această problemă nu mai este de mare actualitate.

(Interviu cu Ion Diaconescu, *Evenimentul zilei*, 29 septembrie 2007)

Gavril Dejeu, ministrul Afacerilor Interne (1996-1999)

Am fost numit în fruntea unei comisii a PNȚCD pentru studierea și eventual amendarea propunerii legislative privind „Accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică", elaborată de Ticu Dumitrescu, cu unele completări ale lui Nicolae Cerveni. Era o inițiativă a lui Ticu Dumitrescu pusă în atenția forurilor politice românești încă din 1990, dar care n-a catalizat atenția și interesul organelor puterii decât începând cu luna ianuarie 1997. Atunci, textul depus inițial spre dezbatere la Senat a fost retras de inițiator, îmbunătățit și redepus la Senat. Acolo trena în dezbateri interminabile și profund contradictorii în Comisia juridică a acestuia, dându-se impresia că totul se împotmolește.

Coaliția de la guvernare și PNȚCD au apreciat că reanalizarea propunerii legislative în cadrul instanțelor decizionale ale lor, inclusiv prin Guvern, i-ar da o mai mare greutate și ar accelera adoptarea de către Parlament. Urma, deci, ca observațiile și eventual amendamentele la proiect elaborate de comisia partidului pe care o conduceam să fie supuse atenției conducerii PNȚCD, apoi conducerii coaliției și, în final, Guvernului, care să le transmită Senatului ca proiect de lege.

Am definitivat amendamentele propuse la lege în decurs de două săptămâni, adaptând-o pe cât era posibil legii „Gauck", o lege similară din Germania. [...] Aceste amendamente au fost aprobate atât de conducerea PNȚCD, cât și de forul de conducere al coaliției, după care au fost transmise Guvernului spre a fi înaintate Senatului.

În ședința de Guvern din 17 octombrie 1997, care a durat mai bine de 14 ore, amendamentele propuse de noi au suferit serioase modificări. Punctul în jurul căruia s-au iscat cele mai multe controverse s-a referit la delimitarea Securității ca poliție politică de restul structurii Securității și consecințele, în planul legii, a acestei delimitări. Așa de pildă, printre numeroasele persoane care nu puteau fi alese sau desemnate în posturi de demnitari sau

în administrație, art. 2 din proiect se referea la foștii agenți de Securitate, definiți de art. 5, ca fiind orice persoană care a îndeplinit calitatea de lucrător, inclusiv acoperit, al fostelor organe de Securitate în perioada 1945-1989. În amendamentele Guvernului, sfera agenților de Securitate a fost restrânsă la agenții de Securitate ca poliție politică, iar poliția politică a fost definită ca fiind acea parte a Securității care a exercitat orice formă de represiune după criterii politice, religioase sau etnice. Aceasta însemna că restul agenților de Securitate puteau fi aleși sau numiți în funcțiile sau posturile indicate în art. 2.

O și mai aprigă controversă s-a stârnit în jurul obligativității ca organismele deținătoare să predea Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), un organism nou înființat, „toate arhivele și documentele fostelor organe de Securitate", cum se exprima proiectul la care, în concepția Guvernului, formularea a primit completarea „ca poliție politică". Iarăși o restrângere a ariei de cuprindere. Totul se datora faptului că titlul legii făcea referire la Securitate doar ca poliție politică, sintagmă de care s-au agățat toți cei care erau pe față sau pe ascuns împotriva legii, inclusiv unii membri ai Guvernului, ca să nu mai vorbim de cei din Parlament, care era plin de foști securiști.

În consecință, când proiectul de lege - împreună cu amendamentele Guvernului - a ajuns să fie discutat din nou în Parlament, s-a adoptat o variantă și mai diluată, în sensul că, din dosarele Securității s-au exclus în mod expres documentele privind siguranța națională, iar restul a rămas în păstrarea instituțiilor ce le dețineau, acestea fiind obligate să le pună la dispoziția CNSAS pentru studiere sau să le predea la cererea acestuia.

Autorul proiectului de lege a fost, pe bună dreptate, nemulțumit pentru că, prin păstrarea în continuare a documentelor de către instituțiile deținătoare, accesul la ele era îngreunat, dacă nu chiar imposibil, făcând legea în bună parte inoperantă. Oponenții legii aveau însă argumente desprinse din ideea că nu se pot transmite Consiliului „toate" documentele Securității, astfel cum prevedea proiectul de lege, ținând seamă că cele referitoare de pildă la spionaj nu se puteau divulga, dar nici nu se oferea pe de altă parte garanția că vor fi prezentate Consiliului documentele necesare și solicitate.

Până la urmă se va constata că formularea însăși din titlul legii era mai puțin reușită când s-a făcut referire la Securitate ca „poliție politică", în loc să se fi formulat, de exemplu, Securitate „ca instrument de dominare a regimului comunist" și astfel ar fi fost supus cercetării întregul registru de activitate și de implicare a Securității, mai puțin cel referitor la spionaj în interesul statului, nu și cel în interesul regimului politic.

(Gavril Dejeu, *Pe firul evenimentelor*, Ed. IMAGO, Sibiu, 2013, pp. 248-250)

Gabriel Andreescu, analist politic, profesor universitar

Cuvânt înainte. Ar fi suficient să facem inventarul ordinelor date de conducerea partidului și statului comunist, al obligațiilor de serviciu și activităților organelor de ordine internă, începând cu Securitatea și continuând cu Miliția, Procuratura, Presa, sectoare din Armată, Justiție și Economie, ca să aflăm cine este responsabil pentru tragedia celor 45 de ani de comunism. Or, de mai bine de un deceniu, oprobriul public s-a concentrat asupra Securității, doar una dintre instituțiile, numeroase și probabil la fel de periculoase, subordonate Partidului și statului, și mai ales, într-un mod cel puțin ilogic, asupra colaboratorilor Securității.

Cauza generală a acestei situații este capturarea statului postdecembrist de oamenii vechiului regim. [...] A fost nevoie de schimbarea din 1996 și de trecerea a încă trei ani ca să fie adoptată prima normă juridică de investigare a Arhivei Securității și identificare oficială a vinovaților pentru fosta viață de calvar.

Legea din 1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică s-a oprit la o categorie foarte limitată de responsabili. Uriașul aparat dogmatic și administrativ al comunismului este în afara acestei legi. Autorii hotărârilor cu caracter totalitar și cei care le puneau în aplicare nu intră sub condamnarea simbolică a Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (CNSAS), instituția cu astfel de competențe. [...]

S-au adăugat gravele greșeli, falsificările și abuzurile CNSAS. O prevedere a legislației deconspirării asimila persoanele care au avut competența să decidă asupra activității Securității sau a altor structuri de represiune cu colaboratorii. În consecință, trebuia adusă la cunoștința opiniei publice activitatea lor de poliție politică. Practic, prevederea nu a fost folosită. Primul colegiu al CNSAS a refuzat să-l includă în categorie și pe fostul președinte Ion Iliescu.

Dar nici ofițerii de Securitate nu au constituit, prin comparație, o mare preocupare pentru CNSAS sau pentru opinia publică. Până în luna octombrie 2006, Colegiul CNSAS a „deconspirat" doar 145 de ofițeri de Securitate responsabili de represiuni politice. Faptele celor în cauză, cu nume care nu spuneau nimic, au rămas anonime.

Acesta este contextul în care energia acuzatoare a opiniei publice a fost îndreptată spre o categorie marginală în ansamblul sistemului de control al sistemului totalitar: informatorii Securității. Și nu este totul. Autorii celor mai ignobile acțiuni par să fi trezit opiniei publice un interes minor. Paradoxul strivitor al procesului deconspirării din România este vehemența acuzării unor oameni care au semnat, sub presiune, un angajament cu Securitatea și au scris note benigne.

(Gabriel Andreescu, *Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității*, Ed. Polirom, Iași, 2013, pp. 11-12)

Ceea ce frizează grotescul însă este orientarea acuzațiilor împotriva unor foste victime ale aparatului de represiune. […]

Când în anul 2006 a început partea exaltată a campaniei de denigrare, aveam deja experiența arhivelor. În anul 2003 consultasem dosarele pe numele lui Vasile Vetișanu. Acest parlamentar aflat pe listele PNȚCD până în anul 2000 fusese declarat, pe rând, de Colegiul CNSAS și de Curtea de Apel Cluj „colaborator cu Securitatea ca poliție politică". El și soția sa erau devastați de nedreptate. Le-am putut înțelege sentimentele după ce am consultat documentele de arhivă care-l descriau pe Vetișanu ca pe o victimă de o viață a regimului comunist. […]

De fiecare dată am fost izbit de cât de ușor s-a lăsat opinia publică derutată de propunerile mistificatoare ale acuzatorilor. A fost posibil să accepte ca un om precum Adrian Marino, cu opt ani de recluziune, șase de domiciliu obligatoriu, niciodată membru de partid, fără să fi lucrat vreodată în vreo instituție comunistă, fără un cuvânt spus în favoarea comunismului, auster, cu o impecabilă operă de gânditor liberal, care și după căderea regimului a refuzat poziții de stat și gratificări materiale să fie terfelit cu etichetările „turnător", „delator", „întunecat", „febril colaborator al Securității". Grotesc, principalii detractori ai lui Marino fuseseră membri PCR, autorii unor declarații umilitoare la adresa fostului regim și a conducătorilor săi „iubiți".

(*Ibid.*, p. 13)

Studiul sistematic al arhivei CNSAS oferă cercetătorului câteva instrumente substanțiale pentru înțelegerea a ceea ce spun dosarele. […] Dosarele vorbesc despre comportarea oamenilor nimeriți în angrenajul instituțiilor de opresiune, în situațiile limită în care i-a adus un regim totalitar. Istoria lor este amplă și nebănuit de diversă. Oamenii au fost când temerari, chiar inflexibili, când fragili, unii raționali, alții derutați, au luptat sau au renunțat, au fost covârșiți de propria dramă, ori s-au salvat privind la drama colegilor, ori au găsit o satisfacție în aducerea altora pe banca anchetaților, să le împartă suferințele. A contat dacă erau singuri ori aveau o familie, dacă erau în vârstă, ori aveau totul în față, fiind tineri. Comportamentul depindea de cultură, de inteligența lor socială, din cât au înțeles din ce li se întâmpla, de cât au pierdut, de cât mai puteau spera. Viața celor urmăriți de Securitate, luați la întrebări, puși să semneze angajamente, amenințați, împinși spre munca de informator, tentați cu avantaje a depins de nenumăratele unghere ale ființei fiecăruia.

Să faci abstracție de această complexitate, să folosești documentele elaborate de Securitate în mod abuziv pentru distrugerea simbolică a unor oameni sunt acte de nedreptate. Dar nu „doar" atât. Manipularea arhivelor duce la distorsionarea întregului sistem de interpretare a trecutului.

Seamănă confuzie peste istoria a 45 de ani de comunism, îi răstoarnă logica și semnificațiile, reprezintă un uriaș și costisitor eșec colectiv.

(*Ibid*., pp. 16-17)

Lumea informatorilor. Să revenim la tema informatorilor. Ce ne-au spus dosarele despre varietatea și gradul lor de periculozitate în ansamblul sistemului de represiune? O tipologie ridică dificultăți mai mari decât se poate imagina în afara lucrului efectiv cu dosarele. În ce categorie intră oamenii din rețeaua culturală, care au interiorizat logica aparatului de represiune și fac eforturi să-i preia și rolul? […]

Documentele consultate înregistrează multe cazuri în care ofițerii i-au tratat ca informatori pe autorii unor declarații, le atribuiau nume de cod cu de la sine putere și le deschideau dosare de rețea.

(*Ibid*., pp. 268-269)

Un paradox este faptul că mulțimea cuvintelor grele cu posibile implicații a fost dirijată spre așa-zișii *informatori*, fără o preocupare adevărată pentru cei care le-au cerut să spioneze, au compus ce au primit și au folosit datele în scop de control. Dosarele deschise pe numele oamenilor de cultură au oferit un inventar al ofițerilor de Securitate implicați în represiunea libertății de creație. Să ne imaginăm că după căutările în dosarele lui Marino, Noica, Balotă etc. ar fi urmat investigații asupra carierei acestor foști ofițeri după revoluție. Ar fi fost luată urma locurilor de muncă (cât timp încă în SRI și SIE?), a afilierilor politice, a afacerilor în care s-au implicat, a ideilor pe care le promovează, a relațiilor lor cu lumea pe care au chinuit-o până în 1989. Nu era relevant? Nu era incitant? Nu oferea material pentru necontenita veghe pe care o necesită menținerea democrației? Nu ei ar fi trebuit să fie trași la răspundere, să înfrunte primii oprobriul public? În loc de toate acestea, lumea s-a oprit la „colaborare". […]

La nivelul societății civile, deconspirarea colaboratorilor cu diferite grade de responsabilitate și, în particular, a oamenilor de cultură a pus în umbră aparatul de represiune comunist. Lumina reflectoarelor a fost îndreptată asupra unor foste victime. Va rămâne subiect de meditație istorică cum a fost posibil ca o parte din intelectualitate să-și hărțuiască simbolic cu atâta cruzime colegii, în loc să-și îndrepte degetul acuzator către oamenii care le striviseră pe vremuri aspirațiile. […]

Partidul era cel care stabilea regulile – vezi Tezele din iulie 1971 -, pe care Securitatea doar le apăra, el impunea standardele cenzurii a cărei contestare îi face pe recalcitranți să devină obiectul operațiunilor de urmărire informativă, el hotăra amplitudinea măsurilor represive atunci când oamenii de cultură mergeau prea departe, devenind criticii sistemului și ai conducătorilor săi. În acest sens, colaborarea cu PCR, în toată complexitatea acestei noțiuni, este la fel de relevantă ca și colaborarea cu Securitatea.

Luând drept criteriu de citire a istoriei recente relațiile oamenilor de cultură cu Partidul și politica sa, este posibil ca liniile de forță ale deconspirării să se schimbe, iar întreaga temă a colaboraționismului să apară în altă lumină.

(*Ibid*., pp. 278-280)

7.2. LEGEA DE RESTITUIRE A CASELOR NAȚIONALIZATE

Acapararea întregii puteri de către Partidul Comunist după 1948 a făcut posibilă îndeplinirea programului ideologic și politic al acestuia și în domeniul proprietății, considerat de partid ca esențial. Astfel, proprietățile private din agricultură, silvicultură, precum și din domeniul imobiliar, comercial și industrial au fost trecute în proprietatea statului, cu sau fără titlu.

Au fost luate în proprietatea și posesia statului aproape totalitatea imobiliară orășenească privată, iar proprietarii care locuiau în propriile case au fost fie evacuați, fie mutați în spațiile de dependințe.

După Revoluție, acest injust fapt istoric trebuia reparat prin restituirea proprietăților către foștii lor proprietari legitimi.

Procesul de restituire a proprietăților confiscate de stat a fost considerat ca necesar și primordial în toate țările fost comuniste. Soluțiile adoptate, amploarea, principiile, modalitățile (restituirea în natură sau în bani), precum și implicațiile sociale ale acestei vaste acțiuni au fost însă diferite de la țară la țară.

În România, problema restituirii proprietăților confiscate de regimul comunist a fost abordată în principal de PNȚCD. Partidul, sub conducerea și orientarea lui Corneliu Coposu, a adoptat pe plan doctrinar adeziunea la ideile democrației-creștine, de altfel congruente cu cele ale PNȚ interbelic, iar în acțiunea politică și-a însușit sintagma reparatorie de *restitutio in integrum*.

Dar dincolo de accepțiunea strict juridică, PNȚCD înțelegea prin *restitutio in integrum* revenirea țării spre valorile politice, instituționale, sociale, morale și spirituale ale unui trecut istoric tradițional. Aceasta însemna revenirea la sistemul monarhiei constituționale democratice, parlamentarism, stat de drept, libertăți și drepturi garantate de lege, proprietate privată, economie de piață, iar în politica externă - o orientare fermă prooccidentală, spre SUA și Europa.

Dacă aceste idei se vehiculau în sferele elevate ale politicii și constituiau fundamentul doctrinar al partidului, la nivelul omului simplu de pe stradă preocuparea principală era aceea de a-și recăpăta proprietățile și bunurile confiscate de regimul comunist.

În această problemă principală a momentului postrevoluționar, anume aceea a recuperării proprietăților, PNȚCD preconiza restituirea către foștii proprietari a tuturor proprietăților imobiliare, agricole și industriale deținute în acel moment de stat, dar care anterior exproprierii sau confiscării lor aparținuseră unor proprietari persoane fizice private.

Restituirea în viziune PNȚCD reprezenta o restituire integrală, în natură, imediată și în deplină proprietate juridică și faptică a tuturor proprietăților, indiferent de numărul lor, de modalitățile în care intraseră în proprietatea sau posesia statului (cu titlu sau fără), de modificările modului de folosință, de amenajările și îmbunătățirile aduse, de dotarea cu utilități noi (de exemplu, instalații de încălzire cu gaze) etc. Toate aceste condiționalități ale acțiunii de reparații și restituiri au fost subsumate sintagmei de *restitutio in integrum*.

În momentul în care s-a analizat forma în care acest principiu urma să fie pus în aplicare, s-a constatat faptul că, urmare a aproape o jumătate de veac de regim comunist, s-au creat situații fundamental noi, mai ales în domeniul imobiliar urban, care făceau problematică o rezolvare prin *restitutio in integrum*. Erau cel puțin trei aspecte care trebuiau evaluate.

În primul rând s-a văzut că în situația multor locuințe se produseseră schimbări majore în modul lor de folosire. Numeroase imobile fuseseră transformate în scopuri utilitare, în locații pentru sănătate, învățământ, creșe, grădinițe, orfelinate, cămine de bătrâni, laboratoare, lăcașe de cult, muzee, unități de administrație publică etc. Aceste imobile avuseseră parte de transformări locative care nu le mai permitea refolosirea lor ca spații de locuință individuală.

O altă categorie de proprietăți imobiliare era aceea a caselor demolate. În întreaga perioadă comunistă s-au produs mari transformări urbanistice, care au condus și la demolări imobiliare. Toate au culminat cu epoca în care Ceaușescu, atins de un delir urbanistic, a procedat la dărâmarea unor întregi cartiere de locuințe. Evident că din tot ce reprezenta acest spațiu locativ nu mai era nimic de recuperat și de restituit.

În fine, mai exista și o a treia categorie de imobile ale statului pe care acesta, pe baza Legii nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului, le vânduse deja chiriașilor locatari.

Revenind la principiile de restituire, trebuie subliniat faptul că principiul *restitutio in integrum*, privit din perspectivă strict juridică, presupune o abordare a problemei proprietății într-un mod maximalist, absolutist, care corespunde unei viziuni individualist-liberală asupra omului și societății. Dacă însă privim societatea și din altă perspectivă decât cea strict juridică, adică și din perspectivă politică și socială, trebuie să abordăm relația

individ-societate, respectiv cetățean-stat, și altfel. Pentru noi, în viziunea democrat-creștină, această abordare înseamnă un echilibru între persoană și comunitate, între drepturile individuale și cele colective.

De altfel, în cadrul partidului, s-au manifestat și puncte de vedere diferite de principiul *restitutio in integrum*. Astfel, la Simpozionul „PNȚCD în pragul mileniului al III-lea", desfășurat la București în 6-7 iunie 1998, și-au exprimat public păreri personale despre problema restituirii proprietăților unii membri ai partidului, precum Gabriel Țepelea, prim-vicepreședinte al PNȚCD, care a spus: „În materie de proprietate, nimeni dintre noi nu a susținut și nu susține ceea ce le place tuturor să repete la infinit... și care spun că noi practicăm exclusiv lozinca *restitutio in integrum*. Este fals, noi nu susținem oameni care să meargă împotriva realităților și consider că trebuie să exprimăm, tot în limba latină, sintagma realistă *restitutio in posibilum*, adică nu poți restitui ceea ce a fost deja distrus, dar poți recompensa acolo unde restituția nu e posibilă ș.a.m.d. Există o cazuistică în materie de restituire a proprietății și cei care seamănă această confuzie o fac cu bună știință pentru a-i îndepărta de noi atât pe proprietarii îndreptățiți să-și recapete bunurile în situația pe care o oferă realitatea, cât și pe chiriașii din casele confiscate de stat pe care le-au cumpărat între timp, când este vorba de proprietatea urbană".[99]

La același simpozion a intervenit și Niculae Ionescu-Galbeni, care a afirmat: „În problema restituirilor, așa cum a spus foarte bine domnul profesor Țepelea, nu suntem adepții acestui *restitutio in integrum* absolut, care este un concept strict juridic. Noi trebuie să abordăm problemele și din punct de vedere politic și social, adică și din altă perspectivă decât cea juridică. Sigur că vrem restituirea proprietății acolo unde este posibilă, și domnul profesor a propus această formulă de *restitutio in posibilum*. Eu, într-o comunicare pe care am făcut-o la sesiunea din toamnă a Uniunii Creștin Democrate, am propus formula *restitutio in aequitatem* – restituirea în dreptate. Sunt multe lucruri care trebuie discutate ca să ajungem la soluții concrete, juste, și să nu rămânem cantonați la nivelul abstracțiilor conceptuale".[100]

Deoarece controversata problemă *restitutio in integrum* era dezbătută în contradictoriu în lumea politică și juridică românească, ministrul Justiției, Gavril Iosif Chiuzbaian, în iunie 1994 a formulat o solicitare către Consiliul Europei pentru o consultanță privind cadrul legislativ în problemă în toate țările Europei Centrale și de Est.

În același an, Direcția Juridică a Consiliului Europei a trimis la Ministerul Justiției din România textul solicitat, dar documentul respectiv a fost păstrat discret și confidențial în sertarele unuia din adjuncții Ministerului

[99] Gabriel Țepelea, cuvânt la Simpozionul „PNȚCD în pragul mileniului al III-lea", București, 6-7 iunie 1998, în „Colecția documente PNȚCD", nr. 4, București, 1998, p. 62.

[100] Niculae Ionescu-Galbeni, *ibid.*, p. 59.

Justiției și astfel nu a putut constitui un îndrumar pentru redactarea unei legi în domeniu[101].

Problema restituirii proprietăților confiscate de stat produsese după Revoluție un impact social și politic atât de puternic, încât nici PDSR nu putea trece cu vederea acea imperioasă necesitate de a găsi o soluție pentru proprietățile naționalizate. Astfel, în toamna lui 1994, PDSR a redactat un proiect legislativ pe această temă pe care l-a depus la Senat. Totodată, prin deputatul Răsvan Dobrescu, PNȚCD a depus la Camera Deputaților o propunere legislativă alternativă. Existând două texte legislative cu același subiect, evident că a fost luat în dezbatere proiectul de lege propus de Guvernul PDSR.

La începutul anului 1995, a urmat un lung șir de discuții, amendamente și sesizări la Curtea Constituțională. În sesiunea de toamnă, Camera Deputaților a adoptat cu 248 de voturi, fiind necesare 242 de voturi, Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului. (M.Of. nr. 279/29.11.1995)

Trebuie spus din capul locului că Legea nr. 112/1995 nu era o lege de restituire a proprietăților confiscate de statul comunist, ci una de acordare a unor „măsuri reparatorii" parțiale foștilor proprietari, dar în primul rând era o lege de împroprietărire a actualilor chiriași din imobilele naționalizate. Astfel, foștii proprietari (persoane fizice) ai imobilelor cu destinație de locuință puteau obține restituția în natură a acestora doar dacă locuiau în ele sau dacă locuințele erau libere, urmând ca pentru alte locuințe - foste proprietăți - să primească despăgubiri. Pe de altă parte, locuințele proprietate de stat care nu erau restituite foștilor proprietari puteau fi cumpărate de actualii lor chiriași la prețuri avantajoase și în rate.

Se vădea încă o dată grija specială pe care guvernarea PDSR a manifestat-o pentru chiriași în dauna foștilor proprietari. În ultimă instanță, acești proprietari - sau urmașii lor - erau fosta elită conducătoare a țării înainte de instaurarea regimului comunist, iar chiriași erau cei din nomenclatură sau apropiații lor, dar și, în mare măsură, „oamenii noi" proveniți din mediul rural și aduși la orașe de urbanizarea masivă produsă de industrializare, care a creat și noua birocrație a tehnocraților și activiștilor de partid.

Legea nr. 112/1995 nu satisfăcea nici pe departe rezolvarea dreaptă și corectă a problemei reparației expropriaților, ci corespundea doar aspirației chiriașilor de a fi împroprietăriți cu locuințele de domiciliu. A fost o lege de reparații parțiale pentru foștii proprietari, dar mai ales o lege de împroprietărire a actualilor chiriași.

Procesul legislativ în acest domeniu a continuat și după pierderea puterii de către PDSR în anul 1996, dar restituirea proprietăților confiscate de

[101] *Jurnalul Național*, 16 august 2018.

regimul comunist a ridicat numeroase probleme juridice, sociale, etice și economice, care au dat naștere unui proces amplu, complicat și de lungă durată, niciodată finalizat.

În acest subcapitol, autorii încearcă să prezinte, desigur doar parțial, evoluția legislativă a acestui demers, prin inserarea punctelor de vedere ale parlamentarilor PNȚCD direct implicați în procesul legislativ respectiv.

De asemenea, este expus și un extras din ședința de plen din 14 noiembrie 2000 a Camerei Deputaților, ședință în care Legea caselor naționalizate nu a putut fi votată din lipsă de cvorum.

În final, se prezintă și un text documentat, redactat în principal de Niculae Ionescu-Galbeni, privind modificările legislative în domeniu după anul 2000 și unele consecințe ale retrocedărilor (v. § 7.2.4).

7.2.1. Documentar despre Legea de restituire a caselor naționalizate

În septembrie 1994, Institutul de Cercetări Juridice primise spre avizare un proiect de lege care urma să reglementeze situația juridică a caselor naționalizate. Acest proiect defavoriza în mod extrem de grav pe proprietarii deposedați. [...]

Față de această situație, senatorul PNȚCD Răsvan Dobrescu a început să pregătească o propunere legislativă care prevedea restituirea „tuturor" caselor cu destinație de locuință proprietarilor deposedați sau moștenitorilor acestora, precum și dreptul chiriașilor de a continua să locuiască în acele case timp de cinci ani, plătind o chirie modică proprietarilor al căror drept de proprietate urma să fie recunoscut. Se mai preconiza adoptarea unui program guvernamental de construcție de case de locuit, pe care chiriașii evacuabili la expirarea termenului de cinci ani să le poată cumpăra sau, dacă nu aveau posibilitatea, să le ocupe în calitate de chiriași ai statului.

Textul astfel pregătit a primit încuviințarea lui Corneliu Coposu și Ion Diaconescu. În cursul aceleiași zile, propunerea legislativă a fost depusă la Camera Deputaților, dar, în același timp, și Guvernul PDSR a depus un proiect de lege pe aceeași temă la Senat. [...]

În sesiunea de toamnă a anului 1994, proiectul Guvernului PDSR, în vădită discordanță cu programul PNȚCD în domeniu, a trecut fără a întâmpina dificultăți nici în comisie, nici în plenul Senatului, astfel încât, conform procedurii parlamentare de atunci, textul adoptat de Senat a fost trimis spre dezbatere la Camera Deputaților la începutul anului 1995.

Cu totul altfel au decurs lucrurile la Camera Deputaților. Din fericire, comisia permanentă a Camerei desemnată să elaboreze raportul a fost

Comisia juridică, în care opoziția democratică era bine reprezentată. Președintele comisiei era Aurel Știrbu din PDSR, un fost ofițer de Securitate care, după trecerea în rezervă, a fost președintele Uniunii Naționale a CAP-urilor (UNCAP). De partea cealaltă, adică a opoziției democratice, era o adevărată armată, mai puțin numeroasă, dar de bună calitate profesională și politică. Cei mai remarcabili deputați ai opoziției erau Adrian Severin și George Stancov de la PD, Ștefan Sinkó și Ervin-Zoltan Székely de la UDMR, Răsvan Dobrescu, Emil Popescu și Vasile Lupu de la PNȚCD.

Dezbaterile în Comisia juridică de la Camera Deputaților au fost lungi și furtunoase. Se știa de la început că nu sunt șanse de a se impune un raport de respingere a legii votate de Senat. [...] Intenția opoziției era ca legea să nu fie votată până la viitoarele alegeri, urmând ca după aceea să fie adoptată o lege dreaptă.

Conform modalității instituite de PNȚCD, pentru fiecare lege care urma să intre în dezbaterea Camerei Deputaților, grupul parlamentar desemna un responsabil de lege ales în funcție de profesia sa și de natura legii. Responsabilul de lege avea rolul de a expune în plen poziția partidului față de legea respectivă, de a propune amendamente și felul de a vota. [...] La Legea caselor naționalizate, responsabil de lege a fost desemnat Răsvan Dobrescu, iar deputații PNȚCD s-au manifestat, de fiecare dată, în concordanță cu punctul de vedere al acestuia. [...]

Dezbaterile în plenul Camerei Deputaților au durat aproape toată sesiunea de toamnă a anului 1995. Cu toate eforturile opoziției democratice, la Camera Deputaților legea a fost adoptată într-o formă asemănătoare cu cea a Senatului. Totuși, fiind unele diferențe de texte, conform procedurilor legislative se impunea constituirea unei comisii de mediere Senat-Cameră. Acest aspect a favorizat tactica opoziției democratice de tergiversare a adoptării legii.

După ce a trecut și prin comisia de mediere, legea a fost contestată de opoziție la Curtea Constituțională. Deși aceasta era dominată de reprezentanții puterii de atunci, ea a admis două din cele 18 motive invocate de semnatarii contestației. [...]

Când proiectul de lege s-a înapoiat de la Curtea Constituțională, fiecare grup parlamentar a stabilit propria poziție pe care urma să o adopte în ședința comună a celor două Camere. Era de așteptat să nu se producă nicio defecțiune față de modul ireproșabil în care funcționase opoziția democratică la dezbaterile anterioare. Cu toate acestea, a existat o surpriză de la grupul parlamentar al PD: deși liderul grupului, deputatul Adrian Severin, prim-vicepreședinte al PD, a cerut parlamentarilor din grupul său să respingă legea, totuși, doi dintre aceștia au votat „pentru", coalizându-se cu „Pentagonala Roșie". Și astfel legea a trecut la limită, cu 248 de voturi „pentru", față de cele 242 necesare, devenind Legea nr. 112/1995. Cei doi deputați

PD care au votat „pentru” au fost Traian Băsescu și Adrian Vilău (CNSAS a stabilit ulterior că amândoi fuseseră informatori ai Securității).

Legea nr. 112/1995 a scandalizat o mare parte a opiniei publice românești, precum și pe românii din străinătate, emigrați în timpul regimului comunist.

Adoptarea acestei legi a reprezentat, fără îndoială, un eșec politic al PNȚCD, care a încercat să o repare ulterior, în legislatura 1996-2000, când noua coaliție de guvernare CDR-USD-UDMR avea majoritatea în Parlament.

Pe plan extern, Legea nr. 112/1995 a fost socotită de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, din care România făcea parte, ca o abatere de la normele care reglementau drepturile omului. Drept consecință, la 24 aprilie 1997, a fost adoptată Rezoluția nr. 1123, prin care s-a instituit regimul monitorizării speciale a României. Printr-unul din punctele Rezoluției, României i se atrăgea atenția asupra gravei discordanțe dintre normele Legii nr. 112/1995 și o reglementare care să respecte dreptul de proprietate. România era somată ca, în termenul de un an care începea să curgă de la 24 aprilie 1997, să adopte o lege prin care să se dispună anularea confiscărilor de bunuri din timpul regimului comunist și retrocedarea lor proprietarilor deposedați sau moștenitorilor acestora.

Imediat ce i s-a adus la cunoștință textul Rezoluției nr. 1123, Ion Diaconescu l-a abilitat pe Răsvan Dobrescu, devenit președinte al Comisiei juridice din Senatul României, să pregătească o propunere legislativă care să reglementeze în mod corect problema caselor naționalizate. […]

Textul propunerii legislative a fost finalizat de senatorul Răsvan Dobrescu la sfârșitul lunii mai 1997 și înaintat spre analiză în BCCC. Trecută pe ordinea de zi a mai multor întruniri ale BCCC, a ajuns la dezbatere în data de 14 august 1997, într-o ședință lărgită, desfășurată la Palatul Victoria, dedicată exclusiv acestui text. Președintele Ion Diaconescu a acordat mai întâi cuvântul inițiatorului pentru a prezenta propunerea legislativă. […]

După expunerea acestuia, Ion Diaconescu a invitat participanții la ședință să-și exprime punctele de vedere. Primul vorbitor a fost Emil Popescu, deputat PNȚCD, membru al Comisiei juridice din Camera Deputaților, care a criticat vehement textul aflat în dezbatere. Deoarece în continuarea ședinței au fost exprimate opinii diverse, cele mai multe în favoarea, dar și altele în defavoarea propunerii legislative, președintele Ion Diaconescu a solicitat formarea unei comisii care să avizeze textul, după care BCCC să hotărască. S-a stabilit ca din comisie să facă parte inițiatorul Răsvan Dobrescu și deputații Emil Popescu, Gavril Dejeu, Vasile Lupu, Sergiu Macarie și Mihai Grigoriu.

Prima ședință a acestei comisii s-a ținut la Senat, la ea participând Răsvan Dobrescu, Emil Popescu și Gavril Dejeu. Exprimându-și punctul de

vedere, Emil Popescu a spus că nu este de acord ca toate imobilele confiscate de regimul comunist de la o persoană să-i fie restituite acesteia și a propus următoarea soluție: dacă unei persoane i s-a confiscat un singur imobil, acesta să-i fie restituit, iar dacă i-au fost confiscate mai multe imobile, să-i fie restituit unul singur, la alegerea sa. În continuare, Gavril Dejeu a propus o soluție doar puțin diferită de cea a lui Emil Popescu, prin care deposedatului i se restituiau cel mult două imobile. Senatorul Răsvan Dobrescu s-a opus ambelor soluții propuse, susținând: „Chiar în cazul în care un proprietar a fost deposedat de o sută de imobile, să-i fie restituite toate". A subliniat faptul că desigur dreptul chiriașilor trebuie protejat, dar fără vocația de a deveni proprietari ai caselor naționalizate în care locuiesc, rămânând desigur chiriași, dar cu chiria plătită proprietarului legitim. [...]

În final, patru din cei șase membri ai comisiei PNȚCD s-au declarat de acord cu textul propunerii legislative, împotrivă fiind Emil Popescu și Gavril Dejeu. Cu aceste concluzii ale comisiei, inițiatorul a solicitat acordul BCCC. [...]

În această situație, BCCC al PNȚCD a hotărât ca problema să fie supusă Consiliului de Coordonare Politică (COCOPO) al coaliției de guvernare. Acesta a decis înființarea unei comisii formate din reprezentanți ai partidelor majorității parlamentare, în scopul întocmirii unui alt proiect de lege.

BCCC al PNȚCD a desemnat în această nouă comisie pe Răsvan Dobrescu, propus de Gabriel Țepelea, și pe Mihai Grigoriu. Celelalte partide ale coaliției majoritare și-au desemnat și ele reprezentanții: PNL pe Andrei Chiliman, deputat și vicepreședinte al Camerei, iar PD pe George Stancov, deputat și vicepreședinte al Comisiei juridice a Camerei. UDMR nu și-a desemnat reprezentanți, considerând că cei ai PNȚCD pot să o reprezinte.

Noua comisie și-a început lucrările în februarie 1999. Prima preocupare a fost elaborarea unui act normativ de protecție a chiriașilor, întrucât legea care îi proteja era valabilă până la începutul lunii mai 1999, după care aceștia deveneau evacuabili. Astfel, comisia a propus Guvernului Radu Vasile, la finele lunii martie 1999, o reglementare care a devenit O.U.G. nr. 40/1999 privind protecția chiriașilor și stabilirea chiriei pentru spațiile cu destinația de locuințe (M.Of. nr. 148/08.04.1999).

Ulterior, lucrările comisiei au avut drept obiect elaborarea noii propuneri legislative pentru care fusese înființată. De subliniat faptul că activitatea comisiei s-a desfășurat într-o atmosferă de colaborare amicală. Rezultatul a fost un text cu 52 de articole. Elaborarea lui a prezentat mari dificultăți nu numai din cauza caracterului vast pe care îl reglementa (de exemplu, opt categorii de imobile care cădeau sub incidența legii), ci și a situației speciale de a corecta dispozițiile negative ale Legii nr. 112/1995, fără a o încălca în mod fățiș, întrucât legea produsese deja efecte.

Principala dificultate întâmpinată de comisie a fost de a găsi o modalitate prin care persoanele îndreptățite, fostul proprietar deposedat sau moștenitorii acestuia, să aibă posibilitatea de a-și redobândi imobilele și în cazul în care acestea au fost vândute în baza Legii nr. 112/1995. Soluția propusă de reprezentanții PNȚCD și adoptată de comisie a fost ca legea să dispună ca vânzările făcute în baza acelei legi să fie valabile în cazul în care actul de vânzare-cumpărare a fost încheiat cu bună-credință. Adică, dacă atât vânzătorul - statul - cât și cumpărătorul - chiriașul - să nu fi avut cunoștință de faptul că respectiva proprietate a fost revendicată. În felul acesta, textul propus acorda o bună șansă ca proprietarii deposedați să-și redobândească imobilele.

În cazurile în care restituirea în natură nu mai este posibilă (art. 1, alin. 2), se prevedeau „măsuri reparatorii prin echivalent" (art. 9): acordarea de titluri de valoare nominală, de acțiuni la societăți comerciale tranzacționate pe piața de capital sau prin compensarea cu alte bunuri sau servicii oferite în echivalent de deținător, cu acordul persoanei îndreptățite.

Textul comisiei, finalizat în luna iunie a anului 2000, a fost depus la Guvern, care l-a transmis Camerei Deputaților ca proiect de lege.

Parlamentul intrând în vacanța de vară, Camera Deputaților a fost convocată în sesiune extraordinară. Dezbaterile în comisia juridică, prezidată de Emil Popescu, au fost finalizate cu celeritate (în două zile). Raportul comisiei fiind depus la Biroul Permanent, legea a fost dezbătută în plenul Camerei Deputaților, care a adoptat-o tot în numai două zile de dezbateri. Astfel, întreaga lege a trecut prin Camera Deputaților în doar două săptămâni: comisie, raport, ședințe de plen, vot final.

Înainte de încheierea vacanței de vară, Camera Deputaților a transmis Senatului textul adoptat, iar acesta l-a comunicat de îndată Comisiei juridice. S-a constatat faptul că la Camera Deputaților se modificase art. 46, în sensul că nu se mai cerea pentru valabilitatea înstrăinărilor făcute în baza Legii nr. 112/1995 ca actul în întregul său să fi fost încheiat cu bună-credință. Acum, textul cerea ca numai cumpărătorul să fi fost de bună-credință la încheierea actului. Această modificare dezavantaja persoanele îndreptățite la restituire, căci reaua-credință a cumpărătorului este mult mai greu de dovedit, dacă nu chiar imposibil.

Ultimul lucru care mai rămânea de făcut era medierea care să rezolve deosebirile dintre textul votat de Senat și cel de Camera Deputaților. Comisia de mediere s-a întrunit, dar raportul acesteia nu a mai fost dezbătut până la capăt în ultima ședință a Camerei Deputaților din 14 decembrie 2000, din lipsă de cvorum, urmând să înceapă campania electorală.

Noul Parlament ales în anul 2000 a îndeplinit procedurile legislative și, fără alte modificări, proiectul a devenit Legea nr. 10/2001, privind regimul

juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989 (M.Of. nr. 75/14.02.2001)

(Documentar realizat de senatorul PNȚCD Răsvan Dobrescu,
președintele Comisiei juridice a Senatului României în legislatura 1996-2000,
și adaptat de autori conform cerințelor prezentei lucrări)

7.2.2. Opinii privind Legea de restituire a caselor naționalizate

Gavril Dejeu, membru al Comisiei de mediere Senat-Camera Deputaților

Din partea Camerei Deputaților, ca membri PNȚCD, au făcut parte din Comisia de mediere pentru Legea caselor naționalizate Gavril Dejeu și Mihai Grigoriu. Punctul fierbinte al dezbaterilor se referea la amendamentul adus proiectului de lege de către PDSR și de restul opoziției, potrivit căruia înstrăinarea de imobile operată până la acea dată, chiar cu nesocotirea Legii nr. 112/1995, rămânea valabilă dacă operațiunea fusese făcută cu buna-credință a cumpărătorului. Aceasta însemna că vechii proprietari nu mai aveau practic la îndemână decât calea despăgubirilor, căci reaua-credință a cumpărătorilor era greu de dovedit.

În Comisia de mediere Cameră-Senat, reprezentanții coaliției de guvernare aveau majoritatea. Comisia era prezidată de Răsvan Dobrescu. Dezbaterea a trenat până la atingerea unui moment favorabil opoziției, când doi reprezentanți ai PD nu s-au prezentat. În schimb, erau de față doi reprezentanți ai PUNR (Ioan Gavra și încă cineva al cărui nume nu îl mai reține), pe care până atunci nu-i văzusem niciodată în comisie, evident aceștia fiind de partea opoziției. [...]

În aceste condiții, partidul nu a acceptat raportul Comisiei de mediere și, implicit, promovarea legii în plen. Ulterior, legea a fost adoptată de noul Parlament sub guvernarea PDSR, în ianuarie 2001.

După cum se știe, majoritatea imobilelor de valoare, preluate abuziv de la proprietari, fuseseră atribuite de regimul comunist favoriților săi, iar după Revoluție au fost vândute la prețuri derizorii, prin Legea nr. 112/1995, chiriașilor locatari. Din aceste considerente, credem că viziunea și textul Legii nr. 10/2001 îi nedreptățește profund pe vechii proprietari.

Rămâne o problemă dacă am greșit sau nu, neparticipând la votarea legii în timpul guvernării 1996-2000, având în vedere că legea în intenționalitatea și materialitatea ei fusese o inițiativă prioritară a PNȚCD.

(Text realizat în anul 2014 de deputatul PNȚCD Gavril Dejeu,
ministru de Interne între anii 1996-1999, la solicitarea autorilor)

Mihai Grigoriu, membru al Comisiei de mediere Senat-Camera Deputaților

Restituirea integrală a tot ce au spoliat comuniștii, a tuturor imobilelor preluate abuziv de statul comunist, a fost ideea de bază a proiectului de lege. Astfel, prin această lege s-a decis restituirea, sub variate forme, nu numai a imobilelor preluate fără titlu, ci și a celor preluate cu titlu. S-a extins obiectul legii și la imobilele rechiziționate abuziv în timpul regimului antonescian. Mai mult, au fost anulate și donațiile către statul comunist, ele considerându-se forțate, și s-a hotărât suplimentarea despăgubirilor date de comuniști, ca și a celor date în baza Legii nr. 112/1995 către proprietari sau moștenitorii acestora, explicitându-se proceduri de calcul pentru actualizări valorice, astfel încât să se asigure reparații corecte pentru toate proprietățile imobiliare confiscate de statul abuziv.

Pe de altă parte, s-a căutat limitarea formei bănești de despăgubire, din motive de penurie bugetară. În lege s-a afirmat clar și explicit că regula este restituirea în natură. S-au prevăzut și alte forme de reparații atunci când restituirea în natură nu era posibilă, respectiv atribuirea unui bun echivalent (acțiuni ale unor societăți cotate la bursă, titluri de valoare nominală utilizabile în procesul de privatizare etc.), prin conceptul de „măsuri reparatorii prin echivalent" sau, mai popular, „restituire prin echivalent".

În lege au fost prinse toate categoriile de imobile, adică nu numai cele de locuit, ci și cele economice sau cele care au fost proprietatea unor persoane juridice, adică societăți comerciale, fundații și asociații, inclusiv partide.

Au fost definite pe larg categoriile de persoane îndreptățite la restituiri, precum și proprietarii imobilelor cu altă destinație decât cea de locuit, patronii direcți, proprietarii de părți sociale la societăți comerciale naționalizate etc. […]

Ideile au venit de la toți participanții comisiei, dar forma finală a textului de proiect este corect a fi atribuită, în principal, deputatului PD George Stancov, jurist de profesie. În comisie, punctele de vedere au fost în general convergente asupra oportunității acestei legi reparatorii. Totodată, s-a căutat să se menajeze interesele justificate ale chiriașilor, precum și interesul public, fără a altera corectitudinea prevederilor legii, în condițiile în care se știa că doar procedura restituirii în natură era și este consistentă și utilă înfăptuirii dreptății.

Opoziția, prin PDSR și PRM, a încercat tergiversarea finalizării proiectului, propunând prevederi imprecise, care să lase portițe de scăpare la aplicarea ulterioară a legii. Pe de altă parte, s-a văzut tot timpul la parlamentarii PDSR că erau puternic presați de conducerea lor să nu împiedice adoptarea unei astfel de legi. Și acționau în acest sens, să nu fie considerați vinovați de neadoptarea legii. De aceea, PDSR, venind la putere după ale-

gerile din 2000, a ținut să o aprobe în ianuarie 2001, în noul Parlament ales (Legea nr. 10/2001).

La preluarea puterii de către coaliția democrată în 1996, exista ideea unei stabilități legislative, în sensul de a nu se modifica fundamental legislația anterioară, deși PNȚCD gândea că Legea nr. 112/1995, care nu reglementa în mod corect revendicările patrimoniale ale foștilor proprietari, ar fi meritat să fie abrogată. Soluția adoptată prin propunerea unui nou proiect de lege crea speranța rezolvării problemelor nesoluționate sau greșit soluționate de Legea nr. 112/1995.

Astfel, în noul proiect de lege privind restituirea imobilelor confiscate de stat, care era în dezbatere în Camera Deputaților, s-a ivit un punct de poticnire în chestiunea contractelor de vânzare-cumpărare dintre stat și chiriași, în baza Legii nr. 112/1995. În consecință, în proiect s-a prevăzut un articol care considera valabil doar acel contract încheiat cu bună-credință, adică neștiind ambele părți (vânzătorul - statul și cumpărătorul - chiriașul) că imobilul fusese revendicat între timp de vechiul proprietar sau de moștenitorii acestuia. Din acest moment a început lupta pentru ceea ce înseamnă „buna-credință". La Camera Deputaților, în Comisia juridică, în cadrul discuțiilor asupra amendamentului lui Andrei Chiliman, susținut de Mihai Grigoriu, s-a adoptat următorul text explicit:

Art. 47 (în final, Art. 46, alin. 2) *Actele juridice de înstrăinare, inclusiv cele făcute în cadrul procesului de privatizare prin vânzare de active sau de acțiuni, având ca obiect imobile preluate fără titlu, sunt lovite de nulitate absolută, afară de cazul în care terțul dobânditor cu titlu oneros a încheiat actul cu bună-credință. Nu este de bună-credință dobânditorul încunoștiințat prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire sau notificat asupra pretențiilor persoanei îndreptățite, precum și cel care a dobândit imobilul dacă, până la data dobândirii, persoana îndreptățită a solicitat restituirea exclusiv în natură, în orice mod, deținătorului în numele statului, comisiei de aplicare a Legii nr. 112/1995 ori instanței judecătorești prin acțiune în constatare sau realizare a dreptului său de proprietate.*

Din păcate, doar în acest fel s-a putut introduce posibilitatea ca vechii proprietari să-și recupereze în natură imobilele vândute în baza Legii nr. 112/1995, preluate de stat fără titlu, adică doar dacă vechiul proprietar ar fi făcut demersuri pentru restituire anterior vânzării.

Era o renunțare importantă și consistentă faptul că, în cazul proprietarilor care nu făcuseră niciun demers pentru recuperarea caselor lor, nu li se mai restituia nimic în natură, deși casele lor, preluate abuziv de stat fără titlu, fuseseră vândute chiriașilor chiar și cu încălcarea Legii nr. 112/1995.

Acest text, după cum au afirmat mai mulți juriști ai PNȚCD (Răsvan Dobrescu, Gavril Dejeu și alții), precum și din afara Parlamentului (Adrian

Vasiliu), nu era corect în raport cu doctrina de drept. Totuși, mai mulți juriști spuneau că buna-credință a cumpărătorului prevalează în stabilirea corectitudinii unei vânzări-cumpărări. De altfel, ulterior în justiție, în multe cazuri s-a luat în considerare doar buna-credință a cumpărătorului.

În forma finală a proiectului de lege, în care PDSR reușise la medierea Cameră - Senat să-și promoveze o serie de amendamente, legea, deși avea multe calități, nu mai era acceptabilă pentru PNȚCD. Principala consecință a aplicării legii neconformă cu politica PNȚCD era aceea potrivit căreia proprietarii urmau să întâmpine în justiție dificultăți pentru recuperarea proprietățile imobiliare abuziv confiscate de stat. În aceste condiții, PNȚCD a hotărât să nu mai susțină acest proiect.

La dezbaterea Raportului de mediere în Camera Deputaților din 14 noiembrie 2000 (ultima zi de activitate a legislativului 1996-2000), la art. 5 în raportul de mediere PDSR obținuse ca acționarii să fie scoși din categoria „persoanelor îndreptățite". Poziția contrară a PNȚCD a fost fermă, dar și singulară (PNL, PD și UDMR nu s-au mai raliat). Mihai Grigoriu a subliniat că așa cum a fost ciuntită legea, PNȚCD nu o mai poate susține. Adrian Năstase a replicat anunțând că dacă PNȚCD nu mai susține raportul de mediere, PDSR părăsește sala, ceea ce s-a și întâmplat. Dezbaterile privind această lege s-au întrerupt.

În final, legea a fost votată în ianuarie 2001, în sesiune extraordinară, de către Parlamentul ales în toamna lui 2000, continuându-se votarea Raportului de mediere, de data aceasta fără participarea PNȚCD. Devenită Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate abuziv după 6 martie 1945 a fost promulgată de Ion Iliescu la 8 februarie 2001 și a apărut în Monitorul Oficial al României nr. 75/14.02.2001.

În concluzie, se poate afirma că legea, în forma finală, are ca autori principali pe deputații George Stancov, Andrei Chiliman și Mihai Grigoriu, contribuții substanțiale având senatorul Răsvan Dobrescu [...]. Alte contribuții au mai avut toți cei care au participat activ la dezbateri, în primul rând Gavril Dejeu și Emil Teodor Popescu de la PNȚCD.

Până la urmă, poate a fost un succes politic faptul că PNȚCD a făcut în așa fel încât PDSR să voteze și să promulge, sub propria lui semnătură, o lege concepută și elaborată în cea mai mare parte de PNȚCD.

În final, de la intrarea în vigoare a legii s-au restituit numeroase imobile naționalizate și s-au acordat despăgubiri chiar și acționarilor. Din păcate, și-au recuperat în natură imobilele doar cei care s-au putut lupta timp îndelungat în justiție. [...]

(Text realizat în anul 2013 de Mihai Grigoriu,
deputat PNȚCD în legislatura 1996-2000, la solicitarea autorilor)

Niculae Ionescu-Galbeni, vicepreședinte al PNȚCD (1996-2000)

Pentru a satisface măcar în parte cerințele imperative ale populației de recuperare a proprietăților confiscate în anii comunismului, Guvernul Nicolae Văcăroiu și Partidul Democrației Sociale din România (PDSR) au adoptat Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului (M.Of. nr. 279/29.11.1995).

Această lege care prevedea numai restituiri parțiale ale proprietăților era contrară cu ideile și intențiile PNȚCD, astfel că după accesul la guvernare al CDR a fost pusă în discuție întreaga problematică a restituirilor și reparațiilor pe care populația trebuia să le obțină. Era necesar să se facă dreptate foștilor proprietari prin retrocedarea tuturor proprietăților confiscate de statul comunist.

Această acțiune ar fi făcut necesară, în primul rând, abrogarea Legii nr. 112/1995 și eliminarea consecințelor ei, adică în principal anularea vânzării către chiriașii locatari a locuințelor confiscate de stat. Or, o anulare a Legii nr. 112/1995 ar fi creat o bulversare internă majoră și convulsii sociale grave pe care PNȚCD nu le dorea și nu intenționa să și le asume, cu atât mai mult cu cât ceilalți parteneri din CDR și din coaliția guvernamentală nu ar fi acceptat un asemenea demers.

În aceste condiții, PNȚCD, prin deputatul Răsvan Dobrescu, a depus în cadrul partidului o propunere legislativă în mai 1997, dar Consiliul de Coordonare Politică (COCOPO) al coaliției de guvernare CDR-USD-UDMR, de care depindeau deciziile politice ale guvernării, a decis înființarea unei comisii de redactare a unui proiect de lege care să prevadă „măsuri reparatorii" pentru proprietarii deposedați. În această comisie, care și-a început lucrările în 1998, din partea PNȚCD au făcut parte Răsvan Dobrescu, Mihai Grigoriu, Gavril Dejeu și Emil Popescu. Discuțiile au fost lungi și anevoioase în comisie, în coaliția de guvernare sau în dezbateri parlamentare. Aceste discuții au durat până în vara anului 2000, când a fost propus Guvernului un text finalizat, pentru a fi adoptat de acesta ca proiect de lege care urma să fie votat de Parlament.

Dezbaterile care au întârziat finalizarea proiectului de lege au plecat de la găsirea unei forme juridice care să depășească Legea nr. 112/1995, fără a o abroga în mod explicit.

Dacă în interiorul PNȚCD au existat poziții nuanțate privind modalitățile de restituire către foștii proprietari a imobilelor confiscate, cea mai mare piedică pentru aplicarea principiului *restitutio in integrum* a fost Legea nr. 112/1995. Aceasta permitea chiriașilor din imobilele naționalizate, devenite proprietate de stat, să le cumpere, cu condiția ca respectivele imobile să nu fi fost revendicate de foștii proprietari sau de moștenitorii acestora. A luat naș-

tere controversa între *bona fide* (bună-credință) și *mala fide* (rea-credință), și anume chiriașii care cumpăraseră de la stat locuințele respective au fost de bună-credință sau de rea-credință. Cei de bună-credință, adică aceia care cumpăraseră fără să știe că locuința era revendicată, ar urma să și-o păstreze, celor de rea-credință urmând să li se anuleze actul de vânzare-cumpărare.

În cazul în care restituirea în natură nu mai era posibilă (art. 1, alin. 2), se prevedeau „măsuri reparatorii în echivalent" (art. 9), prin acordarea de titluri de valoare nominală folosite exclusiv în procesul de privatizare, de acțiuni la societăți comerciale tranzacționate pe piața de capital ori prin compensarea cu alte bunuri sau servicii oferite în echivalent de deținător.

Sarcina rezolvării dispozițiilor prevăzute de lege a fost atribuită justiției și unor instituții ce urmau să fie înființate pentru a soluționa eventualele litigii asupra dreptului de proprietate, precum și modalitățile și cuantumul despăgubirilor aferente.

Proiectul de lege a fost votat de Senat în toamna anului 2000, cu toate controversele și nemulțumirile, în special ale parlamentarilor PNȚCD, dar într-o formă diferită de cea votată la Camera Deputaților.

Conform procedurilor parlamentare, a fost înființată o Comisie de mediere Senat - Camera Deputaților, care a întocmit un raport votat de plenul Senatului. Senatul a înaintat cu întârziere acest raport spre adoptare și la Camera Deputaților, astfel încât votul a fost programat pe data de 14 noiembrie 2000, ultima zi a sesiunii parlamentare din toamna anului 2000.

În preziua votului final din Camera Deputaților, membri la vârf ai partidului - Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Niculae Ionescu-Galbeni, Sergiu Macarie, Ioan Avram Mureșan, Remus Opriș, Gavril Dejeu, Costel Păunescu, Mircea Popa-Zlatna și alții - s-au întâlnit într-o ședință informală pentru a da un aviz final al PNȚCD asupra legii retrocedărilor. După discuții consensuale, s-a ajuns la concluzia că proiectul de lege în forma propusă spre adoptare nu corespunde întru totul cerințelor de rezolvare corectă a problematicii restituirii proprietăților confiscate și, mai ales, nu oferă modalități și garanții metodologice și juridice suficiente.

În concluzie, liderii partidului au convenit asupra ideii că, în forma prezentată el trebuie respins, dacă nu i se va putea realiza o revizuire de ansamblu. Dar o asemenea revizuire generală nu mai era posibilă din două motive: în primul rând, nu mai era timp, fiind sfârșit de sesiune parlamentară și de mandat, iar în al doilea rând, PNȚCD nu avea posibilitatea de a forma singur o majoritate necesară de voturi.

Nu trebuie uitat nici faptul că în anul 1996, la început de mandat, PNȚCD avea 109 parlamentari (83 de deputați și 26 de senatori), reprezentând 22,4% din totalul membrilor Parlamentului (24% la Camera Deputaților și 18% la Senat), iar la sfârșit de mandat, în toamna lui 2000, prin disidențele Victor

Ciorbea - Matei Boilă și Radu Vasile - Sorin Lepșa mai erau 81 de parlamentari PNȚCD (68 de deputați și 13 senatori), adică doar 16,6% din total Parlament (20% la Camera Deputaților și 9% la Senat).

Discuțiile între liderii partidului au condus în final la ideea că decât o lege proastă astăzi, mai bine să se aștepte o conjunctură favorabilă și să se obțină o lege bună.

Ca modalitate de respingere, s-a opinat că, neputând ca PNȚCD să voteze negativ propria sa inițiativă legislativă, poziția de adoptat era aceea de a nu se asigura cvorumul necesar unui vot al raportului de mediere în Camera Deputaților. Astfel, proiectul de lege nu a mai fost supus votării în legislatura parlamentară 1996-2000 și a fost votat în următoarea legislatură, sub guvernarea Adrian Năstase, devenind, fără modificări, Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989 (M.Of. nr. 75/14.02. 2001).

În concluzie, noi nu am votat acel proiect de lege, intuind că din cauza impreciziilor și a lipsurilor sale, actul normativ respectiv nu va putea rezolva în mod echitabil spinoasa situație a retrocedării imobilelor naționalizate de statul comunist.

Într-adevăr, erau prevăzute unele atribuții care, ulterior, la aplicarea legii, în multe situații au depășit capacitatea și competența justiției de a se achita onorabil de sarcină. În nenumărate cazuri, s-au desfășurat interminabile conflicte juridice care au generat categoria „recuperatorilor de bunuri litigioase". Foștii proprietari, de acum la vârste înaintate și fără resurse și protecție, au rămas la discreția unei „mafii" de intermediari abili și cu relații în lumea justiției, care au cumpărat aproape pe nimic „drepturile litigioase" ale acestora și pe care le-au valorificat ulterior, obținând câștiguri uriașe.

7.2.3. Extras din ședința Camerei Deputaților din 14 noiembrie 2000

Autorii au considerat necesar să prezinte câteva luări de cuvânt din ședința Camerei Deputaților din data de 14 noiembrie 2000[102], ultima ședință de plen din legislativul 1996-2000, în care legea caselor naționalizate nu a putut fi votată din lipsă de cvorum.

Ședința a început la ora 8.35. Lucrările au fost conduse de domnul Andrei Ioan Chiliman (PNL), vicepreședinte al Camerei Deputaților, asistat de domnii Acsinte Gaspar (PDSR) și Gherasim Gazi (Grupul Parlamentar al Minorităților Naționale - Uniunea Elenă din România), secretari.

[102] Camera Deputaților, http://www.cdep.ro/pls/steno/steno2015.stenograma?ids=4987&idm=4&idl=1.

Dl Andrei Ioan Chiliman: Doamnelor și domnilor deputați, declar deschisă ședința de astăzi, marți, 14 noiembrie 2000, a Camerei Deputaților. [...] Vă informez că din totalul de 343 de deputați, și-au înregistrat prezența la lucrări 201, 142 fiind absenți. [...] Cvorumul de lucru de astăzi este de 162.

Continuăm cu Raportul comisiei de mediere la proiectul de Lege privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv de stat după 6 martie 1945. Comisia de mediere, care a lucrat într-un număr de mai multe ședințe, propune următoarele texte:

La nr. crt. 1, în titlul legii, text comun nou.

La nr. crt. 4, preambulul este același, deci nu se mai supune la vot. [...]

Aveți cuvântul, domnule deputat Adrian Năstase.

Dl Adrian Năstase: Domnule președinte, stimați colegi, eu aș vrea să stabilim de la început dacă suntem aici ca să ne pierdem timpul sau ca să rezolvăm chestiunea acestei legi. [...] Eu cred că vă este clar că dacă nu mergem pe soluții uniforme la Cameră și la Senat, pe soluțiile agreate după săptămâni întregi de către Comisia de mediere, nu are sens să ne pierdem vremea, căci oricum trimitem legea în legislatura următoare. Deci, singura șansă ca această lege să poată să fie promulgată este adoptarea soluției Comisiei de mediere. [...]

Dacă nu, ne spunem de pe acum la revedere, ne vedem de campania electorală și ne vedem după alegeri.

Vă repet că este în intenția noastră să mergem să aprobăm astăzi acest raport al Comisiei de mediere cu soluțiile de compromis convenite. Nu ne convin toate, dar credem că este în interesul general ca această lege să fie adoptată. [...]

Dl Andrei Ioan Chiliman: Domnule deputat Dejeu, aveți cuvântul.

Dl Gavril Dejeu: Domnule președinte, stimați colegi, tot respectul pentru opinia exprimată aici de domnul președinte Năstase, dar nu cred că putem să deturnăm acum, la sfârșit de legislatură, sensul și procedura de dezbatere legislativă. Dezbaterea trebuie să urmeze cursul ei normal. Ideea aceasta de a impune obligatoriu o soluție unitară nu este binevenită. Legea, în concepția unora sau altora, trebuie să reflecte voința politică pe care o reprezentăm aici și, din punctul de vedere al PNȚCD, legea, inclusiv raportul de mediere, nu reprezintă și nu reflectă îndreptățirea proprietarilor, așa cum o gândim noi.

Dezbaterea s-a făcut timp de patru ani de zile sau chiar și mai mult, expunând de la acest microfon și susținând puncte de vedere ale fiecărui grup parlamentar sau ale fiecărui parlamentar. Așa încât, cu riscul chiar ca această lege să nu treacă, dacă nu se va întruni condiția procedurală și regulamentară de adoptare a textelor, peste anumite texte de lege fundamen-

tale care sunt împotriva gândirii și viziunii noastre nu ne va putea obliga nimeni să votăm. Noi declarăm aici că această lege nu restabilește dreptul de proprietate, așa cum statul român s-a obligat. Suntem obligați aici, de la această tribună, să arătăm punctual unde și de ce.

Dl Andrei Ioan Chiliman: Aveți cuvântul, domnule deputat Emil Popescu [...]

Dl Emil Teodor Popescu: Doamnelor și domnilor colegi, și cu specială privire mă adresez domnului președinte Năstase pe care îl rog să ia cuvântul după mine.

În 1995 se lucra la Legea 112, care ar fi fost pe linie de plutire dacă cineva de la Cotroceni accepta două mici modificări. Una dintre ele - să se vândă chiriașilor locuințele, dar nu la prețul acesta oneros de mic, ci la prețuri echivalente, ceea ce era rațional. A doua, să se restituie și imobilele proprietarilor care nu locuiau în locuințele lor pe post de chiriași. Deoarece a fost o poziție inflexibilă, s-a ajuns în această situațiune și anume că Legea nr. 112 a trecut dezechilibrată, este o lege nedreaptă. S-a tot vândut în continuare pe Legea nr. 112, dar dacă aveați de gând să faceți o adevărată restituire, de ce nu ați încetat efectele Legii nr. 112?

Cum vrei să faci restituire când vinzi în continuare ceea ce era de restituit? E o anomalie de neconceput, dar eu îl rog pe domnul profesor să ne explice acest lucru. [...] Patru ani, cinci ani, șase ani nu v-ați grăbit să dați restituirea. Și acum vreți s-o dați pe aceste texte care sunt rușinoase. Și eu îl întreb respectuos pe domnul Năstase, pentru care, vă repet, am mare considerațiune și vreau să văd cum o scoateți acum la capăt cu principiile. Dacă ați fi în Consiliul Europei și noi, ca țară, suntem acolo, ați avea fruntea sus cu aceste texte? Acestea pe care le-ați moșit în acel protocol, și eu spun: nu credeți că e mai bine ca poimâine, după ce veți lua puterea, să faceți dumneavoastră o lege de restituire de la cap la coadă și s-o dați cum o vreți și să fie chiar mai largă pentru proprietar că peste tot în Europa susțineți că vreți proprietatea și vreți restituirile și, iată, noi vă oferim această variantă.

Dar noi nu suntem de acord cu această versiune de mediere, noi cei care suntem aici în sală n-am votat și nu suntem de acord nici cu ce s-a hotărât nu știu unde, nici cu nu știu ce s-a hotărât în Comisia de mediere. Soarta și interesele poporului român nu se rezolvă în trei ore printr-o ședință din asta, am venit cu toții, haideți repede să votăm, iar noi, ceilalți, să nu mai votăm cu discernământ. Vă rog foarte mult, nu sunteți la televiziune unde faceți dumneavoastră ce vreți. Vă mulțumesc.

Dl Andrei Ioan Chiliman: Domnule deputat Adrian Năstase, aveți cuvântul.

Dl Adrian Năstase: Domnule președinte, stimați colegi, suntem într-o situație absurdă. Noi am crezut că majoritatea și inclusiv colegii noștri țără-

nişti doresc ca acestă lege să fie aprobată. Am crezut că există un interes pentru această lege. Se pare că suntem într-o mare eroare. [...]

Eu pun aici în discuţie nu soluţiile legii, pentru că legea poate să arate într-o sută de feluri diferite. Dar în urma unor negocieri de săptămâni întregi s-a ajuns la o anumită soluţie. Vă repet, nu ştiu dacă este cea mai bună sau cea mai rea. Noi am participat cu bună-credinţă, considerând că şi dumneavoastră vreţi ca această lege să fie adoptată. [...] Dacă nu vreţi acest lucru, de ce nu ne spuneţi, stimaţi colegi? Veniţi aici şi spuneţi, domnule, noi nu suntem de acord, nu vrem legea asta. [...]

Vreau ca aceste lucruri să fie clar consemnate în stenogramă şi să se ştie foarte bine că dacă această lege, în forma aceasta care fusese convenită, nu poate să fie adoptată, aceasta se datorează opoziţiei Grupului parlamentar al PNŢCD din Cameră. [...]

Vă rog să faceţi o declaraţie, la fel PNL, PD, UDMR, şi să ştim cum stăm. Problema este dacă susţinem sau nu susţinem raportul Comisie de mediere în totalitate. Eu vă repet, noi am venit aici ca să adoptăm raportul Comisiei, aşa cum a fost el fixat prin înţelegerea de la Senat, la care au participat şi reprezentanţii PNŢCD.

Dl Andrei Ioan Chiliman: Domnul deputat Mihai Grigoriu.

Dl Mihai Grigoriu: Vă mulţumesc, domnule preşedinte. Lucrurile nu stau aşa cum a expus domnul Adrian Năstase. La Senat, legea a avut o dezbatere lungă. Au fost unele texte care au fost adoptate în Comisie fără nicio problemă. După care s-a ajuns la art. 16 şi de acolo a rezultat un conflict major. Au fost din nou discuţii şi, până la urmă, s-a ajuns la un protocol între grupurile parlamentare de la Senat. Şi noi, când am venit la Comisia de mediere, am înţeles să mergem pe o atitudine pozitivă, deşi oricum ar fi ieşit legea ar fi fost un compromis greu acceptabil pentru dreptate şi pentru adevăr. Pentru adevărul că în regimul comunist proprietatea a fost spoliată cu violenţă şi această preluare de către stat cu violenţă nu poate în niciun fel genera altă proprietate. [...] Aşa cum a rezultat din raportul de mediere, spunem foarte clar că această lege nu este de acceptat.

PDSR sigur că susţine să adoptăm această lege pentru ca să se semneze această lege cu autoritatea noastră morală, cu autoritatea celor care au fost proprietari şi apoi au fost omorâţi în puşcării. [...]

Noi refuzăm acest lucru. Dacă dumneavoastră, în ipoteza că veţi câştiga alegerile, veţi scoate o altă lege, aşa cum a ameninţat un senator membru PDSR, noi nu ne supunem nici ameninţărilor, nici şantajului şi, în consecinţă, dacă nu realizăm corecţiile care se pot aduce, nu vom vota raportul de mediere. Mulţumesc. [...]

Dl Andrei Ioan Chiliman: Are cuvântul domnule deputat Puiu Haşoti.

Dl Puiu Hașoti: Domnule președinte, doamnelor și domnilor, actuala majoritate și-a propus în prima zi în care a fost formată să rezolve această chestiune deosebit de delicată a proprietății. Eu cred că astăzi, cel puțin în această perspectivă, pentru că ne aflăm în ultima zi de lucru în Parlament, este așadar o chestiune simbolică, noi trebuie să tranșăm într-un anume fel această chestiune. [...]

Dl Andrei Ioan Chiliman: Există la ora actuală la lit b) textul propus de Comisia de mediere, care este textul Senatului, pe care vi-l supun aprobării. Vă rog frumos să fiți atenți, da? Vă supun spre aprobare textul propus de Comisia de mediere la lit b). Voturi pentru? Vă rog să numărați voturile. Văd că nu votează toată lumea. Sunt 88 plus 30, sunt 118. Voturi împotrivă? 33 de voturi împotrivă. Abțineri? 6 abțineri. [...] În total sunt 157 de voturi. Conform procedurilor noastre, cvorumul de lucru de astăzi este de 162. Deci, lipsesc cinci colegi ca să putem să adoptăm acest text, să fim în cvorumul de lucru.

Rugămintea mea este ca liderii de grupuri să-i aducă în sală pe colegi. Pentru că sunt în clădire astăzi o mulțime de colegi care nu au intrat în sală. Au venit probabil numai pentru suma forfetară.

Domnule deputat Adrian Năstase, aveți cuvântul.

Dl Adrian Năstase: Domnule președinte, stimați colegi, noi am luat notă de punctul de vedere al grupului PNȚCD, care a votat în bloc împotrivă acestei soluții, a anunțat de altfel prin domnul deputat Grigoriu că va vota împotriva raportului de mediere...

Voci din sală: Am votat la fel și la Comisie!

Dl Adrian Năstase: Este același lucru. Din acest motiv, în măsura în care voturile dumneavoastră nu vor fi, și s-a anunțat foarte clar că nu vor fi, pentru adoptarea în această legislatură a acestui raport, noi considerăm că nu are rost să participăm mai departe la lucrările acestei ședințe. Vă mulțumim foarte mult.

Dl Andrei Ioan Chiliman: Am o rugăminte. Liderii de grupuri dacă doresc să vorbească pentru că a fost o declarație de lider de grup. Există lideri de grup aici. [...] Eu cred că trebuie să procedăm în mod corect și democratic. Există niște proceduri pe care trebuie să le respectăm. [...]

Rog grupurile parlamentare să nu părăsească sala de ședințe. Ședința nu s-a întrerupt și nu este oprită decât pentru ca liderii de grupuri să-i aducă în sală pe colegi (*După o scurtă pauză*). Probabil că între timp au mai venit și alții, or, în sală, aici n-am avut decât 157 de deputați. Și atunci vom face un apel nominal, care va restabili probabil cvorumul în sală. [...]

Onorați colegi, după ce au răspuns la apel 147 de deputați, în momentul de față în sală nu se mai află nici 90 de colegi. Noi nu putem să lucrăm

în condiții neregulamentare. [...] Ședința continuă la ora 14.00. Nu întrerupem nicio discuție, se oprește deocamdată la această lit b) de la nr. crt. 4 din Raportul de mediere și, dacă avem cvorumul, la ora 14.00 continuăm dezbaterile.

Dl Gavril Dejeu: În acest moment, grupul PNȚCD vă cere un drept de declarație.

Dl Andrei Ioan Chiliman: Grupul PNȚCD, o declarație. Aveți cuvântul.

Dl Gavril Dejeu: Domnule președinte, stimați colegi, față de ceea ce s-a întâmplat astăzi în legătură cu dezbaterea acestui Raport de mediere, Grupul PNȚCD arată că el este inițiatorul proiectului de lege și el este cel care a stăruit, în decursul anilor chiar, pentru adoptarea acestui proiect de lege privind restituirea proprietății și că în efortul său a întâmpinat, într-adevăr, pe parcursul evoluției legii diverse obiecțiuni și opoziții.

Astăzi am fost puși în situația dramatică chiar de a accepta un ultimatum, în sensul că dacă nu suntem de acord cu punctul de vedere al PDSR, care a fost exprimat în acest raport la Senat, deci, dacă noi, deputații, tindem să facem anumite obiecțiuni la acest raport, dumnealor nu au acceptat discuția și pur și simplu au părăsit sala. Noi am arătat și arătăm că suntem de acord în ansamblu cu raportul, cu doar trei sau patru obiecțiuni pe care le-am formulat și la Comisia de mediere și susținem aceste obiecțiuni, pentru că nu este admisibil ca bunurile care au fost luate în mod silnic, abuziv, fără nicio lege, fără niciun drept de către statul comunist, să fie înstrăinate, să fie validate aceste înstrăinări prin această lege.

Cu alte cuvinte, să facem acum naționalizarea legală a acelor bunuri pe care statul comunist le-a luat cu japca de la oameni. Noi nu vom fi niciodată de acord cu astfel de soluții! Și acest punct, care se regăsește, de pildă, la art. 46 din raport, vrem să-l discutăm. Nu suntem de acord, de asemenea, ca unele instituții - cum ar fi, de pildă, partide politice sau sedii ale ambasadelor străine, numai pentru acest motiv -, care dețin astfel de bunuri, să nu fie restituite proprietarilor. Se poate plăti chirie și proprietarului care a avut acest bun, așa cum se plătește acum statului. Și mai sunt încă două, trei puncte, inclusiv cel cu privire la acționari, asupra cărora voiam să facem discuții și poate că ajungeam aici, printr-o discuție logică, rațională și juridică, la un punct de vedere comun. În rest, noi ne-am declarat de acord, așa cum rezultă și din raportul de mediere, cu soluțiile Comisiei de mediere.

Numai că pentru aceste puncte, prin urmare, s-a impus sau mai bine zis nu s-a acceptat, în mod ultimativ, nici măcar ideea discutării lor. Noi nu concepem și nu vrem să dezbatem un proiect de lege atât de important, cum este acesta, sub imperiul forței, sub imperiul dictatului, din partea nimănui. Avem cu toții personalitatea noastră, avem punctele de vedere poli-

tice și juridice pe care le susținem și vrem și trebuie să le exprimăm aici în Parlament.

Iată pentru care motiv noi declarăm că, în continuare, suntem de acord să dezbatem acest raport în cursul zilei de astăzi, în ipoteza în care va exista cvorumul necesar, cu luarea în discuție a obiecțiunilor pe care le-am pomenit înainte.

Cerem, de ultimă oră, dacă este posibil, să se dea dovadă de înțelepciunea cuvenită, să se vină în sală, nu cu o atitudine de dictat, ci cu o atitudine de conciliere și de dorință de tratative, pentru finalizarea acestui raport. [...]

(După pauză)

Dl Andrei Ioan Chiliman: Onorați colegi, continuăm cu ce aveam în ordinea de zi, respectiv ne oprisem la lit. b) de la nr. crt. 4 din textele propuse de Comisia de mediere la proiectul de Lege privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv după 6 martie 1945.

Fac o precizare, colegii noștri de la Senat astăzi au adoptat acest text al raportului de mediere și eu cred că avem o datorie morală să încercăm să trecem și noi acest raport de mediere. [...] Constat că iarăși nu mai avem cvorum. [...]

Urmează, totuși, să continuăm activitatea parlamentară, sper eu, și după alegeri, până la instalarea noului Parlament. Sigur, numai pentru legi cu caracter ordinar, nu pentru legi organice. [...]

Vă spun cu multă părere de rău că nu am reușit să trecem astăzi, și noi, Raportul de mediere. Chiar dacă erau 2-3 puncte diferite de cele de la Senat, era o datoria a noastră să încercăm acest lucru. Nu am reușit...

Nu pot decât să le urez tuturor celor care candidează din nou succes în alegeri și să sperăm că ne revedem după alegeri, aici. Vă mulțumesc.

Ședința s-a încheiat la ora 14.50

(Text extras din „Dezbateri parlamentare”,
Ședința Camerei Deputaților din 14 noiembrie 2000)

Notă:

Conducerea PNȚCD nu a cerut în mod explicit deputaților săi realizarea cvorumului, considerând că astfel ar exista posibilitatea ca noul Parlament să voteze proiectul de lege conform punctului de vedere al partidului, fără compromisurile votate de Senat.

Niculae Ionescu-Galbeni, 2014

7.2.4. Modificări ale Legii nr. 10/2001 și unele consecințe ale retrocedărilor

După cum a prevăzut conducerea PNȚCD în noiembrie 2000, atunci când Legea retrocedărilor nu a fost votată din lipsă de cvorum, imperfecțiunile acesteia s-au arătat curând după punerea ei în aplicare. Procesul de restituire a proprietăților confiscate de regimul comunist a ridicat numeroase probleme juridice, sociale, etice și economice, care au dat naștere unei lungi succesiuni legislative continuate până în prezent.

Prin H.G. nr. 361/2005, s-a înființat Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților (ANRP), ca organ de specialitate al administrației publice centrale, în subordinea Cancelariei prim-ministrului. Se încerca astfel o uniformizare a aplicării legislației de restituire la nivelul autorităților locale.

Ulterior, după modificările legislative aduse de Legea nr. 247/2005 și de H.G. nr. 240/2006, ANRP a primit atribuții suplimentare, precum cele de a coordona și controla aplicarea legislației din domeniul restituirii proprietății funciare de către instituțiile publice și comisiile de fond funciar. De asemenea, ANRP urma să asigure funcționarea secretariatelor comisiilor de specialitate.

Un an mai târziu, prin O.U.G. nr. 25/2007, ANRP a trecut în subordinea Ministerului Economiei și Finanțelor, iar după adoptarea Legii nr. 165/2013, prin H.G. nr. 572/2013, ANRP a ajuns în coordonarea prim-ministrului. De remarcat faptul că în doar opt ani ANRP s-a plimbat prin trei locuri și și-a modificat atribuțiile!

Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, a adus modificări și completări semnificative în mai multe domenii: regimul proprietății (inclusiv a fondului funciar), codul fiscal, cadastru, codul penal și organizarea judecătorească. Această lege prevedea măsuri pentru finalizarea procesului de restituire în natură sau în echivalent a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist, iar pentru operaționalizarea acțiunii s-a înființat Comisia Centrală pentru Stabilirea Despăgubirilor (CCSD). Comisie trebuia să emită titlurile de despăgubire pentru situația în care imobilul respectiv nu se restituia în natură persoanei fizice îndreptățite. Titlurile de despăgubire urmau să se transforme în titluri de plată sau în titluri de conversie, ambele fiind emise de ANRP, sub semnătura președintelui acesteia, care era și președintele CCSD.

Prin aceeași lege, s-a prevăzut înființarea S.C. Fondul Proprietatea S.A., cu dispoziții concrete prin H.G. nr. 1482/2005, iar înregistrarea acestuia s-a realizat la 28 februarie 2005. Fondul Proprietatea este o societate comer-

cială pe acțiuni aflată sub controlul Adunării Generale a Acționarilor și nu este o instituție guvernamentală.

S.C. Fondul Proprietatea S.A. a fost listată la 25 ianuarie 2011 la Bursa de Valori București, cu scopul de a transforma în acțiuni titlurile de conversie primite de persoanele fizice care au optat pentru această formă de despăgubire.

(https://www.fondulproprietatea.ro/ro/despre-fond)

Ponderea numărului de acțiuni ale persoanelor fizice care și-au transformat titlurile de conversie în acțiuni a fost de 21,5%, în timp ce o mare parte era deținută de persoane juridice (43,3%) și de BNY Mellon (35,2%).

(*Cotidianul*, 4 mai 2017).

La 31 decembrie 2022, structura acționariatului consemna: 21,17% persoane fizice române, 37,31% acționari instituționali români, 12,52% BNY Mellon, 11,25% acționari instituționali străini, 3,13% persoane fizice nerezidente, 5,96% Ministerul Finanțelor și 8,66% acțiuni proprii (achiziționate de Fond prin răscumpărare).

(https://www.fondulproprietatea.ro/files/live/sites/fondul/files/ro/shareholder-structure-reports/2022/31%20decembrie%202022.pdf)

Inițial, acționar unic al Fondului Proprietatea a fost statul român, reprezentat prin Ministerul Finanțelor, deținând acțiuni la 51 de companii, cele mai importante fiind Hidroelectrica S.A., OMV Petrom S.A., C.N. Aeroporturi București S.A., GDF SUEZ Energy Romania (devenită ENGIE Romania S.A.), S.N. Nuclearelectrica S.A., E-Distribuție Banat S.A., E-Distribuție Muntenia S.A., E-Distribuție Dobrogea S.A., C.N. Administrația Porturilor Maritime S.A., Alro S.A., S.N. a Sării SALROM S.A., S.A. Romgaz, C.E. Oltenia, E.ON Gaz Romania, BRD, Poșta Română etc.

Statul deținea în mai 2011 acțiuni evaluate la circa 640 de milioane de euro (1/3 din acțiunile Fondului), iar în martie 2021 mai avea doar 0,1%.

Fondul Proprietatea are ca administrator unic firma Franklin Templeton Investiment, manager de fonduri internaționale în valoare de peste 600 de miliarde USD, prin Franklin Templeton International Services S.à.r.l. (FTIS) din Luxemburg.

(https://www.fondulproprietatea.ro/ro/administrarea-fondului/despre-administratorul-fondului)

Valoarea totală a activelor nete (VAN) ale Fondului Proprietatea a fost de 13,4 miliarde de lei în septembrie 2010, echivalentul a 3,14 miliarde de euro, apoi a ajuns la 3,92 miliarde de euro în mai 2011, a scăzut la circa 2,20 miliarde de euro în martie 2021 și a crescut la 2,94 miliarde euro la 30 septembrie 2022.

Valoarea inițială a unei acțiuni a Fondului Proprietatea a fost de 1 leu. La septembrie 2010 s-a redus la 0,97 lei/acțiune, la 3 noiembrie 2020 a ajuns la 1,30 lei/acțiune, la 31 martie 2021 – 1,74 lei/acțiune, iar la 31 decembrie 2022 – 2,01 lei/acțiune, cu variație zilnică la bursă.

Este evident faptul că o societate comercială ca Fondul Proprietatea, cu un capital la înființare de 14,2 miliarde de lei (circa 3,9 miliarde de euro), a devenit atractivă și pentru investitori străini.

De remarcat faptul că ambasadorul SUA în România între anii 2009-2012, Mark Henry Gitenstein, nu putea rata o asemenea afacere și a devenit din 2013 membru al Comitetului reprezentanților (ca membru independent și ne-executiv), membru al Comitetului de Audit și Evaluare și membru al Comitetului de Nominalizare și Remunerare, funcții pe care le-a deținut până în anul 2022.

(https://www.fondulproprietatea.ro/ro/despre-fond/despre-fondul-proprietatea/comitetul-reprezentantilor)

Un alt caz cu implicare externă este cel al lui Dino Gianni Sinigallia, cetățean german născut în România, cu cetățenie română redobândită, ambasador UE, reprezentantul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Est, moștenitorul unui teren de 13 ha din Parcul Plumbuita din București, împreună cu Maddalena Diana Roman, verișoara sa în vârstă de peste 80 de ani. Aceasta a solicitat în 2001 terenul sau despăgubirile legale, dar fără rezultat. În anul 2005, Dino Gianni Sinigallia a solicitat și el același lucru. După cinci ani de așteptare zadarnică, la 24 aprilie 2010 Sinigallia a vândut cu 1,5 milioane de euro drepturile sale litigioase recuperatorului Stelian Gheorghe („Stelu ANRP").

Din această retrocedare i se trage arestarea preventivă Alinei Bica, în 2014, pentru abuz în serviciu. În anul 2011, Alina Bica era secretar de stat în Ministerul Justiției, procuror-șef al Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism (DIICOT) și membru al CCSD din cadrul ANRP.

Direcția Națională Anticorupție (DNA) a solicitat o nouă evaluare a terenului în discuție, care a condus la valoarea corectă de 114 milioane de lei, adică statul a fost păgubit cu 263 milioane de lei, echivalentul a 62 de milioane de euro.

(*Jurnalul Național*, 3 și 9 februarie 2014;
digi24.ro, Retrospectiva 2014| Dosarul Bica - afacerea care a prejudiciat statul cu 62 de milioane de euro, 30.12. 2014)

O altă speță cu un solicitant extern: Steven Auschnitt, fiul lui Max Aușnit (1888-1959), celebrul industriaș din România interbelică, a dat în judecată statul român, cerând despăgubiri pentru confiscarea uzinelor Titan-Nădrag-Călan. Procesul pentru acordarea despăgubirilor a început

în 2001 și s-a încheiat în 2011, cu sentința finală prin care moștenitorii lui Ausnit urmau să primească despăgubiri de 37 de milioane USD în acțiuni la Fondul Proprietatea, precum și drepturi pentru mai multe imobile. De asemenea, ei vor primi 2 milioane USD pentru Uzinele de Fier și Domeniile Reșița (UDR), cea mai mare societate pe acțiuni care a existat în România înainte de instaurarea regimului comunist, la care Max Ausnit a fost administrator delegat.

(*Adevărul*, 25 iulie 2014;
Max Auschnitt, Wikipendia, enciclopedia liberă)

Cele mai mari despăgubiri au fost acordate moștenitorilor industriașului Nicolae Malaxa, care au primit 622,5 milioane de lei pentru Întreprinderea Faur, 384,6 milioane de lei pentru Uzina Republica și 73,3 milioane de lei pentru acțiunile deținute la Uzina de Fier și Domeniile Reșița.

Celelalte revendicări formulate de moștenitori pentru Uzinele Unio Satu-Mare, Uzinele Tohanul Vechi, Carom S.A., Astra Vagoane Arad, Cugir, Intreprinderea Optica Română și Societatea de Investiții Imobiliare SAR erau în curs de analiza și soluționare, conform unor surse de la Autoritatea de Valorificare a Activelor Statului (AVAS) în octombrie 2007.

(https://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1011483-mostenitorii-familiilor-malaxa-ausch-nit-primesc-despagubiri-1-3-miliarde-lei.htm)

După epuizarea acțiunilor acordate de Fondul Proprietatea, s-a căutat o nouă formă de compensare. Astfel, s-a elaborat Legea nr. 165/2013 privind măsurile pentru finalizarea procesului de restituire, în natură sau prin echivalent, a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist în România. În acel moment se estima că ar mai fi necesar un fond de 1,427 miliarde de lei (aproximativ 317 milioane de euro).

(*Jurnalul Național*, 6 februarie 2017)

Această lege prevedea o compensare prin puncte de despăgubire pentru foștii proprietari cărora nu li s-au restituit în natură fostele proprietăți. Punctele urmau să fie acordate prin decizii ale Comisiei Naționale pentru Compensarea Imobilelor (CNCI), după ce Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților (ANRP) verifica legalitatea propunerilor formulate de autoritățile locale pentru acordarea despăgubirilor și stabilea cuantumul reparațiilor prin aplicarea grilei notariale naționale. În lege se prevedea că valoarea unui punct de despăgubire era de 1 leu.

(*Jurnalul Național*, 27 și 30 ianuarie 2017)

Conform Legii nr. 165/2013, ANRP avea ca termen anul 2018 pentru soluționarea dosarelor depuse timp de 60 de luni. Era vorba de un număr de peste 28.000 de dosare la acel moment.

(*Jurnalul Național*, 22 mai 2018)

De la 3 ianuarie 2017, beneficiarii puteau intra efectiv în posesia despăgubirilor băneşti (1 punct = 1 leu) şi s-au făcut plăţi de 2,23 miliarde de lei (circa 490 de milioane de euro).

(*Jurnalul Naţional*, 27 ianuarie 2017)

Comisia Naţională pentru Compensarea Imobilelor (CNCI) a emis în anul 2017 1.425 de milioane de puncte şi titluri de despăgubire în valoare de 41,8 milioane de lei.

(*Adevărul*, 5 ianuarie 2018)

Atracţia fondurilor de investiţii internaţionale pentru fondurile de despăgubiri acordate de statul român a făcut ca fondul de investiţii Alpha Quest din Malta să lanseze la 8 februarie 2017 o ofertă publică de cumpărare de până la 400 de milioane de puncte de despăgubire emise de ANPR cu doar 0,5 lei/punct, pentru care va primi, în timp, de la Fondul Proprietatea valoarea lor nominală de un 1 leu/punct. Strategia fondului Alpha Quest este simplă: cumpără cu 0,5 lei punctul de despăgubire de 1 leu, bazându-se pe faptul că destui români preferă să primească pe loc o sumă mai mică de bani, în acest caz chiar jumătate, decât să aştepte cinci ani, atât cât îi ia Fondului să le plătească despăgubirile în rate.

(*Jurnalul Naţional*, 9 februarie şi 3 aprilie 2017)

Date oficiale privind stadiul de soluționare a dosarelor de restituire (10.01.2023)

• Dosarele constituite în temeiul Legii nr. 10/2001

Până la 10.01.2023, la Secretariatul CNCI au fost înregistrate 67.902 dosare, din care [...] au fost soluționate 50.739 dosare (n.n. 74,7%).

În categoria dosarelor soluționate intră dosarele pentru care Comisia Centrală pentru Stabilirea Despăgubirilor (CCSD) sau Comisia Națională pentru Compensarea Imobilelor (CNCI) au emis decizii, dosarele returnate entităților notificate la cererea titularilor, precum și dosarele în cazul cărora s-a constatat, după consultarea autorităților locale, că au rămas fără obiect.

Dintre dosarele nesoluționate, 10.248 dosare au trecut de etapa analizării în ordinea numărului de înregistrare și, pe măsura completării lor cu documentele solicitate, vor fi introduse pe ordinea de zi a CNCI în vederea emiterii deciziei de compensare/validare parțială/invalidare. [...]

Alte 2.034 dosare sunt în procedură judecătorească, iar CNCI urmează să emită o decizie după ce instanțele se vor pronunța cu privire la existența și întinderea dreptului de proprietate.

Până în prezent au fost analizate dosarele până la numărul 63.853/CC (n.n. adică 4.049 dosare nu au fost încă analizate, ceea ce reprezintă 6%, destul de mult după o perioadă de peste 20 de ani). [...]

Începând cu 27.05.2016, dată la care a intrat în vigoare Legea nr. 103/2016 (n.n. care aproba O.U.G. nr. 21/2015 pentru completarea Legii nr. 165/2013), ordinea de soluționare a dosarelor este cea a înregistrării, dar și a cererilor de analizare cu prioritate (n.n. aceste excepții de la ordinea de soluționare, desigur formal bine justificate, a netezit calea „mafiei" imobiliare).

• Dosarele constituite în temeiul legilor fondului funciar

Până la 10.01.2023, la Secretariatul CNCI au fost înregistrate 35.750 dosare constituite în temeiul legilor fondului funciar. Dintre acestea, au fost soluționate până în prezent 30.136 dosare (n.n. 84,3%).

În 1.363 dosare s-au solicitat documente suplimentare și pe măsura completării lor cu documentele solicitate vor fi introduse pe ordinea de zi a CNCI în vederea emiterii deciziei de compensare/validare parțială/invalidare.

2.706 dosare au fost returnate de Secretariat autorităților locale, fie pentru a se lua măsura restituirii în natură, fie pentru completarea documentației.

După apariția Legii nr. 165/2013, dosarele constituite în temeiul legilor fondului funciar au fost lucrate în ordinea strictă a numărului de înregistrare. Până în prezent au fost analizate la ordine toate dosarele înregistrate până la data de 29.03.2021 (n.n. întârzierea este de aproape doi ani). [...]

(Guvernul României - ANRP, CNCI - Stadiul de soluționare a dosarelor la data de 10.01.2023;

http://www.anrp.gov.ro/comisia-nationala-pentru-compensarea-imobilelor/38-stadiul-de-solutionare-a-dosarelor/3452-stadiul-de-solu%C5%A3ionare-a-dosarelor-la-data-de-10-01-2023.html)

„Mafia" imobiliară

Din cele expuse până acum, reiese că procesul de restituire a imobilelor confiscate sau de acordare a despăgubirilor în echivalent a decurs foarte lent, cu numeroase modificări legislative și cu litigii nesfârșite. Această situație a adus la disperare pe beneficiari, aproape în totalitate oameni în vârstă, care abia așteptau să mai recapete spre sfârșitul vieții bunurile pierdute și care pentru mulți constituiau bunuri de supraviețuire.

În aceste condiții, ca în toate situațiile de crize sociale și economice, a apărut o „mafie" rapace, coruptă și corupătoare, care s-a interpus între stat și beneficiari, creând o nouă categorie socială, aceea a recuperatorilor de „bunuri litigioase", adică acele proprietăți în curs de recuperare dificilă și întârziată. Indivizi speculanți se ofereau să cumpere la prețuri subevaluate bunurile încă nerestituite sau nedespăgubite ale unor proprietari disperați de dificultățile și întârzierile procesului de recuperare în natură sau, mai ales, în echivalent. Recuperatorii ofereau sume de aproximativ 30%, uneori chiar și mai puțin de 10%, din valoarea reală a proprietăților, după care, cu ajutorul unor funcționari corupți din ANRP, obțineau rapid despăgubiri cu

mult mai mari decât valoarea reală a bunurilor, aducând pagubă atât foștilor proprietari, cât și statului.

Un grup de samsari de drepturi litigioase (Stelian Gheorghe, Valentin Vișoiu, Adrian Andrici, Radu Pricop, Octavian Banu, Barbu Florin Șerban, Gabriel Gheorghe, Mihai Rotaru, Irina Nisiparu, Cristian Agalopol) a încasat de la ANRP în șase dosare de revendicări despăgubiri de 230 de milioane de euro, producând, conform DNA, în numai trei dosare dintre ele, prejudicii de 155,8 milioane de euro.

(*Jurnalul Național*, 14 aprilie 2015)

O posibilă sinteză a celor mai mari „tunuri" date de mafia recuperatorilor de drepturi litigioase pe Legea nr. 10/2001, care au adus prejudicii și foștilor proprietari, și statului român, este cea prezentată în continuare, cu unele mici diferențe față de alte surse de informare:

1) Horia Simu Șchiopu a plătit pentru drepturile litigioase circa 1,5 milioane USD, iar valoarea titlurilor obținute s-a ridicat la 467 de milioane de lei (128 de milioane de euro). De asemenea, a achiziționat drepturile litigioase pentru un teren de 25 ha din Constanța cu 0,7 milioane de euro, pentru care a obținut o despăgubire de 8,75 milioane de euro.

2) Mihai Rotaru a plătit pentru drepturile litigioase circa 750.000 de euro, iar valoarea bunurilor obținute s-a ridicat la 109 milioane de lei.

3) Marius Barbu a plătit pentru drepturile litigioase circa 500.000 de euro, iar valoarea bunurilor obținute s-a ridicat la 93 de milioane de lei.

4) Marius Bogdan Militaru a cumpărat drepturi litigioase cu circa 290.000 de lei, iar valoarea bunurilor obținute s-a ridicat la 44 de milioane de lei.

5) Irina Alexandrina Nisiparu, soția lui Mihai Rotaru, a plătit pentru drepturile litigioase ale Camerei de Comerț și Industrie Argeș 1,1 milioane de lei (circa 660.000 de euro), iar valoarea bunurilor obținute - acțiuni la Fondul Proprietatea - s-a ridicat la 36 de milioane de lei.

6) Daniel Groza a cumpărat drepturi litigioase cu circa 420.000 de lei, iar valoarea bunurilor obținute s-a ridicat la 33 de milioane de lei.

7) Laurențiu Osman a plătit pentru drepturile litigioase circa 1,5 milioane de euro, iar valoarea bunurilor obținute s-a ridicat la 30 de milioane de lei.

(https://www.hotnews.ro/stiri-esential-18630285-mecanismul-fraudei-despagubiri-cum-ajuns-samsarii-terenuri-rechinii-imobiliari-castige-sute-milioane-euro-top-despagubiri-stelu-frunte.htm;

Jurnalul Național, 2 martie 2016)

Corupția din ANRP

Este de la sine înțeles faptul că „mafia" recuperatorilor imobiliare nu s-ar fi putut forma și dezvolta la dimensiuni uriașe fără o complicitate interesată a instituțiilor de stat, în principal a Autorității Naționale pentru Restituirea Proprietăților (ANRP).

Persoane din conducerea la vârf a ANRP și unii evaluatori angajați de aceasta au colaborat, în compania mai multor avocați, notari, grefieri, funcționari din primării și județe, la constituirea eșafodajului juridico-administrativ al acțiunii de recuperare frauduloasă a imobilelor în litigiu. Bineînțeles că pentru toate aceste „contribuții" s-au dat și s-au primit comisioane uriașe.

Ceea ce nu este surprinzător, dar este îngrijorător pentru nivelul moral al administrației noastre, este faptul că în interval de aproape opt ani, adică între 2005-2012, doi președinți și trei vicepreședinți ai ANRP au fost implicați în tranzacții frauduloase anchetate în justiție.

S-a creat următoarea filieră: proprietari - recuperatori de bunuri litigioase - membri ai CCSD/CNCI - evaluatori - iar membri ai CCSD/CNCI, urmată de luarea deciziilor finale de despăgubire sub semnătura președintelui ANRP/CCSD/CNCI.

(*Jurnalul Național*, 4 august 2016)

În ordine cronologică, primul președinte al ANRP acuzat de fraudă a fost Ingrid Zaarour, președinte și al celor două comisii CCSD, apoi CNCI, între anii 2005-2009. În februarie 2008, Ingrid Zaarour, în calitate de președinte al ANRP, a semnat pentru Horia Simu Șchiopu titlul de despăgubiri supraevaluate cu echivalentul a circa 62 de milioane de euro.

La 19 martie 2015, Ingrid Zaarour a fost arestată și pusă sub control judiciar la domiciliu pentru 60 de zile, o măsură mai blândă, având în vedere starea sănătății sale.

(*Jurnalul Național*, 19 martie 2015)

În același dosar a fost implicat și Horia Georgescu, președintele Agenției Naționale de Integritate (ANI), funcție din care a demisionat, arestat preventiv la 18 martie 2015 pentru infracțiuni din perioada 2008-2009, pe care le-ar fi săvârșit în calitatea sa de membru al CCSD, care a aprobat prin vot emiterea titlului de despăgubiri pentru Horia Simu Șchiopu. De asemenea, Horia Georgescu a fost acuzat și pentru un alt caz: Valentin Vișoiu a cumpărat drepturile litigioase pentru un teren de de 21 ha situat în Cernica cu 2,7 milioane de euro și a dobândit de la ANRP o despăgubire de 30 de ori mai mare decât suma investită.

Într-o primă instanță, în 2018, Horia Georgescu a fost condamnat la patru ani de închisoare pentru abuz în serviciu, iar în octombrie 2019, a fost

achitat de instanța supremă pe motiv că „fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege”.

(https://ro.wikipedia.org/wiki/Horia_Georgescu)

Un al doilea președinte al ANRP implicat în afaceri de corupție a fost Nicoleta Crinuța Dumitrean, președinte al ANRP între 2009-2011, care a fost arestată la domiciliu în 2014, în legătură cu aprobarea din martie 2011 a despăgubirilor de 377 de milioane de lei în favoarea recuperatorului Stelian Gheorghe (Stelu) și al altor persoane pentru un teren de 13 ha din Parcul Plumbuita, București. Pentru această aprobare, Crinuța Dumitrean a primit de la Dorin Cocoș, intermediarul afacerii, un milion de euro.

Tot Nicoleta Crinuța Dumitrean a aprobat în mai 2011 raportul de evaluare pentru despăgubirile supraevaluate în dosarul unui teren din Constanța pentru recuperatorul Horia Șchiopu Simu.

În ianuarie 2016, Direcția Națională Anticorupție (DNA) i-a adus la cunoștință Crinuței Dumitrean de începerea urmăririi sale penale pentru abuz în serviciu și luare de mită. Se arăta în acel dosar faptul că în august 2011, Crinuța Dumitrean a primit 400.000 de euro ca „recompensă” pentru aprobarea supraevaluării făcute de expertul Alin Horațiu Dima, care primise „doar” 5.000 de euro.

(*Jurnalul Național*, 2 martie și 4 august 2016)

Între alte persoanele de rang înalt implicate în infracțiuni de corupție din cadrul ANRP a făcut parte și Alina Bica, fost procuror-șef al Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism (DIICOT), acuzată că „l-a ajutat” pe recuperatorul Stelian Gheorghe să obțină despăgubiri supraevaluate cu echivalentul a 62 milioane de euro pentru terenul de 13 ha din Parcul Plumbuita.

La 22 noiembrie 2014, Alina Bica a fost arestată preventiv, iar două zile mai târziu, Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) a decis suspendarea acesteia din funcția de procuror-magistrat și încetarea activității sale la DIICOT.

(https://ro.wikipedia.org/wiki/Alina_Bica)

Conform acuzației, Alina Bica ar fi primit, prin interpuși, un teren de 4.425 m^2 la Snagov pe care l-a vândut imediat și o parte din bani au ajuns la Dorin Cocoș, care le ceruse recuperatorilor 10 milioane de euro. După patru ani de proces, în anul 2018, Înalta Curte de Casație și Justiție (ÎCCJ) a achitat-o pe Alina Bica în acest dosar și i-a condamnat pe Dorin Cocoș la trei ani, o lună și 10 zile cu executare pentru trafic de influență, pe Crinuța Dumitrean și Sergiu Diacomatu, la șapte ani și șase luni de închisoare. Marele beneficiar al afacerii frauduloase, Stelian Gheorghe, a primit șase ani de detenție.

(https://ziare.com/alina-bica/dna/alina-bica-a-fost-achitata-in-dosarul-anrp-in-care-s-au-dat-condamnari-de-pana-la-7-ani-si-jumatate-1519376, 29 iunie 2018)

Într-un alt dosar instrumentat de DNA în anul 2015, Alina Bica a fost condamnată de ÎCCJ la patru ani de închisoare cu executare pentru săvârșirea infracțiunii de favorizare a făptuitorului. În martie 2019, ÎCCJ a admis contestația în anulare a sentinței și a dispus rejudecarea apelului, deoarece completul care pronunțase condamnarea nu ar fi fost legal constituit. ÎCCJ a rejudecat apelul și în noiembrie 2019 a dat aceeași sentință de patru ani de închisoare cu executare. Numai că Alina Bica nu mai era în țară de la începutul anului 2018, refugiindu-se în Costa Rica, la fel ca și prietena sa, Elena Udrea. Din iulie 2020, Alina Bica se afla în arest la domiciliu în Italia, așteptând extrădarea către România.

(https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/justitie/alina-bica-s-a-plans-judecatorilor-italieni-de-singurul-penitenciar-pentru-femei-din-romania-si-a-spus-ca-nu-vrea-inapoi-in-tara-1338826, 16 iulie 2020)

În afara celor doi președinți despre care s-a scris mai sus - Ingrid Zaarour și Crinuța Dumitrean -, au mai fost implicați în activități infracționale și trei vicepreședinți.

Astfel, în martie 2013, vicepreședintele Cătălin Dumitru a pretins și primit un milion de euro de la Michel Mureșan pentru o execuție silită obținută de ANRP, în favoarea acestuia, în valoare de 5 milioane de euro.

(*Jurnalul Național*, 8 august 2017)

Vicepreședinții Oana Vasilescu și Sergiu Diacomatu, ambii sunt sub urmărire penală din noiembrie 2014 în dosarul Codruței Dumitrean privind prejudiciul adus în cazul terenului de 13 ha din București, zona Plumbuita.

(*Jurnalul Național*, 8 august 2017)

În 2014, un alt fost vicepreședinte al ANRP, Remus Baciu, a primit cinci ani de închisoare cu executare, pentru trafic de influență. În august 2011, el a luat mită 270.000 de euro de la trei petente pe care le-a favorizat în a obține mai rapid despăgubiri pentru un teren de 7.100 m^2 din București. Petentelor li se stabilise de fapt despăgubirea la 36 de milioane de lei încă din 2008, dar abia după ce au dat mita dosarul a ajuns la plată în anul 2011.

Tot în 2014, DNA l-a reținut și apoi l-a trimis în judecată pe Cătălin Dumitru, un alt fost vicepreședinte al ANRP, acuzat că în 2013 a luat mită un milion de euro de la omul de afaceri Michael Mureșan pentru a-l ajuta să obțină o despăgubire de 5,21 milioane de euro.

(https://www.zf.ro/eveniment/fostul-vicepresedinte-al-anrp-catalin-dumitru-retinut-pentru-o-spaga-de-un-milion-de-euro-12301290, 20 martie 2014)

Prejudicii aduse la aplicarea legilor de restituire

Raportul Corpului de Control al prim-ministrului a constatat că la ANRP, în perioada în care a fost președinte Crinuța Dumitrean, din 8.136

dosare, 2.269 au fost soluționate cu prioritate, considerate „cazuri excepționale", fără documente justificative sau alte explicații.

(*Jurnalul Național*, 16 martie 2015)

George Băeșu, președinte al ANRP (mai 2012 - martie 2021), într-o declarație dată la Cluj în 2015, a afirmat că dintre dosarele în care s-au aprobat despăgubiri de peste un milion de euro, 60-70% din acestea au fost supraevaluate. De asemenea, George Băeșu a arătat că sumele date către concesionarii de drepturi litigioase până în 2012 au reprezentat 60-70% din plățile efectuate de ANRP.

(*Jurnalul Național*, 20 ianuarie 2015)

Valoarea totală a despăgubirilor date de ANRP înainte de 2013, adică până la apariția Legii nr. 165/2013, a fost de 13 milioane de lei în active la Fondul Proprietatea și 500 de milioane de lei în numerar. În perioada 2013-2016, s-au dat titluri de compensare de 2,23 milioane de puncte (2,23 milioane de lei) și titluri de despăgubiri de 650 de milioane de lei (în acestea se includ atât despăgubirile pe Legea nr. 10/2001 a caselor naționalizate, cât și pe Legea nr. 1/2000 a terenurilor agricole).

Până în anul 2012, în total, ANRP a avut prejudicii de 145 de milioane de euro, iar în anul 2016, numai în două dosare prejudiciile au fost de 100 de milioane de euro și respectiv 60 de milioane de euro, conform afirmațiilor lui George Băeșu.

(*Jurnalul Național*, 30 ianuarie 2017)

După anul 2014, Curtea de Conturi a făcut controale la ANRP pentru a verifica modul în care au evaluat experții dosarele de despăgubiri. În 94 de dosare, au fost evaluate sume de despăgubiri totale de peste 874 de milioane de lei, în condiții în care valorea corectă ar fi fost de 289 de milioane de lei, adică s-a produs un prejudiciu ce circa 585 de milioane de lei.

(*Jurnalul Național*, 20 februarie 2017).

Tot Curtea de Conturi a relevat faptul că la ANRP nu au fost înregistrate în contabilitate punctele acordate în baza Legii nr. 165/2013, în sumă totală 1,43 miliarde de lei.

(*Jurnalul Național*, 6 februarie 2017)

În martie 2021, eliberat din funcția de președinte ANRP și înlocuit de liberali cu Silviu Aurelian Grigorescu, George Băeșu avertiza că ANRP ar avea de recuperat 356 de milioane de euro

(https://jurnalul.ro/special-jurnalul/anchete/seful-pnl-dambovita-si-a-impus-omul-la-conducerea-anrp-in-locul-lui-baesu-a-fost-numit-un-dezvoltator-imobiliar-868492.html, 17 martie 2021)

Revenind la aspectul legislativ al problemei reparațiilor, se poate observa că sarabanda legilor de restituire a caselor naționalizate nu s-a oprit nici

până în anul 2020, adică nici după 25 de ani de la prima lege referitoare la acest subiect, respectiv Legea nr. 112/1995. Astfel a apărut și Legea nr. 22/2020, intrată în vigoare în martie 2020, privind modul de evaluare a despăgubirilor prin utilizarea grilei notariale valabile la data emiterii deciziei de către CNCI. Până la acea dată, grilele notariale erau cele valabile la data intrării în vigoare a Legii nr. 165/2013. Dar nici această reglementare nu a satisfăcut guvernul, care a venit cu o O.U.G. „la propunerea ANRP", în care se stabilea amânarea prevederilor art. I, pct. 2 din Legea nr. 22/2020, referitor la grilă, până la 1 martie 2021. În perioada de suspendare, evaluarea imobilelor pentru care se acordă despăgubiri se face prin aplicarea grilei notariale valabile la data intrării în vigoare a Legii nr. 165/2013, actualizată cu indicele de creștere a prețurilor de consum pentru perioada mai 2013 până la data aprobării emiterii deciziei de către CNCI.

(*Jurnalul Național*, 6 mai 2020)

Epilog la procesul de restituire a caselor naționalizate

În încheierea subcapitolului referitor la restituirea proprietăților confiscate de stat în perioada comunistă este necesar să fie subliniate două aspecte principale care au marcat acest demers:

1) La baza procesului de restituire a caselor naționalizate a stat Legea nr. 10/2001, pe care PNȚCD nu a votat-o în Parlament în noiembrie 2000, considerând că nu îndeplinea condițiile unei restituiri juste, pe baza principiului juridic *restitutio in integrum*. Legea a fost adoptată de Parlamentul din guvernarea Adrian Năstase, în februarie 2001, și a fost completată ulterior de alte legi și acte normative.

Prin aplicarea Legii nr. 10/2001, mulți foști proprietari sau moștenitorii lor și-au recuperat proprietățile confiscate fie în natură, fie prin echivalent (despăgubiri în numerar, acțiuni la Fondul Proprietatea sau puncte de despăgubire).

Întrucât procesul de recuperare s-a prelungit extrem de mult, prin amânări și tergiversări în rezolvarea dosarelor de restituire, numeroși foști proprietari au rămas cu prejudicii nerecuperate sau recuperate prea târziu pentru a se mai bucura de beneficiile lor.

Legea nr. 10/2001 și actele normative care au urmat, ca și modalitățile lor de aplicare a rezolvat doar în parte dureroasa problemă a recuperărilor. S-a dat satisfacție doar unei părți dintre cei păgubiți, rezolvând în mod incomplet justele revendicări ale tuturor foștilor proprietari.

Acum, după un sfert de veac de la începutul procesului de recuperare a prejudiciilor aduse de regimul comunist atât principiului de drept de proprietate, cât și proprietății propriu-zise, se poate observa că acest proces de dimensiuni istorice a fost doar în parte îndeplinit de către guvernările de după anul 1989.

2) Al doilea aspect caracteristic procesului de restituire a proprietăților confiscate de statul comunist este cel al imensei fraude petrecute în timpul desfășurării lui, mai ales în prima sa fază. Greutățile, întârzierile și, în general, lentoarea caracteristică evoluției birocratice a întocmirii și soluționării dosarelor au făcut să apară o nouă categorie socială, cea a „recuperatorilor de bunuri litigioase". Asupra acestor bunuri planau litigii juridice sau de altă natură și pentru care foștii proprietari nu mai aveau nici timpul, nici energia și nici banii pentru a se lupta în vederea recuperării lor.

Recuperatorii au devenit o adevărată „mafie". Ei s-au oferit să cumpere, bineînțeles la prețuri derizorii, numeroase proprietăți aflate în litigii, să le rezolve prin mijloace oneroase și, în scurt timp, să valorifice aceste proprietăți la ANRP, prin dobândirea de despăgubiri „umflate". Așa cum s-a arătat anterior, recuperatorii au realizat câștiguri fabuloase, prejudiciind atât foștii proprietari, cât și statul, care le-a plătit prețuri uriașe, supraevaluate.

Astăzi, se poate spune fără exagerare că, alături de privatizarea în industrie, retrocedarea proprietăților imobiliare confiscate de statul comunist către foștii proprietari a fost procesul care a generat cea mai mare fraudă săvârșită în țara noastră de la Revoluție și până acum.

În această perspectivă poate se va înțelege mai bine astăzi de ce PNȚCD s-a arătat reticent față de întreaga acțiune de recuperare și, deși a fost inițiator, nu a votat la sfârșitul anului 2000 proiectul de lege devenit după câteva luni Legea nr. 10/2001, nedorind sub nicio formă să devină complice politic și moral al marii fraude al retrocedărilor postcomuniste.

(Paragraful 7.2.4 a fost documentat și redactat de Niculae Ionescu-Galbeni, cu o serie de completări și actualizări făcute de Virgil Petrescu)

8. „MINERIADELE" DIN ANUL 1999

Cronologia „Mineriadei a cincea"

- **16 decembrie 1998:** Guvernul Radu Vasile anunță închiderea minelor Dârja și Bărbăteni din Valea Jiului;
- **18 decembrie 1998**: Miron Cozma, șeful Sindicatelor Miniere din Valea Jiului, declanșează greva generală;
- **14 ianuarie 1999:** Minerii vin cu noi revendicări: 10.000 USD pentru fiecare miner disponibilizat sau pensie viageră de 500 USD/lunar;
- **18 ianuarie 1999:** Minerii pleacă în marș spre București;
- **18/19 ianuarie 1999:** Minerii sparg „barajul" de pe Valea Jiului și ajung la Târgu Jiu; seara, ministrul de Interne Gavril Dejeu demisionează;
- **20 ianuarie 1999:** Minerii ajung la Horezu;
- **21 ianuarie 1999:** Circa 20.000 de mineri se confruntă la Costești (județul Vâlcea) cu 2.000 de jandarmi pe care îi înconjoară, îi împrăștie și îl capturează pe prefectul Nicolae Curcăneanu;
- **21/22 ianuarie 1999:** Președintele Emil Constantinescu declară „stare de urgență" pe întreg teritoriul României și ordonă ca autostrada Pitești-București să fie blocată cu blindate;
- **22 ianuarie 1999:** Are loc întâlnirea lui Miron Cozma cu premierul Radu Vasile la Mănăstirea Cozia;
- **22/23 ianuarie 1999:** Se încheie o înțelegere - „Pacea de la Cozia" -, prin care Guvernul promite că nu va mai închide minele Dârja și Bărbăteni.

(*Adevărul*, 22 ianuarie 2016)

Cronologia „Mineriadei a șasea"

- **16 februarie 1999:** Miron Cozma, liderul minerilor din Valea Jiului, a organizat un nou marș către București ca urmare a deciziei Curții Supreme de Justiție de a-l condamna la 18 ani de închisoare pentru implicarea în mineriada din septembrie 1991 („Mineriada a patra");
- **17 februarie 1999:** În zorii zilei, au pornit spre București circa 2.000 de mineri înarmați cu bâte, lanțuri, cuțite și securi; minerii au depășit primul baraj al forțelor de ordine, aflat în dreptul localității Brădești (județul Dolj);

- **17 februarie 1999:** În cursul zilei, minerii au fost opriți cu forța la Stoenești (județul Olt) de jandarmi, formațiuni de tancuri și trupe speciale, iar Miron Cozma a fost capturat, dus la București, fiind preluat de polițiștii de la Direcția de Cercetări Penale și condus în arest.

8.1. ANALIZA MINISTRULUI DE INTERNE GAVRIL DEJEU

Era de notorietate faptul că vechea gardă care i se substituise lui Ceaușescu a primit ca o lovitură de măciucă victoria opoziției democratice în alegerile din 1996, pe care n-a încetat apoi o clipită să o submineze din toate puterile. Și puterea lor era foarte mare. Dețineau aproape toată rețeaua administrativă, dețineau puternice poziții financiar-economice, dețineau mijloacele de influențare în masă, aveau experiența jongleriilor politice, aveau de partea lor garnituri serioase de oameni exersați în arta manipulării, aveau și știința de a le folosi cu eficiență. Nu le scăpa un singur prilej de a se folosi de ele.

Vara și toamna anului 1998 deveniseră prielnice pentru a le pune în lucru la cotă maximă. Guvernarea CDR intrase în miezul dur și riscant al reformei, cu grave repercusiuni sociale. Multe unități mamut nerentabile, cuprinzând mii sau zeci de mii de angajați trebuiau închise sau modernizate, ceea ce presupunea disponibilizări masive, cu toate consecințele în sfera reală a vieții zilnice. O justificată îngrijorare a cuprins mase largi de muncitori și angajați. S-a mers pe ideea salariilor compensatorii ca măsură de reparație, care însă nu rezolva problemele decât pe termen limitat. [...]

O asemenea situație era în zona mineritului, cu deosebire în bazinul Văii Jiului. Deși Guvernul investise sume considerabile, mare parte provenite din surse externe, într-un program de echilibrare a situației rezultată din închiderea a numeroase mine nerentabile, soluția nu s-a dovedit a fi în totul realistă. Odată banii cheltuiți, oamenii, familiile lor, reveneau la aceeași stare precară. Zona era monoindustrială și nu permitea dezvoltarea unor ramuri alternative. De această situație s-a acționat, după cum era de așteptat, pe două direcții.

Pe de o parte, forțele politic-revanșarde, în frunte cu PDSR și PRM, vedeau în criza astfel potențată un excelent prilej de a lansa atacuri virulente la adresa președintelui Emil Constantinescu și a Guvernului. Se lucra pe față, dar mai ales din umbră, introducând propagandiști în rândurile nemulțumiților, reușind astfel să inducă la nivel de masă sentimente ostile noii guvernări, să cultive pas cu pas și zi de zi ideea de nesupunere și de revoltă față de măsurile preconizate.

Pe de altă parte, și referindu-ne în special la situația din Valea Jiului, personajul devenit emblematic - Miron Cozma - avea probleme de împărțit cu

autoritățile judiciare ale statului, pe care urmărea să le rezolve cu ajutorul minerilor. După cum se știe, el fusese adus în fața instanțelor de judecată pentru mineriada din 1991, inițial în stare de arest. Hotărârea judecătorească prin care faptele imputate erau calificate simple acte de huliganism și tulburare a liniștii publice fusese desființată, iar acum dosarul se afla în fața instanței supreme sub învinuirea de subminare a puterii de stat, cu perspectiva unei severe condamnări. Citat de nenumărate ori la proces, cum de altminteri fusese citat și în fața organelor de cercetare penală, el se eschiva amenințător în spatele rândurilor de ortaci, pe care la rându-i îi instiga la nesupunere şi la revoltă. [...]

Pe acest făgaș au evoluat lucrurile începând cu luna octombrie 1998. Forma preponderentă de manifestare era greva, meticulos organizată, firește sub umbrela prezervării drepturilor salariale sau de altă natură. Valea Jiului a intrat într-un iureș grevist, care va culmina cu greva generală.

În paralel, alte sectoare de activitate erau pregătite să se lanseze în mișcare. Intrau în joc profesorii, studenţii, ale căror revendicări se succedau. [...]

Mișcarea mergea progresiv și mână în mână cu contestările politice ale opoziției, care se simțea că era în spatele tuturor acestor aranjamente.

În aceste momente tensionate au ieșit la iveală şi unele disensiuni şi neînţelegeri în sânul coaliţiei de la guvernare, ca de exemplu poziţia contradictorie a PD, care se manifesta agresiv pe reformă şi închidere masivă a întreprinderilor nerentabile, dar, totodată, invoca propagandistic asigurarea măsurilor de protecţie socială, fără a avea însă fondurile necesare.

Fermentul mișcării la cote tot mai explozive rămânea însă Valea Jiului. [...] Reprezentanții minerilor conduși de Victor Bădârcă - deoarece Miron Cozma avea interdicție de a intra în București - țineau lanț dialogul și tratativele cu Guvernul reprezentat de ministrul Radu Berceanu și secretarul de stat Nicolae Stăiculescu.

Se făceau eforturi disperate și se acordau importante facilități, ca de exemplu scutirea minelor de zeci de miliarde de lei datorii, mergându-se până la pericolul amenințării țării cu intrarea în incapacitate de plată. Se făceau eforturi și se plăteau salariile și primele aferente sfârșitului de an. Dar, pe măsura unor sfidări din partea Guvernului, reprezentanții minerilor au înăsprit condițiile dialogului, elaborând o listă de revendicări în 30 de puncte, între care, de exemplu, plata a câte 10.000 de dolari pentru fiecare miner disponibilizat și acordarea unei suprafețe de două hectare de teren, cereri evident imposibil de satisfăcut.

Pe zi ce trecea se făcea constatarea că mișcările se detașau tot mai mult de miezul și scopul lor revendicativ și se îndreptau spre ținta politică de subminare a Guvernului și a președintelui Emil Constantinescu. În paralel, se vădea o tot mai incisivă implicare a unor partide și politicieni, în frunte

cu Vadim și Iliescu, în organizarea din umbră sau incitarea pe față a minerilor, făcându-se apel la declanșarea grevei generale la nivelul întregii țări, la solidarizarea a cât mai multor grupuri muncitorești cu mișcarea de-acum evident politizată a minerilor. [...]

(Gavril Dejeu, *op. cit*., pp. 259-261)

În cele din urmă, când s-a apreciat că organizarea mișcării era coaptă, s-a renunţat de tot la susţinerea ziselor revendicări, singura lozincă fluturată în Vale era deviza „Spre Bucureşti", unde se spera să se facă joncţiunea cu elementele de organizare ale mişcării din Capitală şi a se asigura astfel succesul scontat al misiunii. [...]

Toată această evoluție a evenimentelor era previzibilă începând cu cel puțin jumătatea lunii decembrie 1998. Firesc era ca, dată fiind amploarea mișcării și scopul limpede deslușit, structurile statului implicate în asigurarea nu numai a ordinii și liniștii publice, dar și în apărarea instituțiilor democratice, să fi luat din timp măsurile corespunzătoare. Ministerul de Interne avea, din acest punct de vedere, o poziție pe cât de importantă, pe atât de dificilă. Dificultatea rezulta pe de o parte din faptul că datorită măsurilor organizatorice și de personal adoptate, multe foste cadre ale ministerului trecuseră în tabăra opoziției politice, mulți constituindu-se în grupe de sprijin ale PRM. Așa de pildă, se spunea că încă din vara lui 1998, grupul format din fostul colonel Ilie Merce, fostul general Nicolae Pleșiță și fostul general Nicolae Nițu elabora o strategie vizând răsturnarea regimului Constantinescu. Pe de altă parte, nu era niciun secret că o bună parte a personalului ministerului simpatiza cu ideile PRM, ale cărui publicații erau lectura preferată în instituție. [...]

Mișcarea care se punea la cale era de o amploare fără precedent, cuprinzând zeci de mii de mineri din Vale, dar și din restul țării, cărora li se aliau largi pături muncitorești și sindicale. Acestora, efectivele ministerului trebuiau să le facă față. La nivelul conducerii se luase hotărârea ca în eventuala confruntare cu minerii, organele de ordine să nu folosească arme de foc, drept care, pentru a fi siguri, efectivele n-au fost înarmate. [...]

La 30 decembrie 1998, mi-a fost prezentat planul măsurilor preconizate de minister pentru a stopa venirea minerilor în București, plan pe care l-am aprobat. Întrebarea aproape obsesivă pe care am pus-o subalternilor mei era dacă suntem pregătiți să facem față situației cu efectivele de care dispunem și dacă oamenii noștri sunt instruiți și pregătiți să facă față unei confruntări vădit inegale. Răspunsul unanim a fost cu fermitate pozitiv. M-am încrezut în asigurările lor. [...]

Îndată după anul nou, efectivele Ministerului de Interne au fost dislocate în zonă, conform planului, în condiții deosebit de grele. M-am decis să fac o vizită efectivelor dislocate în Defileul Jiului, la data de 15 ianuarie, fiind însoţit de generalul Teodor Zaharia. În urma analizei situaţiei cu comandanţii

pe arme din obiectiv, s-a ajuns la concluzia că, deşi condiţiile de cazare şi alimentare s-au ameliorat, atât în rândul lor, cât şi în rândul organelor puterii locale - prefectură, primării - plutea un sentiment de nesiguranţă şi incertitudine în privinţa unei intervenţii în forţă pentru stoparea afluirii minerilor spre Capitală.

(*Ibid.*, pp. 262-264)

Cu aceste îngrijorări și semne de întrebare, pe 16 ianuarie ne-am prezentat, eu și generalul Teodor Zaharia, la Cotroceni, spre a face cunoscut președintelui Emil Constantinescu constatările și rezultatul vizitei. [...]

Față de nehotărârea și cvasi-defetismul sesizate la comandanții de obiectiv din Bumbești-Jiu, trebuia întărită acea comandă și am hotărât să recurg la generalul Teodor Zaharia, cel mai autorizat ca poziție în minister. În consecință, i-am spus președintelui că îl voi numi pe generalul Teodor Zaharia comandant de obiectiv în Defileul Jiului. La care generalul a replicat imediat: „Da?", „Pe mine?", într-o reacție panicat-nervoasă. [...] Cum voi avea prilejul să constat nu peste multă vreme, făcusem o greșeală de neiertat. Știam de-acum că generalul Zaharia nu-mi este loial, în consecință, mă puteam aștepta la surprize neplăcute în ce privește seriozitatea implicării ministerului în confruntarea cu minerii. [...]

Ne-am întors la minister unde, în cadrul unei întruniri la vârf, am definitivat măsurile specifice de organizare pentru stoparea venirii minerilor în Capitală. Am format un comandament pentru situația de urgență privind asigurarea din interior a sprijinului necesar, inclusiv în cazul în care s-ar impune organizarea pe traseu a altor puncte de oprire a afluirii minerilor spre Capitală. După care, generalul Teodor Zaharia și-a pregătit plecarea în Defileul Jiului. Am socotit că înainte de a pleca va trece pe la mine să-mi raporteze stadiul pregătirii și modul cum vede desfășurarea pe mai departe a evenimentelor. N-a trecut. Abia în toiul desfășurării evenimentelor din noaptea spre ziua de 19 ianuarie 1999 voi afla că la plecare l-a luat cu el și pe generalul Gheorghe Lupu, comandantul Brigăzii de Apărare a Ordinii și Liniștii Publice (BAOLP), care avea efective proprii dislocate în defileu. Mă confruntam astfel cu o altă greșeală pe care trebuia să mi-o asum.

(*Ibid.*, pp. 265-266)

A doua zi, 17 ianuarie 1999, am fost convocat la Guvern, la o întrunire prezidată de prim-ministrul Radu Vasile. [...] Cu acea ocazie s-a reiterat hotărârea de a nu se permite sub nicio formă revenirea minerilor la București. S-a stabilit ca Ministerul Transporturilor să întrerupă circulația în Defileul Jiului, iar Ministerul de Finanțe să pună la dispoziția Ministerului de Interne suma de 5,4 miliarde de lei, în completare la sumele aprobate pentru luna ianuarie 1999. [...]

(*Ibid.*, p. 267)

Între timp, în Valea Jiului lucrurile se precipitau. Minerii începuseră marșul prin Vale spre București. La sugestia unor consilieri apropiați, în cursul zilei de 18 ianuarie 1999, am cerut Ministerului Transporturilor să dinamiteze o stâncă masivă de pe traseu pentru a se constitui astfel un baraj natural de netrecut sau să ne pună nouă la dispoziție materialul necesar unei astfel de operațiuni. Mi s-a răspuns că nu au nici material, nici oameni. Am rămas cu speranța că oamenii noștri din zonă vor găsi mijloacele potrivite și necesare pentru ridicarea mai multor baraje, astfel cum prevedea planul operativ. [...]

În aceste condiții, aveam să văd cu stupefacție, la televizor, modul cum se desfășurau ostilitățile în noaptea și dimineața zilei de 19 ianuarie. Imediat mi-am dat seama că a fost vorba de nerespectarea ordinului de a se întreprinde tot ce era necesar pentru bararea trecerii minerilor prin defileu, după care am corelat situația cu unele informații venite pe calea media, despre posibila implicare a unor organe locale de decizie în facilitarea trecerii cu ușurință a minerilor.

Așa-zisul baraj ridicat în calea minerilor era mai mult o caricatură ridicolă, format din pietriș și nisip, intercalat cu niște mașini și camioane vechi, mici, scoase din uz, așezate pe mijlocul drumului. [...]

În dimineața zilei de 19 ianuarie 1999, în jurul orelor 5.30-6.00, generalul Zaharia a găsit de cuviință să mă informeze asupra motivelor pentru care s-a ajuns la trecerea minerilor peste zisul baraj și peste formațiunile noastre. Anume că în timpul nopții minerii au escaladat versantul vestic al văii, au învăluit și înconjurat prin spate trupele. Că la declanșarea operațiunii au rostogolit bolovani pe versant, punând în grav pericol trupele și echipamentele din dotare. Că dinspre Târgu Jiu se îndreaptau coloane de sprijinitori ai minerilor, creându-se pericolul de a fi prinși în clește, în Defileul Jiului. Că în fața barajului mai rămăseseră doar circa 450-500 de mineri și, deci, nu ar mai fi avut rost să se opună trecerii acestora prin baraj.

Suita aceasta de argumente m-a convins imediat. Una din două: ori a fost vorba de o lipsă de profesionalism, ori a fost vorba de o trădare. Nu puteam să accept ideea că generali și ofițeri de rang înalt, cu ani de experiență, din poliție, jandarmerie și trupe speciale, n-ar fi știut să organizeze punctele de rezistență cuprinse în planul general elaborat cu minuție. [...] În consecință, singura concluzie ce se putea trage era aceea a trădării, a nerespectării deliberate a ordinelor date.

Mai târziu, în cursul zilei de 19 ianuarie, aveau să-mi parvină informații care întăreau această supoziție, în centrul lor situându-se generalul Gheorghe Lupu și un oficial de la nivelul prefecturii Gorj. Am aflat nu numai că generalul Teodor Zaharia l-a luat cu sine în Vale pe generalul Lupu, dar că i-a și încredințat comanda operativă, poziție din care, încă din seara zilei de 18 ianuarie ar fi luat legătură cu minerii. [...] I-am cerut generalului Zaharia

să-l înlăture imediat de la comandă pe generalul Lupu, la care acesta mi-a replicat că Lupu nu ar avea nicio vină pentru cele petrecute. [...]

După cum se știe, odată ieșiți din Defileul Jiului, minerii, încălcându-și promisiunea de a se opri pe stadionul din Bumbești-Jiu, și-au continuat nestingheriți marșul până la Târgu Jiu, unde s-au încartiruit cu sprijinul organelor locale până a doua zi, 20 ianuarie 1999.

Din punctul nostru de vedere era important să știm ce rută intenționează minerii să urmeze: direcția spre Craiova - Pitești sau direcția spre Horezu - Râmnicu Vâlcea. Dislocarea forțelor de ordine din defileu urma a fi orientată în funcție de ruta pe care o vor alege. Tot cursul zilei de 19 ianuarie a fost sub semnul incertitudinii în această privință. [...]

Până seara târziu am făcut o analiză amănunțită a evenimentelor petrecute și, cu toate că eșecul misiunii era imputabil comandanților, am apreciat că în calitatea mea de ministru trebuie să-mi asum răspunderea celor petrecute. Tensiunea, apăsarea morală adusă cu sine de evenimente, m-au determinat să iau decizia de a demisiona. Am apreciat că oricare ministru de Interne, într-o țară democratică, confruntat cu un astfel de eșec, și-ar asuma răspunderea și și-ar prezenta demisia.

În jurul orei 23.00 din 19 ianuarie 1999, l-am contactat telefonic pe președintele Emil Constantinescu, cerându-i o audiență. Mi-a acordat-o. Am sosit la Cotroceni, unde se știa bineînțeles care este situația, și mi-am exprimat dorința și voința de a demisiona. Întrebat de ce, am arătat că deși răspunderea pentru cele deja petrecute revine oamenilor din subordine, totuși, moral, mă simt și eu răspunzător. [...]

Se va dovedi însă că maniera în care am procedat, apreciată de mine ca oportună în raport cu evenimentele, îmi va cășuna serioase depunctări de imagine. La înlocuirea mea, președintele Constantinescu nu a precizat nici că mi-a fost acceptată demisia, nici că am fost demis. S-a anunțat pur și simplu că am fost înlocuit. Mijloacele de informare au tras concluzia că am fost demis. [...] În mod normal, trebuia să-mi prezint demisia prim-ministrului, după care să fac o declarație de presă, spre știința opiniei publice. N-am procedat așa căci știam că la încercările repetate anterioare ale prim-ministrului de a mă înlocui, președintele s-a opus. Într-o astfel de situație am găsit de cuviință să discut problema direct cu președintele. [...]

A doua zi, la 20 ianuarie 1999, a fost convocată o reuniune a conducerii PNȚCD, cu participarea președintelui Constantinescu, la care am fost invitat să particip și eu. Începuseră discuțiile pe tema evenimentelor când, după circa 15-20 de minute și-a făcut apariția și prim-ministrul Radu Vasile, însoțit de Dudu Ionescu. Până a se așeza la masă, prim-ministrul a exclamat: „Dacă nici acum?" Nu știu dacă cei prezenți au înțeles sensul aluziei, dar eu l-am înțeles cu precizie, adică dacă numeroasele lui încercări de a mă înlătura n-au avut succes, acum a sosit momentul favorabil eliminării mele

din Guvern. Știam că Dudu Ionescu era varianta preferată în cazul plecării mele. [...]

În după masa aceleiași zile, am convocat la sediul MI, în două reprize, un grup de comandanți din MI (generalul Nicolae Berechet, generalul Stan Stângaciu, generalul Aurel Neagu), MApN (generalul Constantin Degeratu), SRI (directorul Costin Georgescu), SPP (generalul Anghel Andreescu) și SIE (directorul Cătălin Harnagea). S-a analizat situația creată, fiecare participant asumându-și sarcini în domeniul său pentru a sprijini Ministerul de Interne.

Ce mi s-a părut ciudat era faptul că, deși minerii mărșăluiau în cursul zilei de 20 ianuarie spre Horezu, unde au și ajuns către seară, n-am primit nicio informație de la generalul Teodor Zaharia, căruia îi transmisesem încă o dată un ordin scris de a organiza oprirea afluirii minerilor spre Capitală. [...]

Pentru a ridica obstacole în calea marșului minerilor, am dat dispoziții ca în noaptea de 20/21 ianuarie să se scoată din uz autobuzele și celelalte mijloace de transport ale lor. Ordinul nu s-a executat. Mi s-a spus că ele ar fi fost păzite de mineri, ceea ce m-a dus cu gândul că aceștia au fost informați asupra ordinului. Dar nu numai despre măsurile de prevedere luate de mineri se poate vorbi, ci și de pasivitatea comandanților, care nici măcar nu au încercat să pună în executare ordinele.

Spre deosebire de atitudinea comandanților, cel care s-a ocupat mai îndeaproape de organizarea rezistenței la deplasarea minerilor a fost prefectul de Vâlcea, Nicolae Curcăneanu. [...]

Față cu puținătatea informațiilor ce veneau din zona Vâlcea-Costești, m-am decis să plec cu elicopterul pentru a constata la fața locului cum se prezintă lucrurile. În jurul orei 8.00, l-am contactat pe generalul Ionescu, comandantul flotilei de elicoptere. [...] La intrare în bază, acesta, cu o seninătate suspectă, mi-a spus că nu se mai poate zbura din cauza norilor, deși mai devreme afirmase că ar fi fost posibil. [...] O deplasare cu autoturismul era greoaie și tardivă. Minerii porniseră deja de la Horezu spre Râmnicu Vâlcea. Înconjurat de câțiva subalterni urma să vedem la televizor cum se vor desfășura ostilitățile. Ceea ce mi-au dezvăluit imaginile televizate a fost, din nou, mai mult decât un coșmar. Mă așteptasem la un baraj inexpugnabil al șoselei, care să bareze trecerea autobuzelor. Când colo, totul se mărginea la așezarea unui tub de canalizare de-a curmezișul șoselei, pe care-l putea mișca și un tractor. Ceva mai slab și mai rău ca în Defileul Jiului. A fost momentul definitiv și decisiv al convingerii că am fost trădat de comandanți.

Se cunosc evenimentele, ca și atitudinea rușinoasă a comandanților în frunte cu generalul Gheorghe Lupu. Totul se constituia ca un blam asupra mea și a Ministerului de Interne. Concret, minerii învinseseră forțele de ordine ale Ministerului de Interne. [...]

(*Ibid.*, pp. 268-274)

Mai departe eu nu am mai fost implicat și, deci, nu voi stărui asupra evenimentelor. Minerii s-au oprit la Râmnicu Vâlcea, iar a doua zi, în 22 ianuarie 1999, în mod surprinzător, nu și-au mai continuat marșul, deși atmosfera și climatul creat datorită victoriei de la Costești le erau favorabile. Probabil că măsurile ferme luate în cadrul CSAT din seara zilei de 21 ianuarie, ca și anunțul și actele concrete de implicare a armatei, odată cu decretarea stării de urgență, i-au pus pe gânduri.

Posibil să-i fi reținut și informația că prim-ministrul se va deplasa în mijlocul lor și vor angaja tratative. După cum se știe, așa-zisa „Pace de la Cozia" a pus capăt ostilităților și i-a îndreptat pe mineri spre casele lor. O pace ca trasă din condei, încheiată surprinzător de repede, dacă luăm în considerare starea deosebit de încordată, ca și durata derulării evenimentelor care au determinat confruntarea cu organele statului. [...]

După preluarea conducerii ministerului și realizarea înțelegerii cu minerii, ministrul Dudu Ionescu i-a destituit din funcții pe generalii Teodor Zaharia, Stan Stângaciu, Nicolae Langa și Gheorghe Lupu, de unde am dedus că în sarcina acestora s-au reținut motive imputabile relative la mineriadă.

Voi arăta însă, în cele ce urmează, judecățile mele și convingerea pe care mi-am făcut-o eu privind cauzele la suprafață ca și, în special, dedesubturile implicate în determinarea acestor evenimente.

Prima constatare este că prin unele măsuri adoptate de mine mi-am îndepărtat personalul, cu deosebire cel de comandă, fie că mă refer la cei rămași pe funcții, fie la cei nou numiți. Tradițional, întreg personalul ministerului moștenise, încă de pe vremea dinainte de 1989, mentalitatea și conștiința unor poziții privilegiate prin drepturi și avantaje, peste cota comună a drepturilor celorlalți cetățeni. [...] Or eu, încă din primele zile ale mandatului, am dispus măsuri menite să elimine această discriminare, socotind că este o sfidare a echilibrului social, a egalității de drepturi și tratament ale tuturor cetățenilor. Pentru a realiza o societate dreaptă, o democrație reală, socoteam că acest principiu este fundamental și preconizam ca el să fie implementat la nivelul tuturor pârghiilor de autoritate.

Urma să pornim reforma, care aducea cu sine enorme sacrificii materiale. Doream ca la ele să participe cu răspundere întreaga suflare românească. N-a fost să fie așa. Pe când mii, zeci de mii, sute de mii de oameni erau în pragul unor enorme suferințe, judecătorilor, spre exemplu, li s-a majorat salarul cu peste 600%, ca urmare a unor propuneri promovate de ministrul Valeriu Stoica. [...] Nu peste multă vreme, Traian Băsescu a cerut și a obținut aducerea salariilor personalului navigant aerian la nivelul sau aproape de nivelul european. Ministrul Victor Babiuc de la Armată a apărat public privilegiul împrumuturilor preferențiale de la Bancorex. Or, față de toate acestea și multe altele, măsurile adoptate de Ministerul de Interne apăreau

discriminatorii, de natură a aduce cu sine mari nemulțumiri care se îndreptau în principal înspre mine. [...]

(*Ibid.*, pp. 275-276)

Măsurile organizatorice și de personal adoptate în cadrul MI nu numai că i-au îndepărtat de mine pe cei disponibilizați sau schimbați din funcții, dar pe foarte mulți i-au aruncat pe baricadele opoziției politice. [...]

(*Ibid.*, p. 277)

Nu este de neglijat nici aspectul esențial al disproporției vădite din punctul de vedere numeric între forțele care s-au înfruntat. Pe când noi aveam un efectiv de 3.500 de oameni, minerii erau în număr de circa 16.000. De vreme ce au aflat că în niciun caz nu vom folosi în confruntare cu ei muniție de război, în rest erau suficient de bine echipați și instruiți pentru a face față unei forțe atât de disproporționat numericește și abandonate de comandanți. Prin comparație, în mineriada din februarie 1999 (n.n. „Mineriada a șasea"), la Stoenești, comandanții, de data aceasta schimbați, și-au făcut cu pricepere datoria, dar, e adevărat, conducând efective apropiate de numărul minerilor, care se cifrau acum la circa 2.000. [...]

Nu am expus cauzele și împrejurările care au facilitat înfrângerea forțelor de ordine în confruntarea cu minerii în scopul de a mă degaja de răspunderea care mi-a revenit. Dincolo de răspunderea morală care mi-a motivat în esență demisia, am fost convins că am făcut greșeli în desfășurarea evenimentelor. Astfel, am acceptat să implic Ministerul de Interne într-o confruntare ce se prefigura foarte dură, cu comandanți pe care i-am suspectat mai din timp, nu numai că nu-mi erau loiali, dar că pot fi sub influența forțelor care se foloseau politic de „mineriadă". Trebuia să-i fi înlocuit din timp, chiar dacă aveam conștiința că prin aceasta aș fi deranjat cele două Palate.

(*Ibid.,* pp. 279-280)

8.2. „PACEA DE LA COZIA"

Mineriadele din ianuarie 1999 și februarie 1999 au fost consecința naturală a celor precedente, dar mai ales a celei din iunie 1990. Toate au reprezentat exemple de utilizare a unui grup social împotriva altor grupuri sociale. S-a ivit astfel un mecanism mental periculos ce s-a perpetuat de atunci în mintea Structurilor. Ele s-au obișnuit să creadă că un Guvern care provoacă nemulțumiri sociale prin măsurile pe care le ia poate fi înlăturat prin revolta firească a nefericiților. [...]

În timpul premierului Victor Ciorbea, banii dați disponibilizaților din Valea Jiului, cheltuiți imediat pe nimicuri de niște mineri incapabili să vadă dincolo de ziua de mâine, n-au rezolvat problemele mineritului românesc.

Nu banii în sine puteau fi o soluție, ci măsurile de asistență socială vizând reintegrarea minerilor în alte activități. La sfârșitul lui 1998, la sediul Ministerului Industriilor au demarat discuțiile privitoare la bugetul Regiei Huilei. Din delegația minerilor din Valea Jiului lipsea Miron Cozma, căruia ministrul Radu Berceanu îi refuzase dreptul de a participa la negocieri. Negocierea de la Ministerul Industriilor era doar aparentă, liderii ortacilor discutau ce discutau cu Radu Berceanu și Nicolae Stăiculescu, secretarul de stat cunoscător al domeniului, și apoi ieșeau afară și-l sunau pe Cozma. Acesta le dădea indicații din Petroșani, indicații ce se limitau de cele mai multe ori la ordinul de a nu accepta soluțiile oferite de Guvern.

În ciuda trenării negocierilor, liderii au fost la un pas de a semna o variantă de buget, dar în ultima clipă, ca de obicei, Cozma le-a dat ordin să n-o facă. Prin urmare, delegația minerilor s-a întors la Petroșani fără să fi semnat ceva. Au cerut apoi venirea lui Radu Berceanu în Valea Jiului, cerere respinsă de ministrul Industriilor, apoi venirea mea. Firește că am refuzat. Un prim-ministru nu stă să se tocmească cu un infractor trecut de curând prin pușcărie. Opoziția și-a exprimat prompt indignarea față de disprețul afișat de Guvernul Radu Vasile față de soarta grea a minerilor.

Din acel moment evenimentele s-au precipitat. Minerii au declarat grevă pe 14 ianuarie 1999 și Miron Cozma a hotărât marșul minerilor spre București. Cum venirea minerilor la București părea desprinsă dintr-o poveste de demult, mulți nu au crezut până în ultima clipă că se vor repeta episoadele din 1990 și 1991. [...]

Judecătoria din Petroșani, grație unui curaj demn de a fi amintit, a declarat greva minerilor din Valea Jiului ca ilegală. Însă Miron Cozma nu era omul care să se împiedice de decizia unui tribunal. În fond, nu trecuseră decât șase luni de când fusese eliberat din detenție prin hotărârea unui tribunal iresponsabil. Și iată că numai la șase luni acest om punea la cale o nouă mineriadă împotriva Guvernului. Pe 18 ianuarie 1999, el a dat ordinul de punere în mișcare a minerilor spre București.

Gavril Dejeu, ministrul țărănist al Internelor, a încercat la rândul lui să fie ferm, cerând patronilor firmelor de transport să nu pună la dispoziția minerilor autobuze sau alte mijloace de transport. Minerii și-au făcut rost de autobuze din baza Regiei Huilei din Petroșani și de la firmele private ai căror patroni aveau vechi relații de amiciție cu oamenii Structurilor.

Impotența neverosimilă a organelor Ministerului de Interne în acele zile a avut două cauze. Cea de fond era că mai toți ofițerii acestei instituții erau trup și suflet de partea partidelor de stânga, așteptând cu înfrigurare ziua „eliberării" de jugul partidelor de dreapta. Acești ofițeri învățaseră perfect regula de aur a frondei profesionale, aceea de a se achita de o datorie fără s-o îndeplinească. Erau întruchiparea grijii și dăruirii profesionale, neclin-

tindu-se însă din inerția ostilă cu care priveau guvernele de după 1996. Ei au practicat în acele zile un sabotaj al propriei lor instituții, reușind să joace rolul executanților conștiincioși cărora nu le puteai reproșa nimic, atât de bine au reușit să se agite fără să facă de fapt ceva. Cea de-a doua cauză e că oamenii cu funcții-cheie în ierarhia Internelor, cei care fuseseră puși acolo tocmai pentru că erau uneltele de încredere ale lui Ion Diaconescu și Emil Constantinescu, au oferit un penibil spectacol de incompetență crasă. [...]

Gavril Dejeu, un om în vârstă, temător, aflat mereu în defensivă, așteptând „focul verde" de la Cotroceni, a lăsat mai toată responsabilitatea acțiunii secretarului de stat de la Interne, Teodor Zaharia. [...]

Pe 21 ianuarie 1999, după străpungerea barajului de la Costești, i-am cerut lui Gavril Dejeu demisia și l-am informat pe președintele statului, solicitându-i consimțământul pentru schimbarea lui Dejeu. Noul ministru, ales nu de mine, ci de Ion Diaconescu și Emil Constantinescu, a fost Dudu Ionescu, secretar de stat pe vremea aceea la Apărare, un om de caracter, cu o fire dârză, ale cărui relații cu Constantinescu se mărgineau însă la o antipatie incipientă.

Al doilea personaj-cheie în ierarhia Internelor, iarăși om de încredere al lui Emil Constantinescu, generalul Teodor Zaharia, secretar de stat la Interne, conducător direct al operațiunilor de blocare a marșului minerilor, a făcut figura unui incompetent vrednic de tot hazul. [...]

Un al treilea om de a cărui promptitudine și tărie de caracter depindea reușita operațiunilor era generalul Gheorghe Lupu, coordonatorul pe teren al jandarmilor. Acesta, în clipa risipirii rezistenței jandarmilor la Costești, și-a împins până acolo zelul cu care a înțeles să țină piept minerilor încât s-a dezbrăcat de uniformă în casa unui țăran din Costești și, îmbrăcat în haine civile, s-a strecurat cuminte printre mineri.

(Radu Vasile, *Cursă pe contrasens: amintirile unui prim-ministru*,
Ed. Humanitas, București, 2002, pp. 39-45)

Pe 21 ianuarie 1999, la întrunirea de la Cotroceni cu liderii partidelor politice parlamentare, am dezvăluit informația pe care o primisem de la SRI, că un grup de revoluționari, în frunte cu Dan Iosif, aveau de gând să-i aștepte pe mineri să treacă Dealul Negru și să facă la Pitești joncțiunea cu ei, dând astfel marșului ortacilor alura unei revolte populare girate de neînfricatul revoluționar semidoct.

Vadim Tudor, cu felul lui insolent și bățos, a ținut-o una și bună cu Guvernul de uniune națională, cu alegeri anticipate și cu respectarea doleanțelor minerilor. Omul acesta, care nu pierduse niciun prilej în ultimele două zile să instige direct populația la revoltă împotriva Guvernului, era singurul care exulta sincer la gândul că regimul democratic din România se afla foarte aproape de sfârșit.

În seara aceleiași zile, am participat la Cotroceni la o ședință extraordinară a Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT), unde s-a decis redactarea unei ordonanțe privind starea de urgență și de asediu, precum și măsurile ce urmau să fie luate: scenarii și tactici militare, utilizarea întâlnirii mele cu minerii. [...]

Întors la Guvern, am convocat o ședință de Guvern, pentru discutarea și adoptarea ordonanței al cărui text urma să vină de la CSAT. Introducerea stării de urgență era o măsură cu bătaie psihologică, având menirea de a-i intimida psihologic pe mineri, dar și pe „coautorii morali ai mineriadelor". Ordonanța intra în vigoare la miezul nopții. Victor Babiuc, ministrul Armatei, s-a arătat cât se poate de ferm în decizia de a scoate armata pe străzi.

(*Ibid.*, pp. 47-48)

Refuzasem orice deplasare spre a mă întâlni cu Miron Cozma, declarând că un prim-ministru nu se întâlnește sub presiunea unui ultimatum rostit de mineri. În dimineața zilei când minerii au ajuns la Râmnicu Vâlcea, am trimis acolo o delegație guvernamentală alcătuită din Alexandru Athanasiu, ministrul Muncii și Protecției Sociale, Nicolae Stăiculescu, secretar de stat la Industrii, și Iosefina Moroșan, secretar de stat la Finanțe. [...] Nu a avut loc nicio negociere și am început să mă gândesc serios la o întâlnire a mea cu Miron Cozma, ca la o ultimă soluție.

(*Ibid.*, pp. 51-52)

Odată luată hotărârea de a mă întâlni cu Miron Cozma, a rămas să aleg locul. Numele vehiculate în cabinetul meu au fost Târgoviște, Pitești și Alexandria. Am ales instinctiv Mănăstirea Cozia, ca într-o străfulgerare. Știam că minerii sunt credincioși și că un lăcaș monahal putea oferi o ambianță mai favorabilă căderii la o învoială decât vreun alt loc laic.

Din București am plecat în dimineața zilei de 22 ianuarie 1999, fiind însoțit de ministrul Finanțelor, Decebal-Traian Remeș, și de secretarul de stat de la Industrii, Nicolae Stăiculescu, ca înlocuitor al lui ministrului Radu Berceanu. [...]

Pentru mine, situația era simplă: ori obținem pacea, ori mă declaram prizonier al minerilor și intram imediat în greva foamei, până la capăt. [...]

La puțin timp după plecarea mea din sediul Guvernului, la Palatul Victoria a sosit șeful Marelui Stat Major al Armatei, generalul Constantin Degeratu, surescitat și îngrijorat. Repeta mereu că președintele era pe punctul de a face exact greșeala pe care o făcuse Ceaușescu la Timișoara, crezând că astfel va înăbuși revolta masei.

Pe tot parcursul drumului spre Cozia, telefoanele de la Cotroceni au căzut grindină în cabinetul meu. Nimeni nu-mi dădea nicio șansă, iar la Cotroceni chiar se dorea să nu am nicio șansă.

La mănăstire am ajuns cu întârziere față de ora 14.00, asupra căreia căzusem de acord prin telefon cu Miron Cozma. [...] La Cozia am ajuns cu două mașini, una a mea și cealaltă a lui Remeș și Stăiculescu. Am coborât din mașină și am văzut mulțimea ce înțesase până la refuz curtea mănăstirii și împrejurimile.

Miron Cozma își respectase cuvântul: niciun miner nu era acolo în curte. Am trecut prin mulțime cu grupul de ofițeri SPP și cu doi profesori de arte marțiale care, aflând de la televizor de locul întâlnirii, au dorit să fie alături de mine. [...]

La o masă mică, dispusă în „T" față de o alta mai lungă unde stăteau minerii, ne-am așezat eu la mijloc, în stânga mea Remeș și Stăiculescu, iar în dreapta episcopii Ioan și Gherasim. Ce m-a surprins e că toți stăteau cu capul plecat, să fi fost 10 sau 12 mineri, liderii bazinelor carbonifere din Valea Jiului, Moldova Nouă, Munții Apuseni și Oltenia. Minerii aveau fețele pământii, încercănate, se vedea pe chipul lor că erau obosiți. Miron Cozma nu era printre ei, aveam să aflu mai târziu că se afla în biserică, unde se ruga.

(*Ibid.*, pp. 54-59)

Le-am zis minerilor: „Ce căutați, domnilor, aici? Ce mă faceți să vin până aici tocmai de la București?" Romeo Beja, cel mai nervos și mai pornit dintre toți, mi-a răspuns încruntat că problemele minerilor îi mânaseră în marș, probleme de care Guvernul nu vrea să audă. „Avem problemele noastre, dom' prim-ministru, și dumneavoastră ați refuzat să ne vedeți și să vă întâlniți cu noi!" „Păi cum, domnule, să mă întâlnesc cu voi sub presiune? Este vorba de prim-ministrul unei țări, chiar dacă ea se numește România! De ce atâta violență, aruncând țara în haos pentru negocierea bugetului Regiei Huilei? Nu vă dați seama că încercarea voastră nu poate avea succes, că nimeni nu poate înțelege ce faceți? Ori vă preocupă problemele voastre, și asta înțeleg, ori vreți să cuceriți puterea cu bâta printr-un marș asupra Bucureștiului, precum Mussolini asupra Romei, și atunci nu mai înțeleg. Mussolini așa a făcut, a cucerit Roma cu 1.000 de oameni mărșăluind asupra orașului. Voi sunteți mai mulți, așa că spuneți-mi ce aveți de gând, ca să știm o socoteală! Voi, dacă țineți la România așa cum pretindeți, cum acceptați ca România să fie astfel privită în afară? Nu vedeți ce-i aici, posturi de televiziune, ziariști, reporteri... Chiar așa am ajuns, să nu ne putem înțelege decât după ce stârnim panică în toată țara? Uitați, ca să nu o mai lungim, domnii Stăiculescu și Remeș au venit cu mine și vă rog să începeți acum discuțiile privind bugetul Regiei Huilei și revendicările voastre. Eu nu o să intervin în discuțiile tehnice asupra bugetului. Aveți specialiștii de față, eu am să intervin numai dacă nu veți ajunge la o înțelegere, și atunci voi decide eu. Vă asigur că voi avea în vedere interesele dumneavoastră!" [...]

După o scurtă perioadă a apărut și Miron Cozma, de care uitasem cu desăvârșire în acele clipe. Avea fața trasă și obosită, vocea răgușită și aste-

nică, era un om eminamente istovit. Ne-am dat mâna și i-am zis: „Nu credeam că o să ne mai vedem, și încă în aceste condiții, și asta după ce mi-ai dat lămpașul de miner în 1998!" Am continuat: „Tu crezi că gesturi ultimative mă pot forța să fac ce vrei tu? Te înșeli. Dimpotrivă, în asemenea situații reacționez altfel decât s-ar aștepta de la mine. Nu am fost și nu voi fi niciodată forțat să fac ceea ce nu vreau să fac. Ține minte că vremea mineriadelor a trecut. Și apoi spune-mi ce folos v-au adus ele vouă, ca participanți, sau țării?"

Au început discuțiile propriu-zise la masa din încăperea mare. Remeș și Stăiculescu din partea Guvernului, liderii sindicali din partea minerilor. Atmosfera se destinsese. O fază a negocierilor tehnice, legate de buget, eșalonarea datoriilor, redeschiderea celor două mine de la Dârja și Bărbăteni, restructurarea Regiei Huilei, cu acordul directorilor regiei și al liderilor sindicali etc. [...]

Remeș și Stăiculescu au negociat de la egal la egal cu minerii, nu a fost vorba de o impunere necondiționată din partea minerilor a unor cereri în fața cărora Guvernul n-ar fi avut altceva de făcut decât să le accepte.

(*Ibid.*, pp. 60-63)

Un lucru e foarte important de precizat, deoarece până și Emil Constantinescu a crezut ulterior că eu îi dădusem asigurări personale lui Miron Cozma că nu va fi urmărit penal, garantându-i eventual imunitatea în cazul intentării unui nou proces. Or, în afară de prevederea finală din protocolul semnat atunci, că niciun miner nu va fi urmărit administrativ, eu nu i-am dat lui Cozma, personal, vreo altă asigurare. [...]

După masă, discuțiile tehnice s-au reluat, iar la sfârșit am semnat hârtiile, scrise de mână, conținând protocolul înțelegerii noastre. Se fixase bugetul, volumul de investiții al Regiei Huilei, planul de restructurare și garantarea faptului că minerii nu vor fi urmăriți administrativ, dar și angajamentul lor că se vor întoarce de îndată la Petroșani. Era vorba de un alineat referitor la toți minerii, fără precizări nominale.

Se întunecase afară când am semnat, în sfârșit, protocolul. „Hai să ieșim împreună și să aprindem o lumânare în biserică", i-am spus lui Cozma. Afară, singura declarație de care mi-amintesc e că la întrebarea unui reporter: „Cine a câștigat?", am răspuns: „Nu a învins niciuna din părți, dar a câștigat țara, căci va fi pace".

A doua mineriadă din 1999, s-a petrecut fără participarea mea. Pe 15 februarie, Miron Cozma a anunțat iarăși grevă și declanșarea unui nou marș către București. Știa probabil dinainte de decizia ce urma să fie luată pe 15 februarie de Curtea Supremă de Justiție, așa că a căutat, declanșând greva în chiar ziua formulării sentinței, să emită un semnal de alarmă pentru autoritățile din București. [...]

Marșul minerilor s-a pus în mișcare, dar acum se știa că revolta e răsuflată, că nu mai e vorba de revendicări sindicale, ci de răfuiala personală a lui Cozma cu Bucureștiul. La Stoenești, Jandarmeria a făcut ceea ce trebuia să facă și la Costești: să-i împrăștie pe mineri în virtutea unor ordine precise venite din partea unor ofițeri profesioniști.

(*Ibid.*, pp. 65-69)

8.3. ANALIZA PREȘEDINTELUI PNȚCD ION DIACONESCU

În ianuarie 1999, minerii din Valea Jiului, incitați de liderul lor Miron Cozma, au început să se agite din nou. Cei mai mulți dintre minerii restructurați cu un an-doi mai înainte rămăseseră tot în Valea Jiului, iar salariile compensatorii date de Guvern cu acea ocazie erau pe sfârșite.

În conformitate cu tactica folosită în anii anteriori, minerii au început să se agite cerând noi ajutoare de la Guvern, acțiune încununată cu succes în guvernările de până în 1997. Cererile lor nu erau însă compatibile cu programul de reformă economică al Guvernului și au fost refuzați categoric. Mai mult decât atât, prim-ministrul Radu Vasile a refuzat să se prezinte în Valea Jiului la negocieri, așa cum cereau ei.

În fața refuzului Guvernului, minerii și-au început marșul spre București. Era un drum deja cunoscut. [...] De data aceasta, Guvernul a hotărât să li se opună prin mijloacele Ministerului de Interne.

Gavril Dejeu, un valoros jurist, s-a dovedit a fi un mai puțin ferm ministru de Interne. În confruntarea aceasta cu minerii era mai puțin nevoie de un jurist, ci de un destoinic comandant militar sau de un polițist de profesie, care să facă față problemelor de pe teren.

Vina lui Dejeu a fost, de fapt, vina majorității miniștrilor din cadrul guvernării de coaliție, la care, prin tolerarea acestei situații, într-un fel am subscris și noi, conducerea partidului. Această vină a constat în menținerea la conducerea Poliției și a Jandarmeriei, ca de altfel și în ceea ce privește celelalte structuri ale puterii, a vechilor cadre din guvernările anterioare, care de fapt erau aceleași din timpul regimului Ceaușescu.

Dejeu trimisese în întâmpinarea minerilor suficiente forțe ale Poliției și Jandarmeriei, sub coordonarea generalului Teodor Zaharia, adjunct al ministrului, și sub comanda directă a generalului Gheorghe Lupu. Dar cu ce tragere de inimă puteau acestea și ofițerii să lupte contra acelorași mineri cu care colaboraseră atât de strâns cu ocazia „mineriadei a treia" (n.n din 13-15 iunie 1990), când făcuseră ordine în București! Poate că unii dintre acești ofițeri ar fi dorit și acum ca minerii să ajungă în Capitală, cu atât mai mult cu cât o parte dintre partidele politice ale opoziției se manifesta în acest sens.

Cert este că minerii au trecut fără nicio dificultate peste palidele baraje ale jandarmilor, atât în Defileul Jiului, cât și după ce s-a ieșit la teren deschis. Iar după ocuparea orașului Târgu Jiu, s-au îndreptat spre Râmnicu Vâlcea.

Confruntarea decisivă dintre mineri și forțele de ordine s-a dat în localitatea Costești. De fapt, nu a fost o confruntare, ci un simulacru de bătălie. Generalul Gheorghe Lupu, părăsindu-și trupa, și-a lepădat uniforma militară și, deghizat în haine civile, a fugit de pe câmpul de luptă. A fost o înfrângere rușinoasă a forțelor de ordine, care a influențat negativ prestigiul întregului Guvern. În condițiile acestea, Gavril Dejeu și-a dat demisia de onoare, fiind înlocuit de Constantin Dudu Ionescu. În același timp, generalul Lupu a fost destituit, iar generalul Zaharia și alți comandanți înlocuiți.

Minerii au luat în stăpânire Râmnicu Vâlcea, de unde Miron Cozma, care se considera un nou Tudor Vladimirescu, intenționa să pornească în marș spre București. Interesant că o parte a populației din zona respectivă, pe traseul Târgu Jiu – Râmnicu Vâlcea, unde se găseau foști mineri disponibilizați, privea cu simpatie acest marș al lui Cozma. De altfel, nu e de mirare că unele cercuri politice vroiau să tragă maximum de profit din aceste evenimente. Astfel, se auzise că Dan Iosif își pregătise o trupă de foști revoluționari cu care să-i întâmpine festiv pe mineri la Pitești și să li se alăture în marșul spre Capitală.

În acest timp, la București, Guvernul și CSAT, îngrijorați de situația creată, după consultarea tuturor partidelor politice, se pregăteau să declare starea de urgență și făceau pregătiri pentru a opri venirea minerilor la București, recurgând la forțele armate. Era de presupus că armata își va face datoria, dar exista riscul ca în cursul ciocnirilor să apară victime de o parte sau de alta și aceste lupte interne să creeze țării o imagine dezastruoasă pe plan internațional. Nu mai vorbesc de faptul dacă minerii nu ar fi opriți și ar ajunge în București, ce daune colosale ar fi provocat!

În situația creată, prim-ministrul Radu Vasile a avut o idee înțeleaptă, nu a mers în Valea Jiului, așa cum îi cerea Cozma, ci i-a fixat acestuia o întâlnire la Mănăstirea Cozia, adică o întâlnire pe teren neutru și într-un cadru care îndemna la pace și înțelegere. Radu Vasile era însoțit de Decebal-Traian Remeș, ministrul de Finanțe, și de alte câteva persoane, iar Cozma era însoțit de aghiotanții lui. Ca la orice meci, era necesară și prezența unor arbitri și pe acest post au participat doi episcopi, care prin prezența și cuvântul lor au contribuit la crearea unui climat de înțelegere. De fapt, n-a fost nici măcar un meci, ci o întâlnire facilitată îndeosebi de atitudinea lui Radu Vasile care, în conformitate cu firea lui, a dat discuțiilor un aspect deschis, amical, cu glume, atmosferă ce elimina din start posibilitatea de a avea învingători și învinși. Remeș a mai acordat câteva fonduri, atât cât îi permitea bugetul, și toată lumea a plecat împăcată: Cozma, fiindcă până la urmă a avut o între-

vedere cu prim-ministrul „la nivel înalt”, minerii că au mai primit ceva, iar Guvernul că depășise criza.

O atitudine dură din partea Guvernului i-ar fi provocat pe mineri la rezistență, iar o atitudine timorată ar fi dăunat prestigiului autorităților. A fost calea cea mai înțeleaptă și Radu Vasile poate să înscrie înțelegerea de la Cozia la activul guvernării sale.

S-a încheiat și un protocol în care s-au consemnat ajutoarele date de Remeș și obligația minerilor de a se întoarce imediat acasă, dar nu se vorbea nimic de procesul penal al „mineriadei a patra” (n.n. din 24-28 septembrie 1991), în curs de desfășurare. În legătură cu acest proces, trebuie menționat că avusese loc mai întâi o condamnare care dusese la arestarea lui Miron Cozma, dar ulterior Curtea de Apel încadrase mineriada respectivă doar la tulburarea ordinii publice și, ca urmare, după o scurtă detenție, Cozma fusese eliberat. Între timp, Parchetul General făcuse recurs în anulare și acum procesul se rejudeca la Curtea Supremă de Justiție.

Ca urmare a întâlnirii de la Cozia, probabil că Miron Cozma se considera la adăpost și nu se mai temea că este în pericol. Însă Curtea Supremă de Justiție, încurajată poate de faptul că „mineriada a cincea” nu mai ajunsese la București și nu mai simțea presiunea minerilor asupra sa, a judecat corect, așa cum se cuvenea, și a încadrat cea de-a „patra mineriadă” la subminarea puterii de stat, ceea ce i-a adus lui Cozma o condamnare de 18 ani de închisoare.

La aflarea sentinței, Cozma și-a pierdut cumpătul. Furios, a sunat din nou mobilizarea ortacilor și a decis pe loc un nou marș la București. Era la mijlocul lui februarie și nu trecuse nici o lună de la ultima mineriadă. De data aceasta ortacii nu mai erau chemați să lupte pentru niște drepturi sindicale, ci pentru a-l apăra pe Cozma de închisoare. Probabil că mulți dintre ei au înțeles situația de ilegalitate în care se găseau, astfel că numărul celor care au răspuns la mobilizare a fost mult mai mic. Aceasta nu l-a împiedicat pe Cozma să pornească vijelios spre București, alegând acum alt traseu, a coborât spre Craiova, intenționând să treacă Oltul pe la Slatina. (n.n. între timp, Cozma s-a răzgândit și s-a îndreptat spre Caracal și Stoenești).

Probabil s-a gândit că pe vechiul traseu autoritățile au luat măsuri pentru a-l împiedica, dar acest lucru l-a lipsit de sprijinul populației de mineri locuitori ai satelor de sub munte. Dar schimbarea cea mai importantă care a intervenit a constat în faptul că de data aceasta noii conducători ai Jandarmeriei și ai Poliției au fost hotărâți să-și facă datoria. Au luat toate măsurile și, în confruntarea care a avut loc la Stoenești, aproape de Olt, minerii au fost împrăștiați fără nicio victimă. Miron Cozma a fost arestat chiar în timpul acțiunii și de atunci este la închisoare pentru executarea mandatului de condamnare (n.n. Miron Cozma a fost eliberat din închisoare la 2 decembrie 2007).

Astfel a luat sfârșit „mineriada a șasea” și sperăm că aceasta a fost și ultima. Problemele Văii Jiului, care sunt foarte multe, trebuie să fie rezolvate prin măsuri social-economice și nu prin violență. Oprirea acestei ultime mineriade, deși petrecută în timpul guvernării Radu Vasile, poate fi pusă mai mult la activul lui Dudu Ionescu, ministrul de Interne, care prin reorganizarea Ministerului de Interne crease condițiile pentru succesul obținut.

(Ion Diaconescu, *După Revoluție*, Ed. NEMIRA, București, 2003, pp. 232-236)

8.4. UN COMENTARIU

Pentru cine nu-și mai aduce aminte, în ianuarie 1999, la „a cincea mineriadă”, Miron Cozma a împărțit rolul principal cu personaje politice de la București. În marșul lor devastator spre Capitală, minerii au fost permanent încurajați și „energizați” de lideri ai PRM. Preluând modelul „Iliescu-1990”, Corneliu Vadim Tudor le-a mulțumit călduros minerilor, de la tribuna Parlamentului, spunând: „Toate revoluțiile din istorie și-au creat propria lor justificare juridică. Felicitări minerilor! Felicitări eroicei populații a județului Vâlcea! Trăiască România Mare!”

Încurajat de mersul evenimentelor, Vadim a pretins, nici mai mult, nici mai puțin, decât demiterea Guvernului, a președintelui țării și dizolvarea Parlamentului. [...]

Mișcarea din 1999 avea caracteristicile unei tentative de lovitură de stat. „Unele din informațiile primite tindeau să confirme o astfel de apreciere”, se arată în raportul Statului Major General prezentat Consiliului Suprem de Apărare a Țării la sfârșitul evenimentelor. Este lesne de apreciat cine ar fi fost beneficiarul loviturii de stat dacă aceasta ar fi reușit. În raportul menționat se amintește că protestatarii au scandat „numele unui lider de partid cunoscut pentru incitările sale extremiste”.

(Ovidiu Bancheș, „A cincea mineriadă. Vinovații!”, *Ziua*, 22 iunie 2005)

9. PRIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA GUVERNĂRII COALIȚIEI CDR-USD-UDMR

În acest capitol se prezintă punctele de vedere asupra guvernării coaliției CDR-USD-UDMR ale unor oameni politici care au aparținut puterii instalate prin alegerile parlamentare și prezidențiale din anul 1996, în special din partea PNȚCD, și care au avut un rol de prim ordin în perioada de 1996-2000.

Accentul s-a pus în principal asupra opiniilor prim-miniștrilor, a președintelui Camerei Deputaților și a președintelui României, dar și ale unor formatori de opinie.

S-au avut în vedere opiniile atât cu privire la actul de guvernare, cât și la crizele Guvernelor Victor Ciorbea și Radu Vasile.

De asemenea, s-a inserat și un barometru de opinie prezentat la dezbaterile cu tema „Guvernarea 1996-2000" organizate la Institutul de Studii Creștin Democrate în București, la 28 august 2002.

9.1. GUVERNUL VICTOR CIORBEA (1996-1998)

Victor Ciorbea *(n. 1954) a devenit în decembrie 1996 cel dintâi prim-ministru al României după 1989 care nu provenea dintr-o formațiune succesoare a Frontului Salvării Naționale (FSN), ci din fosta opoziție anticomunistă.*

Judecător înainte de 1989, apoi avocat, Victor Ciorbea a devenit în anul 1990 lider-fondator al Confederației Naționale a Sindicatelor Libere din România (CNSLR). Între 1993-1994 a fost lider-fondator al CNSLR-Frăția, iar în 1994 a înființat Confederația Sindicatelor Democrate din România (CSDR).

Ales primar general al Municipiului București din partea Convenției Democrate Române (CDR) în iunie 1996, a deținut această funcție până la nominalizarea ca prim-ministru. În martie 1998, Victor Ciorbea a demisionat din funcția de prim-ministru, ca urmare a disfuncțiilor din cadrul coaliției de guvernare PNȚCD-USD-UDMR, provocate în principal de Partidul Democrat.

În anul 1999, împreună cu frații Boilă, nepoți ai lui Iuliu Maniu, Victor Ciorbea a înființat partidul Alianța Națională Creștin Democrată (ANCD). În anul 2000, ANCD a fuzionat prin absorbție cu PNȚCD, iar la Congresul extraordinar al PNȚCD din august 2001, care a fost convocat pentru a pune capăt

sciziunilor interne din partid, Victor Ciorbea a fost ales președinte al partidului, funcție pe care a deținut-o până în august 2004.

A devenit senator pe listele PNL în anul 2012, apoi Avocatul Poporului (2014 – 2019).

9.1.1. Opinii despre Guvernul Victor Ciorbea

Victor Ciorbea, prim-ministru (1996-1998)

30 ianuarie 1997. TVR transmite în direct o conferință de presă în cadrul căreia prim-ministrul Victor Ciorbea se adresează țării. La conferință au luat parte Karen Fogg[103] și François Ettori[104].

În mesajul său patetic, Victor Ciorbea cere populației să-l sprijine pentru a putea înfăptui programul de reforme care presupune sacrificii, atenuate însă prin sprijinul organismelor internaționale și prin măsuri speciale de protecție socială: „Reforma trebuie făcută cu orice preț politic, iar acest Guvern este gata să-l plătească. Va fi foarte greu, dar pot să vă spun că va fi ultima dată când românii vor mai trece prin astfel de privațiuni. Pentru că reforma nu s-a făcut la timp, impactul măsurilor obligatorii de luat va fi dificil pentru toți. În termen scurt vom anunța pachetul de măsuri pe care le vom adopta. Cine pretinde că Guvernul României ezită se înșeală sau, după caz, își face iluzii".

(Domnița Ștefănescu, *11 ani din istoria României, decembrie 1989-decembrie 2000 - o cronologie a evenimentelor*, Ed. Mașina de Scris, București, 2011, pp. 614-615)

Bilanțul guvernării 1996-2000 reamintește tuturor care a fost moștenirea lăsată în anul 2001 noii guvernări a PDSR. În această perioadă s-au pus bazele unei reforme reale. Printre realizări se numără crearea primului Guvern de coaliție după 50 de ani, intensificarea procesului de democratizare și reformă în planul tuturor instituțiilor statului, procesul de asigurare a stabilității instituțiilor democratice, de consolidare a statului de drept, de respectare a drepturilor omului și ale minorităților, îmbunătățirea fundamentală a cadrului legislativ și adaptarea acestuia la cerințele Uniunii Europene.

S-a inițiat reforma administrației publice locale și centrale, reforma legislativă și instituțională a sistemului național de sănătate, procesul de modernizare a satului românesc, reabilitarea unei părți însemnate a patrimoniului cultural național și reintroducerea lui în sistemul european de valori, reabilitarea prestigiului și a autorității forțelor de ordine în fața forțelor anarhice, prin stoparea mineriadelor.

De asemenea, s-a evitat colapsul economico-financiar și s-a asigurat nu numai plata datoriilor statului, ci și creșterea rezervei valutare a țării la

[103] Karen Fogg - șef al Delegației Comisiei Europene la București (1993-1998).

[104] François Ettori - reprezentantul Băncii Mondiale în România.

un nivel fără precedent față de perioada 1990-1996, a fost asanat sistemul bancar prin plata a miliarde de dolari pentru multele „găuri negre" din economie, s-au sistat subvențiile păgubitoare pentru bugetul de stat, s-a inițiat procesul de privatizare accelerată și restructurarea unor active și societăți nerentabile din economie, precum și privatizarea agriculturii de stat, susținerea și subvenționarea gospodăriilor țărănești etc.

Toate aceste măsuri au condus la creșterea economică reală din 2000 și din primul trimestru al anului 2001. Guvernarea noastră a determinat integrarea României în procesul de lărgire europeană și admiterea la negocierile de aderare la Uniunea Europeană [...].

Totodată, în această perioadă s-a determinat plasarea țării noastre pe poziția de prim-candidat pentru următoarea etapă de integrare în NATO, grație, în bună măsură, Parteneriatului Strategic cu SUA, ale cărui baze au fost puse cu ocazia vizitei președintelui Bill Clinton la București în 1997.

La sfârșitul anului 1996, România era izolată pe plan internațional, lipsită de credibilitate și, în consecință, departe de perspectiva aderării la NATO și Uniunea Europeană. [...]

Țara noastră nu era în cărțile NATO pentru aderarea cu valul „Visegrád". În privința integrării în Uniunea Europeană, România nu era inclusă în „Agenda 2000" a procesului de extindere prevăzut de Comisia Europeană. Este extrem de dificil să determini schimbări în proiectele comunității internaționale. Cu toate acestea, guvernarea noastră a reușit să determine schimbarea „Agendei 2000" pentru România, în sensul admiterii țării noastre la procesul de aderare la UE.

Un rol esențial l-a avut pentru România apartenența PNȚCD la familia creștin-democrată. Datorită acesteia, guvernarea noastră a reușit să determine schimbarea „Agendei 2000" nu doar în privința admiterii României la negocierile de aderare. La diligențele PNȚCD, grație familiei creștin-democrate, „Agenda 2000" a fost schimbată structural, modificându-și chiar și criteriile de aderare. S-a renunțat la aderarea în valuri, adoptându-se principiul admiterii tuturor țărilor candidate, urmând ca integrarea fiecăreia să se facă în funcție de propria îndeplinire a criteriilor de la Copenhaga (1993) și Madrid (1995). Această decizie, inițiată în noiembrie 1997, la Congresul Partidului Popular European de la Toulouse, a fost adoptată la summitul Uniunii Europene, din decembrie 1997, de la Luxemburg.

Începând cu primul Raport periodic, inițiat în toamna anului 1998, Comisia Europeană a considerat că România a îndeplinit *criteriul politic* - stabilitatea instituțiilor democratice, statul de drept, drepturile omului și ale minorităților - criteriu devenit prioritar un an mai târziu pentru deschiderea negocierilor de aderare, la care România a fost invitată în decembrie 1999, în cadrul summitului de la Helsinki.

În perioada 1997-2000, țara noastră a făcut progrese importante în îndeplinirea *criteriului economic* de aderare, prin procesul de privatizare accelerată (în care, din păcate, partenerul nostru de guvernare, PD, nu s-a angajat, lăsând utilitățile monopoliste neprivatizate și refuzând reformele structurale, fără de care nu se poate ajunge la o economie de piață funcțională) și prin măsurile de asanare economică generatoare a primei creșteri economice reale.

De asemenea, în planul preluării *acquis*-ului comunitar, au fost elaborate principalele documente strategice ale integrării, iar Rapoartele periodice ale Comisiei Europene au consemnat progresele în acest domeniu.

S-au făcut progrese și în privința adaptării administrației publice locale la exigențele Uniunii Europene și s-a creat Institutul European.

România a beneficiat progresiv de asistență financiară nerambursabilă care, de la 130 de milioane USD pe an, cea mai mică primită de țările candidate pentru exercițiul bugetar 1995-1999, a crescut, din anul 1999, la nivelul celorlalte țări candidate, respectiv 650 de milioane USD anual.

La sfârșitul anului 1996, România nu era în planul NATO de aderare, plan ce presupunea calcule strategice care nu pot fi refăcute în ultimul moment. Cu toată credibilitatea internațională a noilor guvernanți din decembrie 1996, țara noastră a fost în imposibilitatea de a recupera în șase luni timpul pierdut în șase ani de regimul Iliescu, nefiind inclusă în primul val de aderare. Demersurile noastre au determinat, totuși, un succes parțial la Madrid: România a fost nominalizată, alături de Slovacia, pentru viitoarea etapă de integrare. [...] Această poziție a fost rezultatul solidarizării noastre, fără echivoc, cu forțele aliate în operațiunea din Iugoslavia, datorită determinării președintelui Emil Constantinescu și a Guvernului de coaliție. O importanță pregătitoare, deloc neglijabilă, a avut-o și Parteneriatul Strategic cu SUA.

În perioada de opoziție a PDSR din anii 1997-2000, conducerea acestui partid a criticat virulent operațiunile NATO în Kosovo, acțiunile de capturare a dictatorului Slobodan Miloșevici (în limba sârbă, Milošević) și, totodată, sprijinul acordat de guvernanții României politicii aliate din Iugoslavia. Liderii PDSR s-au pronunțat împotriva intervenției NATO, folosind chiar termenii Rusiei. Iar la ședința din Parlament în care a fost adoptată solicitarea șefului statului privind autorizarea zborurilor NATO în spațiul aerian românesc, parlamentarii PDSR s-au abținut de la vot.

În privința funcțiilor de președinte în exercițiu al OSCE[105], respectiv, al Adunării Parlamentare a OSCE, cu care acum liderii PSD, fost PDSD, se

[105] OSCE - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (*Organization for Security and Co-operation in Europe*), înființată în perioada Războiului Rece ca un forum de discuții Est-Vest ca urmare a „Procesului Helsinki" (început în 1973 și finalizat în 1975, prin semnarea Actului Final); OSCE are sediul la Viena și cuprinde 57 de țări participante, fiind cea mai mare organizație interguvernamentală din lume orientată spre securitate, promovarea drepturilor omului, libertatea presei și alegeri corecte.

laudă că le-au obținut în exclusivitate, trebuie să le amintim că acestea au fost obținute pentru România în timpul guvernării noastre. [...]

În timpul Guvernului Ciorbea a început aplicarea Tratatului de bună vecinătate cu Ungaria, parafat în guvernarea anterioară și aplicat de noi într-un proces de reconciliere istorică, salutat de comunitatea internațională.

De asemenea, s-au finalizat negocierile privind Tratatul de bună vecinătate cu Ucraina, conținând o clauză în vederea soluționării diferendului româno-ucrainean pe tema delimitării platoului continental din Marea Neagră.

Relațiile cu Bulgaria s-au normalizat, inclusiv prin semnarea înțelegerii privind construirea celui de-al doilea pod peste Dunăre.

Relațiile cu Chișinăul au fost de normalitate. În perioada mandatului nostru guvernamental, am colaborat în particular cu Partidul Popular Creștin Democrat, condus de Iurie Roșca, susținându-l pentru primirea în Internaționala Creștin Democrată și, ulterior, în Partidul Popular European. Apartenența europeană avea să se dovedească decisivă pentru partidul nostru frate din Republica Moldova în lupta pentru existență pe scena politică.

PDSR, în opoziție, specula electoral faptul că rezultatele guvernării noastre nu și-au putut găsi imediat efectul în planul nivelului de trai al populației. Liderii PDSR știau însă foarte bine că responsabilitatea pentru condițiile bugetare austere ale cetățenilor pe vremea guvernării noastre revenea guvernării lor catastrofale anterioare, care a avut drept unic scop satisfacerea clientelei politice și economice, chiar cu prețul prăbușirii țării.

Când am preluat mandatul guvernamental, România se afla în pragul colapsului. Reamintim astfel că, pentru a evita prăbușirea țării, guvernarea noastră a fost nevoită să asaneze găurile negre din sistemul bancar, numai pentru Bancorex fiind alocate în acest scop 2,4 miliarde USD. Dacă am fi avut posibilitatea ca sumele respective să fie investite în economia națională, aveam o creștere a PIB-ului cu 5%, cu toate consecințele benefice în ceea ce privește nivelul de trai al românilor: pensii, alocații mărite pentru copii, pentru șomeri, salarii pentru bugetari ș.a.m.d. Populația a fost, în schimb, nevoită să suporte din propriile ei buzunare prețul îmbogățirii clientelei PDSR. [...]

Realizările puteau fi mai ample și ireversibile în cazul în care ne-am fi putut aplica integral programul de guvernare și am fi fost susținuți de parteneri. Să recunoaștem, faptul că nu ne-am putut impune integral programul necesar pentru țară a fost și rezultatul slăbiciunii noastre, al luptelor interne în PNȚCD și al altor neajunsuri. [...]

Dar noi am întors NATO și Uniunea Europeană cu fața spre România. Mai mult decât atât. Am determinat statutul partenerial al țării noastre pe plan internațional. Atitudinea aceasta a făcut remarcată și apreciată,

iar schimbarea de regim politic în 1996 a fost considerată ca o alternanță democratică la putere. O schimbare pe care o considerăm naturală.

(Victor Ciorbea, *2001- un an ratat pentru România*,
masa rotundă, vol. 1, București, 2002)

Victor Ciorbea: De ce am fost ales eu întâiul premier al coaliției CDR-USD-UDMR? Desigur, explicațiile sunt multiple. Mai întâi, eram conștienți cu toții că urmează o perioadă de reforme extrem de dificile și de dureroase și că background-ul meu sindical nu era de neglijat. Apoi, era nevoie nu numai de un președinte cu o credibilitate deosebită, dar și de un premier care să aibă o cotă de încredere mare. Atunci, cel puțin trei din patru români aveau încredere în Emil Constantinescu și Victor Ciorbea, și cred că n-au greșit. În plus, conta mult și faptul că eu veneam din zona societății civile și eram mai ușor de acceptat de liderii partidelor politice, sau cel puțin de vicepreședinții acestora care se aflau în Guvern, întrucât eu eram un fel de premier moderator. După ce am devenit vicepreședinte al PNȚCD s-au născut și disputele în cadrul coaliției în ceea ce mă privește. [...]

Primul pas pe care a trebuit să-l facem după preluarea guvernării a fost acela de a realiza o radiografie a situației economico-financiare și sociale existente. [...]

Rezultatele sunt cunoscute: dezechilibre macro-economice uriașe, generate, între altele, de faptul că privatizarea, restructurarea, reformele reale nu reușiseră să treacă de porțile întreprinderilor. Numeroase sectoare industriale înregistrau pierderi foarte mari și necesitau subvenții extrem de consistente din partea statului, astfel încât se impunea restructurarea lor. În agricultură aveam încă segmente de tip socialist și se impuneau și acolo reforme consistente. Sistemul bancar se afla în pragul colapsului. Cele două mari bănci de stat, Bancorex și Banca Agricolă, erau în pragul falimentului și trebuiau salvate. Nu în ultimul rând, aș menționa că rezerva valutară a țării era derizorie, de numai 560 de milioane USD, în contextul în care aveam de plătit datorii interne și externe de aproape 2 miliarde USD, iar infuzia de capital necesară în bănci solicita minimum 1 miliard USD. Ne aflam într-o situație aproape identică cu cea a Bulgariei care ajunsese, practic, în incapacitate de plată. [...]

Ce măsuri am întreprins? Cele care erau absolut necesare și care nu fuseseră adoptate de guvernul anterior. Este vorba, în primul rând, de liberalizarea totală a prețurilor, inclusiv la materiile prime și materiale, concomitent cu liberalizarea totală a cursului de schimb leu-dolar, pentru că acesta era ținut prin metode administrative, la o valoare care nu reflecta realitatea.

Liberalizarea prețurilor a fost mai deplină ca niciodată, pentru că Banca Națională, chiar dacă și-ar fi dorit să intervină, nu avea cu ce, rezervă valutară la nivel național nu exista. Am închis peste 30 de întreprinderi falimentare și nu ne-am ascuns în spatele Fondului Proprietății de Stat: Guvernul

și-a asumat responsabilitatea. A trebuit, desigur, să restructurăm o serie de societăți și de întreprinderi și, mai ales, să creăm o nouă legislație referitoare la privatizare. Aceasta a permis declanșarea unui proces de privatizare care, până la sfârșitul guvernării, avea să ducă la privatizarea a peste 5.500 de societăți comerciale. [...]

Nu în ultimul rând, aș menționa restructurarea unor sectoare economice, iar cel minier este exemplul cel mai cunoscut. Închiderile de întreprinderi și restructurările au fost însoțite și de o dimensiune socială consistentă. Am introdus sistemul plăților compensatorii, iar proiectul de pe Valea Jiului viza, concomitent, pentru următorii trei ani, și trecerea la închiderea ecologică a minelor, acțiune finanțată de organismele internaționale, și reutilarea acelora care urmau să rămână deschise.

În agricultură s-au acordat pentru prima dată subvenții directe către micii producători agricoli. Aș putea continua cu multe alte exemple, dar mă voi limita la câteva referiri telegrafice. În învățământ s-au făcut foarte multe reforme, începute de domnul Virgil Petrescu și continuate de domnul Andrei Marga. Statutul cadrelor didactice, cu acele sporuri bine cunoscute, a fost adoptat în 1997. Sistemul de sănătate a fost reformat la rândul său. În cultură s-au luat numeroase măsuri de reformă de către domnul Ion Caramitru, iar Preafericitul Patriarh ar putea consemna sumele importante care s-au îndreptat mai ales spre mănăstirile din Moldova. [...]

În concluzie, aș spune că acea guvernare CDR-USD-UDMR, care a început cu un guvern condus de mine și a continuat cu guvernele Radu Vasile și Mugur Isărescu, nu a fost deloc dezastruoasă pentru țară. Dimpotrivă, a evitat colapsul la nivel național, falimentul sau situația de incapacitate de plată. Reformele pe plan intern au marcat drumul ireversibil spre o societate cu o economie de piață. În plan extern, această guvernare a marcat la fel de indiscutabil drumul spre integrarea în NATO și Uniunea Europeană.

(Din „Guvernarea CDR 1996-2000", montaj realizat de Marius Andrei, specialist IT, membru al asociației Clubul Național Țărănesc-PNȚCD și al Fundației Corneliu Coposu, https://marius-andrei.ro/guvernarea-cdr-1996-2000/)

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1995-2000), președintele Camerei Deputaților (1996-2000)

În decembrie 1996, după constituirea corpurilor legiuitoare și depunerea jurământului de către președintele nou ales al țării, Emil Constantinescu, venea la rând constituirea Guvernului, care începea cu dificila sarcină de stabilire a premierului. [...]

Primul care se angajase în cursa pentru a obține învestitura de prim-ministru a fost Radu Vasile, secretarul general al PNȚCD. După ce apăruseră unele deficiențe de comportare în manifestările lui Radu Vasile și, mai ales, după succesul obținut de Victor Ciorbea la alegerea sa ca primar

al Bucureștilor, a început să fie vehiculat și numele acestuia, îndeosebi în cercurile Convenției Democratice, ca un posibil candidat pentru postul de premier. [...]

Radu Vasile era mult mai vechi în partid decât Ciorbea și avea un grup apreciabil de susținători în PNȚCD, dar relațiile cu președintele țării erau tensionate, iar în toți anii de existență ai CDR n-a întreținut niciun fel de legătură cu acest organism. Varianta Ciorbea era preferată și de cei mai mulți membri ai BCCC al PNȚCD, susținătorii lui Radu Vasile provenind îndeosebi din rândurile supleanților din birou.

În consecință, în ședința Consiliului CDR, am fost și eu de acord cu varianta Victor Ciorbea, care a primit un vot unanim. Mă gândeam că o să am ceva probleme cu Radu Vasile, dar nu-mi închipuiam că va reacționa atât de furios. A făcut din această nereușită o adevărată tragedie, m-a angajat în interminabile discuții, reproșându-mi că i s-au furat drepturile, că el a făcut atâtea pentru partid în cei șapte ani, iar Ciorbea de-abia este venit de mai puțin de un an ș.a.m.d. [...] Până la urmă s-a mai liniștit și a trebuit să accepte situația așa cum se prezenta, dar n-a încetat să acționeze pentru atingerea obiectivului fixat și a întreținut în cadrul partidului un grup de susținători care îl încurajau în această direcție.

(Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 199-201)

O primă noutate în formarea Cabinetului, care avea să surprindă, consta în numirea a doi miniștri de etnie maghiară: Ákos Birtalan la Turism și Gheorghe Tokay la Minorități. Până atunci, raporturile dintre minoritatea maghiară și majoritatea română, în special dintre UDMR și administrația română, erau foarte tensionate și aceasta alimenta permanent propaganda maghiară pe plan internațional, România fiind considerată o țară șovină, care nu respectă drepturile minorităților. Acest gest a contribuit enorm la detensionarea situației, fiind foarte bine primit de toate mediile politice internaționale, și România a început să fie dată ca exemplu privind modul înțelept în care a rezolvat această problemă. [...]

(*Ibid.*, pp. 202-203)

Una dintre problemele importante pentru care ne angajasem în timpul campaniei electorale consta în retrocedarea bunurilor cetățenilor din fondul funciar, preluate de statul comunist sub diferite forme: naționalizare, confiscare, colectivizare etc. Până în anul 1997 se făcuse foarte puțin în acest domeniu, existând doar Legea nr. 18/1991 a fondului funciar, prin care se restituiseră foștilor proprietari terenurile agricole până la 10 hectare, care fuseseră înglobate în CAP-uri, dar terenurile din IAS-uri și cele forestiere rămăseseră tot în proprietatea statului. [...]

S-a decis în partid ca problema retrocedării fondului funciar să fie rezolvată printr-o inițiativă legislativă a PNȚCD, cel care s-a angajat să elaboreze

această lege fiind Vasile Lupu, vicepreședinte al partidului, jurist de profesie. Originar din Bucovina, zona cu cele mai multe păduri din țară, Vasile Lupu se considera obligat să rezolve cu prioritate această problemă. [...]

Dificultățile cu care se lucra într-un asemenea Guvern de coaliție, o coaliție nesudată, au făcut astfel încât această lege, cunoscută sub numele „Legea Lupu", să fie votată și promulgată abia după trei ani [...]

O altă cerință a procesului de reformă consta în deconspirarea activității fostei Securități, problemă considerată ca o componentă majoră a procesului de asanare morală a societății românești. Programul nostru de guvernare prevedea elaborarea cu prioritate a Legii de deconspirare a Securității ca poliție politică și a activității acestui organism care a produs atâtea suferințe în timpul regimului comunist. Pentru elaborarea acestui act se avea în vedere să se ia legătura cu pastorul Gauk, autorul unei legi similare în Germania. La invitația noastră, pastorul a venit în România, aducându-ne și un material documentar, rămânând ca, după ce vom elabora proiectul nostru de lege, să avem o nouă consultare înainte de a-l vota. Pentru redactarea proiectului s-a făcut apel la juriștii partidului, iar toți ceilalți colegi erau rugați să facă propuneri și sugestii. Dar după câteva săptămâni, înainte ca cei însărcinați să fi redactat proiectul, am aflat din ziare că senatorul PNȚCD Ticu Dumitrescu, fără a se consulta cu cei din partid, fără să ceară încuviințarea conducerii partidului, a depus la Senat, din inițiativă personală, o propunere legislativă cu acest subiect. Tot atunci am aflat că pentru redactare fusese ajutat de senatorul Nicolae Cerveni, jurist de profesie. Era clar, Ticu Dumitrescu dorea să-și revendice paternitatea acestei legi. [...] Colegii, revoltați, au propus să continuăm elaborarea proiectului partidului și să nu ținem seama de proiectul lui Ticu. Eu însă m-am opus la această soluție, s-ar fi creat o imagine de conflict în partid și am hotărât să nu mai depunem alt proiect, dar să venim cu propriile noastre amendamente când se va dezbate legea în Parlament.

(*Ibid.*, pp. 210-214)

Guvernarea Ciorbea, în care PNȚCD și Convenția Democratică din România erau predominante, a schimbat climatul politic general din țară, fiind prima dată când se întrerupea șirul guvernărilor impuse după Revoluție de vechile structuri comuniste. [...]

Abia după constituirea Guvernului Ciorbea, cercurile internaționale au început să considere România efectiv angajată pe drumul democrației și să-i deschidă porțile organismelor internaționale, considerând că, sub raport politic, suntem calificați în acest sens. Ca urmare, în iulie 1997, cu ocazia summitului de la Madrid, se înscrisese și România pe lista candidaților pentru a fi admiși în NATO, după care președintele SUA, Bill Clinton, a făcut o vizită istorică la București, care însemna certificarea acestui lucru prin parafarea Parteneriatului Strategic între SUA și România.

De asemenea, cu ocazia summitului de la Luxemburg din decembrie 1997, s-a aprobat, în principiu, includerea României pe lista țărilor candidate pentru admiterea în Uniunea Europeană [...]

Mass-media n-a spus mai nimic sau foarte puțin despre eforturile extraordinare făcute de Guvernul Ciorbea în anul 1997 pentru a reduce deficitul bugetar de la 5% (deficitul bugetului consolidat fiind de 12%) din 1996 la 3,6% sau despre asanarea sistemului bancar prin cele peste 3 miliarde USD date ca să se acopere găurile de la Bancorex și Banca Agricolă, găuri făcute în timpul guvernărilor 1990-1996.

Măsurile care s-au luat în această perioadă au asigurat o stabilitate macroeconomică absolut necesară pentru demararea pe o bază sănătoasă a procesului de reformă.

(*Ibid*., p. 224)

Gavril Dejeu, ministrul de Interne (1996-1999)

După aflarea rezultatelor alegerilor parlamentare și prezidențiale, în PNȚCD s-a pus problema selectării oamenilor ce ar putea fi nominalizați pentru diverse funcții în cadrul unei noi administrații: începând cu prim-ministrul - căci acesta urma să fie desemnat din rândul CDR și, evident, din cadrul PNȚCD, ca forță majoritară în această structură - apoi miniștri, secretari de stat, șefi de diverse agenții, șefi de regii, prefecți etc. Acum trebuia găsit răspuns concret la frământata întrebare ce preocupase în cel mai înalt grad partidul: dacă se vor găsi oamenii potriviți și capabili să răspundă acestor nevoi, să facă față astfel exigențelor unei noi guvernări. Erau destui printre noi care minimalizaserăm problema cu un aer de facilă superioritate. Alții, în frunte cu Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Niculae Ionescu-Galbeni, conștientizau implicațiile și răspunderile profunde ale noii guvernări.

(Gavril Dejeu, *op. cit*., p. 170)

După victoria lui Emil Constantinescu în cel de al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidențiale din 1996, problemele s-au precipitat. În mod surprinzător, cel puțin pentru mine, a fost nominalizat pentru funcția de prim-ministru Victor Ciorbea. S-a apreciat probabil importanța deosebită a funcției de prim-ministru, odată cu luarea în seamă și a poziției politice deja câștigate de Ciorbea la Capitală și astfel, firește, de comun acord cu președintele Constantinescu, s-a convenit la desemnarea sa și în această înaltă demnitate. [...]

Operativ, PNȚCD își formează o comisie pentru constituirea Guvernului și pentru nominalizări cu propuneri ce urmau a fi supuse coaliției. Din comisie făceau parte Victor Ciorbea, Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Niculae Ionescu-Galbeni, Remus Opriș, Ulm Spineanu, Mircea Ciumara, Dudu Ionescu.

Ministerele agreate de PNȚCD: internele, justiția, agricultura, învățământul, cultura, industria, reforma. Se anunță primele dificultăți, de altfel previzibile și inerente în formarea unui guvern de coaliție. În 24 noiembrie 1996 PNȚCD își anunță ministeriabilii. Fără să fiu consultat, am fost nominalizat la Interne.

(*Ibid.*, p. 171)

Românii își puseseră în noi speranța într-o reală schimbare. Sătui și apăsați de netrebniciile regimului și guvernărilor succedate după 1989, doreau în esență două lucruri: revigorarea economică, garanție pentru un trai mai bun, dar, poate chiar mai mult decât atât, o însănătoșire a blestematului climat imoral și profund pervertit, instaurat și cultivat cu scopul acaparării și apoi a menținerii puterii de către forțele și structurile neocomuniste. [...]

Economia era la pământ, acum lipsită de piața de desfacere planificată în cadrul CAER, care absorbise mediocrele produse autohtone. Se producea pe stoc ceea ce implica risipă de materiale și energie, pe lângă enormele cheltuieli de întreținere și salarizare.

Nu mai punem la socoteală agricultura, care era pur și simplu dezarticulată, domeniu în care foștii guvernanți își făcuseră de cap, batjocorind atât proprietatea, cât și pe foștii proprietari, văduvind-o, prin risipă și criminală neglijență, de utilaje și mijloacele de adăpost și înmagazinare.

Noua guvernare promisese o revigorare, ba chiar s-a lăsat convingerea că ea se va face într-un răstimp scurt, avansând ideea că avem peste 15.000 de specialiști a căror implicare salutară va fi garanția succesului. Ei erau, dar nu atât ai noștri cât mai mult ai lor, implicați și angrenați de-acum în rețele și structuri care susțineau mai degrabă trecutul decât viitorul. Ei populau și structurau temelia și se va vedea cât de curând că schimbările la vârf, care se puteau opera politic cu oarecare ușurință, se vor izbi la bază de rezistența dură a vechiului eșafodaj.

Dar dacă schimbările în economie și în domeniile productive se puteau face totuși mai ușor, schimbările de mentalitate pe care le reclama în esență revigorarea climatului moral ridicau probleme aproape insurmontabile. Răul mental venea de mai departe, de dincolo de 1989, iar după, fusese cultivat cu persistență.

Minciuna, calomnia, ura, dușmănia, discreditarea și batjocura, folosite eficient cu ajutorul membrilor fostului aparat de opresiune și comandă, dar și de manipulare a opiniei publice alterau grav climatul moral.

(*Ibid.*, pp. 172-173)

Nu era pentru nimeni un secret ce enorme dificultăți implicase fie și numai demararea reformei. Mii, sute de mii de oameni erau angajați în întreprinderi mamut devenite nu numai nerentabile, ci de-a dreptul păguboase,

falimentare. Privatizarea lor presupunea rezolvarea unor enorme probleme sociale. Exemplul sectorului din minerit este edificator. Era, deci, la înțelegerea unei gândiri elementare că într-un răstimp atât de scurt nu se puteau concretiza rezultate palpabile, de anvergură. În schimb, Ciorbea avea un număr considerabil de proiecte elaborate cu concursul și participarea unor factori economico-financiari externi, cu finanțare promisă și care, în perspectivă, ar fi pus în mișcare reforma cu șanse sperate de succes. Să-i fi îngrijorat pe pediști perspectiva unui succes care ar fi adus cu sine întărirea poziției lui Ciorbea și, totodată, a PNȚCD? N-ar face decât să confirme încă o dată constatarea, de atâtea ori verificată, că partidele și politicienii postdecembriști erau, și sunt, departe de interesele reale ale țării, mult mai apropiați de interesele lor.

(*Ibid*., p. 216)

Primul an ce s-a scurs la guvernare a scos la iveală realitatea penuriei de oameni pregătiți, apți politic, economic și administrativ să transpună în fapt o guvernare eficientă. Era de-acum evident că baza umană în economie și administrație este cea preluată de la regimul comunist și modelată prin tiparul iliescian. Ea se consolidase în așa măsură în cei șapte ani de la revoluție încât, în loc să fie un factor de susținere și progres pe calea reformei, era dimpotrivă o frână în calea ei. Or, este elementar: fără oameni care să transpună în viață programele și proiectele politice nu se poate realiza mare lucru.

Nu în ultimul rând, eram sceptic în privința capacității PNȚCD de a-și mobiliza proprii oameni, așa puțini câți îi avea în zona administrației, în sprijinirea unei guvernări eficiente. Lipsa specialiștilor pe domenii, dar cu deosebire superficialitatea, goana după interese imediate, luptele pentru putere, subminarea din interior de către cei penetrați în partid, toate acestea, puse față în față cu răspunderea enormă pe care o presupune o bună guvernare, ridicau justificate semne de îndoială.

(*Ibid*., p. 221)

Revenind la zilele anterioare demisiei premierului Ciorbea, se știa că în partid, în grupurile parlamentare, se agita chestiunea: ce se va întâmpla în cazul în care Ciorbea va demisiona? Sprijinitorii lui Radu Vasile, întruniți la Poiana Brașov, așa-zisul „grup de la Brașov", acreditaseră deja nominalizarea acestuia la funcția de premier. Se cunoștea totuși faptul că mulți membri de bază ai partidului erau cu totul potrivnici acestei variante. [...]

Convingerea mea este că Ion Diaconescu avea o părere preformată, sincronă cu cea a președintelui Constantinescu, de acceptare a candidaturii lui Radu Vasile.

(*Ibid*., pp. 218-220)

Culoarea unui Guvern, ca și răspunderea guvernării, se răsfrânge asupra partidului căruia îi aparține prim-ministrul. Dificultățile aproape insur-

montabile ale implementării reformei puteau prevesti vremuri grele. Se văzuse deja că la greu partenerii se dau la o parte, rămâi singur cu răspunderea. În aceste condiții, Comitetul de Conducere al PNȚCD a votat majoritar nominalizarea lui Radu Vasile ca noua sa propunere de premier. [...]

Era prima victorie notabilă obținută de Radu Vasile în partid, contrastând cu profunda dezamăgire a autenticilor țărăniști.

(*Ibid*., p. 222)

Cu toate că noul Guvern prelua, cu mici și nesemnificative schimbări, aceeași garnitură de miniștri, era deja altceva. Atmosfera generală în ședințele de Guvern condensa înfumurarea, siguranța și încrederea miniștrilor PD în atenția și solicitudinea de care se bucurau din partea prim-ministrului. Se vedea clar că deși numericește erau mai mulți, miniștrii PNȚCD, dimpreună cu partidul, erau pe loc secund. Erau primele semne văzute din interior care anunțau începutul de declin al PNȚCD. [...]

Dacă în final era vorba de o capcană întinsă țărăniștilor, singurii oponenți serioși ai neocomunismului postdecembrist, ea se va dovedi nu peste multă vreme a fi o reușită perfectă. Acceptând să-și detroneze un prim-ministru valoros, înlocuindu-l cu unul de paie, în condițiile asumării reformei politice, țărăniștii și-au săpat propria groapă.

(*Ibid*., pp. 228-229)

Un barometru de opinie

• Atacul împotriva premierului Victor Ciorbea a început atunci când popularitatea lui era mare, nefiind justificat printr-o scădere a cotei sale. A fost un atac artificial, destinat să îmbunătățească imaginea Partidului Democrat.

Pe durata mandatului său, Victor Ciorbea a avut o scădere a „plusului" (mică), însoțită de o creștere a „minusului" (mare, din cauza atacurilor care începuseră prin toamna lui 1997). După criză, „plusul" s-a prăbușit...

Tabelul 9.1

Victor Ciorbea: opinii pozitive/opinii negative (în %)

Martie 1997	Iunie 1997	Sept. 1997	Dec. 1997	Iunie 1998
52/39	50/43	45/49	40/59	17/67

• Liderii Partidului Democrat, cei care au declanșat atacul, au câștigat pe moment (pentru circa un an), dar au pierdut pe termen lung (la alegerile din 2000 aveau practic procentajul din decembrie 1997, dar poate că fără acel atac de la începutul anului 1998 ar fi fost și mai jos).

Tabelul 9.2

PD: nivel de încredere (în %)

Dec. 1997	Iunie 1998	Nov. 1998	Oct. 1999	Nov. 2000
8	14	15	6	5

• PDSR (partidul și liderii), care în decembrie 1997 era în punctul cel mai de jos al său - partidul 16%, Ion Iliescu 24% (la plus)/66% (la minus), Adrian Năstase 20%/62% -, a început de atunci să urce constant. Mai oscilant la Adrian Năstase, foarte ferm la PDSR și Ion Iliescu.

Tabelul 9.3

PDSR și liderii săi

Iunie 1998	Nov. 1998	Mai 1999	Oct. 1999	Mai 2000	Subiect
22	26	39	46	47	**PDSR** (nivel de încredere, în %)
28/60	31/58	38/56	38/50	41/52	**Ion Iliescu** (pozitiv/negativ, în %)
21/60	22/57	27/58	27/56	24/59	**Adrian Năstase** (pozitiv/negativ, în %)

Concluzia 1: *Atacul împotriva premierului Victor Ciorbea a însemnat începutul căderii CDR și ascensiunea PDSR. Ambele fenomene nu au mai putut fi stopate.*

• Cu totul alta era situația la demiterea premierului Radu Vasile, care „înjumătățise" procentajul CDR și PD și îl adusese la mai puțin de un sfert pe cel propriu – pe durata mandatului său.

Tabelul 9.4

CDR și Radu Vasile

Iunie 1998	Nov. 1998	Mai 1999	Oct. 1999	Mai 2000	Subiect
34	30	22	17	15	**CDR** (nivel de încredere, în %)
39/44	25/57	27/64	12/73	9/76	**Radu Vasile** (pozitiv/negativ, în %)

Concluzia 2: *Radu Vasile a fost demis în mod justificat, pentru că se produsese o cădere dramatică a popularității coaliției.*

• Venirea lui Mugur Isărescu la conducerea Guvernului a stopat pentru câteva luni declinul CDR. „Necuplarea" la CDR a candidaturii lui Președinție a contribuit la căderea din partea a doua a anului. De fapt, cred că decisive au fost alte evenimente: retragerea lui Emil Constantinescu din cursa prezidențială și rezultatul slab la alegerile locale (inclusiv efectul FNI).

Tabelul 9.5

CDR: nivel de încredere (în %)

Oct. 1999	Mai 2000	Nov. 2000	Subiect
17	15	7	**CDR** (nivel de încredere, în %)

(Mircea Bâzu, *Un barometru de opinie*, prezentat la dezbaterile cu tema „Guvernarea 1996-2000", Institutul de Studii Creștin Democrate, București, 28 august 2002)

9.1.2. Considerații cu privire la criza Guvernului Victor Ciorbea

Victor Ciorbea, prim-ministru (1996-1998)

Trebuie odată și odată rezolvată foarte tranșant problema din punct de vedere politic. Ori se acceptă demisia mea, care a stat în permanență la dispoziția președintelui, coaliției, CDR, partidului, ori se pune capăt acestor atacuri permanente din partea liderilor PD, care au adus deservicii deosebite Guvernului, credibilității României pe plan internațional, raporturile ei cu investitorii și cu organismele financiare internaționale.

(„Ciorbea cere coaliției să aleagă între el și PD", *Evenimentul zilei*, 25 februarie 1998; în Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.,* p. 347)

Înțeleg să-mi exercit atribuțiile constituționale până când cei care sunt dispuși să participe la această lovitură de forță și să sacrifice interesele cetățenilor, ale coaliției și ale CDR, pentru accesul cu orice preț al unora la ciolan, vor avea curajul să părăsească jocurile politicianiste și să uzeze de mijloacele constituționale pe care le au la îndemână: moțiunea de cenzură.

În consecință, până la încetarea mandatului, voi acționa astfel cum am jurat, cu toată cinstea, onestitatea și priceperea, pentru binele poporului român, care trece prin momente foarte grele. De asemenea, voi lupta până la capăt împotriva celor care doresc slăbirea CDR, forța politică aptă să scoată țara din criză.

(„Victor Ciorbea țipă la aliați", *Evenimentul zilei*, 27 martie 1998; în Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit*., p. 349)

În anul 2000, PNȚCD a rămas în afara Parlamentului, plătind total și de unul singur prețul reformelor dureroase, dar necesare pe care le-a aplicat

în condițiile dezastrului lăsat de Guvernul Văcăroiu al PDSR. Reformele au fost înfăptuite în contextul unei coaliții guvernamentale dificile, ale cărei incompatibilități au avut consecințe nefaste asupra procesului de reformă, provocând căderi de guverne și blocaje periodice ale deciziei politice în privința unor măsuri radicale, a unor reforme de sistem, a căror aplicare ar fi determinat finalizarea ireversibilă a tranziției la economia de piață și la societatea de tip european.

Blocajele decizionale ale fostei coaliții guvernamentale CDR-USD-UDMR și unele decizii eronate ale unei guvernări în care PNȚCD ajunsese să conducă doar cu numele au dat, ulterior, noilor guvernanți PSD posibilitatea să blocheze reformele încă nefinalizate. [...]

N-am știut însă să ne preocupăm de imagine, o deficiență extrem de gravă, fiindcă am ratat comunicarea cu opinia publică. Oamenii ne-ar fi înțeles și nu ar mai fi putut fi mințiți. Noi nu am mințit. Nici în țară, nici peste hotare. România are nevoie de adevăr.

(Victor Ciorbea, *op. cit.*)

Emil Constantinescu, președintele României (1996-2000)

Jurnalul Național: Care era contextul în care s-a declanșat criza politică din anul 1998?

Emil Constantinescu: Mai întâi aș vrea să fac o precizare: toate crizele pe care le-a declanșat Traian Băsescu au fost posibile din cauza unor operațiuni de manipulare prin presă. Traian Băsescu este un produs publicitar, lansat prin presă, folosindu-se de foști ofițeri acoperiți din presă și de cumpărarea presei prin publicitate oferită de ministerele pe care le-a condus sau prin Primăria Capitalei și prin șantajarea cu dosare a unor foști informatori care își construiseră autoritate în zona anticomunistă și, bineînțeles, prin prostia și inocență unor cetățeni.

Contextul și cauzele crizei provocate de Traian Băsescu veneau pe fondul unei politici de reforme extrem de curajoase și dure, întreprinse de Guvernul Ciorbea, printre care amintesc disponibilizarea, în 1997, a peste 20.000 de mineri, în cadrul reformei mineritului, care a fost un succes.

Apoi era vorba de punerea în condiții normale a raportului leu-valută, care dusese la o inflație de 157% după primele trei luni în 1997, dar care a restabilit adevărul în economie. Și era vorba și de închiderile unui număr de fabrici nerentabile. Și de o serie de acte politice din cursul anului 1997, care marcaseră devenirea României ca un actor important, ca lider regional, precum reconcilierea cu Ungaria, încheierea Tratatului cu Ucraina și lansarea primelor Trilaterale.[106]

[106] Trilateralele România-Bulgaria-Turcia și România-Bulgaria-Grecia s-au dovedit a fi extrem de oportune pentru consolidarea sprijinului Turciei, respectiv al Greciei (state membre NATO), pentru realizarea obiectivului strategic al României și Bulgariei de a adera la NATO.

Deși prețul era mare, popularitatea președintelui și a PNȚCD atingea cote foarte mari, peste 50%, în timp ce PD se prăbușea în sondaje. În plus, ceea ce era de „neacceptat" era că trei personalități din PD: Petre Roman, președintele Senatului, Adrian Severin, ministrul Afacerilor Externe, și Victor Babiuc, ministrul Apărării, colaborau foarte strâns cu președintele României, adică cu mine.

În această situație, al treilea element era declanșarea luptei împotriva corupției, în ianuarie 1997. La sfârșitul anului 1998, fusese publicat faimosul raport al CSAT, care arăta succesul campaniei anticorupție. Și Traian Băsescu trebuia să prezinte un raport, în calitate de ministru al Transporturilor, la cererea mea, privind situația flotei. Traian Băsescu a încercat însă o stratagemă penibilă, de a prezenta banii din vânzările frauduloase ca profit. I-am dat înapoi raportul și am cerut secretarului de stat să-mi dea un raport real. În mod paradoxal, acel raport real, prezentat CSAT, punea în evidență fraudele grave și încălcările legii din timpul mandatului de ministru al Transporturilor în perioadele guvernărilor de dinainte de 1996.

J.N.: Puneți dosarul „Flota" în legătură cu declanșarea crizei politice de atunci?

E.C.: La sfârșitul anului 1997, noul procuror general, domnul Moisescu, dădea în lucru dosarul „Flota". Toate aceste elemente de conjunctură explică atacul lui Traian Băsescu.

Acest al treilea motiv rămâne însă esențial. La data de 27 decembrie 1997, Traian Băsescu a acordat un interviu „Evenimentului zilei", mai exact domnului Claudiu Săftoiu, în care îl atacă violent pe prim-ministrul Victor Ciorbea, pentru că ține ședințe de Guvern „lungi și lipsite de eficiență", și spunea despre PNȚCD că este „un partid desuet".

Începe o polemică în care „lupii" PD - Traian Băsescu, Radu Berceanu și actualul purtător de cuvânt al PSD, Bogdan Niculescu Duvăz, fac turul aranjat al televiziunilor, cu reclame complet nejustificate ale Ministerului Transporturilor. Criza continuă sub o acoperire halucinantă: lipsa de reforme a Guvernului Ciorbea.

Acolo unde vedem ticăloșie e și prostie, altfel, nu înțeleg cum a putut fi preluată de către toată presa această campanie josnică a lui Traian Băsescu drept o luptă pentru reformă, când ea viza doborârea Guvernului care făcea reforme. De atunci s-a inculcat în mintea oamenilor că acesta era adevărul și s-a ajuns până la manipularea prin ofițeri acoperiți ai diasporei că nu se face reformă.

La 21 ianuarie 1998, pentru a bloca această criză, Guvernul Ciorbea și-a angajată răspunderea în fața Parlamentului, care fusese convocat în sesiune extraordinară pentru a vota tocmai legea de aprobare a Ordonanței de Urgență pentru privatizarea societăților comerciale. Actul normativ afecta

o serie de interese ale zonei de directori care încă mai aveau sisteme de căpușare în jurul acestor întreprinderi. Și aceasta este una dintre explicațiile atitudinii lui Traian Băsescu. Legea a trecut prin Parlament, dar în urma instigărilor lui Traian Băsescu, care a profitat de lipsa de prezență a lui Petre Roman în Guvern, fiind președinte al Senatului, la 1 februarie miniștrii PD și-au dat demisia. La 10 februarie 1998, Parlamentul a validat lista noilor miniștri.

J.N.: După demisia pediștilor, Guvernul a devenit unul exclusiv CDR?

E.C.: Da, exclusiv CDR. (n.n.[107]) În acea perioadă am avut o serie de întâlniri cu partidele din opoziție care amenințau că nu vor vota bugetul. Partidele din opoziție au vrut să folosească situația și amenințau cu alegeri anticipate. La 30 martie, PD a anunțat că va vota o moțiune de cenzură și în acel moment am intervenit. Am avut discuții cu toate partidele din opoziție și din Guvern, și, în final, la 30 martie, Victor Ciorbea și-a anunțat demisia în încercarea de a opri criza politică ce afecta desfășurarea reformei.

Vreau să atrag atenția asupra unui alt interes colateral al lui Traian Băsescu. Acest interes era aducerea ca prim-ministru a lui Radu Vasile, în urma propriilor manevre. Dorința lui Băsescu era să-i fie acordate puteri sporite, fiind în joc poziția de ministru însărcinat cu aplicarea acordului cu Banca Mondială. Banca Mondială a susținut reformele din România și s-au dizlocat o serie de fonduri. În acel moment Traian Băsescu dorea să obțină postul respectiv pentru a dirija și manipula aceste sume. Acest lucru s-a întâmplat, pentru că PNȚCD l-a desemnat pe Radu Vasile ca prim-ministru și, la 15 aprilie, Parlamentul a votat cu o mare majoritate noul Guvern.

(Interviu cu Emil Constantinescu, *Jurnalul Național*, 1 octombrie 2009)

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1995-2000), președintele Camerei Deputaților (1996-2000)

Caracteristica cea mai importantă a Guvernului Ciorbea era eterogenitatea sa, mulți dintre membrii săi nu se cunoșteau între ei, cu atât mai puțin erau cunoscuți de prim-ministru. [...]

Victor Ciorbea, spirit excesiv de prudent și de legalist, nu avea sentimentul că are acoperire din plin pentru a conduce acest organism. De aceea, din primele momente a apelat la conducătorii formațiunilor din coaliție, solicitând punctele lor de vedere în diverse probleme la ordinea zilei. La început, procedeul a fost primit cu satisfacție de către aceștia, care aveau astfel sentimentul că țin Guvernul sub control. Dar în scurt timp, procedeul a devenit

[107] În afara miniștrilor din partidele PNȚCD și PNL, în Guvernul Ciorbea 2 mai erau următorii miniștri agreați de CDR: Alexandru Athanasiu (PSDR), Ákos Birthalan și György Tokay (UDMR), precum și miniștrii independenți Daniel Dăianu, Ilie Șerbănescu, Andrei Pleșu, Andrei Marga, Horia Ene, Ion Victor Brukner și Ion Caramitru.

excesiv, fiind convocați pentru cele mai mici probleme și s-a creat astfel un organism nou, un fel de consiliu de coordonare politică - COCOPO. Astfel, s-a creat impresia că Guvernul Ciorbea este șovăielnic, ezitant, acționează cu întârziere, iar presa, în mare măsură, a trecut la atac. A dat verdictul că Guvernul este slab și a dezlănțuit o campanie furibundă pentru a-i face prim-ministrului și întregului Cabinet o imagine negativă. [...]

Această campanie de atacuri a avut două consecințe negative, extrem de dăunătoare pentru întreaga guvernare. Mai întâi, Guvernul a fost implicat într-o hărțuială continuă, un război de gherilă, care l-a împiedicat deseori să se ocupe de problemele majore prezentate în programul nostru de guvernare. În al doilea rând, s-a distrus, în mare măsură, și bruma de solidaritate, liantul care trebuia să existe între partenerii din coaliție.

(Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 203-204)

Remanierea de la sfârșitul lui 1997 a fost departe de a readuce liniștea necesară în cadrul Guvernului și al coaliției de la putere. Se pare că însăși modalitatea prin care s-a făcut această remaniere a constituit motivul care a nemulțumit Partidul Democrat. Cred că acesta era doar un pretext, de fapt, toate formațiunile din coaliție erau îngrijorate de scăderea popularității Guvernului, consecință a măsurilor restrictive impuse de procesul de reformă. Ca urmare a acestei situații economice grele, o serie de parteneri din coaliție, în loc să-și manifeste solidaritatea necesară învingerii dificultăților, au început să atace Guvernul, îndeosebi pe prim-ministru, aruncând toată răspundere pe seama acestuia. Primul care a dat tonul în acest sens a fost Petre Roman. Semnalul dat de Petre Roman a fost preluat de Traian Băsescu. În ședința de Guvern și în mass-media, acesta l-a atacat pe prim-ministru, cerându-i demisia. Situația devenise intolerabilă. Victor Ciorbea i-a cerut retractarea sau demisia. Băsescu a refuzat retractarea și și-a prezentat demisia. [...]

În 11 februarie 1998, s-a făcut o nouă remaniere a Guvernului, prin demisia miniștrilor PD, urmând ca acest partid să sprijine Guvernul în Parlament, fiind considerat încă partener în coaliție. [...]

Liberalii, ca să nu rămână mai prejos în acest război pentru salvarea imaginii proprii, au ieșit și ei la atac, cerând demisia premierului Ciorbea. Era clar că până la urmă se va ajunge la o schimbare de Guvern. [...]

Încă de la instalarea Cabinetului Ciorbea și pe întregul parcurs al funcționării acestui guvern, el s-a bucurat permanent de încrederea și sprijinul meu și al conducerii PNȚCD. Desigur, am avut și eu unele nemulțumiri, dar le-am rezolvat prin discuții bilaterale cu cei în cauză sau în forurile interne ale partidului. Am considerat că ar fi fost o gravă eroare să lăsăm să apară conflicte în public, căci aceasta ar fi distrus credibilitatea și imaginea întregii coaliții, deci și a PNȚCD. Din păcate, nu toți partenerii au respectat aceste reguli elementare și toate conflictele din cadrul coaliției, afișate fără

nicio reticență în fața opiniei publice, au avut darul să creeze acestei guvernări cea mai defavorabilă imagine, în ciuda unor valoroase realizări. [...]

Dacă ne-am fi solidarizat atunci întregul partid cu premierul Ciorbea, care era un reprezentant al PNȚCD și căruia i se cerea demisia, și ne-am fi retras de la guvernare odată cu el, aceasta ar fi putut duce la alegeri anticipate. Dacă prin acele alegeri am fi obținut un scor mult mai bun decât cel din 1996, am fi putut realiza un guvern monocolor sau o coaliție cu mai puțini parteneri și mai eficientă decât cea existentă. [...]

Frământat de acele gânduri, am stat de vorbă cu Ciorbea, și el a fost mulțumit de o asemenea soluție, era o ieșire a lui din scenă mult mai onorabilă. În partid, dintre cei chestionați de mine numai câțiva erau de acord cu o astfel de soluție. Chiar dacă nu o mărturiseau, am înțeles că era vorba și de o problemă personală, ei fuseseră aleși pentru un mandat de patru ani și li se cerea acum, după un an și câteva luni, să renunțe la el și să se supună altor alegeri, cu riscul de a pierde mandatul. Ei aveau convingerea că nu se va ajunge la alegeri anticipate, nimeni din actualul Parlament și nici președintele țării nu puteau agrea o asemenea soluție pe considerentul că, în conformitate cu sondajele de opinie, rezultatele alegerilor nu ar fi fost mult diferite de cele precedente. În condițiile acestea, dacă PNȚCD s-ar retrage din coaliție, se va constitui de îndată o altă coaliție formată din PDSR, PD și PNL, partide care au mai guvernat împreună și ar fi fost foarte bucuroase să scape de PNȚCD. De altfel, chiar retragerea PNȚCD din coaliție putea să fie un gest riscant. În partid, încă de la constituirea Guvernului Ciorbea, se formase un grup de sprijinitori ai lui Radu Vasile, așa-numitul „grup de la Brașov", care în situația în care poziția lui Ciorbea se clătina, luase avânt și se consolidase apreciabil. Ei ar fi fost oricând dispuși să participe la o coaliție de guvernare în frunte cu Radu Vasile sau poate chiar și fără el. Exista riscul ca această soluție să ducă la o sciziune în partid, lucru care era cel mai puțin de dorit.

Nu-mi amintesc dacă am discutat problema unor alegeri anticipate și cu președintele Emil Constantinescu, dar în mod normal el nu putea fi de acord cu această rezolvare, căci s-ar fi destrămat baza de susținere prin care a fost ales președinte.

Am discutat din nou cu Ciorbea și i-am arătat că n-am susținere în partid ca să recurg la soluția anterioară. În fața acestei situații, ca urmare a tuturor atacurilor nedrepte, Victor Ciorbea a hotărât să-și dea demisia. Eu nu i-am cerut-o niciodată, nici măcar nu i-am sugerat să demisioneze, dar în condițiile create l-am înțeles și am fost de acord cu demisia lui.

Astfel, după un an și patru luni, Guvernul Victor Ciorbea își înceta existența, Guvern caracterizat prin importante realizări, dar și prin acest șir de continue conflicte interne.

(*Ibid*., pp. 220-223)

Gavril Dejeu, ministrul de Interne (1996-1999)

Toamna și sfârșitul anului 1997 vor înteți încordarea între membrii coaliției la guvernare, mergând în final până la îndepărtarea prim-ministrului Victor Ciorbea, pe fondul unei manevre oculte în care PD a jucat rolul de vedetă.

(Gavril Dejeu, *op. cit.*, p. 210)

Cazul Valerian Stan, devenit emblematic, stăruia încă în mintea multora. Numit conducător al Corpului de control al prim-ministrului, venit din rândurile societății civile, Valerian Stan, în acțiunea sa de eliberare a unor locuințe ale Regiei Autonome „Administrația Patrimoniului Protocolului de Stat" ocupate abuziv de unii demnitari și foști demnitari, nu a făcut diferențieri pe criterii politice, propunând evacuarea și a câtorva figuri proeminente din PD. Acest fapt a stârnit protestul și revolta acestora. Au cerut imperativ demiterea lui Valerian Stan, lucrurile mergând până la amenințarea cu retragerea de la guvernare, situație în care Victor Ciorbea a fost nevoit să cedeze. L-a destituit pe Valerian Stan, măsură prin care și-a creat animozități în rândurile societății civile.

(*Ibid*. p. 230)

Ofensiva PD a început în toamna anului 1997, când Petre Roman, președintele PD, a semnat un document-avertisment în care critica punctual Guvernul, cu trimitere directă la premierul Ciorbea. Se arătau neîmplinirile guvernării, pe domenii și compartimente dar, cu deosebire, se atenționa, ba chiar se dădea un avertisment în sensul amenințării cu retragerea sprijinului PD dacă până la sfârșitul anului nu se vor remedia neajunsurile semnalate. [...]

Cu trecerea timpului, revendicările PD nu mai vizau atât Guvernul, în întregul său, ci pe prim-ministrul Victor Ciorbea. El trebuia înlăturat cu orice preț. Lovind în Ciorbea, se lovea în PNȚCD. O destabilizare, o reformare a Guvernului putea crea condițiile îndeaproape urmărite de PD pentru a-și întări poziția în Guvern și coaliție, în detrimentul PNȚCD. Încordarea căpătase un vizibil crescendo. Ea se manifesta vizibil, chiar brutal, și în ședințele de Guvern prin acuze și contre directe cu premierul.

Președintele Constantinescu, Ion Diaconescu și PNȚCD își exprimau sprijinul pentru Ciorbea. Spre sfârșitul anului tensiunea tindea spre paroxism. Bomba astfel pregătită va exploda la finele lunii decembrie 1997. Băsescu dă un interviu virulent în „Evenimentul Zilei", îl atacă frontal pe președintele Constantinescu, pe premierul Ciorbea, PNȚCD, în esență pentru că „au scăpat boii în lupta anticorupție și nu realizează reforma". Se creează astfel o situație intolerabilă: un membru al Guvernului îndreaptă atacuri perfide din interior, ceea ce depășește orice limite admisibile. I s-a cerut de către prim-ministru retractarea sau, în caz contrar, demisia. Era momen-

tul care pregătea spargerea coaliției, cel puțin la nivel de guvernare. Deși l-a împins pe Băsescu la înaintare, cel care trăgea hățurile era Petre Roman.

În final, totul s-a terminat cu ieșirea PD de la guvernare și acordarea unui termen de trei luni, până la 31 martie 1998. În acest timp, PD va acorda Guvernului sprijin parlamentar și va reveni la guvernare, cu condiția îndepărtării lui Ciorbea. În cele din urmă, poziția PD a fost urmată și de PNL. [...]

Dar care era oare explicația teribilei înverșunări împotriva lui Ciorbea și cererii necondiționate de înlăturare a lui? El era un obstacol incomod scopurilor urmărite de PD, fiind un om corect, cinstit și incoruptibil. În același timp, el era fidel PNȚCD-ului. Nu acorda PD și miniștrilor săi atenția deosebită pe care aceștia o reclamau. Deși cedase șantajului în cazul Valerian Stan, totuși se menținea pe o poziție fermă, verticală, în relațiile de guvernare. Or, PD voia să controleze guvernarea. Evident, cu Ciorbea în frunte, nu se putea. Dar dacă venea un alt țărănist? Rezultatul alegerilor nu putea fi ignorat. Algoritmul electoral impunea, oricum, tot un țărănist ca prim-ministru. Acum intervine în ecuație Radu Vasile.

(*Ibid*. pp. 212-213)

După părăsirea guvernului de către PD și ca o condiție a revenirii sale, ideea nominalizării lui Radu Vasile ca viitor prim-ministru se impunea tot mai mult la nivelul factorilor de decizie. Era perioada în care atât președintele României, cât și conducerea PNȚCD se aflau sub imperiul unei tensiuni puternice, doritori să evite destrămarea coaliției și să pună grabnic capăt crizei. [...]

A nu satisface cerințele și condițiile impuse de PD însemna a se recurge la alegeri anticipate. Ceea ce presupunea prelungirea crizei cu încă 4-5 luni. Ideea era inacceptabilă președintelui Constantinescu. Refacerea coaliției și revenirea PD la guvernare era o soluție sigură, pe când rezultatele unor alegeri anticipate pe fondul teribilei crize astfel declanșate erau incerte. Ideea de stabilitate politică și de guvernare avea prioritate în judecata președintelui. [...]

De altă parte, Constantinescu și Diaconescu erau presați de o bună parte dintre parlamentarii și membrii cu funcții importante în PNȚCD să nu cedeze în fața șantajului. Pe acest fond se apropia ziua fatidică de 31 martie, ultimul termen al ultimatumului.

Tracasat, hărțuit, umilit, părăsit în final de președinte, în seara zilei de 30 martie, într-o ședință de Guvern anume convocată, Ciorbea își prezintă demisia. Trebuie să consemnez poziția sa demnă. Pe parcursul crizei, începând cu luna ianuarie 1998, văzând că în jurul persoanei sale ca prim-ministru se catalizează toate tensiunile și că plecarea sa este condiția pusă de PD pentru liniștirea apelor, și-a oferit în mod repetat demisia. [...]

(*Ibid*., pp. 214-215)

Dan Pavel, politolog, scriitor, conferențiar universitar

După decepția NATO, a urmat unul din cele mai ciudate episoade ale guvernării coaliției, în care liderii proveniți din interiorul acesteia s-au comportat într-un mod ce punea serios sub semnul întrebării valorile în numele cărora veniseră la putere. La 22 septembrie 1997, Adrian Severin, ministrul de Externe, a acordat un interviu ziarului „Azi", [...] în care lansa una dintre cele mai senzaționale bombe politice și mediatice din istoria postcomunistă. El declara: „Faptul că acum sunt la putere mi-a oferit accesul la o serie de date și documente secrete și [...] am văzut cu ochii mei probe indiscutabile atestând că vreo doi-trei directori ai unor cotidiene de mare tiraj sunt agenți ai unor servicii secrete, că vreo doi șefi de partid celebri, și chiar prețuiți, sunt și ei agenți ai unor servicii secrete, că vreo câțiva «mari luptători pentru drepturile omului» sunt foști informatori ai Securității, că vreo câțiva «mari combatanți anticorupție» au făcut mari matrapazlâcuri..." [...]

Din punctul de vedere al Cabinetului Ciorbea, trebuie reținut faptul că până la sfârșitul anului Adrian Severin a fost obligat de către șefii săi pe linie de partid și putere executivă să demisioneze din funcția de ministru de Externe, iar în locul lui a fost numit omul de cultură Andrei Pleșu.

Prima „criză" majoră cu care s-a confruntat coaliția s-a declanșat la sfârșitul anului 1997, iar pretextul a fost criticarea miniștrilor principalului partid al coaliției, PNȚCD, de către ministrul pedist Traian Băsescu. Ministrul Transporturilor de la acea dată a criticat chiar activitatea de până atunci a Cabinetului din care făcea parte, în particular partidul prim-ministrului. În disputa dintre premier și un simplu ministru, cel din urmă a trebuit să-și dea demisia, pe 29 decembrie 1997. Așa cum aveau să o arate evenimentele ulterioare, la mijloc era mai mult decât disputa dintre premier și un subordonat. Premierul Ciorbea impusese recent un stil de conducere cu totul nou, bazat pe principii și respectarea regulilor, pe promovarea competenței și a tehnocraților, ceea ce a deranjat anumite partide, precum și grupurile de interese asociate lor. Cel mai mult a deranjat însă afirmarea sa ca om politic, amenințarea pe care o reprezenta pentru cei aflați în poziții importante.

(Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 342)

Propunerea lui Roman ca ministrul demisionar să revină în Guvern a fost considerată de prim-ministrul Ciorbea ca inacceptabilă juridic și moral. În atitudinea inflexibilă a lui Ciorbea se regăsea ceva din intransigența etică a Alianței Civice, care l-a susținut mereu, atitudine incompatibilă cu cea a partidului condus de Roman, considerat de unii un partid oportunist și cinic, un fel de „cal troian" al coaliției. [...]

Pe 14 ianuarie 1998, după o reuniune prealabilă a Consiliului său Politic, Consiliul de Coordonare Națională al PD a hotărât să retragă sprijinul premierului Ciorbea, solicitând numirea unui alt prim-ministru, formarea unui

nou Guvern, cu alt program, termenul ultimativ pentru îndeplinirea acestor solicitări fiind de 60 de zile. […]

Atitudinea lui Ciorbea a părut oscilantă celor care nu știau ce se întâmplă. Încă de la începutul crizei, dar și pe parcurs, Ciorbea și-a arătat disponibilitatea de a demisiona din funcție, deși nimeni nu i-o ceruse. Partidele coaliției, dar și președintele României și-au declarat susținerea, încurajându-l să continue reforma pe care o începuse. [...]

În declarația televizată din 17 ianuarie 1998, președintele României a afirmat că disputa dintre PD și PNȚCD nu reprezintă o criză politică reală, ci „o situație de blocaj artificială", [...] care ar fi servit unor grupuri de interese. Acestea ar fi fost alarmate de lupta împotriva corupției și a structurilor de tip mafiot, care distruseseră flota României, acționând și în domenii precum petrolul sau îngrășămintele. [...]

Deși președintele i-a chemat din nou la negocieri pe liderii coaliției, somațiile reciproce între PD și PNȚCD au continuat. Biroul Permanent Național al PD a decis să se retragă de la guvernare în cazul eșuării negocierilor, lucru care s-a întâmplat la 28/29 ianuarie. Democrații și-au retras miniștrii din Guvern, dar au promis să rămână în coaliția legislativă, pentru a susține proiectele de legi reformiste. [...]

(*Ibid.*, pp. 243-345)

După demisia miniștrilor PD, partidele Convenției au găsit alți titulari pentru completarea locurilor vacante. Aceștia au fost anunțați de premierul Ciorbea la 6 februarie 1998: ministrul Apărării Naționale - Constantin Dudu Ionescu (PNȚCD), ministrul Mediului - Romică Tomescu (PNȚCD), Departamentul Relației cu Parlamentul - Ioan Avram Mureșan (PNȚCD), ministrul Cercetării și Tehnologiei - Horia Ene (PAR), ministrul Transporturilor - Anton Ionescu (PNL).

Ieșirea PD din Cabinetul Ciorbea și din coaliția executivă – cu promisiunea de a rămâne în cea legislativă, adică de a susține (condiționat) Guvernul – a oferit o nouă șansă de afirmare politică a CDR. CDR deținea acum aproape toate posturile guvernamentale, cu excepția celor deținute de UDMR. Însă momentul de reconsolidare a pozițiilor Convenției nu a fost folosit așa cum ar fi trebuit. Dacă liderii politici ai Convenției ar fi dat dovadă de inteligență politică și pragmatism, ieșirea PD din Guvern ar fi fost împrejurarea optimă pentru a-și întări pozițiile. Au existat inițiative cu privire la posibilitatea organizării alegerilor anticipate. Ele ar fi putut aduce pentru CDR dacă nu o majoritate, cel puțin o poziție mai confortabilă pentru a duce reforma promisă mai departe.

Din considerente diverse (de la lupta pentru putere a fracțiunilor din interiorul PNȚCD, până la expertiza sau opinia celor de la Palatul Cotroceni), opțiunea anticipatelor a fost respinsă. De aceea, cu o zi înainte de remani-

ere, pe 5 februarie 1998, a fost semnat un nou protocol de funcționare a coaliției, care prevedea susținerea ei de către PD în Parlament. Se confirma ieșirea PD din coaliția executivă și intrarea sa în cea legislativă.

(*Ibid.*, p. 246)

Coaliția legislativă cu PD nu a funcționat, în ciuda promisiunilor, iar partidul lui Roman a votat alături de opoziție.

(*Ibid.*, p. 248)

Contraofensiva prim-ministrului împotriva foștilor membri pedișți ai Cabinetului nu s-a oprit aici, Ciorbea adresându-le, la 26 februarie, o scrisoare (n.n. publicată în *Evenimentul Zilei*) în care îi critica în termeni destul de duri, afirmând că PD a declanșat „operațiuni de salvare a imaginii individuale și de grup", pentru care a „consumat o cantitate de energie și imaginație surprinzătoare prin comparație cu cea investită în actul de guvernare". Premierul i-a acuzat că au reușit „erodarea încrederii de care se bucura nu numai Guvernul, ci întreaga clasă politică românească în ochii românilor și ai comunității internaționale", precum și de faptul că „prin atitudinea de vedetism politic adoptată vreme de un an" au „blocat cu adevărat reforma" și „au agravat situația țării și condiția cetățeanului român".

(*Ibid.*, p. 247)

Principalele lovituri împotriva Cabinetului Ciorbea au venit din trei direcții care făceau parte sau proveneau din CDR: gruparea țărănistă anti-Ciorbea, PNL și Palatul Cotroceni. Presiunea „exterioară" a PD nu ar fi avut niciun efect asupra poziției prim-ministrului dacă nu ar fi fost exercitată prin intermediul unor vectori „interiori" Convenției sau prin instanțe de putere suprapuse ei și de care aceasta depindea. Solidaritatea politică internă a Convenției a fost spartă probabil din cauza forței convergente a loviturilor date de fracțiunea țărănistă condusă de Radu Vasile, de deciziile luate la Cotroceni în favoarea continuării formulei lărgite a coaliției, precum și de părăsirea lui Ciorbea și a PNȚCD de către aliatul considerat cel mai de încredere, PNL.

Presiunea cea mai evidentă pentru schimbarea premierului a venit din partea lui Radu Vasile, care se bucura de sprjinul deschis al PD, ba chiar de sprijinul nedisimulat al PDSR, care vedea în el un partener politic mai mult decât acceptabil, ce ar fi putut scoate țara din criză. […]

Pe 23 martie 1998, premierul a prezentat bugetul pe anul 1998 (!). El anunțase deja că, dacă bugetul va fi respins, va demisiona. A fost ca o invitație adresată PD pentru a nu susține bugetul, în ciuda noului protocol al coaliției. PD și-a anunțat decizia de a nu sprijini în Parlament bugetul.

„Lovitura de grație" a venit din partea colegului de Guvern și prietenului politic al lui Ciorbea, Valeriu Stoica. Într-o mișcare politică neanticipată, ministrul Justiției a adresat Congresului extraordinar al PNL o scrisoare

prin care cerea rezolvarea urgentă a crizei politice, chiar cu prețul renunțării la Ciorbea. […] Dar încăpățânatul „moț" Victor Ciorbea nu s-a lăsat intimidate și i-a somat pe miniștrii PNL să se delimiteze de poziția lui Stoica. În acel moment Ciorbea, naiv, nu-și dădea seama că jocurile fuseseră făcute în altă parte. […]

Semnalul dat PNL-ului pentru încetarea sprijinului acordat premierului Ciorbea a venit dinspre Palatul Cotroceni. Președintele Constantinescu și consilierii săi au avut împreună sau separat numeroase consultări cu liderii PD, cu politicienii țărăniști din fracțiunea Radu Vasile, apoi cu liderii PNL, în legătură cu găsirea unor formule de a ieși din „criza Ciorbea". […]

După ce toate cele trei grupări și-au exercitat influența, până la urmă Ciorbea a fost nevoit să demisioneze din funcție, la 30 martie 1998. […]

La 1 aprilie 1998 („Ziua Păcălelilor"), Comitetul de Conducere al PNȚCD l-a ales pe Radu Vasile drept prim-ministru. Pe 2 aprilie, Constantinescu l-a desemnat oficial prim-ministru. Noul premier și-a anunțat lista Cabinetului pe 7 aprilie 1998, iar pe 15 aprilie Camerele reunite ale Parlamentului au validat cel de-al doilea Cabinet condus de un premier PNȚCD.

(*Ibid.*, pp. 348-350)

Ecouri în mass-media

La sfârșitul lunii decembrie 1997, Traian Băsescu, la acea vreme ministru al Transporturilor, îi acorda lui Claudiu Săftoiu, viitorul său consilier prezidențial, un interviu care va pune bazele unui scandal care a durat câteva luni și care s-a soldat cu demisia prim-ministrului de atunci, Victor Ciorbea.

„Cabinetul Ciorbea nu are cale de mijloc: ori va rămâne în cartea de istorie, ori va fi aruncat la coșul de gunoi al istoriei. [...] Asta e soarta guvernului actual. Până acum, nu am certitudinea că va rămâne în cartea de istorie", spunea Băsescu. […]

În 10 ianuarie 1998, Radu Berceanu, vicepreședinte al PD, îl ataca pe Victor Ciorbea, declarând că acesta „ar trebui să se ducă la Primărie și să se ocupe de străzi și de gunoaie". Berceanu acuza PNȚCD că vrea să guverneze singur și amenința cu retragerea de la guvernare.

În 14 ianuarie 1998, Partidul Democrat a dat un comunicat în care anunța că prețul rămânerii sale la guvernare este demisia imediată a prim-ministrului Victor Ciorbea. Încercând să dezamorseze criza în care se afla coaliția de guvernare, PNȚCD a oferit PD postul de prim-viceprim-ministru, care ar urma să se ocupe de ministerele economice și de monitorizarea reformei. PD a respins oferta.

În 22 ianuarie 1998, Biroul Permanent Național al Partidului Democrat anunța că a hotărât retragerea miniștrilor democrați din Guvern. În 4

februarie 1998, grupurile parlamentare ale PD au decis să-și retragă și secretarii de stat din Cabinetul Ciorbea.

La începutul lunii februarie 1998, miniștrii PD Victor Babiuc, Bogdan Niculescu-Duvăz, Sorin Frunzăverde și Bogdan Bujor Teodoriu au demisionat din Guvernul Ciorbea, trimițându-i acestuia o scrisoare compusă exclusiv din acuze. [...] Scrisoarea se încheia retoric: „Chiar credeți că un om - fie el și Victor Ciorbea - este mai prețios pentru țară decât o coaliție democratică?" [...]

Referitor la demisiile din Guvern ale miniștrilor democrați, Băsescu a declarat că miniștrii demisionează pentru a-i face „plăcere lui Victor Ciorbea".

În scrisoarea de răspuns pe care Victor Ciorbea a adresat-o Partidului Democrat, acesta spune referitor la Băsescu că „după ce în Guvern a lansat sloganul «niciun ban în plus pentru personalul medical, că se descurcă», s-a situat apoi mai mult decât solidar cu greva de la Sanitas". [...]

Într-un interviu din 21 martie 1998, Băsescu îl acuza pe Victor Ciorbea că „departe de a fi un om cinstit, în realitate premierul Ciorbea e un biet profitor".

În 27 martie 1998, Petre Roman declara că din punctul de vedere al Partidului Democrat protocolul de funcționare al coaliției nu mai exista. Drept urmare, spune Roman, „democrații nu se vor mai așeza la masa discuțiilor cu actualii parteneri de coaliție decât dacă se va negocia formarea unui alte formule guvernamentale, cu un alt prim-ministru".

În 30 martie 1998, Victor Ciorbea a demisionat din funcția de prim-ministru, iar Gavril Dejeu a devenit prim-ministru interimar.

(*Adevărul*, 27 octombrie 2011)

9.2. GUVERNUL RADU VASILE (1998-1999)

***Radu Vasile** (1942-2013), specialist în istoria economiei și om politic, a fost secretarul general al PNȚCD (1996-1999) și prim-ministrul României în guvernarea de coaliție CDR-USD-UDMR (1998-1999), la propunerea PNȚCD.*

A absolvit Facultatea de Istorie a Universității București în anul 1967, fiind repartizat la Muzeul Satului, de unde a plecat, prin concurs, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române. A parcurs o carieră universitară la Academia de Studii Economice din București, devenind în anul 1993 profesor universitar.

Radu Vasile, membru PNȚCD din 1990, a fost senator al României între 1992-2000, din partea PNȚCD (devenit independent din 1999, după excluderea sa din partid). În 2000, a întemeiat un partid popular lipsit de orice șansă electorală și, prin comasarea lui cu Partidul Democrat, și-a negociat apoi candidatura pe listele PD, devenind senator între 2000-2004. Din anul 2010, starea sa de sănătate s-a înrăutățit grav și a renunțat la orice apariție pe scena politică. Radu Vasile a decedat la 3 iulie 2013, slujba de înmormântare fiind oficiată la Cimitirul Bellu Catolic din București de arhiepiscopul mitropolit Ioan Robu.

În afara lucrărilor de specialitate și de memorialistică, Radu Vasile a tradus biografia Papei Ioan Paul al II-lea și un text filosofic al lui Joseph Ratzinger (Papa Benedict al XVI-lea). De asemenea, Radu Vasile a publicat două romane și un volum de poezie sub pseudonimul Radu Mischiu.

9.2.1. Opinii despre Guvernul Radu Vasile

Radu Vasile, prim-ministru (1998-1999)

În anul 1998 negocierile cu Uniunea Europeană nu începuseră, occidentalii ezitau, neștiind ce să aleagă între varianta începerii negocierilor într-un singur val cu toate țările candidate sau varianta cu două valuri.

Șansele de a intra în NATO erau îngrijorător de mici, și asta pentru că pur și simplu nu intram în „cărțile" americanilor. Acordul cu FMI nu era încheiat, fiindcă Guvernul Văcăroiu avusese grijă să spulbere orice încredere a specialiștilor occidentali de la Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială în voința României de a face reforma. Visteria Băncii Naționale

era sleită, în condițiile în care până la sfârșitul anului 1999 România trebuia să plătească datoria externă de 3 miliarde de dolari, contractată prin vânzarea obligațiunilor „Samurai" pe piața de datorii japoneză.

Sindicatele își pierduseră răbdarea, liderii lor anunțând mari manifestații de protest și greve pe termen nelimitat. Nemulțumirea socială era la apogeu, toate sectoarele bugetare cereau bani, cât mai mulți bani, bani cu nemiluita.

Iar eu trebuia să îi mulțumesc pe toți și, în același timp, să umplu visteria BNR, să închei un acord cu FMI și să declanșez privatizarea sistemului bancar. Trebuia să elimin sau cel puțin să reduc drastic găurile negre ale economiei românești, de genul Bancorex. În această bancă, pentru a o menține în viață, guvernele anterioare pompaseră miliarde de dolari, sursa lor fiind firește banii publici ai românilor. Apoi trebuia să desfășor în așa fel procesul de privatizare încât să dau un semnal credibil străinătății că în România lucrurile mergeau spre bine.

(Radu Vasile, *op. cit.*, pp. 142-143)

Și dacă numele meu apare în *Who's Who* pe anul 1999 nu e pentru că în timpul mandatului meu România a plătit datoria externă de trei miliarde de dolari, nu e pentru că Dacia, Petromidia și BRD au fost privatizate, nu e pentru că Bancorex-ul a fost desființat, nu e pentru că la Helsinki România a fost invitată să înceapă negocierile de aderare la Uniunea Europeană, nu e pentru că s-a încheiat acordul cu FMI și PSAL[108] 1 cu Banca Mondială, nu e pentru că am reușit să îl aduc pe Sfântul Părinte în România și nu e nici măcar pentru că în războiul din Kosovo Guvernul meu a oferit necondiționat sprijin NATO, ci, culmea, pentru că într-un ceas în care se părea că nimeni nu mai putea salva țara, eu am salvat-o grație unui amănunt revoltător de omenesc: am stat de vorbă cu Miron Cozma la Cozia. Sunt împliniri umane, seci și neceremonioase, care depășesc în însemnătate cele mai răsunătoare succese diplomatice, economice sau militare. Iar împlinirea mea umană față de această țară s-a numit „Pacea de la Cozia".

(*Ibid.*, p. 70)

Guvernarea din timpul mandatului meu a pus bazele creșterii economice, ale proceselor de integrare în NATO și UE, a rezolvat probleme de o acuitate și de o gravitate ieșite din comun, irepetabile, cum ar fi vârful datoriei plății externe, când România putea fi în situația de incapacitate de plată, mineriada, Bancorex, o catastrofă din punct de vedere financiar.

[108] PSAL - *Programmatic Structural Adjustment Loan*, programul pentru ajustarea structurală a sectorului privat pe baza unor împrumuturi de la Banca Mondială; programul era format din PSAL 1, în valoare de 300 de milioane USD (în două tranșe egale) și PSAL 2 de 500 de milioane USD; programul PSAL viza privatizarea și restructurarea unor bănci de stat, privatizarea unor societăți comerciale de stat, îmbunătățirea mediului de afaceri din România și dezvoltarea sectorului privat, precum și continuarea dezvoltării programelor de protecție socială pentru personalul disponibilizat.

Toate aceste lucruri nu numai că au trecut neobservate, dar nici nu au fost prezentate în mod coerent opiniei publice și ulterior au fost trecute cu vederea ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Am auzit voci din guvernarea actuală spunând că, în perioada aceea, produsul intern brut a scăzut. Dacă a scăzut produsul intern brut în aceea perioadă, orice om cu scaun la cap își dă seama că măsurile în cauză au fost extrem de dure și au determinat asemenea consecințe naturale. E ca și cum un organism care suferă de anumite insuficiențe și căruia i s-a aplicat un tratament foarte dur s-a simțit slăbit și după aceea a început să își revină. Ca urmare, creșterea economică, de altfel cum am și preconizat-o într-un interviu prin 1999, a început din trimestrul al III-lea al anului 1999.

România a fost luată în calcul de NATO, odată cu decizia luată de Guvernul pe care l-am condus, în privința intervenției în Kosovo, în 1999.

Procesul de integrare în UE a început odată cu decizia de la Helsinki, din decembrie 1999, în timpul guvernării mele.

Dacă toate acestea nu ar fi existat, România ar fi fost mult mai în urmă decât se află astăzi.

(Interviu cu Radu Vasile realizat în 2003, în *Vocile puterii*, Adriana Săftoiu, Ed. Trei, București, 2007, pp. 277-278)

Emil Constantinescu, președintele României (1996-2000)

După lunga perioadă a luptei din interiorul coaliției, s-au creat poziții foarte dure între PD și PNȚCD. Și atunci Radu Vasile a avut talentul de a netezi aceste asperități. Din acest punct de vedere, Vasile a fost persoana cea mai potrivită. Nu cred că altcineva la momentul respectiv ar fi reușit acest lucru.

Prima perioadă a acestui Cabinet a fost pozitivă și s-au construit lucruri bune. Dar exact elementul bun de la început, calitatea lui principală - capacitatea de a ține oamenii lângă el și a face partidele să lucreze unitar - exact asta s-a rupt. La început, el lucra mai mult cu miniștrii PD, ceea ce i-a făcut pe cei din PNȚCD să simtă că nu mai au un premier reprezentativ.

Apoi, nu știu ce s-a întâmplat, dar veneau la mine pe rând toate partidele din coaliție pentru a-mi cere înlocuirea lui Radu Vasile. După ce a lucrat o vreme cu ei, Radu Vasile i-a înstrăinat și pe cei din Partidul Democrat. Petre Roman a fost cel care, în două întâlniri, la Sinaia și la Azuga, a venit special la mine ca să-mi spună că nu se mai poate continua cooperarea cu Radu Vasile și mi-a cerut să fie schimbat, iar el vorbea în numele PD. După aceea, s-a acutizat relația negativă cu cei din PNȚCD, din a cărei conducere nu mai era susținut de nimeni.

(Interviu de cercetare, în Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 357)

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1995-2000), președintele Camerei Deputaților (1996-2000)

După demisia lui Victor Ciorbea, prin votul majoritar al Comitetului de Conducere al PNȚCD (42 de voturi „pentru" din cele 72 de voturi exprimate), a fost propus ca prim-ministru Radu Vasile.

Noul Guvern Radu Vasile s-a constituit la 17 aprilie 1998 și era aproape același cu cel al lui Ciorbea după ultimele remanieri, cu deosebirea că reveniseră și miniștrii PD demisionați anterior. [...]

Noul Guvern a fost bine primit de opinia publică, dar și de Parlament, care a votat cu ușurință bugetul pe 1998, așa cum fusese întocmit de Guvernul Ciorbea, fără nicio modificare.

O primă caracteristică a noului Guvern a constat în modificarea raporturilor cu liderii formațiunilor din coaliție, care constituiau baza Cabinetului, eliminându-se practic existența COCOPO. Chiar și raporturile bilaterale au avut foarte mult de suferit, treceau câteodată și trei săptămâni până să primesc un telefon de la Radu Vasile.

(Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 225-228)

Desigur, pe lângă mulțimea de evenimente cu consecințe negative petrecute în timpul guvernării Radu Vasile, au fost și unele de care prim-ministrul s-a achitat bine. În acest sens, trebuie amintite și ultimele două „mineriade", catalogate a cincea și a șasea, din ianuarie și februarie 1999 (v. cap. 8 al lucrării).

(*Ibid.*, p. 232)

Tot în cursul anului 1999, în luna mai, s-a mai petrecut un eveniment important: vizita în România a Papei Ioan Paul al II-lea. Această vizită s-a datorat îndeosebi acestui neobosit Papă pelerin, care și-a propus ca în timpul pontificatului său să colinde toate țările și regiunile planetei unde se găsesc catolici și, printre acestea, pe un loc important, se găsește și România. Se știa deja că Papa avea intenția să vină în România, când, în toamna anului 1998, Radu Vasile a făcut o vizită în Italia, cu ocazia căreia a avut o întrevedere cu Sanctitatea Sa. La întoarcerea în țară, Radu Vasile ne-a povestit în detaliu despre această întrevedere și ne-a asigurat pe toți că el l-a convins pe Papă să vină în curând în România. Probabil că a contribuit și pledoaria lui Radu Vasile în acest sens. [...]

Aceste două evenimente, ultimele „mineriade" și vizita Papei, care pot fi înregistrate la activul guvernării Radu Vasile, alături de alte realizări, n-au fost totuși de natură să schimbe în bine imaginea generală a acestei guvernări. [...]

Radu Vasile era un tip foarte comod și nu avea răbdare să poarte negocieri cu Fondul Monetar Internațional, cu Banca Mondială și cu alte instituții internaționale, iar dintre toți miniștrii țărăniști nu a găsit pe niciunul care

să-l înlocuiască în rezolvarea acestei probleme. [...] Această delegare a lui Traian Băsescu pentru negocieri nu i-a făcut nicio plăcere nici șefului direct al lui Băsescu, Petre Roman, care vedea în această colaborare un atentat la poziția sa de șef al Partidului Democrat.

(*Ibid.*, pp. 236-237)

Situația creată era analizată adesea în cercurile noastre restrânse, se punea în discuție înlocuirea lui Radu Vasile de la conducerea Guvernului, dar practic nu se luase nicio decizie. [...] Mai discutasem problema și cu ceilalți lideri ai coaliției, îndeosebi cu președintele Emil Constantinescu, și toți erau de acord cu schimbarea, dar trebuia stabilit momentul potrivit pentru a trece la acțiune.

(*Ibid.*, pp. 238-241)

Gavril Dejeu, ministrul de Interne (1996-1999)

Sub guvernarea Radu Vasile, adversarii PNȚCD și ai unei evoluții democratice în România au prins curaj. Pe plan politic, PD și PNL și-au adjudecat practic preponderența în Guvern în detrimentul PNȚCD. În planul principal, astfel cum fusese aprobat de Președinție, de CSAT și declarativ de coaliție, anume lupta necruțătoare cu fenomenul corupției, lucrurile băteau pasul pe loc sau și mai rău, dădeau semne de neputință. Din ce în ce mai mult prindea contur convingerea că cei vizați se organizează în sisteme oculte și opun o rezistență tot mai înverșunată. Deja Procuratura și Justiția dădeau semne clare de slăbiciune, urmare cărora marii granguri în ale corupției fuseseră puși în libertate, iar propunerile de trimitere în judecată au fost respinse prin NUP-uri.

Exemplul descumpănitor al abrogării textelor privitoare la bancruta frauduloasă, promovate de Valeriu Stoica, ministrul Justiției, dădea aripi și curaj derulării nestingherite a fenomenului. Trebuie să subliniez că forțele implicate în fenomenul corupției erau pur și simplu redutabile, cuprinzând zone cu mare putere politică și financiară.

(Gavril Dejeu, *op. cit.*, p. 250)

Începând cu vara lui 1998, în planul politic, al relațiilor în sânul coaliției, se va repeta într-un anume fel situația și atmosfera din toamna lui 1997: PD în linia întâi și PNL din rândul doi vor îndrepta atacuri concentrice împotriva PNȚCD, acuzându-l pe aceeași temă a nerealizării reformei, de data aceasta de către Guvernul Radu Vasile. Motorul unei asemenea atitudini era Petre Roman. El i-a trimis președintelui Constantinescu o scrisoare publică, cuprinzând critici severe la adresa Guvernului, trecând însă sub tăcere [...] faptul că și ei gestionau sectoare importante ale guvernării. Un asemenea demers făcuse și la adresa Guvernului Ciorbea. Concluzia ce se putea trage dintr-o astfel de atitudine constantă era aceea că PD profita de dificultățile inerente reformei pentru compromiterea PNȚCD și încercarea

de a-și întări poziția în coaliție, concomitent cu sustragerea de la răspundere pentru dificultățile guvernării.

(*Ibid.*, p. 252)

După mineriada din ianuarie 1999, odată ieșit din Guvern (n.n. prin demisia de onoare din 19 ianuarie 1999), m-am întors la treburile de parlamentar. [...] M-am angajat să fiu activ în Comisia juridică, inclusiv pentru a-i întinde o mână de ajutor lui Emil Popescu, președintele Comisiei. [...]

Am susținut o bătălie dură, timp de câteva săptămâni, pe tema privatizării societăților agricole. Se vădea de la o bătaie de poștă interesul menținerii sub control a unor Gospodării Agricole de Stat, cu deosebire cele din domeniul cercetării, cu suprafețe întinse de teren bun și bine dotate tehnic, în a căror conducere și gestionare erau interesați și unii parlamentari. [...]

Frământările interne pentru putere în partid, pentru supremație, acaparau tot mai mult energiile, încă din primăvara lui 1999. [...] Devenit prim-ministru, Radu Vasile încerca tot mai vădit să-și impună voința în partid. Se izbea de rezistența unui puternic grup coalizat în jurul lui Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Niculae Ionescu-Galbeni. Grupurile mânjilor veleitari urmăreau, la rândul lor pe coterii, să-și asigure terenul succesului în perspectivă. Era și o facțiune care se grupa în jurul senatorului Matei Boilă și a altor câțiva, cu precădere ardeleni, puternic nemulțumiți atât de lipsa de performanță la nivelul guvernării, cât și de derapajele de la linia principială Maniu-Coposu. [...]

Încet-încet, gruparea din jurul senatorului Matei Boilă a fost marginalizată. La o ședință a Comitetului de Conducere al PNȚCD, ea a fost dur criticată de gruparea mânjilor în care se distingeau Dudu Ionescu, Remus Opriș, Vlad Roșca, Ioan Avram Mureșan și alții. Conflictul a urmat un crescendo până la desprinderea grupului Matei Boilă, care l-a ales pe Victor Ciorbea purtător de drapel, înființând un alt partid, Alianța Națională Creștin Democrată, la 17 aprilie 1999.

(*Ibid.*, pp. 281-283)

Un factor de o deosebită importanță în degradarea situației partidului s-a manifestat în sfera exercițiului de putere, de guvernare. Ne prezentasem electoratului ca fiind forța politică incoruptibilă, cu promisiuni de îndreptare a gravelor racile de imoralitate, de fărădelege. Ne-am înfățișat ca speranța de mâine a României. Numai că, după ce ne-am văzut la conducere, am cedat tentațiilor puterii. Unii dintre oamenii noștri din funcții ministeriale sau alte funcții de decizie politic-economic-financiare au uitat de promisiuni, au lăsat lesne să se înțeleagă că nu sunt departe de cei pe care îi înlocuiseră. Dezamăgirea a fost cumplită, cu urmări tragice pentru credibilitatea și imaginea partidului.

(*Ibid.*, p. 284)

Apreciez că nominalizarea lui Radu Vasile ca prim-ministru de către partid și desemnarea lui de președintele Emil Constantinescu au fost pași greșiți, care au contribuit enorm la compromiterea guvernării CDR și a coaliției, la pierderea prestigiului și imaginii PNȚCD în fața opiniei publice, cât și la erodarea treptată a poziției președintelui țării. Acesta era, de altfel, și mesajul celor care se opuneau cu înverșunare nominalizării lui Radu Vasile.

(*Ibid.*, p. 224)

Radu Sârbu, președintele Fondului Proprietății de Stat (1998-2000)

Sunt în măsură să afirm cu toată răspunderea că în perioada Guvernului Radu Vasile s-au făcut reformele determinante pentru relansarea economiei românești începând cu anul 2000, până la criza din 2008.

În ciuda aparențelor, mandatul de prim-ministru și Guvernul condus de Radu Vasile au binemeritat față de țară mai mult decât oricare altă guvernare, tocmai pentru că au realizat niște reforme nepopulare, foarte întârziate și costisitoare din punct de vedere economic și social.

Consecințele politice le-a plătit nu numai Radu Vasile, ci și PNȚCD, care l-a susținut în demersurile sale pentru reformarea economiei românești.

(Radu Sârbu, declarație la *MEDIAFAX*, 23 iulie 2013)

Petrișor Peiu, analist economic, consilier al prim-ministrului Radu Vasile (1998-1999)

Fără îndoială că anii tulburi 1998 și 1999 au avut suficiente momente în care să se manifeste personalitatea unui politician, mai ales a unui politician care era în fruntea guvernului în acele zile complicate.

Primul lucru pe care îl asociez cu Radu Vasile este ușurința cu care a luat decizii grele, ușurința cu care a rezolvat, printr-o semnătură, cele mai mari probleme ale României de atunci. La începutul anului 1999, Vasile s-a angajat, fără să clipească, în rezolvarea crizei sociale generată de nemulțumirile uriașe pe care salariații din țară le aveau ca urmare a degradării rapide și dureroase a nivelului de trai.

Profesorul elegant de economie n-a ezitat nicio clipă să renunțe la cravată și la sacou, să-și suflece mânecile și să negocieze (uneori până la miezul nopții) săptămâni în șir cu abilii și vocalii lideri sindicali. Nu a refuzat nicio ședință în plen cu sindicatele, nu a ignorat niciun subiect, nu a închis ușa cabinetului său pentru niciun lider sindical. După trei luni de discuții tensionate, a reușit să semneze un acord tripartit cu sindicatele și patronatele, acord care a închis, pentru totdeauna, moda marilor mitinguri sindicale și moda grevelor interminabile. Semnarea acelui acord l-a prins pe Radu Vasile pe patul de spital, după ce suferise un infarct devastator. Între timp reușise să stingă și asaltul minerilor conduși de Miron Cozma asupra

Bucureștiului, încheiind și cu aceștia „Pacea de la Cozia”, care a contribuit în mod esențial la readucerea păcii sociale în țară.

De fapt, dacă mă gândesc bine, Radu Vasile a fost, înainte de toate, un negociator cum nu am mai văzut în România: atent cu interlocutorii, niciodată încruntat, niciodată cu toane, elegant în exprimare, sensibil și plăcut. Vasile avea avantajul unei minți sclipitoare, care îi permitea să înțeleagă rapid care era miezul oricărei situații și să se orienteze în consecință. Citea oamenii foarte repede și devenea, la fel de repede, empatic cu ei. Nu își ascundea emoțiile și trăirile, nu se ferea să fie „uman”. El a adus pentru prima oară, omenia în birourile îmbâcsite de aroganță și răceală de la Palatul Victoria.

Negociatorul Radu Vasile a fost cel care a închis definitiv problema falimentelor bancare prin obținerea unui compromis funcțional privind fuziunea BCR și Bancorex, compromis care a mulțumit și elitele bancare, speriate de consecințele personale pe care le-ar fi putut avea declararea falimentului, dar care a potolit și „setea de sânge” a Fondului Monetar Internațional și a Băncii Mondiale.

Negociatorul Radu Vasile a fost cel care a obținut de la FMI o derogare de la acord, care să permită preluarea S.C. Dacia Pitești de către Renault.

Negociatorul Radu Vasile a fost cel care, cu ușurință și cu zâmbete bine plasate, a reușit să rezolve, în câteva ore, complicata criză din timpul războiului din Kosovo, în care avioanele rusești forțau survolarea României fără acordul statului nostru. O cină discret aranjată cu ambasadorul rus și mult farmec personal i-au trebuit lui Vasile pentru a rezolva o criză atât de mare. Ambasadorul Valerii Keneakin, academician, un intelectual fin, orientalist de excepție, avea să-i rămână partener favorit de șah profesorului. De altfel, premierul Vasile a legat adevărate prietenii cu câțiva ambasadori. Cel mai apropiat i-a fost ambasadorul israelian Avi Millo, apoi ambasadorul britanic Christopher Crabbie, un alt partener de șah în lungi după-amieze de duminică.

Momentul culminant al prezenței externe al lui Radu Vasile l-a reprezentat întâlnirea prelungită și discretă (fără prezența consilierilor și translatorilor) cu Vladimir Putin, desfășurată în noiembrie 1999 la Kremlin. Putin, atunci premier, a preferat să-i acorde lui Vasile mai mult timp decât bolii lui Boris Elțîn. Din cabinetul în care se retrăseseră cei doi premieri, s-au auzit râsete și sute de „haraşo”, spun diplomații ruși care rămăseseră la ușă. Oricum, după acea vizită, Rusia nu a mai considerat o linie roșie aderarea României la NATO și la Uniunea Europeană. Momentul Helsinki din decembrie 1999, când României i s-a admis începerea negocierilor de aderare la UE nu ar fi fost posibil fără resursele de farmec personal ale lui Radu Vasile, care l-au convins pe încruntatul și durul Vladimir Putin să renunțe la opoziția privind integrarea noastră în blocul euroatlantic.

Și dac-ar fi numai aceste lucruri, atunci cei care l-au considerat pe Radu Vasile un om de calibru „ușor” ar trebui să-și plece ochii în pământ.

(„Radu Vasile, așa cum mi-l amintesc eu”, text realizat de Petrișor Peiu în mai 2021, la solicitarea autorilor)

9.2.2. Considerații cu privire la criza Guvernului Radu Vasile

Radu Vasile, prim-ministru (1998-1999)

Motivele care au copt decizia lui Emil Constantinescu de a mă înlătura: mai întâi a fost dorința lui de a da „o lovitură de imagine”. Sfătuitorii lui într-ale sondajelor îi atrăseseră atenția că credibilitatea lui scăzuse drastic și iremediabil. În consecință, căuta o soluție de îmbunătățire a propriei imagini. [...]

În al doilea rând, era frica lui Emil Constantinescu că voi candida în 2000 la președinția statului. [...]

În al treilea rând, întâlnirile mele cu Ion Iliescu și cele câteva declarații pe care le făcusem în presă în legătură cu Emil Constantinescu, toate au dat apă la moară bănuielilor președintelui statului. Acesta intuia că în mine nu poate afla nici supușenia lui Ion Diaconescu și nici servilismul unui Radu Sârbu. Nu eram maleabil, nu eram așa cum dorise el să fie un premier în relațiile cu președintele: un fel de om de casă fără opinie personală.

În al patrulea rând, uneltirile grupului Galbeni-Opriș. Emil Constantinescu s-a folosit de acest grup ca să-și atingă scopul, deși părerea lui despre țărăniști era deplorabilă.

Aceste patru motive au creat, încetul cu încetul, condiția prielnică hotărârii demiterii mele.

(Radu Vasile, *op. cit*., pp. 233-235)

Consecințele înlăturării mele de la putere, în decembrie 1999, prezentate într-o formă concisă, arată astfel:

1) Excluzându-mă, țărăniștii s-au lipsit de singurul om care putea să mai salveze unitatea și viitorul partidului, dovadă că în locul meu nu au mai avut pe cine să pună;

2) Acceptând ca premier un om fără culoare politică, țărăniștii au dovedit implicit că alcătuiesc un partid fără identitate politică;

3) Neavând identitate politică, țărăniștii au dispărut de pe scena politică românească la alegerile din 2000;

4) Gestul lui Emil Constantinescu de a nu mai candida la prezidențialele din 2000 a confirmat adevărul trist că în orice relație de dragoste de tip univoc, în care numai unul dă și altul primește, cel care pierde până la

urmă e cel care dă: Emil Constantinescu i-a abandonat pe țărăniști după ce făcuse ce vroise cu ei patru ani de zile. Gestul lui Constantinescu nu poate fi iertat politic, el a fost o trădare cu neputință de justificat din punct de vedere politic. Nu ai voie să întorci spatele unei Convenții care te sprijinise să ajungi președinte, indiferent de rațiunile umane și morale ce pot fi invocate în sprijinul unui asemenea gest.

Pe scurt, consecințele au fost catastrofale, atât pentru actorii loviturii de palat, cât și pentru scena politicii românești. Spun asta gândindu-mă că PNȚCD, dispărând, a lăsat neacoperită aripa creștin-democrată a spectrului politic din România.

Astăzi nu există în România niciun partid politic important a cărui ideologie să reprezinte curentul european al creștin-democrației. [...] Și indiferent că ne place sau nu, fără creștin-democrație nu se poate vorbi de un eșichier politic complet în România. Cu timpul, se va ivi un alt partid care să preia în programul său ideile democrației creștine, dar acela nu va mai fi PNȚCD. Acest partid a murit, a murit pentru totdeauna și pe veci, lucrul acesta trebuie să-l înțeleagă cei care se mai îmbată cu ideea că un partid cu tradiție ca PNȚCD va mai putea juca vreodată vreun rol în istoria României.

(*Ibid.*, pp. 255-256)

În vara lui 1999, știind că nu pot să capăt sprijinul partidului decât preluând conducerea, mi-am declarat intenția de a deveni președintele partidului. Renunțasem la toate funcțiile din partid, la cea de purtător de cuvânt al PNȚCD, pe care o deținusem cinci ani, și la cea de secretar general al partidului. Pe cea dintâi o preluase intrigantul de serviciu al partidului, Remus Opriș, iar pe cealaltă i-o transferasem în timpul mandatului de premier lui Dudu Ionescu (n.n. după două săptămâni, în ianuarie 1999, Dudu Ionescu a devenit ministru de Interne, iar poziția de secretar general interimar al PNȚCD a fost preluată de Virgil Petrescu).

În vara aceea, aflându-mă în vacanță pe litoral, m-am hotărât să-i cer expres lui Ion Diaconescu să aleagă între mine și coteria condusă de gnomul Ionescu-Galbeni și de paingul Remus Opriș. Și Diaconescu se afla pe litoral, iar vilele noastre erau despărțite doar de un gard verde. Așa că într-o zi, însoțit de câinele meu lup, am trecut gardul verde și am sunat la ușa vilei sale. Eram hotărât să-l fac să aleagă. Ori îi strivește pe cei din grupul Galbeni - Dudu Ionescu - Opriș, ori renunță la mine. Am fost primit de doamna Diaconescu, care mi-a oferit, cu tactul ei de amfitrioană grijulie, cozonac și prăjituri. A coborât curând și Ion Diaconescu. [...]

„Domnule președinte, știți că mi-am declarat candidatura la președinția PNȚCD și știți, de asemenea, reacțiile coteriei lui Galbeni. Spuneți-mi dacă aveți ceva împotrivă și mai spuneți-mi ce-i de făcut cu coteria lor."

Diaconescu părea nevolnic, dar nu era. Avea elementara viclenie a unui politician care învățase arta disimulării, știind prea bine să vorbească despre orice altceva, dar nu despre adevărul pe care îl avea în minte.

„Radule, ce mi-ai făcut? De ce a trebuit să faci o asemenea declarație? Păi eu aranjasem tot, mă retrăgeam firesc și tu veneai și mai firesc în locul meu. Dar așa ai tulburat apele. Au venit înnebuniți la mine Galbeni, Opriș și Dudu Ionescu, ca să-mi spună că Radu Vasile vrea să mă răstoarne pe mine și apoi și pe ei. Am încercat să-i liniștesc și am reușit. Nu mai fi așa de pornit pe ei, ai răbdare, lucrurile se vor rezolva de la sine. Hai, liniștește-te și tu și totul o să fie bine." Iar eu, într-un moment de slăbiciune, am cedat, neinsistând.

(*Ibid.*, pp. 238-240)

Emil Constantinescu începuse la rândul lui să tatoneze terenul în cursul unor negocieri în stil propriu, la ceas de noapte și în negura cotloanelor de la Cotroceni. Aflasem că se poartă discuții între președintele statului și liderii partidelor din arcul guvernamental, Ion Diaconescu și Petre Roman.

Senatorul liberal Radu F. Alexandru mi-a pomenit atunci de o scrisoare a lui Petre Roman către Emil Constantinescu în care îi sugerea înlocuirea mea. L-am întrebat direct pe Petre Roman și a negat. Nici până astăzi nu știu dacă o asemenea scrisoare a existat, căci niciun lider al PD-ului nu mi-a confirmat existența ei.

(*Ibid.*, p. 243)

A urmat reuniunea de la Helsinki, când invitarea României ca să înceapă negocierile de aderare (n.n. la Uniunea Europeană) a devenit un fapt împlinit. Greșeala mea a fost că nu m-am dus alături de președintele Emil Constantinescu acolo, lăsându-l doar pe el să reprezinte România. Îmi amintesc că i-am telefonat și i-am spus: „Mergeți numai dumneavoastră, domnule președinte, este bine ca felicitările să le primiți dumneavoastră. Eu doar mi-am făcut datoria și îmi ajunge". Cuvintele acestea frumoase i le-am spus cu sinceritate, dar le-am adresat cui nu trebuia. Oricum, ele veneau prea târziu. Greșeala a constat în faptul că prezența mea acolo ar fi împiedicat înțelegerea la care au ajuns, la Helsinki, Constantinescu împreună cu cei care l-au însoțit acolo în privința demiterii mele.

(*Ibid.*, p. 245)

Întors în țară de la Helsinki, Emil Constantinescu a apărut pe postul televiziunii naționale în seara zilei de 12 decembrie pentru a-l felicita pe premierul Radu Vasile pentru succesul repurtat de România la Helsinki. Am știut atunci că decizia fusese luată, căci îi recunoșteam stilul, un stil de care probabil era foarte mândru. În aceeași seară, am fost sunat de Ion Diaconescu, care îmi cerea ca a doua zi dimineața să fiu la Guvern spre a-mi comunica ceva important. După infarct, înnoptam numai la Snagov, având

nevoie de mediu natural și exerciții fizice pentru a mă întreține fizic. I-am spus lui Diaconescu că mai devreme de ora 13.00 nu pot fi la Guvern, așa că îl aștept la ora aceea.

În dimineața zilei de luni 13 decembrie, Diaconescu a venit la Guvern la ora 11.00, s-a agitat ce s-a agitat pe culoare în așteptarea mea și a plecat. Atât el, în curtea Guvernului, cât și Remus Opriș, la Camera Deputaților, au declarat televiziunii că premierul Radu Vasile a refuzat să-l primească pe președintele partidului.

Am sosit la ora 13.00 la Guvern. Era o zi noroasă, cu urme de zăpadă pe spațiile verzi. Ajuns la Guvern, am fost înștiințat de consilieri că miniștrii țărăniști începuseră să-și depună demisiile la Cotroceni. Sunt încredințat că președintele Constantinescu jubilează și astăzi de mândrie, amintindu-și de câtă ingeniozitate a putut da dovadă mintea lui de eminență cenușie atunci când a scornit această metode inedită de a mă mazili. Din păcate pentru el, asemenea procedură nu e prevăzută de niciun act normativ, cu atât mai puțin de Constituție. Dar un președinte care încălcase de la bun început Constituția, atunci când îl desemnase ca premier pe Victor Ciorbea, nu se putea împiedica de un fleac de scrupul moral sau de o piedică precum Constituția când era vorba să-l înlăture pe un alt prim-ministru.

Miniștrii țărăniști și-au depus cu toții demisia la Cotroceni, la Palatul Victoria sosind fax-uri cu copiile acestora. Singurul care mi-a înmânat demisia în original a fost Dudu Ionescu. „Radule, asta e! Îmi pare rău!" „Nu mi-o lăsa mie, du-o la Secretariatul General al Guvernului", i-am spus și așa m-am despărțit de un om despre care crezusem că e altfel decât Remus Opriș.

Puțin după ora 13.00 m-a sunat Diaconescu, dându-mi un ultimatum: îmi cerea să-mi dau demisia și să vin la sediul partidului ca să dau explicații în cadrul Biroului de Conducere, Coordonare și Control. BCCC era format din 12 persoane, iar în aceea zi se adunaseră doar vreo șase dintre ei: Ion Diaconescu, Ionescu-Galbeni, Remus Opriș, Mircea Ciumara, Ulm Spineanu și Gabriel Țepelea. Ceilalți lipseau. I-am spus că nu vin în fața unui „tribunal al poporului" alcătuit din șase oameni.

La ora 16.00, șeful de cabinet al lui Emil Constantinescu a sunat la cabinetul meu, anunțând că toți miniștrii țărăniști își depuseseră demisia. Nicio vorbă de miniștrii liberali sau pediști. [...] Și am încercat în acea zi, ca și în cele următoare, să reacționez la măsura abuzivă a unui președinte care își făcuse un obicei din a încălca Constituția, contracarându-l numai cu metode constituționale. Fiind la Guvern, l-am chemat pe secretarul general al Guvernului, Radu Stroe, și i-am cerut să facă formele legale de demitere a miniștrilor țărăniști, urmând să numesc în scurt timp noi titulari ai portofoliilor ministeriale. Am primit un refuz franc, de parcă Radu Stroe nu vorbea cu șeful lui, ci cu umbra lui. Atunci mi-am dat seama că Valeriu Stoica era acolo unde trebuia să fie, de partea învingătorului. L-am sunat și mi-a con-

firmat bănuiala: liberalii se ghidau după decizia țărăniștilor, prezentându-și la rândul lor demisia la Cotroceni.

Am decis să fac ultimul pas pe care îl mai puteam face. I-am sunat pe liderii partidelor de opoziție, cerându-le părerea în privința completării Guvernului cu miniștri aparținând acestor partide. Teodor Meleșcanu a răspuns afirmativ la această propunere, Ion Iliescu a fost foarte evaziv.

Alexandru Athanasiu mi-a spus că nu își va da în niciun caz demisia, dar că pur și simplu nu știe ce să facă. Peste puțin și-a dat demisia și a preluat atribuțiile de premier interimar! Béla Markó a fost neutru, și pe bună dreptate. Cu pediștii nu am putut lua legătura. Aveam să aflu mai târziu că se izolaseră în biroul lui Petre Roman, urmărind derularea evenimentelor. Totuși, niciunul dintre miniștrii pediști nu și-a dat demisia, nici măcar după ce mi-am dat-o eu. Mai târziu am aflat că la acea propunere a Cotroceniului ca miniștrii pediști să-și dea demisia, Traian Băsescu a exclamat nervos: „Nici de-al dracului nu-mi dau demisia doar pentru că așa vrea Constantinescu!"

(*Ibid.*, pp. 246-249)

La ora 18.00, am fost convocat iar la BCCC. Se strânseseră acolo și alte persoane interesate: miniștri țărăniști, deputați și senatori. Iar printre ei, ca să vezi câtă recunoștință poate încăpea în sufletul unor români, se numărau oameni pe care îi ajutasem direct, de exemplu constănțenii Jianu Nicolae și Tănase Barde. Toți cei adunați acolo fierbeau de dorința de a mă vedea demis, toți îl înfierau cu aprindere pe Radu Vasile, aceiași oameni care, cu 24 de ore mai înainte, nu îndrăzneau să deschidă gura în fața mea.

În seara zilei de 13 decembrie am ieșit pe postul național și am declarat că avem de-a face cu o lovitură de forță, neconstituțională și nedemocratică, o măsură abuzivă fără temei legal.

Peste câteva ore, președintele a apărut la televiziune declarând că m-a revocat din funcție și că îl numește ca premier interimar pe Alexandru Athanasiu. Subtilă mișcare, numai că eu nu-mi dădeam demisia. Pur și simplu nu mi-o dădeam. Ce mijloace constituționale are un președinte pentru a-l convinge pe un premier să-și dea totuși demisia? Nici unul. Rămâneau prin urmare celelalte mijloace, cele neconvenționale: înduplecarea prin presiune sau cumpărarea prin oferire de avantaje compensatorii. [...]

Miniștrii țărăniști demisionari și-au justificat în ochii lumii gestul de a-și da demisia. Ministrul Culturii, Ion Caramitru, a afirmat că nu poate lucra cu un prim-ministru căruia nu-i înțelege scrisul de mână, iar ministrul Integrării Europene, Alexandru Herlea, cel care făcuse figurație la Consiliul Europei și nu contribuise cu nimic la crearea unui curent de opinie favorabil României la Bruxelles, a declarat că îl evitam și că niciodată nu avusese prilejul să vorbească cu mine.

A doua zi am fost la Guvern. Începea o nouă zi de muncă pentru un premier fără Guvern care nu vroia însă să-și dea demisia. Nu din ambiție, nu pentru că nu vroiam să renunț la putere, ci pentru că doar așa puteam reacționa legal la o lovitură de forță fără bază legală. Era dreptul meu legal, iar președintele Emil Constantinescu nu avea ce face. Intrând în cabinetul meu, am observat că toate ghivecele cu flori pe care le adunasem și le îngrijisem în timpul mandatului dispăruseră. Erau multe și frumoase și mă simțeam bine privindu-le. Dispariția lor m-a durut mai mult decât orice altă presiune.

(*Ibid.*, pp. 249-250)

Marți, 14 decembrie 1999, la ora 11.00, sunt înștiințat că BCCC se întrunise din nou în aceea dimineață, hotărând demiterea mea din funcția de secretar general al PNȚCD și excluderea mea din rândul membrilor de partid. Așadar, durase două zile, duminică președintele își lăuda premierul, iar acum, marți, nu mai eram nici măcar un simplu membru al unui partid în care intrasem printre primii. Am părăsit definitiv Guvernul. Dar demisia nu mi-o dădusem.

În ziua de 15 decembrie, un grup de parlamentari, în marea lor majoritate cei care participaseră la aceea întrunire ce purta în mod impropriu numele de „grupul de la Brașov", au căutat să mă convingă să mă duc la BCCC ca să îndrept lucrurile și să ajung la un compromis cu Ion Diaconescu. Am refuzat, nu mai aveam ce să caut în acel loc. În schimb, am acceptat să-l sun pe Diaconescu, despre care, chiar și atunci, credeam în continuare că fusese doar o păpușă în mâinile lui Emil Constantinescu. Aveam să aflu că nu fusese o păpușă, ci unul din inițiatorii demiterii mele. „Domnule președinte, vreau să ajungem la o soluție onorabilă în folosul partidului. Nu înțeleg de ce m-ați demis din funcția de secretar general și de ce m-ați dat afară din partid." „Domnule Radu Vasile, putem să ne înțelegem dacă îți dai demisia. Te repunem în funcția de secretar general, ba chiar îți oferim și președinția Senatului, căci Petre Roman a anunțat că ți-o cedează, trecând la Ministerul de Externe. Sunteți de acord?" Am încuviințat. I-am cerut lui Diaconescu să-mi trimită prin fax o hârtie cu aceste asigurări. Mi-a trimis hârtia, m-am uitat la ea cu privirea pe care o aveau domnitorii români când primeau firmanul de mazilire de la Poarta Otomană, și am scris pe ea:

„Îmi dau demisia:

1) dacă o persoană neutră din partid dă un comunicat la televiziune prin care declară că s-a ajuns la o soluție amiabilă între Radu Vasile și PNȚCD;

2) dacă păstrez funcția de secretar general;

3) dacă primesc funcția de președinte al Senatului".

Am trimis hârtia și am primit-o înapoi semnată de Ion Diaconescu. Dar nu după mult timp am fost anunțat că înțelegerea a căzut. Semnătura lui

Diaconescu nu mai conta. De parcă ar fi contat vreodată! Așa că nu mi-am dat demisia nici în acea zi. [...]

În ziua de joi, 16 decembrie, l-am însărcinat pe Petrișor Peiu să poarte negocieri cu purtătorul de cuvânt al președinției, Răsvan Popescu, în vederea încheierii unei înțelegeri la capătul căreia să-mi dau demisia. Nimic din punctele acelei înțelegeri nu a fost respectat, cu excepția unuia, cel legat de demisia mea. În toată ziua aceea am fost cel mai singur prim-ministru din lume. Telefonul amuțise, nimeni nu mă căuta, nimeni nu vroia să mă vadă. Eram ca un paria în dizgrația tuturor. [...]

Vineri, 17 decembrie, la prânz, mi-am semnat demisia. I-am înmânat-o lui Petrișor Peiu spre a o duce la Cotroceni. Când s-a întors de acolo, consilierul meu avea lacrimi în ochi. Nu se obosise nimeni să-l întâmpine, nici măcar omologul lui prezidențial, domnul Mugur Ciuvică. Sosise într-un târziu un anume Teleagă, un personaj fără importanță în ierarhia Curții de la Cotroceni. Mă urau prea mult spre a mai face efortul de a mai respecta protocolul. Era vineri, iarăși vineri. Îmi începusem mandatul într-o zi de vineri și îl terminam tot într-o zi de vineri.

(*Ibid.*, p. 253)

De îndată ce a scăpat de mine, președintele Emil Constantinescu a căutat, ca de obicei, să-și impună favoritul în scaunul de premier: Radu Sârbu. Dar oricât de lipsiți de scrupule erau cei din grupul Galbeni-Opriș, o asemenea soluție nu putea fi acceptată.

(*Ibid.*, p. 257)

Refuzat de țărăniști în dorința lui de a-l numi pe Radu Sârbu premier, Emil Constantinescu a căutat o altă variantă. E nespus de revoltător să vezi cum un președinte își alegea premierul, iar țărăniștii se mulțumeau să zică da sau nu, ca un sfat al bătrânilor prea debilitați în substanța lor volitivă pentru a mai putea singuri să indice pe cineva. Câtă inerție și pasivitate pentru niște oameni de al căror nume se legaseră atâtea speranțe în 1996!

Când președintele Constantinescu i-a convocat la Cotroceni pe liderii partidelor din arcul guvernamental, cei care mai nutreau speranțe ascunse că vor fi premieri au fost Alexandru Athanasiu și Valeriu Stoica. Primul însă era prea șters și inexpresiv pentru o asemenea funcție, iar al doilea, fiind liberal, nu era dorit nici de PNȚCD, și nici de PD. [...]

Soluția găsită la țanc de Emil Constantinescu a fost Mugur Isărescu. Atunci, de la Cotroceni, președintele Constantinescu l-a sunat pe Isărescu și i-a propus funcția de prim-ministru. Dar Mugur Isărescu nu și-a dat acordul imediat, ci numai după consultări cu opoziția.

(*Ibid.*, pp. 259-260)

Întors pe băncile Parlamentului, am început să mă gândesc la eventualitatea înființării unui nou partid, prin atragerea în el a tuturor parlamenta-

rilor țărăniști care intuiau că PNȚCD își trăiește ultimile zile. Împreună cu cei 10 parlamentari țărăniști din „grupul de la Brașov", Sorin Lepșa, Bogdan Ionescu, Dorin Dîrstaru, Florin Tudose și alții, am decis înființarea unui partid modern, de factură creștin-democrată, Partidul Popular Român. Am elaborat repede un program ideologic de dreapta, axat pe principalele repere ale doctrinei creștin-democrate: ordine, patrie, familie, credință, securitate națională etc. Soluția cea mai rapidă era închegarea partidului în jurul unei mișcări politice deja existente. Am început negocierile cu Partidul Dreapta Românească, o grupare politică naționalistă condusă de Cornel Brahaș. În februarie 2000, am depus actele la tribunal, au urmat lungi tergiversări și contestații juridice, dar până la urmă, am reușit să înregistrăm partidul. Peste puțin timp a avut loc Congresul de constituire al partidului la World Trade Center, unde au fost prezenți ambasadori de anvergură, precum cei ai Rusiei și Israelului, și câțiva oameni politici români cu care mai păstrasem legătura. Unul dintre ei a fost chiar Traian Băsescu, al cărui discurs a fost singurul de apreciere a prestației Guvernului Radu Vasile pe care îl auzeam de la demiterea mea. Congresul a fost o reușită, începutul fiind de bun augur pentru acest nou partid.

La alegerile locale din anul 2000 am obținut, fără nicio campanie electorală, 0,9% din voturi. Prea puțin, dar era imens pentru un partid nou înființat. În București, am retras candidatul nostru și ne-am declarat sprijinul pentru candidatul PD-ului, Traian Băsescu.

În pregătirea alegerilor parlamentare am purtat negocieri cu felurite partide. Aveam de ales între a rămâne în luptă de unii singuri și a pierde sau de a accepta fuziunea cu un partid parlamentar, sperând în obținerea unor locuri eligibile. Am purtat negocieri cu Partidul Național Român al lui Măgureanu și cu PUNR-ul lui Valeriu Tabără, în vederea formării unui singur partid. De fiecare dată negocierile au intrat în impas. Eu țineam ca noul partid să poarte în titulatura lui termenul „popular", pentru a indica identitatea doctrinară a partidului cu mișcările creștin-democrate din Europa. Știam că un partid fără identitate moare și că identitatea lui începe cu numele și cu doctrina lui. Nu m-am făcut înțeles. Iar deosebirile de păreri s-au accentuat odată cu alegerea persoanei ce urma să candideze la funcția de președinte al statului. Au fost făcute propuneri halucinante pentru această funcție, de pildă omul de spectacol televizat Florin Călinescu, iar mai târziu fostul lider studențesc și actualul om de afaceri Marian Munteanu.

Momentul în care mi-am dat seama că nu se va alege nimic din fuzionarea acestor partide a fost cel în care am abordat problema procentelor pe listele electorale. Am renunțat, parcă discutam între surzi.

Nu-mi mai rămânea decât să-i conving pe colegi să mergem singuri în alegeri, cu riscul de a sucomba. Nu am reușit însă. Toți voiau un loc în Parlament, ceea ce nu se putea obține decât prin fuzionarea cu un partid parlamentar.

În consecință, m-am orientat către partidele mari. Am discutat cu Valeriu Stoica, în eventualitatea unei înglobări a Partidului Popular de către Partidul Liberal, liderul liberal, versatil și alunecos, promițându-mi că va pune problema în biroul lor de conducere și că mă va anunța îndată ce se va lua o hotărâre. Nu a făcut-o, așa că într-un final l-am sunat eu. Mi-a spus că propunerea mea fusese respinsă în birou de gruparea lui Călin Popescu-Tăriceanu și Dinu Patriciu. Mai târziu, întâlnindu-mă cu Patriciu, l-am întrebat de ce s-a opus fuziunii. Patriciu a ridicat mirat din sprâncene, spunându-mi că niciodată Valeriu Stoica nu pusese o asemenea problemă în biroul lor de conducere. Același lucru mi l-a spus și Radu F. Alexandru. Versatil, foarte versatil, acest Valeriu Stoica!

În fine, am discutat cu Traian Băsescu. Omul acesta, de care mă leagă o prietenie ce depășește circumstanțele politice, a acceptat ceea ce toți ceilalți nu erau dispuși să accepte, oferindu-mi două locuri eligibile și un al treilea nesigur pe listele Partidului Democrat. În felul acesta, Partidul Popular Român a fuzionat cu PD, iar eu am ajuns senator PD și Sorin Lepșa deputat PD.

(*Ibid.*, pp. 264-265)

Radu Vasile în dialog cu Adriana Săftoiu. A.S.: Nu credeți că ați greșit ca prim-ministru?

R.V.: Categoric că am greșit. Din păcate, nu există o școală pentru prim-miniștri. Din fericire pentru mine, sunt poate printre puținii care au învățat din ce s-a întâmplat atunci și, mai ales, din ce s-a întâmplat după. Eu nu am avut un grup de consilieri care să mă consilieze în situații de criză. În situații bune, îi găseam, conform vorbei: „Succesul are o mie de părinți, înfrângerea e orfană". Când criza era pe punctul de declanșare, niciunul nu a venit cu o soluție, lucru valabil și pentru grupul de la Brașov. În loc să ia atitudine publică, fermă, precisă, categorică, n-au făcut nimic. Așa că am rămas singur.

A.S.: Ce nu ați mai face?

R.V.: În primul rând, nu aș mai accepta funcția dacă nu aș avea puterea în condiții democratice. Să fiu președintele partidului care mă desemnează în funcție. Nu poți fi prim-ministru fără să fii președintele partidului, mai ales într-o țară ca România și mai ales într-un partid ca PNȚCD, unde fiecare om este un centru de putere. Eu eram prim-ministru, dar președintele partidului era în altă parte, cu alte influențe. În al doilea rând, nu aș accepta dacă în anumite puncte cheie nu ar fi oamenii mei, oameni declarați ai mei, pe care i-aș lua de mână și i-aș pune acolo.

În al treilea rând, aș crea un minister al informațiilor.

(Adriana Săftoiu, *Vocile puterii*,
Ed. Trei, București, 2007, pp. 280-281)

A.S.: V-ați demotivat foarte repede. Asta a fost senzația mea și probabil de aici și imaginea de *je m'en fiche* de care erați suspectat.

R.V.: Mânați din spate de Emil Constantinescu, care avea propria lui politică, inclusiv în economie, mi-am dat seama repede că nu mai am cu cine continua și că, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi produs mișcarea din decembrie 1999. Și, într-adevăr, am înregistrat o demotivare. Am simțit că am muncit degeaba, că m-am străduit degeaba, nu mai vorbesc de infarct, ca să nu se spună că îmi plâng soarta. Toate astea sunt inutile, atât timp cât cei care ar trebui să susțină ceea ce s-a făcut în perioada aceea își urmăresc doar scopul propriu, personal și care, adeseori, s-a dovedit atât de meschin.

Întotdeauna am subliniat într-o manieră ironică filozofia baladei Miorița, m-am comportat asijderea ciobănașului care știa că va fi omorât și, în loc să se apere, își lua rămas bun de la cei din jur și își săpa singur groapa. Alegoric, așa s-a întâmplat și cu mine. Știam că urma ca Emil Constantinescu să își pună în aplicare planul și am renunțat, am stins toate motoarele și am mers în virtutea inerției.

(*Ibid.*, p. 289)

Emil Constantinescu, președintele României (1996-2000)

Motivul schimbării (n.n. a prim-ministrului Radu Vasile), care se vroia rapidă, a fost necesitatea unui prim-ministru capabil să gestioneze primul an de negocieri cu Uniunea Europeană. Era vorba de un proces tehnic, important, și era clar că Radu Vasile nu era prim-ministrul indicat, pentru că nu era considerat un partener serios practic de nimeni.

S-a mai creat și o urgență, pentru că, pe 7 ianuarie 2000, urma ca președintele Comisiei Europene, Romano Prodi[109], să facă o vizită în România. Pe de altă parte, tocmai atunci se schimba Președinția Uniunii Europene, care aparținea Portugaliei, țară care ne era extrem de favorabilă, trebuia să începem primul an foarte tare, dar pentru aceasta trebuia găsit un prim-ministru competent.

(Interviu de cercetare, în Pavel, Huiu, *op. cit.,* p. 371)

Emil Constantinescu în dialog cu Christian Mititelu.

C.M.: Aș vrea să-l întreb pe domnul președinte Constantinescu, de ce a fost, de ce ați considerat dvs. că era necesară schimbarea premierului?

E.C.: Un președinte trebuie să fie și un observator, și un analist atent al realității interne și externe, și este obligat prin Constituție să vegheze la autoritatea instituțiilor statului și la buna lor funcționare. În același timp, președintele trebuie să fie atent la opinia societății. Problema schimbării

[109] Romano Antonio Prodi - om politic de centru-stânga, poreclit „Il Professore" datorită carierei sale academice în domeniul economic; prim-ministrul Italiei (1996-1998 și 2006-2008), președintele Comisiei Europene (1999-2004).

Guvernului poate să fie pusă în termenii realității politice și în termeni juridici.

Toate discuțiile s-au concentrat pe aspecte juridice, vizând o așa-zisă neconstituționalitate, uitându-se aspectele de fond. Hai să enumerăm aspectele de fond, adică aspectele politice. Toată lumea era de acord că Guvernul trebuie schimbat. Sindicatele cereau schimbarea Guvernului. Societatea civilă cerea schimbarea Guvernului. Oamenii de afaceri cereau și ei schimbarea Guvernului Vasile. Partidele de opoziție au cerut ferm schimbarea Guvernului și, în sfârșit, partidele din majoritatea parlamentară, toate, fără excepție, au cerut schimbarea prim-ministrului. Și, în final, s-a ajuns și la o situație extremă în care membri ai Guvernului cereau schimbarea prim-ministrului. Deci, în acel moment cineva trebuia să acționeze. Și cine trebuia să acționeze? Cine este abilitat prin Constituție. Iar cel abilitat să acționeze este președintele României.

C.M.: Ați spus că era nevoie de această schimbare de Guvern, că se cerea acest lucru, dar, până la urmă, era vorba de schimbarea premierului. [...]

E.C.: Nu numai. Am făcut propuneri pentru un nou premier și o altă structură de Guvern. Votul de ieri din Parlament, care s-a soldat cu o majoritate zdrobitoare în favoarea noului premier și a noii structuri a Guvernului (305 la 35), arată că parlamentarii din majoritatea guvernamentală, din opoziție, independenți, au optat pentru această formulă și aproape toate ecourile pe plan intern și internațional au fost pozitive. [...]

(Din emisiunea *Știrea zilei*, Răzvan Dumitrescu, realizator, TVR 1, 22 decembrie 1999)

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1995-2000), președintele Camerei Deputaților (1996-2000)

Ultimele mineriade și vizita Papei, care pot fi înregistrate la activul guvernării Radu Vasile alături de alte realizări, n-au fost totuși de natură să schimbe în bine imaginea generală a acestei guvernări. Nici raporturile cu președintele țării, nici cele cu partenerii din coaliție, dar mai ales cele din interiorul partidului nu erau de natură să genereze un climat de stabilitate și încredere în Guvern. Ca urmare, forțele din opoziție încurajate de această situație atacau din plin și sondajele de opinie consemnau o scădere alarmantă a popularității Guvernului.

Situația cea mai gravă se înregistra în interiorul partidului, unde se instalase o tensiune evidentă între premier și conducerea partidului și, mai grav, între premier și miniștrii țărăniști. Ca o confirmare a acestei stări de lucruri, Radu Vasile, căruia nu-i făceau nicio plăcere negocierile cu Fondul Monetar Internațional, cu Banca Mondială și cu alte instituții internaționale, a delegat, fără să consulte conducerea partidului, pe Traian Băsescu,

ministru al Transporturilor și membru marcant în conducerea Partidului Democrat, să poarte aceste negocieri în locul său. [...]

Traian Băsescu, în calitate de ministru al Transporturilor, nu avea nicio legătură directă cu cele două instituții, dar adevărul consta în faptul că era încă de pe atunci în strânsă prietenie cu Radu Vasile. [...]

Situația creată era analizată adesea în cercurile noastre restrânse, se punea în discuție înlocuirea lui Radu Vasile de la conducerea Guvernului, dar practic nu se luase nicio decizie și cred că motivul principal pentru lipsa de hotărâre consta în faptul că nu se putea cădea de acord pentru un înlocuitor al său la conducerea Guvernului. [...]

La sfârșitul lunii iulie sau începutul lui august 1999 mă găseam pentru câteva zile în concediu la mare. Ascultând jurnalul de seară de la televizor am luat act cu stupefacție de o declarație a lui Radu Vasile care suna cam așa: „Am aruncat mănușa! Din acest moment nu mai înțeleg să conduc Guvernul și să mă prezint la viitoarele alegeri decât din postura de președinte al partidului!" Semăna cu un ultimatum dat în special mie care, ca președinte al partidului, eram direct vizat. Nu îmi venea să cred și, de aceea, am hotărât să aștept până dimineața să văd cum este prezentată declarația în mass-media. Dar nu era nicio confuzie, înțelesul declarației era același.

L-am sunat pe Radu Vasile la telefon și i-am cerut explicații. Mi-a răspuns, așa cum mă așteptam, că este o răstălmăcire a declarațiilor lui din partea presei, că nici gând de așa ceva, că peste o zi, două, vine el la mare și va lămuri cu mine întreaga problemă. [...]

Peste două zile a venit Radu Vasile și am avut o lungă discuție. El mi-a mărturisit, ceea ce știam, că dorește să candideze la președinția partidului, dar acest lucru numai după ce mă voi retrage eu, iar el în niciun caz nu-mi cere mie să mă retrag nici acum, nici la Congresul următor. Că a făcut și va mai face declarații rectificatoare în acest sens. I-am reproșat că prin atitudinea lui a creat un puternic curent de opoziție în partid și în întreaga coaliție. [...]

Eu m-am comportat corect, niciodată nu am făcut declarații împotriva lui sau a Guvernului, în general. Aceasta nu însemna că eram totdeauna mulțumit de cum s-au desfășurat lucrurile. Dar am fost permanent preocupat de a asigura unitatea și coeziunea partidului și a coaliției, căci numai așa se poate realiza o guvernare eficientă.

În ceea ce privește poziția mea, în niciun caz nu voi mai candida pentru un alt mandat la președinția partidului. Am acceptat la Congresul din ianuarie 1996 să preiau președinția PNȚCD la cererea celorlalți colegi din conducere, tocmai pentru a asigura unitatea partidului. Acum am trecut de 80 de ani și în niciun caz nu aș mai putea accepta o asemenea sarcină. [...]

Conducerea PNȚCD, constatând că Legea partidelor acorda un an de zile timp în care trebuie să aibă loc un Congres al unui partid după epuiza-

rea mandatului său, a decis ca în ianuarie 2000 să aibă loc doar o Delegație Permanentă, care să voteze un nou Statut și să aleagă forurile partidului (n.n. mai puțin președintele), iar Congresul ordinar, care să aleagă președintele, să se desfășoare în decembrie 2000 sau ianuarie 2001.

S-ar fi putut spune că aparent criza din partid fusese depășită. În realitate, pozițiile erau ireconciliabile, scandalul mocnea și aștepta un moment prielnic să iasă la suprafață. Îndeosebi, atât în cercurile PNȚCD, cât și în cercurile coaliției de guvernare, se insista mereu că premierul este o persoană superficială și nu poate face față marilor probleme care ne stăteau în cale în anul 2000. Aceste importante probleme necesitau un Guvern puternic, credibil și pe plan intern și pe plan extern. În general, mai discutasem problema cu ceilalți lideri ai coaliției, îndeosebi cu Emil Constantinescu, și toți erau de acord, dar trebuia stabilit momentul potrivit pentru a trece la acțiune.

În ceea ce privește persoana noului premier, președintele țării Emil Constantinescu, în discuțiile cu mine, insista pentru Radu Sârbu ca succesor, iar grupul lui Ionescu-Galbeni nu accepta această soluție, propunând pe Mircea Ciumara sau, ca alternativă, pe Dudu Ionescu ori Ulm Spineanu.

(Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 237-241)

Împreună cu președintele Emil Constantinescu am luat decizia ca schimbarea de Guvern să se facă în zilele care separau Conferința de la Helsinki a Consiliului European (10-11 decembrie 1999) de vacanța de Crăciun, iar până atunci să nu se întreprindă nicio acțiune care ar fi putut acredita ideea că ne găsim într-o criză politică. În același timp, au avut loc câteva contacte discrete cu liderii coaliției care, în unanimitate, au subscris la hotărârea de a face schimbarea în perioada respectivă.

Conferința de la Helsinki s-a terminat cu un succes deplin pentru România, care a fost admisă să înceapă negocierile de aderare la Uniunea Europeană, fără niciun fel de condiții. Era o încununare a liniei politice inițiate de PNȚCD, care încă de la reapariția sa pe scena politică a țării a luptat cu hotărâre pentru integrarea României în Uniunea Europeană și aderarea la NATO. Țara nu îndeplinea condițiile economice pentru a fi admisă în această familie occidentală, dar le îndeplinea pe cele politice, prin prezența la cârma țării a PNȚCD. Deschiderea negocierilor de aderare la UE era doar un început, pentru finalizarea acestei acțiuni se cereau eforturi extraordinare și un Guvern puternic.

În conformitate cu înțelegerea stabilită, sâmbătă 11 decembrie, ne-am întâlnit la Vila Lac 1 toți liderii formațiunilor din coaliția guvernamentală, împreună cu președintele Emil Constantinescu, ca să declanșăm acțiunea de schimbare a Guvernului. Au participat câte doi reprezentanți de la fiecare partid, de la PNȚCD fiind prezenți eu și Ionescu-Galbeni. [...]

În ceea ce privește schimbarea premierului, a momentului ales și a modalităților exista o unanimitate perfectă. Trecându-se la nominalizarea noului premier, toată lumea și-a întors privirile spre mine, ca o recunoaștere a dreptului PNȚCD de a numi prim-ministrul. Atunci eu i-am dat cuvântul lui Ionescu-Galbeni să facă el nominalizarea. Am vrut să arăt prin gestul meu că această soluție nu-mi aparține, ea reprezentând punctul de vedere al unui grup majoritar din partid, dar, dacă ceilalți parteneri din coaliție o acceptă, eu nu mă voi opune. Ionescu-Galbeni, fără să aducă argumente speciale, a făcut nominalizarea pe care o susținuse și la o întrevedere anterioară cu Emil Constantinescu, adică Mircea Ciumara, iar în caz că nu se acceptă această soluție îl propunea în subsidiar pe Dudu Ionescu sau pe Ulm Spineanu. Propunerile lui Ionescu-Galbeni au fost primite cu exclamații și gesturi de respingere categorică din partea aproape a tuturor celor prezenți, după care s-a așternut o tăcere jenantă.

La un moment dat, Valeriu Stoica se întoarce către Emil Constantinescu și cu ton plin de reproș îl întreabă: „Parcă era vorba de Radu Sârbu?!" Rezulta că președintele avusese discuții pe această temă cu Valeriu Stoica și căzuseră de acord asupra soluției Radu Sârbu. La această intervenție a lui Stoica, președintele Constantinescu a confirmat că a făcut această propunere, dar, ridicând din umeri în semn de neputință, a arătat spre delegația noastră, vrând să spună prin gestul său: „Vedeți care este poziția PNȚCD!"

Convorbirile ajunseseră în impas. Atunci a luat cuvântul Petre Roman care a spus că nici soluția Mircea Ciumara, nici soluția Radu Sârbu nu e de acceptat. După părerea lui, în conjunctura din acel moment, soluția cea mai bună ar fi un premier independent, care ar obține mult mai ușor consimțământul partenerilor și ar avea mai multă libertate de mișcare pentru a realiza condițiile destul de dificile pe care trebuie să le îndeplinească România pentru integrarea în Uniunea Europeană. Și, în acest sens, el a propus, în ordine, următoarele soluții: Theodor Stolojan sau Mugur Isărescu. Mărturisesc că și eu personal, în diverse împrejurări, cu ocazia constituirii Guvernului Victor Ciorbea și apoi a Guvernului Radu Vasile, m-am gândit la o asemenea soluție (n.n. guvern de coaliție cu premier independent).

Sub influența acestor gânduri, văzând impasul în care ne găseam după intervenția lui Petre Roman, am luat cuvântul și am mărturisit că și mie mi se pare că aceasta ar fi soluția cea mai bună, un premier independent, dar varianta Theodor Stolojan nu ar satisface această condiție. Acesta a condus în 1991-1992 un Guvern FSN și, mai mult, în anul 1996 a făcut parte din echipa care a condus campania electorală a lui Ion Iliescu, deci greu ar putea fi considerat acum ca independent. De aceea, eu consider că varianta Mugur Isărescu ar satisface această exigență și aș fi de acord cu această soluție. Încurajați de atitudinea mea, toți ceilalți au luat cuvântul și s-au declarat în favoarea variantei Mugur Isărescu. Nici Emil Constantinescu, nici Ionescu-Galbeni, care avuseseră candidați proprii, n-au mai făcut vreo obiecție. [...]

În ceea ce privește procedura de demitere a lui Radu Vasile, în caz că refuză să-și dea demisia, toți erau la curent cu soluția ca miniștrii să-și prezinte demisia și astfel să se ajungă la dizolvarea întregului Guvern, implicit la demiterea premierului. Faptul că toți colegii, inclusiv Valeriu Stoica, ministrul Justiției, erau de acord cu această procedură, m-a determinat și pe mine să nu mai am dubii și să consider problema rezolvată.

Ne-am despărțit cu obligația ca președintele Emil Constantinescu să-l contacteze pe Mugur Isărescu și, mai ales, cu greaua sarcină pentru mine de a obține demisia lui Radu Vasile, care socoteam eu că era foarte greu să accepte. M-am gândit să mizez pe faptul că el era un tip foarte comod, că îl agasau necontenitele conflicte din partid și din Guvern și pentru liniștea lui să-i propun să renunțe la postul de premier, iar, în compensație, să primească funcția de președinte al Senatului. Știam că Petre Roman voia, în noul Guvern, postul de ministru al Afacerilor Externe. Mă gândeam ca, dacă până la urmă reușesc să îl conving, să vin împreună cu el duminică 12 decembrie, la reuniunea de la ora 13.00, la Vila Lac 1, ca transferul puterii să se facă în armonie deplină, în avantajul imaginii coaliției întregi. Cu aceste gânduri l-am sunat imediat pe mobil pe Radu Vasile. Mi-a comunicat că se găsește la Drăgășani. I-am spus că trebuie să stăm de vorbă urgent și mi-a răspuns că vine luni în București. „Este prea târziu", am replicat eu, „Trebuie să vorbim mâine". „Dar ce s-a întâmplat?", m-a întrebat el cu îngrijorare. A trebuit să-i spun că problema este foarte gravă, că s-a ținut o ședință cu toți liderii coaliției și s-a decis schimbarea premierului. De aceea trebuie să stăm urgent de vorbă, să găsim o soluție acceptabilă pentru toată lumea. A lansat o expresie mai puțin măgulitoare la adresa respectivilor adversari și, până la urmă, la insistențele mele, a promis categoric că duminică după-amiază va fi la Snagov, unde își stabilise reședința după infarctul suferit. Cum va sosi la Snagov, mă va suna pentru a ne întâlni și a sta de vorbă. Duminică spre seară, văzând că nu mă sună, îi telefonez iar. Zicea că este tot la Drăgășani, că vine în seara aceea la Snagov, dar este obosit și nu se simte prea bine. În consecință, mă așteaptă luni de dimineață la ora 9 la Guvern. Era clar că se răzgândise și se eschiva. Am insistat că este în avantajul său să stăm de vorbă înainte de a se lua o hotărâre, dar nu am putut să-l clintesc din poziția adoptată și mi-a promis solemn că luni, la ora 9 dimineața, va fi la Guvern.

Luni, 13 decembrie 1999, la ora 9, am fost la Guvern. Acolo, nici urmă de Radu Vasile. Pe la 9.30 m-am pomenit cu o delegație de vreo 10-20 de inși, susținători ai lui Radu Vasile din cadrul partidului, în frunte cu Sorin Lepșa, care auziseră zvonul de schimbare a Guvernului și veniseră alarmați la șef ca să-l susțină. Era clar că nici ei nu știau unde s-a ascuns Radu Vasile. În lipsa lui, m-au asaltat pe mine cu pledoariile în favoarea sa, căutând să mă convingă că ar fi o mare greșeală înlocuirea lui. Le-am arătat că nu eu sunt cel care ține la această schimbare, dar Radu Vasile a reușit să se situeze pe

poziții conflictuale cu o bună parte a partidului și cu celelalte forțe ale coaliției. [...].

La ora 11 am plecat de la Guvern pentru că aveam întâlnire la Vila Lac 1 cu ceilalți lideri ai coaliției. Mă gândeam că Radu Vasile nu venea la Guvern, așteptând să plec eu.

Așadar, conform planului stabilit, cum Radu Vasile refuza să-și dea demisia, la întâlnirea liderilor s-a decis ca toate formațiunile din coaliție să-i retragă încrederea și toți miniștrii să-și înainteze demisia din Guvern.

Imediat ce am sosit la Parlament am convocat reuniunea Biroului de Conducere, Coordonare și Control al PNȚCD pentru după-amiaza aceleiași zile de 13 decembrie 1999.

(*Ibid.*, pp. 242-246)

Pe la ora 15 a zilei de 13 decembrie, în sfârșit, mă pomenesc cu un telefon de la Radu Vasile. Părea liniștit sau mai degrabă se prefăcea liniștit și mă întreba de ce l-am căutat, asta după ce îl anunțasem că se hotărâse să i se ceară demisia. I-am spus că dat fiind faptul că nu a vrut să stea de vorbă cu mine, că s-a eschivat să participe la o întâlnire a liderilor coaliției, s-a hotărât de toate formațiunile din coaliție să-i retragă sprijinul politic și toți miniștri să demisioneze. La ora 17 este convocată ședința BCCC, care va pune în aplicare aceste hotărâri. Cred că poziția mea fermă a fost de natură să-l impresioneze, pentru că mi-a spus că va fi și el prezent la ședință. „Foarte bine", i-am zis, „Vino să-ți susții punctul de vedere". L-am așteptat mai bine de o oră, dar nu a venit. Nevenind la ședință, BCCC a hotărât retragerea sprijinului politic acordat premierului Radu Vasile și a dat o declarație oficială în acest sens. Între timp și celelalte partide din coaliție au făcut declarații asemănătoare și toți miniștrii, cu excepția lui Traian Băsescu, au demisionat din Guvern.

Radu Vasile nu venise la ședința BCCC, în schimb a ieșit pe posturile de televiziune. A declarat că nu-și dă demisia, din contră, va numi alți miniștri în locul celor demisionați. Nu știu cum a putut să-i treacă prin cap o asemenea soluție fiindcă, cel puțin sub raport formal, numirile de miniștri nu se puteau face decât prin decret prezidențial.

În fața situației create, președintele Emil Constantinescu l-a chemat prin invitație oficială pe prim-ministru la Cotroceni. Radu Vasile a respins invitația și, în aceste condiții, președintele a considerat că s-au îndeplinit toate formele legale și a hotărât demiterea lui Radu Vasile din funcția de prim-ministru. Într-adevăr, din punct de vedere politic și moral, atât timp cât toate formațiunile politice în frunte cu PNȚCD îi retrăseseră lui Radu Vasile sprijinul, era obligatoriu pentru el să-și prezinte demisia. Dar juridic, formal, nu exista nici în Constituție, nici în vreo lege o prevedere clară în acest sens. Probabil, legiuitorul nu putuse să aibă în vedere o asemenea vari-

antă absurdă, ca acela care fusese numit prim-ministru prin voința și sprijinul unor partide să refuze să se retragă atunci când acest sprijin a încetat.

Profitând de aceste imperfecțiuni legislative, opoziția, ca să lovească în Guvern, a început să-i dea dreptate lui Radu Vasile și au urmat două zile de confuzie generală care afecta nespus de mult prestigiul întregii administrații. Eu, personal, eram furios pentru că întrezărisem o asemenea problemă, dar și președintele Emil Constantinescu, și ministrul de Justiție Valeriu Stoica mă asiguraseră că totul este în regulă. Ca să exercităm o presiune și mai mare asupra lui Radu Vasile, BCCC a ținut o nouă ședință, marți, 14 decembrie, prin care s-a hotărât excluderea lui din PNȚCD. [...]

Între timp, la bursa știrilor, circulau informații privind o înțelegere între Radu Vasile și Ion Iliescu, liderul opoziției, deoarece se ivise prilejul de a lovi în PNȚCD și în Președinție. Se plănuia procedura de punere sub acuzare (*impeachment*) a președintelui Emil Constantinescu pentru actul de demitere a lui Radu Vasile, care nu avea o bază constituțională. Ținând seama de raportul de forțe din Parlament și din faptul că un grup de parlamentari din cadrul majorității îl sprijinea pe Radu Vasile, situația devenise periculoasă. În fața acestei amenințări, președintele Constantinescu mi-a cerut să revenim asupra hotărârii de excludere din partid a lui Radu Vasile, redându-i toate titlurile și drepturile anterioare. [...]

Scârbit de atâta frecuș, n-am avut altă soluție și, în ședința BCCC din 15 decembrie, a trebuit să revenim asupra hotărârii noastre. Supărarea mea era cu atât mai mare cu cât eu presimțisem că se va ajunge la acest impas, dar toți cei în drept mă asiguraseră că nu există niciun pericol. [...]

În sfârșit, în noaptea de 15/16 decembrie 1999, s-a trecut la constituirea noului Guvern în frunte cu Mugur Isărescu. Noul Guvern conținea relativ puține modificări față de Cabinetul Radu Vasile, care îl precedase. Aceasta însemna că nu se avusese în vedere înlocuirea unor miniștri, ci schimbarea îndeosebi a prim-ministrului care, prin comportarea lui, își ridicase împotrivă atât majoritatea partenerilor din coaliție, un grup numeros din PNȚCD, cât și, mai ales, toți miniștrii noștri din Guvern.

(*Ibid.*, pp. 247-250)

La următoarea reuniune a BCCC, din 28 decembrie 1999, toți colegii din conducerea partidului și-au manifestat indignarea față de Radu Vasile, care cu câteva zile mai înainte ceruse să i se redea toate titlurile și funcțiile în partid, iar acum ataca partidul ca un adversar declarat. În situația astfel creată, BCCC a considerat că prin poziția adoptată Radu Vasile s-a situat în afara partidului și, ca urmare, a dat un comunicat în care a confirmat sancțiunea de excludere din PNȚCD. Cu aceasta a fost închis capitolul Radu Vasile.

(*Ibid.*, p. 254)

Gavril Dejeu, ministrul de Interne (1996-1999)

Pe măsura trecerii timpului, pe măsura adâncirii crizei datorate dificultăților în procesul de guvernare, în aceeași măsură problemele partidului se complicau cu fiecare zi ce trecea și datorită acerbei lupte pentru putere. Era vizată președinția partidului încă de pe acum, în perspectiva Congresului ce urma să aibă loc peste un an și, când se știa, Ion Diaconescu se va retrage. Poziția era râvnită de mai mulți, între care la loc de frunte se situa Radu Vasile. La start se mai aliniau Ioan Avram Mureșan, secondat de Radu Sârbu, în numele ardelenilor, Remus Opriș, Dudu Ionescu, Mircea Ciumara, Vasile Lupu, care-și regrupau susținătorii fie pe criterii de simpatie și promisiuni, fie pe susținere zonal-teritorială. Deși între ei concurența era tot mai acerbă, exista totuși și un fel de solidaritate axată pe necesitatea de a bara cu orice preț accesul la putere al lui Radu Vasile. El avea două atuuri care-l făceau puternic: poziția de premier și un detașament destul de consistent de susținători. Deviza lor era „în lături cu talibanii", respectiv vârstnicii de la vârful partidului, vizați fiind Gabriel Țepelea și Niculae Ionescu-Galbeni, care urmau să cedeze locul împreună cu Ion Diaconescu. Odată aceștia trecuți pe linia a doua, li s-ar fi deschis calea pentru preluarea frâielor. Numai că ceilalți competitori, știind că dacă astfel vor evolua lucrurile ar fi fost pecetluită și soarta lor, treptat, treptat au făcut front comun cu seniorii. Ideea era să nu rămână Radu Vasile premier până în zilele Congresului, căci, în această situație, victoria sa ca șef al partidului ar fi fost asigurată.

Cu o motivare mai mult sau mai puțin întemeiată, trebuiau create premisele înlăturării lui din funcția de premier. Nu era foarte greu. Neîmplinirile guvernării după cei trei ani de încercări și eșecuri pe calea redresării economice, din care ultimii doi sub mandatul său, îi puteau fi puse cu destulă ușurință în sarcină. Și nu pe nedrept. Prestația mediocră ca premier era una dintre cauzele esențiale ale eșecului, fapt de altfel așteptat încă de la nominalizarea sa în funcție.

Colosala mobilizare de energie, vastul câmp al cooperării și colaborării în cadrul coaliției, concretizarea și coordonarea dificilelor programe de guvernare pe condiționările interne și internaționale nu se potriveau unui om mai mult visător decât realist.

La rândul lor, apropiații lui Radu Vasile din Partidul Democrat, care condiționaseră supraviețuirea coaliției de nominalizarea sa, erau acum îngrijorați de felul cum mergeau lucrurile, tindeau și ei spre o schimbare. Ideea aducerii la conducerea Guvernului a unui om din afara coaliției, un tehnocrat, specialist în probleme financiar-economice prindea tot mai mult teren.

Pe acest fundal, din toamna lui 1999 până târziu în decembrie, s-a pus la cale, de către propria noastră conducere, înlăturarea sa. Nu mi-a fost și nu-mi este nici până în ziua de azi limpede, dacă și cu câtă forță s-a implicat în acest scenariu președintele Ion Diaconescu. Am mai spus că personal am

perceput o relație deosebită, aparte, între cei doi. Nu știu de ce îmi stăruie convingerea că, deși conștient de limitele prestației sale, ba chiar de necesitatea înlocuirii, Ion Diaconescu ezita și că implicarea sa în scenariu se datora mai degrabă obligației de a urma linia decisă de majoritatea conducerii partidului. Este posibil ca domnia sa să fi realizat că astfel partidul se pune în dificila situație, greu de închipuit, de a-și sacrifica pentru a doua oară premierul. Apoi, îmi închipui cu câtă greutate sufletească privea necesara sa angajare, concretă și directă, în aducerea la îndeplinire a acestui scenariu.

La data de 13 decembrie 1999, Biroul de Conducere, Coordonare și Control al PNȚCD i-a retras sprijinul politic. Drept urmare, a doua zi, președintele Emil Constantinescu l-a revocat din funcție. Radu Vasile, la curent cu scenariul pus la cale, a refuzat să demisioneze. S-a creat astfel o stare de criză politică. Ion Diaconescu s-a decis să intervină pentru a limpezi situația. Astfel, s-a dus la Palatul Victoria pentru a-l convinge pe premier de necesitatea demisiei. I-a fost refuzat dialogul. Radu Vasile se ascundea privirilor sale. În cele din urmă, văzându-se abandonat din toate părțile, a cedat, nu fără urmări pentru viitorul partidului. Înconjurat de prietenii politici a înființat în cadrul partidului un Grup Popular de Reflecție, a doua premisă de rupere a partidului, după episodul ANCD al lui Victor Ciorbea. Conducerea PNȚCD a sesizat pericolul, drept care două săptămâni mai târziu a decis excluderea lui din partid.

Istoria politică românească va limpezi probabil cu mai multă claritate urmările pe care aceste frământări le-au adus cu sine, atât pentru partidul nostru, cât și pentru evoluția politică de ansamblu, în perspectiva alegerilor din 2000 și mai departe.

(Gavril Dejeu, *op. cit.*, pp. 286-288)

Ion Caramitru, ministrul Culturii (1996-2000)

După părerea mea, prezența domnului Radu Vasile la conducerea Guvernului României a fost un dezastru. Nu mi-aș fi imaginat niciodată că prim-ministrul, membru al partidului în care intrasem și eu la șase luni după numirea mea în funcția de ministru, poate avea atâta „dragoste" față de propriii săi miniștri!

(Din „Guvernarea CDR 1996-2000", montaj realizat de Marius Andrei, specialist IT, membru al asociației Clubul Național Țărănesc-PNȚCD și al Fundației Corneliu Coposu, https://marius-andrei.ro/guvernarea-cdr-1996-2000/)

Dan Pavel, politolog, scriitor, conferențiar universitar

Pe ansamblu, activitatea premierului Radu Vasile nu a fost mai eficientă decât a predecesorului său Victor Ciorbea. Atât nemulțumirile sindicale, cât și tensiunile din coaliție menținându-se și în perioada sa de guvernare. Au existat inițial unele semne care indicau tendințe pozitive în reforma eco-

nomică și politică, precum și un alt mod de administrare a relațiilor din coaliție, ceea ce a creat pentru o vreme impresia că tot răul fusese spre bine, că înlocuirea lui Ciorbea fusese de bun augur. Dar (la fel ca în cazul lui Ciorbea), ulterior, toate aceste relații bune și o anumită conviețuire pașnică în cadrul coaliției, au fost covârșite de tendințele negative, de un stil de conducere insuficient de dinamic, dar mai ales de presiunile din interior venite, în primul rând, de la fracțiunile și grupurile din coaliție.

(Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.,* p. 357)

La Palatul Cotroceni și în conducerea PNȚCD exista o mare nemulțumire în legătură cu modul în care premierul Radu Vasile conducea Guvernul și se căutau deja pretexte pentru schimbarea lui din funcție. Singurul motiv de amânare era impus de necesitatea de a crea impresia unui climat de stabilitatea politică înaintea întâlnirii decisive de la Helsinki. O criză guvernamentală care să ducă la schimbarea premierului ar fi avut un impact negativ asupra comunității internaționale, care și-ar fi făcut despre România o imagine nefavorabilă. De aceea, până în ultimul moment, s-a păstrat impresia susținerii Cabinetului, cu toate că începuseră să apară o serie de „speculații" despre iminența remanierii sau a demiterii premierului.

În toamna lui 1999, nemulțumirile sociale față de politica guvernului au crescut semnificativ, cele patru cartele sindicale importante din România cerând președintelui Constantinescu să ia atitudine. Într-o scrisoare deschisă, CNS Cartel ALFA, BNS, CNSLR-Frăția și CSDR au solicitat „demiterea actualului executiv care a demonstrat că nu este capabil să gestioneze procesul de reformă". Răspunsul președintelui a fost că nu intră în atribuțiile sale constituționale demiterea Guvernului, pe care ar fi putut-o solicita doar Parlamentul.

(*Ibid*., p. 370)

După summitul de la Helsinki din decembrie 1999, la care România a fost [...] invitată să înceapă negocierile de aderare la UE (ca urmare a poziției ferme de susținere a campaniei NATO împotriva lui Slobodan Miloșevici), Emil Constantinescu nu și-a mai pus probleme constituționale. El avea să recurgă la un „artificiu" constituțional pentru a-l îndepărta pe Radu Vasile. Ca să folosim jargonul politic și mediatic autohton, „debarcarea" lui Radu Vasile a fost la fel de spectaculoasă ca și a lui Victor Ciorbea, cu deosebirea semnificativă că s-a consumat foarte rapid. Modalitatea de îndepărtare a lui Radu Vasile de la șefia Guvernului a fost demisia tuturor miniștrilor. Gestul lor a fost urmarea presiunilor directe și indirecte venite dinspre Palatul Cotroceni, de unde PNȚCD era condus, în ciuda faptului că legătura lui Constantinescu cu CDR se rupsese sau era mai curând formală.

În prealabil, într-un discurs televizat, la 12 decembrie 1999, președintele Emil Constantinescu a afirmat că au lipsit din activitatea Guvernului

„coordonarea eforturilor” și o „bună organizare”. A fost semnalul oficial pentru începerea operațiunii, unul evident pentru toată lumea. Primii miniștri care și-au anunțat demisia la 13 decembrie 1999 au fost chiar cei ai PNȚCD, urmați fiind de liberali, apoi de democrați. Concomitent, BCCC al PNȚCD i-a retras sprijinul lui Radu Vasile.

Într-un comunicat PNȚCD publicat în întreaga presă, se preciza: „Luând act de apelul președintelui României, domnul Emil Constantinescu, adresat țării și forțelor politice, de îmbunătățire a actului de guvernare, miniștrii PNȚCD și-au dat demisia din portofoliile deținute în actualul Cabinet. PNȚCD consideră că, prin alcătuirea unui nou Guvern, vom putea garanta angajarea fermă a forțelor politice ale Coaliției în procesul decisiv pe calea începerii negocierilor pentru aderarea României la Uniunea Europeană. În urma discuțiilor avute în BCCC și luând act de refuzul domnului Radu Vasile de a se alătura colegilor săi din Executiv, Biroul a hotărât ridicarea sprijinului politic acordat prim-ministrului”.

Reacția lui Radu Vasile a părut oarecum similară celei a lui Victor Ciorbea, din martie 1998. În realitate, doar aparențele erau similare, situația constituțională și raporturile din Coaliție, dar mai ales din interiorul CDR și al partidului din care făcea parte prim-ministrul, fiind total diferite. După începerea manevrelor, premierul a anunțat că este hotărât să nu demisioneze. Radu Vasile contesta însăși constituționalitatea demersului. În aceeași zi, el a dat o declarație în care (amintind și declarațiile de apreciere la adresa Guvernului din partea lui Tony Blair, prim-ministrul Marii Britanii) se spunea: „Anunț că nu-mi voi prezenta demisia în niciun fel și cer, în mod explicit, ca, țării și mie personal, președintele României sau celelalte forțe politice să explice de ce se urmărește demiterea Guvernului Radu Vasile, ce se urmărește prin acest lucru, care sunt acuzele care i se aduc, ce se află în spatele acestor acuze și, de fapt, unde se dorește să se ajungă. Cei care au declanșat această criză artificială, pe care o consider o mineriadă politică, să dea explicații națiunii și să spună pentru ce s-a ajuns la o astfel de situație, blamată de întreaga lume, pentru ce trebuie să o luăm de la capăt cu conflicte în interiorul și în afara puterii? Ce se dorește, de fapt, pentru România? Ca urmare, aștept decizia Parlamentului. Eu, ca persoană fizică și ca prim-ministru al României, nu demisionez, din motive pur și simplu morale”.

Cu toate acestea, președintele Constantinescu l-a revocat din funcție pe Radu Vasile, numindu-l premier interimar pe Alexandru Athanasiu, ministrul Muncii și Protecției Sociale. Demersul Președinției a fost motivat astfel: „Președintele României a constatat că în acest moment prim-ministrul Radu Vasile se află în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile datorită demisiei majorității membrilor Guvernului, ceea ce pune Guvernul în imposibilitatea de a funcționa. În același timp, președintele României a luat act

de faptul că toate partidele din coaliția guvernamentală, care au fost consultate, în conformitate cu art. 102 din Constituție, cu ocazia desemnării domnului Radu Vasile în calitate de prim-ministru, i-au retras acestuia sprijinul politic. În această situație, în baza art. 106, alin. (2), coroborat cu art. 105 din Constituția României, președintele României l-a revocat din funcție pe domnul Radu Vasile prin decretul nr. 426/13 decembrie 1999".

(*Ibid*., pp. 371-372)

Toată această echilibristică pe marginea legii fundamentale nu a făcut decât să ofere opoziției artileria grea pentru a torpila instituția prezidențială și coaliția, în particular partidele din CDR, în special PNȚCD. Într-o conferință de presă susținută la 14 decembrie, Ion Iliescu a declarat că decretul prezidențial prin care premierul fusese demis era anticonstituțional. În același timp, grupul PDSR din Senat s-a retras de la ședințe, anunțând că nu va mai reveni decât în momentul intrării în legalitate a Guvernului.

Consecințele negative nu au încetat însă să apară: la Washington, D.C., adjunctul purtătorului de cuvânt al Departamentului de Stat al SUA, James Foley, a declarat că există o „confuzie considerabilă" la București, în condițiile în care prim-ministrul nu a demisionat, iar președintele României numise deja un prim-ministru interimar. Presa internațională a consemnat sec că Radu Vasile era „țapul ispășitor" al unei „coaliții nepopulare".

După ce a fost convins să nu mai atace decretul prezidențial la Curtea Constituțională, Radu Vasile a anunțat, tot la 14 decembrie 1999, că a pus bazele Grupului Popular din PNȚCD. Ulterior, acest grup va sciziona din PNȚCD, pentru a forma un Partid Popular. Ca și Victor Ciorbea, care a fost puternic afectat de modul în care a fost trădat de toți, dar mai ales de partenerii de coaliție, de propriul partid și de președintele Constantinescu, făcându-și până la urmă propriul partid (ANCD), și Radu Vasile s-a supărat, formând un alt partid. Din aceste „supărări" și neînțelegeri au rezultat trei partide slabe. Lipsa de responsabilitate avea să se răzbune peste un an, când electoratul va sancționa extrem de dur CDR sau, mai bine zis, ceea ce avea să rămână din ea.

Demisia lui Radu Vasile a venit abia pe 17 decembrie 1999, când începuseră deja tatonările pentru un nou premier. Presa a vehiculat mai multe nume de politicieni țărăniști (Mircea Ciumara, Ulm Spineanu, Constantin Dudu Ionescu), dar preferatul președintelui Constantinescu era Radu Sârbu. Președintele FPS era însă un politician a cărei autoritate nu era recunoscută la nivel central în PNȚCD, un manager deja contestat de presă și de opoziție pentru afacerile dubioase din privatizare, dar și pentru menținerea unui ritm lent al privatizării. Despre Sârbu se spunea că este „pușculița" pentru viitoarele alegeri. PNȚCD l-a refuzat pe Sârbu, considerat drept un alt Radu Vasile. Singurul om politic asupra căruia exista un acord în PNȚCD era tânărul țărănist Constantin Dudu Ionescu, cel care se făcuse remarcat

(ca proaspăt ministru de Interne) în timpul celei de-a șasea mineriade, din februarie 1999.

În ciuda consensului foștilor colegi de partid, președintele Emil Constantinescu nu a aprobat propunerea PNȚCD (n.n. ca și celelalte partide din coaliție), deși venea de la principalul partid din CDR. Contrapropunerea sa, total surprinzătoare, a fost guvernatorul Băncii Naționale. Mugur Isărescu provenea din rezerva de cadre a FSN și dintre oamenii de încredere ai lui Ion Iliescu și era oficialul român ce supraviețuise în funcție mai mult decât oricine (chiar și decât fostului director al SRI, Virgil Măgureanu).

Președintele Constantinescu și echipa de la Cotroceni au acționat conjunctural, așa cum o vor face și ulterior, fără un orizont strategic pe termen lung, având drept singura preocupare realegerea lui Constantinescu, nu și șansele electorale ale Convenției și PNȚCD.

Dacă ultimul Guvern de coaliție ar fi beneficiat de un premier PNȚCD - în condițiile în care anul 2000 a fost unul de redresare economică -, soarta electorală și politică a CDR (și PNȚCD) ar fi fost cu totul alta. Cu certitudine, la vremea aceea Constantinescu nu se gândea că se va retrage din cursa pentru un nou mandat prezidențial. Dacă ar fi făcut-o, atunci ar fi fost logic, ba chiar moral, să desemneze tot un premier țărănist, care, în condițiile retragerii sale din cursă, ar fi putut să candideze la președinție cu șanse mult mai mari decât Isărescu și, în orice caz, cu un profit electoral și politic sporit pentru CDR și PNȚCD. Orice motivație ar fi avut atunci, desemnarea lui Isărescu ca premier în ultimul an de guvernare a coaliției - altminteri a fost o persoană eficientă, până la un punct loială și cu intenții reformiste - s-a făcut în contradicție cu orice proiect politic pe termen lung.

(*Ibid.*, pp. 373-374)

Petrișor Peiu, analist economic, consilier al prim-ministrului Radu Vasile (1998-1999)

Deși pare greu de crezut, criza constituțională din 13 decembrie 1999, atunci când, fără a avea dezlegare legală, președintele Emil Constantinescu a demis printr-un decret Guvernul Radu Vasile, a început imediat după câștigarea alegerilor de către Convenția Democrată, în noiembrie 1996.

Atunci, în noiembrie 1996, conducerea PNȚCD s-a reunit într-o ședință istorică, pentru desemnarea prim-ministrului. Când liderul partidului, Ion Diaconescu, a preferat funcția de președinte al Camerei Deputaților celei de prim-ministru, atunci s-a rupt orice legătură naturală dintre principalul partid al coaliției guvernamentale și Guvernul coaliției respective.

În orice stat european, funcția de premier îi este atribuită șefului partidului care câștigă alegerile, tocmai pentru a putea să pună în aplicare ideile din programul de guvernare al partidului. Numai că Ion Diaconescu era deja

în vârstă și puternic consumat de lunga și intensa suferință din perioada comunistă și nu și-a dorit niciodată să fie liderul unui guvern care avea să-și consume energiile într-o încercare titanică de a schimba natura actului de guvernare și de a democratiza țara. Și atunci a început să crească influența lui Emil Constantinescu care, mai tânăr și mai energic, s-a aflat în poziția de a prelua și conducerea statului (explicit) și pe cea a Guvernului (implicit).

Aceia din partid care se luptau pentru fotoliul de premier - Radu Vasile, Mircea Ciumara și Ulm Spineanu - și-au creat fiecare cercul de susținători și partidul și-a pierdut mult din coerența internă.

După un mandat de prim-ministru al lui Victor Ciorbea de doar un an, consumat ineficient, și după destrămarea coaliției cu Partidul Democrat, alegerea lui Radu Vasile ca premier s-a făcut prin vot și câștigătorul a trebuit să negocieze cu multe grupări din partid și, în plus, cu nărăvașii Băsescu și Berceanu, cavaleria grea a PD.

Resursele de negociator ale lui Radu Vasile s-au dovedit utile, însă doar în tratativele cu PNL și PD, și parțial în coagularea unei poziții unitare a propriului partid. Din păcate, singurul personaj politic imun la farmecul și flexibilitatea lui Vasile a fost exact acela care trebuia să fie cel mai aproape de premier: președintele Emil Constantinescu. Acesta și-a dorit insistent să fie cel care decide în cele mai importante chestiuni, motiv pentru care își crease prostul obicei de a cultiva un grup de miniștri, pe care îi chema la Cotroceni și cărora le impunea deciziile și pozițiile. Cel mai deranjant a fost Sorin Dimitriu, președintele FPS, cel care îl informa doar pe Emil Constantinescu și care îl ignora total pe premier în luarea deciziilor. Schimbarea lui Dimitriu cu Radu Sârbu a adus un armistițiu temporar, rapid degenerat într-un conflict major în vara lui 1999.

Punctul în care s-a declanșat vizibil conflictul dintre premier și președinte a fost încercarea lui Emil Constantinescu de a-l desemna ca prim-ministru interimar pe Valeriu Stoica (deși Radu Vasile îl desemnase pe Victor Babiuc) a doua zi după infarctul suferit de premier. Președintele l-a vizitat pe Radu Vaile la spital și, fără a-l întreba măcar cum se simte, i-a cerut imperativ înlocuirea lui Babiuc cu Stoica. De atunci, Vasile și Constantinescu nu și-au mai vorbit decât glacial și formal, și doar când nu se mai putea evita o conversație.

Totuși, fără a avea un dialog direct și amical între președinte și premier, România a funcționat și a fost administrată, ba chiar s-a reușit performanța de a începe negocierile de aderare la Uniunea Europeană și de a fi admisă candidatura României pentru integrarea în NATO cu ocazia următoarei extinderi.

Finalul anului 1999 a adus cu sine, pe lângă aceste două realizări și relaxarea situației economice a țării, prin calmarea inflației și prin oprirea scăderii economice. Drept urmare, așteptările lui Radu Vasile erau de netezire

a asperităților și de o guvernare orientată spre nevoile populației, în vederea alegerilor care urmau peste numai un an.

În seara zilei de 12 decembrie, în avionul cu care se întorcea de la summitul de la Helsinki, Constantinescu a informat ziariștii prezenți că a doua zi va fi schimbat premierul. Radu Vasile a fost șocat de această decizie și a refuzat să o creadă timp de 24 de ore. Pe 13 decembrie dimineața (era luni), Ion Diaconescu a venit la sediul Guvernului pentru a-i cere demisia, dar Vasile a preferat să își programeze alte activități, apărând la Guvern abia la ora 14.

Deja miniștrii țărăniști își prezentaseră demisiile. Inițial, Radu Vasile a încercat să îi înlocuiască, dar secretarul general al Guvernului, Radu Stroe, a refuzat să întocmească actele necesare. Singurul ministru țărănist care i-a prezentat demisia personal a fost Constantin Dudu Ionescu, iar singurul ministru care nu a demisionat a fost Traian Băsescu.

În seara acelei zile, Radu Vasile a plecat de la Guvern demolat pe interior. Abia târziu, după o săptămână, a acceptat să demisioneze formal, pentru a încheia criza constituțională. Atunci când m-am dus să-i iau demisia și să o duc la Cotroceni își revenise moral, făcea deja planuri de luptă pentru viitorul Congres al PNTCD, dar fizic transmitea că este definitiv învins.

L-a afectat extrem de mult faptul că Ion Diaconescu nu și-a respectat promisiunea de a-l susține la șefia Senatului României. Niciodată nu a crezut că Ion Diaconescu îi va întoarce vreodată spatele, considerându-l un confident și un arbitru înțelept. Loviturile primite apoi de la cei odinioară apropiați de el nici nu au mai contat. Singurul care a contat pentru Radu Vasile a fost Ion Diaconescu, care îi întorsese spatele...

(„Criza din 13 decembrie 1999", text realizat de Petrișor Peiu
în mai 2021, la solicitarea autorilor)

Adriana Săftoiu, jurnalist, politician

Termenii în care lucrai cu Radu Vasile ți-i stabileai singur. Miza mult pe bunul simț al omului și pe faptul că se autosesiza. Era în general tăcut și foarte rar vorbea despre el. Asculta sau te ignora. Am auzit multe povești despre el. Că se uita la meciuri, la telenovele, că amâna primiri ca să se uite la televizor. Cel mai des îl surprindeam jucând șah pe calculator. Povestea cu telenovelele și meciurile a căpătat dimensiuni mitologice. Nu exclud faptul ca cineva să-l fi surprins cu televizorul lăsat pe o telenovelă, dar nu se poate spune că era un „fan". Îi plăceau meciurile și nu era singurul care își programa întâlnirile în funcție de un meci important. Nici acum nu văd nimic rău în asta.

Despre Radu Vasile se poate spune că era un timid, iar natura lui introvertită s-a accentuat și mai mult după infarct. Rareori îl vedeam relaxat, cum

rareori îl auzeam să ne reproșeze ceva. Aerul mucalit, mustața care îi ascundea mereu un zâmbet ușor reținut, gestul de lehamite al mâinii cu care punea capăt unei discuții, vorba zeflemitoare și tonul care lăsa să se înțeleagă „mă plictisiți" au făcut un prim-ministru catalogat drept „șuetist de bodegă". Nu am priceput niciodată dacă lipsa lui de reacție venea pe fondul convingerii că nu are rost pentru că nu are cu cine sau dacă el era structural comod.

(Adriana Săftoiu, *op. cit.*, pp. 271-272)

Cu siguranță știa mai multe decât înțelegeam eu, dar asta nu mă determină nici măcar acum să constat lipsa lui de fermitate. Gândindu-mă retrospectiv la ceea ce constatasem ca ziarist despre premier, multe motive nu aș fi avut ca să cred că l-aș fi putut face să reconsidere dialogul cu presa.

Ca purtător de cuvânt al PNȚCD, Radu Vasile nu avusese o relație deficitară cu media. Era simpatic, chiar simpatizat, iar pe atunci aerul lui de „șuetist de bodegă", „ghiulul", „unghia" nu deranjaseră prea mult și nu respingeau prea tare. Ca prim-ministru, slăbiciunile i-au devenit inamici. [...]

Radu Vasile a fost mereu suspectat că ținea partea PD-ului. Ceea ce cred că a determinat acest lucru a fost relația lui cu ministrul Traian Băsescu, care nu era nicidecum una amicală, ci una ierarhică. Traian Băsescu, dincolo de temperamentul său vulcanic, a respectat întotdeauna ierarhia și a cerut mereu același lucru în relațiile lui cu colaboratorii. Radu Vasile era mulțumit că Traian Băsescu își asumase programele PSAL 1 și RICOP[110], singurele programe, de altfel, care fuseseră începute sau duse până la capăt în relațiile postrevoluționare cu o instituție internațională.

Pot spune că, dacă cineva voia să facă treabă în Guvernul Vasile făcea, iar dacă nu avea chef, nu era deranjat. Dacă îl aprecia pe Traian Băsescu, îl aprecia pentru capacitatea lui managerială. Radu Vasile a avut curajul să promoveze măsuri foarte dure pentru aceea perioadă, dar i-a lipsit forța să își creeze un pol de susținere. Credea că e suficient atâta vreme cât nu intra în conflict deschis cu nimeni. Și varianta lui s-a dovedit perdantă.

(*Ibid.*, pp. 273-274)

Nu l-am crezut niciodată pe Radu Vasile un naiv, dar faptul că evita confruntările l-a adus în situația ridicolă de la sfârșitul mandatului.

Trebuia să fie prezent la Helsinki, alături de Emil Constantinescu, în decembrie 1999, când se certifica începerea negocierilor cu UE. Se auzea deja că era pus la cale un plan de demitere, dar, în lipsa unor prevederi constituționale în acest sens, ne bazam pe faptul că amândoi vor avea o discuție și vor găsi o cale amiabilă de a rezolva situația. Noi, câțiva dintre consilieri, susțineam că e obligatoriu să fie acolo, la Helsinki. România era pe dru-

[110] RICOP - Restructurarea Întreprinderilor și Reconversie Profesională, un program PHARE aplicat în România între anii 2000-2004.

mul integrării și datorită lui Radu Vasile, și merita să fie în poza de familie. Biletele de avion erau deja luate.

Cu o zi înainte de ziua plecării, consilierul de politică externă, Victor Chiujdea, intră precipitat în birou și îmi spune să încerc să vorbesc cu prim-ministrul pentru că acesta nu mai vrea să meargă la Helsinki. Îmi era greu să cred că nu e doar un moft de moment. Nu era prima dată când ne punea pe jar mai mult sau mai puțin motivat. Îl întreb care e motivul. Și, la aflarea lui, mi-am dat seama că nu se mai putea face nimic. În telegrama primită de la Ambasada din Helsinki era trecut buletinul meteo. Și la Helsinki ploua! Iar Radu Vasile dovedea încă o dată că era meteo dependent. Era obosit și vremea ploioasă îl indispunea foarte tare. La Praga, s-a întâmplat un incident similar. În Grecia, aproape la fel. Au fost anulate momente de program și ne-am întors mai repede acasă pentru că vremea devenea agitată, mohorâtă, ploioasă. Omenește îl înțelegeam, dar atât. Știam că nu mai era nimic de făcut. A încercat Petrișor Peiu să îl abordeze, dar fără succes. Dacă nu ploua la Helsinki, poate că debarcarea lui Radu Vasile ar fi fost amânată sau, oricum, s-ar fi desfășurat în alt ton și în alt mod.

(*Ibid.*, pp. 275-276)

Răsvan Popescu, scriitor, jurnalist, purtătorul de cuvânt al președintelui României (1999-2000)

8 noiembrie 1999. Între două bilaterale, președintele Emil Constantinescu îmi spune secretul lui Polichinelle: „Guvernul va cădea după Helsinki!" Odată România admisă la negocieri, intrăm într-o etapă nouă, de managerizare a integrării noastre europene.

„Îi voi mulțumi atunci lui Radu Vasile pentru… efortul depus. Gata cu haosul." „Și dacă nu demisionează?! Dumneavoastră nu-l puteți demite." „Provoc o criză. Miniștrii țărăniști își vor da demisia. Alții în loc nu numesc. Gata cu haosul…" (*Aparte*) „Să nu vorbești cu nimeni! Nici cu Stoica! Nu știi decât tu; nici măcar Zoe Petre." „Am înțeles …"

Ce-am înțeles? Să fie Valeriu Stoica viitorul prim-ministru? Să-mi ceară dovada maximei confidențialității: „Nu vorbești nici cu Stoica, care te-a adus în politică?" Dispare misterios.

(Răsvan Popescu, *Purtătorul de cuvânt - Jurnal*,
Ed. Universalia, București, 2002, p. 254)

19 noiembrie 1999. După-amiază cu guvernanții la Vila Lac 1. Au venit toți, minus Traian Băsescu. Valeriu Stoica, șoptit, despre schimbarea Guvernului: „Ce se aude?" „Pe cincisprezece. După Helsinki …" Varianta liberală ridică paharul: „Să fie într-un ceas bun!"

Se îndepărtează pentru că din spate vine Radu Vasile. I-a adus președintelui o hibernală de prost gust, înghețată ca raporturile dintre ei: „De

sezon", zice el și râde pe sub mustață. Președintele zice mersi și pasează tabloul la aghiotant. Trece la Diaconescu.

Radu Vasile mă ia în primire: „Ia să-mi spui tu, care tragi sforile, cine a primit la Cotroceni grupul de țărăniști care a cerut schimbarea Guvernului?" „Zău dacă știu. Eram la Istanbul." Și schimb vorba spre subvențiile pe care Guvernul le pregătește pentru biserici.

(*Ibid.*, p. 256)

11 decembrie 1999. Helsinki. La sfârșitul zilei, un președinte obosit, euforic, fericit. Zici că e Moș Crăciun. „Am trei vești bune și una proastă... Unu: România a fost admisă fără condiții să înceapă negocierile de aderare la Uniunea Europeană. Doi: Negocierile încep în februarie, o lună mai devreme decât se estima. Trei: La data respectivă, Comisia Europeană va înainta propunerea privind regimul vizelor pentru România, derivând din noul său statut, de țară în curs de negociere."

Scoși de pe lista neagră. În sfârșit, oameni ca toți oamenii.

12 decembrie 1999, Palatul Cotroceni. Și acum să sfârșim cu Radu Vasile. Și repede, Europa chiar vrea să înceapă negocierile cu noi. Pe 13 ianuarie 2000, președintele Comisiei Europene, Romano Prodi, își va începe „turul candidaților" la București; ei bine, o să găsească un Guvern serios.

La ora 20.00, Președintele solicită legătura telefonică cu Radu Vasile. Îi va cere demisia. Interesul național și așa mai departe. Însă, prudent, Vasile nu vrea să răspundă. Nelu, aghiotantul, ca un fecior de casă, zice că domnul s-a culcat, a luat niște pastile.

(*Ibid.*, p. 258)

13 decembrie 1999, Palatul Cotroceni. La 8.00, Președintele cere legătura la Snagov. Premierul nu s-a sculat, e tot Nelu. La 9.00 nu mai e, a plecat la Guvern. Diaconescu reușește să-l prindă pe mobil. Îi spune: „Trebuie să vorbim". „Ce să mai vorbim? Dacă-i vorba de demisie, mi-o dau și gata", zice Diaconescu că i-a spus Vasile. Stabilesc totuși o întâlnire la ora 11.00. Diaconescu îl sună pe președinte și spune: „A zis că și-o dă". Președintele dă din cap.

La ora 11.00, Diaconescu merge la Guvern: aici află că Vasile e într-o întâlnire cu sindicatele. Ce sindicate ? Nimeni nu știe. Diaconescu ia loc în anticameră, hotărât să aștepte. Timp de două ore asistă la conversația dintre bodygardul său și cel al premierului.

La ora 13.00, e limpede că Vasile nici nu e în sediu; se spune că s-a refugiat la doctorul Ciocâlteu, de unde dă acoliților telefoane. Grupul de la Brașov pregătește rezistența în munți. Intervine o criză de bilă: Diaconescu se retrage, chinuit.

La Cotroceni e clar: Vasile nu se dă dus. Președintele: „L-a umilit pe Bătrân! Și-a bătut joc de el, l-a ținut la ușă. Termin eu cu ăsta”.

Intră în aplicare faza a doua. Consilierul pentru relația cu Guvernul ia la rând miniștrii. „Alo, Teleagă la telefon. Președintele așteaptă să vă delimitați de prim-ministru, care nu mai are niciun sprijin.”

Primul se execută secretarul de stat Vlad Roșca. La ora 15.00, toți miniștrii PNȚCD au demisionat, mai puțin Marga, care e la Iași - sare în mașină și fuge spre București. Premierul de negăsit. La ora 16.00 a reușit să demisioneze și Marga prin fax.

La 17.00, BCCC al PNȚCD îi retrage sprijinul politic lui Radu Vasile.

Ora 18.00. PNL decide să-și urmeze aliatul. La Cotroceni sosesc demisiile miniștrilor Valeriu Stoica, Decebal-Traian Remeș și Crin Antonescu. Șapte miniștri țărăniști, plus trei liberali, 10 din 17. Guvernul nu mai are cvorum. Petre Roman îl asigură pe președinte că PD îi va urma pe țărăniști și liberali. Se discută despre preluarea Externelor de către Roman, care vine la masă pusă: un loc în troica OSCE și un loc în față la integrare.

La ora 19.00, Radu Vasile iese la bătaie: refuză să demisioneze, invocă dreptul său „moral și fizic” de a ști ce i se reproșează, cere vot în Parlament.

19.10. Au demisionat și UDMR-iștii. De la Satu-Mare, ministrul Péter Eckstein-Kovács anunță că s-a înzăpezit la aeroport; nu poate zbura și nu-și poate expedia demisia, dar o are gata. La fel, de peste ocean, ministrul Hajdu Gábor, la el e ora 3 dimineața. Mergem pe cuvânt. Acum sunt 12 demisionari din 17. Doar pedeii rezistă. După afacerea Ciorbea au oroare de demisie…

19.20. Conducerea PD, reunită în Modrogan, își declară solidaritatea cu partenerii din coaliție. Nu mai avem Guvern, nu mai avem Vasile, gata…

19.30. Ies pe toate posturile în direct: președintele constată o situație de blocaj, pe care nu a creat-o el… În această situație, în care Guvernul nu mai funcționează, în care nu mai are suport politic, președintele României convoacă la Palat liderii coaliției și pe premierul Radu Vasile pentru a căuta o rezolvare. Adică: Du-te Vasile! Lasă-ne!

20.00. Liderii coaliției la Cotroceni: Ion Diaconescu galben, strepezit, depășit, Petre Roman gata să intre în Guvernul nou, Mircea Ionescu-Quintus, gata să-i ia locul la Senat, Alexandru Athanasiu, gata să facă pe prim-ministrul interimar dacă trebuie, Markó Béla, dacă toți câștigă, el de ce să nu…

Mă rog, toți, afară de PNȚCD, caută o compensație. Țărăniștii care au înghițit (și scuipat) improvizația Victor Ciorbea, pe urmă Radu Vasile, par acum gata să renunțe la ceva ce n-au fost niciodată pregătiți să aibă.

21.30. Ultima convocare a lui Radu Vasile, de data aceasta în scris. Sufletu'… PNȚCD vine cu trei propuneri, una mai jos ca alta: Dudu Ionescu,

Mircea Ciumara și Ulm Spineanu, dar decișI să nu-l accepte pe favoritul președintelui sau pe cel ce știu ei că e favoritul, Radu Sârbu, respins cu 9 la 7 în BCCC. Și atunci președintele lasă să cadă cortina: îl propune pe Mugur Isărescu. Cartea din mânecă. Bancherul Isărescu, perseverentul, care atât de bine și-a gestionat destinul încât va reuși să facă la fel și cu banii de la Uniunea Europeană. Isărescu, un om serios după un premier neserios. Isărescu, cu aerul său de premiant al clasei, cu fața lui de export, cu costumele lui în valută, butonii de aur, părul grizonat. Isărescu, independentul care poate consola PNȚ-ul; dacă nu el, atunci nici ceilalți. Isărescu, independentul care poate calma PD-ul și PNL-ul cel puțin o vreme. Isărescu, în care și FMI, și Radu Vasile pot găsi măcar o consolare… Ei bine, Isărescu nu mai vrea! Ezită. Se ascunde după soție, zice că ea nu vrea.

La 12.00 noaptea, luăm cunoștință de acest adevăr: doamna nu vrea. El, Isărescu a vrut pe la prânz, dar seara a venit ea acasă și nu vrea. La Bancă el are încă șase ani și salariu de cinci ori mai mare. Poate copiii ei vor fi terfeliți ca ai președintelui, despre Dragoș Constantinescu s-a scris că omoară kurzi în pădure la Băneasa. Și atunci?! „Atunci, Stolojan", propune Băsescu. „Trebuie să-i cumpărăm imaginea!" Ion Diaconescu s-a înecat, este ceva, ceva care… „Nu, nu!", îl susține Țepelea panicat, „Nici într-un caz. N-o să revenim la soluția de avarie a lui Iliescu!" „Suntem în avarie, domnule profesor", insistă inutil Băsescu. Stolojan nu place nici maghiarilor.

Președintele îl invită pe Isărescu acasă cu soția, să o preseze. Cer și eu sandwich-uri, fac pe gazda. În lipsa oricărei informații, ziariștii transmit toate inepțiile. Realitatea este mult mai prozaică: Mugur Isărescu vrea să știe dacă i se poate rezerva locul în fruntea Băncii. „Da", zice repede președintele. „Da", zicea coaliția la disperare, e căznită rău. „Bine", zice într-un târziu și doamna Isărescu.

La 1.00 noaptea avem prim-ministru … La 1.10 îmi revine mie sarcina să-i cânt prohodul lui Vasile. Așa e viața.

14 decembrie 1999, București. Semne rele de afară; decretele președintelui nu conving, ar fi de dorit demisia lui Radu Vasile. Cancelariile occidentale nu înțeleg nimic: nici din revocare, e vag prezentată în Constituție, ai putea crede că pe caz de boală, nici din prim-ministeriatul lui Vasile, care are acum sprijinul politic al opoziției! România neverosimilă… Începe o grețoasă târguială cu Radu Vasile: te plătim, numai să pleci odată. În definitiv, ce vrea el?

Baricadat în vila naționalizată pe care și-a cumpărat-o în Cotroceni, Vasile cere așa:

- Revocarea decretului de revocare;
- Președinția Senatului în locul lui Petre Roman;

- Secretariatul General al PNȚCD, preluat între timp de Dudu Ionescu (n.n. după ce Constantin Dudu Ionescu a devenit ministru de Interne, a fost desemnat secretar general interimar Virgil Petrescu, dar fără drep de vot în BCCC);
- Posibilitatea de a candida la șefia PNȚCD, retrasă de BCCC în momentul în care premierul a refuzat decizia partidului.
- Toate acestea urmau să fie anunțate public de Diaconescu la televizor.
- Soția să rămână la AVAB, pe dublul salariului de prim-ministru;
- Consilierul său cel mai important, Petrișor Peiu, să rămână în Consiliul de Administrație al SIDEX - Galați.

Restul, îi dă de înțeles Radu Vasile președintelui, poți să-i omori, sunt niște boi. Dacă nu acceptăm, nu vine Romano Prodi. Președintele îl sună pe Diaconescu: „Acceptăm jumătate?"

15 decembrie 1999, Palatul Cotroceni. Comunicat:

„Astăzi, orele 15.00, consilierul de stat Petrișor Peiu a depus la Cotroceni, demisia domnului Radu Vasile, în numele interesului național. În absența președintelui, demisia a fost înmânată consilierului Teleagă, însărcinat cu relația cu Parlamentul și Guvernul. Președintele a luat act de această demisie."

În paralel, BCCC l-a repus în drepturi pe Radu Vasile. S-a isprăvit.

27 decembrie 1999, București. BCCC al PNȚCD l-a exclus din partid pe Radu Vasile, pentru șantaj. Ateul Ion Iliescu țipă că țărăniștii nu-s creștini, l-au dat afară de sărbători. Eterna și fascinanta Românie …

(*Ibid.*, pp. 261-262)

Simona Maria Vrăbiescu-Kleckner, jurist, președintele Comitetului politic ACORD

În ziua de 12 decembrie, președintele Emil Constantinescu a apărut pe canalele de televiziune și a vorbit despre succesul României la Helsinki, l-a felicitat pe premier pentru acest succes și a informat că data începerii negocierilor a fost devansată cu o lună, fără precondiții. Șeful statului a mai adăugat că până la sfârșitul lui martie 2000 se va îmbunătății regimul vizelor.

Tot atunci, președintele a dat semnalul schimbării Guvernului Radu Vasile în vederea realizării obiectivelor concrete, subliniind că „incoerența guvernamentală trebuie să înceteze" și pledând pentru „îmbunătățirea activității administrației locale și centrale".

Cu toate că Radu Vasile a luat măsurile pentru plata datoriilor externe și asanarea sistemului bancar (v. subcap. 11.3), premierul nu a excelat în organizare: nu avea un program de guvernare și uitase de spiritul CDR până

într-atât încât intenționa să lucreze chiar și cu PDSR. Aflasem că lucra sub presiunile impuse de FMI și Banca Mondială și se lăsa influențat de Partidul Democrat.

După 20 de luni de guvernare, premierul nu reușise să realizeze reforma instituțională în vederea consolidării economiei de piață, în timp ce ratingul României pe plan mondial era în scădere. Prin urmare, existau motive de revocare a premierului.

Revocarea premierul a fost înlesnită și de faptul că nu mai avea sprijinul PNȚCD după participarea sa la „grupul de la Brașov", din martie 1998, din cauză că acesta a criticat monopolizarea conducerii partidului de către Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea și Niculae Ionescu-Galbeni.

Cred că revocarea ar fi trebuit să fi avut loc cu mult înainte de Helsinki, încă din vara lui 1999, dar președintele a luat hotărârea schimbării premierului abia după Conferința de la Helsinki, iar procedura revocării nu a fost simplă. Mai întâi, la 13 decembrie, miniștrii și-au dat demisia din Guvern. În urma acestei acțiuni, seara l-am văzut pe Radu Vasile la postul național de televiziune, afirmând că este tratat în mod neconstituțional și abuziv. Această emisiune a fost urmată de alta, în care președintele a informat că l-a revocat pe Radu Vasile din funcție, numindu-l pe Alexandru Athanasiu premier interimar.

Criza guvernamentală s-a terminat abia vineri 17 decembrie, când Radu Vasile și-a dat demisia. El i-a înmânat-o lui Petrișor Peiu, consilierul său de la Guvern, care, la rândul său, i-a înmânat-o lui Costache Teleagă, consilier de stat la Palatul Cotroceni.

La știri, seara (22 decembrie), așteptam să aflu ce a mai urmat. Președintele a apărut din nou la televiziune, într-o dezbatere cu Emil Hurezeanu și Christian Mititelu, explicând cauzele care au dus la revocarea premierului și numind premier pe Mugur Isărescu, Guvernatorul Băncii Naționale.

Emil Constantinescu a mulțumit Parlamentului pentru votul covârșitor acordat noului Guvern și a subliniat că acesta va trebui să grăbească ritmul privatizării și să dizolve FPS-ul la sfârșitul anului 2000, adăugând: „Cu noul Cabinet am realizat nu doar o schimbare de persoană, ci și de concepție". Apoi a spus că intenționa să conducă o ședință de Guvern a Cabinetului o dată pe lună.

(Simona Maria Vrăbiescu-Kleckner, *O mărturie provocată 1995-2000*,
Ed. Themis Cart, București, pp. 228-230)

9.3. GUVERNUL MUGUR ISĂRESCU (1999-2000)

Mugur Isărescu *(n. 1949) este guvernator al Băncii Naționale a României din anul 1990. Din decembrie 1999 până în decembrie 2000 a îndeplinit funcția de prim-ministru al României.*

Mugur Isărescu a absolvit în 1971 cursurile Facultății de Comerț Exterior din cadrul Academiei de Studii Economice din București, iar în 1989 a obținut titlul științific de doctor în economie, cu teza „Politici ale ratelor de schimb". Este profesor universitar la Academia de Studii Economice și membru titular al Academiei Române.

Din 1993 este membru al Clubului de la Roma și președinte al Asociației Române a Clubului de la Roma, fiind reales în anul 1999.

În anul 2000, a candidat independent la Președinția României, susținut de CDR-2000, dar a obținut doar 9,54% (locul 4) în primul tur de scrutin. În același an a revenit la conducerea Băncii Naționale a României.

Mugur Isărescu este membru în Comitetul Executiv al Comisiei Trilaterale, o organizație privată care reunește aproape 400 de oameni de afaceri, bancheri, politicieni, intelectuali cu putere de decizie, înființată în 1973 cu scopul de a asigura comunicarea și cooperarea între state din Europa, America și zona Asia-Pacific.

Mugur Isărescu, prim-ministru (1999-2000)

Anul 2000 a reprezentat pentru Guvernul României un adevărat test de maturitate politică și administrativă. Principalul angajament luat, acela că reforma va continua chiar și într-un an electoral, a fost, în linii mari, respectat.

Programul de guvernare prezentat Parlamentului în decembrie 1999 a pornit de la premisa fundamentală că România a intrat într-un nou timp istoric, întrucât invitarea la negocierile de aderare la Uniunea Europeană permite apelul la un alt fel de ancoră, de natură instituțională. Performanța Guvernului trebuie judecată în permanență în raport cu acest obiectiv mai înalt, pe care îl reprezintă integrarea europeană.

Creșterea economică și inflația. Guvernul și-a propus ca în anul 2000 să realizeze o creștere economică pozitivă (de 1,3%, după trei ani consecutivi de scădere a produsului intern brut cu 14%) și înjumătățirea inflației (de la 54% în anul 1999 la 27% în anul 2000). Stoparea căderii producției, anunțată la începutul anului, s-a concretizat într-o creștere a produsului intern brut cu 2,1% în primul semestru al anului 2000. [...]

În primul semestru al anului, investițiile agenților economici privați și ale populației au crescut cu 8,8% față de aceeași perioadă a anului 1999; din acestea, lucrările de construcții au crescut cu 11,5%, iar achiziționarea de utilaje și mijloace de transport, cu 5%.

Inflația s-a redus sensibil, chiar dacă într-o măsură mai mică decât anticipam. Astfel, pe baza prețurilor la consumator, față de o rată a inflației de 54,8% în anul precedent, am ajuns la o rată de 29,9% pe primele nouă luni și prognozăm încadrarea într-un nivel de 40% la sfârșitul anului (n.n. efectiv a fost de 45,7%).

Un al treilea obiectiv major, corelarea macrostabilității în domeniul economiei nominale cu situația economiei reale, a fost și el parțial atins, printr-o creștere a productivității muncii și printr-o slăbire a ritmului de creștere a arieratelor.

Deficitul bugetar, stabilit prin Legea bugetului la 3% din produsul intern brut și negociat cu Fondul Monetar Internațional la 3,5%, a fost respectat în primele opt luni ale anului.

Provocarea cea mai importantă pentru Guvern a fost lupta împotriva șomajului, ca expresie a solidarității naționale, cu alte cuvinte, transpunerea creșterii economice în formarea de noi locuri de muncă. Cifrele pe opt luni ale anului indică o scădere remarcabilă a ratei șomajului la 10,1% în august 2000, față de 11,5% în decembrie 1999.

Trebuie, de asemenea, subliniat că reluarea creșterii economice are toate elementele unui proces de durată, întrucât se bazează pe expansiunea rapidă a exporturilor (+24% pe primele opt luni ale acestui an) și nu este însoțită de deteriorarea echilibrului extern, așa cum s-a întâmplat în 1995-1996. Astfel, deficitul contului curent s-a situat la 570 de milioane USD pe primele opt luni ale acestui an, respectiv sub limitele programate și sub nivelul înregistrat pe primele opt luni ale anului 1999 (750 de milioane USD).

Reforma structurală. Reforma structurală a continuat în tot cursul anului 2000, în cele trei domenii unde au avut loc cele mai mari transformări în cursul celor trei ani precedenți: în minerit, în agricultură și în sectorul financiar.

În minerit, în primele opt luni ale anului, s-a aprobat documentația de închidere pentru 230 de obiective miniere, iar la un număr de nouă mine lucrările de închidere au fost executate și recepționate.

În agricultură, în pofida anului excepțional de dificil, [...] s-a continuat modalitatea de subvenționare, verificată în practică, prin cupoane agricole.

În domeniul financiar-bancar a continuat procesul de asanare a sistemului prin declararea stării de faliment la Bankcoop și la Banca Internațională a Religiilor. De asemenea, Banca Agricolă este în fază finală de privatizare. [...]

O reformă profundă a avut loc în domeniul fiscal, prin unificarea și simplificarea sistemului de impozitare și reducerea cotelor de impozitare. Nu trebuie omis nici faptul că anul 2000 este primul în care se aplică impozitul pe venitul global, o altă reformă majoră a sistemului. Urmările acestei simplificări a sistemului fiscal se văd, pe de o parte, în creșterea economică din acest an, iar, pe de altă parte, în reducerea birocrației și timpilor de așteptare pentru diferite aprobări.

Un domeniu în care realizările au fost sub program este cel al privatizării. Acesta s-a desfășurat greu, cu întârzieri mari, datorate exclusiv poziției de expectativă adoptate de investitorii străini, care au considerat anul 2000 ca unul dominat de alegeri. De fapt, se poate spune că este al doilea an cu rezultate slabe din punctul de vedere al investițiilor străine. După ce anul 1999 a stat sub spectrul încetării de plăți externe, anul acesta România s-a eliberat de această „etichetă", dar neîncrederea investitorilor străini s-a păstrat din cauza alegerilor. Fondul Proprietății de Stat a reușit totuși să vândă în primele nouă luni ale anului un număr de 798 societăți comerciale, cu un capital social de 4.730 de miliarde de lei, în condițiile în care marile privatizări ale anului (Alro, Alprom Slatina, Sidex) abia acum au intrat în faza finală. Mai puțin satisfăcător stau lucrurile la nivelul ministerelor, singura privatizare notabilă fiind cea a S.N. Tutunul Românesc, multe alte privatizări fiind amânate din cauza mediului neprielnic.

Politica socială. În domeniul politicii sociale, Guvernul a fost în permanență preocupat de eliminarea inechităților din sistemul de pensii. Astfel, pe lângă recorelarea pensiilor, inițiată în primăvară și finalizată acum, Guvernul a aprobat la rectificarea bugetului o creștere cu 10% a tuturor pensiilor de asigurări sociale de stat ale căror cuantumuri nu depășesc valoarea unui salariu mediu brut pe economie. În lunile octombrie, noiembrie și decembrie, pensiile vor cunoaște noi creșteri, cu 1,5% lunar. De asemenea, s-au majorat pensiile agricultorilor cu 50%.

În domeniul protecției șomerilor, au fost adoptate acte legislative privind formarea profesională a adulților, protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate, protecția socială a persoanelor ale căror contracte individuale de muncă sunt desfăcute ca urmare a concedierilor colective, acreditarea agențiilor de credit în vederea administrării fondurilor pentru acordarea de microcredite. Au fost parcurse etapele pregătitoare ale implementării planului național de acțiune în domeniul ocupării, cu asistență din partea Comisiei Europene.

Meritele și lipsurile acestui Guvern vor fi, fără îndoială, judecate de istorie. Ceea ce trebuie reținut este că el s-a străduit, după măsura puterilor sale, să construiască un fundament pentru anii viitori, pe care orice Guvern să poată clădi în continuare fără grija de a reveni pentru a corecta greșeli trecute.

Obiective ale procesului de integrare în Uniunea Europeană. Pe lângă obiectivele prioritare pe plan intern, Programul de guvernare aprobat de Parlament în decembrie 1999 a stabilit și o serie de obiective externe de maximă importanță.

În primul rând, demararea efectivă a procesului de aderare la Uniunea Europeană s-a realizat prin deschiderea, în prima jumătate a anului, a cinci dosare de negociere din totalul de 31 și prin propunerea de a se deschide alte dosare noi în acest semestru.

Reluarea finanțării externe multilaterale - al doilea obiectiv extern major - a fost realizată prin: intrarea tranșei din acordul cu Fondul Monetar Internațional (87 de milioane DST); eliberarea de către Banca Mondială a celei de-a doua tranșe din programul PSAL 1 (150 de milioane USD) și din programul ASAL[111] (100 de milioane USD); intrarea finanțării de la Uniunea Europeană (100 de milioane euro) pentru programul de asistență macro-financiară.

Criteriile de performanță stabilite în acordul cu Fondul Monetar Internațional au fost respectate, cu excepția reducerii arieratelor la Conel, Romgaz și Petrom.

Al treilea obiectiv, reluarea finanțării externe private, poate fi considerat și el îndeplinit prin reaccesarea, după mai bine de trei ani, a pieței internaționale private de capital, printr-un împrumut de euro-obligațiuni cu termen de rambursare la trei ani, plasat de un sindicat de bănci în frunte cu Deutsche Bank. În prezent, Guvernul lucrează la un nou împrumut de euro-obligațiuni, pe cinci ani, împreună cu două bănci de renume internațional, Schroder Salomon Smith Barney și ING Barings.

Ponderea datoriei publice totale în produsul intern brut este de numai 24,4%. Structura pe scadențe este favorabilă: 12,9% din datoria publică externă are scadențe între unu și cinci ani și 87,1% are scadențe de peste cinci ani. Nu există riscul ca România să nu își onoreze obligațiile de plăți externe în viitorul previzibil. [...]

De asemenea, politica de curs valutar a fost lăsată în întregime în responsabilitatea Băncii Naționale a României, care a procedat, în conformitate cu programul monetar, la deprecieri mai accentuate față de dolarul SUA în lunile august și septembrie, pentru a contrabalansa slăbiciunea pronunțată a monedei europene. Deși astfel de deprecieri au condus la creșterea inflației și la sporirea costului datoriei publice, ele au fost acceptate de Guvern ca necesitate de limitare a riscului dezechilibrării contului curent al balanței de plăți.

---

[111] ASAL - *Agricultural Sector Adjustment Loan*, program pe baza unui împrumut total de 350 de milioane USD de la Banca Mondială în vederea restructurării și privatizării în agricultură, în special pentru deblocarea privatizării IAS-urilor.

De asemenea, majorarea prețurilor la energie a fost necesară într-un an caracterizat printr-un nivel record al prețului petrolului și prin cea mai pronunțată secetă din ultimii 50 de ani, pentru a nu obliga viitorul Guvern să ia aceste măsuri în lunile de iarnă.

Nu putem încheia analiza privind inflația fără a arăta că la factorii exogeni s-a adăugat și o serie de factori interni, printre care locul cel mai important este ocupat de revendicările salariale, îndeosebi în sectorul bugetar și cel al regiilor autonome. Conștient de necesitatea de a asigura un spor de venituri personalului bugetar în domenii precum educația, apărarea sau ordinea publică, Guvernul a încercat să compenseze aceste sporuri printr-o politică salarială mai strictă la nivelul societăților și companiilor naționale, prin legarea mai strânsă a salarizării de performanțele economice (reducerea arieratelor și a creanțelor). [...]

(Mugur Isărescu, „Cuvânt înainte al prim-ministrului Mugur Constantin Isărescu"; în *Guvernul României, Raport la zece luni de guvernare a Cabinetului Mugur Isărescu*, București, 18 octombrie 2000)

O mărturisire a premierului Mugur Isărescu: Mărturisesc că primele două luni de la Palatul Victoria au fost dramatice pentru mine. Lumea care mă cunoaște știe că sunt un tip destul de jovial. Însă au existat momente în care trebuia să fiu extrem de serios. Să fii un om politic și, mai ales, om de stat - în definitiv când ești premier nu ești orice fel de om politic, ai soarta țării în mână -, este o meserie grea. Îți trebuie nu numai responsabilitate, îți trebuie și multă seriozitate. [...]

Adevărul este că a fost un an mai mult decât onorant pentru mine. A fost un an bun pentru România.

Cele trei lucruri pentru care m-am angajat în fața Parlamentului și a președintelui Emil Constantinescu s-au îndeplinit: începerea negocierilor pentru aderarea la Uniunea Europeană, redresarea economiei României și creșterea nivelului de trai al populației.

În ianuarie 2000, Romano Prodi și Günter Verheugen[112] veneau la București cu un mesaj clar cu privire la data integrării în UE: „2010, domnule Isărescu, 2010!" Eu am spus: „Nu, 2007!". Atunci a început negocierea. Romano Prodi este economist, ca și mine, și a dezvoltat o teorie: cercul „vicios" și cercul „virtuos". În negocierea cu Romano Prodi, argumentul meu principal a fost că România iese dintr-un cerc „vicios" și i-am cerut să ne ajute să intrăm într-un cerc „virtuos". Ne trebuia un catalizator puternic, un obiectiv care să mobilizeze societatea românească. Integrarea în Uniunea Europeană a fost acel catalizator. [...] Prodi a acceptat varianta 2007, după ce l-am asigurat că aderarea la NATO și integrarea în Uniunea Europeană se

[112] Günter Verheugen - om politic german, comisarul european pentru lărgire și politică de vecinătate (1999-2004).

bucură de consensul întregii societăți românești: 90% după ultimele sondaje. Această întâlnire ne-a ajutat să construim strategia de integrare. A fost un efort extraordinar să aduci la un numitor comun partidele politice, sindicatele, patronatele, academia, cultele, societatea civilă.

Al doilea obiectiv pe care l-am îndeplinit a fost redresarea economiei. Aveam certitudinea că voi reuși, căci primele semne de redresare apăruseră în septembrie 1999. În ciuda faptului că anul 2000 a fost din punct de vedere agricol un dezastru, din cauza unei secete cumplite, creșterea economică a fost de 4,5%. Impozitele pe venit și profit s-au redus de la 40% la 25%, cele pentru exportatori au scăzut de la 40% la 5%, iar la sfârșitul anului 2000, veniturile înregistrate la buget aproape că s-au dublat.

Creșterea nivelului de trai a devenit evidentă abia după un an, un an și jumătate, și de ea a beneficiat din plin guvernul următor (n.n. condus de Adrian Năstase, PSD). Măsurile coerente din punct de vedere economic se văd întotdeauna cu întârziere și nu e de mirare că Guvernul pe care l-am condus a pierdut alegerile. […] Tributul reformei a fost plătit, exagerat după părerea mea, în special de PNȚCD. Churchill a câștigat războiul și a pierdut alegerile, dar asta nu înseamnă că el a dispărut din istorie.

(Din „Guvernarea CDR 1996-2000”, montaj realizat de Marius Andrei, specialist IT, membru al asociației Clubul Național Țărănesc-PNȚCD și al Fundației Corneliu Coposu, https://marius-andrei.ro/guvernarea-cdr-1996-2000/)

Ion Diaconescu, președintele PNȚCD (1995-2000), președintele Camerei Deputaților (1996-2000)

Noul Guvern de sub conducerea lui Mugur Isărescu conținea relativ puține modificări față de Cabinetul Radu Vasile care îl precedase. Nu se avusese în vedere înlocuirea unor miniștri, ci schimbarea îndeosebi a prim-ministrului care, prin comportarea sa, își ridicase în cap majoritatea partenerilor din coaliție, un grup numeros din PNȚCD, cât și, mai ales, pe toți miniștrii noștri din Guvern.

(Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 250)

Guvernarea Mugur Isărescu a început sub cele mai bune auspicii. După majoritatea confortabilă obținută în Parlament cu ocazia învestiturii, primele sondaje de opinie efectuate după schimbarea de Guvern arătau o revenire a popularității Cabinetului, a CDR și a coaliției guvernamentale în general, foarte aproape de limitele atinse cu ocazia constituirii primului Guvern. [...]

A început să se discute și să se ia hotărîri privind programul de activitate al Guvernului, căci ne găseam în momentul când, după Conferința de la Helsinki din decembrie 1999, ni se deschiseseră porțile pentru accesul în Uniunea Europeană și acum intrarea depindea numai de noi.

Guvernul a elaborat în scurt timp un program economic și toate forțele politice au fost chemate să-și spună punctul de vedere și să colaboreze la îndeplinirea lui.

(*Ibid.*, pp. 254-255)

Gavril Dejeu, ministrul de Interne (1996-1999)

Anul 2000 va rămâne greu de înțeles sub raportul evoluției PNȚCD. Din povara grea a guvernării i s-a mai luat ceva, odată cu numirea lui Mugur Isărescu în fruntea Guvernului. Într-adevăr, om priceput în ale economiei și finanțelor, a imprimat actului de guvernare o notă de stabilitate, de ușoară revigorare economică. Neutru din punct de vedere politic, a liniștit într-un fel apele și pe terenul confruntărilor politice. [...]

În aceste condiții, PNȚCD a intrat într-un declin mai puțin sesizat în sânul partidului, dar destul de ușor remarcat din afara lui. Acum s-a consolidat în opinia publică ideea eșecului la guvernare, cu efect psihologic catastrofal. [...]

Măsurile de reformă adoptate în cei trei ani anteriori au afectat largi pături sociale în privința nivelului de trai, imprimând tot mai mult credința că, în același timp, sacrificiile cerute mulțimii au privilegiat păturile avute.

În mod abil, partenerii la guvernare din cadrul coaliției CDR-USD-UDMR s-au derobat de răspundere, lăsând întregul ponos să cadă asupra partidului nostru, care va „onora" astfel nota de plată cu prilejul alegerilor din 2000.

În februarie 2000 s-a întrunit Delegația Permanentă a PNȚCD, în ideea gestionării anului electoral. De mai multă vreme susținusem cu perseverență necesitatea fortificării partidului, cu deosebire în eșaloanele sale de decizie, prin infuzie cu oameni de valoare, evidențiați prin prestația guvernamentală. De la tribuna reuniunii, am sugerat cooptarea la nivelul conducerii a patru miniștri: Nicolae Noica, Andrei Marga, Ion Caramitru și Sorin Dimitriu, care se bucurau de o bună apreciere în opinia publică. Ideea n-a prins rădăcini. [...]

Mi-am dat seama că președintele Ion Diaconescu scăpase hățurile conducerii. Nu peste multă vreme s-a retras și Gabriel Țepelea, deschizând și mai larg câmpul de manevră al combatanților. Nu cunosc și ca atare nu știu prin ce împrejurări funcția de prim-vicepreședinte, deținută de Gabriel Țepelea, a ajuns la Ioan Avram Mureșan. Într-o discuție cu Ion Diaconescu, enumerând pe cei patru miniștri de valoare, domnia sa l-a adăugat și pe Ioan Avram Mureșan. Am înghițit în sec, cunoscând anumite dedesubturi ale prestației acestuia, însă nu eram în situația de a-i combate părerile. [...]

Așadar, pe măsură ce trecea timpul, partidul intra tot mai mult pe mâinile tinerilor. O grupare dintre ei, fidelă lui Radu Vasile, în frunte cu Sorin Lepșa, Aurelian Paul Alecu, Bogdan Ionescu, înfrântă în cele din urmă, a

părăsit partidul. Din rândurile „talibanilor", doar puțini, printre care Niculae Ionescu-Galbeni, mai țineau piept. Vocea lui Galbeni era încă ascultată, dar nu neapărat decisivă. Până către toamna lui 2000, am realizat că forul de conducere, Biroul Național de Conducere, era stăpânit și în bună parte manevrat de Remus Opriș și Ioan Avram Mureșan. Pe de altă parte, Dudu Ionescu, Mircea Ciumara și Vasile Lupu manifestau și ei dorință de implicare.[...]

Regrupările de forțe la centru reverberau și în teritoriu. În perspectiva viitorului Congres, fiecare grupare își avea proprii susținători, încât conducerile județene și în bună măsură masa de membri nu mai lucrau unitar. Fiecare grupare asculta mai degrabă de vocea de la centru pe care o susținea.

(Gavril Dejeu, *op. cit.*, pp. 292-293)

La 24 iunie 2000, s-au întrunit la Snagov forurile lărgite de conducere ale partidului, pentru a face analiza rezultatelor alegerilor locale și, cu deosebire, pentru a lua măsurile impuse de situație. Remus Opriș a prezentat o amplă și temeinică analiză, s-au punctat cauzele, nu însă și răspunderile. După discuții îndelungate, situația în fapt a rămas aceeași.

Perspectiva alegerilor parlamentare și prezidențiale se anunța dramatică. Imaginea partidului în opinia publică suferise un recul mai mult decât îngrijorător. Guvernul Isărescu reușise ceva pași de redresare, cu deosebire în zona economică, dar ecoul lor nu reverbera către PNȚCD. Noi rămâneam cu ponoasele eșecului coaliției la guvernare. [...]

CDR se resimțea puternic după alegerile locale. Liberalii, care concuraseră în alegeri pe mână proprie, obținuseră rezultate mai bune decât CDR (n.n. formată la alegerile locale din 2000 doar din PNȚCD și PER), motiv puternic pentru a merge și la parlamentare de unii singuri. Se vedea acum de câtă solidaritate sunt în stare liberalii. Au făcut un joc: când au avut nevoie de Convenție, s-au ploconit în fața ei; acum o sfidau pur și simplu.

Formula noii alianțe CDR-2000 pentru alegerile parlamentare consta în: PNȚCD, UFD (Uniunea Forțelor de Dreapta), FER (Federația Ecologistă Română), Partidul Moldovenilor al lui Constantin Simirad, primarul Iașilor, și ANCD (Alianța Națională Creștin Democrată). După cum se vede, CDR era mult slăbită față de începuturi. Rezultatul: ceva peste 5%, mult sub pragul de 10% necesar pentru accederea în Parlament a coaliților. Se știa că partidul și Convenția erau într-o poziție electorală dificilă, dar era peste închipuire că nu se va intra în Parlament!

Urmare: la începutul lui decembrie 2000, conducerea partidului a demisionat, s-a constituit o conducere interimară (n.n. Forul Tranzitoriu de Conducere), cu sarcina de a gestiona problemele partidului și a organiza Congresul, care urma să aibă loc în ianuarie 2001. Președinte al acestei con-

duceri interimare a fost desemnat Dudu Ionescu. Din ea mai făceau parte Radu Sârbu, Vasile Lupu, Bogdan Pițigoi și Remus Opriș. Congresul urma să devină un fel de piatră de hotar în evoluția viitoare a partidului.

(*Ibid.*, pp. 296-297)

PNȚCD și președintele Emil Constantinescu. Spre sfârșitul guvernării coaliției, au apărut probleme și în relațiile partidului cu instituția prezidențială. După cum se știe, președintele PNȚCD Corneliu Coposu a fost acela care i-a înlesnit lui Emil Constantinescu accederea spre înalta funcție de președinte al României. De-a lungul timpului, între PNȚCD și Emil Constantinescu a existat o strânsă colaborare. După încetarea din viață a Seniorului Coposu, contactul nemijlocit cu Emil Constantinescu a fost asigurat de președintele Ion Diaconescu.

Pe măsură ce problemele guvernării s-au acutizat, pe măsură ce s-au întâmpinat dificultăți, în aceeași măsură s-au ivit și unele fisuri în această colaborare. [...]

Președintele era ținta predilectă a atacurilor opoziției pentru orice neajuns, pentru orice neîmplinire, nu numai în presă sau alte mijloace de comunicare, dar și în Parlament. De mai multe ori Emil Constantinescu a reproșat membrilor și parlamentarilor PNȚCD faptul că nu-i iau apărarea, că rămâne singur în fața acestor atacuri. El aștepta, pe bună dreptate, un sprijin pe care îl socotea posibil și eficient din partea celui mai puternic partid din arcul guvernării. Câtă vreme Guvernul a fost condus de Victor Ciorbea, între cei doi a existat o strânsă legătură, o afinitate de gândire, o cooperare benefică. Odată cu venirea lui Radu Vasile, raporturile au luat mai degrabă o alură strict protocolară. [...]

Spre partea finală a mandatului, raporturile dintre președintele țării și PNȚCD s-au răcit de așa manieră încât Constantinescu a căutat un punct de sprijin mai degrabă la liberali. Vicepreședintele PNL, Valeriu Stoica, devenise omul său de încredere. Pentru cine cunoștea evoluția liberală, putea pune sub semnul îndoielii, al imperativelor conjuncturale, loialitatea acestora. Lucru care s-a vădit în final, în preliminariile alegerilor din 2000, când președintele s-a văzut abandonat de liberali. Domnia sa a spus că s-a retras din cursa prezidențială simțindu-se învins de fosta Securitate. Părerea mea este că un rol de căpetenie în luarea deciziei l-a avut și acest abandon al liberalilor. Mai mult chiar, de vreme ce între PNȚCD și PNL cooperarea era tot mai dificilă, președintele nu vedea o altă forță politică pe care să se poată bizui în viitor, Convenția Democrată fără liberali își va dovedi în final limitele.

Pe de altă parte, președintele Constantinescu nu se bucura de simpatie în rândul tuturor liderilor PNȚCD. [...] Sarcinile guvernării ar fi implicat o cât mai bună colaborare. Nu era suficientă numai apropierea și cooperarea

cu Ion Diaconescu, chiar dacă acesta exprima punctul de vedere al conducerii partidului. După cum se știe, relațiile interumane joacă un rol esențial în zona cooperării la nivelul factorilor de decizie, între care încrederea este esențială. Or, în timp, s-a produs o diminuare a încrederii între președinte și conducerea PNȚCD. Ulterior, s-au identificat și cauzele. Se spunea, la nivelul conducerii PNȚCD, că președintele ar avea o vădită simpatie pentru Valeriu Stoica. [...]

La rândul său, nu cred că președintele Constantinscu era un adevărat țărănist. Și aceasta nu numai pentru că sprijinul din partea unei coaliții presupunea menajarea deopotrivă a tuturor susceptibilităților, dar și pentru că Emil Constantinescu, om cu vederi autentic democratice, vedea posibilă configurarea guvernării și prin prisma gândirii liberale. De altfel, în comentariile sale politice, președintele nu a marșat ferm pe o doctrină sau alta, ci a stăruit pe imperativele unui regim democratic. Cei care îl suspectau de răceală față de PNȚCD au interpretat refuzul de a candida pentru un al doilea mandat ca act de trădare a partidului, într-un moment crucial de interes politic al acestuia.

La toate aceste ambiguități se poate adăuga și deteriorarea relațiilor președintelui cu reprezentanții societății civile, care i-au asigurat platforma de lansare politică. Odată ajuns la putere, aceștia i-au solicitat valorificarea în acțiunea politică a ideilor ca și a membrilor lor. Se putea? Probabil în parte, dar această solicitare nu a găsit ecoul așteptat. Era de acum evident că între reprezentanții societății civile și președinte s-a așternut neîncrederea, ceea ce s-a repercutat păgubitor asupra guvernării. Același lucru, chiar dacă nu și la aceeași intensitate, se poate spune și despre raporturile societății civile cu PNȚCD, ultima redută a sprijinirii ideilor societății civile în procesul de guvernare. Declinul relațiilor cu societatea civilă a fost una dintre cauzele majore ale degradării poziției politico-electorale a președintelui Emil Constantinescu, ca și a PNȚCD.

(*Ibid.*, pp. 288-290)

10. ANALIZA PE DOMENII A PARTICIPĂRII PNȚCD LA GUVERNAREA COALIȚIEI CDR-USD-UDMR

10.1. REFORMĂ ȘI ECONOMIE

10.1.1. Ulm Spineanu - Evoluții și rezultate economice

Ulm Spineanu *(1943-2006) a absolvit Institutul Politehnic București în anul 1967 și a devenit doctor în științe tehnice în 1977. A fost inginer-șef la Întreprinderea de Echipamente Aerospațiale și Aeronave București (1980-1988), inspector general la Ministerul Muncii și Protecției Sociale (1990-1992), director tehnic la Institutul de Mecanică Fină București (1992-1994), președintele UGIR-1903 (1998-2000).*

Ulm Spineanu a predat în cadrul Universității „Politehnica" din București și la Școala Națională de Studii Politice și Administrative. A publicat peste 80 de articole și comunicări științifice pe teme de economie și tehnice, precum și patru cărți.

A intrat în PNȚCD în anul 1990, a fost membru supleant al BCCC (1991-1996) și vicepreședinte al partidului (1996-2000). În perioada 1996-2000 a fost senator, liderul grupului parlamentar al PNȚCD și vicepreședinte al Senatului României (1998-2000).

A făcut parte din Guvernul Victor Ciorbea ca ministru de stat, ministrul Reformei (1996-1997), contribuind la programul economic și de reformă al țării.

În anul 2004, în condițiile în care luptele interne pentru putere din PNȚCD l-au eliminat practic din procesul de reformare a partidului, Ulm Spineanu s-a înscris în Partidul Umanist Român (actualmente Partidul Conservator). unde a condus Departamentul de Macroanaliză și Sinteze Social- Economice, fiind și membru al Biroului Permanent și al Consiliului Național al acestei formațiuni politice. Ulm Spineanu a murit în urma unui stop cardio-respirator la 26 aprilie 2006.

Introducere

În februarie 1997, noul Guvern CDR-USD-UDMR a adoptat o terapie de șoc cu scopul de a renunța la abordarea graduală deosebit de lentă de până atunci și a accelerat procesul reformelor structurale. Reflectând atât necesitatea de a crea cadrul legal, cât și de a legaliza abordările reformelor

economice, în centrul programului guvernamental a fost situat un pachet legislativ menit să actualizeze cadrul normativ al realităților și necesităților României momentului, să armonizeze legislația din România cu cea din Uniunea Europeană, dar și să formalizeze cadrul necesar accelerării modificărilor structurale în economie și în instituții.

În conformitate cu programul de guvernare, primele priorități au fost cele de liberalizare a prețurilor (energie, produse agricole, servicii), de reducere a tarifelor, de renunțare la subvenții și la creditele direcționate spre agricultură. În același context, banca centrală a întărit politicile monetare și a fost fixat ca țintă un deficit bugetar de 3,5% din Produsul Intern Brut.

Guvernul a adoptat o serie de reguli de indexare a veniturilor mici pentru a le proteja de efectele inflaționiste ale liberalizării.

Principalele ținte ale reformelor economice au fost:

- Întărirea disciplinei financiare prin privatizarea sau lichidarea principalilor generatori de pierderi cu capital de stat, ca și pregătirea planurilor de restructurare a utilităților publice.
- Accelerarea programului de privatizare prin vânzarea cumulată până la sfârșitul anului 1997 a circa 60% din portofoliul inițial al Fondului Proprietății de Stat; transformarea regiilor autonome în societăți comerciale și pregătirea lor pentru privatizare; demararea procesului de privatizare a băncilor; definirea instituțiilor cu atribuții în privatizare.
- Restructurarea sectorului agricol prin reducerea subsidiilor, liberalizarea și continuarea privatizării; dezvoltarea unei piețe a pământului; întărirea și finanțarea mecanismelor de redirecționare a forței de muncă spre activități neagricole; reducerea barierelor din comerțul exterior cu aplicabilitate la produsele agricole.
- Promovarea investițiilor străine prin adoptarea reglementărilor care să elimine restricțiile de repatriere a câștigurilor; garantarea transferurilor libere a valutei pentru cumpărarea sau vânzarea de active; eliminarea barierelor birocratice și a altor reglementări.

O evaluare post-factum a acestui program ambițios arată că au fost eliminate creditele dedicate agriculturii, iar subvențiile au apărut în buget, asigurându-se o mai mare transparență. Deficitul bugetar a fost ținut sub control. Guvernul a adoptat o legislație favorabilă investițiilor străine directe, dar acestea au rămas încă la un nivel redus.

Restructurarea marilor întreprinderi

Restructurarea marilor întreprinderi cu capital de stat a reprezentat o prioritate, acestea fiind principalele generatoare de arierate și blocaj financiar. În domeniul restructurării marilor întreprinderi cu capital de stat, măsurile preconizate au avut în vedere orizonturi de timp diferite.

• ***Pe termen scurt:*** Identificarea principalilor generatori de arierate și blocaj financiar; analize punctuale cu fiecare dintre acești generatori la nivelul conducerii Consiliului pentru Reformă (cu participarea Fondului Proprietății de Stat, a Agenției de Restructurare, a sindicatelor și patronatelor, a conducerii executive) cu scopul de a se stabili programe specifice de acțiune în vederea diminuării, cu prioritate, a datoriilor înregistrate de agenții economice față de bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale și bugetele altor fonduri speciale, prin optimizarea fluxurilor tehnologice, comerciale și financiare.

Din acest punct de vedere, în perioada ianuarie-mai 1997 au fost analizate peste 2.000 de societăți comerciale și au fost identificate circa 220 dintre acestea ca principale noduri cu impact major în lanțul economic sau, după caz, pe piața produsului finit. În următoarele luni ale anului 1997 (iunie-august) au fost desfășurate circa 40 de astfel de acțiuni concretizate prin creșterea semnificativă a gradului de colectare la bugete (peste 17.000 de miliarde de lei vechi).

Pentru prima oară după anul 1990, a fost întocmit un proiect al strategiei economice a României, având ca orizont de timp anul 2000, destinat agenților economici și factorilor decizionali la nivelul administrației publice centrale și locale, inclusiv Fondului Proprietății de Stat, și care cuprindea analiza fiecărei ramuri și subramuri economice, cu indicarea oportunităților tehnice și comerciale interne și internaționale, precum și a segmentelor de piață cele mai favorabile.

• ***Pe termen mediu:*** Îmbunătățirea cadrului legislativ în domeniul investițional, atât în ceea ce privește investițiile de capital, dar și cel de portofoliu.

Concretizarea acestor măsuri a constat în creșterea atractivității la privatizare a societăților comerciale mari. Astfel, în perioada 1997-2000 au fost privatizate circa 170 de astfel de societăți, față de circa 70 în perioada anilor 1992-1996; a crescut ponderea sectorului privat în formarea PIB de la 54,9% în 1996 la 65,5% în 2000. De asemenea, a crescut atractivitatea pieței de capital și a întreprinderilor pentru investitorii străini. După apariția O.U.G. nr. 31/1997 privind regimul investițiilor străine în România, pe piața de capital BVB[113] și RASDAQ[114] se înregistraseră, conform comunicării CNVM[115], intrări nete de capital (investiții de portofoliu) de peste 600 de milioane USD, iar numărul întreprinderilor privatizate cu investitori străini, numai în 1997, a fost de 44 față de patru câte se privatizaseră în 1996 și cinci în 1995, privatizate în acest mod.

---

[113] BVB - Bursa de Valori București, reînființată în anul 1995, după închiderea sa în 1948.

[114] RASDAQ - bursa electronică de valori mobiliare din București, o bursă alternativă pentru firme mici și foarte mici, înființată în 1996; a fuzionat cu BVB în anul 2005.

[115] CNVM - Comisia Națională a Valorilor Mobiliare, înființată în anul 1994.

Înainte de 1997, privatizarea s-a axat în general pe întreprinderi mici și medii, ceea ce este reflectat de faptul că, în ciuda valului masiv de privatizări din 1995-1996, la începutul anului 1997, 58% din producția industrială a avut loc în întreprinderi de stat. Această lipsă de acțiuni hotărâte în privatizarea și restructurarea marilor companii a înrăutățit, de fapt, problemele tranziției în România. Întreprinderile de stat ineficiente, ținute pe linia de plutire prin subvenții masive, directe și indirecte, au costat enorm statul. Lipsa stabilității fiscale a împiedicat macrostabilizarea care, împreună cu o alocare greșită a resurselor, și-a pus în mod serios amprenta asupra unei creșteri economice sustenabile.

În domeniul privatizării, în perioada 1997-2000 accentul s-a dorit a fi pus pe vânzarea pachetelor majoritare de acțiuni ale întreprinderilor mari, mai ales către investitori străini. Astfel, în 1997, în total au fost privatizate 35 de întreprinderi mari, iar în 1999 un număr de 82. Acest program, poate și din cauza riscurilor sociale, a fost redus în cursul anului 2000, an electoral, când au fost privatizate doar 24 de întreprinderi mari. [...]

• ***Pe termen lung:*** Măsuri de restructurare a regiilor autonome, divizarea sau, după caz, transformarea lor în societăți sau companii naționale și pregătirea lor pentru privatizare. Concretizarea acestor măsuri a constat în transformarea, în perioada 1998-2000, a tuturor furnizorilor de utilități în societăți naționale aflate în acel moment în diferite stagii de privatizare, inclusiv a SNP Petrom; măsuri de restructurare a sistemului bancar și pregătirea acestuia pentru privatizare (situația se prezintă asemănător cazului regiilor autonome - BRD și Banca Agricolă au fost privatizate, iar BCR era în curs de privatizare).

Politicile bugetare și monetare aspre, precum și măsurile ferme de restructurare a sistemului economic și instituțional au indus o erodare a creditului în sectorul întreprinderilor. Cele mai afectate au fost întreprinderile cu capital de stat, care anterior profitaseră de finanțări facile.

Pe la mijlocul anului 1997, producția lunară industrială scăzuse cu 20% față de anul anterior. Impactul acestui al doilea șoc al tranziției a surprins Guvernul, care a renunțat, începând cu cea de-a doua jumătate a anului 1997, la aplicarea programului anunțat de reformă structurală. Restructurarea de profunzime a întreprinderilor mari a fost amânată și, spre sfârșitul lui 1997, politica monetară a fost relaxată.

În 1997, Guvernul reformist a lansat prima încercare serioasă de abordare a problemelor privatizării și restructurării întreprinderilor cu capital de stat. În 1998 și 1999, numărul de întreprinderi mari privatizate a crescut considerabil. Totuși, Guvernul nu a reușit să clădească suportul necesar unui program care era, în mod inevitabil, controversat, pentru că atrăgea costuri sociale asociate tranziției și avea împotriviri, atât din partea opoziției politice, cât și din interiorul coaliției.

Ca urmare a nemulțumirii sociale, Guvernul Victor Ciorbea a fost schimbat în aprilie 1998, iar Guvernul Radu Vasile în decembrie 1999.

În anul electoral 2000, principalele eforturi au fost acelea de a privatiza SNP Petrom și Tarom, dar ambele nu au reușit să atragă atenția investitorilor străini. Totuși, acel an a fost marcat de reușite în restructurarea regiilor autonome și reglementarea privatizării băncilor.

Politica bugetară și fiscală

Îmbunătățirea cadrului politicilor fiscale este în mod tipic una dintre ariile în care este nevoie de timp pentru construcția instituțională și armonizarea cu standardele internaționale. Ca rezultat al politicii de șoc din 1997, bugetul a fost curățat de o serie de elemente ascunse sau cvasifiscale, cum ar fi creditele pentru agricultură, subvenții indirecte pentru industria grea, restricții ale ratei de schimb, subsidii la consumator prin prețuri controlate în domeniul energiei și al produselor agricole. Subvențiile și transferurile care au mai rămas au apărut în mod transparent în buget. Altfel spus, era o bază reală a bugetului de stat și a bugetului consolidat.

Politicile care vizează creșterea încasărilor din taxe trebuie abordate foarte atent. Dată fiind economia subterană, ca și indisciplina financiară, orice majorare a taxelor era de așteptat să conducă la evaziune și la creșterea arieratelor. [...]

Ritmul lent în care reforma structurală a continuat să fie abordată (excepție în prima jumătate a anului 1997) a făcut însă imposibilă descreșterea taxelor, fără riscul de a nu avea suficiente surse de finanțare a cheltuielilor bugetare, pe fondul constrângerilor provenind din nivelul deficitului bugetar, a nivelului serviciului datoriei externe și a politicii prudențiale în ceea ce privește masa monetară în corelarea ei cu nivelul inflației.

În 1997, Guvernul a procedat la o serie de ajustări ale prețurilor. În primele două luni ale anului, prețurile la carburant au crescut cu mai mult de 150%, prețurile biletelor de tren cu 80%, telecomunicațiile cu 100% și electricitatea cu 300%. În același timp, într-o încercare de a întări disciplina financiară la întreprinderi, Guvernul a încetat politica de a folosi banca centrală ca principal creditor al acestui sector. Împreună cu reducerea semnificativă a subvențiilor directe, această politică a condus la o erodare a creditului și la crize de lichiditate în sectorul întreprinderilor de stat nerestructurate. Întreprinderile generatoare de pierderi, care fuseseră ținute în viață prin subvenții și infuzii de credite, au reacționat prompt, autofinanțându-se prin neplata crescândă a obligațiilor la buget și furnizori, astfel rezultând o creștere semnificativă a arieratelor în economie.

Eliberând banca centrală de sarcina finanțării directe a sectorului real s-au creat premisele pentru aceasta de a urmări politicile monetare. Totuși, banca centrală a fost nevoită, pentru o perioadă de timp, să acționeze în

calitate de „creditor de ultimă instanță” față de sectorul bancar. Aceasta a dus la un cost al politicii de stabilizare prin menținerea băncilor pe linie de plutire în așteptarea privatizării, ceea ce a condus la creșteri ale presiunii inflaționiste.

După renunțarea la aplicarea planului de stabilizare adoptat la începutul anului 1997, România a trecut printr-o a doua recesiune din tranziție cu PIB-ul în scădere cu 12% cumulat în trei ani consecutivi (1997-1999) și cu o inflație semnificativă față de nivelurile înregistrate de alte țări aflate în tranziție din Europa Centrală și de Est. Procesul privatizării și restructurării economice a fost în continuare lent.

În timp ce programul de stabilizare din 1997 nu și-a atins principalele sale obiective datorită abandonării sale în cea de-a doua jumătate a anului, el a creat totuși o serie de premise importante. Liberalizarea prețurilor și a ratei de schimb, eliminarea principalelor canale de subvenționare și creditarea preferențială, ca și demararea restructurării sectorului financiar au făcut posibile aplicarea unor politici fiscale și monetare îmbunătățite. Ulterior, ar fi putut fi adoptate reforme structurale decisive.

Un prim semnal al efectelor măsurilor întreprinse a fost atingerea în 1997, pentru prima dată după 1990, a unui volum al exporturilor de peste 8 miliarde USD (soldul negativ al contului curent fiind de 2,1 miliarde USD), iar în anul 2000 s-a depășit nivelul de 10 miliarde USD (cu soldul negativ al contului curent de 1,4 miliarde USD).

Cu toate constrângerile de natură economică și financiară, anii 1997 și 1998 au marcat vârfuri ale investițiilor directe și de portofoliu nete, de peste 2 miliarde USD, ca și ale activelor de rezervă ale BNR în 1997 de peste 1,5 miliarde USD.

Datoria externă

Perioada 1997-2000 a găsit România într-un vârf al serviciului datoriei publice externe, fapt care nu a putut avea decât repercusiuni negative asupra actului de guvernare și a construcției bugetare.

În 1999, se înregistra o datorie publică externă de circa 9 miliarde USD, iar nivelul serviciului datoriei publice externe era de 3,2 miliarde USD. [...]

Corupția

Corupția a fost identificată ca producând niveluri scăzute ale investiției, generând astfel rate scăzute ale creșterii economice. Mai mult, corupția reduce investițiile străine directe și generează transformarea fluxurilor de capital în bani investiți pe termen scurt, ceea ce întărește imaginea de țară suferindă de crize financiare. [...]

Aparent, este binecunoscut în mediul de afaceri cât de mult trebuie să plătești și cui, și se pare că după efectuarea plății este obținut rezultatul

așteptat. Într-o anume măsură corupția este rezultatul greutăților administrative și incoerențelor legislative.

O zonă în care corupția apare ca extrem de dăunătoare este aceea a sistemului judiciar. Conform unor sondaje printre investitorii străini, nesiguranța drepturilor legale datorată, în principal, corupției din sistemul judiciar, constituie unul din principalele puncte care trebuie atinse. Aceasta este confirmată de percepția populației. În vreme ce nivelul scăzut al încrederii populației în elita politică este pe același palier cu cel din țările vecine, neîncrederea ei în sistemul judiciar este mult peste.

(Document prezentat de Ulm Spineanu în cadrul dezbaterilor cu tema „Guvernarea 1996-2000", la Institutul de Studii Creștin Democrate (ISCD), București, 28 august 2002)

Tabelul 10.1

Câteva date statistice

Nr. crt.	Indicator	U.M.	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1	**PIB** (Ulm Spineanu)	mld. lei	858	72.136	108.920	252.926	371.194	539.360	796.534
2	**Curs valutar mediu** (BNR)	lei/USD	21,6	2.033	3.083	7.168	8.876	15.333	21.693
3	**Ritm anual PIB** (Ulm Spineanu)	%	-5,6	7,1	3,9	-6,1	-4,8	-2,3	1,6
4	**Populație** (Ulm Spineanu)	mii persoane	23.207	22.681	22.608	22.546	22.503	22.456	22.431
5	**Număr salariați** (Ulm Spineanu)	mii persoane	8.142	5.707	5.634	5.353	5.025	4.564	4.374
6	**Număr șomeri** (Ulm Spineanu)	mii persoane		998	658	881	1.025	1.130	1.007
7	**PIB** (calculat)	mld. USD	39,72	35,48	35,33	35,29	41,82	35,18	36,72
8	**PIB** (în prețuri 1995, OECD)	mld. lei	80.322	72.136	74.854	70.445	67.051	66.280	67.455
9	**Productivitate 1** (calculat)	USD/ locuitor	1.712	1.564	1.563	1.565	1.858	1.567	1.637
10	**Productivitate 2** (calculat)	USD/ salariat	4.878	6.217	6.271	6.593	8.322	7.708	8.395
11	**Creșterea productivității pe salariat**	%	1990 →1996: +4,76% anual			1996 → 2000: +8,47% anual			

Tabelul 10.2

Evoluția procesului de privatizare

Anul	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Numărul societăților aflate în portofoliu FPS/ APAPS la începutul perioadei	5.937	6.291	7.602	9.010		5.554	4.330	3.149	1.444
Numărul societăților privatizate pe parcursul anului	265	604	648	1.388	1.304	1.267	1.854	1.341	127
După mărimea societății									
Mare	2	12	30	25	35	?	82	24	19
Medie	24	110	268	238	150	?	589	247	19
Mică	238	472	322	984	978	?	1.183	1.070	89
După metoda de privatizare									
MEBO	261	519	43	14					
Negocieri directe	4	85	605	1.006	1.064	244	1.337	1.235	19
Licitații				455	231	991			92
Vânzări pe piața de capital					9	32	64	106	16
Venituri din vânzările anuale în prețuri constante (prețuri 1995), în mld. lei	144,3	471,4	1.840,0	920,4	603,3	741,3	824,3	525,9	617,8
Numărul societăților vândute către investitori străini	1	1	5	4	44	96	83	38	
Venituri din vânzările anuale către investitorii străini, în mil. USD	2	3,9	15	15,5	403,8	608,1	57,1	7	

Sursa: OECD, Evaluarea economică a României, iulie 2002

Tabelul 10.3

Ponderea sectorului privat în activitatea economică
- Evoluție pe sectoare de activitate -

Anul	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Procentaj din PIB	16,4	23,6	26,4	34,8	28,9	45,3	54,9	60,6	61,4	63,7	65,5	67,1
Industrie	5,7	9,2	11,8	17,4	23,3	29,9	38,5	42,1	46,0	53,7	57,5	57,7
Agricultură	61,3	73,9	81,7	83,5	89,3	89,0	90,1	96,8	96,3	96,7	97,2	97,8
Construcții	1,9	16,1	21,0	26,8	51,6	57,8	69,3	76,6	79,3	81,9	80,9	81,1
Servicii	2,0	16,8	18,8	29,3	39,1	58,1	66,7	71,5	76,1	76,6	78,3	78,4
Exporturi (FOB)	0,2	15,9	27,5	27,9	40,3	41,2	51,4	54,8	48,9	65,7	65,7	66,7
Importuri (FOB)	0,4	16,1	32,8	27,2	29,2	45,4	48,3	52,4	48,3	72,1	70,1	69,6
Investiții	4,3	8,1	15,6	26,0	36,8	39,3	39,7	35,4	40,5	50,5	58,3	

Sursa: OECD, Evaluarea economică a României, iulie 2002

Tabelul 10.4

Ponderea sectorului privat în economie în diferite țări (anul 2000)

Țara	Din PIB	Din forța de muncă
Ucraina	60%	
România	**65,5%**	**70% (în 1998)**
Rusia	70%	
Polonia	70%	72
Bulgaria	70%	65% (în 1999)
Estonia	75%	
Slovacia	80%	75%
Ungaria	80%	81% (în 1998)
Cehia	80%	65%

Sursa: OECD, Evaluarea economică a României, iulie 2002

Tabelul 10.5

Restanțele marilor datornici (ianuarie 2002)

Indicator	Restanțe (mld. lei)	Luni de întârziere
Restanțe ale societățile producătoare de energie		
Distrigaz Nord	830	3,8
Distrigaz Sud	2.370	9,8
Termoelectrica	4.202	4,7
Restanțe ale altor societăți industriale		
Distrigaz Nord/Sud	2.868	7,5
Electrica	5.230	15,1
Din care:		
Controlate de stat	6.899	12,8
Cu participarea statului	312	16,0
Private	279	10,7
Neidentificate	609	11,1

Sursa: OECD, Evaluarea economică a României, iulie 2002

10.1.2. Petrișor Peiu - Analiza economiei României între anii 1997-2000

Petrișor Gabriel Peiu *(n. 1967) este analist economic, absolvent și doctor al Universității Politehnica din București (1996). A fost consilier al premierului Radu Vasile (1998-1999), administrator al Romtelecom (1997-2000), președinte al Sidex Galați (1999-2000) și al Omniasig (1999-2001). A mai fost consilier al premierului Adrian Năstase (2001-2002), subsecretar de stat pentru politici economice (2002-2003), vicepreședinte al Agenției pentru Investiții Străine (2003-2004), administrator la Electroputere (2004-2005), director executiv al SC Centrul pentru Servicii în Radiocomunicații SRL (2004-2005).*

În prezent este consultant în afaceri la mai multe companii străine, coordonator al Departamentului de Analize Economice al Fundației Universitare a Mării Negre (FUMN) și cadru didactic la Universitatea „Politehnica" din București.

Statisticile Băncii Mondiale indică perioada guvernării CDR-USD-UDMR ca fiind o perioadă de stagnare, de stabilizare a economiei României. Dacă admitem ca indicator de performanță globală al unei economii Produsul Intern Brut pe locuitor, PIB/locuitor, în metodologia prețurilor comparabile PPP (*Purchasing Power Parities*), se observă că România a parcurs între 1990 și 2001 patru etape:

- O cădere puternică, de la 5.270 USD în 1990 la un minimum de 4.506 USD în 1992;
- O revenire lentă până în 1996 la nivelul de 5.735 USD;
- O cvasi-stagnare în perioada 1997-1999 (5.562 USD în 1997, 5.544 USD în 1998, 5.596 în 1999);
- O creștere importantă în anul 2000, la 5.850 USD, apoi la 6.521 USD în anul 2001.

În graficul 10.1 se prezintă, pentru comparație, variația PIB/locuitor (în mii USD) în perioada 1990-2001, pentru România, Bulgaria, Polonia și Ungaria, conform datelor Băncii Mondiale.[116]

Graficul 10.1

Variația indicatorului PIB/locuitor (1990-2001)

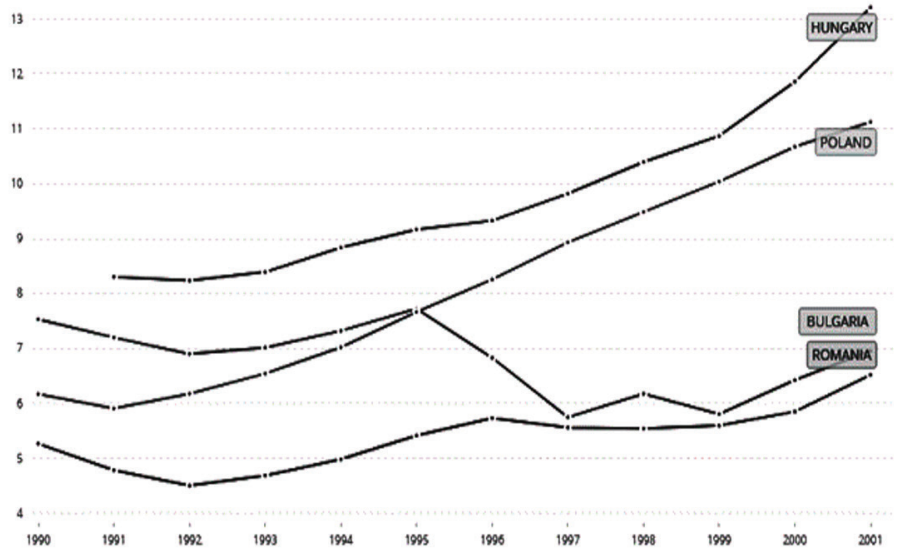

În general, este greu să atribuim în întregime unui guvern care se instalează la începutul unui an performanța economiei din anul respectiv. Tocmai de aceea, pentru corectitudinea demersului ar trebui să alocăm, cel puțin parțial, „meritele" contracției din anul 1997 Guvernului Văcăroiu și, la fel de cinstit, ar fi să împărțim meritele pentru creșterea puternică din anul 2001 între Guvernul Isărescu și Guvernul Năstase.

Privită la modul absolut, economia românească nu a avut o evoluție catastrofală în perioada guvernării coaliției CDR-USD-UDMR, condusă de PNȚCD. Dacă se compară însă performanța firavă a țării noastre cu cea a sta-

[116] The World Bank Data, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?contextual=default&end=2001&locations=RO-BG-HU-PL&start=1990.

telor competitoare din regiunea noastră (și ele foste state socialiste) Polonia și Ungaria, atunci vom fi extrem de dezamăgiți. Pentru că, în aceeași perioadă, polonezii și ungurii au decolat efectiv, atingând în anul 2000 valori aproape duble pentru același indicator PIB/locuitor: 11.857 USD în Ungaria și 10.655 USD în Polonia. Bulgaria este singura țară din regiune a cărei economie s-a prăbușit efectiv, dar și-a păstrat un mic avans în fața noastră.

De aici și prima concluzie majoră: România nu a dezamăgit economic atât de mult pe cât am crezut noi atunci, a fost mai mult o stagnare, dar, în schimb, a pierdut enorm în fața rivalilor regionali Polonia și Ungaria.

Dacă am avut o boală gravă pe toată perioada 1990-2001, aceea a fost rata anuală a inflației, mai ridicată decât a statelor din regiunea noastră (cu excepția Bulgariei), prezentată în graficul 10.2, după datele Băncii Mondiale.[117]

După un vârf de 227% atins în 1993, rata inflației coborâse la 44% în anul 1996, pentru a exploda apoi în timpul primului guvern CDR-USD-UDMR, Guvernul Ciorbea, atingând 135% în 1997. Ea a fost apoi cumințită treptat sub Guvernul Radu Vasile (48-49% în 1998 și 1999) și sub Guvernul Mugur Isărescu (43% în anul 2000). Cu toate acestea, rata inflației la noi se situa cu mult peste nivelurile Poloniei și Ungariei (18-22% în 1996, 11-13% în 1998 sau chiar 6-9% în anul 2000), dar nu a ajuns nici pe departe la explozia din Bulgaria în anul 1997 (914%).

Graficul 10.2

Variația ratei anuale a inflației (1990-2000)

[117] The World Bank Data, https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?end=2001&locations=RO-BG-HU-PL&start=1990&view=chart.

Un grafic sugestiv este cel al corelației dintre rata inflației și dobânzile practicate de bănci în relație cu clienții nebancari neguvernamentali[118], în corelație cu politica monetară a BNR, conform graficului 10.3.[119]

Graficul 10.3

Corelația ratei inflației cu dobânzile băncilor

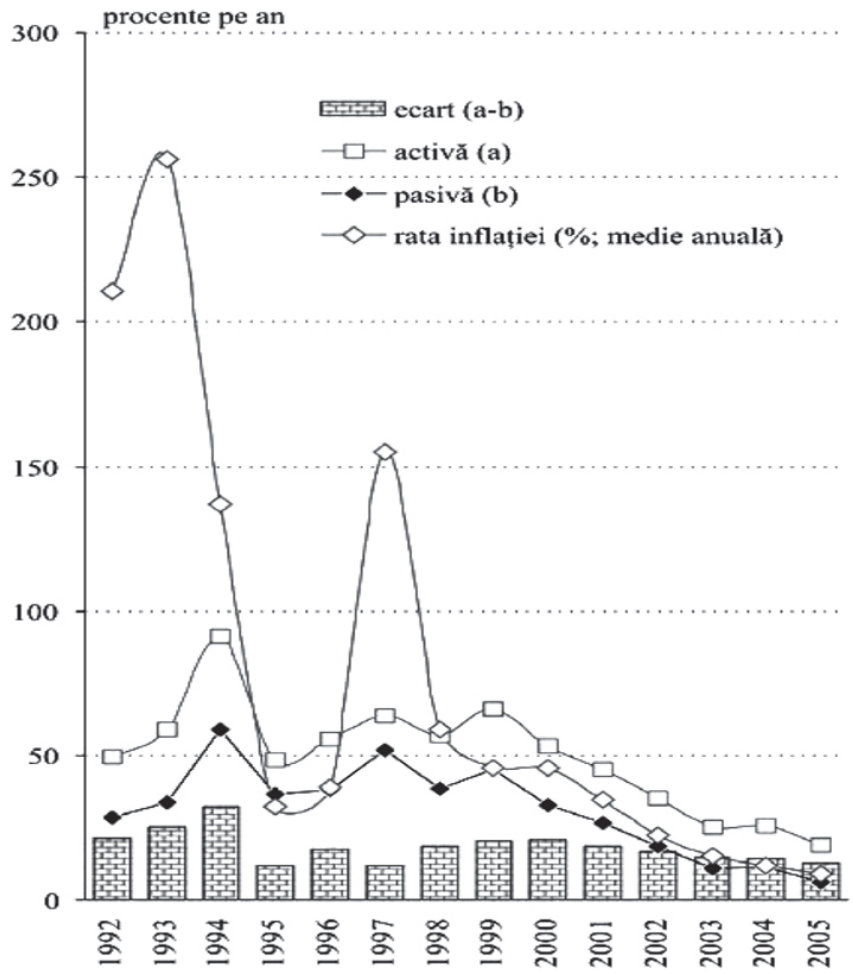

Dacă am avut încă o boală, ea a fost datoria publică totală exprimată în % din PIB, prezentată în graficul 10.4, după datele Ministerului de Finanțe al României.[120]

---

[118] Dobânda activă este dobânda pe care o bancă o percepe de la un creditor, iar dobânda pasivă este dobânda pe care o bancă o plătește pentru un depozit.

[119] Mugur Isărescu, „Reflecții economice: Politici ale Băncii Naționale a României", Academia Română, București, 2006, p. 46; http://www.ince.ro/ReflectiiIsarescu2.pdf.

[120] Tradingeconomics.com, Ministry of Public Finance, https://tradingeconomics.com/romania/government-debt-to-gdp.

Graficul 10.4

Datoria publică totală a României (1995-2022)

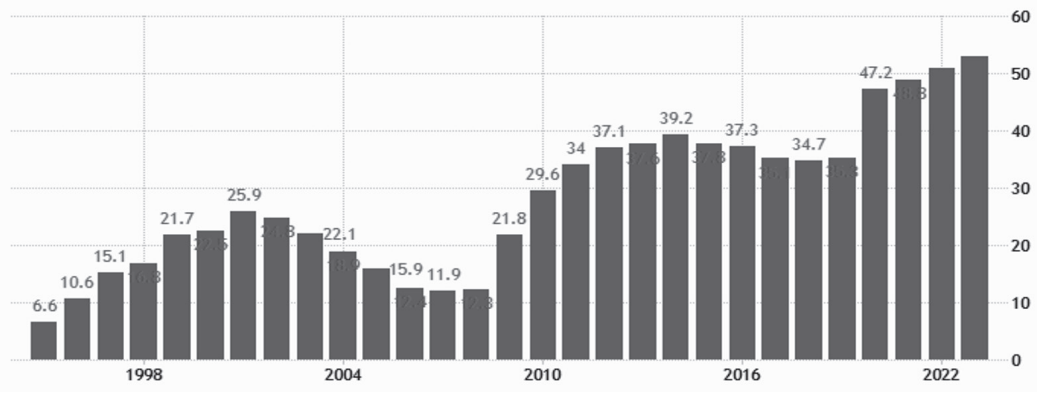

În anul 1995, datoria publică totală (internă și externă) abia depășea 6,6% din PIB, dar în 1996, înainte de alegeri, Guvernul Văcăroiu a împrumutat sume mari de bani, ajungând cu nivelul datoriei la 10,6% din PIB.

Îndatorarea suplimentară a României pe toată durata mandatului CDR-USD-UDMR nu a crescut cu mai mult de 7,4% din PIB, cea mai mare creștere anuală, de 4,9% din PIB, fiind în 1999 (de la 16,8% în 1998 la 21,7% în 1999), ca urmare a luptei pentru evitarea intrării în incapacitate de plată. (n.n. în ultimii 10-15 ani datoria publică a României a crescut mai mult decât dublu: ajuns în 2021 la 48,8% din PIB, iar în 2022 a depășit deja 50%)

S-a diminuat și devalorizarea monedei naționale în raport cu dolarul SUA, ceea ce a provocat creșterea deficitului contului curent al balanței de plăți, care a ajuns la peste 3 miliarde USD, adică 7,9% din PIB, pe seama creșterii continue a importurilor și a scăderii exporturilor.

Anul 1998. După ce am comentat variația indicatorului PIB/locuitor, inflația și datoria publică totală, este cazul să continuăm analiza anilor de guvernare a coaliției CDR-USD-UDMR. Astfel, în anul 1998, au explodat ceea ce atunci se chemau „constrângerile externe”:

- Deficitul balanței comerciale a atins 2,6 miliarde USD;
- Deficitul de cont curent a atins 3 miliarde USD;
- Datoria externă a depășit 9 miliarde USD;
- Creșterea serviciului datoriei externe prin ajungerea la scadență a creditelor trase în perioada 1991-1996 a amplificat importanța constrângerii externe pentru România. Deși serviciul datoriei externe a devenit cu adevărat important abia în 1999, piața de capital externă evaluează cu mult timp înainte calitatea strategiilor adoptate de o țară sau alta, iar reacția piețelor la aceste strategii a fost extrem de puternică.[121]

[121] Raport anual 1998 al BNR, pp. 12-13, https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx? icid=3043.

Deficitul bugetului general consolidat, în sumă de 11.253 miliarde de lei vechi (3,3% din PIB) trebuia finanțat prin credite externe, dar acest lucru nu a mai fost posibil ca urmare a crizei financiare din Rusia și a intrării într-o criză globală.

În acel moment a apărut pericolul intrării în incapacitate de plată, care a fost înlăturat cu imense costuri politice: s-a renunțat la indexarea salariilor în trimestrul IV al anului 1998 și s-a reușit încasarea sumei prevăzute (675 milioane USD) pentru plata acțiunilor Romtelecom, privatizat în favoarea firmei grecești OTE. Privatizarea celor 35% din acțiunile Romtelecom a reprezentat diminuarea portofoliului FPS cu 8%, un procentaj uluitor de mare, ținând cont de faptul că tot ceea ce se privatizase până atunci nu reprezenta mai mult de 10% din portofoliul inițial al FPS.

În tabelul 10.6 se prezintă variația în perioada 1990-1998 a câtorva indicatori financiari ai României, în raport cu evoluțiile din mai multe state foste socialiste.[122]

Se observă că România a avut o disciplină fiscală în linie cu toate celelalte state de referință, cu un deficit bugetar fiscal de 3,1% din PIB, mai mic decât cel al Ungariei (5,4% din PIB) și nu cu mult mai mare decât cel al Poloniei (2,5% din PIB). Deficitul contului curent la noi era de 3 miliarde USD, la unguri de 2,3 miliarde USD, iar la polonezi de 6,8 miliarde USD. Datoria noastră externă era doar de 9 miliarde USD, a Ungariei de 26,7 miliarde USD, iar a Poloniei de 42,8 miliarde USD. Investițiile străine la noi au fost în acel an de 2 miliarde USD, la unguri de aproape 1,5 miliarde USD, iar la polonezi de 6,2 miliarde USD.

Toate aceste cifre nu indică o slăbiciune majoră a României în raport cu vecinii, ci faptul că o nefericită conjunctură politică (șapte ani de regim Iliescu plus peste un an de instabilitate în coaliție) a creat o presiune externă fantastică asupra Bucureștiului, concretizată prin refuzul creditorilor externi de a ne mai finanța. De aici și politica nepopulară de refuzare a indexărilor salariale și de privatizare a unei „Perle a coroanei", Romtelecom, în favoarea unui investitor mult prea slab pentru o asemenea companie. Cu toate acestea, a fost cel mai mare preț pe care l-a obținut vreodată România dintr-o privatizare, exceptând BCR.

Companii mult mai atractive, cu monopoluri puternice pe piața de utilități, precum cele două Distrigaz (Nord și Sud), Petrom, distribuțiile de electricitate, Apa Nova au fost vândute pe sume mult mai mici decât a încasat statul român pe cea dintâi privatizare majoră din istorie. Acesta rămâne un merit incontestabil al Guvernului condus de național-țărănistul Radu Vasile.

---

[122] *Ibid.*, p. 29.

Tabelul 10.6

Variația unor indicatori financiari (1990-1998)

			Bulgaria	Cehia	Croația	Polonia	România	Federația Rusă	Slovacia	Slovenia	Ungaria
Masa monetară	M2 (variație față de anul anterior) %	1990	...	0,5	...	160,1	22,0	...	0,5	...	29,2
		1991	121,3	26,7	...	47,4	101,2	...	26,8	...	29,4
		1992	51,9	20,7	...	57,5	79,6	568,1	4,7	128,9*	27,3
		1993	39,6	19,8	...	36,0	141,0	409,4	19,1	63,2*	17,2
		1994	77,9	19,9	73,8**	38,2	138,1	200,0	19,1	43,3*	13,4
		1995	39,6	19,8	40,4**	34,9	71,6	125,8	21,2	28,1*	18,4
		1996	117,8	9,2	49,1**	29,3	66,0	30,6	16,5	20,6*	21,2
		1997	359,3*	10,1	37,6**	29,1	104,9	29,8	8,9	24,3*	23,2
		1998	9,6*	5,2	12,3**	25,1	48,9	21,0	2,7	19,7*	15,7*
Buget	Ponderea soldului bugetului de stat în PIB %	1990	–8,5	–0,2	...	3,1	0,3	...	–0,2	–0,3	0,4
		1991	–3,8	–2,1	...	–3,8	–1,9	–13,9	–3,8	2,6	–4,9
		1992	–5,8	–0,2	...	–6,0	–4,4	–5,5	–2,8	0,3	–6,7
		1993	–11,0	0,1	0,2	–2,8	–2,6	–9,9	–6,2	0,3	–5,6
		1994	–6,5	0,9	0,6	–2,7	–4,2	–11,4	–5,2	–0,2	–7,4
		1995	–6,6	0,5	–0,8	–2,6	–4,1	–5,5	–1,6	0,0	–2,4
		1996	–10,9	–0,1	–0,1	–2,5	–4,9	–8,1	–4,4	0,3	–1,9
		1997	–3,7	–1,0	–0,9	–1,3	–3,6	–7,3	–5,7	–1,1	–4,0
		1998	1,3	–1,6	0,9	–2,5	–3,1	–5,0	–2,7	–0,6	–5,4
Balanța de plăți	Sold balanță comercială mil. USD	1990	–757,0	–763,0	–1 168,0	2 214,0	–3 427,0	...	–1 282,7	–609,0	348,0
		1991	–32,0	841,0	–536,0	51,0	–1 106,0	6 400,0	–324,0	–257,0	189,0
		1992	–212,0	–1 901,6	–303,0	512,0	–1 420,0	5 400,0	–124,0	791,0	–48,0
		1993	–886,0	346,0	–960,2	–2 293,0	–1 128,0	11 500,0	–888,0	–154,1	–3 246,0
		1994	–17,0	–716,0	–1 322,9	– 836,0	–411,0	17 000,0	80,0	–337,5	–3 635,0
		1995	121,0	–3 605,0	–3 237,2	–1 827,0	–1 577,0	20 300,0	–191,0	–954,3	–2 442,0
		1996	187,4	–5 809,0	–3 651,3	–8 154,0	–2 470,0	26 900,0	–2 292,0	–881,7	–2 645,0
		1997	380,4	–4 389,0	–5 224,4	–11 320,0	–1 980,0	14 800,0	–1 471,7	–771,5	–1 734,0
		1998	–315,6	–2 464,0	–4 168,9	–13 720,0	–2 611,0	14 400,0	–2 292,5	–774,6	–2 121,0
	Sold cont curent mil.USD	1990	–860,0	–338,0	1 053,0	716,0	–3 337,0	–2 500,0	–767,0	518,0	127,0
		1991	–77,0	1 143,0	–589,0	–1 359,0	–1 012,0	1 500,0	–786,0	129,0	267,0
		1992	–361,0	–305,1	823,0	–269,0	–1 564,0	–1 700,0	68,0	926,0	324,0
		1993	–1 098,0	–53,5	599,8	–2 329,0	–1 174,0	2 000,0	–697,6	192,0	–3 455,0
		1994	–24,8	–786,8	785,9	–944,0	–428,0	9 300,0	665,0	600,1	–3 911,0
		1995	–25,6	–1 362,3	–1 283,2	–2 299,0	–1 774,0	7 900,0	391,0	–22,8	–2 480,0
		1996	81,8	–4 292,2	–857,8	–8 505,0	–2 571,0	12 100,0	–1 941,0	39,0	–1 678,0
		1997	426,7	–3 211,0	–2 434,0	–4 312,0	–2 137,0	3 600,0	–1 347,0	36,7	–981,0
		1998	–251,1	–1 044,0	–1 553,8	–6 810,0	–3 010,0	2 400,0	–2 059,2	–3,8	–2 298,0
	Investiții străine directe nete mil.USD	1990	...	...	...	89,0	- 18,0	...	...	...	311,0
		1991	55,9	...	...	298,0	37,0	...	...	...	1 459,0
		1992	41,5	982,9	–1,0	665,0	73,0	...	...	112,9	1 471,0
		1993	55,4	563,3	77,8	1 697,0	87,0	...	138,0	111,3	2 328,0
		1994	105,4	748,9	106,3	1 846,0	341,0	537,0	189,0	131,0	1 097,0
		1995	98,4	2 525,6	95,7	3 617,0	417,0	1 659,0	172,0	170,5	4 410,0
		1996	134,4	1 387,9	513,1	4 445,0	263,0	1 708,0	233,0	177,7	1 987,0
		1997	506,5	1 275,2	231,2	3 041,0	1 224,0	3 640,0	69,9	295,3	1 653,0
		1998	401,4	2 485,0	763,1	6 164,0	2 040,0	...	373,5	154,4	1 453,0
Datorie externă	Datoria externă brută mil.USD	1990	10 890,0	4 400,0	...	48 900,0	230,0	61 100,0	2 004,0	1 900,0	21 270,0
		1991	12 301,1	...	2 978,0	48 300,0	1 143,0	67 000,0	2 700,0	2 470,0	22 658,0
		1992	13 857,7	7 100,0	2 736,0	48 200,0	2 479,0	78 200,0	2 800,0	1 741,0	21 438,0
		1993	13 889,4	8 500,0	2 431,3	48 700,0	3 357,0	83 700,0	3 600,0	1 873,0	24 560,0
		1994	11 411,4	10 700,0	2 771,0	42 174,0	4 596,8	93 600,0	4 300,0	2 258,0	28 521,0
		1995	10 229,2	16 500,0	3 111,3	43 886,0	5 482,1	103 800,0	5 800,0	2 970,0	31 655,0
		1996	9 595,6	20 800,0	4 397,2	40 661,0	7 208,9	108 000,0	7 800,0	4 010,0	27 646,0
		1997	9 756,5	21 400,0	6 123,1	38 495,7	8 584,3	132 700,0	9 900,0	4 176,0	23 747,0
		1998	10 071,7	24 046,0	7 895,3	42 761,0	9 081,3	1)140 800,0	11 800,0	4 959,0	26 747,0

Rata șomajului la nivel național a fost în luna decembrie 1998 de 10,3% (1.025.000 de șomeri), cu 1,4 puncte procentuale mai mare decât cea înregistrată în aceeași perioadă a anului precedent.

România a reușit să strângă la buget în acel an extrem de dificil 35% din PIB, adică mai mult decât s-a strâns în 2019 (sub 32% din PIB). De aceea, statul român a și putut să cheltuie, procentual din PIB, mai mult în 1998 decât în 2019 (38,3% față de aproape 36%)!

Anul 1999. În acel an, cerințele au fost și mai complicate: serviciul datoriei externe se ridica la 3,2 miliarde USD, ceea ce echivala cu 31,5% din expor-

tul de bunuri și servicii prognozat. Acel nivel depășea semnificativ limita de atenție, considerată atunci a se situa la 25% din exportul de bunuri și servicii.

La restricțiile impuse de ritmul relativ lent al reformelor s-a adăugat constrângerea uriașă generată de existența unui vârf al serviciului datoriei externe de aproximativ 30% din datoria publică pe termen mediu și lung a României. Necesarul de finanțare externă depășea cu mult sursele de finanțare disponibile sau posibil de angajat, făcând indispensabilă efectuarea ajustărilor necesare.

În pofida acestor constrângeri, în 1999, România a dovedit că poate să inițieze și să realizeze ajustări economice profunde. Condițiile excepționale din anul 1999 au fost tratate printr-un program economic adecvat, bazat pe inițierea asanării sectorului bancar și pe refacerea competitivității internaționale a economiei, condiții necesare pentru reducerea deficitului de cont curent nesustenabil. Deși PIB a continuat să scadă, iar inflația a crescut ușor comparativ cu 1998, anul 1999 poate fi caracterizat ca un an cu rezultate pozitive importante. În acel an au fost pregătite condițiile care să permită buna funcționare a sistemului bancar, reluarea accesului pe piețele externe de capital și apariția, începând cu anul 2000, a unei creșteri economice sănătoase, de lungă durată. La finele anului 1999, România a fost invitată să înceapă negocierile de aderare la Uniunea Europeană.

Având de rambursat două rate importante (în luna mai către Nomura Securities și în iunie către Merrill Lynch), România a fost lăsată, practic, în prima jumătate a anului 1999, fără niciun fel de acces la finanțarea externă, instituțională sau privată. În aceste condiții, ajustarea externă puternică a României a fost singura posibilitate de depășire a vârfului de plată în contul datoriei externe în anul 1999. Considerând că, fără sprijin extern, România nu va putea face față obligațiilor sale de plată, agențiile de rating (Moody's, Thomson Bankwatch, Fitch IBCA, Standard & Poor's) au depunctat România, uneori cu două sau chiar trei gradații. Singura care a avut încredere în capacitatea de plată a statului român a fost Japan Credit Rating Agency, care, în aprilie 1999, a scos România de pe lista de monitorizare, menținând rating-ul BB-. Evenimentele aveau să confirme această apreciere: printr-o ajustare severă a politicilor, statul român nu numai că și-a achitat la timp și integral datoria ajunsă la scadență, dar a și reușit să refacă, spre sfârșitul anului, nivelul rezervelor valutare. Din păcate, semnalul negativ transmis de agențiile de rating și-a menținut efectele și în a doua jumătate a anului 1999, când o emisiune de obligațiuni a trebuit să fie amânată din cauza dobânzilor prohibitiv de înalte.

În acest context, trebuie menționate ca o reușită cele două împrumuturi de tip club, prin care BNR a atras de la bănci străine prezente în România echivalentul a 108 milioane USD și, respectiv, 64 milioane USD, precum și un depozit de 100 milioane USD constituit de Banca Chinei, toate având

scadența la un an. Cam asta era atunci situația: pentru a nu intra în incapacitate de plată, România abia putea să acceseze credite pe timp de un an...

În tabelul 10.7 se prezintă comparativ performanțele anuale ale țării noastre în comparație cu alte state din regiune.[123]

Tabelul 10.7

Variația unor indicatori financiari (1995-2000)

			Bulgaria	Cehia	Croația	Polonia	România	Federația Rusă	Slovacia	Slovenia	Ungaria
Buget	Ponderea deficitului bugetului de stat în PIB %	1995	– 6,6	0,5	– 0,8	– 2,6	– 4,1	– 5,5	– 1,6	0,1	– 2,4
		1996	– 10,9	– 0,1	– 0,1	– 2,4	– 4,9	– 8,1	– 4,4	0,2	– 1,9
		1997	– 3,7	– 0,9	– 0,9	– 1,2	– 3,6	– 7,4	– 5,7	– 1,2	– 4,0
		1998	1,3	– 1,6	0,9	– 2,4	– 2,8	– 4,9	– 2,7	– 0,8	– 3,3
		1999	– 2,0	– 1,6	– 1,8	– 2,0	– 2,6	– 1,5	– 1,8	– 0,6	– 2,9
		2000	– 0,7	– 2,4	– 3,9	– 2,2	– 3,6	2,5	– 3,1	– 1,4	– 2,9
Balanța de plăți	Sold balanță comercială [6] mil. USD	1995	37,1	–3 677,9	–3 259,0	–1 912,0	–1 577,0	20 310,0	– 227,5	– 953,1	–1 893,0
		1996	121,7	–5 877,3	–3 623,5	–8 179,0	–2 470,0	22 471,0	–2 292,6	– 824,9	–2 110,0
		1997	321,0	–4 540,4	–5 196,2	–11 320,0	–1 980,0	17 025,0	–2 081,0	– 776,3	–1 733,0
		1998	– 380,7	–2 553,5	–4 147,4	–13 720,0	–2 625,0	16 869,0	–2 353,1	– 789,3	–2 080,0
		1999	–1 081,0	–1 902,6	–3 298,6	–14 380,0	–1 257,0	36 129,0	–1 092,4	–1 245,2	–2 053,0
		2000	–1 175,2	–3 285,4	–3 237,4	–13 168,0	–1 684,0	60 703,0	– 916,8	–1 081,2	–2 295,0
	Sold cont curent [6] mil. USD	1995	– 198,0	–1 369,1	–1 441,5	–1 835,0	–1 774,0	7 484,0	391,0	– 99,4	–1 927,0
		1996	163,7	–4 292,2	–1 091,3	3) -1 371,0	–2 571,0	11 753,0	–2 098,1	31,4	–1 339,0
		1997	1 046,3	–3 211,0	–2 325,1	–4 309,0	–2 137,0	2 060,0	–1 952,0	11,4	– 848,0
		1998	– 61,4	–1 335,7	–1 530,4	–6 862,0	–2 968,0	687,0	–1 982,0	– 147,2	–2 020,0
		1999	– 651,7	–1 567,1	–1 522,6	–11 558,0	–1 469,0	24 731,0	– 979,7	– 782,6	–1 975,0
		2000	– 701,4	–2 369,2	– 531,0	–9 946,0	–1 359,0	46 317,0	– 713,0	– 594,2	–1 620,0
	Investiții străine directe nete [6] mil.USD	1995	98,4	2 525,6	108,8	1 134,0	417,0	1 460,0	194,0	182,5	3 441,0
		1996	137,5	1 275,5	486,4	2 741,0	263,0	1 656,0	199,0	187,7	1 817,0
		1997	506,6	1 275,2	346,7	3 041,0	1 224,0	1 681,0	106,1	339,6	1 533,0
		1998	537,2	3 590,7	834,9	4 966,0	2 040,0	1 492,0	537,4	249,5	1 387,0
		1999	801,7	6 234,2	1 444,6	6 348,0	1 025,0	1 346,0	761,3	143,5	1 634,0
		2000	1 003,3	4 477,0	827,9	8 171,0	1 036,0	–494,0	2 058,1	133,4	1 232,0
Datorie externă	Datoria externă brută [6] mil.USD	1995	10 148,0	17 190,3	3 809,1	43 886,0	5 482,1	103 800,0	5 800,0	2 970,0	24 692,0
		1996	9 601,6	21 180,5	5 307,6	47 541,0	7 208,9	108 000,0	7 800,0	3 981,0	22 504,0
		1997	9 760,2	21 616,5	7 451,6	49 648,0	8 584,3	132 700,0	9 900,0	4 123,0	22 109,0
		1998	10 274,3	24 348,4	9 586,2	59 163,0	9 322,6	140 800,0	11 900,0	4 915,0	23 368,0
		1999	10 204,3	22 863,4	9 872,3	64 852,0	8 742,5	158 800,0	10 518,0	5 400,0	29 060,0
		2000	1) 10 364,3	1) 21 526,5	10 875,9	67 517,0	9 863,4	1) 147 000,0	1) 10 800,0	6 217,0	1) 33 055,0

Și iată, România a încheiat dificilul an 1999 cu un deficit bugetar de 2,6%, în timp ce Ungaria a avut 2,9%, iar Polonia 2,0%. România a avut în anul 1999, un deficit de cont curent de circa 1,4 miliarde USD, Ungaria - un deficit mult mai mare, de 2 miliarde USD, iar Polonia - unul uriaș de peste 14 miliarde USD.

La investiții străine am stat prost: doar 1 miliard USD, Ungaria având 1,6 miliarde USD, iar Polonia 6,3 miliarde USD. Cât privește datoria externă, România, cu doar 8,7 miliarde USD este departe de valorile din Ungaria (29 de miliarde USD) sau Polonia (65 de miliarde USD)!

[123] Raport anual 2000 al BNR, p. 31, https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=3043.

Lipsa de finanțare externă a împins Guvernul la măsuri radicale de reducere a cheltuielilor. Consecința? Consumul a marcat 84,3% din PIB (față de 86,7% în anul 1998), în condițiile în care toate elementele componente ale consumului final s-au înscris pe o pantă descendentă, acesta a înregistrat o scădere reală față de anul anterior cu 4,5%. Consumul populației a fost cel mai afectat, reducându-se în termeni reali față de anul anterior cu 4,9%.

Declinul economic, creșterea șomajului și inflația au imprimat cererii un trend descendent mai accentuat în a doua parte a anului. Veniturile reale ale populației au avut aceeași tendință (câștigurile salariale reale în lei erau în decembrie 1999 cu 5,5% mai mici decât în urmă cu un an). Investițiile din sectorul de stat și public de interes național și local au reprezentat 34,8% din totalul investițiilor realizate (față de 44,5% în anul anterior), fiind, în termeni reali, cu aproape 32% mai mici decât în 1998. Aceste evoluții au fost determinate de restrângerea sectorului de stat și de constrângerile impuse de austeritatea bugetară.

Guvernul a fost silit să crească prețurile la energie și să mărească accizele pentru a alimenta bugetul. La finele anului 1999, nivelul prețurilor de consum a fost cu 54,8% superior celui înregistrat în decembrie 1998, iar rata medie lunară a inflației, de 3,7%, a depășit cu 0,8 puncte procentuale valoarea anului anterior.[124]

Graficul 10.5

Evoluția prețurilor de consum al populației în 1999

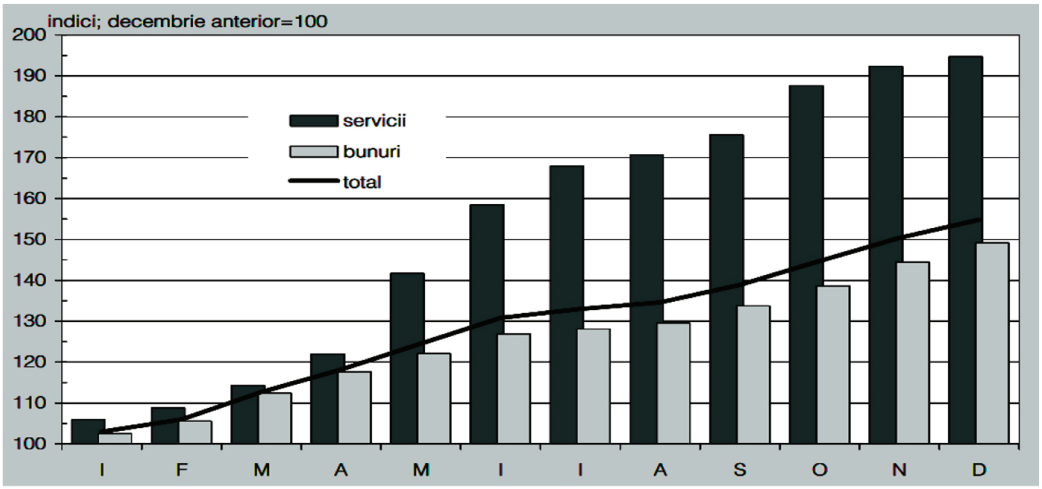

Rata șomajului la nivel național a fost în luna decembrie 1999 de 11,5% (corespunzătoare unui număr de 1.130.000 de șomeri), cu 1,2 puncte procentuale mai mare decât cea înregistrată în aceeași perioadă a anului precedent.

[124] Raport anual 1999 al BNR, p. 36, https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspxicid=3043.

Un obiectiv important al programului pentru anul 1999 a fost continuarea restructurării sistemului bancar și pregătirea băncilor de stat în vederea privatizării. Astfel, au fost asanate bilanțurile Băncii Agricole și Bancorex, în contrapartida activelor neperformante preluate de Agenția de Valorificare a Activelor Bancare (AVAB), Ministerul Finanțelor emițând titluri de stat. La finalul acțiunii, partea viabilă a Bancorex a fost preluată de BCR.

Pe ansamblul anului 1999, s-au privatizat 1.772 societăți comerciale, al căror capital social însuma aproape 6.784 miliarde de lei vechi. Veniturile încasate în anul 1999 de FPS din privatizarea societăților comerciale au depășit 7.000 de miliarde de lei. Principalele societăți comerciale privatizate în perioada analizată au fost Banc Post, Astra Vagoane Arad, Șantierul Naval Galați și Automobile Dacia Pitești. De remarcat că cele mai multe dintre aceste privatizări au fost succese remarcabile: Dacia este astăzi coloana vertebrală a economiei naționale, Astra Arad a rămas un producător important de material rulant, Damen a dus șantierul naval de la Galați în lumea bună a constructorilor de nave etc.

Veniturile bugetului general consolidat au reprezentat 34,4% din PIB, în scădere cu 0,6 puncte procentuale față de anul anterior, iar, prin scăderea cu 2 puncte procentuale față de anul precedent, ponderea cheltuielilor bugetului general consolidat în PIB s-a situat la un nivel de 36,3%. S-au redus cheltuielile cu personalul (de la 12,9% din PIB la doar 11,8%) și investițiile (de la 3,3% din PIB la 2,9% din PIB), dar au crescut ușor cheltuielile cu dobânzile (de la 5,4% la 5,5% din PIB). Oare cum se putea dezvolta o țară care plătea aproape dublu pe dobânzi decât pentru investiții?

Anul 2000. Acel an a fost primul an de creștere economică după o serie neagră. Creșterea de 1,6% din PIB a survenit după trei ani de scăderi consecutive. Rata inflației, de 40,7%, chiar dacă departe de obiectivul inițial propus, s-a situat cu peste 14 puncte procentuale sub cea din 1999. Atât deficitul bugetului general consolidat, cât și deficitul contului curent s-au cifrat la 3,6% din PIB. Rezerva internațională a BNR a crescut până la 3,4 miliarde USD și România a reintrat, după mai bine de trei ani, pe piața privată de capital, prin două emisiuni de obligațiuni, în valoare de 150 de milioane de euro fiecare. Rata șomajului a evoluat și ea pozitiv, de la 11,8% în decembrie 1999 la 10,5% în decembrie 2000.

Este esențial de remarcat faptul că întreaga creștere economică din 2000 s-a datorat expansiunii, faptului că bugetul a putut cheltui mai mult, având un deficit mult mai mare. Și acest lucru se datorează, în mod covârșitor, faptului că „strângerea curelei" din anii 1998 și 1999 a convins finanțatorii internaționali să revină în România, în primul rând cei instituționali: Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială (BM).

Astfel, Guvernul Isărescu a putut reduce povara fiscală. Prima măsură a noului Guvern a fost aceea de reducere și de unificare a impozitelor și taxelor,

de la 38% la 25% pentru impozitul pe profit (cu o cotă de numai 5% pentru exportatori), respectiv de la 22%, 11% sau 0% la 19% pentru TVA, concomitent cu eliminarea taxei de 2-4% la produsele alimentare (pentru constituirea fondului de asigurări sociale ale agricultorilor). Unificarea TVA a produs primul șoc inflaționist, contribuind la depășirea țintei anuale de 27%.

În anul 2000, România a avut acces la bani. La începutul anului, rata medie a dobânzii la titlurile de stat se situa la peste 73% pe an, context în care Trezoreria a intensificat emisiunile de titluri de stat destinate populației la o dobândă semnificativ inferioară celei practicate pentru titlurile de stat achiziționate de bănci. Astfel, până la sfârșitul anului au avut loc 40 de astfel de emisiuni, cu o scadență de trei luni și cu o dobândă medie de 46,6%, ceea ce a condus la reducerea dobânzii medii la titlurile de stat sub 42% în luna iulie, ulterior având loc o ușoară creștere, sub influența înăspririi politicii monetare. Reducerea semnificativă a dobânzii la titlurile de stat, precum și creșterea scadenței acestora (la 114 zile, față de 31 de zile în anul anterior) au permis economii bugetare de 0,6% din PIB.

În anul 2000, o spun din nou, România a avut acces la bani. La mulți bani. FMI a aprobat, în ședința sa din 7 iunie 2000, extinderea aranjamentului stand-by până la data de 28 februarie 2001. Ca rezultat, la 12 iunie 2000 a fost disponibilizată cea de-a doua tranșă în valoare de 86,75 milioane DST (aproximativ 116 milioane USD).

La sfârșitul lunii iulie s-au executat tragerile finale din programele PSAL 1 și ASAL, încheiate cu Banca Mondială, în sumă de 150, respectiv 100 de milioane USD. După o absență de peste trei ani de pe piețele internaționale de capital, țara a reușit să obțină în luna septembrie un împrumut pe trei ani, condus de Deutsche Bank, pentru suma de 150 de milioane de euro, la un cupon (dobândă) anual de 11%. După numai două luni, ca urmare a succesului primei emisiuni, a fost lansată o nouă emisiune, tot pentru suma de 150 de milioane de euro, dar cu o scadență de cinci ani, la un cupon de 11,5%, condusă de Schroder Salomon Smith Barney și ING Barings (împrumut care avea să fie redeschis în ianuarie 2001 pentru o sumă suplimentară de 155 de milioane de euro).

În total, sumele primite în anul 2000 de la Banca Mondială, Uniunea Europeană, Fondul Monetar Internațional și alte organisme internaționale, precum și din cele două emisiuni de euro-obligațiuni au totalizat circa 902 milioane USD, echivalând cu circa 2,4% din PIB. În aceste condiții, finanțarea deficitului bugetar s-a făcut în condiții ameliorate, Ministerul Finanțelor permițându-și chiar, în a doua jumătate a anului, să răscumpere titluri de stat în valoare de 9.083 miliarde de lei vechi.

Sectorul nebancar a contribuit cu 0,9% din PIB la finanțarea deficitului bugetar, iar sectorului bancar i-a revenit un rol marginal, acesta finanțând cu doar 0,4% din PIB deficitul autorităților publice. În paralel, Ministerul

Finanțelor a răscumpărat în anul 2000 titluri de stat (în lei și în valută) însumând circa 1,3% din PIB, având ca suport pe de o parte veniturile încasate de FPS și AVAB destinate diminuării datoriei publice (0,7% din PIB), iar pe de altă parte resursele atrase de la publicul nebancar (altele decât cele amintite anterior), reprezentând 0,6% din PIB.

În anul 2000, FPS a privatizat un număr de 1.341 societăți comerciale (din care 928 fără un contract anterior), din care doar 24 de societăți comerciale mari. Capitalul social vândut de circa 6.290 de miliarde de lei s-a concretizat în venituri de 6.318 miliarde de lei, mult mai puțin decât în 1999, din care 5.020 miliarde de lei au constituit vărsăminte la buget. Dintre privatizările importante ale anului, se pot remarca: Șantierul Naval Brăila, Șantierul Naval Tulcea, Aerostar Bacău, Letea Bacău, Rulmenți Bârlad, Petromidia Năvodari, Upetrom 1 Mai Ploiești, Unio Satu Mare. De departe, cea mai nefericită privatizare a fost cea a Petromidiei, care avea să păgubească statul român cu peste 600 de milioane USD, prin nerespectarea clauzelor contractuale de către Dinu Patriciu.

Investitorilor străini li s-a impus, prin clauze contractuale, asumarea unor investiții în valută de aproximativ 1,615 miliarde USD, ceea ce depășea cu mult valorile înregistrate în anii precedenți. Unele mari companii naționale (Conel, Romgaz, SNCFR) au fost divizate în vederea privatizării ulterioare a componentelor rezultate, iarăși fiind un exemplu negativ de ceea ce ar fi trebuit făcut de fapt, și anume privatizarea pe bursă, transparent, a unor pachete succesive de acțiuni.

Deficitul bugetar general consolidat, de 3,6% din PIB, a corespuns unui surplus primar de 1,3% din PIB, reflectând în continuare un efort consistent de ajustare macroeconomică. Veniturile bugetului general consolidat au reprezentat, în anul 2000, aproximativ 31,5% din PIB, în scădere cu 1,7 puncte procentuale față de anul anterior, indicând o relaxare a fiscalității. Cheltuielile bugetului general consolidat au reprezentat 35,1% din PIB, pondere similară cu cea a anului 1999.

În anul 2000, România a început să consume: deficitul bugetar a sărit la 3,6%, în timp ce în Ungaria era de 2,9%, iar în Polonia de 2,2% din PIB. Deficitul contului curent a rămas scăzut, sub 1,4 miliarde USD în România, spre deosebire de Ungaria (1,6 miliarde USD) și, mai ales, Polonia (10 miliarde USD). Datoria externă la noi a ajuns la aproape 10 miliarde USD, în timp ce în Ungaria a sărit la 33 de miliarde USD, iar în Polonia la 67 de miliarde USD. Investițiile străine la noi au rămas la 1,0 miliard USD, în vreme ce la unguri erau de 1,23 miliarde USD, iar la polonezi de 8,2 miliarde USD.

România devenise o economie privată în foarte mare măsură. Produsul intern brut s-a format în proporție de 64,5% în sectorul privat (față de 63,3% în anul 1999). Devenit preponderent în majoritatea sectoarelor de activitate încă de la mijlocul anilor '90, sectorul privat a ajuns în anul 2000 să dețină

94,6% din producția agricolă și comerțul cu amănuntul, 87,3% din lucrările de construcții și aproape 64% din volumul investițiilor.

Având voie să consume, România a început chiar să și consume, dar, atenție! doar la nivelul administrației, nu și al populației. Consumul final total din anul 2000, de circa 687.938 miliarde de lei, a depășit anul precedent cu 1,7%, ponderea acestuia în PIB fiind de 86,4% (față de circa 84% în anul 1999). Consumul gospodăriilor populației, reprezentând 81% din consumul final total, a fost descurajat în anul 2000 de politica promovată de autorități în domeniul veniturilor. În schimb, consumul administrației publice, de 14,5% din consumul final total, a fost cu 4,2% mai mare decât în anul anterior, în condițiile în care cheltuielile bugetului de stat au depășit veniturile acestuia cu 24%. Investițiile realizate în economie au însumat peste 106.728 miliarde de lei, fiind în termeni reali cu 5% mai mari decât în anul 1999.

Atât importurile, cât și exporturile au crescut puternic, dând economiei, pentru prima dată după mulți ani, o notă puternică de internaționalizare, după cum apare în graficul 10.6.[125]

Graficul 10.6

Evoluția exportului și importului (1990-2000)

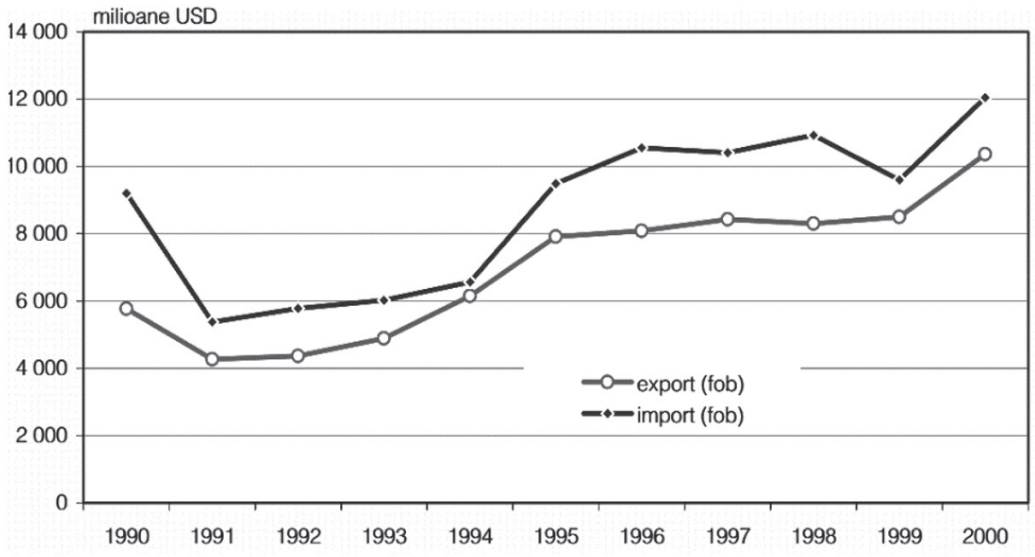

Numărul salariaților la 31 decembrie 2000 a fost de 4.374.1000 persoane, cu 5% mai mic decât cu un an în urmă. Accelerarea restructurării economice a determinat continuarea procesului de eliminare a forței de muncă excedentare (mai ales în industrie) și de redistribuire a acesteia.

[125] Raport anual 2000 al BNR, p. 38, https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=3043.

Deficitul contului curent al balanței de plăți s-a redus în anul 2000 cu 7,5% față de anul 1999, atât în valoare absolută, cât și ca pondere în PIB (cu 110 milioane USD, respectiv cu 0,5 puncte procentuale), înregistrând cel mai mic nivel de după anul 1994. Cu 1.359 milioane USD, deficitul contului curent s-a situat cu mai mult de o treime sub media perioadei 1995-1999, așa cum arată tabelul 10.8[126].

Tabelul 10.8

Contul curent

- milioane dolari SUA -

	1999	2000
a) Balanţa comercială (bunuri)	-1 257	-1 684
- export (fob)	8 487	10 366
- import (fob)	9 744	12 050
b) Servicii – net	-427	-254
c) Venituri - net	-411	-281
d) Transferuri curente - net	626	860
Sold cont curent	**-1 469**	**-1 359**

La sfârșitul anului 2000, rezervele valutare ale statului, administrate de Banca Națională a României, însumau 2.500 de milioane USD, cu aproape un 1.000 de milioane USD mai mult decât la 31 decembrie 1999.[127]

Graficul 10.7

Rezervele internaționale brute

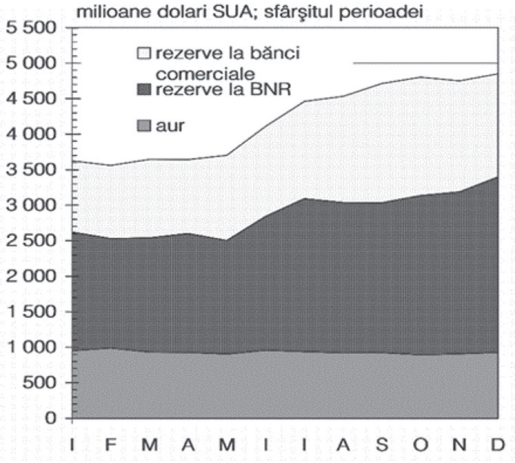

Rezervele internaționale nete

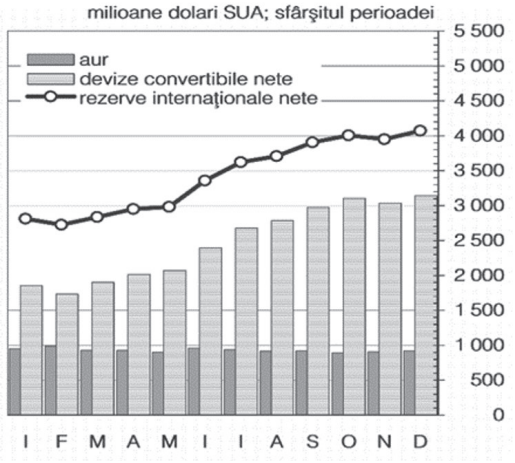

[126] *Ibid.*, p. 45.
[127] *Ibid.*, p. 47.

Totul, dar absolut totul, are o singură explicație: România avea acces la bani, mai mulți și mai ieftini și asta numai datorită reformării dramatice a economiei, cu riscul pierderilor electorale majore. Ca exemplu de efect benefic al accesului la bani mulți și ieftini se poate constata și îmbunătățirea semnificativă a ratei serviciului datoriei externe (raportul dintre serviciul datoriei externe și exportul de bunuri și servicii) de la 36% în 1999 la 18,8% în 2000, ca urmare a reducerii cu peste 1 miliard USD a ratelor de capital și de dobândă și a creșterii exportului de bunuri și servicii cu 23,1%.

De asemenea, se remarcă scăderea ponderii datoriei pe termen mediu și lung în exportul de bunuri și servicii (de la 88,7% la 31 decembrie 1999, la 81,35% la sfârșitul anului 2000). Ponderea acesteia în PIB a fost de 26,9%, comparativ cu 24,9% în anul 1999. Majorarea rezervelor valutare ale sistemului bancar cu 1,2 miliarde USD a contribuit la creșterea gradului de acoperire în luni de import de la 2,8 la 3,3.

Veniturile bugetului general consolidat au cumulat în anul 2000 peste 250.703 miliarde de lei (11,56 miliarde USD), reprezentând 31,5% din PIB, în scădere cu 1,7 puncte procentuale față de anul 1999. Restrângerea veniturilor bugetare a fost cauzată atât de măsurile fiscale adoptate la începutul anului, cât și de eliminarea din buget a veniturilor din privatizare. Cheltuielile bugetului general consolidat, cumulate la nivelul întregului an, s-au cifrat la peste 279.793 miliarde de lei (12,90 miliarde USD), echivalând cu 35,1% din PIB (pondere similară cu cea înregistrată în anul 2019).

Simplu, nu? Când creditorii îți dau bani, atunci îți poți permite să scazi veniturile și să mențiii cheltuielile.

Cam asta este, pe scurt, istoria economiei românești din timpul guvernelor cu premieri din sau susținuți de PNȚCD, adică practic o stagnare a economiei, în anul 2000 nivelul PIB/locuitor în metodologie PPP fiind doar cu puțin mai mare decât în anul 1996.

Anul 1997 a fost unul pierdut, deoarece de fapt nu s-a luat nicio decizie economică importantă, deficitele s-au acumulat și creditorii internaționali și-au pierdut încrederea în coaliția guvernamentală.

Guvernul Radu Vasile a adus cu sine ceva mai multă fermitate în gestionarea banului public. Deficitul bugetar a fost menținut în zona lui 3%, investițiile străine au început să apară, băncile bolnave s-au curățat (unele chiar la propriu), datoria externă a scăzut. Dacă nimeni nu îți împrumută bani, ești nevoit să renunți la unele cheltuieli și asta s-a și făcut preț de doi ani: Guvernul Radu Vasile a renunțat la creșterile salariale și de pensii și a redus investițiile.

După doi ani, a răsărit soarele și pentru noi: FMI și Banca Mondială și-au reluat finanțările, creditorii privați au început să cumpere obligați-

uni românești, banii au apărut așadar și pentru noi. Abia atunci Guvernul Isărescu a redus impozitele, a crescut deficitul bugetar și a crescut consumul (din păcate doar cel al administrației, nu și pe cel al populației). Era, însă, prea târziu: votul popular a fost covârșitor în defavoarea PNȚCD, care a ieșit, în decembrie 2000, pentru totdeauna în afara Parlamentului.

10.1.3. Ioan Avram Mureșan – Dezvoltarea regională și reforma administrației publice în anul 1998

Ioan Avram Mureșan *(n. 1959), absolvent al Liceului de matematică-fizică „Vasile Lucaciu" din Baia Mare, a urmat cursurile Institutului Politehnic din Cluj-Napoca, Facultatea de Electrotehnică, devenind inginer automatist în anul 1984.*

A fost angajat în specialitatea sa la Matricon Târgu-Mureș (1984-1991) și la RomGaz Târgu-Mureș (1991-1992).

Membru PNȚCD din ianuarie 1990, a parcurs toate treptele structurilor de conducere, devenind prim-vicepreședinte al partidului în anul 2000.

Membru al Camerei Deputaților în două legislaturi (1992-1996 și 1996-2000), a deținut trei portofolii ministeriale: ministrul pentru Relația cu Parlamentul (1998), ministrul Reformei și președintele Consiliului pentru Reformă (1998) și ministrul Agriculturii și Industriei Alimentare (1998-2000).

Ioan Avram Mureșan a absolvit studii de masterat în Managementul Securității în Societatea Contemporană la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (2012-2014), apoi a urmat studii doctorale finalizate cu dobândirea titlului de doctor în anul 2020.

A scris numeroase articole pe teme politice și trei cărți, cea mai recentă fiind excepționalul volum publicat la împlinirea unui secol de la Marea Unire: „1918 - anul pe care Dumnezeu l-a dăruit românilor", bazat atât pe documente istorice, cât și pe confesiuni ale unor participanți la acel eveniment, inclusiv din familia autorului.

De-a lungul anului 1998, Consiliul pentru Reformă s-a axat, în principal, pe următoarele direcții:

- Promovarea politicilor de dezvoltare regională și de sprijinire a întreprinderilor mici și mijlocii;
- Promovarea reformei administrației publice;
- Corelarea și coordonarea strategiilor sectoriale.

Politici de dezvoltare regională și de sprijinire a întreprinderilor mici și mijlocii

În cadrul politicilor de dezvoltare regională s-a elaborat proiectul de lege, susținut în Parlament și aprobat prin Legea nr. 151/1998 privind dezvoltarea regională a României.

Pentru recuperarea întârzierilor în dezvoltarea zonelor defavorizate - ca urmare a unor condiții istorice, geografice, economice, sociale, politice - și pentru preîntâmpinarea producerii de noi dezechilibre regionale, s-a adoptat O.U.G. nr. 24/1998 privind regimul zonelor defavorizate, aprobată de Parlament prin Legea nr. 20/1999. Reglementările stabilite prin această lege au fost:

- Investitorii - societăți comerciale, întreprinzătorii particulari sau asociațiile familiale autorizate ca agenți economici - care au sediul social și își desfășoară activitatea pe teritoriul unei zone defavorizate pot beneficia pentru investițiile noi realizate de una sau mai multe facilități stabilite prin hotărâre de Guvern;
- În cazul în care rata șomajului în zonă depășește cu peste 50% media națională, Guvernul poate stabili o serie de facilități suplimentare pentru persoanele fizice care au domiciliul și locul de muncă în zona defavorizată.

Împreună cu Comisia economică a Camerei Deputaților, s-a elaborat un proiect de lege privind stimularea întreprinzătorilor privați în vederea înființării și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, aprobat de Parlamentul României prin Legea nr. 133/1999.

Reforma administrației publice

Împreună cu Departamentul pentru Administrație Publică Locală s-a elaborat și promovat proiectul de lege privind administrația publică locală și regimul autonomiei locale, conceput în conformitate cu prevederile Cartei Europene a autonomiei locale. Proiectul de lege a fost conceput pe baza principiilor autonomiei locale și al descentralizării serviciilor publice statuate de Constituția României. Acest proiect a fost aprobat în următoarea legislatură a Parlamentului României (Legea nr. 215/2001).

S-a urmărit o definire mai clară a atribuțiilor aleșilor locali și a funcționarilor publici din administrația publică locală, în conformitate cu principiul responsabilității și al subsidiarității.

Împreună cu Ministerul Justiției, s-a elaborat și promovat proiectul de lege privind organizarea și funcționarea Guvernului și ministerelor.

Consiliul pentru Reformă a fost reorganizat ca organ al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea Guvernului, în sco-

pul corelării și monitorizării politicilor guvernamentale de reformă și dezvoltare economico-socială. Astfel, s-a elaborat și promovat O.U.G. nr. 5/1998 privind reorganizarea Consiliului pentru Reformă, aprobată prin Legea nr. 143/1998. În această lege a fost stipulată constituirea unui Comitet interministerial pentru reformă, în vederea asigurării coerenței programelor și măsurilor de reformă, condus de ministrul Reformei, care era și președintele Consiliului pentru Reformă.

Împreună cu comisiile de specialitate ale Parlamentului s-a elaborat proiectul de lege privind Statutul funcționarilor publici, aprobat prin Legea nr. 188/1999, proiect care reglementează funcția publică, precum un ansamblu de atribuții și responsabilități stabilite de instituția publică, servind la crearea și dezvoltarea unui corp profesionist de funcționari publici.

Corelarea și coordonarea politicilor sectoriale

În cadrul strategiei de corelare și coordonare a politicilor sectoriale a fost susținută în Parlament Legea nr. 241/1998 pentru aprobarea O.U.G. nr. 92/1997 privind regimul investițiilor directe, prin care au fost stabilite facilitățile fiscale atât pentru investitorii străini, cât și pentru cei autohtoni, fără a se face discriminări.

Prin acest act normativ s-a urmărit în principal stabilirea unui cadru juridic atractiv, care să stimuleze atragerea de noi investiții directe în economia românească și, în special, atragerea de capital străin.

În aceeași perioadă a fost susținut în Parlament proiectul de lege privind regimul concesiunilor, aprobat prin Legea nr. 219/1998.

(Text redactat în anul 2000 de Ioan Avram Mureșan și revizuit de autorii lucrării)

10.2. RADU SÂRBU – PRIVATIZAREA ÎN ROMÂNIA

Radu Sârbu *(n. 1952), fizician și om politic; a absolvit în anul 1974 Facultatea de Fizică a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. A lucrat ca fizician la Întreprinderea de Porțelanuri „Iris" din Cluj (1974-1977) și ca cercetator științific la Institutul de Tehnologii Izotopice și Moleculare din Cluj (1977-1992).*

Între anii 1992-1997, a fost succesiv director la două firme private (SC MENTOR IMPEX SRL Cluj, 1992-1995, și SC NORD VEST PETROL SRL Satu Mare, 1995-1997), apoi a devenit director al Direcției Județene Cluj a Fondului Proprietății de Stat(FPS) și al Sucursalei Teritoriale Cluj a FPS (1997-1998). Între anii 1998-2000, a deținut funcția de președinte al Consiliului de Administrație al FPS. În această calitate, a impus un ritm susținut restructurării și privatizării societăților comerciale cu capital de stat.

Pe linie politică, Radu Sârbu a fost membru fondator al Alianței Civice (1990), președinte al filialei județene Cluj a Alianței Civice, membru al PNȚCD (din 1991), președinte al Organizației județene Cluj a Forumului Democratic Antitotalitar (1992), președinte al Organizației județene PNȚCD-Cluj (1999-2002 și 2007), membru în Biroul Național de Conducere al partidului (2000) și al Delegației Permanente a PNȚCD (2002-2004).

Cadrul legislativ și instituțional

Sunt puține domenii ale administrației din România care să fi avut parte de atâtea acte normative ca privatizarea. De-a lungul anilor, legile în materie și instituțiile guvernate de ele s-au dovedit fluide. Numeroasele schimbări au fost generate de opțiunile diferite ale guvernanților față de procesul de privatizare.

Începuturile privatizării în România. O primă lege importantă a fost Legea nr. 15/1990, prin care s-au înființat societățile comerciale pe acțiuni, privatizabile, și regiile autonome, neprivatizabile. Prima instituție guvernamentală care s-a ocupat de privatizare a fost Agenția Națională pentru Privatizare (ANP).

ANP a realizat prima privatizare din România, cea a întreprinderii clujene Ursus, cunoscuta producătoare de bere. Acțiunile oferite publicului au fost cu repeziciune cumpărate în totalitate, ceea ce a confirmat interesul cetățenilor pentru investiții în privatizare.

Se înființează FPS și FPP. Prin Legea nr. 58/1991 s-au înființat Fondul Proprietății de Stat (FPS) și Fondurile Proprietății Private (FPP), numite ulte-

rior SIF-uri[128]. Pe lângă faptul că a creat cadrul instituțional al privatizării, această lege a cuprins și metodele de privatizare.

Conform legii, FPS trebuia să-și îndeplinească misiunea în șapte ani, iar apoi să dispară. Prin FPP-uri s-au distribuit cetățenilor români care împliniseră 18 ani până în decembrie 1989 certificate de acționari, pentru cote între 30% și 60% din acțiunile companiilor de stat.

În anul 1994 a apărut Legea nr. 77/1994, privitoare la asociațiile salariaților, prin care acestea aveau posibilitatea de a cumpăra acțiuni la firma unde erau angajați, în baza binecunoscutului program PAS[129]; constituirea PAS-ului și modalitățile de dobândire a acțiunilor au dat substanță acestei legi.

Legea nr. 55/1995 s-a vrut „de accelerare a procesului de privatizare". Apoi au fost elaborate două acte normative ale Guvernului Ciorbea, O.U.G. nr. 37/1997 pentru modificarea și completarea Legii nr. 55/1995 și O.U.G. nr. 15/1997 pentru completarea Legii nr. 58/1991.

Toate aceste legi erau acompaniate de hotărâri de Guvern care conțineau normele de aplicare.

Se elimină contradicțiile din legislația privatizării. După cum se vede, actele normative erau deja atât de multe încât unele prevederi au devenit contradictorii. De aceea, la finele anului 1997, s-a realizat o unificare a tuturor acestora prin O.U.G. nr. 88/1997, care a abrogat toate legile și hotărârile de Guvern precedente, sintetizându-le într-un singur act normativ, pentru care Guvernul Ciorbea și-a asumat răspunderea în fața Parlamentului, pentru prima oară în istoria țării. Dacă până atunci FPS fusese subordonat Parlamentului, începând din acel moment a trecut în subordinea Guvernului.

Tot în decembrie 1997 s-a adoptat și O.U.G. nr. 92/1997 privind stimularea investițiilor directe, prin care s-a încercat atragerea investitorilor străini, fără de care era evident că nu s-ar fi reușit privatizarea marilor companii din portofoliul FPS. Ordonanța a fost însă abrogată la insistențele Fondului

---

[128] SIF - Societate de Investiții Financiare, care funcționează ca un fond închis de investiții, ale cărui acțiuni se tranzacționează la Bursa de Valori București (BVB) din anul 1999, ca orice companie listată; în România există cinci SIF-uri: SIF Banat-Crișana (SIF1), SIF Moldova (SIF2), SIF Transilvania (SIF3), SIF Muntenia (SIF4) și SIF Oltenia (SIF5).

[129] PAS - Programul Acționarilor Salariați, adoptat potrivit Legii nr. 58/1991, în vederea dobândirii de acțiuni de către salariații și membrii conducerii societăților comerciale care se privatizau; în acest scop salariații și membrii conducerii se puteau constitui în asociații; metoda este cunoscută sub numele de MEBO (*Management Employee Buyouts*); un studiu al Centrului Român de Politici Economice din 1999 a arătat că 28% din privatizările din România au fost făcute prin această metodă în perioada 1993-1996, iar în perioada 1994-1997, profitabilitatea societăților astfel privatizate a scăzut de la 7,3% la 2,2%, în timp ce gradul de îndatorare a crescut de la 29,3% la 48,5% http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/MEBO.

Monetar Internațional (FMI) și ale Băncii Mondiale (BM), care erau preocupate de creșterea veniturilor bugetare ori, măcar, de nescăderea lor. Totuși, dată fiind importanța chestiunii, Guvernul Năstase a revenit asupra ei, prin Legea nr. 332/2001 privind promovarea investițiilor directe, cu impact economic semnificativ.

Deoarece FPS trecuse la restructurarea și privatizarea băncilor, Guvernul Radu Vasile a adoptat O.U.G. nr. 51/1998 privind valorificarea unor active bancare. În colaborare cu specialiștii Băncii Mondiale, a fost elaborată Legea nr. 99/1999, care a contribuit la accelerarea ritmului privatizării. Între altele, această lege a anulat monopolul PAS-urilor în ceea ce privește plata în rate a acțiunilor, extinzând această posibilitate oricărui cumpărător și acordând-o în funcție numai de starea companiei vândute.

În anul 2000, în subordinea Ministerului Agriculturii, s-a înființat Agenția Domeniilor Statului, instituția specializată în concesionarea terenurilor agricole ale statului. Cu ajutorul acesteia, Ministerul Agriculturii a putut demara privatizarea întreprinderilor agricole de stat - IAS-urile.

Guvernul Năstase rebotează FPS și naște AVAS. După anul 2000, Guvernul Năstase a rebotezat FPS-ul, demonizat din rațiuni electorale, în Autoritatea pentru Privatizare și Administrarea Proprietății Statului (APAPS) și a continuat sarabanda legiferărilor prin: Legea nr. 137/2002 privind unele măsuri pentru accelerarea privatizării; O.U.G. nr. 26/2004 privind unele măsuri pentru finalizarea privatizării societăților comerciale aflate în portofoliul APAPS și consolidarea unor privatizări; H.G. nr. 2193/2004 pentru privatizarea institutelor de cercetare.

De la 1 mai 2004, APAPS a fost comasat cu AVAB (Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Bancare, care mai recupera cât mai reușea din vechile creanțe ale băncilor de stat) și prin O.U.G. nr. 23/2004, aprobată prin Legea nr. 360/2004, s-a născut Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Statului (AVAS).

O nouă reorganizare instituțională. La sfârșitul anului 2006, prin O.U.G. nr. 101/2006, Guvernul Tăriceanu a reorganizat AVAS, prin comasarea prin absorbție a Oficiului Participațiilor Statului și Privatizării în Industrie. Pare să fie ultima reorganizare instituțională, mai ales că numărul societăților comerciale privatizabile a scăzut semnificativ.

Indiferent ce număr au purtat, ce nume li s-a dat, ori ce Guvern le-a emis, legile care au guvernat procesul de privatizare au stabilit pentru instituția publică implicată, oricum s-ar fi numit ea, FPS/APAPS/AVAS, ca obligație principală, vânzarea acțiunilor deținute de stat la societățile comerciale aflate în portofoliul lor și au reglementat cadrul juridic al acestor vânzări.

Metodele utilizabile legal de privatizare sunt:

- licitație deschisă cu strigare;

- licitație cu ofertă în plic sigilat;
- negociere directă;
- negociere cu investitori preselectați prin licitație cu oferte în plic sigilat;
- ofertă publică de vânzare prin intermediul piețelor de capital.

Vânzarea acțiunilor se face pe baza raportului între cerere și ofertă, la prețul de piață, indiferent de metoda de privatizare utilizată, fără a exista un preț minim de vânzare. S-au stabilit cazurile în care se face raport de evaluare și condițiile de acordare a facilităților de plată. Tot prin lege s-a stabilit destinația sumelor încasate de instituția publică implicată, iar începând cu anul 1997, s-a interzis subvenționarea companiilor din portofoliu prin acordarea de „fonduri de restructurare sau reabilitare".

Cadrul legal reglementează procedurile de tratare a obligațiilor de mediu și cuprinde dispoziții speciale privind închiderea operațională, dizolvarea și lichidarea societăților comerciale.

Din punct de vedere instituțional, în primii ani de privatizare, activitatea a fost strict centralizată, iar personalul din FPS nu depășea două-trei sute de salariați. În perioada 1996-2000, când au fost stabilite recordurile în materie de privatizare, s-a ajuns la un maxim de 1.800 de angajați, iar activitatea s-a descentralizat: companiile mici se vindeau în județe, iar cele medii în opt sucursale teritoriale.

Astăzi, când mai sunt puține societăți în portofoliul statului, s-au desființat direcțiile județene, iar personalul s-a redus din nou la câteva sute.

Statul, un slab administrator. Fondul Proprietății de Stat (FPS) a avut ca obligație principală privatizarea întreprinderilor din portofoliu, dar - până la privatizare - a răspuns și de administrarea lor. Este domeniul marilor eșecuri ale FPS, întrucât managementul performant a fost, din păcate, excepția și nu regula.

Încercările statului de a controla mai eficient activitatea agenților săi economici au fost, pe cât de variate, tot pe atât de constant lipsite de rezultate. Oricum s-a exercitat controlul, prin Comisiile de Împuterniciți ai Statului (CIS) sau prin reprezentanți în Adunările Generale ale Acționarilor (AGA), și oricum s-au numit cei controlați, directori, manageri sau administratori, actul de administrare a fost și a rămas în suferință până la privatizare.

Pentru a putea privatiza marile sale companii, statul a fost nevoit să le ierte mai întâi de datoriile provocate de jefuirea lor sistematică. Cazul Sidex este simptomatic: pentru acțiunile sale, statul a luat 70,3 milioane USD, dar a dat 1,7 miliarde USD, în majoritate pentru a acoperi furturile prin căpușare! Banca Agricolă și Bancorex, la fel!

Cred că noi, românii, ar trebui să reflectăm serios pe această temă: cum este posibil ca mai mult de trei sferturi dintre directori să fure întreprinderea care le-a fost încredințată?!?

Directori de întreprinderi aleși prin votul angajaților. Schimbarea din decembrie 1989 a ajuns în întreprinderile economice sub forma unui val de schimbări ale directorilor numiți pe vremea comunismului. Dacă au fost puțini cei care s-au expus în bătaia gloanțelor din însângeratul decembrie, la „revoluția" de la locul de muncă au participat toți.

În anul 1990, regimul Iliescu a permis alegerea prin vot a directorilor de întreprindere. Era o măsură populistă, la fel ca multe altele de atunci, dar foarte gravă prin consecințe. Criteriul de alegere al „maselor" a fost cumsecădenia, nu competența, astfel încât, în majoritatea cazurilor au fost promovați oameni lipsiți de autoritate, oameni care au permis manipularea actului de conducere de către salariați, în mod direct sau prin intermediul liderilor de sindicat. Consecința a fost prăbușirea autorității în întreprinderi și scăderea dramatică a productivității muncii. Numărul întreprinderilor nerentabile a crescut brusc, cu atât mai mult cu cât începuseră să fie căpușate de sereleurile directorilor, soțiilor lor, neamurilor și clientelei politice.

Vine reversul: conducere discreționară. Prin Legea nr. 66/1993 – Legea contractului de management - s-a sărit în extrema cealaltă: de la prea puțină autoritate, nu atât la prea multă, cât la prea discreționară. Managerul unei întreprinderi era desemnat în urma unui concurs, pe bază de proiecte care vizau îmbunătățirea indicatorilor economico-financiari ai companiei. Contractul de management se încheia pe o perioadă de patru ani și conținea criterii de performanță clar stabilite.

Spre deosebire de directorii aleși de „mase", managerul avea autoritate. Autoritatea managerului era supusă doar controlului reprezentanților Fondului Proprietății de Stat din adunările generale ale acționarilor. Istoria, scurtă, a aplicării Legii nr. 66/1993 a dovedit că relațiile dintre manageri și cei care îi controlau, respectiv reprezentanții statului în AGA, se subiectivizau rapid, astfel încât nivelul criteriilor de performanță negociate de manager cu reprezentanții FPS scădea de la an la an.

Apar Consiliile de Administrație, apoi Administratorul Unic și din nou Consilii… În anul 1997 s-a revenit la instituția universal folosită în administrarea societăților comerciale, și anume la Consiliul de Administrație (CA), în care acționarii își trimit reprezentanți proporțional cu cota pe care o dețin în capitalul social. Este o formă de administrare reprezentativă și transparentă.

Din păcate, după un interval nejustificat de scurt, sistemul a fost din nou schimbat. Prin O.U.G. nr. 49/1999, s-a introdus instituția administra-

torului unic al întreprinderii, care avea aceeași autoritate relativ lipsită de control ca și managerii făcuți prin Legea nr. 66/1993.

O.U.G. nr. 49/1999 a fost respinsă de Parlament, dar a produs efecte timp de câteva luni; dintre toate, efectul cel mai păgubitor a fost instabilitatea indusă în sectorul economiei de stat, prin schimbarea permanentă a criteriilor și a persoanelor desemnate să conducă întreprinderile.

Interesați mai ales de păstrarea posturilor de conducere, prinși între exigențele acționarilor și pretențiile sindicatelor, și confruntați cu permanenta modificare a cadrului legislativ, majoritatea directorilor au preferat calea minimei rezistențe sau chiar a nonacțiunii. Din anul 2000 s-a revenit la consiliile de administrație.

În virtutea O.U.G. nr. 79/2001, completată și aprobată prin Legea nr. 154/2002, conducerea societăților comerciale este asigurată în baza unui contract de performanță. Acolo unde este cazul, contractul cuprinde în mod obligatoriu obiective și criterii cuantificabile privind reducerea creanțelor și plăților restante, a pierderilor înregistrate, precum și creșterea productivității muncii.

Tentative eșuate. Privind retrospectiv, putem constata că oricare a fost cadrul legal în materie de administrare a companiilor din portofoliu, FPS/APAPS/AVAS a ratat permanent obiectivul său în ceea ce privește mai buna funcționare a întreprinderilor statului. S-a încercat mărirea gradului de responsabilitate a decidenților în gestionarea patrimoniului societăților comerciale, liderii sindicali au fost invitați la ședințele CA pentru a mări transparența și credibilitatea actului de administrare, s-au limitat decalajele dintre veniturile directorilor și ale salariaților, s-au cooptat ca reprezentanți în AGA, CA și în comisiile de cenzori specialiști de la Ministerul Finanțelor, de la ministerele de profil, din alte instituții ale statului, din universități, și - cu toate acestea - rezultatul a fost prost. Instituția publică implicată a eșuat în toate tentativele sale de a îmbunătății administrarea societăților comerciale încă neprivatizate. Că nu este vorba despre nepricepere managerială, ci mai ales de rea-credință, o dovedește faptul că românii sunt buni administratori în domeniul privat.

Soluția administrării: privatizarea rapidă și transparentă

Concluzia care se desprinde este că privatizarea rămâne elementul determinant pentru responsabilizarea managerului și pentru îmbunătățirea din toate punctele de vedere a actului de administrare. Cifrele demonstrează limpede că marea corupție s-a manifestat în administrarea întreprinderilor de stat și nu la privatizarea lor. Au fost și scandaluri prilejuite de maniera în care s-a făcut câte o privatizare, dar - raportate la miile de privatizări - ele au reprezentat excepții. Dimpotrivă, în actul de administrare excepțiile au fost directorii leali intereselor statului proprietar.

Nu pot să nu exemplific cu cazul Petrom, „o perlă a coroanei", care a trebuit să fie iertată de plata a sute de milioane de euro în momentul privatizării, deși existau toate circumstanțele ca ea să fie extrem de profitabilă. După privatizare, practic fără investiții, valoarea de capitalizare bursieră s-a triplat. Toate acestea sub management românesc!

Practica dovedește ca statul român ar fi putut câștiga mai mult dacă ar fi privatizat mai repede. Chiar dacă prețul obținut pe acțiuni ar fi fost mai mic, veniturile fiscale ar fi fost substanțial mai mari.

Din păcate, noi nu putem nici măcar să visăm să avem furnizori de utilități ca Electricité de France sau Enel, care generează venituri enorme bugetelor Franței, respectiv Italiei, protejând în același timp interesele cetățenilor din țările lor. De ce? Pentru că le-am lăsat la dispoziția clientelei politico-securiste, care le-a sifonat profiturile. Tocmai de aceea, România se vede nevoită să privatizeze cât mai mult și cât mai repede.

La începutul anilor '90, când s-a făcut „marea împărțeală", întreprinderile statului au devenit fie societăți comerciale, fie regii naționale. La Fondul Proprietății de Stat (FPS), destinat privatizării, a fost repartizat mai puțin de 40% din capitalul social total, restul aparținând marilor companii naționale și regiilor autonome. Chiar și numai acest fapt spune multe despre opțiunile de politică economică ale guvernanților de atunci.

Portofoliul inițial al FPS, din 1991, a cuprins 5.937 societăți comerciale, cu un capital social total de 45.212 miliarde de lei vechi (circa 240 de miliarde USD). De-a lungul anilor, numărul companiilor din portofoliul FPS a fluctuat, fie datorită transferurilor repetate între FPS și ministere, fie din cauza divizărilor intervenite la societățile existente, atingând un maxim de 9.137 societăți, cu un capital social de 53.455 de miliarde de lei vechi.

Obstacole în calea privatizării

Procesul de privatizare a economiei românești a avut de întâmpinat numeroase obstacole. Zece dintre acestea, nu neapărat în această ordine, s-au dovedit a fi extrem de importante:

1. Constituția României din 1991 nu garanta proprietatea, ci se limita la a o „ocroti".
2. Slăbiciunea capitalului românesc cu vocație investițională, care a determinat dezechilibrul raportului dintre oferta mare a FPS și cererea mică de pe piața internă.
3. Dezinteresul capitalului străin, descurajat de atmosfera politică din România.
4. Instabilitatea legislativă, mai ales în ceea ce privește privatizarea și facilitățile fiscale și vamale acordate de statul român investitorilor.

5. Hiperinflația, devalorizarea continua a monedei naționale și dezechilibrele bugetare.
6. Dimensiunile uriașe ale întreprinderilor moștenite de la regimul comunist și gradul ridicat de îndatorare a lor, în condițiile inflației, blocajului financiar și căpușării.
7. Prăbușirea piețelor pe care le aveau întreprinderile din România înainte de 1989, corelată cu scăderea puterii de cumpărare a românilor.
8. Mentalitatea cetățenilor. S-a dovedit că foarte puțini dintre concetățenii noștri înțeleg rațiunile pentru care privatizarea economiei naționale trebuie să aibă loc. A existat o opoziție nu doar la nivelul opiniei publice, ci, mai ales, în rândul salariaților întreprinderilor scoase la privatizare, pentru că erau conștienți că nu va mai fi acceptat personal excedentar.
9. Rezistența managerilor la procesul de privatizare. Doar în puține cazuri aceștia au susținut privatizarea, marea majoritate preferând prelungirea privilegiilor oferite de poziția de conducător al unității.
10. Imaginea negativă indusă opiniei publice de către presă. Presa a mediatizat întotdeauna cu prioritate și cu insistență scandalurile, privatizările eșuate, care nu au reprezentat nici măcar 5% din totalul contractelor FPS. Cu toate acestea, eșecurile, deci excepțiile, au determinat în principal imaginea FPS/APAPS/AVAS și a privatizării, în general.

Etapele privatizării

Tabelul 10.11 ilustrează limpede ritmul privatizării din România, până la momentul aderării la Uniunea Europeană. În total sunt 10.899 de contracte de privatizare pentru 7.652 de companii, deoarece, mai ales în primii ani, la unele societăți s-au încheiat mai multe contracte.

Tabelul 10.11

Numărul anual de contracte de vânzare de acțiuni

1992	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**
1	269	615	682	1.641	1.493	1.694	2.045
2000	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	-
1.496	203	287	275	110	18	70	-

În tabelul 10.12 se prezintă numărul cumulat de contracte de privatizare pe câteva intervale de timp, dovedind faptul că majoritatea privatizărilor au fost realizate în timpul guvernării coaliției CDR-USD-UDMR.

Tabelul 10.12

Numărul cumulat de contracte de vânzare de acțiuni

1992-1996	1997-2000	2001-2006
3.208	6.728	963

Încasările realizate de FPS și AVAS sunt prezentate în tabelul 10.13.

(Ziarul *Adevărul*, 20 aprilie 2002)

Tabelul 10.13

Încasări anuale ale FPS și AVAS

Indicator	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Din vânzare de acțiuni (mld. lei)	588	1.157	4.567	6.969	6.795	4.563	3.410
Din tranzacții pe piața de capital (mld. lei)	~ 24	~ 46	~ 183	308	216	~ 183	~ 137
Încasări totale (mld. lei)	~ 612	~ 1.203	~ 4.730	7.277	7.011	4.746	3.547
Curs mediu (lei/USD)	2.033	3.083	7.168	8.875	14.840	22.090	29.300
Încasări totale (mil. USD)	301	390	**662**	**820**	**472**	**215**	121

Perioada 1992-1996 a fost cea de început, când din cele 3.208 de societăți privatizate 1.889 au fost vândute salariaților la prețuri foarte mici, prin binecunoscutele PAS-uri, ceea ce a fost mai degrabă cooperativizare decât privatizare și a corespuns populismelor regimului Iliescu-Văcăroiu.

PAS-urile, fiind cei mai săraci dintre cumpărători, au fost obligate să folosească profitul întreprinderii pentru plata ratelor contractelor de privatizare, iar uneori salariații au trebuit să mai aducă bani de acasă sau să-și vândă acțiunile. Așa se face că, de regulă, managementul a concentrat rapid pachete de control, profitând de incapacitatea de plată a salariaților. Pe de altă parte, din cauza nevoii de investiții pentru menținerea pe piață, de multe ori au fost necesare majorări de capital, care au transferat controlul companiei în alte mâini decât ale salariaților săi.

În perioada 1992-1996, s-au încasat din privatizare numai 1.902 miliarde de lei, în timp ce s-au alocat peste 2.000 de miliarde de lei ca „fonduri de

restructurare" a întreprinderilor aflate în suferință. S-au dat subvenții mai mari decât sumele încasate pe acțiunile statului și - pentru că s-au acordat nu pe criterii economice, ci politice și clientelare - s-au dat degeaba. Mai bine s-ar fi făcut o restructurare reală, adică mai bine s-ar fi dimensionat producția la piață și personalul la producție.

Numai 11 contracte, însumând 36 de milioane USD (!), s-au încheiat cu investitori străini, ceea ce spune totul despre imaginea României lui Iliescu și Văcăroiu în mediile afaceri internaționale.

Perioada 1997-2000 a fost cea a ritmurilor ridicate de privatizare și de venire a investitorilor străini, care au înțeles că în România se făcea, în sfârșit, reformă și, mai ales, privatizare. Anului 1999 îi aparține recordul absolut, cu peste 2.000 de privatizări. Rezultatele confirmă, mai mult decât de orice altceva, că privatizarea depinde de voința politică.

În cei patru ani s-au vândut 6.728 de societăți comerciale, dintre care 1.001 către PAS-uri și 250 investitorilor străini, care au plătit aproape 1,5 miliarde USD. Metodele de privatizare cele mai frecvente au fost licitațiile deschise cu strigare, în plic sigilat și prin piața de capital. Fiind metode transparente, prețul mediu obținut pentru o acțiune a reprezentat dublul valorii nominale.

În această perioadă s-au introdus obligațiile investiționale post-privatizare, s-a extins posibilitatea achiziționării în rate a pachetelor FPS și s-au introdus garanțiile de plată la vânzările în rate.

Odată cu prima etapă a privatizării Romtelecom, au debutat marile privatizări. Tot în acei ani a început restructurarea și privatizarea sistemului bancar.

Perioada 2001-2006 a fost marcată de prăbușirea ritmului privatizării, mai ales sub raport numeric. Cu un total de 963 companii privatizate în șase ani, abia s-a atins o medie anuală de 160 de privatizări. Prețul mediu obținut pe o acțiune a fost o treime din valoarea nominală, adică de șase ori mai mic decât în perioada anterioară. Mai ales în timpul Guvernului Năstase, din cauza condițiilor dezavantajoase obținute de statul român la privatizarea marilor companii, au existat scandaluri provocate de suspiciunile de corupție.

Controlul firmei Alro, care astăzi valorează 2,3 miliarde de euro, a fost cedat prin majorare de capital, în schimbul a doar 11 milioane de euro intrate la bugetul statului, iar Banca Mondială a cerut (în premieră!) o opinie neutră, în încercarea de a apăra interesele României, desconsiderate chiar de către Guvernul țării.

Privatizările Sidex sau Romtelecom, cedate tot prin majorare de capital (!), Petrom și alte câteva erau cât pe ce să compromită șansele României de aderare la Uniunea Europeană, tocmai din cauza suspiciunilor de corupție.

La sfârșitul anului 2006, portofoliul de societăți comerciale privatizabile al AVAS era de 447 societăți, cu un capital social de 4,4 miliarde de lei, din care statul deținea 0,6 miliarde de lei. Dintre acestea, la 62 de societăți statul este acționar majoritar, la 286 de societăți comerciale erau în regim de administrare specială, iar pentru 44 s-au declanșat procedurile de lichidare.

Pentru anul 2007, în portofoliul AVAS mai erau 63 de societăți comerciale privatizabile, la care se adaugă 41 de societăți comerciale transferabile de la Ministerul Economiei și Finanțelor. Se prognozează finalizarea ofertării la privatizare în acest an a tuturor celor 265 de societăți comerciale la care AVAS mai deține pachete minoritare.

A rămas puțin, din punct de vedere numeric, dar valoros, din perspectiva capitalului social și a domeniului de activitate.

Privatizarea - condiționată politic

Privind retrospectiv, orice observator de bună-credință poate constata consecințele pozitive ale privatizării, dintre care două sunt esențiale și se corelează: investițiile în retehnologizare și sporirea spectaculoasă a productivității muncii.

Dacia Pitești, Sidex, Petrom sunt cazuri notorii de sporire a producției în condițiile reducerii substanțiale a personalului.

Statisticile demonstrează fără putință de tăgadă că privatizarea a început să se facă cu adevărat în România abia începând cu anul 1996, când a devenit evident că nu mai exista alternativă. Nerestructurate, întreprinderile se transformaseră în adevărate bombe sociale, al căror ceas ticăia în mâinile Guvernului, care nu mai avea cu ce să le subvenționeze. Ineficiența și jaful fuseseră subvenționate până la sleirea finanțelor publice. Nerestructurându-le tehnologic și menținându-le suprapopulate, Guvernul Văcăroiu a condamnat întreprinderile la a fi vândute pe mai nimic.

Incapabil să le rezolve problemele, statul român le-a externalizat, lăsând pe seama cumpărătorilor pachetelor sale de acțiuni, restructurarea și rentabilizarea companiilor din economia națională. De aici au pornit toate dificultățile privatizării din România, care s-a desfășurat exact invers față de felul în care se petrec lucrurile în Occident.

(Radu Sârbu, *Dreptatea*, nr. 21, 22 și 23, 13 august-2 septembrie 2007)

Câteva privatizări semnificative și evoluția lor

Înainte de anul 1997, dintre societățile privatizate considerate mari, s-a vândut pachetul majoritar doar la o singură societate foarte mare deținută de statul român: Hotelul „Intercontinental", în 1995. Ea a fost cumpărată de Asociația Turismului din România (ATR) cu 33 de milioane USD pentru 53,6% din acțiuni, dar cu 10 milioane USD mai puțin decât oferta grupului

Mariotte! ATR era un consorțiu de firme din care făceau parte și firmele fraților Păunescu.

(„Privatizarea ciudată a Hotelului Intercontinental", *Sputnik*, 13.03.2018, https://ro.sputnik.md/economics/20180313/17809349/privatizarea-hotel-intercontinental-bucharest.html)

În perioada 1997-2000 s-au privatizat numeroase societăți comerciale importante, dintre care autorii prezintă câteva dintre acestea, grupate pe ani, indicând și evoluția lor postprivatizate.

Anul 1997:

• ***Daewoo-Mangalia Heavy Industries S.A.*** a fost constituită în ianuarie 1997 ca o societate mixtă româno-coreeană, cu un capital social de 103,92 milioane USD, din care 53 de milioane (51% din acțiuni) aparțineau firmei Daewoo Shipbuilding & Marine Engineering Co. Ltd. și 50,92 milioane USD (49% din acțiuni) aparțineau Șantierului Naval 2 Mai Mangalia. Acesta din urmă era specializat pe construcții și reparații de nave, inclusiv militare, fiind activ încă din anul 1976. Noua firmă, Daewoo-Mangalia Heavy Industries S.A., a schimbat orientarea pe realizarea de nave mari de containere, vrachiere și petroliere. La finele anului 2016, compania având datorii de peste un miliard de euro, partea coreeană și-a vândut acțiunile în 2017 companiei olandeze Damen Shipyards Group, care în 2018 a preluat controlul operațional ca Damen Shipyards Mangalia.

(Damen Shipyards Mangalia, https://www.damen.com/en/companies/damen-shipyards-mangalia

„Șantierul naval de la Mangalia a fost vândut de coreenii de la Daewoo către olandezii de la Damen Shipyards", *Economica.net*, 10 noiembrie 2017, https://www.economica.net/santierul-naval-de-la-mangalia-a-fost-vandut-de-coreenii-de-la-daewoo-catre-olandezilor-de-la-damen-shipyards_146026.html)

• ***Romcim S.A.***, producătorul național de ciment, a fost cumpărat în 1997 de firma franceză Lafarge cu 270 de milioane USD, devenind Lafarge-România. Timp de 18 ani, francezii au mai investit 450 de milioane de euro, dar au făcut și un profit net total de peste 700 de milioane euro. În 2015, firma Lafarge din Franța a fuzionat cu firma Holcim din Elveția și a renunțat la afacerea din România, vânzând-o cu 400 de milioane de euro grupului Cement Roadstone Holdings (CRH) din Irlanda. Astfel, societatea din România a devenit CRH Ciment-România, redenumită ulterior de irlandezi cu vechiul nume de Romcim.

(Adrian Mîrșanu, „Prețul de vânzare al Lafarge România către CRH, în jurul a 400 mil. euro", interviu cu Costin Borc, CEO Lafarge Romania, *Jurnalul de tranzacții Mirsanu.ro,* 20 iulie 2015, http://mirsanu.ro/francezii-au-tras-linie-dupa-vanzarea-lafarge-romania-au-investit-713-mil-euro-in-18-ani-pe-piata-locala-bani-pe-care-i-au-recuperat-din-profitul-obtinut-aici-la-plecare-au-ramas-in-mana-cu-circa/)

• ***Oțelinox S.A. Târgoviște***, compania românească producătoare de oțeluri speciale și laminate (tablă și benzi inoxidabile laminate la rece), a fost înființată în 1974, cu înaltă tehnologie japoneză. Societatea a fost cumpărată în octombrie 1997 de Samsung Deutchland GmbH (filială a grupului Samsung Corporation) cu 100 de milioane USD pentru pachetul majoritar de 51%. Ulterior, prin aport de capital, în 2007 Samsung Deutschland GmbH deținea 75% din capitalul social al Oțelinox, iar în prezent 94,25%. Pentru viitor, societatea își propune să extindă gama de fabricație și să devină unul din liderii mondiali în producția de oțel inoxidabil de înaltă precizie.

(Oțelinox Târgoviște,
https://ro.wikipedia.org/wiki/O%C8%9Belinox_T%C3%A2rgovi%C8%99te
http://www.otelinox.ro/ro/about/company_history.asp)

• ***Artic S.A. Găești***, cel mai mare producător român de electrocasnice și unul dintre cei mai mari producători de frigidere din Europa, a fost înființată în anul 1968 la Găești. Societatea a fost privatizată în anul 1997, când pachetul majoritar de acțiuni a fost cumpărat de Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare și Groupe Société Générale din Franța cu suma de 30 de milioane USD. Tot atunci o parte din acțiuni au fost listate la Bursa de Valori București. În anul 2002, compania a fost cumpărată de grupul Arçelik (Turcia), producător și distribuitor la nivel mondial de electrocasnice, componente și aparatură electronică. Compania are o capacitate de producție de 2,6 milioane de frigidere pe an. La sfârșitul anului 2019, Arctic a investit 150 de milioane euro într-o unitate de producție de mașini de spălat, investiție *green field*, în localitatea Ulmi din județul Dâmbovița. Fabrica, construită în 17 luni pe o suprafață de peste 700.000 m2, are o capacitate de 2,2 milioane mașini de spălat pe an.

(Artic SA,
https://ro.wikipedia.org/wiki/Arctic_SA)

• ***Casial Hunedoara***, fabrica de ciment din satul Chișcădaga de lângă Deva, a fost achiziționată în 1997 de Lasselsberger Group, pentru suma de 52 de milioane USD. În 2000, multinaționala HeidelbergCement Group, lider mondial în producția de agregate, ciment, beton și alte materiale de construcții, a cumpărat-o de la Lasselsberger Group, după ce în anul 1998 achiziționase fabrica de ciment Moldocim SA Bicaz (Taşca). În 2002, HeidelbergCement Group a devenit acționar majoritar și al fabricii Romcif Fieni (fondată în anul 1914). Prin această a treia achiziție, grupul german HeidelbergCement a devenit lider incontestabil pe piața cimentului din România. În 2004 a luat naștere Carpatcement Holding SA, prin fuziunea celor trei fabrici de ciment și a companiei de management Carpatcement România SRL. În același an, compania a inaugurat prima linie automatizată pentru arderea combustibililor alternativi, la fabrica de ciment de la

Chișcădaga. În 2010, Carpatcement Holding S.A. a început derularea proiectului „Creșterea capacității de livrare ciment la sucursala Bicaz - fabrica Tașca", cofinanțat prin Fondul European de Dezvoltare Regională.

(Sorin Pâslaru, Adelina Mihai, „Topul celor mai mari privatizări ale României. Care au fost cele mai controversate și care au adus statului cei mai mulți bani", *Ziarul financiar*, 16 august 2014, https://www.zf.ro/zf-24/topul-celor-mai-mari-privatizari-ale-romaniei-care-au-fost-cele-mai-controversate-si-care-au-adus-statului-cei-mai-multi-bani-13096133

HeidelbergCement Romania, https://www.heidelbergcement.ro/ro/istoric)

• ***Rulmenți Grei S.A.*** din Ploiești, de lângă Gara de Sud, a fost înființată în anul 1979 pentru a produce rulmenți de mari dimensiuni pentru piața internă. Fabrica a fost preluată în 1997 de Timken Company, o companie producătoare de rulmenți din Statele Unite, cu suma de 40 de milioane USD pentru pachetul majoritar de 70% ofertat de FPS, investind în continuare încă 100 de milioane USD. Timken Company a construit recent o noua fabrică în Prahova, la doar 15 km de Ploiești, cu procese sofisticate în domeniul comenzilor computerizate, al robotizării și al automatizării. Această nouă investiție a Timken Company în România reprezintă un pas important în procesele de tratare termică și de finisare a rulmenților de mare dimensiune. Timken România a devenit cea mai modernă fabrică de rulmenți cu alezaj mare din Europa Centrală și de Est, cu cele trei tipuri de rulmenți (conici, cilindrici și sferici cu role), în gama de dimensiuni de la 200 mm până la 3.200 mm.

(Timken Company, https://ro.wikipedia.org/wiki/Timken_Company, https://www.timken.com/ro/timken-world/a-pinnacle-of-modern-manufacturing-new-prahova-plant-expands-global-leadership-in-tapered-roller-bearings/ https://www.amcham.ro/company/timken-romania)

Anul 1998:

• ***Romtelecom S.A.***, principalul operator de telefonie fixă din România, a fost înființat în 1930 ca SART (Societatea Anonimă Română a Telefoanelor), cu 90% capital străin. Societatea a fost cumpărată în anul 1998 de OTE - Hellenic Telecomunication Organization (Grecia), cu 675 de milioane USD pentru 35% din active și 16% drept de uzufruct. Firma din Grecia, fără prea mare potențial, are în schimb ca acționar principal pe Deutsche Telekom. Într-o a doua etapă a privatizării, OTE a devenit acționar majoritar (cu 54% din acțiuni), plătind alte 273 de milioane USD, restul acțiunilor fiind deținute de statul român. Din 2014, Romtelecom și-a schimbat numele în Telekom Romania Communications și dispune de telefonie fixă, televiziune prin internet, telefonie mobilă, magazin on-line etc. În septembrie 2021, pachetul majoritar de acțiuni al Telekom Romania Communications (fostul Romtelecom) a fost cumpărat de Orange România, iar în martie 2022,

Telekom Romania Communications a fost redenumit Orange Romania Communications, finalizându-se tranziția la brandul Orange.

(Telekom Romania Communications,
https://ro.wikipedia.org/wiki/Orange_Romania_Communications
https://comunitate.orange.ro/t5/informa%C8%9Bii-generale-achizi%C8%9Bie/telekom-romania-communications-devine-orange-romania/m-p/91462)

• ***BRD - Groupe Société Générale*** (Banca Română pentru Dezvoltare) are o istorie începută în 1923, ca Societatea Națională de Credit Industrial. După Al Doilea Război Mondial, conform Legii Naționalizării din iunie 1948, Societatea a fost naționalizată, devenind Banca de Credit pentru Investiții. În 1958, după reorganizarea sistemului financiar, Banca de Credit pentru Investiții a obținut monopolul în România pentru finanțarea tuturor sectoarelor industriale, cu excepția agriculturii și industriei alimentare. Ea a primit un nou nume, devenind Banca de Investiții. Société Générale din Franța este prezentă în România din anul 1979, cu o mică sucursală care finanța sectorul de petrol și gaze prin emiterea de acreditive și scrisori de garanție. În 1990, Banca de Investiții a devenit Banca Română pentru Dezvoltare (BRD), iar Société Générale București și-a dezvoltat activități bancare atât pentru persoane juridice, cât și pentru persoane fizice, pe trei axe de competență: bancă comercială, piețe de capital și bancă de investiții. În decembrie 1998, Société Générale din Franța a achiziționat cu 200 de milioane USD pachetul majoritar de 51% din acțiunile BRD, după ce a subscris o majorare de capital de 20%. În noiembrie 1999, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare a intrat și ea în structura acționariatului BRD, cu un pachet de 5% din acțiuni. Din 2003, Banca Română pentru Dezvoltare s-a redenumit BRD - Groupe Société Générale, iar în 2004, Société Générale a cumpărat pachetul rezidual de acțiuni deținut de statul român, astfel încât participația sa a crescut la 58,32%. Tot în anul 2004, banca a devenit membru cu drepturi depline în Factors Chain International, iar din anul 2011 este membru fondator al Asociației Române de Factoring[130] și membru în Comitetul Director.

(https://ro.wikipedia.org/wiki/BRD_-_Groupe_Soci%C3%A9t%C3%A9_G%C3%A9n%C3%A9rale)

Anul 1999:

• ***Astra Vagoane Arad S.A.*** este cel mai mare producător de vagoane de marfă din Europa, având ca precursor Fabrica de Mașini, Vagoane și Turnătorie de Fier, înființată în 1891, prima fabrică de locomotive cu abur pentru ecartament normal din Transilvania. În vederea privatizării și pen-

[130] Factoring este un pachet complex de servicii oferite de o bancă, având la bază procesul de achiziție a creanțelor rezultate din livrări de bunuri sau prestări de servicii.

tru atragerea investitorilor străini, în 1998 societatea a fost divizată prin desprinderea S.C. Astra Vagoane Călători S.A., în timp ce divizia producătoare de vagoane marfă a rămas cu denumirea anterioară de Astra Vagoane Arad S.A., fiind cumpărată în anul martie 1999 de producătorul american de material rulant Trinity Industries Inc. Acesta a plătit 50 de milioane USD pentru pachetul majoritar de 70% și a mai investit până a ajuns la o participație de 97,9% din companie, cu un total de 150 de milioane USD. În anul 2006, grupul Trinity Industries a vândut Astra Vagoane Arad S.A. firmei International Railway Systems (IRS), deținută de omul de afaceri Cristian Burci, cu sediul central la Luxemburg, care este cel mai mare producător de vagoane din Europa și un producător de top în industria feroviară a vagoanelor. Tranzacția dintre Trinity, care a renunțat astfel la divizia sa europeană, și IRS a inclus opt companii, din care trei firme românești, dintre care cea mai mare era Astra Vagoane Arad, o fabrică din Cehia, două din Slovacia, una din Elveția și una din Marea Britanie.

(Astra Vagoane Arad, https://ro.wikipedia.org/wiki/Astra_Vagoane_Arad)

• ***Șantierul Naval Galați***. La Galați exista în anul 1565 un mic atelier pentru reparații navale, menționat în 1711 de Dimitrie Cantemir în lucrarea sa „Descriptio Moldaviae". În 1867, sediul flotilei militare de Dunăre s-a mutat la Galați, iar în 1879 s-a înființat Arsenalul Marinei Militare. La sfârșit de sec. XIX, s-a născut Șantierul Naval G. Fernic et Comp. După un secol, în martie 1999, Holland Damen Shipyards (HDS), firma olandeză care operează 36 de șantiere de construcții și reparații la nivel mondial, a devenit acționar majoritar al S.C. Șantierul Naval Galați S.A., acesta căpătând numele de Șantierul Naval Damen Galați. De atunci, HDS a investit 130 de milioane euro în acest șantier naval, specializat în construcția de șlepuri fluviale, remorchere fluviale și maritime, motonave, cargouri maritime, mineraliere, vrachiere, nave colectoare frigorifice pentru pescuit, barje, drăgi, platforme marine, superiahturi etc., livrând mai mult de 400 de nave către clienți din întreaga lume.

(Damen Shipyards Galați,
https://www.damen.com/en/companies/damen-shipyards-galati,
https://www.damen.com/en/companies/santierul-naval-damen-galati/key-figures)

• ***Bancpost*** a fost înființată în 1991, ca bancă universală, comercială și de economii, devenind una dintre cele mai importante din România. În aprilie 1999, General Electric Capital Corporation și Banco Portugues de Investimento au achiziționat 45% din acțiunile băncii pentru 92,8 milioane USD. Banca Eurobank Ergasias din Grecia a cumpărat în mod repetat acțiuni de la acești doi investitori, iar în 2002 a achiziționat și ultimul pachet de 17% deținut de statul român, achitând 20 de milioane USD. În 2007, banca elenă avea deja o participație de 77,5%, care a crescut la 98,5% după achiziția acțiunilor deținute de SIF-uri. În anul 2018, grupul Bancpost avea apro-

ximativ un milion de clienți și o rețea teritorială de 147 de unități și 7 centre de afaceri. În același an, Banca Transilvania a integrat Bancpost în grupul său, cumpărând tot ce aveau grecii la această bancă.

(Bancpost, https://ro.wikipedia.org/wiki/Bancpost)

• ***Automobile Dacia S.A.*** de la Mioveni, de lângă Pitești, o adevărată „perlă a coroanei", cel mai mare producător român de automobile, înființată ca Uzina de Autoturisme Mioveni în 1966, a început să producă sub licență Renault încă din 1968. Transformată în societate pe acțiuni în februarie 1991, a fost listată la Bursa de Valori București (BVB) în septembrie 1997. În 1998, când s-au aniversat trei decenii de la producerea primului automobil Dacia, pe porțile uzinei a ieșit autoturismul cu numărul 2.000.000. În același an este lansat motorul de 1,6 litri cu injecție monopunct produs de firma Bosch, care a echipat modelul Dacia Nova. În 1999, Automobile Dacia S.A. și a fost cumpărată de compania franceză Renault, pentru o investiție totală de 270 de milioane USD, din care circa 50 de milioane USD pentru 51% din acțiuni. Prin mai multe majorări de capital, Renault deține din 2003 o participație de peste 99%, ieșind din BVB. Obiectul de activitate al societății îl constituie producerea și comercializarea de automobile, piese auto, mașini unelte și instalații pentru industria de automobile. În 2013, exporturile Uzinelor Dacia au reprezentat 3,6 miliarde de dolari, crescând de la an la an. Până în mai 2014, Automobile Dacia a produs 5 milioane de automobile. În 2019, Automobile Dacia SA, deținea un capital de 2,54 miliarde de euro, având active totale în valoare de 10,4 miliarde de lei.

(Automobile Dacia SA,
https://seenews.com/companies/company_profile/automobile-dacia-sa-1696)

• ***Bancorex***, urmașa Băncii Române de Comerț Exterior, a fost lichidată în 1999, fiind radiată de la Serviciul Comerțului la 1 octombrie 1999. A fost cel mai important faliment bancar din România, cu pierderi totale de cel puțin 2,4 miliarde USD, datorate creditelor nerambursate sau ilegale și a plăților ilicite (v. detalii în subcap. 11.3).

(Bancorex, https://ro.wikipedia.org/wiki/Bancorex)

Anul 2000:

• ***Combinatul Siderurgic Reșița.*** În 1769 au început lucrările de construire a Uzinei Metalurgice Reșița, iar după doi ani au fost inaugurate primele două furnale. În anii 1871-1873 s-a construit prima cale ferată industrială care a legat Reșița de Bocșa și Ocna de Fier. De atunci Reșita s-a dezvoltat continuu, devenind un important centru industrial al țării. În august 2000, s-a semnat un contract de privatizare prin care Combinatul Siderurgic Reșița (CSR) a fost vândut firmei Noble Venture Inc. USA pentru 4,5 milioane USD (94,5% din acțiuni), după ce i s-a șters datoria istorică de 100 de

milioane USD. În trei ani, Noble Venture Inc. urma să investească la CSR 85 de milioane USD. Contractul nefiind respectat de americani, acesta a fost reziliat în 2003. A urmat un proces câștigat după șase ani de statul român, dar care a cheltuit 5 milioane USD cu apărarea! În februarie 2004, Compania Sinara Handel (Germania), distribuitorul oficial al grupului rusesc TMK, cel mai mare producător de țevi de oțel pentru industria petrolului și a gazelor naturale, a achiziționat CSR cu suma simbolică de 1 euro, pentru 90,5% din acțiuni. La semnarea contractului, CSR avea datorii de 50 de milioane USD și pierderi tot de 50 de milioane USD, ridicând la circa 150 de milioane USD totalul bilanțier pasiv.

(*Ziarul financiar*, 5 aprilie 2004;
Combinatul Siderurgic Reșița, http://www.csr.ro.50megs.com/istoricr.htm,
TMK Reșița, https://ro.wikipedia.org/wiki/TMK_Re%C8%99i%C8%9Ba)

• ***S.C. Petromidia S.A. Năvodari*** a fost cumpărată în noiembrie 2000 de Rompetrol Group BV, cu sediul central în Olanda, deținut de Dinu Patriciu, cu 615 milioane USD, din care 50,5 milioane USD pentru pachetul majoritar de circa 70%.[131] Totodată, Rompetrol Group s-a angajat să investească în următorii cinci ani 205 milioane USD în modernizarea instalațiilor tehnologice ale rafinăriei și în repornirea sectorului petrochimic, precum și alte 20 de milioane USD în protecția mediului. De asemenea, Rompetrol s-a angajat să preia și datoriile Petromidiei, care se ridicau în acel moment la 340 de milioane USD, reprezentând obligații restante la bugetul de stat și datorii către bănci în urma importurilor de țiței din anii precedenți. În anul 2003, denumirea rafinăriei a fost schimbată din S.C. Petromidia S.A. Năvodari în S.C. Rompetrol Rafinare S.A., cea mai modernă rafinărie din România, cu o capacitate instalată de prelucrare de 4,8 milioane de tone de materie primă pe an.

(*România liberă*, 21 decembrie 2005,
Petromidia, https://ro.wikipedia.org/wiki/Petromidia)

În 2007, KazMunaiGaz (KMG) din Kazahstan a cumpărat 75% din acțiunile Rompetrol Group cu 2,7 miliarde de euro și a devenit acționar majoritar, iar în anul 2009 a achiziționat și restul de 25% din acțiuni. În 2014,

[131] Acesta a fost al doilea contract de vânzare a S.C. Petromidia S.A. Năvodari; primul fusese semnat în ianuarie 1999 cu firma Akmaya Sanayi Ve Ticaret AS, din Turcia, pentru suma de 465 de milioane USD, din care 238 de milioane USD pentru 65% din acțiuni, iar restul pentru viitoare investiții angajate; partea română a acuzat compania din Turcia de fraudă și contractul a fost anulat; Departamentul Securității Naționale din cadrul Administrației Prezidențiale a afirmat că prin tranzacția dintre FPS și Rompetrol Group BV statul român a fost prejudiciat cu 200 de milioane USD: prin O.U.G. nr. 118/2003, Guvernul Năstase a șters această sumă din obligațiile Rompetrol Group BV. („Cum a devenit Patriciu cel mai bogat roman", *HotNews.ro*, 27 august 2007, https://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1035907-cum-devenit-patriciu-cel-mai-bogat-roman.htm).

Rompetrol Group a fost redenumit formal KMG International (KMGI), deși marca Rompetrol va continua să fie utilizată, fiind un brand puternic, atât la nivel local, cât și la nivel internațional.

O altă situație controversată a fost aceea a ștergerii altor datorii ale Rompetrol de către Guvernul României. În ianuarie 2014, premierul Victor Ponta a semnat actul normativ prin care statul român și-a propus să încaseze efectiv doar 270 din cele 760 de milioane USD cu care creditase Rompetrol în 2003. În 2015, China Energy Company (CEFC) a preluat o participație de 51% de la KMGI, fostul Rompetrol Group.

(Rompetrol, https://ro.wikipedia.org/wiki/Rompetrol)

(Paragraful „Câteva privatizări semnificative și evoluția lor", privatizări din perioada guvernării coaliției CDR-USD-UDMR, a fost documentat și realizat de autori)

10.3. IOAN AVRAM MUREȘAN - POLITICI AGRICOLE

În perioada decembrie 1998 - decembrie 2000, ministru al Agriculturii și Alimentației a fost Ioan Avram Mureșan. În această calitate, a încercat să pună în practica politică PNȚCD din acest domeniu.

Programul legislativ

Programul legislativ adoptat a devenit un plan de măsuri prioritare pe termen scurt pentru abordarea unor problematici sectoriale, care au vizat:

- Organizarea și funcționarea pieței produselor agroalimentare, aducând ca element nou formarea organizațiilor interprofesionale pe produs;
- Reglementarea activității de depozitare a cerealelor și emiterea unor certificate de valoare scontabile și negociabile, care să permită refinanțarea imediată a producătorilor agricoli;
- Reglementarea constituirii și funcționării asociațiilor utilizatorilor de apă pentru irigații;
- Organizarea și funcționarea cooperației rurale, care să permită constituirea de forme asociative bazate pe alte principii decât cele ale simplei exploatări în comun a terenurilor, în principal, fiind vorba de asociații care să acopere întreaga gamă de servicii destinate unui grup de producători agricoli;
- Înființarea, organizarea și funcționarea creditului agricol, prin reînființarea unei instituții tradiționale în agricultura românească - Creditul Mutual Agricol;
- Sprijinul acordat de stat producătorilor agricoli pentru achiziționarea de tractoare, combine, mașini și utilaje agricole, precum și de instalații pentru irigat din producția internă, prin lărgirea gamei de investiții în mijloace fixe care pot fi finanțate;
- Reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și forestiere; prin lege, se pot restitui terenuri agricole până la 50 ha;
- Creșterea și ameliorarea raselor de animale;
- Reglementarea producției, circulației și comercializării alimentelor;
- Alocarea de fonduri necesare acoperirii cheltuielilor de recepționare, depozitare și păstrare a grâului din recolta anului 1999;
- Regimul accizelor și al altor taxe indirecte, precum și regimul TVA;

- Asigurarea de facilități furnizorilor de îngrășăminte chimice și produse fitosanitare;
- Reducerea TVA pentru zahar rafinat și cartofi;
- Constituirea fondului pentru finanțarea cheltuielilor aferente lucrărilor din sectorul vegetal și creșterea animalelor.

Conform politicii PNȚCD, politicile agricole au fost îndreptate, în principal, către:

- Consolidarea proprietății private;
- Sprijinirea producătorului agricol;
- Dezvoltarea satului românesc.

Consolidarea proprietății private

Actele normative elaborate au urmărit, pe de o parte, aplicarea în domeniul fondului funciar a principiului restabilirii dreptului de proprietate, iar, pe de altă parte, finalizarea aplicării Legii fondului funciar nr. 18/1991, înlocuită parțial prin Legea nr. 54/1998 privind circulația juridică a terenurilor.

În cadrul politicilor pentru consolidarea proprietății private, în anul 2000 au început două mari procese, mult așteptate de societatea românească:

- Procesul de retrocedare a pământurilor și pădurilor foștilor proprietari, până la limita de 50 de ha; pentru aceasta, se vor elabora la minister normele metodologice pentru punerea în posesie;
- Procesul de concesionare a terenurilor agricole și de privatizare a fostelor IAS-uri.

Prin aceste două procese s-au urmărit trei obiective: 1) retrocedarea terenurilor fostelor IAS-uri de o manieră corectă către persoanele îndreptățite; 2) privatizarea structurilor care operau aceste terenuri; 3) gestionarea eficientă a domeniului privat și public al statului de către Agenția Domeniilor Statului, respectiv pentru terenul agricol care rămâne la stat după retrocedare.

Din aproximativ 1.800.000 ha cât deținea în anul 1999 societățile comerciale, fostele lAS-uri, conform calculelor noastre între 800.000 ha și 1.000.000 ha vor reveni vechilor proprietari, iar în domeniul privat al statului vor rămâne tot între 800.000 ha și 1.000.000 ha.

În vederea promovării unui proiect fundamental pentru modernizarea agriculturii, s-a inițiat cadrul legislativ necesar privatizării societăților comerciale care dețineau în administrare terenuri agricole sau terenuri aflate permanent sub luciu de apă. Acest demers de a iniția un proiect de lege și nu o ordonanță de urgență a fost legat de ideea ca acesta să genereze procese ireversibile pentru societatea românească.

Proiectul de lege a trecut la Camera Deputaților, cu un larg sprijin parlamentar, chiar cu amendamente din partea opoziției, dar s-a împotmolit la Senat din cauza intereselor unor persoane în domeniul agriculturii. Din acest motiv, Guvernul a adoptat O.U.G. nr. 198/1999, care a reglementat înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Domeniilor Statului și a instituit obligativitatea inventarierii terenurilor agricole care fac obiectul reconstituirii dreptului de proprietate. Totodată, s-a creat cadrul legislativ necesar privatizării IAS-urilor și concesionării terenurilor agricole sau a celor aflate permanent sub luciu de apă, bunurilor activităților sau serviciilor aparținând domeniului privat al statului.

Ca rezultate concrete ale privatizării în agricultură se pot enumera următoarele:

- Societăți comerciale agricole (foste IAS-uri) preluate de Ministerul Agriculturii și Alimentației prin Agenția Domeniilor Statului: 739 de societăți;
- Societăți comerciale agricole (foste IAS-uri) privatizate pe baza O.U.G. nr. 198/1999 în anul 2000: 102 unități;
- Contracte de concesionare s-au făcut pentru o suprafață de 263.000 ha;
- A început lichidarea (asanarea) „mamuților" industriali din agricultură;
- Au fost sparte marile monopoluri Agenția Națională pentru Pescuit și Acvacultură (ANPA) și Semrom.

Principalele etape ale procesului de privatizare a fostelor lAS-uri în anul 2000 au fost:

- Înființarea Agenției Domeniilor Statului;
- Formarea unei comisii de inventariere a terenurilor agricole aparținând domeniului public, respectiv domeniului privat;
- Întocmirea unui protocol cu FPS pentru preluarea acțiunilor deținute de stat la fostele IAS-uri și trecerea lor sub autoritatea ministerului;
- Organizarea în cadrul ministerului a Direcției de privatizare;
- Întocmirea dosarelor de prezentare pentru privatizare și a studiilor de oportunitate pentru concesionare pentru fiecare lAS;
- Asigurarea publicității procesului de privatizare (anunțuri publicitare, selecția ofertelor, negociere sau licitație, contract de vânzare-cumpărare).

Adoptarea Legii nr. 1/2000 privind reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și a celor forestiere, precum și a O.U.G. nr. 198/1999 privind privatizarea societăților comerciale (foste lAS-uri) au dus la consolidarea proprietății private și la creșterea dimensiunilor exploatațiilor agricole.

Din calculele făcute de specialiștii Ministerului Agriculturii, în prima etapă se considera că se va ajunge la o suprafață medie pe familie de 8,5 ha. Pentru a fi însă compatibilă cu exploatațiile agricole din Uniunea Europeană, mărimea acestei exploatații agricole va trebui să ajungă la 80-100 ha pentru cultura mare, 10-15 ha pentru pomicultură și viticultură (livadă și vie, culturi intensive) și 8-10 ha pentru legume. De aceea, în anul 2000 s-a pregătit o ordonanță privind cooperația rurală care, alături de o lege privind comasarea terenurilor agricole, ar crea cadrul juridic pentru optimizarea exploatațiilor agricole. Aceasta asociere a producătorilor agricoli se va face numai de către cei care o vor dori și nu va afecta proprietatea asupra pământului, bunurilor personale și a mijloacelor de producție.

Sprijinirea producătorilor agricoli

În perioada de tranziție, în domeniul agriculturii au avut loc numeroase schimbări importante, începând cu retrocedarea unor suprafețe de teren agricol, fapt ce a condus la apariția de exploatații de mici dimensiuni ai căror proprietari, din lipsa resurselor financiare și materiale, nu au avut posibilitatea de a lucra pământul în condiții de eficiență, obținând producții mici, cu costuri ridicate. Ca urmare, a fost necesară aplicarea unui pachet de măsuri privind sprijinirea producătorilor agricoli, care au constat în:

- Suspendarea impozitului pe venitul agricol în perioada 1997-2000;
- Schema cupoanelor agricole;
- Acordarea de credite cu dobândă subvenționată;
- Acordarea primelor de export.

Suspendarea impozitului pe venitul agricol. S-a constatat că producătorii agricoli erau decapitalizați, obțineau producții mici, iar comercializarea acestora se realiza de multe ori sub nivelul cheltuielilor.

Având în vedere aceste venituri mici obținute de producătorii agricoli, s-a procedat la suspendarea impozitului pe venitul agricol în perioada 1997-2000, prin Legea nr. 158/1997 pentru aprobarea O.U.G. nr. 44/1997.

Schema cupoanelor agricole. Prin O.G. nr. 21/1997, aprobată prin Legea nr. 200/1997, s-a implementat sistemul de cupoane prin care au fost sprijiniți producătorii agricoli privați cu sume alocate din bugetul de stat pentru achiziționarea de materiale (semințe și material săditor certificat, motorină, îngrășăminte, pesticide, furaje, medicamente și produse de uz fitosanitar) și acoperirea unor servicii necesare în desfășurarea activităților cu profil agricol (arat, discuit, semănat, recoltare etc.).

Aceste cupoane s-au acordat proprietarilor de terenuri agricole, nediferențiat pe culturi, pentru suprafețe cuprinse între 0,5 ha și 10 ha. Valoarea unui cupon în anul 1999 a fost de 175.000 lei/ha (circa 12 USD/ha).

În anii 1998 și 1999, lista bunurilor și serviciilor care puteau fi achiziționate s-a modificat. Prin eliminarea motorinei și constituirea unui cadru legislativ special pentru acest input, s-a urmărit creșterea consumului de sămânță certificată și a folosirii îngrășămintelor.

Prin noul sistem introdus prin O.U.G. nr. 142/1999 privind instituirea sistemului de plată pentru motorină pe bază de bonuri valorice, s-a urmărit o mai bună și mai rapidă dirijare a fondurilor necesare achiziționării motorinei în scopul înființării culturilor de cereale păioase și al efectuării arăturilor de toamna în anul 1999.

Pentru anul 2000, s-a conceput un nou sistem de acordare a cupoanelor agricole, denumit „Programul național pentru țărănime". Spre deosebire de anii anteriori, cupoanele au fost date direct deținătorilor care lucrau terenurile agricole. Valoarea unui cupon a fost calculată la 100.000 lei (circa 4,5 USD).

Cupoanele s-au folosit pentru procurarea de materiale și servicii necesare pentru exploatarea terenurilor arabile, plantațiilor de viță nobilă, livezilor, precum și pentru creșterea și exploatarea vacilor și/bivolițelor de lapte. Astfel, pentru terenuri arabile s-au oferit câte cinci cupoane/ha, ceea ce înseamnă 500.000 lei (circa 23 USD/ha), pentru vii și livezi câte 12 cupoane/ha, adică 1.200.000 de lei (circa 54 USD/ha).

Calculele făcute de specialiștii ministerului au arătat că prin noul sistem de cupoane s-a subvenționat aproximativ 10-12% din costul lucrărilor agricole necesare pentru fiecare tip de cultură.

Pentru prima dată sprijinul acordat de stat s-a îndreptat și către deținătorii de animale. Pentru aceștia s-au distribuit câte patru cupoane, în valoare totală de 400.000 lei, pentru fiecare cap de animal (circa 18 USD/cap de animal).

La baza repartiției cupoanelor a stat declarația pe proprie răspundere a fiecărui proprietar pentru fiecare suprafață de teren pe care o lucrează, cultura pe care o va înființa, numărul de animale etc.

Acordarea de credite cu dobândă subvenționată. În vederea creșterii gradului de mecanizare, în anul 1999 s-au acordat producătorilor agricoli credite cu dobândă subvenționată în cuantum de 70% din mărimea dobânzii în perioada de garanție pentru achiziționarea de tractoare, combine, mașini și utilaje agricole, precum și instalații pentru irigat din producția internă, prin aprobarea în Guvern a O.G. nr. 36/1999.

Prin O.U.G. nr. 132/1999 pentru modificarea și completarea O.G. nr. 36/1999, s-a extins aria obiectivelor pentru care s-au acordat credite cu dobândă subvenționată și la procurarea de animale de prăsilă din producția internă, la construirea și amenajarea de spații pentru cazarea și creșterea

animalelor, pentru sere, solarii, înființări de plantații viticole nobile, pomicole, arbuști fructiferi.

Acordarea primelor de export. Pentru stimularea exportului și valorificarea superioară a excedentului la unele produse agroalimentare, s-au luat două măsuri. Astfel, prin O.G. nr. 31/1999 privind aprobarea primei de export la grâu și porumb boabe (devenită Legea nr. 79/2000) și O.U.G. nr. 19/1999 privind aprobarea primei de export la carnea de porc și de pasăre, s-au acordat din bugetul de stat următoarele sume pe tonă ca primă de export:

- 350.000 lei/tonă (circa 25 USD/tonă, la cursul mediu din 1999) pentru o cantitate de 500.000 de tone de grâu achiziționat la un preț minim de 1.000 lei/kg STAS de pe piața internă;
- 400.000 lei/tonă (circa 28,5 USD/tonă) pentru o cantitate de 500.000 de tone de porumb boabe achiziționat la un preț minim de 850 lei/kg STAS de pe piața internă;
- 4.300.000 lei/tonă (circa 306 USD/tonă) pentru o cantitate de 20.000 de tone de carne de porc;
- 5.500.000 lei/tonă (circa 391 USD/tonă) pentru o cantitate de 10.000 de tone de carne de pasăre.

Dezvoltarea satului românesc

În vedere sprijinirii eforturile depuse de țările Europei Centrale și de Est în perioada de preaderare în domeniul Agriculturii și Dezvoltării Durabile, Uniunea Europeană a inițiat Programul Special de Aderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (SAPARD). Programul a avut drept obiective principale pregătirea aplicării acquis-ului comunitar și rezolvarea unor priorități și probleme specifice din domeniul agriculturii și dezvoltării rurale în țările participante.

În România s-a înființat Agenția SAPARD, pentru implementarea tehnică și financiară a instrumentului special de preaderare pentru agricultura și dezvoltare rurală (O.U.G. nr. 142/2000). În cadrul Programului SAPARD, țara noastră a beneficiat de o finanțare anuală nerambursabilă de peste 150 de milioane de euro.

Planul Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (PNADR), necesar pentru fundamentarea intervențiilor Programului SAPARD, a fost aprobat în ședința de Guvern din 23.12.1999 și depus 1a Comisia Europeană (CE) la 27.12.1999. PNADR urma să fie analizat în cadrul CE și completat pe măsura definitivării reglementărilor privind Fondurile de Preaderare și a negocierilor care s-au desfășurat în perioada ianuarie-iunie 2000. Obiectivele acestui plan erau:

- Crearea unor exploatații agricole viabile;
- Dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii (dezvoltarea căilor de acces la exploatațiile agricole, construirea de rețele de distribuție a gazului, de sisteme de alimentare cu apă, rețele de canalizare, rețele de telefonie etc.);
- Dezvoltarea unor noi piețe agricole locale;
- Readucerea meșteșugurilor tradiționale pe poziția pe care o merită;
- Dezvoltarea spiritului antreprenorial în spațiul rural.

Tot pentru dezvoltarea mediului rural s-a obținut de la Banca Mondială o linie de credit în valoare de 150 de milioane USD pentru programele din agricultură.

Toate aceste elemente prezentate demonstrează faptul că am avut și avem soluții pentru redresarea agriculturii românești, soluții care să răspundă cerințelor cetățenilor și țării.

(Text redactat în anul 2000 de Ioan Avram Mureșan,
prim-vicepreședinte al PNȚCD în acel an și ministru al
Agriculturii și Alimentației între 1998-2000; text revizuit de autori)

10.4. ROMICĂ TOMESCU – POLITICI DE MEDIU

Romică Tomescu *(n. 1954) a absolvit Facultatea de Silvicultură și Exploatări Forestiere Brașov, ca șef de promoție. Este doctor din anul 1993 în Științe Silvice al Universității Transilvania din Brașov. Între anii 1995-1996, s-a specializat în domeniul protecției pădurilor și gestiunii forestiere la Universitatea din Louvain-la-Neuve, Belgia. În 1997 a absolvit cursul „Managementul proiectelor de asistență* și *investiții în domeniul forestier", organizat cu sprijinul Organizației pentru Alimentație* și *Agricultură (FAO).*

Romică Tomescu a parcurs o scară ierarhică în domeniul silviculturii, pornind de la inginer silvic și avansând la funcțiile de șef de birou, cercetător, șef de laborator, director și director general al Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare în Silvicultură „Marin Drăcea" (fost Institutul de Cercetări și Amenajări Silvice).

În perioada 1998-2000 a îndeplinit funcția de ministru al Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului, din partea PNȚCD, fără a fi membru al acestui partid.

A fost responsabil de programe de specialitate, a publicat nouă lucrări științifice și 10 referate de specialitate.

Reforma instituțională

Pe baza unor studii efectuate la începutul perioadei de guvernare în cadrul unor programe și proiecte de asistență tehnică dedicate reformei, toate structurile Ministerului Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului (MAPPM) au fost supuse reorganizării și restructurării.

Criteriile generale avute în vedere s-au referit la redimensionarea structurilor, crearea de noi structuri, asigurarea compatibilității între centrala ministerului și structurile interne și internaționale de profil, separarea activității economice de activitatea de reglementare, crearea unui cadru adecvat pentru asigurarea managementului integrat al factorilor de mediu etc.

A fost înființată Direcția de regim silvic, cu un număr de șapte inspectorate silvice teritoriale, care aveau sarcina de a verifica respectarea regimului silvic în păduri, indiferent de natura proprietății. În urma acțiunilor de reorganizare și restructurare, numărul direcțiilor silvice s-a redus de la 41 la 25, iar al ocoalelor silvice de la 394 la 380.

Au fost înființate oficii teritoriale de vânătoare, eliminându-se monopolul Asociației Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi din România (AGVPSR).

În cadrul agențiilor pentru protecția mediului, au fost înființate inspectorate pentru ape. S-a reorganizat Regia Națională „Apele Române", ca și cele trei institute de cercetare coordonate de minister. Prin H.G. nr. 981/1998 s-a înființat Compania Națională „Apele Române" S.A. București, iar 11 subunități bazinale revin la denumirea de Direcții ale Apelor.

În strânsă legătură cu reforma instituțională, s-a avut în vedere modernizarea sistemelor informatic și informațional, ceea ce permite transmiterea în timp real a unui flux îmbogățit de date și informații, inclusiv între rețeaua MAPPM și alte rețele europene cu specific de mediu.

Strategii, politici, legislație

În perioada 1997-2000, MAPPM a acționat pentru elaborarea, promovarea și aplicarea strategiilor, politicilor și programelor de acțiune în cele trei sectoare de activitate: ape, păduri și mediu, cu respectarea principiilor universale de gestiune integrată a resurselor naturale și de protecție a mediului.

În vederea pregătirii României pentru începerea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, au fost elaborate sau actualizate: Strategia privind protecția mediului în perioada 2000-2020; Strategia privind dezvoltarea silviculturii în perioada 2000-2020; Strategia în domeniul gospodăririi apelor; Strategia națională pentru conservarea diversității biologice; Capitolele de specialitate în cadrul Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Durabilă, a Strategiei de Dezvoltare Economică pe Termen Mediu (2000-2004) și a Programului Național de Aderare a României la Uniunea Europeană; Planul Național de Acțiune pentru Protecția Mediului; Agenda 21.

Aplicarea strategiilor și programelor de acțiune ale MAPPM a avut în vedere utilizarea judicioasă a capitalului natural al României, conservarea naturii și a diversității biologice, protecția calității factorilor de mediu prin măsuri preventive, stimularea activităților de redresarea a mediului.

În domeniul legislativ s-a acționat pentru inițierea, promovarea și adoptarea actelor normative specifice domeniului de activitate al ministerului, în concordanță cu legislația europeană (peste 100 de acte normative elaborate și adoptate, alte 26 urmând a fi finalizate). [...]

În ceea ce privește aplicarea Legii nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și a celor forestiere solicitate potrivit prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991 și ale Legii nr. 169/1997, stadiul la data de 10 septembrie 2000 pentru terenuri forestiere este următorul:

- Suprafața propusă de comisiile locale spre validare.....659.381,82 ha;
- Suprafața validată de comisiile județene.....315.435,72 ha;
- Suprafața pusă la dispoziția comisiilor locale.....90.788,85 ha;
- Suprafața pusă în posesie.....50.248,92 ha.

Datorită problematicilor complexe de identificare a vechilor amplasamente, a despăgubirilor în cazul suprafețelor exceptate de la reconstituirea dreptului de proprietate, a problemelor de cadastru forestier, este greu de estimat perioada necesară pentru finalizarea aplicării acestei legi.

Programe și proiecte

La începutul anului 1998, România nu avea acces la niciun program de mediu finanțat de organisme internaționale. În anul 2000, MAPPM a gestionat peste 100 de proiecte, cu o valoare de peste 200 de milioane de euro și este singurul minister cu acces la toate programele finanțate de Comisia Europeană: PHARE[132], ISPA[133] și SAPARD[134].

Mai mult, România este singura țară candidată la aderare care participă alături de țările membre UE la Programul LIFE (pe două componente - Natura și Mediu -, cu 12 proiecte în valoare de 4 milioane de euro).

Alocațiile în cadrul Programului PHARE au crescut de la 3 milioane de euro la 31 de milioane de euro în perioada 1997-2000. MAPPM a pregătit și transmis la Comisia Europeană 16 proiecte în cadrul Programului SAPARD, având ca obiect investiții în infrastructura urbană de mediu (stații de epurare, rețele de canalizare și de alimentare cu apă, depozite ecologice de deșeuri) a căror valoare este de 1,073 miliarde de euro.

În afara programelor comunitare, MAPPM a gestionat sau gestionează proiecte finanțate de guvernele Danemarcei, Olandei, Japoniei, SUA, Elveției, Norvegiei, precum și de Banca Mondială (BM) și de Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei (BDCE). Valoarea totală a acestor proiecte este de 67 de milioane de euro și se referă la investiții pentru creșterea eficienței energetice și reducerea emisiilor la centralele termice, reducerea poluării în industrie și agricultură, reabilitarea infrastructurii distruse de inundații, reconstrucția ecologică în Câmpia Română și Delta Dunării, crearea structurilor de administrare a ariilor protejate etc.

Se mai poate menționa faptul că MAPPM a pregătit 45 de proiecte, cu o valoare totală de 598 de milioane de euro, pe care le-a înaintat spre finanțare în cadrul Pactului de stabilitate (modernizări stații de epurare, reducerea emisiilor la coș, iazuri de decantare în sectorul minier, prevenirea polu-

[132] PHARE - *Poland and Hungary Assistance for Restructuring their Economies*, instrument de preaderare, finanțat de UE pentru a sprijini țările candidate din Europa Centrală și de Est; înființat în anul 1989 pentru a asista Polonia și Ungaria, programul a fost extins la 10 țări, între care și România.

[133] ISPA - *Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*, instrument al UE de finanțare nerambursabilă, lansat în anul 2000, pentru sprijinirea noilor țări membre UE în derularea de proiecte în domeniul infrastructurii, transporturilor și al mediului.

[134] SAPARD - *Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*, instrument al UE pentru a sprijini pregătirile de aderare ale țărilor din Europa Centrală și de Est, concentrat în mod special pe domeniul agriculturii.

ărilor accidentale, gestionarea deșeurilor periculoase, reciclarea uleiurilor uzate etc.).

În perioada 1998-2000, experți ai MAPPM au participat la pregătirea documentelor internaționale (convenții, protocoale, declarații), pe care împuterniciții ministerului le-au semnat.

În România, la începutul lui 1998, existau 271 de obiective demarate (71 de gospodărire a apelor, 178 în silvicultură și 22 de mediu) pentru finalizarea cărora ar fi fost necesară o sumă de 12.000 de miliarde de lei vechi. Întrucât alocațiile bugetare erau insuficiente, a fost necesară stabilirea unor priorități pentru lucrările în continuare, conservarea celorlalte și regândirea strategiei în domeniul investițiilor noi.

Au fost stimulate investițiile din surse proprii, ca de exemplu la Regia Națională a Pădurilor - Romsilva și la Compania Națională „Apele Române".

S-a perfectat un Acord cadru de împrumut între România și Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei (BDCE), prin care s-a acordat o primă tranșă de 20 de milioane de euro, din care 10 milioane de euro pentru anul 1999, iar diferența pentru anul 2000. De asemenea, s-au obținut credite nerambursabile în cadrul Programului PHARE în valoare de 122 de miliarde de lei.

A existat și un alt împrumut de la Banca Europeană de Investiții (BEI) de 110 milioane de euro pentru lucrări de gospodărire a apelor și pădurilor.

Valoarea totală a investițiilor realizate în perioada 1998-2000 se ridică la 2.400 de miliarde lei vechi (1.357 de miliarde de lei din alocații bugetare, 420 de miliarde de lei din împrumuturi contractate, 122 de miliarde de lei din împrumuturi nerambursabile, 466 de miliarde de lei din surse proprii ale Romsilva, 87 de miliarde de lei din surse proprii ale CN „Apele Române").

Până în prezent, din fondurile alocate au fost puse în funcțiune 102 obiective pentru gospodărirea apelor, pădurilor și protecției mediului.

Pentru anul 2000, s-au pregătit proiecte care să acopere cele 110 milioane de euro care se vor obține de la BEI și 70 de milioane de euro împrumutul de la BDCE.

Neîmplinirile ministerului se referă la imposibilitatea operaționalizării Fondului de mediu înainte de 1 ianuarie 2001, imposibilitatea promovării unui proiect de combatere a poluării industriale, în valoare de 80 de milioane USD finanțat de Banca Mondială, datorită nesusținerii lui de Ministerul de Finanțe etc.

Totuși, se poate considera că în condițiile unei perioade dificile, în care România s-a confruntat cu frecvente inundații, cu poluări accidentale generate de activitățile industriale și cu numeroase incendii de pădure, obiectivele din programul de guvernare și din programele naționale au fost atinse.

Cel mai important aspect este progresul evident făcut de MAPPM în ultimii trei ani, 1998-2000, pentru pregătirea aderării României la Uniunea Europeană. Astfel, prin acest minister, România a parafat la 10 iulie 2000 Acordul de aderare la Agenția Europeană de Mediu.

(Romică Tomescu, „Realizările MAPPM în actualul mandat și obiective pentru perioada 2000-2004"; în *Guvernul României, Raport la zece luni de guvernare a Cabinetului Mugur Isărescu*, București, 18 octombrie 2000)

Romică Tomescu: Echipa pe care am condus-o la Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului a avut realizări notabile în perioada mandatului meu. Pe scurt, au fost elaborate 20 de legi, 30 de hotărâri de Guvern și numeroase ordine prin care au fost adoptate reglementări în conformitate cu aquis-ul comunitar.

Retrocedarea pădurilor către foștii proprietari a început să fie pusă în aplicare prin adoptarea celor patru legi care au pus bazele regimului silvic. […]

Reforma a fost autentică în toate cele trei sectoare care aparțin ministerului: apă, mediu și păduri. Astfel, au fost reorganizate toate structurile aferente acestora, respectiv Compania Națională „Apele Române", Regia Națională a Pădurilor, cu subunitățile aferente, și Agențiile pentru Protecția Mediului.

A fost creat Fondul Național de Mediu, ca un instrument important pentru finanțarea unor proiecte de mediu, precum împădurirea terenurilor degradate sau crearea perdelelor forestiere de protecție a terenurilor agricole și nu numai. De remarcat faptul că acest fond finanțează astăzi inclusiv programul „Rabla".

În acea perioadă, România a devenit membră a Agenției Europene de Mediu și s-au deschis negocierile cu Uniunea Europeană la capitolul privind Mediul.

(Din „Guvernarea CDR 1996-2000", montaj realizat de Marius Andrei, specialist IT, membru al asociației Clubul Național Țărănesc-PNȚCD și al Fundației Corneliu Coposu, https://marius-andrei.ro/guvernarea-cdr-1996-2000/)

10.5. NICOLAE NOICA – LUCRĂRI PUBLICE ȘI AMENAJAREA TERITORIULUI

Nicolae Noica *(n. 1943), nepot al filosofului de la Păltiniș, Constantin Noica, a urmat cursurile Facultății de Construcții Civile, Industriale și Agricole din cadrul Institutului de Construcții din București (actuala Universitate Tehnică de Construcții București), între anii 1964-1969.*

A lucrat ca inginer proiectant la Institutul de Cercetare și Proiectare Tehnologică pentru Construcții de Mașini între anii 1969-1978. Ulterior, Nicolae Noica a ocupat funcțiile de responsabil cu calitatea la Trustul de Construcții Montaj și Reparații pentru Industria Chimică (1978-1988), inspector la Institutul Central de Cercetare Proiectare și Directivare în Construcții (1988-1990) și inspector-șef la Inspectoratul de Stat pentru Calitatea Construcțiilor (1990-1995).

Din 1972 a început să desfășoare activități didactice universitare în calitate de cadru didactic asociat la Institutul de Construcții din București, fiind titular al cursului „Istoria tehnicii construcțiilor".

A fost deputat în județul Teleorman pe listele CDR, din partea PNȚCD, în legislatura 1996-2000 și ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului în toate cele trei guverne ale coaliției CDR-USD-UDMR.

Nicolae Noica este membru în Consiliul Director al Fundației „Academia Civică", membru de Onoare al Academiei Române (secția de științe tehnice) și directorul Bibliotecii Academiei Române. Are o activitate publicistică de excepție, cu peste 20 de cărți și 70 de articole de specialitate în diverse reviste din domeniu.

Preambul

Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului (MLPAT), un minister cu tradiție de circa 140 de ani, în dăinuirea și dezvoltarea României, are atribuții majore legate de asigurarea bunăstării cetățenilor acestei țări, în primul rând prin îmbunătățirea calității vieții, acționând asupra mediului construit.

Parte a guvernărilor 1996-2000, la bilanțul unei activități de patru ani, MLPAT a dovedit că a contribuit efectiv la obținerea unor rezultate pozitive concrete, care infirmă orice fel de aprecieri și etichetări răuvoitoare cu privire la munca desfășurată de echipa sa de specialiști și angajați, care au îndeplinit obiectivele și programele sale de activitate.

De unde s-a pornit

În primul rând s-a constatat că în perioada 1990-1996 se produsese un puternic declin al volumului lucrărilor publice. Cauza a constat, în special, în dispariția sistemului de finanțare centralizat, fără înlocuirea lui cu metode specifice economiei de piață, fapt datorat lipsei de preocupare și ineficienței guvernărilor acelor ani. […]

În lumea satelor, deși spațiul rural reprezintă 90% din suprafața țării, până în 1997 nu a existat o preocupare concretă pentru lucrări de echipare gospodărească. De subliniat faptul că la nivelul anului 1996 erau elaborate planuri de urbanism numai pentru circa 20% din localitățile României. În cazul majorității acestora, amenajarea și dezvoltarea lor s-a făcut haotic, fără să fie respectate dreptul de proprietate și procedurile de autorizare a lucrărilor de construire.

Programe și împrumuturi externe

După 1996, MLPAT și-a stabilit un șir de obiective, elaborând pentru acestea programe concrete și monitorizând permanent îndeplinirea lor. În ciuda dificultăților financiare cu care s-a confruntat, MLPAT a reușit, pe baza justificării convingătoare a activității sale, să obțină alocații bugetare sporite an de an. De asemenea, s-a reușit garantarea de către statul român a trei credite externe, însumând nu mai puțin de 680 de milioane USD.

Din primul împrumut, în valoare de 340 de milioane USD, cu 60 de milioane USD a început construirea de locuințe sociale în 18 orașe din țară. Restul de 280 de milioane USD a fost folosit pentru lucrări de alimentare cu apă a satelor din 27 de județe ale țării (pentru același obiectiv s-a obținut și un grant spaniol în valoare de 300.000 USD pentru asigurarea alimentării cu apă în 30 de sate). Firmele care au câștigat licitațiile respective au fost din Marea Britanie și Israel.

Cel de-al doilea împrumut, de 300 de milioane USD, a fost destinat construirii de locuințe, organizându-se, de asemenea, o licitație internațională.

Al treilea împrumut, de 40 de milioane USD oferit de Fondul Kuweitian de dezvoltare, s-a folosit pentru programul de pietruire a drumurilor comunale.

MLPAT a mai beneficiat de fonduri externe: 51 de milioane USD (45 de milioane USD împrumut de la BERD și alte trei granturi PHARE) pentru reabilitarea termică a fondului construit și 116,6 milioane USD (75 de milioane credit BERD și 41,6 milioane grant PHARE) pentru îmbunătățirea infrastructurii de alimentare cu apă și canalizare din 10 orașe ale României.

O agenție de cooperare internațională japoneză - JICA - a acordat MLPAT două milioane USD pentru rezolvarea problemelor de epurare a apelor uzate din șapte orașe dunărene.

De asemenea, MLPAT a participat la implementarea tehnică a Programului pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (SAPARD) și a Instrumentului pentru Politicile Structurale de Preaderare (ISPA).

Fondurile menționate au completat în mod semnificativ eforturile privind îndeplinirea programului de guvernare în domeniile care revin ministerului.

Înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe

Dintre programele concrete legate de activitatea MLPAT trebuie menționat, în primul rând, programul pentru relansarea construcției de locuințe. S-a urmărit prioritar realizarea de locuințe prin credit ipotecar, cu grad sporit de confort, finalizarea celor începute înainte de 1990, precum și realizarea de locuințe sociale.

În vederea atingerii acestor obiective, s-au adoptat Legea nr. 152/1998 privind înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe (ANL) și Legea nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare și normelor metodologice de aplicare. [...]

Trebuie subliniate avantajele construirii unei locuințe prin ANL: prețuri ferme, rată a dobânzii sub rata medie practicată, terenuri puse la dispoziție în mod gratuit de către primării, scutirea de taxe și impozite pe teren și casă pe durata rambursării creditului, scutirea de TVA, o calitate corespunzătoare și un termen de execuție de cel mult 12 luni de la începerea lucrărilor, dându-se astfel un nou conținut noțiunii de contract de construire.

ANL a devenit operațională la 15 septembrie 1999, având ca obiectiv construirea în anul 2000, a circa 600 de apartamente în 10 orașe într-o primă etapă și a circa 200 de apartamente într-o a doua etapă. Până în anul 2000, prin ANL s-au obținut 642 de credite, cu lucrări începute la Brașov, București, Constanța, Iași și Sibiu. La Brașov, primii beneficiari s-au mutat deja în locuințele lor la începutul lunii decembrie a anului 2000.

În ceea ce privește locuințele sociale destinate unor categorii dezavantajate ale populației, în perioada 1997-2000 s-a deschis finanțarea pentru începerea lucrărilor la 2.700 de locuințe.

Alte programe ale MLPAT

Normalizarea vieții la sate. Acest program important al MLPAT a avut două componente majore, respectiv „Pietruirea drumurilor de pământ" și „Alimentarea cu apă la sate", ambele reglementate din inițiativa MLPAT prin H.G. nr. 577/1997. Astfel, s-au pietruit circa 1.400 km de drumuri, având ca beneficiari circa 900.000 de locuitori, pentru care s-au alocat 916 miliarde de lei de la bugetul de stat, iar pentru alimentarea cu apă potabilă, încă 655 de miliarde de lei, de care vor beneficia 1,2 milioane de locuitori din peste 700 de sate.

Amenajarea teritoriului și urbanismul. Dezvoltarea societății românești în toate domeniile sale de activitate, precum și cerințele integrării europene nu ar fi putut fi asigurate fără o concepție unitară de amenajare a teritoriului și dezvoltare a localităților. Această concepție a fost materializată prin elaborarea Planului de Amenajare a Teritoriului Național (PATN), care se aprobă prin lege, și a Planurilor Urbanistice Generale ale localităților (PUG).

Înainte de 1997 nu fusese elaborată decât o singură secțiune a PATN: „Căile de comunicații". După 1997 s-a reușit elaborarea și aprobarea prin Parlament a încă două secțiuni, respectiv „Apa" și „Zonele protejate". Secțiunea a IV-a, „Rețeaua de localități", era în curs de adoptare în Parlament în anul 2000, iar Secțiunea a V-a „Zonele expuse la riscuri naturale" se găsea, în același an, în procesul de avizare.

În ceea ce privește elaborarea PUG-urilor, s-a ajuns ca 90% din localități să aibă aceste planuri. [...]

Reabilitarea și dezvoltarea infrastructurii tehnice și edilitare a localităților. În scopul realizării acestui program, MLPAT a promovat O.G. nr. 29/2000 privind reabilitarea termică a fondului construit existent și stimularea economisirii energiei termice. În anul 2000, un astfel de proiect se derula pentru cinci orașe, în cooperare cu BERD, PHARE și guvernele Norvegiei și Elveției.

Cu ajutorul programului PHARE, al BERD și al unei agenții japoneze, s-au desfășurat programe pentru îmbunătățirea infrastructurii de alimentare cu apă și canalizare pentru 10 orașe. [...]

Riscul seismic. O prioritate a ministerului a constituit-o completarea cadrului legislativ și promovarea unor programe de măsuri, în vederea reducerii riscului seismic al clădirilor existente. Schimbându-se radical politica din acest domeniu, s-a reglementat finanțarea expertizării tehnice a clădirilor și subvenționarea parțială a lucrărilor de consolidare.

În ședința de Guvern din 18 noiembrie 1999, s-a adoptat „Programul de acțiune pentru reducerea riscului seismic al clădirilor de locuit expertizate tehnic și încadrate în clasa I de risc seismic și finanțarea lucrărilor de consolidare a clădirilor de locuit înalte cu mai mult de P+4 etaje, construite înainte de anul 1940". Erau clădiri care trecuseră prin cele două mari seisme ale secolului, de peste șapte grade, și prezentau un risc major. În documentație, era inclusă și o listă cu 110 clădiri din București, cu mai mult de patru niveluri, încadrate în clasa l de risc seismic. Acestor clădiri li s-a pus ***„Bulina roșie"***.

Totodată, s-a inițiat și un proiect de lege pentru constituirea și gestionarea Fondului special pentru finanțarea cheltuielilor privind lucrările de intervenție la construcțiile existente cu destinație de locuință încadrate

prin expertiză în clasa l de risc seismic. Legea a trecut de Senat în septembrie 2000, ajungând la Camera Deputaților după schimbarea legislativului. În 2002, după desființarea MLPAT, această lege a fost retrasă de Ministerul Transporturilor (n.n. grație ministrului Miron Mitrea).

Din cele 110 clădiri cu „bulină roșie", până în 2007 s-au consolidat 23 de clădiri și ulterior alte 12. După desființarea MLPAT, a fost desființată și Comisia Națională de Inginerie Seismică.

*

* *

Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului a instituit sistemul calității în construcții, prin care se garanta populației siguranță și confort în folosirea construcțiilor, aliniind România la sistemul european de norme și proceduri în domeniul construcțiilor. Calitatea construcțiilor realizate și disciplina în construcții a constituit o preocupare majoră a ministerului, prin Inspecția de Stat în Construcții. [...]

Făcând bilanțul activității MLPAT, se poate spune că perioada 1997-2000 va rămâne în istoria acestui sector al activității societății noastre ca o perioadă ascendentă, cu realizări pe care nici măcar adversarii noștri politici nu le vor putea contesta.

(Text redactat special de ministrul Nicolae Noica
pentru această lucrare, la solicitarea autorilor)

Nicolae Noica: Vorbim mereu de urbanism și autostrăzi, dar Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului nu mai există. A fost înființat pe vremea lui Cuza și a trăit până în anul 2000. După plecarea PNȚCD de la guvernare, Adrian Năstase și Miron Mitrea l-au desființat și i-au transferat activitatea la Ministerul Transporturilor și apoi la Ministerul Dezvoltării Regionale.

Noi vrem o școală de construcții formidabilă, dar toate lucrările de amenajare a teritoriului ajung acum la firme străine. [...]

(Din „Guvernarea CDR 1996-2000", montaj realizat de Marius Andrei, specialist IT,
membru al asociației Clubul Național Țărănesc-PNȚCD și al Fundației Corneliu Coposu,
https://marius-andrei.ro/guvernarea-cdr-1996-2000/)

10.6. GAVRIL DEJEU – AFACERI INTERNE

Gavril Dejeu *(n. 1932) este avocat, om politic, fratele lui Alexandru Dejeu, unul din liderii rezistenței anticomuniste din Munții Apuseni. Absolvent al Facultății de Drept a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, a fost deputat CDR din partea PNȚCD în două legislaturi (1992-1996 și 1996-2000) în circumscripția electorală Sibiu, ministru de Interne în Guvernul Victor Ciorbea (1996-1998) și în Guvernul Radu Vasile (1998-1999). În perioada 30 martie-17 aprilie 1998, Gavril Dejeu a îndeplinit și funcția de prim-ministru interimar al României.*

În cadrul PNȚCD, Gavril Dejeu a fost președintele Organizației județene Sibiu și membru al Comitetului Național de Conducere.

Gavril Dejeu și-a depus demisia de onoare din funcția de ministru de Interne în seara zilei de 19 ianuarie 1999, când minerii angajați în a cincea „mineriadă" au trecut de barajele constituite de forțelor de ordine în Defileul Jiului. În acel moment, Gavril Dejeu a declarat: „Am socotit că îmi revine o răspundere morală pentru atitudinea pe care au avut-o forțele Ministerului de Interne".

După anul 2000, Gavril Dejeu s-a retras din politica activă, praticând profesia de avocat în municipiul Sibiu și scriind cărți și articole politice și polemice.

În iunie 2011, Gavril Dejeu a lansat cartea „România pe orbita reformei", în care a adunat o serie articole scrise în perioada 2005-2011 și publicate de-a lungul timpului în ziarele „Monitorul de Sibiu" și „Turnul Sfatului", iar în anul 2013, i-a apărut volumul „Pe firul evenimentelor".

Direcțiile principale de acțiune

La Ministerul de Interne se conturaseră două direcții principale de acțiune. Prima direcție era lupta deschisă și declarată împotriva fenomenului infracțional - corupție, criminalitate economico-financiare, contrabandă, imigrație ilegală, trafic de droguri și de persoane.

A doua direcție se referea la capacitatea internă de mobilizare a personalului MI, care depindea de buna funcționare a sistemului și de capacitatea, voința și corectitudinea oamenilor, căci implicarea Ministerului de Interne trebuia să fie totală, alături și în colaborare cu Parchetul și Justiția.

Cum existau informații despre implicarea unor cadre în afaceri dubioase, această a doua direcție era de compatibilizare a structurilor și de creare a climatului optim de funcționare a acestora.

Pe de altă parte, opinia publică, politicienii, presa, puneau în discuție demilitarizarea Poliției, subiect care reprezenta și o cerință de perspectivă

a integrării europene, sau situația Direcției Speciale de Informații, UM 0215 („Doi și-un sfert"), înființată în 1990, în legătură cu care se exprimau suspiciuni privitoare la depășirea competențelor sale și implicarea în politică. [...]

Fie și numai din enumerarea acestor sarcini și obiective se desprindea ideea că pentru încercarea de a le rezolva trebuia să mă bazez pe oameni competenți și de încredere. Problema găsirii lor, în sistem sau în afara lui, devenea una dintre preocupările esențiale și dificile pe întreaga perioadă a mandatului.

(Gavril Dejeu, *op. cit.*, pp. 175-176)

Interzicerea „avantajelor" polițiștilor

Am interzis sponsorizările de orice fel și am limitat donațiile exclusiv la cele aprobate personal de mine. O altă măsură mult discutată și disputată s-a referit la rezilierea aranjamentului stabilit printr-un protocol între Ministerul de Interne și Bancorex, în virtutea căruia personalul MI putea lua credite preferențiale (cu dobânda pe jumătate din cea curentă), până la suma de 30 de milioane de lei (n.n. circa 10.000 USD), pentru procurarea sau amenajarea de locuințe sau cumpărarea de mobilier. Am constatat că peste 1.700 de persoane din MI beneficiaseră de asemenea credite. Sigur și această măsură a provocat reacții și nemulțumiri. [...]

Tot printre problemele spinoase a fost și aceea a celor 560 de polițiști, jandarmi și grăniceri, posesori ai certificatelor de revoluționar. Am cerut renunțarea de bunăvoie din partea celor care obținuseră pe nedrept așa-zisa calitate. Rezultatul a fost însă dezamăgitor. Doar 49 de persoane au răspuns favorabil apelului.

(*Ibid.*, p. 177-179)

Politica de cadre în minister

Ministerul de Interne avea trei poziții de secretar de stat, dintre care unul era și locțiitor al ministrului. Posturile au fost repartizate astfel: pentru PNȚCD un secretar de stat, care urma să fie și locțiitorul ministrului, și câte un secretar de stat pentru Partidul Democrat (PD) și Partidul Alternativa României (PAR). [...]

Ministerul de Interne fusese râvnit și de alte partide, dar PNȚCD, ca forță socotită principală a coaliției, l-a adjudecat. În compensație, PD ar fi dorit funcția de secretar de stat, locțiitor al ministrului, pentru care avansase nominalizarea lui Radu Berceanu, politician la vârful conducerii PD. La opoziția fermă a PNȚCD, în cele din urmă PD l-a nominalizat pe Emilian Albu. [...]

În ce privește nominalizarea adjunctului meu, am avut mână liberă din partea PNȚCD. M-am consultat cu generalul Ion Pitulescu (n.n. șeful

Poliției Române, IGPR), acesta cunoscând bine oamenii. În cele din urmă a fost nominalizat generalul Teodor Zaharia, șeful IPJ Iași. Profesional, era considerat priceput și foarte muncitor, om de ordine și disciplină, imparțial și hotărât. [...]

În afară de cele arătate în privința nominalizării secretarului de stat din partea PD, au existat dificultăți chiar și mai mari din partea PAR. Pe grilă, cei din PAR aveau acest post. L-au propus pe colonelul Gheorghe Lupu, comandantul Brigăzii pentru Apărarea Ordinii și Liniștii Publice (BAOLP). Informațiile despre dânsul nu-l recomandau, însă opoziția mea la numirea lui a stârnit o adevărată furtună în coaliție din partea PAR, mergând până la amenințarea cu retragerea sprijinului pentru Guvernul Ciorbea. Coaliția a înregistrat atunci prima confruntare notabilă între membri ei. Era poate prea devreme în ianuarie 1997, dar era primul semnal vizibil al fragilității noii formule politice și de guvernare. [...]

În cele din urmă, după potolirea febrei repartizării și nominalizării, a rămas să decid fără opreliști asupra celui de al treilea secretar de stat, numindu-l pe colonelul Nicolae Langa, la recomandarea șefului IPJ Sibiu și a generalului Ion Pitulescu.

(*Ibid.,* pp. 180-182)

Lupta cu fenomenul infracțional

Încă de la începutul lunii ianuarie 1997, Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT) a analizat implicațiile fenomenului infracțional cu accent pe corupție, care subminează economia, aducând gravă atingere siguranței naționale. S-a adoptat măsura înființării Consiliului Național de Acțiune Împotriva Corupției și Crimei Organizate (CNAICCO), condus de președintele Emil Constantinescu, având menirea coordonării interdepartamentale, spre a pune capăt blocajului și ineficienței sistemului existent. Se spera într-o implicare sinceră în realizarea obiectivelor Consiliului. Voi avea prilejul mai târziu să constat că încrederea nu a fost onorată de toată lumea.

Noi însă, la MI, ne-am apucat de treabă cu efectivul și personalul existent. L-am convocat la cabinet pe colonelul Pavel Abraham, șeful Direcției de Cercetări Penale a Inspectoratului General al Poliției, căruia i-am dat sarcina să activeze și respectiv să deruleze acțiunea pe dosarele pe care le avea în evidență și în lucru. Aveam informații asupra unei situații grave: anume că erau dosare cu obiective importante care zăceau, prăfuite, în sertare sau seifuri, ori plângeri și sesizări neînregistrate. [...]

O situație gravă și îngrijorătoare era în sistemul bancar. Între altele, din pricina devalizărilor bancare la scară mare, noua putere politică a preluat vistieria statului cu un activ de abia 500 de milioane USD. Băncile erau devalizate, în principal din cauza creditelor neperformante masive acordate

cu încălcarea flagrantă a legii. În acest sens, se evidențiau băncile Dacia Felix, Bancorex, Credit Bank, Bankcoop și Banca Agricolă. Infracțiunile comise în sfera bancară comportau prejudicii imense. Am avut satisfacția să constat că la nivelul Procuraturii Generale, cel puțin trei procurori - i-am numit pe Doru Ioan Cristescu, Gheorghe Mocuța și Alexandru Cinteză - și-au luat rolurile în serios și s-a putut demara o acțiune concertată pe mai multe fronturi, în primul rând pe frontul bancar.

Tot în sprijinul acestei adevărate cruciade, s-a angajat și Curtea de Conturi, în principal președintele acesteia, Ioan Bogdan. Banca Națională a contribuit, de asemenea, la munca de verificare și depistare a situațiunilor infracționale în bănci cu privire specială la stabilirea prejudiciilor cauzate sistemului bancar. [...]

În sistemul de furt și devalizare practicat, una dintre metode era scoaterea masivă din țară a valutei și depozitarea ei în străinătate. Cum nu exista o lege a spălării banilor, s-au scurs din țară valori financiare colosale, corespunzător cu sărăcirea și falimentarea băncilor românești.

(*Ibid.*, pp. 183-184)

Lupta cu corupția și contrabanda

Într-un raport al IGP se afirma că din totalul persoanelor învinuite de corupție, 34% erau în funcții de conducere, ceea ce proba încă o dată starea gravă infracțională, apreciată de altfel de CSAT ca afectând siguranța națională. [...]

S-a ajuns, într-o primă fază, la arestarea lui Sever Mureșan, administrator al băncii Dacia Felix, pentru un prejudiciu de 160 de milioane USD, la arestarea și trimiterea în judecată a lui Alexandru Dinulescu, administrator al Bankcoop, pentru luare de mită (75.000 USD) și acordare de credite nelegale. Pe parcurs s-au mai format dosare pentru Răzvan Temeșan, președintele Bancorex, și pentru George Constantin Păunescu, unul dintre principalii beneficiari ai creditelor ilegale acordate de Temeșan.

Tot cu referire la Bancorex, s-a format dosarul „Sanca", cu implicare în credite ilegale date lui Alexandru Răducan, Cătălin Botezatu, Mirela Fako etc. Bancorex era o adevărată placă turnantă a corupției și infracționalității în România. Deși s-a ajuns la arestarea preventivă a lui Răsvan Temeșan și George Constantin Păunescu, dată fiind puterea și influența acestora în sânul instituțiilor implicate, ei au declanșat o dârză și amplă acțiune de diversiune și au inițiat o campanie de denigrare, obstrucționare și subminare a autorității, cu scopul propriei salvări.

Probleme deosebite se semnalau, de asemenea, în domeniul petrolier. Aici corupția și mita erau în floare, dată fiind importanța majoră a aprovi-

zionării cu combustibil, care se livra fără forme sau cu forme falsificate, ori preferențial etc., cu câștiguri fabuloase, respectiv cu pierderile corespunzătoare pentru economia națională. S-au remarcat cazurile Jimbolia, Rafo-Onești, Vega, Petrotel și multe altele.

De asemenea, contrabanda cu alte produse - cafea, tutun, alcool, zahăr etc. - vlăguia comerțul și economia. Numeroase sesizări veneau și pe direcția modului în care s-a prăpădit flota română.

(*Ibid.*, p. 185)

Alte schimbări de personal

În lupta cu infracționalitatea, Ministerul de Interne trebuia să se bazeze pe doi factori esențiali: capacitatea internă de acțiune și reacție, precum și colaborarea și sprijinul celorlalte instituții implicate în combaterea flagelului infracțional, terminând cu Justiția.

În privința capacității interne, se punea întrebarea dacă aceste sarcini mari pot fi duse la bun sfârșit cu personalul - mai cu seamă cel cu funcții de decizie - care servise regimul lui Ion Iliescu. Mulți dintre ei erau buni profesioniști și greu de înlocuit cu personal calificat. Dar plutea în aer sentimentul că cei care din funcții importante au pus umărul și au servit cu râvnă guvernarea FSN-PDSR nu ofereau încrederea necesară angajării cu loialitate și răspundere pe noul drum. Pe de altă parte, situații ca cele din vămi de exemplu, unde potrivit semnalărilor corupția atinsese cote mai mult decât alarmante, incluzând și personal al MI, impuneau o acțiune de verificare și control. A fost sarcina Departamentului de control intern al MI să procedeze la aceste verificări, să prezinte constatările și propunerile în temeiul cărora, pe parcurs, s-au operat numeroase schimbări în cadrul personalului. Problema era că, practic, nu existau alte surse de recrutare pentru a-i înlocui decât tot cu personal cu vechime din structura ministerului. [...]

În linii mari, opinia publică a apreciat schimbarea masivă de personal pe care am operat-o. Într-adevăr, erau afectați de schimbare peste 20 de generali, jumătate din comandanții inspectoratelor județene de Poliție, personal din Jandarmerie. Cei astfel afectați și-au exprimat nemulțumirea, acuzând, la unison cu unii oponenți politici, că s-a decapitat Poliția. Ba aceste schimbări, dimpreună cu restul măsurilor luate, au determinat, pe lângă critici severe, și o solidarizare pe ascuns împotriva ministrului. [...]

Am făcut și mișcări care mi-au cășunat remușcări și regrete. Schimbarea din funcția de comandant al IGP a generalului Costică Voicu am făcut-o cu durere în suflet, în martie 1997. Profesional și uman era un general de excepție. Doar că, marcat probabil și de moartea soției, căzuse sub influența alcoolului. [...]

Tot astfel, când l-am schimbat din aceeași funcție pe generalul Pavel Abraham, în septembrie 1997, trebuia să-l fi numit consilier al ministrului pe probleme juridice și de cercetare penală, domeniu în care se dovedise deosebit de eficient, în loc să-l fi expediat la o școală de pregătire. De asemenea, cazul colonelului Constantin Dârnă, pe care l-am schimbat din funcția de comandant al UM 0215.

Din multele schimbări făcute, este posibil să fi nedreptățit în totul sau în parte și pe alții. Un singur lucru îl afirm cu tărie: am fost animat exclusiv de dorința și voința de a servi instituția, fără absolut niciun fel de părtinire sau înrâurire personală, bazându-mă pe datele și informațiile furnizate de organismele abilitate ale ministerului sau pe constatări personale. În niciun caz nu am dat curs influențelor sau cererilor formulate sau sugerate fie pe linie politică, fie pe alte căi. [...]

Febra acestor mișcări de personal a durat câteva luni bune. Ele s-au derulat în paralel cu măsurile ample ale luptei antiinfracționale și anticorupție. [...] Cum era de așteptat, pe măsură ce intrau în cercetare personaje grele, în aceeași măsură creștea înverșunata lor opoziție și rezistență. Deja către mijlocul lui 1997, opoziția și rezistența luau forme tot mai fățișe, sesizabile și chiar vizibile mai ales prin câteva ziare. [...]

Apoi, procurori și judecători, în frunte cu ministrul Justiției, s-au năpustit asupra mea în presă pentru că am îndrăznit să formulez critici la adresa Justiției. Nu mă așteptasem la cine știe ce din partea procurorului general Nicolae Cochinescu, cunoscut colaborator apropiat al regimului Iliescu. [...] Acum aveam și exemplul concret al instanțelor de judecată care îl puseseră în libertate și pe Alexandru Dinulescu, și pe Fane Căpățână, și pe alți infractori „grei", care, „bolnavi" și „nevinovați", se făceau nevăzuți peste graniță pentru a scăpa de rigorile legii. Cazul lui Sever Mureșan a devenit notoriu, fiind achitat de instanțele române, dar judecat și condamnat de instanțele elvețiene.

(*Ibid.*, pp. 186-191)

Noi probleme de rezolvat

O jumătate de an a fost timp suficient pentru a-mi da seama ce formidabile obstacole și greutăți se ridicau în fața luptei antiinfracționale și anticorupție. Stimulați de poziția defetistă a Procuraturii și Justiției, s-a declanșat o campanie furibundă cu adresă la președintele României, la prim-ministru, la MI și la mine personal. Mai îngrijorător însă decât toate acestea era faptul că la nivelul clasei politice și, în special, la nivelul coaliției de guvernare, nu am observat determinarea necesară derulării cu succes și până la capăt a acestei lupte. [...]

Desfășurarea pe mai departe a evenimentelor a pus în lumină faptul că infracționalitatea și crima, afacerismul și înșelăciunea, parvenitismul și șantajul, averile și pozițiile dobândite cu ajutorul lor, toate interesele aflate în joc, puseseră stăpânire pe țară de așa manieră încât încercarea de a face breșă în ele s-a dovedit deosebit de dificilă, dacă nu chiar imposibilă. [...]

Ministerului de Interne îi revenea o sarcină importantă în asigurarea securității frontierelor, în controlul și stoparea imigrației clandestine spre țările UE. Aceasta necesita, pe lângă personal calificat (grăniceri și, respectiv, polițiști de frontieră în vămi), și tehnica pentru supravegherea unei frontiere întinse, pe apă și uscat, în condiții naturale deosebite, tehnică de care MI nu dispunea. Dotarea cu tehnică modernă cerea eforturi financiare considerabile pe care ministerul nu le avea. Era o problemă care ne preocupa în cel mai înalt grad, dat fiind faptul că aceasta era una din condițiile esențiale ale aderării la Uniunea Europeană. [...]

Tot în preocuparea ministerului era și problema de mult discutată și dezbătută în opinia publică a demilitarizării Poliției. Comisia anume constituită în acest scop a arătat că ar fi necesară o sumă de circa 6-7 miliarde de lei, sumă de care bugetul statului nu dispunea. Pe de altă parte, problema nu era primită cu deosebit entuziasm nici de personalul ministerului, care își exprima teama unei nesiguranțe pentru viitor, dar nici de politicieni care ani întregi au ezitat să ia în dezbatere proiectul. [...]

A rămas de rezolvat problema UM 0215, celebra unitate „doi și-un sfert". O structură de protecție a personalului MI era absolut necesară, așa cum exista și la Armată, și la Justiție. Mai întâi s-a recurs la verificarea proveniență personalului care compunea această structură. Cum Securitatea fusese o componentă a ministerului, era de așteptat ca regimul Iliescu să-și fi menținut oamenii aici.

Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT) a decis în mai 1998 desființarea UM 0215. Din totalul de circa 1.200 de persoane, am constatat că circa 350 proveneau din Securitate. Unii dintre ei erau pensionabili - circa 60-70. O altă parte a fost redistribuită la alte structuri - jandarmerie, grăniceri, pompieri. [...]

Așa s-au născut atunci două unități: Serviciul de Protecție al MI (având competențe numai la nivelul structurilor și personalului ministerului), condus de generalul Virgil Ardelean, și Direcția Generală de Investigație a Criminalității din IGP, condusă de colonelul Constantin Dârnă. [...]

Mare zarvă s-a iscat referitor la încercarea de a integra Poliția de Frontieră în structura generală a Poliției. Existau disfuncționalități în privința combaterii infracționalității în aceste puncte fierbinți apreciate drept porțile de intrare-ieșire ale infracționalității în România. Se impunea ca atare

o structură și subordonare unitară. Drept care am decis trecerea Poliției de Frontieră din subordinea Departamentului Relații Publice, condus de secretarul de stat Emanuel Albu, în subordinea Departamentului de Ordine Publică, condus de secretarul de stat generalul Teodor Zaharia, implicit subordonând-o Inspectoratului General al Poliției. Numai că Emanuel Albu, reprezentând PD, fusese trimis pe linie politică în MI și, astfel, pentru prima dată a izbucnit pe față un conflict cu evidentă tentă politică în cadrul MI. Măsura mea a trebuit să fie revocată!

În continuare, s-a observat o treptată radicalizare de atitudine a PD față de Guvernul din care făcea parte, dar cu deosebire față de premierul Victor Ciorbea. Alianța politică nefirească de la guvernare se făcea astfel simțită și în Ministerul de Interne.

(*Ibid.*, pp. 194-198)

În Guvernul Radu Vasile

Între timp, la minister se primiseră multiple sesizări din partea unor politicieni și oameni din administrație din zona Constanța, care cereau cu insistență să se facă lumină în problema flotei Petromin. [...] Fiind o problemă serioasă, era nevoie de specialiști, buni cunoscători ai domeniului din punct de vedere profesional, întrucât legislația specifică era ancorată în coordonate internaționale, dezvoltată preponderent în limbi străine.

În vara anului 1998, Traian Băsescu, ministrul Transporturilor, mi-a solicitat o întrevedere, prilej în care a spus că nu are nicio implicare în problema flotei, încercând să mă convingă cu argumente de specialitate. I-am replicat: „Departe de mine gândul de a învinovăți pe cineva, sper însă ca cercetările să facă lumină într-o astfel de problemă care preocupă opinia publică". După cum mă așteptam, cercetările au durat peste limita mandatului meu și s-au soldat cu trimiterea în judecată și condamnarea unui lot în frunte cu un fost secretar de stat din Ministerul Transporturilor.

În timpul interimatului meu ca prim-ministru (n.n. 30 martie - 17 aprilie 1998), profitând de faptul că PD ieșise de la guvernare, a fost adoptată hotărârea de trecere a Poliției de Frontieră în subordonarea Inspectoratului General al Poliției, respectiv în subordinea inspectoratelor județene corespunzătoare. Insistasem deosebit pentru această măsură deoarece frontiera și, în special, punctele de vamă erau prea lesne penetrate de contrabandă și scăpate de sub controlul exercitat birocratic de la centru. La reluarea guvernării cu PD, problema a devenit din nou contencioasă. PD solicita acum Departamentul Logistică și Înzestrare, de vreme ce departamentul deținut anterior era văduvit de Poliția de Frontieră. [...] Controversele au continuat până când, menținându-mă ferm pe poziție, PD a renunțat, iar

apoi, în cadrul reorganizării ministerului, acesta a rămas numai cu doi secretari de stat.

(*Ibid.*, pp. 231-232)

Se conturase cu atâta înverșunare încercarea de subminare de către Partidul Democrat a guvernării coaliției CDR-USD-UDMR, încât mă întrebam: „Oare să fie chiar numai aspirația la puterea politică? Nu cumva ea ascunde și scopul de a lovi în însăși noua guvernare democratică?" Indiferent de motivație, rezultatul concret și brutal era o discreditare galopantă a CDR și a PNȚCD în fața opiniei publice.

Într-un climat ca acesta, avansasem semnificativ cu elaborarea Statutului polițistului și a legii de organizare și funcționare a ministerului. Odată elaborate, aceste proiecte trebuiau examinate și discutate în forurile politice ale coaliției și la Guvern. Esența propunerilor se referea la demilitarizarea Poliției, la transformarea polițistului într-un funcționar public cu statut special și înființarea Poliției Comunitare. Tezele erau elaborate, dar, întocmai ca și în cadrul dezbaterilor din minister, coaliția și Guvernul au constatat că aceste transformări presupuneau eforturi financiare de care nu dispunea bugetul. Spre exemplu, ca funcționar public, polițistul era obligat să lucreze pe salariu doar opt ore. Tot ce depășea acest program trebuia plătit separat. Or, până acum, pe salariul primit el era disponibil timp de 24 de ore. [...]

Poliția Comunitară urma să funcționeze sub autoritatea comunităților locale care, la rândul lor, nu erau pregătite să preia și să gestioneze competențe de acest gen. Odată proiectele aprobate, inclusiv la nivel de Guvern, și trimise Parlamentului, legiferarea lor a trenat mai mulți ani până când, sub imboldul preparativelor de aderare la UE, s-au găsit fondurile necesare și s-au îndeplinit condițiile organizatorice pentru punerea lor în aplicare.

(*Ibid.*, pp.5. 252-253)

M-am angajat într-o bătălie pe față cu PD pe tema atribuțiilor Gărzii Financiare, departament aflat sub conducerea lor. În proiectul de lege propus de PD se prevedea ca în sfera ei de competență, Garda Financiară să poată instrumenta cauze penale cu excluderea organelor de poliție, legal și constituțional abilitate în acest sens. Proiectul a ajuns în fața forurilor legislative care l-a respins. Oricine își putea da seama ce se urmărea și ce consecințe ar fi avut adoptarea unei asemenea măsuri pentru zone cu potențal infracțional, precum flota, Romsilva, Delta, petrolul, alcoolul etc. [...]

În acele împrejurări, s-a adăugat și gestul surprinzător al generalului Ion Pitulescu de a se retrage la pensie. Era omul de cea mai mare încredere și care servise exemplar Ministerul de Interne. În calitate de consi-

lier, cunoscând foarte bine problemele, fusese cel care coordonase cele mai importante măsuri de reformă. [...] Nu peste multă vreme, același lucru l-a făcut și cel de al doilea om de încredere din minister, colonelul Ion Olteanu, pe care îl numisem șef al Cancelariei.-

(*Ibid.*, pp. 255-256)

Pe acest fond al lucrurilor s-au repercutat câteva aspecte și asupra situației mele ca ministru. Așa spre exemplu, susținătorii lui Radu Vasile socoteau că prim-ministrul s-a debarasat în Guvern de țărăniștii indezirabili lui, singurul rămas pe poziție independentă fiind eu. Eram socotit, un așa-zis taliban al partidului, alături de Gabriel Țepelea și Niculae Ionescu-Galbeni, deși nu făceam parte din nicio structură de conducere la vârf, nu participam la luarea de decizii în partid.

(*Ibid.* p. 253)

10.7. COSTIN GEORGESCU – DIN ACTIVITATEA SRI

Costin Georgescu *(n. 1942), om politic român, deputat CDR din partea PNL în legislatura 1996-2000, a îndeplinit funcția de director al Serviciului Român de Informații între anii 1997–2000.*

Costin Georgescu s-a născut la 22 februarie 1942, în municipiul Craiova, și a absolvit în anul 1967 Facultatea de Hidrotehnică din cadrul Institutului de Construcții București (1967), în prezent Universitatea Tehnică de Construcții București.

A lucrat ca inginer, șef de șantier, șef grup de șantiere, director tehnic în proiectare și director de trust de construcții. A îndeplinit apoi funcția de director de dezvoltare la Societatea „R" S.A., societate din care făcea parte „România Liberă" (1992-1996).

Între 2001-2004, a fost ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Republica Cipru.

În luna mai a anului 1997, la propunerea președintelui României, Emil Constantinescu, Parlamentul reunit a votat în cvasi-unanimitate numirea noului director al SRI, Costin Georgescu, deputat și vicepreședinte al Comisiei de apărare, ordine publică și siguranță națională din Camera Deputaților.

Principalele direcții de activitate anunțate de noua conducere a SRI au fost:

- Interzicerea amestecului SRI în viață politică a țării;
- Colaborarea externă permanentă pentru integrarea țării în UE și NATO;
- Pregătirea unei noi generații de ofițeri de informații la nivelul democrației și tehnicii din UE;
- Întărirea activității în domeniul protecției Constituției, a luptei împotriva terorismului și a protejării economiei naționale.

În vederea îndeplinirii acestor obiective, serviciul a avut permanent sprijinul Comisiei Parlamentare de control a activității SRI, comisie condusă de deputatul Niculae Ionescu-Galbeni.

De asemenea, serviciul a găsit permanentă înțelegere și sprijin de la președintele României, Emil Constantinescu, de la președintele Senatului, Mircea Ionescu-Quintus, de la președintele Camerei Deputaților, Ion Diaconescu.

În perioada celor patru ani de guvernare a coaliției CDR-USD-UDMR, 1996-2000, guvernarea care a adus România pe linia reală a democrației și a deschis porțile integrării țării în Uniunea Europeană (*European Union*) și NATO (*North Atlantic Treaty Organization*), Serviciul Român de Informații a avut o activitate în strânsă concordanță cu necesitățile perioadei respective, fapt recunoscut și de președintele Ion Iliescu, reales în anul 2001.

De altfel, în anul 2000, în cadrul unei conferințe publice la NATO, s-a afirmat oficial că din punctul de vedere al activității SRI, România corespunde condițiilor aderării la Alianța Nord-Atlantică.

În perioada 1997-2000, SRI a avut o serie de succese deosebite din care se pot enumera: cazul Țigareta 2 (1998), „Mineriadele" din anul 1999, cazul Simon Naor (2000) și protecția Familiei Regale a României (2000). În aceste situații, că și în multe altele, s-a urmărit protejarea statului de drept, anihilarea unor rețele internaționale de trafic de țigări și arme, precum și protejarea Familiei Regale a României. Aceste realizări au fost remarcate și pe plan internațional, la diverse manifestări publice, de către personalități de prestigiu.

Totodată, în perioada 1997-2000, Serviciul Român de Informații a colaborat permanent cu serviciile partenere din Uniunea Europeană și NATO, activitate evidențiată și de faptul că pe teritoriul României organizațiile teroriste nu au putut realiza niciun fel de activitate.

În anul 2000, cu sprijinul Ministerului Educației Naționale, sistemul propriu de învățământ al SRI (înființat în 1991 prin Facultatea de Psihosociologie, extins în 1992 prin Institutul Superior de Informații și în 1994 prin Institutul Național de Informații), coordonat de Mircea Ghiordunescu, adjunctul directorului SRI, a devenit Academia Națională de Informații, cu scopul de a asigura necesarul de ofițeri de informații pentru Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Ministerul de Interne și Ministerul Apărării Naționale.

Se poate aprecia că în perioada guvernării coaliției dintre anii 1996-2000, Serviciul Român de Informații a devenit un serviciu modern, aliniat cerințelor unui stat de drept, la nivelul normelor de securitate NATO.

(Text redactat în anul 2000 de Costin Georgescu, la solicitarea autorilor)

10.8. POLITICI EDUCAȚIONALE

10.8.1. Virgil Petrescu - Primul an de conducere la Ministerul Educației Naționale

Virgil Petrescu *(n. 1942) este profesor universitar emerit și conducător de doctorat la Universitatea Tehnică de Construcții București (UTCB). A absolvit liceul în anul 1960 la Colegiul Național „I. L. Caragiale" din Ploiești, iar studiile universitare la Facultatea de Hidrotehnică a UTCB în 1966, ca șef de promoție. Angajat la Institutul de Studii și Cercetări Hidrotehnice, a urmat cursul de utilizare a calculatoarelor în cercetare și proiectare (CSCAS, 1967) și cursul de inginerie hidraulică la Delft (Olanda), ca bursier NUFFIC (1968-1969), absolvit cu diplomă cu distincție. În 1981 a devenit doctor inginer.*

Începând din anul 1970, Virgil Petrescu a parcurs toate treptele unei cariere universitare, devenind profesor universitar și conducător de doctorat în 1992. În același an s-a înscris în PNȚCD. A fost expert parlamentar (1993-1996), reprezentant al PNȚCD în Consiliul Național pentru Reforma Învățământului (1995-2000), deputat (1996-2000), ministrul Educației Naționale (1996-1997), directorul Departamentului pentru Studii Doctorale al UTCB (2006-2011), membru în CNADTCU (2008-2010) și director la două proiecte strategice POSDRU (2008-2012).

Virgil Petrescu este autor sau coautor la 10 manuale și cărți tehnice, publicând peste 100 de articole de specialitate și prezentând comunicări la peste 70 de congrese și manifestări științifice, în țară și în străinătate.

În cadrul PNȚCD, a fost președinte al Organizației Sector 4-București, secretar general adjunct, secretar general interimar, vicepreședinte al partidului. S-a retras din politica activă în anul 2010.

Programul PNȚCD pentru învățământ și educație a fost lansat în campania electorală din 1996 și a fost inclus în Programul de Guvernare al coaliției CDR-USD-UDMR.

Legislație și subsidiaritate. În ianuarie 1997, în perioada vacanței parlamentare s-a organizat o sesiune extraordinară la Camera Deputaților în care, în trei zile, s-a reușit să se voteze proiectul Legii privind Statutul personalului didactic, proiect așteptat de ani buni de întregul învățământ românesc. A fost un semnal clar al noii puteri că dorește să aibă în vedere această categorie socio-profesională, care cuprindea aproape o jumătate

de milion de angajați. Proiectul de lege fusese conceput anterior în cadrul Comisiei pentru învățământ a Camerei Deputaților, cu o contribuție majoră a noastră, dar care nu se finalizase în legislatura anterioară.

După votul favorabil din Camera Deputaților, conform procedurii legislative, proiectul a fost transmis la Senatul României, parcurgându-se etapele de vot în Senat, procedura de mediere și, apoi, votul final.

Astfel, proiectul a devenit Legea nr. 128/1997 privind Statutul personalului didactic (M.Of. nr. 158/16.07.1997), care s-a aplicat de la 1 septembrie 1997. Pentru prima dată au fost expuse în mod explicit atribuțiile personalului didactic, activitățile care alcătuiesc norma didactică săptămânală medie, precum și activitățile complementare (cercetare științifică și dezvoltare tehnologică, proiectare, creație artistică etc.). Această lege a fost bine primită de cadrele didactice, cărora li se prevăzuseră numeroase drepturi și oportunități, inexistente până atunci în sistemul național de învățământ, între care și creșteri salariale cu 40-80%, sporuri pentru condiții specifice, sporuri pentru titlul de doctor, gradația și salariul de merit, alte premii, decorații, ordine titluri etc.

În august 1997, la rectificarea bugetară, ministerul a reușit o suplimentare spectaculoasă de fonduri de 959 de miliarde de lei (circa 12% din bugetul MEN), după o săptămână de negocieri cu reprezentanții Ministerului de Finanțe. Numai în aceste condiții au putut fi aplicate, aproape în totalitate, prevederile Statutului Personalului Didactic începând cu data de 1 septembrie 1997.

În vara anului 1997, s-a aplicat pentru prima oară, în mod real, principiul subsidiarității, prin organizarea concursurilor de titularizare a profesorilor din învățământul preuniversitar la nivel de județ, cu subiecte stabilite și evaluarea lucrărilor de către comisii alcătuite din cadre didactice universitare și preuniversitare. Ordinele de titularizare au fost semnate de inspectorii școlari generali din județe (cu toată răspunderea cuvenită) și nu în mod formal de către ministru, așa cum se procedase anterior.

Programul de reabilitare a școlilor. În decembrie 1996, imediat după preluarea mandatului de către PNȚCD, în minister s-a constituit o echipă de specialiști capabilă să asigure, sub egida Băncii Mondiale, derularea unui grant japonez de 300.000 USD acordat României pentru pregătirea procedurilor și a metodologiei de aplicare a unui viitor „Program de reabilitare a școlilor românești". Infrastructura școlară din România era într-o stare critică: din cele aproape 30.000 de clădiri școlare, peste 12% erau construite înainte de anul 1900 și circa 40% înainte de anul 1940.

În iulie 1997, a fost negociat la Washington D.C. „Proiectul de reabilitare a școlilor". Proiectul, conceput pentru o perioadă de cinci ani, cu peste 1.200 de școli nou construite sau reabilitate, era în valoare de 130

de milioane USD, din care 70 de milioane împrumut de la Banca Mondială (prin componenta sa Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare), 13,8 milioane USD de la Fondul de Dezvoltare Socială al Uniunii Europene, diferența fiind asigurată de Guvernul României. Principalele obiective ale acestui proiect erau: 1) reabilitarea, modernizarea și mobilarea școlilor în vederea asigurării siguranței în exploatare a clădirilor școlare și eliminarea disfuncțiilor educaționale ale elevilor care ocupau asemenea școli; 2) creșterea capacității instituționale a Ministerului Educației Naționale de planificare, dezvoltare și întreținere a clădirilor din sectorul educațional public, la nivel central și județean.

Alte programe și proiecte. În perioada vacanței parlamentare din decembrie 1996-februarie 1997, s-a stabilit prin O.G. nr. 1/1997 plafonul datoriei publice externe a României, în baza căruia Ministerul Educației Naționale avea dreptul să împrumute 84 de milioane USD pentru învățământ (acordul fusese semnat cu Banca Mondială în octombrie 1996, dar neratificat de Parlament). Acest acord de împrumut avea trei componente: 1) management universitar (din fonduri PHARE, circa 10 milioane USD, sumă nerambursabilă); 2) învățământ universitar și postuniversitar; 3) cercetare științifică.

De la 1 septembrie 1997, în baza bunelor rezultate ale măsurilor pregătitoare, România a participat, cu toate drepturile și obligațiile asumate, la toate acțiunile programelor comunitare „Socrates" și „Leonardo da Vinci".

Un program privind informatizarea sistemului național de învățământ s-a concretizat prin transformarea Rețelei de Date a Învățământului Superior - RDIS (*Romanian Higher Education Network*) în structura RoEduNet (*Romanian Education Network*), cu o conexiune internațională prin satelit. Astfel a fost realizată prima rețea națională de comunicații de date pentru educație și cercetare la nivel național, prin înființarea și dotarea cu echipamente de comunicații și servere a celor șase noduri regionale, cu nodul central al rețelei dispus la Universitatea Politehnica din București. Inițierea programului s-a realizat prin O.M nr. 3629/25.03.1997, iar înființarea oficială a RoEduNet a avut loc un an mai târziu, prin H.G. nr. 515/21.08.1998. Denumirea completă a acestei noi instituții a fost Oficiul pentru Administrarea și Operarea Infrastructurii de Comunicații de Date - RoEduNet (OAOICD-RoEduNet).

Pentru minoritățile din România s-a rezolvat favorabil o problemă ridicată de partenerul de coaliție UDMR de a avea la Baia Mare un local pentru elevii de etnie maghiară, dar fără a fi evacuată o școală românească, așa cum solicitase UDMR. Similar, s-a rezolvat și problema unei școli ucrainiene la Sighetu Marmației, prin reînființarea liceului „Taras Sevcenko", desființat de statul comunist în 1960, după o funcționare de 10 ani. Astfel, în

septembrie 1997, președintele Emil Constantinescu și ministrul Educației Naționale au inaugurat noul local în care au început să învețe 198 de elevi îndrumați de 21 de cadre didactice.

Pe de altă parte, pentru elevii români din Odorheiu Secuiesc și din împrejurimile sale, s-au realizat lucrările de construcții și instalații pentru finalizarea liceului „Marin Preda", care a fost inaugurat oficial în anul 1998.

Nu au fost omise nici investițiile guvernamentale din învățământ (școli, clădiri și campusuri universitare), care s-au ridicat numai în anul 1997 la circa 9% din bugetul MEN (730 de miliarde de lei vechi), mai mult ca niciodată.

Ministerul Educației Naționale a fost preocupat permanent de situația tinerilor de origine română din afara granițelor țării. Astfel, în anul de învățământ 1996-1997, au studiat în România circa 8.500 de conaționali (6.700 din Republica Moldova, 800 din Ucraina, 1.000 din țările baltice și din alte țări unde există comunități românești – Germania, Franța, SUA, Italia, Izrael etc.). În afara acestora, aproape 700 de tineri români din Vestul Europei și din Grecia au beneficiat de locuri pe cont propriu nevalutar, fiind scutiți de plata taxelor școlare, iar unui număr de 1.000 de studenți de origine etnică română din străinătate li s-a redus cu o treime taxa școlară plătită în valută.

Măsuri sociale. Una dintre cele mai importante măsuri sociale aplicate în toamna anului 1997 în vederea frecventării normale a învățământului și a limitării abandonului școlar a fost realizată prin O.U.G. nr. 10/1997, prin care s-a oferit îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite și alimente neperisabile la peste o jumătate de milion de elevi și studenți proveniți din familii cu venituri reduse, în valoare totală de 605 miliarde de lei vechi (circa 7,5% din bugetul MEN), o sumă imensă la acea vreme.

De subliniat și faptul că, în spiritul subsidiarității, al extinderii autonomiei universitare, bursele studenților nu s-au mai dat centralizat de către minister după numărul de studenți care obțineaua calificative peste o anumită medie fixă, ci în cuantum global, proporțional cu cifra de școlarizare de la începutul anului universitar. Astfel, fiecare universitate avea posibilitatea să stabilească media minimă și cuantumul bursei acordate. La fel s-a procedat și cu bursele sociale.

Relații internaționale. În toamna anului 1997, la Paris, reprezentanți din Ministerul Educației Naționale și din Comisia Națională a României pentru UNESCO[135] au participat la Conferința Generală UNESCO la care

[135] UNESCO - *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură a fost fondată în anul 1945, în scopul promovării păcii și securității mondiale prin cooperare internațională în educație, științe și cultură; UNESCO are sediul la Paris.

s-au desfășurat și alegeri pentru noile structuri de conducere. În urma unei dificile competiții, echipa condusă de ministrul MEN a câștigat pentru România un loc în Biroul Internațional al Educației.

De asemenea, reprezentanți ai MEN au participat la numeroase conferințe internaționale și întâlniri cu reprezentanți ai comunității educaționale din Europa (Kristiansand, Palermo, Paris etc.)

Neîmpliniri. Desigur, au existat și neîmpliniri în acest domeniu al educației, printre care: încercarea nereușită de aerisire și modernizare a programele școlare de către comisiile de specialitate, ținând seama de reducerea numărului de ore pe săptămână; discrepanța dintre solicitările de continuare a studiilor după finalizarea ciclului gimnazial între liceele teoretice/vocaționale și școlile profesionale/liceele tehnologice; unele întârzieri în cadrul programului de investiții; erori la formarea echipei ministeriale; comunicarea uneori deficitară a ministerului, care a condus la aprecieri nefavorabile în mass-media, mai ales cu prilejul așa-zisei „greve" de o zi a elevilor etc.

(Text redactat pentru această lucrare de Virgil Petrescu)

Virgil Petrescu: Înaintea guvernării CDR-USD-UDMR, învățământul a avut patru miniștri, iar după acea guvernare, de câteva ori mai mulți, și fiecare ministru a venit cu propria sa reformă. Or, învățământul, în general sistemul educațional, are o anumită tendință de a fi conservator. Poți coborî din „turnul de fildeș" cu o reformă extraordinară, dar dacă ea nu este acceptată de cei 440.000 de angajați din învățământ, reforma nu există! [...]

În iulie 1997, s-a votat Statutul personalului didactic, urmând a fi aplicat de la 1 septembrie 1997, ceea ce implica o importantă sumă de bani. Când s-a adus vorba în Guvern despre rectificarea bugetară pentru MEN, ministrul nostru de Finanțe, Mircea Ciumara, a spus că nu se ocupă el de rectificare, ci Gheorghe Gherghina, cel care se ocupa de buget și înainte de 1997, și acum (n.n. „părintele bugetului" până prin 2014, când a devenit membru al Consiliului de Administrație al Băncii Naționale). După o noapte de negocieri cu câțiva miniștri pentru rectificarea bugetară din vara acelui an, când toată lumea era cu capul pe masă, cu excepția lui Gherghina, a distinsului general Constantin Degeratu (n.n. șef al Marelui Stat Major al Armatei Române) și a mea, am reușit să obțin pentru MEN suma de care era nevoie pentru a aplica Statutul personalului didactic. În acel an, 1997, învățământul a beneficiat de o excepțională rectificare bugetară, printre puținele ocazii de acest fel de până atunci (n.n. și după!).

(Din „Guvernarea CDR 1996-2000", montaj realizat de Marius Andrei, specialist IT, membru al asociației Clubul Național Țărănesc-PNȚCD și al Fundației Corneliu Coposu, https://marius-andrei.ro/guvernarea-cdr-1996-2000/)

10.8.2. Andrei Marga - Schimbări în învățământ

***Andrei Marga** (n. 1946) este filosof, politolog și om politic, profesor universitar. A fost rector al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (1993-2004 și 2008-2012), ministru al Educației Naționale (decembrie 1997-decembrie 2000), ministru al Afacerilor Externe (mai-august 2012), laureat al premiului Herder (2005), președinte al Institutului Cultural Român (septembrie 2012-iulie 2013).*

Pe linie politică, Andrei Marga s-a înscris în PNȚCD în ianuarie 1999, a fost ales președinte al acestui partid la Congresul din ianuarie 2001 și a demisionat din acea poziție în luna iulie a aceluiași an. În 2002, Marga a devenit membru al Partidului Național Liberal.

Andrei Marga a scris un număr impresionat de volume în domeniul științelor politice, al filosofiei politice și al filosofiei istoriei. În lucrările sale a atins o varietate de subiecte, inclusiv teoriile filosofice ale lui Herbert Marcuse și Jürgen Habermas, natura pozitivismului și tendințele în filosofia contemporană.

A fost „visiting Professor" la mai multe universități prestigioase din străinătate, precum Universitatea „Ludwig-Maximilian" din Munchen (2004), Universitatea din Viena (2004-2005), Universitatea „Paul Valéry" din Montpellier (2005) și Universitatea Ebraică din Ierusalim (2012).

A susținut prelegeri cu subiecte precum bazele filosofice ale tranziției de la comunism la economia de piață și evoluția principiilor care orientează integrarea europeană. În unele lucrări mai recente, Marga a abordat teme legate de filosofia religiei și de rolul religiei în era globalizării.

Din data de 5 decembrie 1997 și până în 28 decembrie 2000, adică mai bine de trei ani, în Guvernele Victor Ciorbea, Radu Vasile și Mugur Isărescu, ale coaliției CDR-USD-UDMR, Ministerul Educației Naționale a fost condus de Andrei Marga.

Învățământul preuniversitar

Anul școlar 2000-2001 a făcut trecerea spre un nou secol. Momentul era, în țara noastră, unul complicat, care cerea acțiune și răspundere. Erau dificultăți economice devenite endemice, dar România avea șansa unică oferită de Uniunea Europeană de se integra în noua Europă. Sincronismul – pe care l-au argumentat concludent mulți intelectuali, de la Eugen Lovinescu și Vasile Goldiș încoace – putea deveni acum realitate.

Între aceste repere – dificultățile economiei și insuficiența inițiativei, pe de o parte, și oportunitatea integrării europene, pe de alta – s-a desfășurat și educația națională în ultimii ani. Dar chiar în această situație, învățământul a putut prezenta legislație, organizări și politici reformatoare, consonante cu cele din Europa comunitară, încât este primul domeniu major din

societatea românească care a trecut „examenul” negocierii de la Bruxelles în vederea aderării la Uniunea Europeană.

Sistemul s-a descentralizat, școlile și liceele au autonomie instituțională, iar autoritățile și comunitățile locale au început să perceapă că școlile le aparțin și arată așa cum le fac comunitățile să arate.

Noul Curriculum Național (planurile de învățământ, programele disciplinelor, manualele) – una din principalele opere intelectuale ale deceniului – sincronizează conținutul învățământului. [...]

Învățământul minorităților a fost adus la dimensiunile solicitate de comunitățile etnice înseși. Grație managementului de la fața locului și acțiunii comunităților locale sau în virtutea programelor Ministerului Educației Naționale, foarte multe școli și licee se prezintă asemenea celor din țările de referință. Echiparea electronică, comunicarea în limbi moderne, interacțiunile europene au sporit semnificativ. Prin toate acestea, și prin multe altele, învățământul preuniversitar parcurge o reformă reală, asemenea țărilor comparabile. [...]

Avem în vedere extinderea educației. Educația adulților, la vârful educației naționale, ca și învățământul preprimar, în punctul de start al acesteia, trebuie să devină și la noi preocupări efective.

Avem în vedere, în continuare, ameliorarea infrastructurii în condițiile în care investițiile sunt de acum în răspunderea autorităților locale. [...]

Avem în vedere, mai departe, primenirea calificărilor pentru învățământ. Un nou sistem de formare inițială și de formare continuă a personalului didactic și pregătirea managerială a celor ce preiau roluri în administrarea învățământului la orice nivel vor trebuie să fie printre noutățile anului școlar ce începe astăzi.

Învățământul universitar

Anul academic 2000-2001 anunță de pe acum societatea cunoașterii. [...] Învățământul din România reprezintă acum legislație, organizări și politici reformatoare consonante cu cele din Europa comunitară. Învățământul parcurge o reformă aidoma celei din alte țări europene.

Suntem după aproape trei ani ai reformei anunțată de minister în 1997, încât se pune întrebarea: ce s-a schimbat în universități în ultimii ani? Cine compară datele poate observa reale schimbări legislative, instituționale și de conținut realizate în 1997-2000.

Pentru prima oară în România efectivul de studenți din universitățile de stat a trecut dincolo de 300.000 de studenți. Pentru prima oară s-a organizat rețeaua națională a colegiilor universitare, care operează în peste 50 de orașe.

Studiile postuniversitare (masterat, doctorat, studii avansate etc.) au fost reglementate comparabil cu țările de referință. S-a introdus sistemul finanțării globale în universități și s-a asigurat autonomia financiară a universităților. Pentru prima dată în perioada postbelică, forma și criteriile admiterii au fost trecute complet în competența universităților înseși.

S-a încheiat distribuția împrumutului de 50 de milioane USD de la Banca Mondială pentru susținerea cercetării științifice din universități. S-au creat „centre de transfer tehnologic" în universități și a început delimitarea unor „centre de excelență". S-a instalat doctoratul în arte. A început construcția de cămine studențești cu un total de 12.000 de locuri, s-au construit sau achiziționat clădiri pentru universități.

S-a intrat în cooperările Erasmus[136] și în alte cooperări ale Uniunii Europene. S-au deschis primele extensiuni universitare ale României în străinătate, la Roma, Veneția și în Republica Moldova. S-au înființat Oficiul Național al Burselor de Studii în Străinătate, Agenția Națională a Studenților, Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor, Institutul Limbii Române și alte unități de administrare a învățământului superior.

Este firesc să avem astăzi în minte, de asemenea, provocările secolului XXI la „extinderea educației" spre educația adulților, la „masificarea" tradiționalei licențe academice și la mutarea competiției în dreptul studiilor postuniversitare, la globalizarea competiției, la expansiunea „bibliotecii electronice unice" a lumii, la organizarea „învățării de-a lungul vieții", la „învățământ la distanță". [...]

Ce aduce nou de pe acum anul academic 2000-2001 în țara noastră? Cu cei peste 135.000 de studenți admiși în anul I (n.n. la universitățile de stat și particulare), România a atins cel mai mare efectiv de studenți în universități din istoria ei. Rețeaua națională a colegiilor universitare se consolidează. Studiile de master și de doctorat se restructurează. S-au construit sau achiziționat clădiri pentru universități la București, Constanța, Timișoara, Pitești, Cluj, Suceava, Baia-Mare, Târgoviște. Se inaugurează numeroase laboratoare cu utilizatori multipli. Administrațiile academice din toate universitățile se informatizează.

Educația adulților - prin formare continuă și reconversie profesională - devine program al universităților, iar parteneriatul social se instalează în relația universităților cu mediul înconjurător. Fiecare universitate se bucură de autonomia asigurată de lege și funcționează conform managementului propriu. Universitățile private au fost orientate spre investiții în infrastructura proprie, asigurarea personalului propriu, cercetare științifică proprie. [...]

---

[136] Erasmus - program european orientat către educație, formare, tineret și sport, o schema de acțiune a comunității europene prin mobilitatea studenților.

Universitățile se judecă însă nu doar prin ceea ce au izbutit, ci mai ales după proiectele lor imediate. Care sunt însă proiectele specifice la nivelul Ministerului Educației Naționale cu privire la universități pentru anul academic 2000-2001? Și țara noastră va păși, treptat, la reorganizarea studiilor universitare în sistemul Declarației de la Bologna din 1999, ceea ce înseamnă studii intensive și performante, diplomă intermediară, studii postlicență riguroase etc.

Universitățile își vor spori resursele prin cercetare științifică și consultanță specializată, preluarea de studenți și doctoranzi în regim cu taxă, formare continuă și reconversie profesională, alte activități proprii.

Se elaborează proiectul noului împrumut extern pentru cercetare științifică universitară, pentru echiparea de centre de excelență, pentru susținerea concertării universitare.

Fiecare universitate este chemată să-și conceapă programul propriu de investiții și să concureze pentru obținerea finanțărilor. Se creează efectiva piață a calificărilor pe care concurează, în condiții de egalitate, universitățile publice și universitățile private.

(Andrei Marga, „Schimbări în învățământ"; în *Guvernul României, Raport la zece luni de guvernare a Cabinetului Mugur Isărescu*, București, 18 octombrie 2000)

10.8.3. Ion Diaconescu - Despre miniștrii PNȚCD ai Educației

Spre sfârșitul lui 1997, nu numai prim-ministrul Victor Ciorbea era ținta unor campanii de denigrare, ci și foarte mulți miniștri, în special cei care reprezentau PNȚCD. Printre primii vizați a fost Virgil Petrescu, ministrul Educației Naționale, profesor universitar cu îndelungată activitate.

Virgil Petrescu fusese nominalizat în această funcție ca urmare a activității sale de director adjunct al Departamentelor de Studii ale PNȚCD și ca membru în Consiliul pentru Reforma Învățământului. Foarte activ din fire, încă din primele luni de exercitare a mandatului a promovat o serie de legi și acțiuni necesare procesului de învățământ din țară, printre acestea Legea privind Statutului personalului didactic, programul de reabilitare a școlilor, suplimentarea substanțială a bugetului ministerului etc. Toate acestea nu l-au scutit de o campanie foarte susținută de denigrări pusă la cale îndeosebi de cei ce vroiau să-i ia locul.

Atacurile au culminat cu o grevă a elevilor extinsă în mare parte din țară. Motivul acestei greve era aproape ridicol, se începuse anul școlar 1997-1998 și nu se publicase încă metodologia bacalaureatului din 1998, așa cum prevedea legea. Întârzierea a fost de nici o lună de zile, dar în toți anii precedenți această metodologie a fost publicată cu întârzieri de luni de zile, ca să

nu mai vorbim că și bugetul țării era aprobat, în mod obișnuit, după multe luni de la începerea anului respectiv.

Agasat de atâtea atacuri lansate cu rea-credință, în decembrie 1997, după un an de la numire, Virgil Petrescu și-a dat demisia din funcția de ministru al Educației Naționale, consacrându-se de atunci cu succes activității de partid, unde a deținut o serie de funcții importante.

Pentru înlocuirea lui ca ministru mi-am amintit de Andrei Marga, rectorul Universității Babeș-Bolyai de la Cluj, pe care îl cunoscusem cu ocazia unei conferințe județene PNȚCD și care îmi făcuse o foarte bună impresie. El nu era membru al partidului, dar era orientat spre noi și mulți dintre prietenii noștri de la Cluj și de la centru mi l-au recomandat în acest sens. Marga a fost încântat de propunerea făcută, a acceptat-o cu multă plăcere și mi-a spus că se va înscrie în zilele următoare în partid, deși nu-i condiționasem acest lucru.

După înscrierea sa în partid, Andrei Marga a acordat un interviu în care a avut cuvinte foarte puțin măgulitoare la adresa PNȚCD, considerându-l un partid îmbătrânit, cu un program depășit care trebuia modernizat pentru a ține pasul cu vremurile noi. Desigur și noi, conducerea la vârf a partidului, știam că suntem bătrâni și de aceea nimeni din garda veche nu făcea parte din Guvern.

În ceea ce privește actualitatea programului PNȚCD, să mă ierte criticii noștri, nu consider un alt program mai modern, mai actual ca al nostru, construit pe principiile creștin-democrației, care ne-au călăuzit totdeauna pașii în istorie și care în prezent reprezintă temelia pe care se construiește Uniunea Europeană, obiectivul major al întregii activități politice prezente din țară.

În tot cazul, criticile făcute de Marga la numai câteva zile după ce intrase în partid nu erau oportune și au fost pentru cei mai mulți din conducere o dezamăgire și un semnal de atenționare.

(Ion Diaconescu, *op. cit.*, pp. 207-209)

10.9. ION CARAMITRU - POLITICI ȘI PROGRAME ÎN DOMENIUL CULTURII

Ion Caramitru *(1942-2021) a fost actor de teatru și film, regizor, om politic, președintele Uniunii Teatrale din România (UNITER) din 1990 și director al Teatrului Național din București (2005-2021). Ion Caramitru a absolvit Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale" din București, la clasa lui Beate Fredanov, în 1964, debutând cu un an mai devreme la Teatrul Bulandra în rolul principal din „Hamlet" de William Shakespeare.*

Ion Caramitru a participat activ la Revoluția din 1989, a fost membru în Biroul Executiv al Consiliului Frontului Salvării Naționale și în Guvernul format în jurul lui Ion Iliescu, unde a fost responsabilul Comisiei pentru Cultură. Când FSN a devenit partid politic, Ion Caramitru s-a retras în semn de protest, argumentând că gruparea Iliescu încerca să monopolizeze puterea.

Ca membru al Alianței Civice, s-a alăturat Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat, partid angajat în totală opoziție față de FSN. După ce coaliția CDR-USD-UDMR a câștigat alegerile în 1996, Ion Caramitru a fost ministru al Culturii în toate cele trei Guverne - Victor Ciorbea, Radu Vasile și Mugur Isărescu.

La Congresul PNȚCD din ianuarie 2001, Caramitru a fost ales vicepreședinte al partidului și a rămas în conducerea centrală până în anul 2006, când a demisionat din funcție și s-a retras din politica activă.

În anul 2021, Bogdan Gheorghiu, ministrul Culturii, a declarat că în perioada ministeriatului lui Ion Caramitru s-au acordat cele mai mari alocații de după Revoluție pentru restaurarea monumentelor istorice.

Obiective și politici

În 1996, noua echipă ministerială și-a început activitatea pornind de la constatarea că dimensiunea culturală reprezintă un indicator important al calității vieții. Drept urmare, au fost identificate câteva obiective, precum:

- Crearea condițiilor pentru accesul cât mai larg al cetățenilor la producțiile culturale din țară și străinătate;
- Stimularea creativității culturale;
- Afirmarea, conservarea și valorificarea tradițiilor populare de cultură și civilizație;
- Afirmarea și dezvoltarea culturii minorităților naționale din România;

- Amplificarea dialogului și a schimbului de valori cu celelalte culturi ale lumii, în primul rând cu familia europeană;

Complexitatea acestor obiective a presupus politici corespunzătoare în vederea realizării acestora:

- Descentralizarea administrativă;
- Reorganizarea și restructurarea instituțională;
- Parteneriatul cu autoritățile publice;
- Parteneriatul cu structurile societății civile.

Cadrul legislativ

Domeniul culturii fiind relativ descoperit din punct de vedere legislativ, au fost inițiate câteva proiecte de lege, unele din ele aprobate și promulgate în perioada 1997-2000, altele mai târziu: Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil (M.Of. nr. 530/27.10.2000), Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice (M.Of. 407/24.07.2001), Legea nr. 334/2002 a bibliotecilor (M.Of. nr. 422/18.06.2002), Legea nr. 311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice (M.Of. nr. 311/08.07.2003).

De asemenea, s-a inițiat un număr mare de ordonanțe ale Guvernului, precum: O.G. nr. 36/1998 privind sponsorizarea, O.G. nr. 51/1998 privind îmbunătățirea sistemelor de finanțare a programelor și proiectelor culturale, O.G. nr. 79/1998 privind organizarea și funcționarea fondului cultural național, O.G. nr. 5/1999 privind declararea municipiului Sibiu și a zonei înconjurătoare ca obiectiv de interes național, O.U.G. nr. 93/2000 - idem pentru la Alba Iulia, O.G. nr. 125/2000 - idem pentru Sulina, O.G. nr. 46/2000 privind protecția patrimoniului arheologic etc.

Completarea cadrului legislativ s-a realizat și prin numeroase hotărâri de Guvern sau ordine ale ministrului Culturii.

Activitatea desfășurată de Ministerul Culturii în perioada 1997-2000 se oglindește atât în programele generale, inițiate de acesta, cât și în programele speciale realizate cu sprijinul unor foruri internaționale.

Programe generale

Pot fi subliniate următoarele programe generale cu deosebit impact în domeniul culturii:

- Programul național pentru susținerea culturii scrise (programe editoriale, publicații culturale, participări la târguri de carte);
- Programul pentru artele vizuale (achiziții de lucrări pentru constituirea Muzeului Artei Contemporane, concursuri pentru artă monumentală, organizarea și finanțarea de tabere de creație, simpozioane, colocvii și expoziții, organizarea concursului pentru Premiul Național de Peisaj);

- Programul pentru creația muzicală și dramaturgică (constituirea Comisiei Muzicale pentru stimularea creației muzicale, organizarea concursului de dramaturgie „Camil Petrescu", încurajarea artelor interpretative – dramatică, lirică și coregrafică, organizarea anuală a Festivalului Național de Teatru);
- Programul pentru protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural național (politici de îmbogățire a patrimoniului public, susținerea financiară a activităților în domeniu, reorganizarea structurilor instituționale, colaborarea cu organisme internaționale și instituții specializate, sprijinirea cercetării în domeniu);
- Programul pentru susținerea, protejarea și conservarea creației și tradițiilor populare (îmbogățirea colecțiilor de la muzeele etnografice, constituirea bazei de date specializate, cercetări interdisciplinare privind obiceiuri, ocupații și instituții tradiționale etc.);
- Programul pentru cultura minorităților naționale (inițierea și administrarea programului „Proetnicultura", pentru protejarea și dezvoltarea culturii minorităților naționale);
- Programul pentru educația permanentă, realizat în colaborare cu Ministerul Educației Naționale;
- Programul pentru parteneriatul cu societatea civilă;
- Programul pentru promovarea culturii românești în străinătate (sprijinirea activității centrelor de cultură din Budapesta, Viena, Roma, Veneția, Paris, New York prin organizarea de expoziții, spectacole de teatru și muzică, simpozioane și colocvii privind istoria și civilizația românească);
- Programul pentru prezervarea și afirmarea identității etnice și culturale a românilor din afara granițelor României.

Programe speciale

Aceste programe au fost realizate în colaborare cu parteneri străini, foruri internaționale sau structuri guvernamentale din diferite țări europene. Se pot enumera următoarele programe importante:

- Programul „Sibiu 2000" (restaurarea patrimoniului arhitectural din Sibiu și din satele săsești, contribuind și la revigorarea economică a întregii zone);
- „Europa - un patrimoniu comun", având ca obiectiv sublinierea unității patrimoniului natural și cultural al Europei (România a devenit prima țară est-europeană care a găzduit lansarea unui program european la Sibiu și București în septembrie 1999);

- Programul euroregional Banloc (restaurarea și amenajarea castelului de la Banloc, în perspectiva funcționării ca un centru de cultură euro-regional);
- Programul etno-dunărean Sulina (obiectiv: refacerea Sulinei de altădată - cu statut de *porto franco* din 1883 - ca centru comercial și cultural);
- Programul „Drumul Lemnului" (relansarea culturii lemnului pe un traseu pornind din țările scandinave până în Balcani);
- Programul latinității europene (restaurarea și punerea în valoare a monumentelor și siturilor arheologice antice latine păstrate pe teritoriul României, precum: piciorul podului lui Traian, castrul cetății romane de la Drobeta-Turnu Severin, cetatea antică Aegyssus-Tulcea, orașul antic Histria-Constanța, cetatea de la Sarmisegetuza, cetatea antică Tropaeum Traiani-Adamclisi);
- Programul cu Banca Mondială (pe baza unui împrumut de 5 milioane USD s-a urmărit restaurarea ansamblului sculptural Brâncuși de la Târgu Jiu, renovarea palatelor brâncovenești de la Mogoșoaia și Potlogi, conservarea unor biserici și clădiri din patru sate săsești, studiu de fezabilitate pentru finalizarea lucrărilor la clădirea Bibliotecii Naționale);
- Programul „Noi obiective înscrise în patrimoniul mondial UNESCO" (bisericile de lemn din Maramureș: Ieud-Deal, Deseşti, Rogoz, Șurdești, Bârsana; mănăstirea Neamț; centrul istoric din Sighișoara; cetățile dacice din Munții Orăștiei; satele cu biserici fortificate din Transilvania: Cisnădioara, Moșna, Valea Viilor, Dârjiu, Hărman, Prejmer);
- Programul „Itinerarii monastice" (organizarea a cinci stagii de câte două săptămâni având ca obiectiv cunoașterea formelor culturale ale spiritualității în diferite spații europene, respectând diferențele specific);
- Programul „Dimensiunea culturală a democrației" (finanțat din fonduri PHARE – 2 milioane de euro pentru reforma instituțională în domeniul culturii și constituirea unui fond pentru dezvoltarea artelor și a societății civile);
- Programul „Anul 2000 - Anul Eminescu" (program adoptat prin H.G. nr. 1003/1999, pentru digitalizarea manuscriselor eminesciene, editări de opere, critică și traduceri, spectacole, editare de CD-uri, pagini pe Internet, lucrări de artă plastic etc.).

(Ion Caramitru, „Realizările Ministerului Culturii în raport cu angajamentele asumate prin Programul de guvernare 2000 adoptat de Parlamentul României"; în *Guvernul României, Raport la zece luni de guvernare a Cabinetului Mugur Isărescu*", București, 18 octombrie 2000)

Ion Caramitru: Prioritatea numărul 1 a Ministerului Culturii a fost salvarea patrimoniului monumental național, care cuprindea cam 40.000 de unități. În 1996, în ultima parte a guvernării PDSR fuseseră deschise 30 sau 40 de șantiere, toate cu lucrări întârziate. [...]

Cu ajutorul reprezentantului FMI, s-a majorat în anul 1997 bugetul Ministerului Culturii cu 0,1% din PIB și astfel s-a putut interveni la circa 20 de monumente de importanță capitală pentru istoria României. [...] Programul național de restaurare a monumentelor istorice, care există și acum, a fost deschis atunci tocmai cu acești bani. [...]

În 1997 am depus 23 de dosare la UNESCO și ni s-au aprobat 22, așa că acum avem 30 de monumente. Unul, dosarul Mănăstirea Neamț, a fost amânat, deoarece avea un motel în spațiul de protecție al monumentului. [...]

Datorită acestei liste de 30 de monumente, Cetatea Sighișoarei a fost salvată în ultimă instanță de a fi „Dracula Land", proiectul Guvernului Năstase. A venit în România o delegație oficială și a anunțat că dacă se face acest lucru, toate monumentele românești vor fi retrase de pe lista lor. Guvernul Năstase a cedat abia atunci.

Prințul Charles al Marii Britanii a înființat o fundație cu numele lui Mihai Eminescu și finanțează unele restaurări, fiind un mare iubitor de arhitectură veche. Prințul Charles a venit pentru prima oară în România în noiembrie 1998 și de-atunci vine cel puțin o dată pe an. [...]

Sibiul și alte 44 de localități din zonele Sibiu și Brașov, Alba Iulia și Sulina au căpătat prin lege statutul de zonă prioritară de interes național.

„Coloana fără sfârșit" a lui Brâncuși, de la Târgu Jiu, a fost restaurată cu bani de la Banca Mondială, fiind primul împrumut pentru cultură oferit unei țări din fostul lagăr comunist.

În anul 2000, când se împlineau 150 de ani de la nașterea poetului, am terminat și am dat în folosință publică „Centrul Educațional de Studii Mihai Eminescu" din Ipotești. La șase luni după schimbarea Guvernului nostru, am avut surpriza să constat că noul ministru a trecut acest centru, pe care l-am numit „Weimar-ul României", în subordinea județului Botoșani, unul din cele mai sărace județe din țară. Acum este un spațiu folosit și pentru nunți sau botezuri...

(Din „Guvernarea CDR 1996-2000", montaj realizat de Marius Andrei, specialist IT, membru al asociației Clubul Național Țărănesc-PNȚCD și al Fundației Corneliu Coposu, https://marius-andrei.ro/guvernarea-cdr-1996-2000/)

10.10. ALEXANDRU HERLEA - ACTIVITATEA DEPARTAMENTULUI PENTRU INTEGRARE EUROPEANĂ

***Alexandru Herlea** (n. 1942) este inginer, profesor universitar în România și în Franța, ministru delegat la Departamentul pentru Integrare Europeană (1996-1999) și șef al Misiunii României pe lângă Uniunea Europeană (2000-2001).*

Născut la Brașov, a urmat liceul „Unirea" și Institutul Politehnic din Brașov, Facultatea de Mecanică, de unde în 1965 a obținut diploma de inginer. În 1972, a plecat în Franța, devenind asistent cercetător la „Conservatoire national des arts et métiers" (CNAM) din Paris. Aici a obținut titlul de doctor în Istoria Științei și Tehnicii în 1977. În același an a devenit și cetățean francez. Ca bursier, a efectuat între 1978-1979 studii post-doctorale în Statele Unite, la Universitățile Princeton, Harvard și Pennsylvania, precum și la Institutul Smithsonian. Întors în Franța, și-a continuat cariera universitară la CNAM, unde a devenit, în 1987, conferențiar universitar.

A participat la peste 100 de congrese internaționale și a ținut un mare număr de conferințe în universități și centre de cercetare din Europa și America.

Alexandru Herlea a desfășurat în paralel și activitate politică, fiind înainte de 1989 membru PNȚ în exil și vice-președinte al filialei Franța a Uniunii Mondiale a Românilor Liberi (UMRL), iar după 1990, membru PNȚCD.

În calitate de ministru al Integrării Europene, Alexandru Herlea a jucat un rol însemnat în deschiderea negocierilor de aderare a României, hotărâre luată summitul de la Helsinki, în decembrie 1999.

În 1998 a fost ales vicepreședinte al Internaționalei Creștin Democrată (IDC), fiind reales în anul 2000. A fost membru al Comitetului Executiv al IDC (2002-2009), responsabil cu țările din Europa Centrală și de Est și vicepreședinte PNȚCD (2001-2004).

Activități și realizări

În decembrie 1996, România era deja angajată formal pe calea integrării europene, ca urmare a „Declarației de la Snagov", acord intervenit între toate forțele politice parlamentare de a susține aderarea țării la Uniunea Europeană.[137]

[137] România a început drumul aderării la Uniunea Europeană la 1 februarie 1993, când a fost semnat Acordul de Asociere, document intrat în vigoare doi ani mai târziu; oficial, România a depus cererea de aderare la UE la 22 iunie 1995, însoțită de „Declarația de la Snagov".

Departamentul pentru Integrare Europeană (DIE) fusese creat în 1993, fiind condus de un secretar de stat și plasat sub autoritatea prim-ministrului. [...]

În Guvernul Victor Ciorbea, șeful Departamentului pentru Integrare Europeană a fost ridicat la rang de ministru, membru al Guvernului, subliniind astfel importanța acordată acestui departament.

În pofida a numeroase dificultăți, DIE a avut, în perioada guvernării 1996-2000, o contribuție esențială în definirea strategiei de integrare și în transpunerea în viață a măsurilor și acțiunilor necesare pregătirii României pentru deschiderea negocierilor de aderare la UE.

Contribuția DIE s-a manifestat atât în plan politic, cât și în plan tehnic. În plan politic, prin menținerea tuturor țărilor candidate în procesul de lărgire a UE, definirea ca prioritar a criteriului politic de aderare, dezvoltarea și utilizarea relațiilor pe care le aveam, sau le-am putut crea, atât la nivelul principalei familii politice din Parlamentul European, Partidul Popular European (PPE), cât și la nivelul țărilor membre și candidate UE.

În plan tehnic, DIE a asigurat dialogul între Guvern și instituțiile europene, începând cu Comisia și Parlamentul European, a coordonat armonizarea legislativă și construcția instituțională aferentă, a avut inițiative legislative, a elaborat documentele strategice ale integrării, a avut responsabilitatea asistenței financiare externe nerambursabile.

Agenda 2000 și marginalizarea României. În primăvara anului 1997, activitatea DIE s-a concentrat, în afara sarcinilor curente de pregătire a României pentru deschiderea negocierilor de aderare și asigurarea dialogului între România și UE, pe urmărirea atentă a două evenimente: întrunirea Consiliului European de la Amsterdam și publicarea „Agendei 2000".

Reuniunea de la Amsterdam din iunie 1997 a Consiliului European încheia Conferința Interguvernamentală care analizase, printre altele, reforma instituțiilor europene în vederea lărgirii. „Agenda 2000", publicată în iulie 1997, cuprindea strategia Comisiei Europene pentru întărirea și lărgirea UE la începutul secolului al XXI-lea.

În privința lărgirii, după analiza procesului de pregătire pentru aderare, în care erau angajate cele zece state foste comuniste din Europa Centrala și de Est, „Agenda 2000" propunea începerea negocierilor de aderare numai cu cinci dintre acestea. În consecință, și bugetul UE pentru anii 2000-2006 corespundea acestei lărgiri cu cinci state. Celelalte state, care nu începeau negocierile, printre care și România, se găseau astfel într-o situație extrem de dificilă. Aceasta cu atât mai mult cu cât reforma instituțională prevăzută de Consiliul European de la Amsterdam preconiza și ea o lărgire tot cu

numai cinci state. Componența instituțiilor UE era deci stabilită pentru 20 de state (15 + 5).

DIE a elaborat un răspuns clar la „Agenda 2000". În acesta se evidențiau progresele făcute de România în îndeplinirea criteriului politic după alegerile din noiembrie 1996, se relevau câteva inexactități din raportul Comisiei și se insista ca negocierile de aderare să se deschidă în același timp cu toate țările candidate.

Cum însă era evident că argumentele aduse pe fond erau total insuficiente, m-am angajat într-un demers pur politic. M-am adresat în primul rând PPE, partid majoritar în Parlamentul European, din Comitetul Executiv al căruia făceam parte în calitate de reprezentant al PNȚCD. [...]

Congresul de la Toulouse al PPE și depășirea marginalizării țării noastre. La cel de al XII-lea Congres al PPE (Toulouse, 9-11 noiembrie 1997) a avut loc o intensă dezbatere privind lărgirea UE în cadrul căreia problema României și Bulgariei, cele două țări rămase cel mai în urmă în îndeplinirea criteriilor de aderare, a ocupat un loc central. Ele erau amenințate de un tratament diferit de cel aplicat celorlalte țări candidate.

Prin intervenții în ședințe plenare și, mai ales, prin convorbiri private, s-a obținut un important sprijin. Printre personalitățile PPE cu care ajunsesem să stabilesc relații privilegiate și care au susținut România, îl menționez pe Jean Claude Juncker, prim-ministrul Luxemburgului, care fusese impresionat de pledoariile prim-ministrului Victor Ciorbea în favoarea aderării României la UE.

Rezoluția adoptată de Congresul PPE de la Toulouse afirma fără ambiguitate că toate țările candidate, inclusiv România și Bulgaria, rămâneau în procesul de lărgire. Unele începeau imediat negocierile, celelalte urmau să-și intensifice pregătirea pentru aderare, primind un ajutor întărit din partea UE. Toate statele candidate urmau să semneze „Parteneriate de Aderare", în care se stabileau prioritățile în procesul de preaderare și se specificau diferitele forme de ajutor acordat de către UE.

Punctul de vedere al PPE a fost adoptat de Consiliul European de la Luxemburg din decembrie 1997 și va deveni astfel poziția oficială a UE referitoare la lărgire. Marginalizarea României preconizată de „Agenda 2000" fusese astfel depășită!

România a beneficiat și în anii următori de încrederea familiei creștin-democrate, unde s-a putut pleda cauza ei. În primăvara anului 1998, președintele Fundației „Konrad Adenauer", Ottfried Henning, a fost convins să deschidă o filială a fundației în România. În toamna aceluiași an am fost ales vicepreședinte al Internaționalei Democrat-Creștine (IDC) și reales în toamna anului 2000.

Am participat, de asemenea, în calitate de reprezentant al PNȚCD, începând cu 1998, an în care partidul a devenit membru asociat al PPE, la grupurile sale de lucru „Lărgire" și „Politici europene".

Criteriul politic - prioritar pentru deschiderea negocierilor de aderare. În toamna anului 1998 situația rămânea în continuare dificilă, deoarece raportul Comisiei Europene specifica faptul că dacă România se găsea într-o situație relativ acceptabilă privind două din criteriile de aderare, cel politic și cel al absorbției acquis-ului comunitar, în schimb se confrunta cu mari dificultăți la nivelul celorlalte două criterii, economic și administrație publică.

După demisia prim-ministrului Victor Ciorbea în martie 1998, reforma în economie cunoscuse o încetinire, creșterea economică era încă negativă și se considera că economia românească nu avea capacitatea de a face față concurenței în cadrul pieței unice. [...]

Cum posibilitățile de acțiune ale DIE privind desfășurarea reformelor erau reduse, am pus accentul pe promovarea criteriului politic. Acesta era domeniul în care fuseseră realizate progrese importante începând cu decembrie 1996. Era cazul alternanței la putere după alegerile din toamna aceluiași an și soluționarea contenciosului cu minoritatea maghiară care participa de acum la guvernare.

În calitate de ministru al Integrării Europene, am avut o serie de intervenții în sensul definirii criteriului politic ca prioritar. Am susținut acest punct de vedere și cu ocazia întâlnirii liderilor PPE și a grupului parlamentar PPE de la Marbella (Spania), din iulie 1999, la care a participat și comisarul pentru lărgire al Comisiei Europene Hans van den Broek. La acea întrunire s-a definit poziția PPE de a considera prioritar criteriul politic. S-a obținut o susținere puternică pentru România, ca și în cazul Congresului PPE de la Toulouse din 1997.

Această abordare a beneficiat atât de suportul lui Jacques Chirac, președintelui Franței, cât și al altor șefi de state, fiind reținută de Comisie și acceptată ca atare de Consiliul European de la Helsinki din decembrie 1999. A fost o evoluție esențială care a permis deschiderea negocierilor de aderare cu România.

Reuniunea de la București a țărilor candidate. Pentru a împiedica marginalizarea României, care se găsea într-o situație extrem de dificilă în privința îndeplinirii exigențelor aderării, s-au întreprins acțiuni de afirmare a solidarității între toate țările candidate. Astfel, s-a luat inițiativa de a invita la București pe responsabilii integrării europene - miniștrii integrării sau echivalenții acestora - din toate statele candidate și de a le propune întâlniri anuale. Reuniunea din România a avut loc în 6 decembrie

1998 și a beneficiat de sprijinul ambasadorului Austriei, țara care deținea în acel moment președinția UE. [...]

Următoarele reuniuni ale țărilor candidate au avut loc la Bratislava (noiembrie 1999) și Vilnius (noiembrie 2000), unde se vorbea de acum de un „spirit de la București", pentru a caracteriza această colaborare între țările candidate.

Mobilizare politică în perspectiva CE de la Helsinki. În toamna anului 1999, când mai rămăsese foarte puțin timp până la reuniunea Consiliului European de la Helsinki, s-a utilizat din ce în ce mai accentuat pârghia politică.

L-am însoțit pe președintele Emil Constantinescu la mai multe întâlniri la cel mai înalt nivel și am remarcat atenția care i se acorda. Menționez numai întâlnirile cu președintele Franței, Jacques Chirac, cu care președintele Constantinescu avea raporturi privilegiate, și cu fostul cancelar al Germaniei, Helmut Kohl. Acesta din urma, chiar dacă nu mai era în funcție, continua să aibă la nivelul UE o autoritate și un prestigiu de excepție.

Relațiile cu instituțiile europene și cu țările membre și candidate. Relațiile cu țările membre ale UE și cu țările candidate au fost dezvoltate prin vizite de lucru, prin invitarea și primirea de delegații străine și prin întreținerea de bune raporturi cu ambasadorii de la București. [...]

DIE a fost instituția care a condus, coordonat și susținut în cea mai mare parte dialogul pe care Guvernul l-a avut cu Uniunea Europeană. Acesta s-a desfășurat în cadrul prevăzut de Acordul de Asociere, Comitetul de Asociere și Consiliul de Asociere.

După semnarea „Parteneriatului de Aderare", în martie 1998, la acest cadru s-a adăugat procesul de evaluare analitică a absorbției acquis-ului comunitar - cunoscut sub numele de „screening". Se evaluau atât legislația adoptată, cât și instituțiile prevăzute pentru a o aplica, reprezentând o prefigurare a negocierilor de aderare. [...]

Documentele strategice în vederea aderării României la UE. DIE a finalizat la sfârșitul anului 1997 „Programul Național de Absorbție a Acquis-ului Comunitar". El a fost integrat în „Programul Național de Aderare a României la Uniunea Europeană (PNAR)", elaborat tot de DIE, în anul 1998, pe baza „Parteneriatului de Aderare".

Instrument evolutiv de planificare strategică pe termen scurt și mediu, PNAR a fost dezvoltat și actualizat periodic de către DIE, conform cerințelor procesului integrării europene. PNAR cuprindea patru capitole care corespundeau celor patru criterii de aderare: criteriul politic, criteriul economic, criteriul privind absorbția acquis-ului comunitar și criteriul referitor la capacitatea administrației publice și a sistemului judiciar de a funcționa

după standarde europene. Primele trei criterii sunt cunoscute sub numele de „criteriile de la Copenhaga", iar ultimul „criteriul de la Madrid", după locul unde au fost adoptate de Consiliile UE. În 1999, PNAR a fost completat cu un al cincilea capitol, realizat de DIE în colaborare cu Ministerul de Finanțe, care se referea la finanțarea obiectivelor și programelor, asigurând corelarea acțiunilor cu finanțările. [...]

Creșterea asistenței financiare pentru România. În calitate de coordonator național al asistenței financiare externe nerambursabile, Departamentul pentru Integrare Europenă a negociat nivelul asistenței acordate României de către UE.

În exercițiul bugetar al UE 1996-1999, țării noastre nu îi erau alocate decât circa 130 milioane ECU/an (asistență PHARE), ceea ce o plasa, în privința asistenței financiare pe cap de locuitor, pe ultimul loc dintre toate țările candidate.

Pentru exercițiul bugetar 2000-2006, România a reușit să obțină, în 1999, o creștere importantă a alocației, care a atins 640 de milioane euro/an (asistență PHARE, ISPA, SAPARD), un nivel al asistenței financiare pe cap de locuitor echivalent cu cel al tuturor celorlalte țări candidate. [...]

Tot în 1999, România a obținut dreptul de a-și gestiona fondurile europene de preaderare, începând cu asistența PHARE. Până atunci gestiunea se făcea la Bruxelles de către Comisia Europeană. În acest context, în cadrul Ministerului de Finanțe s-au înființat două structuri esențiale pentru gestionarea fondurilor europene: Oficiul de Plăți și Contractare PHARE (OPCP) și Fondul Național de Preaderare (FNP). [...]

Valorificarea strategiei întărite de preaderare. DIE s-a implicat în acțiunile de promovare a oportunităților oferite de strategia întărită de preaderare. A colaborat strâns cu diferite ministere, cu precădere cu direcțiile de integrare europeană ale acestora, înființate în prima parte a guvernării 1996-2000.

Ministerul Educației Naționale s-a comportat, în această privință, exemplar. România a fost prima țara candidată care a avut acces la toate programele europene de formare. Accesul la aceste programe era condiționat de absorbția și transpunerea în viață a acquis-ului comunitar. Cel mai cunoscut a fost programul „Socrates", cu o ramură a sa numită „Erasmus", care se referea la învățământul superior și finanța colaborările dintre universitățile europene, în special prin mobilități ale studenților și ale cadrelor didactice, în spiritul Procesului Bologna. Lansat în 1998, acest proces prevedea crearea unui mare spațiu universitar european, atât sub aspect financiar, cât și în procesul de evaluare și de restructurare a lor. Universitățile românești au beneficiat din plin de această asistență europeană.

În colaborare cu DIE, Ministerul Culturii și Ministerul Mediului au desfășurat acțiuni susținute în sensul absorbției acquis-ului comunitar și al accesării fondurilor europene. Astfel, au fost reabilitate unele monumente istorice și s-au luat măsuri în domeniul protecției mediului.

DIE a colaborat, de asemenea, cu Ministerul Transporturilor, care a fost un mare beneficiar al fondurilor europene. Modernizarea infrastructurii era considerată de către Bruxelles ca una din principalele priorități ale unei țări candidate la integrarea în UE.

Reorganizarea Departamentului pentru Integrare Europeană. În organizarea DIE s-a avut în vedere crearea unei instituții bazate pe tehnicieni, conform modelului administrațiilor europene, și deci străină de orice ingerință politică.

S-a dorit ca DIE să devină prima structură a administrației românești care să corespundă criteriului patru al aderării, cel privitor la administrația publică. Au existat colaboratori profesioniști, dar s-au recrutat și tineri de calitate. La desființarea sa, în decembrie 1999, DIE era format în proporție de peste 60% din personal recrutat în ultimii trei ani.

Institutul European și alte structuri implicate în integrarea europeană. DIE a fost implicat în înființarea mai multor instituții și structuri chemate să joace un rol important în procesul de integrare europeană. Unele au fost deja menționate: direcțiile de integrare europeană din diferite ministere, Agenția Națională de Dezvoltare Regională (ANDR), Oficiul de Plăți și Contractare PHARE (OPCP) și Fondul Național de Preaderare (FNP). Se mai adaugă instituțiile create pentru implementarea legislației europene, spre exemplu Oficiul Concurenței.

Instituția care a fost însă creată exclusiv de DIE a fost Institutul European. El era conceput ca un instrument independent de ameliorare a strategiei de integrare în UE. Lansat în aprilie 1998, Institutul European a devenit funcțional după un an. El trebuia să realizeze studii aprofundate de impact, finanțate de UE, privind îndeplinirea criterilor de aderare și să contribuie astfel la ameliorarea continuă a procesului de reformă și la absorbția acquis-ului comunitar.

Organizarea în perspectiva deschiderii negocierilor de aderare. În toamna anului 1999, România începea să beneficieze de o apreciere favorabilă din partea celor de care depindea deschiderea negocierilor de aderare. [...] În această perspectivă, s-a continuat reorganizarea DIE și s-a definit o serie de măsuri legislative și de altă natură. A fost desemnat Aurel Ciobanu Dordea, secretarul de stat din DIE, ca negociator-șef. A fost elaborat proiectul cadrului legislativ pentru organizarea și desfășurarea negocierilor. Au fost identificate domeniile în care puteau fi începute imediat negocierile și s-a făcut ierarhizarea lor, în funcție de dificultate. [...]

În decembrie 1999, când Consiliul European reunit la Helsinki a luat decizia de a începe negocierile cu toate statele candidate cu care nu se negocia încă, deci și cu România, DIE era totalmente pregătit, gata să se angajeze și să răspundă obligațiilor ce reveneau Guvernului în noua fază a procesului integrării.

Oferta de asistență pentru Republica Moldova. O acțiune în care s-a angajat DIE și care se raportează la România în granițele ei firești este cea privind vizita făcută în 1998 în Republica Moldova. Acolo am avut întâlniri la cel mai înalt nivel, începând cu președintele Republicii, Petru Lucinski. Am avut convorbiri îndelungate și interesante cu ministrul adjunct de externe, responsabil cu integrarea europeană, Iurie Leanca, și cu alți înalți funcționari. Le-am pus la dispoziție întreaga experiență acumulată de DIE în procesul de integrare europeană, asigurându-i de dorința României de a-i asista pentru ca Republica Moldova să devină cât mai repede posibil candidat la integrarea în UE. Am afirmat cu acest prilej că integrarea Republicii Moldova în UE este calea de reunificare a românilor și că o țară nu poate fi în același timp membru al Comunității Statelor Independente și membru al Uniunii Europene.

Dificultăți și neîmpliniri

Dacă Departamentul pentru Integrare Europeană (DIE) a avut rezultatele bune evocate anterior, el s-a aflat însă în imposibilitatea de a-și îndeplini întru totul rolul de adevărat animator și coordonator al reformelor pe care a încercat să le promoveze.

Cu toate eforturile depuse, DIE a rămas o structură cu un număr redus de angajați, total insuficient pentru îndeplinirea rolului complex pe care îl avea. Această situație a putut fi în parte corectată prin competență, seriozitate și implicare, ca singure criterii de promovare în cadrul DIE, unde s-a refuzat orice argument cu tentă de partid. Asistența externă acordată de UE și câteva state membre, precum și prezența consilierilor străini, au contribuit și ele la realizările DIE. [...]

Dificultățile întâmpinate au fost de natură și origini diverse: tensiunile din coaliție și obsesia menținerii ei, acțiunea fagocitară a Ministerului de Externe și relațiile privilegiate ale acestuia cu Cotrocenii, imaginea de executant tehnic și nu de actor politic pe care a avut-o DIE, sprijinul doar parțial al PNȚCD în anumite cazuri, atitudinea ostilă a prim-ministrului Radu Vasile și a ambasadorului la București al UE, Fokion Fotiadis. La acestea se adaugă, nu în ultimul rând, concepția Occidentului privind tranziția și prioritățile definite în acest proces.

Dificultățile DIE s-au accentuat odată cu ocuparea postului de prim-ministru de către Radu Vasile. El și aliații lui, în special cei din Partidul

Democrat, au continuat cu multă perseverență eforturile făcute pentru a reduce rolul DIE la problematica armonizării legislative, a absorbției acquis-ului comunitar. Aceste eforturi au reușit în special la nivelul percepției și imaginii pe care DIE a avut-o atât în mass-media, cât și la Cotroceni.

Partidul Democrat se împotrivea unei reformări reale, în sens european, a României, urmărind în primul rând satisfacerea unor interese înguste de clan. Obsesia PNȚCD de evitare a alegerilor anticipate au determinant acceptarea acestui comportament.

Ministerul de Externe, adevărată redută a cadrelor comuniste, a fost vârful de lance al acțiunilor de anihilare și de sufocare a DIE. Bastion al PD în tot timpul guvernării 1996-2000, el a fost condus la început de Adrian Severin, urmat de Andrei Pleșu și de Petre Roman.

Personaj controversat, prieten cu Fokion Fotiadis și docil față de acesta, Radu Vasile a fost un prim-ministru care a avut totuși și câteva acțiuni pozitive, ca de exemplu continuarea plății datoriilor externe ale României, fapt ce a influențat favorabil procesul de integrare europeană a țării. Ca prim-ministru a făcut însă tot ce a putut pentru a bloca activitatea DIE. [...]

Occidentul și tranziția. Din păcate, aceeași lipsă de înțelegere și viziune pe care a avut-o ambasadorul UE la București, Fokion Fotiadis, a caracterizat și o parte a membrilor Comisiei Europene și a Parlamentului European care se ocupau de România. Din fericire, au existat și unele excepții, precum Jean-Antoine Giansily, deputat european.

Cauzele care au determinat atitudinea oficialităților europene au fost desigur multiple, începând cu viziunea pe care o avea Occidentul referitor la desfășurarea perioadei de tranziție în țările din Europa de Est. În această viziune, strategia tranziției trebuia să abordeze pragmatic situația, plecând de la realitățile moștenite de la guvernările anterioare, fie ele chiar postcomuniste, dar care să nu producă dezechilibre, situații de instabilitate și de conflicte acute. [...]

Desființarea DIE și unele concluzii

În avionul care se întorcea de la Helsinki, președintele Emil Constantinescu m-a felicitat pentru contribuția avută la desemnarea României pentru începerea negocierilor de aderare și și-a exprimat dorința ca rolul meu în această nouă etapă în care a intrat România pe calea integrării în UE să crească. Domnia sa m-a informat, de asemenea, de hotărârea luată de a-l schimba pe prim-ministrul Radu Vasile și a-l numi în acest post pe Radu Sârbu, șeful Fondului Proprietății de Stat.

A doua zi după întoarcerea de la Helsinki, am fost înștiințat de la Bruxelles că Fokion Fotiadis, nemulțumit de demiterea prim-ministrului,

acționa astfel încât vizita președintelui Comisiei Europene, Romano Prodi, și a comisarului pentru lărgire, Günter Verheugen, prevăzută pentru începutul lunii ianuarie 2000, să fie anulată dacă nu se revenea asupra demiterii. Până la urmă, după mai multe episoade, înlocuirea prim-ministrului a reușit. Prețul, printre altele, a fost dispariția DIE și preluarea negocierilor de aderare de către Ministerul de Externe.

Noul prim-ministru, Mugur Isărescu - guvernatorul Băncii Naționale, era o personalitate cu reale competențe tehnice pentru funcția pe care o ocupa. El aparținea însă unei caste de privilegiați din perioada comunistă și era legat de cei care au preluat puterea imediat după decembrie 1989. Șeful Guvernului nu mai era un membru PNȚCD și partidul pierdea, în felul acesta, un post cheie. Această alegere a președintelui Emil Constantinescu a fost determinată, în mare măsură, de situația din PNȚCD care nu l-a acceptat ca prim-ministru pe Radu Sârbu.

Desființarea Departamentului pentru Integrare Europeană (DIE) în decembrie 1999, după summitul de la Helsinki, și transferul dosarului integrării europene Ministerului Afacerilor Externe (MAE), privându-l astfel de umbrela și autoritatea prim-ministrului, au fost acțiuni profund nocive. [...]

Petre Roman, noul ministru de Externe, a reușit și a integrat în MAE, în ianuarie 2000, personalul DIE, începând cu negociatorul-șef. Petre Roman beneficia astfel personal, în plan politic, de deschiderea negocierilor de aderare la UE.

Negocierile de aderare și Consiliul European de la Nisa. La sfârșitul guvernării 1996-2000, negocierile de aderare a României la UE, proces lansat în decembrie 1999 prin hotărârea Consiliului European de la Helsinki, erau de acum angajate. După lansarea oficială a acestora la Bruxelles, în martie 2000, echipa de negociatori condusă de negociatorul-șef Aurel Ciobanu Dordea își făcea datoria cu profesionalism. Se deschiseseră efectiv nouă din cele 31 de capitole de negocieri și se închiseseră provizoriu cinci dintre ele.

„Strategia Națională de Dezvoltare Economică a României pe Termen Mediu" fusese terminată în martie 2000 și se spera ca în curând, ținând cont și de faptul că economia românească intrase într-o fază de creștere, să se ajungă la nivelul cerut economiei unei țări membre UE.

La Consiliul European de la Nisa (decembrie 2000), s-a realizat acordul minimal privind reforma instituțiilor UE, pentru ca aceasta să poată funcționa având un număr de 27 de membri. S-a stabilit numărul de voturi atribuit fiecărei țări membre, deci și României, în Consiliul UE, numărul de locuri în diferitele instituții europene: Parlament, Curtea de Justiție, Curtea de Conturi etc. S-a agreat, de asemenea, un termen de șapte ani pentru integrarea României în UE.

Concluzii. În decembrie 1999, nivelul transpunerii în viață a reformelor, starea justiției și a administrației românești, precum și situația economiei țării erau departe de a satisface cerințele criteriilor de aderare la UE. Deschiderea negocierilor de aderare cu România a fost deci o decizie politică.

Aderarea la UE a devenit posibilă datorită credibilității de care s-a bucurat în Occident guvernarea 1996-2000. Faptul ca această guvernare a avut ca pilon central PNȚCD, partid creștin-democrat, purtător al valorilor de libertate, justiție și solidaritate, valori care s-au aflat și la baza construcției UE, a determinat nu numai credibilitatea acesteia, dar și-a pus amprenta pe actele și acțiunile ei.

Guvernarea 1996-200 a fost cea mai curajoasă de după decembrie 1989, în sensul asumării riscurilor sociale ale reformelor. În comparație cu toate celelalte guvernări, ea apare ca fiind de departe cea mai performantă, singura angajată cu adevărat în promovarea modelului european și a intereselor poporului român.

(Din expunerea lui Alexandru Herlea la Palatul Parlamentului, în noiembrie 2010, cu prilejul Simpozionului organizat pentru analiza guvernării 1996-2000)

11. ALTE PROBLEME CRITICE

Pe parcursul redactării acestui volum, autorii au remarcat evenimente, probleme politice și economice, alte situații, care, prin caracterul lor negativ, au marcat în mod nefavorabil perioada de guvernare a coaliției CDR-USD-UDMR.

Este vorba de ceea ce s-ar putea numi „găurile negre" ale acestei perioade prin faptul că acestea au produs un impact negativ asupra opiniei publice, care, în mod nemeritat, a aruncat întreaga responsabilitate asupra guvernării, dar în principal asupra PNȚCD.

Drept urmare, autorii au introdus un capitol referitor la câteva domenii importante în care, în perioada guvernării coaliției, dar și în continuare, au avut loc schimbări dramatice: mineritul, flota maritimă, sistemul bancar și fondurilor de „investiții" de tip Ponzi. Aceste patru domenii au contribuit major prin efectul lor negativ produs asupra populației și la catastrofa electorală pe care a suferit-o PNȚCD în alegerile din anul 2000.

Ținând cont de aceste considerente, deși PNȚCD a fost doar parțial implicat în aceste probleme, iar în unele chiar deloc, probleme care au influențat puternic publicul, creând o turburare importantă în rândul populației, autorii au decis să abordeze în prezentul volum introductiv și aceste subiecte în evoluția lor.

La sfârșitul acestui capitol, s-a introdus și o prezentare sintetică a evoluției TVA în România, în scopul de a puncta modul în care diferitele guvernări postdecembriste au înțeles să impoziteze indirect, mai drastic sau mai atenuat, consumatorul final al unui produs ori serviciu.

Evident că prin implicarea doar marginală a PNȚCD în aceste probleme, nu se mai poate vorbi de „o privire din interior" a evenimentelor și, de aceea, s-a apelat la informații, opinii, puncte de vedere și analize exclusiv din surse publice.

11.1. SOARTA MINERITULUI

La începutul anilor 1990, România avea 464 mine de cărbune și de alte minerale exploatabile, ale căror producție în perioada 1990-2005 este prezentată în tabelul 11.1.[138]

[138] Planul Strategic al Ministerului Economiei și Finanțelor, 2005, http://www.sgg.ro/docs/File/UPP/doc/Planuri_strategice/Ministerul_Economiei_si_Finantelor/Plan_strategic_MEF.pdf.

Tabelul 11.1

Evoluția producției miniere în perioda 1990-2005

Produsul	U.M.	1990	1996	1997	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Huila neta	mil. tone	3,9	5,3	4,3	3	3,5	3,7	3.0	3,1	2,7
Lignit	mil. tone	33,7	36,5	29,1	26	29,7	29,3	30,0	29,1	28,1
Cupru in concentrate	mii tone	32,0	24,5	23,6	16,1	19,1	21,7	18,7	16,5	13,7
Zinc in concentrate	mii tone	3,6	31,3	29,4	26,3	28,6	29,7	22,6	17,4	12,3
Plumb in concentrate	mii tone	25,1	18,8	17,1	16,2	17,1	18,5	15,4	13,0	10,3
Concentrate cuproase	mii tone	212,4	172,0	165,5	114,4	119,8	104,8	88,8	78,4	70,0
Concentrate zincoase	mii tone	41,5	30,5	32,9	45,9	49,3	44,1	40,3	33,0	27,2
Concentrate plumboase	mii tone	14,6	15,3	15,3	21,6	21,9	20,4	20,9	17,3	12,3
Minereu Fe - Mn	mii tone	795,8	465,8	367,7	198,6	237,5	249,8	216,6	199,4	147,4
Sare	mii tone	4,2	2,6	2,6	2,3	2,2	2,7	2,4	2,4	2,4
Ape minerale	mil . litri	200	358	404	857	898	950	1.008	994	943
Namoluri aurifere	mii tone	0,05	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	10,5	0,002	0,001
Concentrate aurifere	mii tone	78,3	139,7	120,9	80,3	77,7	75,6	62,9	42,9	41,4
Concentrat ortoxid U*	kg	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Pulbere dioxid U*	kg	*	*	*	*	*	*	*	*	*

* cantitatea produsului are regim special

În perioada 1990-2007, statul a făcut cheltuieli deosebite pentru susținerea sectorului minier, prin subvenții, transferuri și alocații de capital, ajungând la o valoare de peste 6.000 de milioane USD, conform tabelului 11.2.[139]

Tabelul 11.2

Cheltuieli ale Guvernul României în perioada 1990-2007 pentru susținerea sectorului minier

Specificație	Valoare (milioane dolari SUA)
Subvenții	4.125,2
Transferuri sociale	316,9
Alocații de capital	1.714,3
Total	**6.156,4**

Procesul de restructurare a mineritului a constat cu predilecție în închiderea activității de producție și disponibilizarea în masă a personalului, cu plăți compensatorii, dar, în general, fără asigurarea de alternative viabile în crearea de noi locuri de muncă pentru absorbția personalului disponibilizat.

Zonele miniere au fost și sunt zone monoindustriale, afectate de procesul de restructurare, zone care și-au diminuat sever potențialul economic și se confruntă, ca rezultat, cu numeroase procese de dezagregare socială.

(„Ce mine de cărbune mai funcționează în România?”,
Reporter Economic.ro, 13 martie 2017,
https://www.reportereconomic.ro/index.php/business-news/item/23-analiza-ce-mine-de-carbune-mai-functioneaza-in-romania)

[139] Ministerul Economiei, „Strategia Industriei Miniere pentru perioada 2008-2020”, http://www.csnmeridian.ro/files/docs/Strategia%20industriei%20miniere%202008%20-%202020.pdf.

Mineritul în Valea Jiului

Cărbunele, prin importanța și multitudinea utilizărilor sale, începând cu deceniul IV al secolului al XIX-lea, a transformat Valea Jiului în principala sursă furnizoare de materii prime necesare dezvoltării transporturilor feroviare și navale, a industriei energetice și siderurgice. [...]

- Trecând peste etapele istorice, se menționează faptul că în septembrie 1956 s-a înființat Combinatul Carbonifer Valea Jiului, care a funcționat sub această denumire până în aprilie 1969, când a căpătat denumirea de Centrala Cărbunelui Petroșani, iar din august 1977, s-a redenumit Combinatul Minier Valea Jiului.
- În 1989, în Valea Jiului, lucrau aproape 60.000 de angajați, care extrăgeau 11 milioane de tone de cărbune din 15 mine.
- În 1991, s-a desființat Combinatul Minier Valea Jiului și s-a constituit Regia Autonomă a Huilei din România; tot atunci a început și procesul de restructurare și reorganizare.
- În 1994 și-a încetat activitatea exploatarea minieră Lonea Pilier.
- În noiembrie 1998, Regia Autonomă a Huilei s-a transformat în Compania Națională a Huilei S.A. - Petroșani, ocazie cu care s-au desprins exploatările miniere din Banat și au fost transformate în societăți comerciale unele utilități.
- În 1999 și-au încetat activitatea exploatările miniere Câmpu lui Neag și Petrila Sud.
- În 2003, idem, exploatarea minieră Dâlja.
- În 2004, idem, exploatarea minieră Valea de Brazi.
- În 2006, idem, exploatarea minieră Aninoasa.
- În 2007, idem, exploatarea minieră Bărbăteni.
- În 2011 s-a înființat Complexul Energetic Hunedoara S.A. prin comasarea societăților Electrocentrale Deva S.A., Electrocentrale Paroșeni S.A. (centrale pe cărbune) și Compania Națională a Huilei S.A. (cu șapte mine - Lonea, Livezeni, Vulcan, Lupeni, Petrila, Paroșeni și Uricani).
- În noiembrie 2012, s-a înființat Societatea Națională de Închideri Mine Valea Jiului S.A., care a preluat trei mine pentru a le închide (Petrila, Paroșeni și Uricani).
- În 2015 s-a închis mina Petrila, cea mai veche din Valea Jiului.
- La finalul anului 2019, Complexul Energetic Hunedoara S.A. a intrat în insolvență, conform Sentinței civile nr. 601/F/14.11.2019, pronunțată în dosarul nr. 5075/97/2016, cu datorii de circa 1,4 miliarde de euro, dar mai funcționau încă patru mine ale sucursalei Compania

Națională a Huilei S.A. - Petroșani (Lonea, Livezeni, Vulcan, Lupeni), cu circa 3.000 de mineri, care urmează să se închidă și ele.

(„Mineritul în Valea Jiului", repere istorice, Societatea Națională de Închideri Mine Valea Jiului S.A, http://ww.w.snimvj.ro/istoric.aspx;

Bogdan Stanciu, „Valea Jiului. Două variante de viitor: În cel mai optimist scenariu, în Valea Jiului vor mai exista doar două mine. În cel mai pesimist, se închid toate până la finele lui 2018", *Sinteza - revistă de cultură și gândire strategică*, Cluj, 15 iunie 2016, https://www.revistasinteza.ro/valea-jiului-doua-variante-de-viitor;

Societatea Complexul Energetic Hunedoara S.A., http://www.cenhd.ro/)

Din 1996, odată cu instalarea Guvernului Ciorbea, restructurarea Văii Jiului a intrat în linie dreaptă. România trebuia să elimine pierderile din industrie. Principalele motive de închidere a minelor au fost valoarea de piață a cărbunelui produs, costurile ridicate de producție din cauza tehnologiei învechite de extracție, lipsa investițiilor, precum și costurile tot mai ridicate pentru conformarea cu standardele de mediu. De asemenea, scădea cererea internă de cărbune cocsificabil.

Prima măsură: disponibilizarea minerilor. În 1997, sindicatele au acceptat concedierea a circa 20.000 de oameni. Fiecare miner care renunța de bunăvoie la locul de muncă primea între 12 și 20 de salarii compensatorii. Pentru închiderea unor exploatări miniere au fost prevăzute în buget aproape 150 de milioane USD, prin programe naționale aprobate de Guvernul Ciorbea în 1998.

La începutul lui 1999, Guvernul Radu Vasile s-a confruntat cu o criză socială de proporții. Peste 15.000 de mineri ai Companiei Naționale a Huilei au participat la un protest, în timp ce 2.000 dintre ei au pornit spre București, declanșând o nouă „mineriadă", ca răspuns la restructurarea Văii Jiului (n.n. v. cap. 8). Printre revendicări se numără pensia pe viață pentru disponibilizați și creșteri salariale de până la 35% pentru cei care rămân în sistem.

Evenimentele din 1999 nu au rămas fără ecou. Guvernul Radu Vasile a început să lucreze la un nou plan prin care Valea Jiului să fie declarată zonă specială: „Strategia de dezvoltare socio-economică a Văii Jiului", finalizat trei ani mai târziu.

Compania Națională a Huilei a rămas, și în perioada guvernării Adrian Năstase, cel mai mare angajator din Valea Jiului, dar și cel mai mare datornic la bugetul de stat. În primii trei ani, a înregistrat pierderi de 350 de milioane USD. În paralel, subvențiile de la stat au crescut. În acea perioadă, potrivit unui raport al Curții de Conturi publicat în 2003, minerii beneficiau de prime de vacanță, prime de sărbători, decontul transportului până la locul de muncă și cărbune gratuit pe timpul iernii. Toți banii veneau din subvenții. Șefii din CNH primeau sporuri și indemnizații chiar și de cinci ori mai mari decât salariul de bază.

Ca să reducă din datorii, Guvernul Adrian Năstase a scos la vânzare o parte din bunurile Companiei Naționale a Huilei.

(„Romania furată. Jaf de miliarde în Valea Jiului", *Digi24-HD*, 7 iulie 2015, https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/romania-furata/romania-furata-jaf-de-miliarde-in-valea-jiului-413159)

De fiecare dată când au venit minerii la București, ei au răspuns unor ordine politice: au acceptat să devină armată de manevră. Au încuviințat să joace într-o piesă care le-a compromis trecutul eroic.

În prezent, România nu prea mai are nevoie de cărbunii și de minerii din Valea Jiului (n.n. oare de ce Germania și-a redeschis recent unele mine, ba chiar este pe cale de a realiza unele noi?), dar Guvernul nu știe cum să joace această carte, cu toate că în documente apare clar termenul de 2030, când se vor închide toate minele de acolo. [...]

Există strategia gândită de PriceWaterhouseCoopers și finanțată de Comisia Europeană pe care Guvernul o ține deocamdată la naftalină. Documentul propune soluții alternative, mai ales turismul montan și rural, plus exploatarea resurselor de cuarț de lângă Uricani, unde se află cel mai mare depozit din Europa și cel de-al treilea ca mărime din lume.

Totul e însă foarte complicat în acest peisaj monoindustrial, în care deși impozitele locale sunt mici, investitorii nu se grăbesc să vină, fiindcă există puțini oameni calificați, fiindcă drumurile n-au mai fost reparate demult, iar calea ferată, deși e bine dezvoltată și leagă întreaga regiune, a fost lăsată să se degradeze în ultimii 30 de ani.

Valea Jiului are, deci, nevoie de o nouă direcție, iar minerii de o altă perspectivă.

(Sabina Fati, „De ce e ultima dată când minerii pot amenința că vin la București", *DW Focus Romania*, https://www.dw.com/ro/de-ce-e-ultima-dat%C4%83-c%C3%A2nd-minerii-pot-amenin%C8%9Ba-c%C4%83-vin-la-bucure%C8%99ti/a-56658481)

După 25 de ani de la cea mai criticată mineriadă, cea din 14-15 iunie 1990, și aproape 20 de ani de implementare continuă de măsuri de restructurare a mineritului, s-ar putea oare spune că Valea Jiului este un exemplu de succes pentru tranziția postcomunistă din România? [...]

În Valea Jiului au rămas, la sfârșitul anului 2015, mai puțin de 8.000 de angajați în sectorul minier. În 1990 erau 54.000, iar în 1997, la momentul începerii disponibilizărilor erau 45.000, dintre care 20.000 au fost disponibilizați în același an. Era un succes evident, obținut în ciuda unui start ratat în 1990.

Imediat după căderea comunismului, sindicatele miniere din Valea Jiului au devenit cei mai importanți parteneri ai forțelor politice ce susțineau reformarea lentă a economiei socialiste. Și, ca recunoaștere a aces-

tui sprijin, începutul reformei s-a făcut prin creșterea salariilor, reducerea săptămânii de lucru la cinci zile, cu șase ore pe zi și o cădere a producției de cărbune cu aproape 50% în 1990. Această decizie politică nu doar că a întârziat restructurarea sectorului minier, dar a mărit costurile economice și sociale ale procesului declanșat în mod real odată cu valul de disponibilizări din 1997.

Dar închiderea minelor nu a fost un obiectiv în sine, ci parte componentă a unui „demers de restructurare a economiei Văii Jiului prin înlocuirea dependenței acesteia de industria minieră cu o gamă diversificată de sectoare de activitate, afaceri și calificări" (H.G. nr. 646/2002). [...]

Datele demonstrează, dacă nu un eșec al restructurării, cel puțin incapacitatea identificării și promovării unor alternative de dezvoltare economică care să înlocuiască mineritul. [...]

Pentru a înțelege corect situația actuală a Văii Jiului, este important să ne amintim modul în care a fost implementată în zonă, în anii '70, politica statului comunist de asigurare a autonomiei energetice a țării: nu prin investiții și modernizări tehnologice, ci prin aducerea unui mare număr de angajați, deveniți mineri, din alte regiuni ale țării. Între 1966 și 1992, populația stabilă a Văii Jiului a crescut de la 117.495 de persoane la 167.456 (+43%).

După primul val de restructurare și disponibilizări masive din 1997, la începutul anilor 2000, aproximativ 40% din populația Văii Jiului era încă formată din cei care au venit în Vale ca urmare a migrației interregionale a forței de muncă. [...]

În ultimii 20 de ani, unul dintre cele mai importante eșecuri ale tuturor celor interesați de bunăstarea zonei, cu efecte negative multiplicatoare, a fost lipsa totală de interes în a (re)defini Valea Jiului ca o zonă atractivă, nu doar pentru investiții, ci pentru traiul cotidian. [...] Contrar convingerii comune, principalul capital al zonei nu este potențialul turistic, ci faptul că este un loc care, în termeni de infrastructură și resurse, are foarte multe din atributele unui spațiu în care îți dorești să trăiești.

(„Despre minerit, Valea Jiului și eșecul anunțat al unei restructurări amânate", *Sinteza – revistă de cultură și gândire strategică*, Cluj, 13 iunie 2016, https://www.revistasinteza.ro/despre-minerit-valea-jiului-si-esecul-anuntat-al-unei-restructurari-amanate)

Mineritul din Oltenia

Nici pe segmentul lignitului situația nu este prea optimistă, deoarece și în Bazinul Rovinari urmează să fie închise o serie de mine. Reducerea activității din minerit se va face prin închiderea unor perimetre aflate la ora

actuală în conservare: Peșteana Sud, Seciuri și Chișcani. [...] De asemenea, se va trece în conservare Cariera Husnicioara, apoi și Cariera Rovinari.

(„Ce mine de cărbune mai funcționează în România?”,
Reporter Economic.ro, 13 martie 2017,
https://www.reportereconomic.ro/index.php/business-news/item/23-analiza-ce-mine-de-carbune-mai-functioneaza-in-romania

Societatea Complexul Energetic Oltenia S.A. are ca obiect de activitate producerea energiei electrice și termice pe baza de lignit, precum și extracția și prepararea lignitului. Societatea a fost înființată în 2011 prin fuziunea prin contopire a Societății Comerciale Complexul Energetic Craiova S.A., Societății Comerciale Complexul Energetic Rovinari S.A., Societății Comerciale Complexul Energetic Turceni S.A. și Societății Naționale a Lignitului Oltenia S.A.

Deși cota de piață a Complexului Energetic Oltenia S.A. a fost în 2018 de 22,8%, societatea a raportat un rezultat brut negativ de peste 250 de milioane de euro. Astfel, din cauza pierderilor acumulate din anii precedenți, C.E. Oltenia are statutul de întreprindere aflată în dificultate, având la dispoziție mai multe scenarii: lichidare; restructurare fără un plan de investiții și închidere în anul 2025; restructurare cu implementarea unui plan de investiții, cu asigurarea viabilității începând din 2026. Ultima opțiune este singura în conformitate cu legislația europeană privind ajutoarele de stat care asigură viabilitatea pe termen lung a C.E. Oltenia. Din cele nouă cariere de lignit, ar rămâne funcționale doar trei - Rovinari, Jilț și Motru, celelalte cariere vor intra în conservare sau vor fi închise.

(Planul de restructurare al Complexului Energetic Oltenia 2021-2025,
cu perspectiva 2030
https://www.ceoltenia.ro/documente/Transparenta/Plan%20restructurare%20CEO.pdf)

Mineritul are sau nu are viitor?

Comisia Europeană, prin aprobarea planului *Green Deal*, a dispus înlocuirea cărbunelui cu surse regenerabile de energie, până în 2050. Acest lucru înseamnă renunțarea la sistemele energetice pe bază de cărbune și înlocuirea lor cu energii regenerabile, verzi, fapt care, pe plan național, se traduce prin închiderea totală a exploatărilor de cărbune din Valea Jiului și de lignit din bazinul Olteniei. Astfel, mineritul cărbunelui din România se îndreaptă către ultimul drum. [...]

Prin Mecanismul de Tranziție Justă (*Just Transition Fund*), România beneficiază de 1,94 miliarde euro (11% din acest fond, a patra cea mai mare alocare, după Germania, Polonia și Cehia) pentru a rezolva situația din zonele în care se vor închide minele de cărbune. Dar pentru a primi sumele alocate, proiectele trebuie întocmite și depuse rapid, altfel România riscă să piardă o parte din banii respectivi.

Comisarul european pentru Energie, Kadri Simson (Estonia), a spus că țara noastră ar putea primi până la 4,4 miliarde de euro prin Fondul de Tranziție Justă.

O dată care se vehiculează în legătură cu închiderea completă a exploatărilor de cărbune este anul 2030, dar poate fi și mai apropiată de zilele noastre.

Dacă la Complexul Energetic Hunedoara, aflat în insolvență, lucrează la sucursala Compania Națională a Huilei S.A. - Petroșani aproximativ 4.000 de persoane, din care 3.000 în minerit, la Complexul Energetic Oltenia, cu planul de restructurare încă neaprobat de Comisia Europeană (n.n. este vorba de anul 2020), situația este și mai gravă. De acest complex depind 36.000 de persoane, iar C.E. Oltenia reprezintă circa 20% din sistemul energetic național (capacitatea totală de producție energie electrică instalată la C.E. Oltenia este de 3.570 MW).

Reprezentanții minerilor susțin că aceștia nu se opun deciziilor luate la Bruxelles, dar sunt nemulțumiți că nicio autoritate națională nu ține cont de propunerile lor cu privire la situația angajaților care vor fi disponibilizați după închiderea minelor.

Dumitru Fornea, secretarul general al Confederației Sindicale Naționale Meridian, susține că minerii văd implementarea programului de tranziție energetică diferit față de organizațiile pentru protecția mediului: „Mineritul nu se poate închide în următorii câțiva ani - așa cum se aude că ar dori unii oficiali de la Bruxelles -, deoarece nu avem alternative pentru forța de muncă din zonă. [...] Ca să facem o tranziția justă, trebuie să începem investițiile în zonă. [...] Se poate crea o companie de tuneluri naționale, minerii ar putea lucra la autostrăzi, la realizarea unor viaducte, tuneluri, atât în domeniul rutier, cât și în cel feroviar, dar trebuie să joace și statul un rol în acest sens și să mobilizeze companiile private care să absoarbă toată această forță de muncă ce va fi disponibilizată din sectorul minier".

„Toată lumea vorbește frumos despre banii din Fondul pentru Tranziție Justă, dar e nevoie de proiecte implementate. Companiile din Valea Jiului și din Oltenia au datorii și nici nu pot accesa, și nici implementa astfel de proiecte. Este nevoie de implicarea statului sau a mediului privat de afaceri sprijinit în acest sens de autoritățile centrale", a concluzionat Dumitru Fornea.

(Emilia Olescu, George Marinescu,
„Mineritul din România își ascultă prohodul european", *Bursa*, 8 martie 2021,
https://www.bursa.ro/mineritul-din-romania-isi-asculta-prohodul-european-21973246)

11.2. SITUAȚIA FLOTEI ROMÂNIEI

Dispariția flotei de pescuit oceanic

Înainte de 1989, România deținea, prin Întreprinderea de Pescuit Oceanic (IPO) – Tulcea[140], înființată în 1964, o puternică flotă de pescuit oceanic, deservită de peste 5.000 de angajați (personal navigant și de deservire), socotită a cincea flotă din lume. Navele, comandate de statul român, au fost construite în Japonia, Germania, Polonia, Rusia, dar și în România, la șantierele navale de la Constanța, Tulcea și Mangalia.

Interesant că există informații diferite cu privire la imensul patrimoniu al IPO-Tulcea. După unele informații, înainte de 1989, flota de pescuit oceanic cuprindea 83 de nave, din care 57 de pescadoare[141], 12 nave „Polar"[142], restul - nave auxiliare. O altă informație[143] susține că erau 50 de pescadoare, 12 nave frigorifice de transport „Polar", două tancuri petroliere, dar mai inserează un aspect aproape necunoscut opiniei publice: statul român folosea flota de pescuit ca paravan pentru operațiuni de trafic cu armament destinat statelor africane (armament ușor, lansatoare de grenade, automate, mitraliere, cartușe etc.).

După o perioadă de intens pescuit oceanic pe toate mările lumii, dar în special în zona Namibiei (în sud-estul Africii) și a Mauritaniei (în nord-estul Africii), resursele halieutice (de pescuit) s-au redus din cauza supraexploatării, astfel că productivitatea anuală a descrescut, navele românești devenind din ce în ce mai puțin rentabile, apoi chiar păguboase, mai ales că învechindu-se, rata de defectări creștea, iar modernizările erau tot mai rare.

După 1990, când IPO-Tulcea a devenit Compania Română de Pescuit Oceanic (CRPO) - Tulcea, care deținea și o bază navală în construcție la Midia, nu mai era posibil de a menține o flotă de pescuit nerentabilă, ajungându-se în 1997 la numai 16 nave. Echipele manageriale ale firmei au contractat în mod ilegal împrumuturi externe, n-au putut plăti creditele și le-au

---

[140] Întreprinderea de Pescuit Oceanic - unicat al industriei alimentare din economia socialistă, *Linia întâi*, 23 octombrie 2013, https://linia1.ro/intreprinderea-de-pescuit-oceanic-unicat-al-industriei-alimentare-din-economia-socialista/.

[141] Pescador - navă de pescuit oceanic, de circa 2.100 tdw, deservită de 90-100 de marinari, care dispunea de instrumente de pescuit, depozite frigorifice, instalații de brichetat, de producere a uleiului și a făinii de pește.

[142] Polar - navă frigorifică de 9.200 tdw, folosită pentru transportul peștelui brichetat, a uleiului și făinii de pește, produse colectate de la pescadoarele românești; de asemenea, realiza alimentarea pescadoarelor și făcea schimbul de echipaje.

[143] „România furată: Unde a dispărut flota de pescuit oceanic a României?", *Cer și pământ românesc*, 9 iulie 2018, https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2018/07/09/cum-a-disparut-flota-de-pescuit-oceanic-a-romaniei-video/.

fost confiscate navele, sau le-au scos la licitație cu adjudecare în favoarea unor cumpărători dinainte stabiliți, ceea ce a dus la decăderea economică a CRPO-Tulcea și falimentarea ei.

În 1997, IPO-Tulcea a trecut printr-o fază de reorganizare cu obiectivul de a salva activitatea de pescuit oceanic prin reactivarea unor nave, reobținerea dreptului de pescuit în zona Africii de Nord-Vest și Sud-Vest, obținerea licenței de pescuit și a cheltuielilor pentru efectuarea primului ciclu de producție, clarificarea situației unor nave închiriate, plata salariilor personalului etc.

Din păcate, era mult prea târziu, iar finanțarea restructurării lipsea, astfel încât falimentarea s-a dovedit definitivă, iar peștele oceanic este de atunci încoace importat. Din flota românească de pescuit oceanic nu a mai rămas nimic.

Totuși, chiar și după vânzarea navelor încă rămase în patrimoniu ca fier vechi și achitarea tuturor datoriilor, în conturile CRPO-Tulcea au mai rămas ceva bani. Este vorba despre aproximativ 200.000 de USD, pe care îi revendică acum câteva zeci de foști angajați. Ei au formulat mai multe plângeri la DNA și spun că se vor adresa Curții Europene a Drepturilor Omului.

(„România furată: Flota de pescuit oceanic a ajuns fier vechi", *Digi24*, 14 iunie 2016, https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/romania-furata/romania-furata-flota-de-pescuit-oceanic-a-ajuns-fier-vechi-528831;
Flota de pescuit a României, https://ro.wikipedia.org/wiki/Flota_%C8%99tiin%C8%9Bific%C4%83_%C8%99i_de_pescuit_a_Rom%C3%A2niei;
Flota științifică și de pescuit a României, https://ro.wikipedia.org/wiki/Flota_%C8%99tiin%C8%9Bific%C4%83_%C8%99i_de_pescuit_a_Rom%C3%A2niei)

Epopeea flotei comerciale românești

Până în 1990, flota comercială maritimă a României avea circa 300 de nave și se afla pe locul 9 în topul mondial, iar în perioada 1991-1999, n-a dispărut ca prin minune, ci jefuită. Navele au fost vândute la bucată sau în grup, second-hand sau ca fier vechi, ipotecate la bănci, pentru a credita diverse afaceri, distruse din punct de vedere tehnic sau abandonate prin diferite porturi din cauza datoriilor. De asemenea, prin asocierea cu firme străine, închiriindu-le navele spre exploatare, flota românească în loc să facă profit s-a ales și fără nave, și cu datorii imense.

După 1989, cele mai multe nave românești au fost vândute sau privatizate. Astfel, în timp, s-au înființat peste 50 de societăți private.

Conducerea statului s-a sesizat și a încercat în două rânduri să clarifice situația companiilor de navigație. Guvernul României a format prima dată o comisie parlamentară de anchetă în anul 1993, cu misiunea de a identifica situația reală a flotei. Investigația s-a finalizat printr-un raport depus la Guvern în mai 1994.

Nici serviciile de informații n-au asistat chiar nepăsătoare și au trimis periodic note către șeful Guvernului de atunci cu privire la situația flotei.

După încă patru ani, în martie 1998, președintele Emil Constantinescu a solicitat sprijinul unui consorțiu străin pentru lămurirea situației din fosta flotă. Și astfel, la finalul lui 1998, acest grup de specialiști reuniți sub coordonarea băncii olandeze ABN AMRO Bank NV, a depus concluziile necesare confirmând situația dezastruoasă.

Navrom s-a divizat în anul 1990. Specialiștii din Ministerul Transporturilor considerau în 1990 că pentru rentabilizarea flotei se impunea reorganizarea ei prin divizarea în unități mai mici, mai dinamice și mai eficiente din punct de vedere economic.

Când se contabilizează jaful demarat în 1990, trebuie să se aibă în vedere existența unui parc de 321 nave aflat în subordinea Întreprinderii de Exploatare a Flotei Maritime (IEFM) Navrom-Constanța, dar și navele din exploatarea Întreprinderii de Pescuit Oceanic, IPO-Tulcea, redenumită CRPO-Tulcea.

În primele cinci luni din 1990, la Ministerul Transporturilor s-au întocmit rapoarte din care rezulta că aproape 50% din parcul de nave al Navrom avea o uzură avansată, fiind necesare investiții urgente pentru reparații. Drept urmare, s-a decis sistarea construcțiilor de noi nave și reorientarea șantierelor noastre spre reparații, precum și liberalizarea transportului maritim prin înființarea unor societăți de „unică navă", totul cu finanțare de Banca Română de Comerț Exterior (viitoarea Bancorex).

Nu în ultimul rând, s-a decis vânzarea a 24 de nave, ca *scrap* (fier vechi) sau în regim second-hand. La licitația pentru primele 13 nave, s-a obținut o sumă de 6,79 milioane USD, față de valoarea lor de inventar de 21,3 milioane USD. La licitația pentru celelalte 11 nave, la o valoare de inventar de aproximativ 32,2 milioane USD, s-a obținut suma de 10,4 milioane USD. De remarcat faptul că unele nave vândute ca fier vechi erau încă apte de exploatare, unele fiind chiar în voiaj de transport! Mai interesant este faptul că șapte dintre aceste nave fuseseră reparate pe banii statului, cu aproximativ 1,4 milioane USD. Peste orice imaginație, la ambele licitații navele s-au vândut la un tonaj mai mic cu 5.656 tone decât cel real, ba chiar și cu combustibil la bord!

Pe de altă parte, vânzarea în condiții de *scrap* impunea demontarea și recuperarea mijloacelor de propulsie, a motoarelor auxiliare, a aparaturii de navigație, precum și a componentelor scumpe care puteau fi valorificate separat. Evident că așa ceva nu s-a petrecut, având în vedere că cele mai multe nave vândute la fier vechi în etapa amintită au plecat de la Constanța în stare de funcționare. [...]

(Dragoș Ionescu, „Adevăratul dosar FLOTA. Cum s-au vândut primele 25 de nave", *Constanta.ro*, 16 februarie 2018, https://constanta.ro/2018/02/16/dosar-flota-3/)

După vânzarea navelor, Guvernul Petre Roman a emis H.G. nr. 494/09.05.1990, pe baza căruia IEFM Navrom-Constanța a fost divizată în trei companii de navigație maritimă mai mici, specializate: CNM Navrom S.A. (91 de nave de tip cargo, care totalizau 730.000 tdw), CNM Romline S.A. (81 de nave, preponderent vrachiere, dar și nave de alte tipuri, cu un total de 656.650 tdw) și CNM Petromin S.A., societatea cea mai mare (89 de petroliere și mineraliere, cu un total de 4.620.000 twd). Pe lângă aceste 261 de nave repartizate celor trei noi companii, România mai dispunea de patru nave aparținând societății maritime mixte româno-libiene Roliship.

Dacă la Navrom și Romline managementul s-a orientat spre închirieri și asocieri cu agenți economici privați, români și străini, la Petromin, firmă condusă de Călin Dragomir Marinescu, zis „Shogunul", cel care deținuse și funcția de secretar de stat la Ministerul Transporturilor, s-a mers pe înființarea de societăți mixte cu parteneri străini și finanțare externă prin împrumuturi de aproape 300 de milioane USD. Aceste societăți mixte s-au dovedit, fără excepție, păguboase pentru statul român.

(Dragoș Ionescu, „Cum au apărut primele firme de shipping din Constanța. Reorganizarea flotei, F IV", *Constanta*.ro, 21 februarie 2018, https://constanta.ro/2018/02/21/dosar-flota-4/)

Dosarul „Flota". Acest dosar penal a fost un mare scandal de corupție din România. El se referea la înstrăinarea a 16 nave ale CNM Petromin S.A. la prețul de un dolar/vapor cu prilejul înființării în 1991 a firmei mixte Petroklav Inc. Bahamas, prin asocierea Petromin cu Klaveness Chartering din Norvegia.

Prima expertiză în dosarul „Flota", finalizată în cursul anului 2004, a stabilit că statul român a fost păgubit cu echivalentul a 275 de milioane de euro. Pe baza acestor rezultate, procurorii de la Parchetul Național Anticorupție (PNA) au trimis în judecată 80 de persoane din cele 136 cercetate.

Faptele reținute împotriva acuzaților erau: abuz în serviciu, fals, uz de fals și delapidare. Printre inculpați era și proaspăt alesul președinte al țării, Traian Băsescu, pe vremea faptelor, în 1991-1992, ministru al Transporturilor și președinte al Consiliului de Administrație al noii firme mixte.

La procesul deschis în 2004, instanța supremă a retrimis dosarul la PNA pentru o simplă îndreptare a unei erori formale, dar, interesant fapt, PNA a redeschis dosarul pentru noi cercetări.

La această a doua expertiză, cei 80 de inculpați, inclusiv Traian Băsescu, nu doar că au fost „albiți" de experții plătiți cu peste 43.000 de euro de Direcția Națională Anticorupție (DNA, noua denumire a PNA), dar au fost și felicitați pentru încheierea unei afaceri de succes, care a inclus și măsuri de protecție socială!

Potrivit acestei noi expertize, finalizate în luna septembrie 2007, prejudiciul a fost redus la zero. Practic, infracțiunile pentru care au fost defe-

riți justiției șeful statului, Traian Băsescu, în calitate de fost ministru al Transporturilor, și alți doi foști șefi ai acestui minister, Aurel Novac și Paul Teodoru, au devenit lipsite de conținut juridic dacă nu s-a reținut niciun prejudiciu. Raportul de expertiză a plecat de la premisa că situația financiară a CNM Petromin era dezastruoasă, cu datorii de 14,7 milioane USD față de creditorii externi și 2,815 miliarde de lei față de cei interni, că societatea se confrunta cu o lipsă acută de fonduri, că avea un parc de nave într-o stare tehnică precară, cu nave vechi de 10-25 ani, iar lucrările de modernizare nu se făcuseră conform convențiilor internaționale. În opinia experților, toate aceste elemente au constituit motive întemeiate pentru adoptarea de către inculpați a deciziei de înființare a societății mixte Petroklav Inc. Bahamas, între Petromin și Klaveness Chartering din Norvegia. […]

Apoteoza expertizei a fost atinsă dintr-un calcul conform căruia statul, prin CNM Petromin S.A., nu doar că nu a ieșit în pierdere, ba a și obținut un venit net de 17,323 milioane USD și a plătit salarii de 38 de milioane USD, adică s-a făcut și protecție socială pentru angajați!

(Dosarul Flota, https://ro.wikipedia.org/wiki/Dosarul_Flota; Miruna Pasa Petru, Victor Ciutacu, „Cum s-a albit dosarul Flota", *Jurnalul.ro*, 17 octombrie 2007, https://jurnalul.ro/special-jurnalul/cum-s-a-albit-dosarul-flota)

Soarta CNM Petromin S.A. Petromin nu a încheiat doar asocierea cu Klaveness Chartering din Norvegia, ci și cu Ermis Maritime Corporation din Grecia, înființând compania mixtă Minerva Shipping Ltd, la care partea română a contribuit cu șapte nave.

Această a doua asociere a dus în 1995 la arestarea „Șogunului" Călin Dragomir Marinescu, fiind acuzat de delapidare și înstrăinarea abuzivă a navelor. Prejudiciul a fost estimat de procurori la 105 milioane USD. Călin Dragomir Marinescu a fost condamnat definitiv, în iunie 1998, la 12 ani de închisoare, unde a stat, în total, în perioade succesive, trei ani.

Cu vânzări de nave, cu închirieri și asocieri păguboase cu firme străine, CNP Petromin S.A. a intrat în 2011 în insolvență. Tot atunci a fost și delistată de la Bursa de Valori București. Reorganizarea judiciară a eșuat.

În 2013, Tribunalul București a dispus intrarea Petromin în faliment. Nu mai avea nicio navă în proprietate.

România nu mai are nicio navă comercială. Într-un sfert de veac trecut de la Revoluție, companiile Petromin, Navrom și Romline au pierdut toate navele românești construite la Constanța, Galați, Mangalia, Tulcea sau în afara țării în 40 de ani.

(*Digi24.HD*, 19 iulie 2016, https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/romania-furata/romania-furata-petromin-faliment-previzibil-540196)

În 2014, pavilionul românesc mai este arborat doar pe șase nave: petrolierul „Histria Topaz" (39.184 tdw, construit în 1987), cargoul „Albatros" (8.750 tdw, din 1977), navele tip ferry-boat „Eforie" (12.000 tdw, din 1991) și

„Mangalia” (12.000 tdw, din 1988), precum și navele tip ro-ro[144] „Sammarina A” (3.974 tdw, din 1984) și „Sammarina M” (4.100 tdw, construită în 1982).

Oficial, singurii armatori ai României sunt OMV Petrom S.A., cu nava „Histria Topaz” și CFR Marfă S.A., care deține navele ferry-boat „Eforie” și „Mangalia”. Navele „Sammarina M” și „Sammarina A” au fost deținute de omul de afaceri Stere Samara, dar acesta le-a vândut unor firme de investiții financiare din Panama, care nu au solicitat radierea de sub pavilion românesc.

Așadar, din întregul parc de nave ale flotei maritime comerciale, doar șase nave mai arborau drapelul tricolor în 2010, ceea ce, practic, nu mai reprezintă o flotă. Cu umor negru, marinarii au denumit flota României „Bermude”, deoarece a dispărut „misterios” într-o zonă localizată într-un triunghi ale cărui vârfuri pot fi numite Tranziție - Corupție - Incompetență.

(Albu Dănuț, „Amintiri despre o flotă pierdută”, *Liga militarilor profesioniști,* 5 august 2014, http://www.ligamilitarilor.ro/arc-peste-timp/amintiri-despre-o-flota-pierduta/)

11.3. DEVALIZAREA BĂNCILOR

Perioada 1992-1998 a fost prima etapă de devalizare a băncilor. Și cum cea mai mare parte a sistemului bancar se afla atunci în proprietate de stat, înțelegerile între politicieni, conducătorii de bănci, șefii companiilor de stat și noua clasă de capitaliști au dus la cel mai important faliment bancar: Bancorex[145] și Bănca Agricolă[146].

---

144 Navă ro-ro (*roll on/roll of*) - tip de navă maritimă specializată pentru transportul vehiculelor rutiere, trailerelor cu containere, vehicule pe șenile, autobuze etc.; accesul în navă se face pe rampe speciale situate la prova, pupa sau lateral prin deschideri mari în corpul navei și prevăzute cu porți.

145 Bancorex SA - bancă înființată prin H.G. nr. 1356/1990 sub numele de Banca Română de Comerț Exterior S.A., prin preluarea activului și pasivului Băncii Române de Comerț Exterior (BRCE), cu excepția operațiunilor care nu erau specifice unei bănci comerciale; vechea bancă fusese înființată prin Legea nr. 16/1968 „prin reorganizarea ca bancă specializată a Departamentului operațiilor externe (plăți, creditări, control valutar privind operațiile cu străinătatea); în 1995, banca și-a schimbat numele în Bancorex din rațiuni de marketing; în 1996 deținea circa 60% din operațiunile de comerț exterior ale României și era foarte activă în domeniul importurilor de energie; capitalul social se ridica la 93,17 miliarde de lei, iar acționarii săi erau: FPS 62,266%, SIF 27,61%, societăți comerciale 8,915%, persoane fizice 1,202%; în anul 1999, Agenția de Valorificare a Activelor Bancare (AVAB) a preluat dosarele cu credite neperformante de la Bancorex, iar partea „bună” a băncii (20%) a fost preluată de Banca Comercială Română (BCR); devalizarea Bancorex a produs statului român o pagubă de 2,4 miliarde USD.

146 Banca Agricolă S.A. - bancă înființată în baza Legii nr. 15/1990 și a H.G. nr. 1196/1990; precursorii ei au fost Creditul Funciar Rural (1872), Creditul Național Agricol (1937), Banca Agricolă (1954) și Banca pentru Agricultură și Industria Alimentară (1968); în 2001, Banca Agricolă, ajunsă în stare de faliment, cu un prejudiciu total de 800 de milioane USD, a fost preluată de Raiffeisen Bank, care a plătit statului român 15 milioane de euro cash și a făcut o majorare de capital de 37 de milioane USD.

Pierderea acoperită de stat din cauza devalizării acestor două bănci a ajuns la 3,2 miliarde USD, adică aproape 10% din PIB-ul din 1999. Nimeni nu știe exact cât s-a mai recuperat din creditele neperformante date de Bancorex sau de Banca Agricolă.

După 1990, Bancorex și-a păstrat statutul de bancă specializată în tranzacții financiare externe. Sloganul ei publicitar era „O bancă pentru mileniul trei", iar, la un moment dat, toate marile afaceri din România postdecembristă s-au derulat prin conturile Bancorex.

Mulți dintre patronii firmelor care au luat credite preferențiale de la Bancorex, fără să mai returneze milioanele de dolari, sunt legați de serviciile de informații. De exemplu, se poate aminti afacerea „Jimbolia", prin care s-a încălcat embargoul impus de ONU asupra Iugoslaviei în anii '90, contrabanda cu carburanți fiind derulată sub protecția SRI. Patru dintre firmele implicate în trafic au primit importante credite de la Bancorex pentru a cumpăra combustibil de la rafinăriile ploieștene și a-l trece peste Dunăre.

Acordarea de credite „neperformante" și „preferențiale", în majoritatea covârșitoare a cazurilor prin încălcarea flagrantă a legii și în scop clientelar, constituie o altă cauză a falimentului Bancorex. De ele au beneficiat atât societăți comerciale, cât și persoane fizice, de cele mai multe ori oameni politici, demnitari și funcționari publici, membri ai familiilor acestora, rude și prieteni.

Lista societăților cu datorii, adică a debitorilor preluați de AVAS de la Bancorex, a fost făcută publică în octombrie 2006. Lista cuprinde un număr de 690 de societăți comerciale, care cumulează datorii restante de 1,1 miliarde USD. Dintre ele, 25 aveau datorii restante între 10 și 56 de milioane USD. Șansele de recuperare sunt minime, deoarece creditele au fost fie acordate fără garanții legale, fie acele firme au devenit insolvabile ori s-au desființat. Se impune de precizat că nimeni nu a fost tras la răspundere pentru fraudele imense de la Bancorex, ca și de la celelalte bănci din România.

În privința persoanelor fizice datornice, au existat mai multe liste publicate, dar extrem de sumare, cu doar câteva sute de persoane, când numărul credibil de datornici ar fi de circa 4.000.

Se impune de precizat că practic toate constatările Curții de Conturi, consemnând de cele mai multe ori încălcări foarte grave ale legii și prejudicii foarte mari, au rămas fără urmări. Același lucru s-a întâmplat cu verificările și dosarele făcute de IGP și Parchetul General. Nimeni nu a fost tras la răspundere și nici prejudiciul nu a fost recuperat. Autoritățile statului au făcut tot posibilul ca opinia publică să nu afle situația de la această banca.

Băncile private - Banca Dacia Felix, Credit Bank și Columna - nu puteau fi trimise în faliment pentru că legislația nu era clară, iar Bancoop, Banca Albina și Banca Internațională a Religiilor raportau mereu indicatori falși, ele fiind în realitate în faliment.

În plus, în sistem mai erau și așa-numitele bănci populare, o adevărată „bombă cu ceas", pentru că atrăgeau bani de la populație și dădeau credite care nu mai erau rambursate.

Problemele sistemului bancar de la finalul anilor '90, care s-au datorat fraudelor, devalizărilor, dar și condițiilor economice - inflație mare, deprecierea de curs, o economie în scădere, au fost la un pas să declanșeze și intrarea României în încetare de plăți, având în vedere că BNR aproape că nu mai avea rezervă valutară din care să poată onora obligațiile externe.

Dar ce a făcut Banca Națională cu toate dosarele de faliment? „Mi s-a uscat mâna de câte plângeri penale am semnat și am trimis la Parchet, cu dosarele aferente. Din păcate am rămas cu un gust amar, pentru că în foarte puține cazuri cei vinovați au plătit. La Bancorex s-au pierdut miliarde și a plătit cineva?" a afirmat Mihai Bogza, fost viceguvernator al BNR între anii 1998-2000, responsabil cu supravegherea bancară.

A urmat o perioadă de frică, 2001-2005, în care bancherii au creditat doar ceea ce se putea credita, având în spate o bază sustenabilă. Société Générale preluase BRD, Raiffeisen luase Banca Agricolă, EFG Eurobank luase Bancpost, iar băncile private cu capital românesc fuseseră și ele achiziționate (Banca Românească de către National Bank of Greece; HVB și apoi Unicredit luaseră Banca Țiriac).

Vârful sistemului bancar românesc, cea mai importantă bancă din România – Banca Comercială Română[147] - a fost preluată în anul 2006 de Erste Bank.

Dacă mai întâi și cu ani în urmă s-au devalizat băncile de stat (Bancorex și Banca Agricolă) și apoi câteva bănci private, cu acționari români, fie de stat, fie privați (Banca Dacia Felix, Albina, Bankcoop, Credit Bank, Banca Internațională a Religiilor, Banca Turco-Română, Banca Română de Scont), se părea că bancherii, BNR, companiile private și oamenii de afaceri au învățat lecția trecutului. Dar în liniște, în spatele perioadei de creștere economică susținută de boomul creditării, s-au reluat devalizările. De data asta de la privat la privat.

S-a încurajat o creditare imobiliară, de consum și mai puțin industrială, care s-a prăbușit imediat ce a apărut criza la finalul 2008.

„De ce băncile au dat atât de multe credite în perioada de boom? România atunci era pe ultimul loc în Uniunea Europeană, ca raport între credite și PIB, adică de intermediere financiară. Percepția tuturor era că

[147] Banca Comercială Română (BCR) - înființată în 1990 prin preluarea activităților comerciale ale Băncii Naționale a României; în 1999 a fuzionat prin absorbție cu Bancorex; în 2003, BCR s-a privatizat, vânzând un pachet de acțiuni Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și Corporației Financiare Internaționale (*International Finance Corporation* – IFC, membră a *World Bank Group*); în 2006, Erste Bank a cumpărat cu 3,75 miliarde de euro 61,88% din acțiunile BCR de la Guvernul Român, BERD și IFC.

există loc suficient de creștere. Noi nu am avut un istoric al creditării persoanelor fizice, ca să ne dăm seama ce se poate întâmpla atunci când este criză", a comentat Mihai Bogza.

„După venirea crizei, băncile s-au umplut de credite neperformante, a izbucnit scandalul cu creditele în franci elvețieni, plus creșterea cursului valutar leu/euro, care a mărit substanțial rata de plată la bănci cu 30-40%. Băncile din România ale grupurilor internaționale au trebuit să vină cu bani de acasă", a mai menționat Mihai Bogza.

(Cristian Hostiuc, „De la devalizarea băncilor de stat s-a trecut la devalizarea internă și privată a băncilor private. Care este mult mai mare, mai rea și mai ascunsă. Plus că e dată cu parfum de lux", *Ziarul Financiar*, 16 decembrie 2012, https://www.zf.ro/opinii/de-la-devalizarea-bancilor-de-stat-s-a-trecut-la-devalizarea-interna-si-privata-a-bancilor-private-care-este-mult-mai-mare-mai-rea-si-mai-ascunsa-plus-ca-e-data-cu-parfum-de-lux-10395507;

Cristian Hostiuc, „30 de ani de sistem bancar în România", *Ziarul Financiar*, 13 noiembrie 2020, https://www.zf.ro/banci-si-asigurari/30-ani-sistem-bancar-romania-mihai-bogza-finalul-1998-eram-intr-19742458;

Sfinx.ro, „Bancorex – o istorie a devalizarii sistemului bancar românesc, condusă de securiști", *Săptămâna Financiară,* 1 august 2020, https://www.sfin.ro/dosarul-bancorex-devalizarea-bancorex-operatiunea-securistilor-cele-mai-mari-fraude-bancare-romanesti/)

Revoluția a prins Bancorex cu rezerve de un miliard de dolari. După '90, bogăția în valută a țării a început să se evapore. În 1999, statul român, la solicitarea Băncii Mondiale, a decis lichidarea Bancorex. Banca era neperformantă și trebuia împărțită. Activele performante și sediul au fost preluate de BCR, iar creditele neperformante, de AVAB. Rolul autorității de stat era să recupereze prejudiciul.

Falimentul nu a pus punct jafului. Răzvan Temeșan, președintele Bancorex în cea mai neagră perioadă a băncii (n.n. între anii 1994-1997), a spus că, de fapt, furtul adevărat a început odată cu închiderea definitivă a băncii. De altfel, a susținut că acesta ar fi fost și scopul pe care l-ar fi urmărit cei care, intenționat, ar fi provocat falimentul Bancorex: AVAB a preluat imobile din zone exclusiviste din București și le-a dat pe mai nimic: „Banca a avut multe terenuri din zona Kiseleff, Statuia Aviatorilor, preluate cu 50-100 de dolari/m^2 în garanție imobiliară la bancă și vândute unor persoane fizice de către AVAB la prețuri apropiate de 50-100 de dolari/m^2, când în realitate ele valorau de 10 ori mai mult sau de 20 de ori mai mult", a explicat Răzvan Temeșan. „De fapt acesta a și fost obiectivul celor care au distrus banca. A fost să pună mâna pe patrimoniul băncii, nereevaluat, astfel încât după aia să-l prăduiască reevaluat", a continuat Răzvan Temeșan.

După 15 ani de la închiderea oficială a Bancorex, jaful de la această bancă a rămas încă o necunoscută fără vinovați. Cei care au luat credite și nu le-au

mai returnat au ajuns pe locuri fruntașe în ierarhia celor mai bogați oameni ai țării, cei care au dat creditele ocupă și acum funcții cheie în sistemul bancar sau au propriile afaceri.

(„România furată. Bancorex, un faliment prin grija statului", 11 martie 2014, https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/romania-furata/romania-furata-bancorex-un-faliment-prin-grija-statului-213119).

11.4. PRĂBUȘIREA FONDULUI NAȚIONAL DE INVESTIȚII

Preambul. Înainte de a aborda expunerea referitoare la Fondul Național de Investiții (FNI), despre care s-a scris că a fost o schemă piramidală, ar fi bine să clarificăm lucrurile. În realitate, FNI nu a avut o schemă piramidală, ci o schemă Ponzi.[148] Desigur, aceste sisteme sunt adesea confundate între ele, ambele fiind escrocherii, dar în realitate sunt diferite.

Schemele piramidale reprezintă un model de afaceri prin care se recrutează membri mai degrabă prin promisiune de plăți sau servicii pentru înscrierea altor membri, decât prin furnizarea de investiții sau vânzarea de produse. Pe măsură ce recrutarea se înmulțește, atragerea de noi membri devine din ce în ce mai dificilă, iar majoritatea membrilor rețelei nu pot obține profit. Aceste scheme piramidale fie pe baza progresiei aritmetice, fie a celei geometrice sunt nesustenabile și adesea ilegale. O variantă semilegală este schema de vânzare MLM (*Multi Level Marketing*), în care fiecare persoană din piramidă trebuie să aducă în sistem propria echipă (subordonații) de la care percepe un comision din vânzările lor.

Schema Ponzi este o formă de fraudă care atrage „investitori" noi și plătește profituri „investitorilor" anteriori cu fondurile de la investitorii mai recenți. Schema îi face pe cei care intră cu bani în „afacere" să creadă că profiturile lor provin din activități comerciale legale (de exemplu, vânzări de produse sau investiții de succes) și nu știu că investitorii mai noi sunt de fapt sursa propriului câștig! O schemă Ponzi poate menține iluzia unei afaceri sustenabile atât timp cât noii investitori contribuie cu noi fonduri și atât timp cât majoritatea investitorilor nu solicită rambursări integrale, crezând în continuare în activele, de fapt inexistente, pe care ei presupun

[148] Charles Ponzi (n. 1882 - d. 1949) - escroc italo-american, devenit cunoscut în anii '20 în SUA pentru schema propusă de el: a promis clienților săi un profit de 50% în termen de 45 de zile sau un profit de 100% în termen de 90 de zile, prin cumpărarea de cupoane de răspuns poștal din țări cu tarife reduse și vânzarea lor la valoarea nominală din SUA; în realitate, Ponzi plătea investitorii mai vechi folosind banii investitorilor mai recenți, bineînțeles reținând pentru sine sume importante; schema a durat mai mult de un an, prejudiciindu-și „investitorii" cu circa 20 de milioane USD (250 de milioane USD la nivelul anului 2020).

că le dețin. Desigur, „partea leului" revine inițiatorului schemei, eventual împreună cu acoliții săi.

Nașterea Fondului Național de Investiții. La 3 iulie 1995, omul de afaceri Sorin Ovidiu Vîntu a înființat la Constanța firma SOV Invest S.A., el fiind acționar principal cu 80% din acțiuni prin intermediul Societății Generale de Investiții SRL din București. După o lună și jumătate, la 17 august 1995, Sorin Ovidiu Vîntu a constituit Fondul Național de Investiții (FNI), care avea la bază Contractul de Societate Civilă încheiat între Societatea Generală de Investiții SRL București, Fondul Proprietății Private 2 Moldova din Bacău, Societatea Latina Plastic S.A. și Societatea Arcasrom S.A.

Cu un capital de 100 de milioane de lei vechi depus la Banca Agricolă, obiectul principal de activitate al SOV Invest S.A. a fost „Administrarea Fondului Mutual - Fondul Național de Investiții".

La 15 septembrie 1995, Comisia Națională a Valorilor Mobiliare (CNVM) a autorizat funcționarea FNI, cu obiectul de activitate „mobilizarea economiilor bănești ale membrilor săi și plasarea comună a acestora, în condiții de profitabilitate superioară a plasamentelor individuale pe piața monetară și de capital românească și internațională".

Pentru supravegherea activității, firma SOV Invest S.A. a avut în perioada 1995-1999 contracte de verificare și certificare a raportului anual al FNI cu cenzori externi independenți.

Finanțarea de la Bancorex. În 1996, acționarul majoritar al FNI, adică Societatea Generală de Investiții SRL din București, controlată de Sorin Ovidiu Vîntu și Gheorghe Negură, a primit un credit de la Bancorex în valoare de trei milioane USD. Creditul a fost garantat cu cinci bilete la ordin avalizate de FPP 2 Moldova, instituția financiară condusă pe atunci de Corneliu Iacobov și Ion Andrei.

De subliniat faptul că în anul 2006, după 10 ani de la acordarea creditului, cele peste trei milioane USD figurau ca neachitate încă în scriptele Autorității pentru Valorificarea Activelor Statului (AVAS).

Ioana Maria Vlas preia FNI. În anul 1997, Sorin Ovidiu Vîntu a vândut participația sa la FNI Ioanei Maria Vlas, declarând ulterior: „Aveam două opțiuni atunci, să-l vând sau să-l închid. Am găsit client, l-am vândut. Era normal". Astfel, Sorin Ovidiu Vîntu a scos la „înaintare" o altă persoană.

Depunerile la FNI garantate de CEC. Economistul Camenco Petrovici, director economic la Primăria Generală a Capitalei, a fost desemnat în martie 1997 să conducă CEC-ul, în locul lui Constantin Teculescu[149]. La momentul respectiv, conform algoritmului partidelor din coaliția CDR-USD-

[149] Constantin Teculescu - ministru al Comerțului în Guvernul Văcăroiu (1992-1993) și deputat în trei legislaturi (1992-2004) din partea PDSR.

UDMR, funcția de președinte-director general al CEC-ului a fost adjudecată de PNȚCD, negociator fiind Radu Vasile, pe atunci secretarul general al partidului.

Ulterior, Ioana Maria Vlas a semnat cu noul director Camenco Petrovici un contract prin care CEC garanta fondurile investite în FNI la nivelul depunerii inițiale, contra unei contribuții lunare a FNI către CEC în valoare de cinci miliarde de lei vechi. În aceste împrejurări, FNI a atras un număr enorm de investitori, datorită dobânzile mari practicate la depozite (de câteva ori mai mari decât media dobânzilor bancare) și a garanției date de CEC.

Este totuși surprinzătoare o asemenea avalanșă de doritori de câștiguri mari și rapide, după nefericitele experiențe anterioare cu Caritas[150] și Safi[151]. Ca la orice loterie, unde există șanse să câștigi, dar și să pierzi, ar trebui să rișți doar în limita acelor sume care nu îți afectează traiul de zi cu zi!

De la miracol la colaps a fost un singur pas. Aproape 320.000 de investitori care au crezut în miracolul înmulțirii banilor de pe o zi pe alta au fost amăgiți în acest proiect. De fapt, românii se îmbogățeau doar pe hârtie. În realitate, nu s-a investit nimic. Fondul doar plimba banii dintr-o parte în alta, de la cei care-i depuneau, la cei care-i retrăgeau. Totul s-a prăbușit în momentul în care nu s-a mai putut acoperi această schemă Ponzi.

În aprilie 2000, au apărut primele semnale negative prilejuite de întârzierile la plata unor sume mai mari de bani din FNI. Imposibilitatea efectuării unor plăți la sucursala FNI-Cluj a declanșat o adevărată panică în rândul deponenților. Poliția Economică și Procuratura s-au autosesizat și în data de 16 mai 2000, Ioana Maria Vlas a fost chemată la sediul Poliției București pentru a da explicații cu privire la soarta banilor depuși la FNI. Imediat după începerea anchetelor, Ioana Maria Vlas a fugit la Tel Aviv, iar la scurt timp, Nicolae Popa, directorul Gelsor, a părăsit și el țara cu destinația Jakarta, Indonesia.

---

[150] Caritas a fost tot un joc de tip Ponzi, care a funcționat în România între aprilie 1992 - august 1994 și a atras milioane de deponenți din toată țara; la data declarării falimentului, Caritas avea datorii de 450 de milioane USD; acest joc a fost inițiat de Ioan Stoica, sub forma unui SRL care promitea restituirea, după trei luni, a unei sume de opt ori mai mari decât banii investiți; BNR a estimat circuitul financiar al Caritasului, la momentul său de vârf, ca fiind o treime din masa monetară din România; Ioan Stoica a fost condamnat la șapte ani de închisoare, dar a făcut doar un an și jumătate, fiind eliberat la 14 iunie 1996.

[151] SC SAFI Invest S.A. a fost societatea de administrare a Fondului Mutual al Oamenilor de Afaceri (FMOA), înființat în 1993; s-au scos la vânzare certificate de investitor cu promisiunea unei creșteri lunare de 40%, în timp ce băncile acordau o dobândă de doar 5-7%; în 1996, FMOA s-a confruntat cu probleme grave de lichidități, care au determinat suspendarea răscumpărării titlurilor; în scandalul SAFI erau implicați mai mulți lideri ai PNL (Viorel Cataramă, George Danielescu, Radu Cojocaru, Dan Constantinescu etc.); prăbușirea SAFI a păgubit peste 100.000 de investitori.

La data prăbușirii FNI, 24 mai 2000, existau aproximativ 318.000 de așa-ziși investitori, dintre care aproape o treime și-au plasat banii în ultimele 12 luni de existență a Fondului, la cântecul lui de sirenă: „Dormi liniștit, FNI lucrează pentru tine!"

Arestarea și condamnarea Ioanei Maria Vlas. După trei ani de la căderea FNI, la 27 martie 2003, Ioana Maria Vlas, revenită din Israel, s-a predat autorităților române. Arestată preventiv și acuzată pentru prăbușirea Fondului Național de Investiții și a Fondului Național de Acumulare, după șase ani de procese, în 2009, Ioana Maria Vlas a fost condamnată definitiv la 10 ani de închisoare în Dosarul FNI și la opt ani de închisoare în Dosarul FNA.

În octombrie 2010, Tribunalul Prahova a admis cererea de eliberare condiționată a Ioanei Maria Vlas. După eliberare, Vlas și-a recunoscut vina și implicarea în prăbușirea FNI, dar a susținut că principalul artizan a fost încă de la început Sorin Ovidiu Vîntu, ea fiind, de fapt, doar un paravan în fața omului de afaceri.

(FNI, Wikipendia, Enciclopedia liberă, https://ro.wikipedia.org/wiki/FNI; Dumitrache Gabriel Ionuț, „Înființarea Fondului Național de Investiții (FNI)", 15 martie 2015, https://www.facebook.com/SorinOvidiuVintu/posts/334032536806849; *Wall-Street*, Finanțe-Bănci, 19 aprilie 2019, https://www.wall-street.ro/articol/Finante-Banci/240401/2000-falimentul-fondului-national-de-investitii-fni.html)

Arestarea și condamnarea lui Sorin Ovidiu Vîntu. Sorin Ovidiu Vîntu a devenit cunoscut publicului din România odată cu prăbușirea FNI. Cu puțin timp înainte de colapsul fondului, Sorin Ovidiu Vântu a retras mari sume de bani pentru el și pentru partenerii săi. Arestat și acuzat, după cinci ani de procese, Vântu a fost condamnat la trei ani cu suspendare, dar faptele erau deja prescrise.

Pe 24 ianuarie 2014, Sorin Ovidiu Vântu a fost condamnat definitiv de Înalta Curte de Casație și Justiție la doi ani de închisoare cu executare în dosarul favorizării plecării în Indonezia a lui Nicolae Popa, care fusese condamnat la 15 ani de închisoare în 2006, în legătură cu prăbușirea FNI.

Sorin Ovidiu Vîntu a fost condamnat abia în februarie 2015 de Tribunalul București la șase ani și patru luni de închisoare în dosarul devalizarii FNI și la confiscarea sumei de 7,3 milioane USD, dar decizia nu era atunci definitivă. Un an mai târziu, pe 21 februarie 2016, Vîntu a fost condamnat definitiv de Curtea de Apel București la opt ani de închisoare cu executare.

(Mihai Stoica, „Sorin Ovidiu Vîntu, condamnat definitiv la opt ani închisoare în dosarul FNI", *Agerpres*, 21.02.2017, https://www.agerpres.ro/justitie/2017/02/21/sorin-ovidiu-vintu-condamnat-definitiv-la-opt-ani-inchisoare-in-dosarul-fni-12-39-13; Marian Păvălașcu, „Dosarul FNI. Vîntu, șase ani de închisoare pentru paguba de 400 de milioane de lei", *Evz.ro*, 10 februarie 2015, https://evz.ro/dosarul-fni-vintu-sase-ani-de-inchisoare-pentru-paguba-de-400-de-milioane-de-lei.html).

Cine achită despăgubirile de la prăbușirea FMI? Oare cine ar putea să fie? În cele din urmă, statul român prin Autoritatea pentru Administrarea Activelor Statului, AAAS (fostă FPS - Fondul Proprietății de Stat, între 1992-2000; APAPS - Autoritatea pentru Privatizare și Administrarea Participațiilor Statului, între 2000-2004; AVAB - Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Bancare; AVAS - Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Statului, între 2004-2012; AAAS - Autoritatea pentru Administrarea Activelor Statului, din 2012), obligată să plătească despăgubirile din cadrul celebrului dosar FNI.

Pe 22 septembrie 2010, Înalta Curte de Casație și Justiție a emis o hotărâre irevocabilă și executorie prin care Comisia Națională a Valorilor Mobiliare - CNVM (azi, Autoritatea de Supraveghere Financiară - ASF), alături de Nicolae Popa, Ioana Maria Vlas și alți inculpați în dosarul FNI, au fost obligați la plata despăgubirilor corespunzătoare sumelor inițial investite și indexate cu rata inflației. CNVM a fost găsită vinovată pentru că în perioada 1999-2000 a permis funcționarea fondului, deși acesta nu mai avea depozitar. Sentința avea 130.798 de părți civile, iar suma de plată se ridica la peste 60 de milioane de euro.

În anul 2005, CEC fusese scoasă din această afacere și, în baza unui act normativ, paguba a fost mutată la AVAS/AAAS, care și acum încă despăgubește foștii investitori la FNI.

Desigur că AVAS/AAAS a încercat să îi tragă la răspundere pe vinovați, pe cei care de drept trebuiau să înapoieze banii, solicitând ca aceștia să fie executați silit. Judecătorii au respins însă cererea, astfel că toți, în frunte cu Ioana Maria Vlas, Sorin Ovidiu Vîntu și Nicolae Popa au scăpat de orice îndatorire. Sentința a rămas definitivă. În acest context, investitorii la FNI urmau să primească banii de la stat, nu de la cei care au furat. Astfel, țeparii FNI au scăpat bazma curată, iar plata despăgubirilor către zeci de mii de deponenți la FNI, care au intentat procese și le-au câștigat, revine statului, adică din banii tuturor românilor.

(Ana Chivu, „Ce se întâmplă acum cu «mama FNI». Vestea de ultimă oră despre Ioana Maria Vlas", *Playtech.ro*, 21 octombrie 2020, https://playtech.ro/stiri/ce-se-intampla-acum-cu-mama-fni-vestea-de-ultima-ora-despre-ioana-maria-vlas-220302; Roxana Pricop, „ASF a dat în judecată FP pentru a recupera comisioane de 1 mil. lei plătite păgubiților FNI", *Ziarul Financiar*, 25 ianuarie 2016, https://www.zf.ro/burse-fonduri-mutuale/asf-a-dat-in-judecata-fp-pentru-a-recupera-comisioane-de-1-mil-lei-platite-pagubitilor-fni-14988595)

Scandalul FNI folositor în campania lui Traian Băsescu. În campania electorală (n.n. de la alegerile pentru Primăria Capitalei din anul 2000), Traian Băsescu se va folosi de „scandalul FNI", o afacere frauduloasă a cartelului politic-economic PDSR-Vântu, prin care înalți funcționari din anumite instituții ale statului își extrăgeau sume importante din patrimoniul privat, și îl atacă pe contracandidatul său din partea CDR cu acuzația că escrocheria Fondului Național de Investiții se sprijinea pe un acord de

garantare semnat de CEC, al cărui conducător Camenco Petrovici, membru PNȚCD. Cu aceeași ocazie, Traian Băsescu îl atacă pe omul de afaceri Sorin Ovidiu Vîntu, pe care îl consideră în spatele afacerii FNI. Se va potoli ca urmare a unei întrevederi în trei, cu Vîntu și Petre Roman, în care, potrivit mărturiei acestuia, Vîntu îi prezintă documente de sponsor al PD-ului.

(Alex Mihai Stoenescu, *România în perioada Administrației Constantinescu (29 noiembrie 1996 – 21 decembrie 2000)*, Vol. II, Ed. RAO Distribuție, București, 2019, p. 331)

Dezvăluiri interesante. „Filialele FNI din întreaga țară, în număr de 46, erau conduse în anul 2000, cu doar trei excepții, de foști ofițeri de Securitate", a declarat unul din anchetatorii dosarului FNI. El a dezvăluit faptul că prim-ministrul de atunci, Mugur Isărescu, i-a cerut să facă aceste verificări. „A doua zi după informarea prim-ministrului, președintele Emil Constantinescu a făcut dezvăluiri pe televiziuni, inclusiv cu date despre Nicolae Popa, despre care nu știam unde e, era fugit din țara", a declarat anchetatorul.

„Din anchetă reieșea clar că Sorin Ovidiu Vîntu, prin diferite metode, o obliga pe Ioana Maria Vlas să ridice în mod artificial valoarea unei unități de fond și în momentul în care se ajungea la un apogeu convenabil domniei sale, lichida unitățile de fond, direct sau prin interpuși, din care cel mai important era domnul Nicolae Popa. Mai erau 14 persoane în România care au răscumpărat chiar înainte de declic, înainte de căderea FNI, valori de peste 10 miliarde de lei vechi fiecare. Nu le mai țin minte numele, dar unele erau persoane de stat. Existau documente la dosar în sensul că plecau bani de la FNI și către PDSR, și către CDR.

În plus, FNI a făcut mai multe sponsorizări, către 40-50 de persoane, din care s-au identificat doar 4-5 persoane, restul erau sponsorizări fictive. Prin această metodă se scoteau bani din fond, miliarde de lei. S-au găsit sume mari într-un cont al Ioanei Maria Vlas, care a fost blocat. Și la Camenco Petrovici s-a găsit o adevărată avere. Percheziții s-au făcut la toți cei implicați, nu și la SOV, nu se ajunsese încă la el, și nici la Popa, căci fugise din țară", a mai dezvăluit anchetatorul.

Anchetatorul și-a exprimat speranța că dosarul FNI va fi redeschis, ceea ce s-a și întâmplat.

(Camelia Badea, „Dosarul Vîntu: Dezvăluiri spectaculoase ale ofițerului care a anchetat cazul FNI", *Ziare.Com*, 15 septembrie 2010, https://ziare.com/sorin-ovidiu-vantu/fni/dosarul-vintu-dezvaluiri-spectaculoase-ale-ofiterului-care-a-anchetat-cazul-fni-1041979)

Coșmarul FNI. La aproape 20 de ani de la colapsul FNI, sunt în România circa 300.000 de persoane care au depus bani în fonduri mutuale, față de circa 15 milioane cu depozite la bănci.

Prăbușirea FNI, probabil cea mai mare schemă Ponzi din istoria României, a avut un efect devastator nu doar asupra persoanelor păgubite,

ci a lăsat totodată urme adânci la nivelul percepției întregii populații cu privire la produsele de economisire și a compromis industria fondurilor mutuale. Această industrie a încercat în ultimele două decenii să recupereze din efectele grave ale prăbușirii FNI, dar fără prea mult succes. Numărul persoanelor fizice are au făcut depuneri în noi fonduri mutuale era în septembrie 2018 nu mai mult de vreo 300.000.

Căderea FNI a rămas în istorie ca cea mai mare fraudă financiară și a lăsat un gust amar investitorilor săi, în condițiile în care procesele persoanelor care au pus la punct devalizarea Fondului au fost tărăgănate la nesfârșit, iar pedepsele efective ale vinovaților au fost considerate derizorii în comparație cu pagubele produsele.

La înșelăciunea FNI a dat o mână de ajutor și statul prin CEC Bank, care s-a constituit garant al banilor depuși, dar și fosta Comisie Națională a Valorilor Mobiliare (CNVM) sub ochii căreia s-au ademenit investitorii cu câștiguri ireale.

Prezentat ca un fond deschis de investiții, FNI s-a dovedit în final a fi doar o capcană pentru cei mai mulți investitori, lichiditățile fiind asigurate exclusiv de sumele nou depuse. Așa-zisele câștiguri generate de FNI s-au evaporat tocmai pentru că erau false și pentru că o parte din bani au fost retrași la „timp“ de anumite persoane.

(Anelis Baciu, „Evenimentul anului 2000: Coșmarul FNI sau cum s-a compromis pe termen nedeterminat încrederea în instrumente de investiții a unei societăți întregi”, *Ziarul financiar*, 24 octombrie 2018, https://www.zf.ro/zf-20-de-ani/zf-la-20-de-ani-evenimentul-anului-2000-cosmarul-fni-sau-cum-s-a-compromis-pe-termen-nedeterminat-increderea-in-instrumente-de-investitii-a-unei-societati-intregi-17567962)

11.5. EVOLUȚIA TAXEI PE VALOREA ADĂUGATĂ (TVA)

Taxa pe valoarea adăugată (TVA) este un impozit indirect suportat de consumatorul final al unui bun sau al unui serviciu, un impozit încasat în serie de la fiecare agent economic care participă la ciclul realizării unui produs sau a unei prestări de serviciu și care intră în sfera de impozitare. După exercitarea dreptului de deducere, agenții economici impozabili, participanți la ciclul economic respectiv, virează soldul TVA la bugetul de stat. Acest tip de impozit s-a aplicat pentru prima dată în Franța, în anul 1954.

După cum îi arată și numele, această taxă se aplică doar asupra valorii adăugate create de firme de-a lungul unui ciclu de producție sau de prestare a unui serviciu.

În România, s-au aplicat următoarele taxe: taxa unică - înainte de anul 1989, taxa cumulată - în perioada 1989-1993 (impozit pe circulația mărfurilor), taxa pe valoarea adăugată (TVA) - după anul 1993.

Ponderea acestui impozit indică gradul în care statul taxează producția de bunuri și servicii din țara respectivă. Orientativ, între țările Uniunii Europene cea mai redusă valoare a TVA o înregistrează Cipru (cu trei niveluri - 15%, 8% și 5%) și Luxemburg (cu cinci niveluri - 15%, 12%, 9%, 6% și 3%), iar cele mai ridicate valori ale TVA - Ungaria (cu trei niveluri - 27%, 18% și 5%), Danemarca (25%) și Suedia (cu trei niveluri - 25%, 12% și 6%).

Evoluția TVA din România, începând cu anul 1993 și până în prezent este prezentată în tabelul 11.3, în care s-au inserat numele prim-miniștrilor și ale miniștrilor de Finanțe din perioadele în care nivelul acestui indicator a suferit modificări, precum și unele scurte observații.

De reținut faptul că nivelul maxim al TVA a oscilat între 18% și 24%, în funcție de politica financiară și economică a României, precum și de influența factorilor externi.

Tabelul 11.3

Evoluția TVA din 01.07.1993 până în prezent (2023)

Perioada	Valoarea TVA și temeiul legal	Prim-ministru	Ministru de Finanțe	Observații
01.07.1993 – 31.12.1994	18% și cota 0 O.G. nr. 3/1992	Nicolae Văcăroiu (19.11.1992 – 11.12.1996)	Florin Georgescu (19.11.1992 – 11.12.1996)	Două niveluri TVA (18% și cota 0)
01.01.1995 – 31.01.1998	18%, 9% și cota 0 O.G. nr. 3/1992, O.G. nr. 33/1994	Nicolae Văcăroiu (19.11.1992 – 11.12.1996) Victor Ciorbea (12.12.1996 – 30.03.1998)	Florin Georgescu (19.11.1992 – 11.12.1996) Mircea Ciumara (12.12.1996 – 05.12.1997) Daniel Dăianu (05.12.1997 – 23.09.1998)	Trei niveluri TVA (18%, 9% și cota 0)
01.02.1998 – 31.12.1999	22%, 11% și cota 0 O.G. nr. 3/1992, O.G. nr. 2/1998	Victor Ciorbea (12.12.1996 – 30.03.1998) Radu Vasile (17.04.1998 – 13.12.1999) Mugur Isărescu (22.12.1999 – 28.12.2000)	Daniel Dăianu (05.12.1997 - 23.09.1998) Decebal-Traian Remeș (23.09.1998 – 28.12.2000)	Victor Ciorbea (prim-ministru) și Daniel Dăianu (ministru de Finanțe): TVA a crescut de la 18%, 9% și cota 0 la 22%, 11% și cota 0, începând cu data de 01.02.1998
01.01.2000 – 31.05.2002	19% și cota 0, O.G. nr. 3/1992, O.U.G. nr. 215/1999, O.U.G. nr. 17/2000	Mugur Isărescu (22.12.1999 – 28.12.2000) Adrian Năstase (28.12.2000 – 21.12.2004)	Decebal-Traian Remeș (23.09.1998 – 28.12.2000) Mihai-Nicolae Tănăsescu (28.12.2000 – 28.12.2004)	Mugur Isărescu (prim-ministru) și Decebal-Traian Remeș (ministru de Finanțe): TVA a scăzut de la 22%, 11% și cota 0 la 19% și cota 0, începând cu data de 01.01.2000

Perioada	Valoarea TVA și temeiul legal	Prim-ministru	Ministru de Finanțe	Observații
01.06.2002 – 31.12.2003	19% și cota 0, Legea nr. 345/2002	Adrian Năstase (28.12.2000 – 21.12.2004)	Mihai-Nicolae Tănăsescu (28.12.2000 – 28.12.2004)	Două niveluri TVA (19% și cota 0)
01.01.2004 – 30.06.2010	19%, 9%, 5% și cota 0 Legea nr. 571/2003, O.U.G. nr. 200/2008	Adrian Năstase (28.12.2000 – 21.12.2004) Călin Popescu-Tăriceanu (29.12.2004 – 22.12.2008) Emil Boc (22.12.2008 – 06.02.2012)	Mihai-Nicolae Tănăsescu (28.12.2000 – 28.12.2004) Ionuț Popescu (29.12.2004 -22.08.2005) Sebastian Vlădescu (22.08.2005 – 05.04.2007) Varujan Vosganian (05.04.2007 – 22.12.2008) Gheorghe Pogea (2212.2008 – 23.12.2009) Sebastian Vlădescu (23.12.2009 – 03.09.2010)	Patru niveluri de TVA (19%, 9%, 5% și cota 0)
01.07.2010 – 31.12.2015	24%, 9%, 5% și cota 0 Legea nr. 571/2003, O.U.G. nr. 58/2010	Emil Boc (22.12.2008 – 06.02.2012) Mihai Răzvan Ungureanu (09.02.2012 – 07.05.2012) Victor Ponta (07.05.2012 – 05.11.2015) Dacian Cioloș (17.11.2015 – 04.01.2017)	Sebastian Vlădescu (23.12.2009 – 03.09.2010) Gheorghe Ialomițianu (03.09.2010 - 09.02.2012) Bogdan Drăgoi (09.02.2012 -07.05.2012) Florin Georgescu (07.05.2012 – 21.12.2012) Daniel Chițoiu (21.12.2012 – 05.03.2014) Ioana Petrescu (05.03.2014 – 13.12.2014) Darius Vâlcov (17.12.2014 – 15.03.2015) Eugen Teodorovici (30.03.2015 – 17.11.2015) Anca Paliu Dragu (17.11.2015 – 04.01.2017)	Emil Boc (prim-ministru) și Sebastian Vlădescu (ministru de Finanțe): TVA a crescut de la 19%, 9%, 5% și cota 0 la 24%, 9%, 5% și cota 0, începând cu data de 01.07.2010
01.01.2016 – 31.12.2016 -	20%, 9%, 5% și cota 0 Legea nr. 227/2015	Dacian Cioloș (17.11.2015 – 04.01.2017)	Anca Paliu Dragu (17.11.2015 – 04.01.2017)	Dacian Cioloș (prim-ministru) și Anca Paliu Dragu (ministru de Finanțe): TVA a scăzut de la 24% la 20%, începând cu data de 01.01.2016

Perioada	Valoarea TVA și temeiul legal	Prim-ministru	Ministru de Finanțe	Observații
De la 01.01.2017	19%, 9%, 5% și cota 0 Legea nr. 227/2015	Dacian Cioloș (17.11.2015 – 04.01.2017) Sorin Grindeanu (04.01.2017 – 29.06.2017) Mihai Tudose (29.06.2017 – 29.01.2018) Viorica Dăncilă (29.01.2018 – 04.11.2019) Ludovic Orban (04.11.2019 – 23.12.2020) Florin Cîțu (de la 23.12.2020 – 25.12.2021) Nicolae Ciucă (din 25.11.2021)	Anca Paliu Dragu (17.11.2015 – 04.01.2017) Viorel Ștefan (04.01.2017 – 29.06.2017) Ionuț Mișa (29.06.2017 – 29.01.2018) Eugen Teodorovici (29.01.2018 – 04.11.2019) Florin Cîțu (interimar 04.11.2019 – 23.12.2020) Alexandru Nazare (23.12.2020 – 08.07.2021) Florin Cîțu (interimar 08.07. 2021 – 18.08.2021) Dan Vâlceanu (18.08.2021 – 25.11.2021) Adrian Câciu (din 25.11.2021)	Dacian Cioloș (prim-ministru) și Anca Paliu Dragu (ministru de Finanțe): TVA a scăzut de la 20% la 19%, 9% și 5%, începând cu data de 01.01.2017

Se constată faptul că TVA a crescut la data de 1 februarie 1998 de la nivelurile de 18%, 9% și cota 0 la 22%, 11% și cota 0, prin O.G. nr. 2/1998 privind taxa pe valoarea adăugată (M.Of. nr. 31/28.01.1998), în timpul celui de-al doilea Guvern Ciorbea, când ministru de Finanțe era Daniel Dăianu.

Guvernul Isărescu, având ca ministru de Finanțe pe Decebal-Traian Remeș, a emis O.U.G. nr. 215/1999 privind modificarea și completarea unor reglementări referitoare la taxa pe valoarea adăugată (M.Of. nr. 649/30.12.1999), prin care TVA a scăzut de la nivelurile 22%, 11% și cota 0 la nivelurile 19% și cota 0.

Câteva luni mai târziu, Guvernul Isărescu a aprobat O.U.G. nr. 17/2000 privind taxa pe valoarea adăugată (M.Of. nr. 113/15.03.2000), prin care s-au adus noi reglementări necesare aplicării TVA, inclusiv scutirile de taxă.

Guvernul Năstase, cu Mihai-Nicolae Tănăsescu, ministru de Finanțe, a fost inițiatorul Legii nr. 345/2002 privind taxa pe valoarea adăugată (M.Of. nr. 371/01.06.2002), prin care s-au introdus unele amendamente, dar s-au păstrat cele două niveluri de TVA: 19% și cota 0.

Ulterior, Parlamentul României a aprobat Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal (M.Of. nr. 927/23.12. 2003), care a adus reglementări cu privire la impozitele pe profit și pe venit, cu scutirile legale, precum și precizări vizând TVA. Această din urmă taxă și-a păstrat valoarea superioară de 19%,

precum și cota 0 (scutirea de TVA), dar s-a introdus și un TVA redus la 9% pentru anumite activități, adică o reglementare cu trei niveluri de TVA.

În ultima parte de mandat, Guvernul Tăriceanu, cu Varujan Vosganian, ministru de Finanțe, a adoptat O.U.G. nr. 200/2008 pentru modificarea și completarea Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal (M.Of. nr. 815/04.12.2008), prin care s-a introdus încă un TVA redus la 5%, astfel încât s-au stabilit patru niveluri ale acestei taxe.

Și acum vine năpasta la TVA, prin O.U.G. nr. 58/2010 pentru modificarea și completarea Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal și alte măsuri financiar-fiscale (M.Of. nr. 431/28.06.2010), elaborată de Guvernul Boc, cu Sebastian Vlădescu, ministru de Finanțe. Astfel nivelul superior al TVA a crescut brusc cu cinci puncte procentuale, de la 19% la 24%. Efectul pentru economia românească a fost dramatic, ținând seama și de criza economică mondială.

În timpul guvernării lui Victor Ponta, cu Eugen Teodorovici, ministru de Finanțe, s-a votat Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M.Of. nr. 688/10.09.2015), prin care nivelul superior al TVA s-a redus de la 24% la 20%, dar aplicarea acestei prevederi (art. 291) s-a făcut de la 1 ianuarie 2016, în timpul Guvernului Cioloș, cu Anca Paliu Dragu, ministru de Finanțe. Tot în Legea nr. 227/2015 s-a prevăzut ca de la 1 ianuarie 2017 nivelurile de TVA să fie de 19%, 9%, 5% și cota 0.

În sfârșit, aceeași reglementare a TVA se aplică și în prezent, după o întreagă pleiadă de prim-miniștri (Sorin Grindeanu, Mihai Tudose, Viorica Dăncilă, Ludovic Orban, Florin Cîțu, Nicolae Ciucă) și de miniștri de Finanțe (Viorel Ștefan, Ionuț Mișa, Eugen Teodorovici, Florin Cîțu-interimar, Alexandru Nazare, Florin Cîțu-interimar, Dan Vâlceanu, Adrian Câciu), conform tabelului 11.3.

(Documentarea, selecția și modul de prezentare a informațiilor în capitolul 11 au fost realizate de Virgil Petrescu)

12. PNȚCD ȘI ADERAREA ROMÂNIEI LA STRUCTURILE EUROPENE ȘI EUROATLANTICE

A existat cineva care a anticipat crearea unei mari structuri europene din care nu trebuia să lipsească România. Acela a fost omul politic Iuliu Maniu, președintele Partidului Național Țărănesc, care a spus că statul român va trebui să facă parte dintr-o mare unitate europeană, dar depinde și de modul în care se va organiza pentru îndeplinirea acelui scop!

După aproape un secol de la previziunile lui Iuliu Maniu, România face parte din structurile euroatlantice și europene: NATO și Uniunea Europeană. La acest rezultat, o contribuție care ar trebui mai mult și mai bine pusă în valoare este acțiunea programatică a PNȚCD, încă de la reînființarea sa în 1990, dar mai ales după venirea la guvernare în 1996, în coaliția CDR-USD-UDMR.

Când alte forțe politice șovăiau în adoptarea unei atitudini clare proeuropene, PNȚCD a acționat cu toată convingerea pentru susținerea parcursului euroatlantic al României. Sunt momente principale ale acestui demers, care includ atitudinea partidului și a președintelui Emil Constantinescu în anul 1997, când s-a semnat Parteneriatul Strategic România - SUA cu prilejul vizitei la București a președintelui american Bill Clinton, sau sprijinul parlamentar al acțiunilor NATO în Iugoslavia în 1999, ca și activitatea laborioasă desfășurată de Departamentul pentru Integrare Europeană, condus de ministrul PNȚCD Alexandru Herlea.

Dacă în anul 2004, România a aderat la NATO, iar în anul 2007 a devenit stat membru al Uniunii Europene, o contribuție importantă pe tot parcursul european și euroatlantic al țării trebuie să fie recunoscută PNȚCD-ului.

12.1. ROMÂNIA - NATO

12.1.1. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO - *North Atlantic Treaty Organization*, în engleză, și OTAN - *Organisation du traité de l'Atlantique Nord*, în franceză) este o alianță politico-militară înființată prin Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington la 4 aprilie 1949 de 12 țări fondatoare.

În contrapartidă, pentru a contrabalansa NATO, URSS și statele satelite ei au format Pactul de la Varșovia.[152] Aceste două organizații au fost forțe oponente în Războiul Rece, până la căderea Cortinei de Fier în 1989, când Pactul de la Varșovia s-a dezintegrat doi ani mai târziu.

Actualmente NATO cuprinde 30 de state din Europa și America de Nord, interesate în menținerea păcii și apărarea propriei securități și a integrității teritoriale prin solidaritate politică și printr-o forță militară defensivă.

Alianța încurajează totodată consultarea și cooperarea cu țările non-NATO într-o gamă largă de domenii legate de securitate, cum ar fi reforma apărării și menținerea păcii. Prin dialog și parteneriate, NATO contribuie la prevenirea conflictelor în interiorul și în afara frontierelor statelor sale membre.

Alianța promovează valorile democratice și militează pentru rezolvarea pașnică a disputelor. În cazul în care eforturile diplomatice eșuează, aceasta deține capacitatea militară necesară în vederea îndeplinirii operațiilor de gestionare a crizelor și a celor de menținere a păcii, în mod individual sau în cooperare cu alte țări și organizații internaționale.

NATO prezintă de asemenea o a treia dimensiune, care constă în activități în domeniul planificării urgențelor civile și sprijinul acordat aliaților și partenerilor în cazul producerii dezastrelor, precum și în promovarea cooperării în domeniul științei și mediului.

Astfel, cele trei sarcini fundamentale ale Alianței definite în Conceptul Strategic al NATO (2010) sunt: apărarea colectivă, gestionarea crizelor și securitatea prin cooperare.

Fiecare țară membră are o delegație permanentă la sediul politic al NATO din Bruxelles, condusă de un ambasador, care reprezintă guvernul țării sale pe timpul consultărilor și în procesul decizional.

Consiliul Nord-Atlantic este principala structură politică de luare a deciziilor NATO. Acesta se întrunește la diferite niveluri, dar cu aceeași autoritate, și este prezidat de secretarul general al NATO. Orice decizie se ia prin consens.

Un summit NATO este o reuniune la nivel înalt a șefilor de state și de guverne din țările membre NATO care le permite acestora să evalueze și să indice direcția strategică pentru activitățile viitoare ale Alianței. Summiturile sunt folosite pentru adoptarea de noi politici, invitarea de noi membri în Alianță, lansarea de noi inițiative majore și construirea de parteneriate cu țări care nu sunt membre NATO.

---

[152] Pactul de la Varșovia - oficial numit „Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală”, semnat la 14 mai 1955, a fost o alianță militară a țărilor comuniste (Blocul Răsăritean), ca o contramăsură față de existența alianței NATO; pactul și-a încetat existența la 3 martie 1991 și a fost în mod oficial dizolvat la întâlnirea de la Praga din 1 iulie 1991.

Adunarea Parlamentară a NATO este un organism consultativ interparlamentar format din membri ai parlamentelor naționale ale statelor membre și asociate. Ea permite o legătură între NATO și parlamentele naționale, asigurând o înțelegere a problemelor de securitate și o transparență a politicilor NATO.

NATO are foarte puține forțe permanente proprii. Atunci când Consiliul Nord Atlantic decide desfășurarea unei operații, statele membre contribuie la aceasta cu forțe, pe bază de voluntariat. După încheierea misiunii, forțele implicate se reîntorc în țările de proveniență. Structura militară de comandă, cu rol de coordonare și conducere a acestor operații, este compusă din state majore și baze situate pe teritoriul diferitelor țări membre. Activitatea zilnică, structurile civile și militare, precum și programele de investiții ale NATO sunt finanțate din bugetele comune, la care statele membre contribuie în conformitate cu o formulă agreată de participare la acoperirea costurilor.

NATO a reacționat militar pentru prima dată în Războiul din Kosovo, când a organizat o campanie de 11 săptămâni (24 martie - 11 iunie 1999) împotriva Republicii Federative Iugoslavia, formată în anul 1992 din Serbia și Muntenegru.

Declarația de la Washington dată pe fondul apogeului conflictului a permis statelor NATO să desfășoare o campanie aeriană pentru oprirea epurării etnice și a încălcării drepturilor omului de către Guvernul Republicii Federative Iugoslavia. Conflictul a încetat în urma retragerii forțelor Serbiei din Kosovo și intrării forțelor NATO de menținere a păcii (KFOR-*Kosovo Force*).

La 13 septembrie 2001, NATO a invocat, pentru prima dată în istoria sa, articolul 5 din Carta Alianței prin care se înțelege că orice atac asupra unui stat-membru este considerat un atac împotriva întregii Alianțe. Era răspunsul NATO la atacul terorist de la 11 septembrie 2001 din SUA.

Summitul NATO din 3-4 decembrie 2019, la care s-au aniversat 70 de ani de la înființarea Alianței, a oferit prilejul șefilor de state și de guverne de a dezbate strategiile privind viitorul organizației în actualul context internațional de securitate. Totodată, i s-a cerut secretarului general Jens Stoltenberg să conducă un proces de reflecție orientat spre consolidarea în viitor a NATO. În iunie 2020, secretarul general a finalizat prioritățile Agendei NATO-2030: NATO va rămâne puternic din punct de vedere militar, va deveni mai activ din punct de vedere politic și va adopta o abordare mai globală.

La summitul NATO din 14 iunie 2021 de la Bruxelles, liderii NATO au convenit asupra agendei NATO 2030 pentru a consolida Alianța în următorul deceniu.

12.1.2. România pe drumul către NATO

După 1990, odată cu dispariția blocului comunist, a destrămării URSS și, implicit, a Pactului de la Varșovia, România a pus bazele unui nou concept de securitate, inițiind relații cu NATO. Prima întâlnire NATO-România a avut loc la Bruxelles, la 26 aprilie 1991, în cadrul căreia s-a analizat strategia României în vederea integrării în Alianță.

România a solicitat formal aderarea la NATO la 18 septembrie 1993. După două săptămâni, Boris Elțîn, președintele Rusiei, a avertizat printr-o serie de scrisori pe șefii de stat ai Franței, Germaniei, SUA și Marii Britanii că este împotriva includerii țărilor din Europa de Est în NATO. Liderul de la Kremlin a propus ca securitatea zonei est-europene să fie asigurată de Alianța Nord-Atlantică împreună cu Rusia.

Peste câteva zile, MAE al României a apreciat că niciuna din țările est-europene nu are nevoie de aprobarea președintelui rus Boris Elțîn pentru a intra în NATO.

În același timp, secretarul general al Alianței, Manfred Wörner, s-a pronunțat în favoarea unei „eventuale" aderări la NATO a țărilor din fostul Tratat de la Varșovia.

Un an mai târziu, în 1994, România a fost primul stat care a răspuns invitației lansate de NATO de a participa la Parteneriatul pentru Pace, program destinat cooperării euroatlantice în materie de securitate, cu rol major în procesul de includere a noi membri în NATO.

Din 1996, România a participat cu trupe de menținere a păcii sub egida NATO în Bosnia și Herțegovina, Albania, Kosovo, Afganistan și Irak.

La summitul de la Madrid din 8-9 iulie 1997, trei foste țări comuniste, Republica Cehă, Polonia și Ungaria, au fost invitate să adere la NATO, în timp ce România nu a fost invitată, deși președinte francez Jacques Chirac a susținut și aderarea României, ținându-și astfel promisiunea făcută cu prilejul vizitei la București din 21-22 februarie 1997.

Totuși, la Madrid, România a fost nominalizată pentru următoarea etapă de aderări, iar Bucureștiul a primit vizita oficială a președintelui SUA, Bill Clinton (11 iulie 1997), la invitația președintelui României Emil Constantinescu.

În Piața Universității și până spre Piața Victoriei au fost aproape o jumătate de milion de oameni ieșiți să-l ovaționeze pe Bill Clinton, primul președinte american care vizita România post-comunistă. Tot atunci s-a încheiat „Parteneriatul Strategic" cu SUA, care constituie un reper fundamental al politicii externe românești. Bucureștiul este privit drept un aliat cheie al Washingtonului, atât în cadrul NATO, cât și la nivel bilateral, iar coopera-

rea pe diferitele paliere – politic, diplomatic, militar, economic, cultural sau educațional – „își păstrează direcția", așa cum spunea Bill Clinton în 1997.

Cu prilejul războiului din Kosovo, NATO a solicitat României dreptul de survol deasupra teritoriului ei, pentru a ajunge în zona de conflict. La solicitarea președintelui Emil Constantinescu, Parlamentul României, având majoritatea formată din partidele coaliției de guvernare CDR-USD-UDMR, în frunte cu PNȚCD, a aprobat această cerere prin Hotărârea sa din 22 aprilie 1999, în pofida celor din opoziție - PDSR și PRM -, care s-au abținut de la vot. Această poziționare a României față de acțiunile NATO a însemnat foarte mult pentru viitoarea aderare a țării la această organizație.

Totodată, România a salvat flota civilă aeriană a Serbiei, acordându-i permisiunea de a ateriza pe aeroportul Băneasa, fiind apoi transferată la Kiev.

În aprilie 1999, NATO a lansat Planul de acțiune în vederea admiterii de noi membri (*Membership Action Plan - MAP*). În cadrul acestui mecanism, România și-a elaborat propriul „Plan național anual de pregătire pentru aderare" (PNA), care stabilea obiective, măsuri și termene de realizare în vederea orientării, susținerii și evaluării propriilor eforturi făcute în pregătirea pentru aderarea la Alianță.

La summitul NATO de la Praga (21-22 noiembrie 2002), pe baza evaluării progreselor înregistrate de statele candidate, dar și a recunoașterii atitudinii țării noastre în timpul operațiunilor din Iugoslavia, șefii de state și de guverne ai țărilor membre NATO au decis invitarea României, alături de alte șase state - Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia, Slovenia -, să înceapă convorbirile de aderare la Alianța Nord-Atlantică.

Ambasadorii statelor membre NATO au semnat Protocoalele de aderare la NATO a României în cadrul unei ceremonii desfășurate la Bruxelles, la 26 martie 2003. După semnarea acestor protocoale, în vederea acomodării cu modul de lucru al NATO, statele invitate au fost implicate treptat în activitățile Alianței, prin participarea ca observatori la lucrările majorității structurilor aliate.

La 29 martie 2004, România a devenit membru NATO prin depunerea instrumentelor de ratificare la Departamentul de Stat al SUA, stat depozitar al Tratatului Alianței Nord-Atlantice. Depunerea instrumentelor de ratificare a fost urmată, la 2 aprilie 2004, de ceremonia arborării oficiale a drapelului României la sediul general NATO din Belgia.

Apartenența la NATO, alături de Parteneriatul Strategic cu SUA și de apartenența la UE, reprezintă fundamentele politicii externe ale României, reflectate ca atare în cadrul Strategiei Naționale de Apărare a Țării, Alianța Nord-Atlantică fiind garantul principal al securității României.

Cronologia evenimentelor

29 ianuarie 1996. NATO a invitat la Bruxelles țările semnatare ale Parteneriatului pentru Pace (inclusiv Rusia), ca o etapă a extinderii alianței către estul Europei. Cu câteva zile mai înainte, Boris Elțîn îi telefonase lui Bill Clinton pentru a reafirma opoziția Rusiei față de extinderea Alianței către est.

(Domnița Ștefănescu, *11 ani din istoria României, decembrie 1989-decembrie 2000 – o cronologie a evenimentelor*, Ed. Mașina de Scris, București, 2011, p. 498)

11-13 februarie 1996. În vizită în România, Richard Holbrooke, adjunct al secretarului de stat al SUA, a declarat că SUA se pronunță în continuare pentru extinderea NATO, nefiind influențați de opoziția Rusiei.

(*Ibid.,* p. 501)

11 martie 1996. Evgheni Primakov, ministrul rus de Externe, a declarat că Rusia este dispusă să accepte extinderea NATO spre est doar dacă nu se ajunge până la frontierele sale.

(*Ibid.,* p. 508)

20 martie 1996. Javier Solana, secretarul general NATO, cu prilejul vizitei la Moscova, a declarat că „extinderea Alianței se va face cu prudență".

La Praga, Warren Christopher, secretarul de stat al SUA, a reafirmat hotărârea țării sale de a sprijini extinderea Alianței spre Europa Centrală și de Est, dar că aceasta trebuie să înceapă cu cooptarea celor mai puternici candidați.

În vizită la Moscova, Warren Christopher a reafirmat că SUA sprijină extinderea Alianței prin cooptarea unor țări din Europa Centrală și de Est.

(*Ibid.,* p. 510)

2 aprilie 1996. După Cehia și Slovacia, România a fost a treia țară care a depus la NATO documentul în baza căruia urma să înceapă în anul 1996, la Bruxelles, dialogul individualizat intensificat între o echipă NATO și reprezentanții României. Era etapa a II-a a procesului de extindere a NATO spre estul Europei.

(*Ibid.,* p. 512)

3-4 aprilie 1996. În cursul vizitei în România, Serghei Krîlov, ministrul adjunct de Externe al Rusiei, a declarat cu privire la Tratatul politic româno-rus că principalul obstacol îl constituie abordarea Pactului Ribbentrop-Molotov și a reafirmat politica Moscovei față de extinderea NATO către est.

(*Ibid.,* p. 512)

27 aprilie 1996. A sosit de la Moscova Evgheni Primakov, ministrul de Externe al Federației Ruse, în vederea semnării Tratatului politic de bază

între Federația Rusă și România. Pe 25 aprilie avusese loc o întâlnire între ministrul de Externe al Guvernului Văcăroiu, Teodor Meleșcanu, și partidele de opoziție, în care acestea și-au exprimat nemulțumirea cu privire la tratatul cu Rusia: nu era condamnat Pactul Ribbentrop-Molotov, nu se acordau garanții în legătură cu libertatea României de a-și alege singură sistemul de securitate, nu era adoptată o poziție corectă privind tezaurul românesc din Uniunea Sovietică și nici față de prezența Armatei a XIV-a în Transnistria. Față de această situație, au anunțat că nu vor vota pentru Tratat. La această poziție s-au raliat și unii reprezentanți ai guvernării „patrulaterului roșu" și astfel [...] semnarea Tratatului a fost amânată *sine die*.

Într-un interviu în ziarul „Adevărul", Evgheni Primakov a afirmat că România nu va putea convinge Rusia să condamne Pactul Ribbentrop-Molotov.

(*Ibid.,* pp. 516-517)

Nota autorilor. De fapt, textul noului Tratat nu diferea semnificativ de cel din anul 1991 cu care fusese de acord Ion Iliescu în cadrul vizitei sale la Moscova. Dacă atunci, în 1991, când în Parlamentul României glasul opoziției care contesta textul acelui Tratat era doar al PNȚCD, neratificarea lui s-a produs de la sine, prin destrămarea Uniunii Sovietice, adică prin dispariția uneia din părțile semnatare! Lucrurile erau net schimbate în 1996, când glasul opoziției era de acum mult mai amplu, ceea ce a condus la renunțarea unilaterală a României de a semna și ulterior ratifica Tratatul politic de bază cu Federația Rusă.

3 mai 1996. Într-o scurtă oprire de o oră la București, Javier Solana, secretarul general NATO, a declarat că „ușa NATO e deschisă pentru toți candidații", dar în privința țărilor care nu vor fi acceptate în primul val el nu știe să spună ce se va întâmpla cu ele în privința securității lor.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 519)

5 iunie 1996. Parlamentul român a adresat un apel parlamentelor statelor membre NATO în care solicita sprijin pentru aspirațiile României de a deveni membru NATO. Apelul sublinia consensul politic intern asupra acestui obiectiv major al politicii externe românești.

(MAE, Cronologia relațiilor România-NATO,
www.mae.ro/node/5346?page=2)

19 septembrie 1996. Congresmanul republican Martin Hooke a propus un proiect de lege care prevede extinderea NATO inclusiv cu România, Slovenia și Slovacia, după ce Congresul adoptase deja o lege de extindere doar prin aderarea la NATO a Cehiei, Poloniei și Ungariei.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 562)

13 ianuarie 1997. Ion Diaconescu, președintele PNȚCD, care a condus o delegație a partidului în Italia în perioada 7-11 ianuarie, a amintit că PNȚCD a devenit membru cu drepturi depline în PPE.[153]

(*Ibid.,* p. 603)

27-28 ianuarie 1997. Malcolm Rifkind, ministrul de Externe al Marii Britanii, la întâlnirea cu președintele Emil Constantinescu a afirmat că țara sa va sprijini accelerarea proiectului de reformă în România. În ceea ce privește NATO, consideră că extinderea este inevitabilă și de dorit, dar țările candidate vor fi selectate în funcție de argumentele de ordin politic, strategic și militar, de compatibilitate cu structurile Alianței și, nu în ultimul rând, de inexistența unor probleme divergente teritoriale și în plan etnic cu vecinii lor.

(*Ibid.,* p. 610)

3 februarie 1997. Emil Constantinescu, președintele României, s-a întâlnit la Bruxelles cu membrii Consiliului Nord-Atlantic și cu Javier Solana, secretarul general al NATO. Cu acest prilej, a subliniat voința fermă a României de a se alătura Alianței Nord-Atlantice.

(MAE, *op. cit.*)

5 februarie 1997. În turneul său european, Emil Constantinescu s-a întâlnit cu Jacques Chirac, președinele Franței. Acesta a declarat ziariștilor că Franța, marele prieten al României, va susține „în forță" admiterea României în NATO la summitul de la Madrid din iulie 1997.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 618)

Aprilie 1997. Parlamentul român a adoptat, în unanimitate, un mesaj adresat celor 16 membri NATO, solicitând sprijin pentru o decizie favorabilă României, cu prilejul summitului de la Madrid.

(MAE, *op. cit.*)

24 aprilie 1997. La Bruxelles a avut loc o reuniune a ambasadorilor NATO cu scopul de a asculta argumentele țărilor care doresc aderarea la Alianță. Din partea României au participat Victor Ciorbea și Adrian Severin. În favoarea admiterii României în primul val s-au manifestat reprezentanții Franței, Italiei, Greciei, Turciei, Spaniei, Portugaliei, Canadei. Reprezentanții SUA, Germaniei și Marii Britanii au avut o atitudine reticentă, iar ceilalți șase nu s-au arătat împotriva aderării în primul val.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 638)

---

[153] PPE - Partidul Popular European este organizația europeană care cuprinde partide creștin-democrate, conservatoare, liberal-conservatoare și alte partide definite de centru-dreapta; PPE, fondat în 1976, este cel mai influent partid european, cel mai mare partid din Parlamentul European, din Consiliul European și din Comisia Europeană; mulți dintre părinții fondatori ai Uniunii Europene au fost membri ai partidelor care au format mai târziu PPE.

3 mai 1997. La Kiev, ministrul de Externe Adrian Severin și omologul său ucrainean Ghenadi Udovenko au parafat „Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare dintre România și Ucraina", semnat la Constanța la 2 iunie 1997 de președinții Emil Constantinescu și Leonid Kucima.

(*Ibid*., p. 640 și p. 651)

19 mai 1997. Comisia pentru Securitate și Cooperare în Europa a Senatului SUA (Comisia Helsinki) a organizat o audiere a miniștrilor de Externe din țările candidate NATO. Pentru România a fost audiat ambasadorul la Washington, Mircea Geoană. Într-o scrisoare adresată președintelui Clinton, membrii Comisiei Helsinki i-au cerut ca SUA să susțină aderarea României în primul val.

(*Ibid*., p. 644)

27 mai 1997. La Palatul Élysée, liderii celor 16 țări NATO și Boris Elțîn au semnat „Actul fondator al relațiilor reciproce, cooperării și securității între NATO și Federația Rusă", document de importanță istorică ce pune capăt divizării Europei în două blocuri opuse. Rusia a acceptat extinderea NATO, dacă Alianța nu va amplasa arme nucleare și va consulta Rusia ori de câte ori apar probleme care vizează nemijlocit securitatea sa.

(*Ibid*., pp. 648-649)

29-30 mai 1997. La întâlnirea de la Sintra (Portugalia) a miniștrilor de Externe NATO, s-au purtat discuții privind primul val al extinderii Alianței. Țările din sudul Europei au sprijinit aderarea, pe lângă a celor trei țări (n.n. Republica Cehă, Polonia și Ungaria), și a României și Sloveniei.

SUA prin Madeleine Albright și Germania prin Klaus Kinkel au susținut că trebuie admise acele democrații care au depășit stadiul reformelor și se pot achita de obligațiile de stat membru NATO. De asemenea, au considerat că admiterea unui număr prea mare de țări presupune costuri prea ridicate.

(*Ibid*., pp. 650-651)

20-22 iunie 1997. La summitul G7[154] de la Denver (Colorado, SUA), la care a participat ca invitat pentru prima oară și Federația Rusă, Boris Elțîn, referitor la extinderea NATO, a declarat că dacă extinderea are în vedere și țări din fosta Uniune Sovietică, atunci relațiile Rusiei cu NATO se vor dete-

[154] G7 - Grupul celor Șapte reprezintă un forum internațional al guvernelor unor state dezvoltate din punct de vedere economic, tehnologic și militar, inițiat în anul 1975, având ca principal domeniu de activitate economia mondială; G7 este format din Statele Unite ale Americii, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și Canada (din anul 1976); între 1997-2014, G7 devenise G8, incluzând și Rusia, dar din cauza implicării în conflictul din Ucraina, Rusia a fost exclusă din grup; din 2014, G8 cuprinde șapte state și Uniunea Europeană, ca al optulea participant.

riora, dar deocamdată Rusia este mulțumită de extinderea din primul val cu cele trei țări anunțate.

(*Ibid*., p. 662)

7-9 iulie 1997. La summitul de la Madrid al țărilor NATO, la votul final, în favoarea admiterii României au votat nouă țări: Franța, Italia, Belgia, Luxemburg, Spania, Portugalia, Grecia, Turcia și Canada. Împotrivă au fost șase țări: SUA, Marea Britanie, Olanda, Danemarca, Islanda și Norvegia. Germania s-a abținut.

SUA și Marea Britanie s-au opus energic ca Alianța să se angajeze explicit în legătură cu aderarea României. Administrația SUA estima la 35 de miliarde USD costurile extinderii din primul val. La următoarea întâlnire NATO din 1999, se va reexamina procesul de extindere.

În declarația finală, statele membre „au luat act de evoluțiile pozitive pe calea democrației și a statului de drept pe care le-au înregistrat România și Slovenia".

Unii oameni politici din opoziția din România au susținut că la Madrid România a fost definitiv exclusă din competiția pentru aderarea la NATO, fiind redistribuită în zona de influență a Estului European.

(*Ibid*., pp. 665-666)

11 iulie 1997. După summitul NATO, Bill Clinton a vizitat România și Polonia. La 11 iulie, pe Aeroportul Otopeni a aterizat aeronava „Air Force One", aducându-i pe Bill Clinton și Madeleine Albright. În cursul întâlnirii de la Cotroceni cu președintele Emil Constantinescu, președintele SUA a anunțat inițiativa de constituire a unui „Parteneriat Strategic Româno-American", care presupune o colaborare susținută în domeniile economic, politic și militar între cele două țări.

La mitingul din Piața Universității, Bill Clinton a spus: „Ușa NATO este deschisă. Va rămâne deschisă și vă vom ajuta să treceți prin ea. NATO s-a angajat să reanalizeze candidaturile în 1999 și România este unul dintre cei mai serioși candidați".

(*Ibid*., pp. 666-667)

13 noiembrie 1997. Cea de-a 43-a Sesiune a Adunării Parlamentare a Tratatului Atlanticului de Nord a avut loc la București.

(Cătălina Mihai, *Cronologie: România a aderat la NATO după o primă tentativă de nereușită în 1997,* Mediafax.ro, 28 martie 2014, https://www.mediafax.ro/politic/cronologie-romania-a-aderat-la-nato-in-2004-dupa-o-prima-tentativa-nereusita-in-1997-foto-12350569)

3 aprilie 1998. Javier Solana, secretarul general al NATO, a făcut o vizită în România, unde a avut o serie de întâlniri cu președintele Emil Constantinescu, președinții Camerelor Parlamentului, cu miniștri și cu alte

personalități ale scenei politce. Oaspetele a declarat că recenta criză politică (n.n. provocată de PD, care a condus în final la schimbarea premierului Victor Ciobea) n-a afectat imaginea României, care se bucură de aceeași simpatie „ca în 1996, după alegeri". În ceea ce privește admiterea României în NATO, Javier Solana a putut reaminti doar că procesul de extindere a Alianței va continua, iar România a rămas una dintre candidatele cu șanse de aderare, dar în funcție de continuarea perseverentă a reformelor.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 733)

Episodul Kosovo și efectele sale

18 iunie 1998. La solicitarea președintelui Emil Constantinescu, Parlamentul României a aprobat participarea militară a țării noastre la acțiunile de menținere a păcii în Bosnia și Herțegovina în perioada 21 iunie 1998 – 31 iunie 1999.

11 octombrie 1998. Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT) a decis ca România să pună la dispoziția avioanelor NATO spațiul său aerian în cazul unei intervenții militare împotriva Republicii Federale Iugoslavia, în situații de urgență și neprevăzute. CSAT a subliniat că România nu se va implica direct în intervenția armată în Iugoslavia, dar poate participa la acțiuni de menținere a păcii și la acțiuni umanitare în zonele de conflict. Secretarul general al NATO Javier Solana a transmis premierului Radu Vasile un mesaj de mulțumire pentru decizia luată. Liderii PDSR au considerat că România nu a ales soluția cea mai potrivită pentru acea conjunctură politică, iar Ion Iliescu a considerat că s-a dat dovada unui „diletantism condamnabil".

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 756)

14 octombrie 1998. În ședință comună, Senatul României și Camera Deputaților au dezbătut solicitarea președintelui României privind accesul în spațiul aerian al țării, în situații de urgență și neprevăzute, al aeronavelor NATO, în eventualitatea efectuării unor operațiuni aeriene asupra teritoriului Republicii Federale Iugoslavia, precum și participarea la acțiuni în sprijinul păcii și umanitare. Victor Babiuc, ministrul Apărării Naționale, a explicat de la tribuna Parlamentului: „În momentul în care România a semnat Parteneriatul pentru Pace, s-a angajat [...] ca în cazul unei crize în spațiul european să participe alături de aliați la rezolvarea unei asemenea crize. [...] Nu se poate intra în NATO de braț cu Miloșevici, ci numai cu țările care sunt membre ale NATO". Din partea PDSR, Ion Iliescu a afirmat: „Noi considerăm nepotrivit modul în care sunt formulate cererile din partea președintelui țării". Supusă la vot nominal, solicitarea prezidențială a întrunit 244 de voturi pentru, 160 contra și 82 de abțineri.

(Camera Deputaților,
http://www.cdep.ro/pls/steno/steno2015.stenograma?ids=3381&idm=4&idl=1;
Portal legislativ, https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/15911)

19-20 octombrie 1998. La sediul NATO de la Bruxelles au avut loc convorbiri între membrii unei delegații române conduse de Constantin Dudu Ionescu, secretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, și oficiali ai Alianței din cadrul Secretariatului Internațional NATO. În cadrul „Dialogului intensificat România-NATO", s-au purtat discuții privind strategia de securitate națională a României, despre conceptul strategic denumit „Parteneriatul pentru Pace Intensificat" și despre noul sistem de planificare a apărării în concepția Alianței.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 758)

Februarie 1999. Militari din România și Statele Unite au stabilit un centru de monitorizare a traficului aerian care să acopere, în afara teritoriului românesc, și ariile învecinate.

(MAE, *op. cit*.)

24 martie 1999. NATO a început atacul aerian împotriva Iugoslaviei pentru a se restabili pacea în Kosovo, unde trupele sârbești luptă împotriva albanezilor care își cer cu arma în mână independența provinciei. Înainte de începerea atacului aerian al NATO, președintele Emil Constantinescu a afirmat că, dacă tratativele îndelungate de pace în Kosovo au eșuat, atunci o intervenție a NATO în scopul restabilirii păcii este „necesară și legitimă". Departamentul de stat al SUA a remarcat și salutat poziția României.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.,* p. 796)

18 aprilie 1999. NATO a solicitat României deschiderea spațiului său aerian pentru avioanele aliate.

(MAE, *op. cit*.)

20 aprilie 1999. Consiliul Suprem de Apărare a Țării și Guvernul României au dat curs acestei solicitări.

(*Ibid*.)

22 aprilie 1999. La solicitarea președintelui Emil Constantinescu, Parlamentul României a aprobat cererea Aliantei Nord-Atlantice de acordare a accesului nerestrictiv în spațiul aerian al României pe perioada executării de operațiuni aeriene asupra teritoriului Republicii Federale Iugoslavia.

(Portal legislativ, http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/17966)

Sumarul dezbaterii în plen. La deschiderea ședinței comune a Senatului și Camerei Deputaților din 22 aprilie 1999, în scop de diversiune, un deputat PUNR a propus scoaterea de pe ordinea de zi a solicitării președintelui României de aprobare a cererii NATO. Propunerea a fost respinsă, întrunind doar 15 voturi pentru din cei 382 de parlamentari prezenți, care formau plenul de ședință, din totalul de 485 de senatori și deputați ai Parlamentului României.

Comisiile pentru apărare, ordine publică și siguranță națională ale Camerei Deputaților și Senatului au propus un proiect de Hotărâre a Parlamentului cu un articol unic de aprobare a solicitării președintelui României. După unele consultări rapide în dimineața votului, Comisiile de politică externă au completat acel proiect cu încă două articole care se refereau la solicitarea adresată Guvernului de a crea un cadru care să asigure garanții de securitate și integritate teritorială a statului român, de a realiza aranjamentele tehnice privind survolul nerestrictiv în spațiul aerian românesc, de a obține asistență în vederea eliminării efectelor negative apărute ca urmare a crizei din regiune (art. 2) și reafirmarea de către Parlament a dorinței României de integrare în NATO și de a se ajunge la o soluționare politică a conflictului din Kosovo (art. 3).

Ioan Mircea Pașcu (PDSR) a anunțat că partidul său, deși susține aderarea României la NATO, se va abține de la vot, deoarece solicitarea președintelui nu include și prealabile garanții de securitate acordate României, nu numai pe durata operațiunilor aeriene, ci și ulterior, până la primirea în Alianță. De asemenea, președintele ar fi trebuit anterior acestei solicitări să depună eforturi și pentru obținerea unor compensații economice pentru România.

Iftene Pop (PNȚCD), Călin Popescu Tăriceanu (PNL), Petre Roman (PD), Markó Béla (UDMR) și Sergiu Cunescu (PSDR) au susținut proiectul de Hotărâre a Parlamentului ca răspuns la solicitarea președintelui României, în timp ce Valeriu Tabără (PUNR) a cerut referendum național în această chestiune! Corneliu Vadim Tudor (PRM) a afirmat că, la limită, în cel mai bun caz, PRM se va abține de la vot.

Teodor Meleșcanu (ApR), similar reprezentantului PDSR, a subliniat importanța aderării României la NATO, dar a cerut garanții cu privire la suveranitatea și integritatea teritorială a României din partea Alianței sau a unei mari puteri până la admiterea noastră cu drepturi depline în organizație.

Varujan Pambuccian (Grupul minorităților naționale) a prezentat mesajul majorității grupului de susținere a solicitării prezidențiale, cu excepția lui Slavomir Gvozdenovici, reprezentantului Uniunii Sârbilor din România, care a fost vehement contra, cerând soluționarea pașnică a problemelor din Kosovo, eventual permițând survolarea teritoriului țării noastre de aeronavele NATO numai în situații de urgență.

Supus la vot, proiectul de Hotărâre a Parlamentului, cu cele trei articole, a fost adoptat cu 225 de voturi pentru, 21 împotrivă (PUNR) și 99 de abțineri (PDSR, PRM și PDAR).

(Camera Deputaților, Ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului din 22 aprilie 1999, http://www.cdep.ro/pls/steno/steno2015.stenograma?ids=5023&idl=1)

Câteva comentarii ale autorilor. De remarcat că cei mai mulți parlamentari ai opoziției s-au abținut de la vot, deși susținuseră sus și tare dorința lor de aderare a României la NATO. Adrian Năstase, liderul grupului parlamentar de opoziție al PDSR, după numeroase intervenții pe procedură, a încercat să deturneze dezbaterile privind solicitarea președintelui Emil Constantinescu prin admonestări adresate Guvernului, în sensul că nu a făcut nimic pentru a obține garanții de securitate pentru România, în contextul în care există tratatul bilateral cu Iugoslavia, încheiat în 1996. Acesta înscria obligația de consultări în situație de criză și consacra totodată principiul neagresiunii și neamestecului în relațiile dintre cele două țări. Apoi, a devoalat decizia PDSR de a va vota articolele 2 și 3 din Hotărâre, dar, așa cum a anunțat și Mircea Pașcu, nu și documentul în ansamblul său...

A fost un fapt de netăgăduit că răspunsul pozitiv al Parlamentului la solicitarea președintelui României a constituit un argument major în vederea aderării ulterioare a țării noastre la Alianța Nord-Atlantică.

23-25 aprilie 1999. La împlinirea a 50 de ani de existență a NATO, s-a organizat la Washington un summit cu participarea celor 19 state membre și 23 de delegații ale țărilor membre ale Consiliului Parteneriatului Euroatlantic. România a fost reprezentată de președintele Emil Constantinescu.

La acest summit s-a adoptat noul statut strategic al NATO care prevedea modul de gestiune a crizelor din Europa. NATO a prezentat MAP (*Membership Action Plan*), care a pus bazele unui mecanism de pregătire și evaluare individuală a țărilor candidate cel mai târziu în anul 2002.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 800)

6 mai 1999. Guvernul Românie a adoptat o hotărâre prin care s-a instituit un embargou pentru livrările de petrol către Iugoslavia.

(*Ibid.*, p. 802)

3-10 iunie 1999. După ce la 3 iunie, la Belgrad, Guvernul și Parlamentul Iugoslaviei au acceptat planul internațional de pace propus de G-8 (grupul celor șapte state industrializate, plus Rusia), la 9 iunie, la Kumanovo, în Macedonia, reprezentanții NATO și cei ai Belgradului au semnat Acordul militar tehnic asupra retragerii forțelor sârbești din Kosovo. În consecință, la 10 iunie, la Bruxelles, Consiliul NATO a hotărât suspendarea bombardamentelor asupra Iugoslaviei, iar la New York, Consiliul de Securitate al ONU a votat rezoluția în legătură cu situația din Kosovo, prin care forțele de pace KFOR au fost autorizate să intre în Kosovo.

(*Ibid.*, pp. 806-807)

17 iunie 1999. La solicitarea președintelui României, Parlamentul României a aprobat trecerea pe teritoriul României a eșaloanelor de trans-

port, cu trupe și tehnică militară, reprezentând contingentele KFOR în Kosovo ale Republicii Polone și Republicii Cehe.

(Portal legislativ,
http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/18461)

7-8 iulie 1999. Secretarul general al NATO, Javier Solana, în vizită în România, s-a întâlnit cu președintele Emil Constantinescu, prim-ministrul Radu Vasile, ministrul Apărării Victor Babiuc, ministrul Afacerilor Externe Andrei Pleșu și cu alte oficialități române. În cursul discuțiilor, oaspetele a declarat că România a dovedit în perioada războiului din Iugoslavia că poate fi un bun aliat al NATO, de care este în prezent foarte aproape, și că României îi va reveni un rol foarte important în perspectiva definitivării Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 810)

Concluzie la episodul Kosovo. Se poate constata în mod de netăgăduit faptul că răspunsul pozitiv al Parlamentului României din 22 aprilie 1999 la solicitarea președintelui României Emil Constantinescu a constituit un argument major în vederea aderării ulterioare a țării noastre la Alianța Nord-Atlantică.

Desigur, au urmat numeroase întâlniri, tratative, consilii și alte activități pregătitoare până la aderarea *de jure* a României la NATO în data de 29 martie 2004. Atunci s-au depus instrumentele de ratificare la Departamentul de Stat al SUA, iar patru zile mai târziu a fost arborat oficial steagul României la sediul NATO de la Bruxelles. Dar aderarea *de facto* a României la Alianță s-a petrecut prin Hotărârea Parlamentului României din 22 aprilie 1999 și prin participarea non-militară la acțiunile NATO din Iugoslavia.

Octombrie 1999. România a transmis la NATO primul Program Național Anual de Pregătire pentru integrarea în Alianță, în baza Planului de Acțiune lansat la Washington.

(Cătălina Mihai, *op. cit.*)

10 noiembrie 1999. A avut loc reuniunea Consiliului de Cooperare Euro-Atlantică (EAPC) care a lansat primul „Plan de Acțiune" pentru anii 2000-2002 în vederea cooperării membrilor NATO cu țările partenere EAPC.

(*Loc. cit.*)

29 noiembrie 1999. S-a adoptat Hotărârea Parlamentului României nr. 51/29.11.1999 privind participarea României cu un spital militar de campanie și cu 20 de ofițeri de stat major la Forța Internațională de Pace KFOR din Kosovo (Republica Federală Iugoslavia).

(Camera Deputaților,
http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act?ida=22993)

10 februarie 2000. Secretarul general al NATO, George Robertson, a efectuat o vizită la București.

(MAE, *op. cit.*)

Iunie 2000. Noul Comandant Suprem al Forțelor Aliate din Europa, generalul Joseph Ralston, a efectuat o vizită în România.

(*Ibid.*)

Septembrie 2000. A fost transmis la NATO Planul Național de Aderare, din cadrul ciclului II MAP.

(Cătălina Mihai, *op. cit.*)

(Documentare realizată de Niculae Ionescu-Galbeni, cu unele completări făcute de Virgil Petrescu; cronologia evenimentelor în legătură cu parcursul României către NATO a fost prezentată doar pentru perioada guvernării coaliției CDR-USD-UDMR)

12.2. ROMÂNIA - UNIUNEA EUROPEANĂ

12.2.1. Uniunea Europeană

Uniunea Europeană (UE) este o uniune politică și economică a 27 de state situate în Europa, cu o populație totală de circa 450 de milioane de locuitori și o suprafață de 4,2 milioane km^2. Ea își are originea în inițiativa a șase state europene (Franța, Italia, Germania de Vest, Olanda, Belgia și Luxemburg) de a forma Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO), înființată prin Tratatul de la Paris (1951), Comunitatea Economică Europeană (CEE), înființată prin Tratatul de la Roma (1957) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (Euratom), înființată prin al doilea Tratat de la Roma (1957). Aceste structuri - CECO, CEE și Euratom - se consideră a fi cei trei piloni europeni, precursorii Uniunii Europene.

Uniune Europeană (UE) s-a născut prin semnarea la 7 februarie 1992 a Tratatului de la Maastricht (intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993). Cea mai recentă modificare a bazei constituționale a UE este Tratatul de la Lisabona (2009).

Marea Britanie a notificat UE în martie 2017 cu privire la decizia de a părăsi uniunea, ca urmare a referendumului din iunie 2016. După o serie de negocieri, la 31 ianuarie 2020 Marea Britanie a părăsit definitiv Uniunea Europeană.

UE reprezintă cea mai mare piață comercială din lume, are cel mai mare PIB (25% din PIB-ul nominal mondial), deține cea mai mare rezervă monetară din lume, fiind unul din principalii investitori în SUA și America de Sud, principalul partener economic al Chinei și al doilea al Americii de Sud.

Politicile UE vizează asigurarea liberei circulații a persoanelor (controlul pașapoartelor a fost eliminat în spațiul Schengen), a bunurilor, serviciilor și capitalurilor în cadrul pieței interne. De asemenea, se intenționează adoptarea unei legislații comune în domeniul justiției și afacerilor interne și menținerea unor politici comune privind comerțul, agricultura, pescuitul și dezvoltarea regională.

După un deceniu de pregătiri, a fost lansată moneda europeană - euro - mai întâi ca monedă „invizibilă", doar pentru contabilitate și plăți electronice (de la 1 ianuarie 1999), apoi și sub formă de bancnote și monezi (de la 1 ianuarie 2002) în 19 state membre ale UE („zona euro").

În 2012, Uniunea Europeană a primit Premiul Nobel pentru Pace pentru contribuția la promovarea păcii și reconcilierii, a democrației și a drepturilor omului în Europa.

Uniunea Europeană întreține misiuni diplomatice permanente în întreaga lume și este reprezentată în cadrul Organizației Națiunilor Unite, Organizația Mondială a Comerțului, G7 și G20. Datorită influenței sale globale, Uniunea Europeană poate fi considerată ca o superputere emergentă.

12.2.2. Parcursul României către Uniunea Europeană

România a fost prima țară din Europa Centrală și de Est care a avut relații oficiale cu Comunitatea Economică Europeană (CEE). În ianuarie 1974, România a fost inclusă în Sistemul Generalizat de Preferințe al Comunității, iar ulterior a semnat o serie de acorduri cu CEE pentru facilitarea unor schimburi comerciale.

În 1980, România a recunoscut *de facto* CEE, prin semnarea Acordului privind crearea Comisiei mixte România - CEE, când s-a semnat și Acordul asupra Produselor Industriale.

La 30 ianuarie 1991, la Bruxelles, G24[155] a hotărât includerea României între țările beneficiare la programului PHARE. Ulterior, România a primit asistență financiară nerambursabilă și prin alte programe, precum ISPA, SAPARD și RICOP.

La 1 februarie 1993, România a semnat Acordul European, care instituia o asociere între România, pe de o parte, Comunitățile Europene (CEE-CECO-Euratom) și statele membre ale acestora, pe de altă parte (M.Of. nr. 73/12.04.1993)

[155] G24 - „Grupul celor 24" este organul interguvernamental al „Grupului celor 77" (G77 - organizație internațională a ONU, înființată în 1964 de 77 de țări în curs de dezvoltare, având ca scop studierea problemelor monetar-financiare ale acestor țări; din 2013, G77 cuprinde 134 de țări membre, în mare parte în curs de dezvoltare).

La 22 iunie 1995, România a depus cererea de aderare la Uniunea Europeană, împreună cu „Declarația de la Snagov", documentul semnat de toate cele 14 partide politice importante ale României, în care acestea își exprimau sprijinul deplin pentru integrarea europeană.

La reuniunea din 15-16 decembrie 1995 a șefilor de stat și de guvern a celor 15 state membre UE, având ca invitate țările interesate de aderare (inclusiv România), au fost adoptate hotărâri privind extinderea UE spre est, negocierile urmând să înceapă în anul 1998 cu 11 candidați. Helmut Kohl, cancelarul Germaniei, a pledat pentru o aderare în mai multe etape, recomandând ca în prima etapă să se înceapă cu Cehia, Polonia și Ungaria.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 488,
Acord European,
https://osim.ro/wp-content/uploads/2018/02/Acord_Breuxelles93.pdf)

În cadrul Forumului Economic Mondial de la Davos (3-4 februarie 1997), la care a participat și președintele Emil Constantinescu, Jacques Santer, președintele Comisiei Europene, a spus că în scurt timp Comisia va înainta Consiliului de Miniștri al Uniunii Europene dosarul României pentru avizul necesar începerii negocierilor de aderare a României la UE, în prima parte a anului 1998.

(Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 617)

Comisia Europeană a lansat la Strasbourg, la 16 iulie 1997, documentul intitulat „Agenda 2000", în care se analiza stadiul realizării reformelor în vederea aderării la UE a 10 state candidate din Europa Centrală și de Est.

În analiza consacrată României, se afirma: „Actualele progrese petrecute în România după instalarea la putere a noului Guvern indică faptul că această țară este pe cale de a satisface *criteriile politice* de aderare".

Documentul aviza începerea negocierilor de aderare la UE pentru cinci state est europene: Polonia, Cehia, Ungaria, Estonia și Slovenia (la care s-a adăugat Ciprul). Celelalte cinci state candidate, România, Bulgaria, Slovacia, Letonia și Lituania trebuie să mai aștepte alte etape de evaluare care se vor face anual. Președintele Comisiei Europene, Jacques Santer, a propus acestor țări candidate „un parteneriat pentru aderare".

(*Ibid.*, p. 671)

La reuniunea miniștrilor de Externe ai țărilor din UE, din data de 22 iulie 1997, s-a căzut de acord cu începerea în etape a negocierilor cu cele 10 țări candidate.

(*Ibid.*, p. 672)

La Luxemburg, între 12-13 decembrie 1997, s-a ținut reuniunea Consiliului European, cu participarea a 15 șefi de stat și de guvern, în vedere aderării celor 10 țări candidate din Europa Centrală și de Est, plus Cipru.

S-a stabilit ca negocierile să înceapă la 31 martie 1998 cu Polonia, Cehia, Ungaria, Estonia, Slovenia și Cipru. Celelalte cinci țări, incluzând România, vor putea începe negocierile atunci când vor ajunge la standardele impuse de UE pentru aderare. Toate statele admise vor adera pe baza acelorași criterii.

Cancelarul Germaniei Helmut Kohl a declarat: „Este primul element hotărâtor din istoria Europei după cel de-al Doilea Război Mondial".

(*Ibid.*, p. 702)

La 3-5 octombrie 1998, la Washigton, cu prilejul reuniunii anuale a reprezentanților Băncii Mondiale (BM) cu cei ai Fondului Monetar Internațional (FMI), a avut loc și o întâlnire a prim-ministrului Radu Vasile, însoțit de Mugur Isărescu, guvernatorul BNR, și Decebal-Traian Remeș, ministrul de Finanțe, cu Lawrence Summers, secretarul adjunct al Trezoreriei SUA, Michel Camdessus, directorul FMI, și James Wolfensohn, președintele BM. Intâlnirea a avut ca scop reluarea dialogului cu România în vederea unor noi acorduri de împrumut, după eșecul celor anterioare de tip stand-by ale României cu FMI.

Instanțele financiare internaționale au constatat că ritmul privatizării a fost lent, reformele stagnează și că trebuie luate măsuri „ferme și rapide de privatizare", îndeplinirea programelor PSAL și ASAL, inclusiv restructurarea Bancorex. Radu Vasile s-a angajat să îndeplinească toate cerințele FMI, să privatizeze Romtelecom, Bancpost și BRD. Premierul a avertizat că ne aflăm în ceasul al doisprezecelea al bunăvoinței instanțelor financiare internaționale BM și FMI față de România.

(*Ibid.*, p. 754)

La Bruxelles a avut loc, la 20 octombrie 1998, a patra întâlnire a Comitetului de Asociere între România și Uniunea Europeană, cu participarea prim-ministrului Radu Vasile și a președintelui Comisiei UE Jacques Santer. S-au făcut referiri la nerealizările privind redresarea economiei cauzate de lentoarea aplicării reformelor. Radu Vasile a afirmat că va susține proiectele de accelerare a reformelor structurale și un program de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii. Se preconiza elaborarea unui program legislativ privind înființarea și funcționarea firmelor particulare.

S-a anunțat un sprijin financiar pentru reforma administrației publice, pentru infrastructură, dezvoltare și restructurarea regiilor autonome în valoare de 110 milioane de ECU prin programul PHARE, iar pentru eliminarea efectelor sociale negative ale reformelor un sprijin de 157 de milioane ECU.

(*Ibid.*, p. 758)

În noiembrie 1998, Comisia Europeană a publicat primul Raport de Țară privind aderarea României la UE.

Departamentul pentru Integrare Europeană, condus de Alexandru Herlea, membru al PNȚCD, a elaborat „Programul Național de Absorbție a Acquis-ului Comunitar" la sfârșitul anului 1997. Acest program a fost integrat în „Programul Național de Aderare a României la Uniunea Europeană (PNAR)", elaborat tot de DIE, în 1998, pe baza „Parteneriatului de Aderare", și adoptat în iunie 1999.

De la 1 ianuarie 1999, 11 țări din Europa au adoptat o nouă monedă, euro (n.n. prescurtat EUR, cu simbolul €), alcătuind „zona euro": Germania, Franța, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg, Spania, Portugalia, Austria, Finlanda și Irlanda. Această nouă monedă va începe să circule prin bănci din 4 ianuarie 1999 (paritatea noii monezi este de 1 euro = 1,955 mărci germane = 6,56 franci francezi = 1.963 lire italiene = 166 pesetas spanioli = 13.7 șilingi austrieci) și fizic (n.n. bancnote și monezi) de la 1 ianuarie 2002.

La 3 august 1999, Camera Reprezentanților, parte a Congresului SUA, a adoptat o Rezoluție prin care s-a definit politica SUA față de România. În Rezoluție se arăta că SUA vor susține dezvoltarea economiei de piață și un guvern democratic care să respecte drepturile omului. SUA vor sprijini integrarea României în structurile economice și de securitate euroatlantice. SUA, alături de alți creditori, vor trebui să acorde facilități pentru plata datoriilor externe ale României. În Rezoluție erau menționate măsurile pe care trebuie să le ia România pentru accelerarea reformelor, în special a privatizărilor și a luptei anticorupție.

(*Ibid.*, p. 813)

Între 10-11 decembrie 1999, a avut loc summitul de la Helsinki al Consiliului European, în cadrul căruia președintele Comisiei Europene, Romano Prodi, a anunțat că alte șase state europene candidate la integrarea în UE - Letonia, Lituania, Slovacia, Malta, Bulgaria și România - vor începe negocierile de aderare.

România va primi anual 640 de milioane de euro, fonduri nerambursabile, plus 200 de milioane de euro sprijin pentru echilibrarea balanței de plăți, iar de la Banca Europeană de Investiții (BEI), împrumuturi de până la 500 de milioane de euro.

(*Ibid.*, p. 828)

În februarie 2000, în cadrul reuniunii Consiliului UE pentru Afaceri Generale, au fost deschise oficial negocierile de aderare a României (erau de negociat 31 de capitole, cuprinzând toată legislația Uniunii Europene - *acquis*-ul comunitar).

La 13 noiembrie 2002, Comisia a adoptat „Foaia de parcurs" pentru România, apoi Parlamentul European a fixat 1 ianuarie 2007 ca dată-țintă pentru aderarea României la Uniunea Europeană.

Consiliul European de la Bruxelles, din 17 decembrie 2004, a confirmat politic încheierii negocierilor de aderare a României la UE.

În cadrul unei ceremonii oficiale desfășurate la fosta Abație de Neümunster din Luxemburg, devenită centru cultural, a fost semnat la 25 aprilie 2005 Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană. Astfel, România a devenit stat în curs de aderare, obținând statutul de observator activ, cu drept de participare la nivelul tuturor instituțiilor comunitare, fără drept de vot, dar putând influența decizii și promova interesele naționale.

La 1 ianuarie 2007, România a devenit stat membru al Uniunii Europene. Această calitate implică atât drepturi, cât și obligații. Toate acestea derivă din tratatele și legislația adoptate de Uniunea Europeană de la înființare până în prezent, ca orice alt stat membru.

După aderare, România a devenit a șaptea țară din UE după numărul de locuitori (în prezent a șasea, după ieșirea din UE a Marii Britanii). Limba română a devenit una dintre limbile oficiale ale Uniunii Europene.

De subliniat că dobândirea calității de stat membru al UE a implicat îndeplinirea a trei criterii de aderare: 1) *criteriul politic* - instituții stabile, care garantează democrația, respectul legii, al drepturilor omului și respectul față de minorități; 2) *criteriul economic* - o economie de piață funcțională capabilă de a face față concurenței și forțelor de piață din UE; 3) *criteriul legislativ* - adoptarea *aquis*-ului comunitar, astfel încât legislația comunitară să fie eficient implementată în legislația națională.

12.2.3. Argumente pro și contra aderării României la Uniunea Europeană

În rezumat, se pot identifica argumentele în favoarea aderării și integrării României în Uniunea Europeană:

- apartenența la o mare familie de națiuni europene și securitatea pe care această apartenență o poate asigura;
- oportunitatea participării la cea mai mare Piață Unică din lume, cu toate posibilitățile legate de creșterea economică și crearea de locuri de muncă;
- consolidarea ireversibilă a reformelor sociale, economice și politice;
- accesul la fonduri destinate dezvoltării regiunilor mai puțin dezvoltate ale UE, iar, ulterior aderării, la fonduri din bugetul comunitar pentru programe și proiecte de interes național.

Pentru Uniunea Europeană, România reprezintă un avantaj prin suprafața sa agricolă și forestieră, cu o largă ieșire la Marea Neagră (alături de

Bulgaria), zonă cu un puternic potențial geoeconomic, aflată la confluența dintre Europa, Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

De asemenea, România constituie un important coridor energetic pentru transportul resurselor din zona Mării Caspice către Occident.

Prin poziția sa geopolitică, România poate deveni și un important partener al UE în discuțiile cu Republica Moldova, Serbia și, mai ales, cu Ucraina și Rusia.

Desigur, sunt și unele dezavantaje ale aderării României la Uniunea Europeană, precum:

- pierderea parțială de suveranitate;
- pierderea parțială de identitate națională și culturală,
- posibila vulnerabilitate în fața concurenței economice de pe Piața Unică;
- preluarea de proprietăți industriale, comerciale și agricole de către sau în favoarea unor firme străine care ar contribui relativ modest la consolidarea economică a țării noastre.

În fond, totul depinde de direcția de evoluție a Uniunii Europene, către o uniune de state independente cu interese comune - politice, economice și sociale -, sau spre apariția unui mega-stat, condus de „Guvernul de la Bruxelles", cu „regiuni" - foste state naționale, având un anumit grad de autonomie.

12.3. OPINII PRIVIND DRUMUL ROMÂNIEI CĂTRE STRUCTURILE EUROPENE ȘI EUROATLANTICE

Emil Constantinescu, președintele României (1996-2000)

Președintele Constantinescu și președintele Bill Clinton lansau în urmă cu un deceniu, pe 11 iulie 1997, în Piața Universității, Parteneriatul Strategic România – SUA. Actul reprezenta practic deschiderea drumului României către NATO și consfințea ieșirea definitivă din zona de influență a spațiului rus.

„Există ore astrale în istoria unor popoare în care se ivește o șansă pe care o pot valorifica sau rata. România s-a aflat într-o astfel de situație în 1997", ne-a declarat fostul președinte Emil Constantinescu.

El ne-a precizat că Parteneriatul cu SUA nu ar fi fost posibil fără schimbarea de regim din 1996, deoarece Iliescu abia renunțase cu un an în urmă la parafarea unui tratat cu Rusia.

„Acțiunile și reformele inițiate de administrația mea au creat din România o placă de stabilitate în Europa Centrală, care devenea un model

de urmat. Brusc deveneam un candidat credibil pentru extinderea NATO, deși nu se vorbea despre ea cu puțin timp în urmă", a continuat președintele Emil Constantinescu.

Emil Constantinescu a reamintit că semnarea Parteneriatului a fost urmată de un puternic sprijin diplomatic pentru obținerea de către România a președinției organismelor regionale și internaționale, de un sprijin financiar din partea Băncii Mondiale pentru redresarea situației economice și de ajutorul american pentru reformarea și înzestrarea armatei. De asemenea, un efect vizibil rapid a fost cel privind securitatea națională.

(„Parteneriatul România – SUA", *Ziua*, 12 iulie 2007)

Zoe Petre, istoric, om politic, profesor universitar, consilier prezidențial (1996-2000)

Într-un articol de ieri, domnul Năstase, de dragul polemicii cu Băsescu, îl amintește și pe Emil Constantinescu. E drept că o face în treacăt, vag și cu o studiată indiferență.

E drept că nu amintește nimic de Trilateralele care securizaseră, între 1996 și 2000, spațiul din jurul României, strângând relațiile dintre România, Grecia și Turcia, dar și dintre România, Ucraina și Moldova – pe care Guvernul Năstase le-a lăsat sistematic în uitare și dispreț.

E drept că nu amintește deloc de TRACECA[156] sau de INOGATE[157], organizații în care România a fost admisă între 1997 și 2000, și nici de relațiile privilegiate pe care administrația Constantinescu le stabilise cu statele transcaucaziene și caspice, de Drumul Mătăsii sau de conducta Baku-Constanța-Trieste[158], inițiative pe care Guvernul Năstase le-a neglijat cu trufie.

E drept că nici despre Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei (SECI)[159] și succesele ei, despre progresele României între 1996 și 2000 în

[156] TRACECA - *Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia*, programul de transport internațional care cuprinde Uniunea Europeană și 14 state din estul Europei, Caucaz și Asia Centrală; TRACECA are drept scop consolidarea relațiilor economice, comerciale și de transport în aceste regiuni.

[157] INOGATE - *Interstate Oil and Gas Transportation to Europe*, programul de cooperare internațională în domeniul energetic între Uniunea Europeană și 11 state din estul Europei, Caucaz și Asia Centrală, operațional din anul 1996.

[158] Baku-Constanța-Trieste - conducta de Petrol Pan-Europeană; proiect inițiat în 1997 pentru transportul țițeiului caspic în Europa, prin România, Serbia și Croația; proiect nefinalizat.

[159] SECI - *Southeast European Cooperative Initiative,* Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei este organizația transnațională cu sediul la București, înființată în 1998 la propunerea României și devenită operațională în anul 2000; organizația are ca scop cooperarea în combaterea criminalității transfrontaliere.

Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN)[160] - de care nu s-a mai vorbit nimic între 2000 și 2004 - despre Pactul de Stabilitate[161], și în genere despre noul statut obținut de România sub președinția lui Emil Constantinescu nu suflă o vorbă. [...]

Vreme de patru ani, l-am tot auzit în duet cu Mircea Geoană, invocând fantasma așa-zisei „izolări internaționale a României" sub administrația Constantinescu – adică cei patru ani în care România fusese vizitată de Papă, de trei capete încoronate și de prințul moștenitor al Regatului Unit, de președintele SUA, al Franței, al Germaniei, al Cehiei, Poloniei, Ungariei, Ucrainei, Turciei, Greciei, Portugaliei, Georgiei - și aș putea continua; în cei patru ani în care granița de vest a NATO și a UE s-a deplasat hotărât de la Tisa la Prut. [...]

Admiterea României în NATO a fost serbată în direct de un grup restrâns de băutori de șampanie cu eticheta NATO-PSD, singularizând din nou România în raport cu toate țările vecine, care, în împrejurări similare, s-au prezentat cu galeria completă de șefi de stat care participaseră la proces. Vreme de patru ani, l-am auzit, secondat slugarnic de eternul Geoană, cum tuna și fulgera contra grelei moșteniri lăsate de administrația Constantinescu. Este evident că nu se referea aici nici la deschiderea negocierilor cu UE, nici la scoaterea României, în martie 2000, de pe lista neagră a Uniunii, și nici măcar la președinția OSCE[162], obținută în 1999 și risipită zadarnic în jocuri diplomatice de culise în 2001. [...]

(Zoe Petre, „Greaua moștenire", *Ziua*, 4 februarie 2005)

Recent, semnelor dispersate de până acum li s-a adăugat o interesantă informație: într-o intervenție televizată imediat după anunțarea decesului lui Miloșevici, Emil Hurezeanu a evocat public un fapt relatat de către generalul Cioflină - anume că, în 1994, autoritățile ruse ar fi cerut autorităților de la București să permită stocarea de material militar, inclusiv de focoase nucleare, pe teritoriul României, în vederea unei intervenții a armatei ruse în fosta Iugoslavie. Cererea fusese refuzată, dar transporturile secrete de arme și combustibil din timpul primului embargo (dosarul „Jimbolia") compensau în taină faptul că administrația Iliescu nu îndrăznise să adopte fățiș cauza panslavismului reînviat.

---

[160] OCEMN - Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră, înființată în 1992, care a început să funcționeze după ce a dobândit identitate juridică internațională în 1999.

[161] Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est a fost instituția care viza consolidarea păcii, democrației, drepturilor omului și a economiei în țările din Europa de Sud-Est; a funcționat între anii 1999-2008, fiind înlocuită de Consiliul Regional de Cooperare.

[162] OSCE - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (*Organization for Security and Co-operation in Europe*), organizație internațională înființată cu scopul de a preveni conflictele, de a administra crizele și reconstrucția post-conflictuală; cuprinde 57 de țări din Europa, zona Mediteranei, Caucaz, Asia Centrală și America de Nord.

Dacă Rusia pregătea o escaladare și chiar o internaționalizare a conflictului din Balcani, poziția lipsită de orice echivoc în susținerea acțiunilor NATO și UE pe care președintele Constantinescu, majoritatea parlamentară CDR-USD-UDMR, Guvernul României și, nu în ultimul rând, forțele armate ale statului român au adoptat-o în momentul conflictului din 1999 capătă importanță istorică.

Poziția României a permis NATO o campanie exclusiv aeriană foarte eficace, iar atunci când Rusia s-a grăbit să-și deplaseze forța de intervenie din Bosnia la Priștina, într-o evidentă încercare de a-și crea un cap de pod în Balcani, tentativa a fost zădărnicită tot prin acțiunea energică a președintelui Constantinescu, care a obligat aviația militară rusă să respecte programul convenit cu NATO.

Ultima etapă a eșecului Rusiei s-a înregistrat la Sarajevo prin lansarea Pactului de Stabilitate, ai cărui principali operatori politici, economici și militari erau occidentali, ceea ce lăsa Federației Ruse un rol pur decorativ.

Înfruntând toate riscurile interne și externe, România a adus în 1999 o contribuție majoră la securitatea europeană și astfel și-a deschis cu adevărat calea integrării în structurile europene și euroatlantice, a căror viitoare frontieră s-a deplasat atunci de la Tisa pe Prut.

(Zoe Petre „Recviem pentru Miloșevici", *Ziua*, 24 martie 2006)

La începutul lui 1997, România nu figura defel pe harta viitoarei extinderi. Abia obținuse în vara lui 1996 clauza națiunii celei mai favorizate (de care beneficiau atunci 122 de state); nu era posibil să fie invitată imediat în NATO. [...]

De la preluarea mandatului la 29 noiembrie 1996 și până în martie, președintele Constantinescu întâlnise deja aproape 40 de șefi de stat și de guvern, plus vicepreședintele SUA, Al Gore, cu o agendă pe primul punct al căreie figura, invariabil, problema invitării României în NATO. [...]

Până în iulie, lista decidenților amintiți mai sus aproape că se dublase. Franța, Germania, Polonia, Ungaria, Cehia, Olanda, Belgia, Italia, Portugalia, Turcia, Grecia, Bulgaria, Luxemburg, Statul Major al NATO. Toată această cursă contra cronometru și-a aflat răsplata în „Declarația finală de la Madrid", care menționa România ca un principal candidat pentru viitoarea extindere, și în Parteneriatul Strategic cu SUA, care ridica la o altitudine fără precedent în istorie nivelul relațiilor româno-americane.

Cei ce pretind că acest Parteneriat ar fi fost o formă fără conținut sunt fie neinformați, fie de rea-credință. Parteneriatul, spunea Mark Grossman, adjunct al Secretarului de Stat american, „se bazează pe relația de încredere reciprocă între cei doi parteneri și pe intensa reciprocitate a cooperării lor în zonă". Coloana vertebrală a acestei construcții a fost mecanismul de consultări politice, extrem de activ nu numai în timpul crizei din spațiul

ex-iugoslav, ci și în implementarea Pactului de Stabilitate, în pregătirea reuniunii OSCE din 1999.

România a beneficiat din plin și de asistența SUA în cooperarea contra criminalității transfrontaliere, precum și de programe de perfecționare a dimensiunii C41 - comandă, control, comunicare, computerizare, informații, forme concrete de întărire a capacității de apărare și de compatibilizare cu forțele NATO. Cu sprijin american, s-a înființat la Brașov Centrul regional de management al resurselor de apărare și la Balotești - Centrul de management al spațiului aerian. Când România era amenințată de încetarea de plăți, SUA au acordat un sprijin decisiv României în cadrul FMI și al Băncii Mondiale.

Imensa mulțime adunată din Piața Universității până spre Piața Victoriei la 11 iulie 1997 – acea mulțime care, așa cum scrie Madeleine Allbright[163] i-a copleșit de remușcări pe oficialii americani - visase altceva. Impactul emoțional al Parteneriatului nu avea cum să se măsoare cu fluxurile de adrenalină pe care speranța invitării la NATO le revărsa. Dacă, printr-un miracol, o asemenea invitație ar fi fost totuși lansată în 1997, alta ar fi fost soarta partidelor din CDR, dar istoria nu se scrie cu „dacă".

(Zoe Petre, „10 ani de parteneriat", *Ziua*, 13 iulie 2007)

Iulia Nueleanu, ziarist

Demnitarii de la București nu au pierdut niciun prilej pentru a se afișa zilele acestea în compania secretarului american al apărării, Donald Rumsfeld, și al celorlalți oaspeți de marcă la reuniunea informală a miniștrilor apărării din țările membre NATO, care se desfășoară zilele acestea la Poiana Brașov. Ion Iliescu, Adrian Năstase și Ioan Mircea Pașcu au „mirosit" că le-ar putea ieși ceva capital electoral din această reuniune și, prin urmare, au exploatat la maximum momentul.

După întâlnirea cu Rumsfeld, Ion Iliescu s-a întrecut în laude la adresa aliaților noștri americani, a evocat momentul aderării noastre la NATO și și-a reînnoit jurămintele de credință față de Alianța Nord-Atlantică.

În același spirit, ministrul român al apărării, Ioan Mircea Pașcu, a apreciat, în deschiderea reuniunii de la Brașov, că în urmă cu patru ani, când a fost numit ministru, nimeni n-ar fi crezut că România va găzdui o reuniune a NATO. „România este acum membru NATO și niciodată noi, românii, nu ne-am bucurat de o mai mare securitate", a arătat Pașcu. Sentimentele pe care le nutrește Pașcu pentru NATO nu au fost întotdeauna aceleași. Înainte de 2000, când s-a pus problema susținerii intervenției Alianței Nord-Atlantice în Kosovo, liderii PSD, în frunte cu Ion Iliescu, Ioan Mircea

[163] Madeleine Allbright - prima femeie Secretar de Stat al SUA (1997-2001), sub mandatul președintelui Bill Clinton.

Pașcu și Adrian Năstase, au condamnat în termeni extrem de duri decizia administrației Constantinescu de a spijini decizia NATO și de a pune la dispoziția trupelor aliate spațiul aerian al României.

Pentru împrospătarea memoriei mai-marilor PSD și a aliaților lor din NATO, vă prezentăm declarațiile făcute în vremea opoziției de către actualii lideri ai României, care la vremea aceea numai prieteni nu erau cu Alianța Nord-Atlantică:

• **17 iunie 1998.** Ioan Mircea Pașcu contestă legitimitatea intervenției NATO în Kosovo: „Participarea României alături de forțele aliate la rezolvarea pe cale militară a conflictului este neoportună. Țara noastră nu este încă membră a Alianței Nord-Atlantice și nimic nu e sigur că vom deveni aliați NATO".

• **1 octombrie 1998.** Ghiorghi Prisăcaru (PSD), președintele Comisiei de politică externă din Senat: „Noi considerăm că o intervenție a NATO în Kosovo ar putea determina extinderea conflictului, ar putea să contribuie la instabilitate în zonă. În primul rând, PDSR respinge orice acțiune militară a NATO, lipsită de bază legală, împotriva unui stat suveran, vecina noastră Iugoslavia. [...] Nu credem că unii membri ai NATO, mari sprijinitori ai ideii de intervenție, au dreptul moral să folosească astăzi bombardamentele aeriene pentru a impune soluții pe calea forței".

• **13 octombrie 1998.** Delegația Biroului Executiv al PDSR: „BEC al PDSR consideră că poziția exprimată de CSAT (n.n. privind susținerea intervenției NATO) contravine intereselor naționale ale României, ca și principiilor dreptului internațional".

• **16 noiembrie 1998.** Ion Iliescu: „Manifestările actuale ale Alianței reprezintă un atac frontal la autoritatea ONU".

• **23 martie 1999.** Ca reacție la declarația lui Emil Constantinescu privind susținerea acțiunilor NATO, Ion Iliescu avertizează: „Să nu avem un Vietnam în coastele noastre", iar Adrian Năstase a afirmat: „O gafă diplomatică de proporții, care nu se înscrie în interesul României, ci în campania de îmbunătățire a imaginii personale".

• **24 martie 1999.** Radu Timofte, actual șef al SRI: „PDSR consideră că poziția președintelui Emil Constantinescu în problema Kosovo este nepotrivită și iresponsabilă. Un precedent separaționist pe criterii etnice, creat în Kosovo și susținut de șeful statului, ne-ar pune în mare dificultate în cazul unor încercări de secesiune pe criterii etnice în Transilvania".

• **29 martie 1999.** Nicolae Văcăroiu considera că intervenția NATO în Iugoslavia este un act de agresiune asupra unui stat suveran.

• **21 aprilie 1999.** În urma unei ședințe a BEC, PDSR a hotărât să respingă cererea NATO de survol nerestrictiv pentru avioanele Alianței.

• **Mai 1999.** Ion Iliescu: „Intervenția NATO nu are nici bază legală, nici morală. [...] Noi trebuie să gândim și în perspectivă și să nu prejudiciem interesul național printr-o conjunctură de moment".

• **17 mai 1999.** Adrian Năstase: „Duminică s-au împlinit două luni de când România a pierdut trenul integrării europene și euroatlantice pentru zece ani de aici înainte".

• **4 iunie 1999.** Adrian Năstase, articol în „Los Angeles Times": „NATO se pare că a devenit o organizație care folosește bombele în locul diplomației".

• **30 iunie 1999.** Adrian Năstase: „Guvernul este incapabil să reacționeze pe plan internațional, practicând o politică servilă".

• **11 octombrie 1999.** Adrian Năstase, la seminarul internațional „Civilizație și geopolitică în Bazinul Carpatic": „România a fost și va fi amânată să intre în NATO, pentru că se are în vedere detonarea problemei transilvane".

• **12 octombrie 1999.** Ioan Mircea Pașcu a declarat că există informații potrivit cărora „există un plan maghiar de înghețare a relațiilor cu România pentru a determina instituțiile euroatlantice să ia atitudine".

• **12 octombrie 1999.** Adrian Năstase a prezentat la Conferința națională a PDSR o alocuțiune în care afirma că: „Declarația privind oportunitatea și, mai ales, legitimitatea acțiunii NATO în Iugoslavia, necerută de nimeni, nu au produs niciun avantaj. În același timp, trebuie să evităm a crea false așteptări, de tipul celor care au condus la sincopa cunoscută după Madrid prin neacceptarea României în primul val al integrării în NATO sau la marile speranțe puse în Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est".

(Iulia Nueleanu, „Liderii PSD – cei mai mari dușmani ai Alianței înainte de 2000", *Curentul*, 14 octombrie 2004)

Gelu Trandafir, ziarist, membru al Consiliului Național al Audiovizualului (2006-2012), membru al Freedom House

Sub administrația Constantinescu, România a ales parteneriatul strategic cu Statele Unite și cu Marea Britanie. Un parteneriat convenit pe hârtie, confirmat ulterior prin susținerea necondiționată a intervenției în Kosovo.

În ianuarie 1999, președintele Constantinescu a plasat definitiv România în tabăra occidentală. Sigur, politicianul Constantinescu a plătit un preț politic pentru asta, prăbușindu-se în sondaje în urma unei campanii de presă iresponsabile, care a agitat populist prietenia cu „fratele sârb" Miloșevici, fără a privi la crimele „măcelarului din Balcani", ori la interesele strategice ale Bucureștiului.

Dar România a beneficiat din plin de decizia curajoasă și nepopulară a lui Emil Constantinescu. Pe 4 mai 1999, premierul britanic Tony Blair era

primul lider occidental care se agita public să susțină deschiderea negocierilor cu România. „În sfârșit vă veți ocupa locul de drept, cu încredere și în siguranță, pe poziții de egalitate cu celelalte națiuni europene ale lumii. Cu demnitate. Și întind mâna prieteniei țării mele, de asemenea o națiune mândră și cu o istorie extraordinară, și vă spun că vom păși alături de voi în acest viitor mai luminos. Este destinul nostru comun", le transmitea Tony Blair românilor într-o intervenție remarcabilă în Parlamentul României.

În decembrie 1999, Consiliul European de la Helsinki decidea deschiderea negocierilor de aderare cu România. Premierul britanic își respectase angajamentul, băgând România în cărțile aderării. Și de atunci, Marea Britanie ne-a ținut de mână în procesul de aderare, chiar ne-a împins și de la spate.

Să revenim totuși la sfârșitul lui 1999. Pe atunci existau încă serioase îndoieli privind continuitatea liniei de politică externă a Bucureștiului în cazul unui (previzibil) eșec al CDR. Mulți eram cei care credeam că revenirea PDSR la putere va însemna și revenirea la politica „jocului la două capete" promovată de partidul lui Iliescu între 1990 și 1996. La urma urmei, în mai 1999, parlamentarii PDSR și PRM îl întâmpinaseră pe Tony Blair cu celebrele „ținte sârbești" în piept. Aceste neliniști au fost spulberate, surprinzător, destul de repede, imediat după 11 septembrie 2001.

În ciuda primelor ezitări ale lui Ion Iliescu, care contempla ruinele fumegânde de la World Trade Center cu gândul la „dialog și negociere" și venea cu formule de genul „violența nu poate naște decât violență", pe 14 septembrie 2001, România se plasa definitiv alături de SUA și Marea Britanie în războiul contra terorismului.

(Gelu Trandafir, „Arta fugii din Irak subminează politica externă",
Revista 22, nr. 852, anul XVII, 4-10 iulie 2006

Jacques Chirac, președintele Franței (1995-2007)

Jacques Chirac, președintele Franței ne-a vizitat țara. Franța a fost unul dintre cei mai importanți aliați ai României în cursa integrării euroatlantice. Cu prilejul acestei vizite, a fost lansat Parteneriatul Special dintre România și Franța. În iulie 1997, a venit și Bill Clinton, președintele SUA.

(*Evenimentul zilei*, 18 mai 2007)

Adrian Crăciun, ziarist

21-22 noiembrie 2002, România spre NATO. La summitul NATO de la Praga, România a prins „al doilea val". României i se va adresa invitația politică de a adera la această alianță. Pe 23 noiembrie, președintele american George W. Bush vine la București și se înfățișează cu președintele Ion Iliescu. „Dumnezeu ne zâmbește", avea să exclame Bush, când „de nicăieri" peste București a răsărit un curcubeu.

(Adrian Crăciun, „Ce-au făcut în ultimii 17 ani", *Evenimentul zilei*, 19 mai 2007)

Thomas Gerard Gallagher, politolog, profesor emerit al Universității din Bradford, Marea Britanie

Astăzi, prin acțiunile și limbajul lor, elitele cosmopolite din inima Uniunii Europene copiază uneori, fără să vrea, elitele cosmopolite de la Viena și Budapesta, din perioada amurgului epocii habsburgice. S-au autoconvins că dețin formula organizării umanității care asigură progresul. Detaliile diferă foarte mult de agenda elitelor habsburgice, dar asemenea lor, decidenții transnaționali ai epocii noastre nu doresc să-i asculte cu atenție pe cetățenii obișnuiți. Votanții obișnuiți sunt ignorați, refuzați, dacă manifestă prea mult atașament față de tradițiile naționale și prezervarea propriilor lor comunități. [...]

Confruntări noi izbucnesc între partizanii soluțiilor naționale ale viitorului și cei ai soluțiilor postnaționale. Este greu să identifici figuri cu orientarea răbdătoare și gradualistă a lui Iuliu Maniu printre cei care pun în discuție fragilul *establishment* european. [...] Din păcate, figuri cu perspicacitatea lui politică se regăsesc cu greu atât în România de azi, cât și la scară mai mare, în Europa.

Poate nu este o exagerare să afirmi că Uniunea Europeană și al șaselea său membru ca mărime, România, au cu adevărat o șansă să meargă înainte într-o manieră democratică dacă ar urma exemplul unor oameni politici ca Iuliu Maniu și principalele idealuri democratice conținute în Declarația de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918.

(Thomas Gerard Gallagher, „Învățăminte românești pentru Europa - Moștenirea Declarației de la Alba Iulia, ecouri românești și paralele europene”, *Magazin Istoric*, nr. 1/662, anul LII, ianuarie 2019)

13. CONSIDERAȚII DESPRE PNȚCD ȘI GUVERNAREA COALIȚIEI CDR-USD-UDMR

Autorii acestei lucrări au considerat necesar și oportun ca pe lângă aspectele politice din interiorul PNȚCD, să prezinte și considerațiile despre partid și despre guvernarea de coaliție a unor personalități și persoane din exteriorul partidului, precum și unele documente din presă. Aceste opinii și documente au fost înserate, de regulă, în ordine cronologică, pe trei grupări, poate subiectiv alcătuite:

1 - Oameni politici și presă de partid;

2 - Politologi și formatori de opinie;

3 - Ziariști și publiciști.

13.1. OAMENI POLITICI ȘI PRESĂ DE PARTID

Emil Constantinescu, președintele României (1996-2000)

Cazul PNȚCD este interesant de analizat pentru cine dorește să înțeleagă peisajul straniu al vieții politice românești. Dificultățile sale au cauze interne și externe. Componenta internă este dată de dificultatea găsirii unui lider acceptat și a unei solidarități în acțiune. Deși situația este generală în România, în PNȚCD a fost exacerbată de faptul că partidul a avut un lider carismatic în persoana lui Corneliu Coposu. În tradiția românească, pentru a fi apreciat trebuie mai întâi să mori. Și această apreciere post-mortem folosește de multe ori pentru a lovi în cei rămași în viață.

În ceea ce privește cauza externă, din 1946 acest partid a fost atacat permanent din toate părțile. În 1990, societatea românească nu și-a consumat nici pe departe provizia de ură pe care o poartă ca pe un blestem de-a lungul istoriei sale și se pare că mentalitatea comunistă de a dirija capitalul de ură și ignoranță într-o direcție anume este vie și astăzi. Ideologia comunistă este centrată pe ideea dușmanului. Pentru tot ce era rău, au fost responsabili: *chiaburul* - la țară și *sabotorul* - la oraș. Deși astăzi știm că de fapt chiaburii erau adevărații gospodari ai satului și că sabotorii trimiși la Canal erau exact cei capabili și care munceau, PNȚCD continuă să fie tratat drept *chiaburul* și *sabotorul* societății românești.

Eu cred că înverșunarea la adresa PNȚCD a venit și din faptul că a refuzat să se situeze pe cele două coordonate pe care se bazează de cele mai

multe ori relațiile politice românești: „te cumpăr” sau „te șantajez”. În general, și cu excepțiile care există peste tot, liderii din PNȚCD nu au putut fi cumpărați, pentru că nu se ocupau de afaceri și nici nu aveau cum să fie șantajați pentru trecutul lor. Mă refer la cei care au fost în închisori și la cei care proveneau din intelectualitate. Campania de infiltrare cu elemente ale fostei Securități, derulată după 1990 în toate formațiunile democratice, a reușit, se pare, mai puțin la PNȚCD. Ceea ce azi, după deschiderea dosarelor prin CNSAS, ar trebui să știm.

Mi-e greu să-mi explic de ce PNȚCD trebuia să plătească pentru reformă, în condițiile în care cele mai multe ministere răspunzătoare de problemele economice sau sociale, cum ar fi cele ale Finanțelor, Industriei și Comerțului, Transporturilor, Muncii și Protecției Sociale nu au aparținut acestui partid. […]

Victor Ciorbea era în 1996 un proaspăt membru PNȚCD în momentul în care a devenit prim-ministru. În loc să fie apreciată această rară generozitate politică, PNȚCD a fost vânat cu înverșunare. […]

În ceea ce îl privește pe Radu Vasile, el a reprezentat câteva trăsături de comportament foarte agreate de români. Și apoi, să nu se uite că Radu Vasile a participat la alegerile din 2000 pe listele Partidului Democrat. Nu văd de ce PNȚCD putea fi sancționat de electorat pentru acest prim-ministru, care a participat la alegeri și a fost ales senator ca reprezentant al PD.

PNȚCD rămâne „chiaburul postdecembrist”, „dușmanul poporului” și cauza tuturor relelor. […]

Un alt paradox al societății românești: „dreapta”, care promovează capitalismul, este reprezentat de oameni care locuiesc în blocuri. Președintele Ion Diaconescu stă și azi în trei camere de bloc, ministrul Nicolae Noica tot în bloc. Ca și Niculae Ionescu-Galbeni sau Gabriel Țepelea. Unii s-au întors în învățământ. Alții sunt șomeri. În același timp, „stânga”, aflată acum la putere, unește majoritatea oamenilor bogați din România, cu averi inimaginabile. Și atunci, de ce s-a creat acest curent, care este o senzațională reușită propagandistică, de a îndrepta ura defavorizaților tranziției nu împotriva profitorilor tranziției, ci împotriva altcuiva, care trebuia să aibă un nume. **Și i s-a dat numele PNȚCD.**

(Interviu cu președintelui Emil Constantinescu,
MEDIAFAX, 16 decembrie 2001)

Cred că acești 10 ani, care constituie o barieră simbolică, ne arată că a venit momentul ca cel puțin câțiva să încerce să abandoneze abordarea emoțională. Toate analizele pe care le-am citit despre perioada 1996-2000, cu excepția articolelor domnului Dăianu, au fost urmările unei abordări emoționale. Cuvântul cel mai des rostit a fost „dezamăgirea”. Propunerea mea este să abandonăm emoționalul și intelectualii să regăsească ceea ce constituie

însăși rostul lor de a fi: raționalitatea. Avem fapte, avem cifre, documente, deci putem în sfârșit să realizăm o dezbatere în această manieră. [...]

Cred că ne-au lipsit două elemente. Primul a fost referențialul: nu poți să ai o percepție asupra unui fenomen dacă n-ai stabilit referențialul. Una dintre cheile manipulării de către aparatul securisto-comunist a fost sintagma „nu vorbiți de moștenire". Astăzi se știe mărimea creditelor neperformante de la Bancorex, de două miliarde USD, știind că erau și la Banca Agricolă în valoare de circa un miliard USD, și toate băncile private românești erau în faliment. În numai doi ani, anchetele au evoluat în procese, procesele în condamnări și conducătorii acestor bănci au fost condamnați la ani grei de închisoare. Sigur, au fost eliberați după anul 2000.

În 1997, numai din confiscări s-au transferat prin Ministerul Finanțelor în Banca Națională 1,2 miliarde USD, în condițiile în care toată rezerva Băncii Naționale a României era sub 600 de milioane USD. [...]

Al doilea element a fost scoaterea în afara contextului. Orice comparație în afara contextului nu numai că este falsă, ci absolut contraproductivă. Nu poți să compari ceva ce se desfășura într-un context regional marcat de instabilitate, de conflicte, de război, cu ceea ce se desfășoară astăzi într-un context de stabilitate, de structuri și într-un alt tip de zonă. Atunci nu aveam niciun fel de structură politică coerentă, niciun fel de structură militară, legislație, nu exista nimic. Exista acest singur material: un val de entuziasm care nu durează mult.

Oligarhia securisto-comunistă a pus mâna pe economie în perioada 1996-2000, pentru că în momentul în care s-a deschis acțiunea de privatizare, era normal ca cei care aveau bani, furați sau nu, în perioada 1990-1996, să cumpere activele. Nu exista niciun mod de a se interzice participarea la licitație a unor persoane care veneau cu bani într-o perioadă în care nu puteau fi dovediți că sunt bani obținuți prin furt. Uitați cu totul că România reprezintă un caz special, pentru că în toate celelalte țări foste comuniste din Europa Centrală și de Est, imediat după căderea comunismului, au venit la putere guverne de centru-dreapta, care au întreprins măsuri democratice, au lansat procesul de privatizare. [...]

După 1996, trebuia să urmeze o fază de construcție a centrului-dreapta. Nici societatea civilă, nici partidele nu credeau în preeminența legii, nu credeau în forța instituțiilor statului, nu credeau în structurile descentralizate și în subsidiaritate, nu erau capabile să creeze partide democratice, cu structuri de jos în sus, ci numai partide de lideri. Toate vârfurile și elitele intelectuale din România, atunci și încă astăzi, se agață de conducătorul providențial. [...]

Între 1992-1996, CDR a fost un proiect politic al binelui, pe care șapte milioane de români în 1996 l-au ratificat, dar pe care intelectualii, și în pri-

mul rând societatea civilă, l-au trădat cu foarte mare viteză. Și au putut să fie manipulați, pentru că nu aveau această credință în fundamentele de centru-dreapta. [...]

Din punctul acesta de vedere cred că a fost o ruptură între cei care au ajuns la guvernare și societatea civilă. [...]

CDR n-a mai existat după ajungerea la putere. CDR nu a câștigat alegerile în 1996. S-a vorbit de „Contractul cu România", dar era valabil numai dacă CDR câștiga cu 51%. Or, populația n-a încheiat acest contract cu CDR. Între turul I și II s-a făcut o alianță cu Petre Roman. Trei ore am discutat și am făcut o înțelegere care prevedea acordul pentru UE, NATO, dar nu desecretizarea documentelor Securității și nici restituirea proprietăților, pe care am reușit-o în bună măsură, în privința pădurilor, peste această înțelegere. Apoi s-a făcut înțelegerea cu maghiarii, care au venit cu pachetul lor. Nu sprijineau nimic dacă nu se asigura interesul lor precis, care în unele cazuri a fost și interesul României, și atunci a fost acceptat. Și a mai fost și PSDR. Deci a fost o guvernare de coaliție, n-a fost guvernarea CDR. [...]

CDR a existat doar înaintea alegerilor și s-a spart imediat în Parlament: a fost părăsită de Alianța Civică imediat, de AFDPR, de cele mai importante organizații civice, de UFD.

(„Alegeri 1996. O evaluare după 10 ani", masa rotundă organizată la sediul GDS, *Revista 22*, 21-27 noiembrie 2006)

Biroul de presă al PNȚCD

Premierul Adrian Năstase a declarat că în timpul guvernării noastre „bogăția țării a scăzut cu patru miliarde USD". Afirmația prim-ministrului constituie o sfidare a realității și un afront adus bunului simț al populației țării, pe care actualii guvernanți cred că o pot înșela la infinit.

În realitate, guvernarea condusă de PNȚCD s-a confruntat cu dezastrul lăsat de Guvernul Văcăroiu, care a dus țara în pragul prăbușirii. Pentru a-și satisface clientela politică și economică, partidul condus azi de Adrian Năstase a devalizat Bancorex și Banca Agricolă, a falimentat o serie de bănci și a aruncat subvenții uriașe, în valoare de miliarde USD, în găurile negre ale coloșilor industriali nerentabili.

Reamintim astfel că guvernarea noastră a fost nevoită să asaneze găurile negre din sistemul bancar, numai pentru Bancorex fiind alocate în acest scop 2,4 miliarde USD. Dacă sumele respective ar fi fost investite în economia națională, am fi avut o creștere a PIB-ului cu 5%, cu toate consecințele benefice în ceea ce privește nivelul de trai al românilor. Populația, din păcate, a trebuit să plătească din sărmanele ei buzunare prețul îmbogățirii clientelei PDSR.

Afirmațiile prim-ministrului Adrian Năstase sunt contrazise de bunele aprecieri ale FMI, Băncii Mondiale și Uniunii Europene privind însănătoși-

rea climatului economic și financiar prin eliminarea găurilor negre, realizări ale guvernării din perioada 1997-2000. În loc de considerații contrare adevărului, Guvernul Năstase ar trebui să mulțumească guvernării conduse de PNȚCD pentru moștenirea benefică pe care i-a lăsat-o, spre a culege roadele în fața forurilor internaționale.

Guvernarea condusă de PNȚCD a determinat prima creștere economică sănătoasă, spre deosebire de falsa creștere raportată de Guvernul Văcăroiu, constituită din stocuri păguboase și din menținerea în circuitul economic a unor întreprinderi falimentare.

(Din comunicatul nr. 332/30 ianuarie 2002 al Biroului de presă al PNȚCD)

Valeriu Stoica, ministrul Justiției (1996-2000), președintele PNL (2001-2002)

Eram în ianuarie 1998. Am luat masa împreună cu Adrian Năstase în foarte plăcuta ambianță din cartierul Marais din Paris, unde locuiește istoricul Mihnea Berindei. În timpul acestui dejun surpriză, Adrian Năstase mi-a spus următorul lucru: „Singura mea obsesie ca om politic este să destram Convenția Democrată". Altfel spus, pentru a guverna, PSD are nevoie de dezbinarea forțelor care i s-ar putea opune.

(Valeriu Stoica, „Necesitatea alianței PNL-PD",
suplimentul *ASS*, *Revista 22*, 22-28 iulie 2003)

Acuze ale PSD în ziarul „Curentul"

Cine încearcă acum să dea lecții despre modul în care este guvernată România? Cei care au condus la dezastrul României în perioada 1997-2000? Cei care au provocat pierderi de patru miliarde USD din Produsul Intern Brut? Cei care prin inconștiență, neștiință și amatorism au împiedicat ca românii să beneficieze de eliminarea vizelor? Cei care au făcut ca România să nu fie acceptată în structurile NATO la momentul Madrid? Cei care s-au certat un an de zile pentru a stabili sediul agenției SAPARD între Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Agriculturii numai pentru a-și înfrupta clientela politică cu programe finanțate internațional? Cei care sunt autorii afacerilor scandaloase tip FNI, SAFI și Romtelecom?

În fapt, fiecare zi de guvernare a CDR a însemnat doi pași înapoi pentru România. În fapt, cine este „noua" și „neprihănita" clasă politică? Să fie vorba de Theodor Stolojan, Traian Băsescu, Valeriu Stoica, Radu Berceanu, Anca Boagiu, Viorel Cataramă, Dan Rușanu, Norica Nicolai etc.? Să fi uitat ei că au ocupat funcții de conducere în perioada 1997-2000, când guvernarea CDR a demonstrat în fața întregii lumi lipsă de credibilitate, amatorism și prăbușirea sistemului economic?

(„Să fi uitat liderii PNL și PD că au condus România?",
pagină realizată de PSD în *Curentul*, 27 februarie 2004)

Traian Băsescu, președintele României (2004-2014)

Reporter: În 1996 ați ajuns din nou ministru în Guvernul de coaliție CDR-PD-UDMR. În acea perioadă, PD și dumneavoastră personal v-ați opus constant legilor proprietății și retrocedărilor.

Traian Băsescu: Sunt un om care a evoluat odată cu realitățile din România.

Rep.: Ați greșit în acea perioadă?

T.B.: Categoric da. PD a fost un factor de blocaj al restituirii proprietății. Aceea era linia partidului în acel moment. Când am avut posibilitatea să imprim o altă linie, am făcut-o. Programul cu care am câștigat alegerile interne din PD în mai 2001 prevedea restituirile și un alt mod de a face politică.

(Iinterviu cu Traian Băsescu realizat de Sabina Fati și Ovidiu Șimonca, *Evenimentul zilei*, 22 noiembrie 2004)

PSD critică guvernarea 1997-2000, în vederea campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din anul 2000

- Desfășurarea haotică a reformei;
- Agravarea crizei economice prin falimentarea a peste 300.000 de întreprinderi mici și mijlocii;
- Dezorganizarea agriculturii;
- Neglijarea capitalului autohton;
- Diminuarea procesului investițional;
- Creșterea inflației și devalorizarea monedei;
- Climat economic nefavorabil;
- Instabilitate legislativă;
- Corupție.

(*Evenimentul zilei*, 27 septembrie 2004)

Dosarele Opoziției în viziunea PSD

Adrian Năstase: Păi nu se poate așa, Ovidiu, să tot le acoperim. De trei ani de zile acoperi toate poveștile cu privatizarea din perioada 1997-2000, dar nu putem să continuăm așa la infinit, că începem să răspundem pentru asta. Păi, ai venit cu o singură chestiune din care să rezulte că a fost o privatizare care nu a fost în ordine? Pentru că sunt aceiași oameni acolo? Iar în campania electorală asta se va spune când noi vom ridica această problemă: „Ați avut toate instituțiile statului la îndemână, dar nu ați demonstrat o singură iregularitate în procesul de privatizare”. Asta este problema

ta. Dacă vrei, poți să mai spui treizeci de secunde ceva, dar eu îți repet: este problema ta. În fața Delegației Permanente îți spun lucrul ăsta, pentru că ți-am spus-o la Guvern de nu știu câte ori și nu ai înțeles-o. Îți iei, îți pregătești hârtiile, pentru că intrăm în campania electorală.

Ovidiu Muşetescu: Eu am predat toate hârtiile acelor instituții care pot să facă investigațiile astea. Eu vă dau un exemplu...

Adrian Năstase: Rus, ți-a dat hârtiile respective domnul ministru?

Ioan Rus: Nu mi-a dat nimic. Dacă prin hârtiile alea există...

Ovidiu Muşetescu: Păi, pe astea le-am găsit, de unde să scot altele, domnule prim-ministru?

(Din stenograma ședinței Delegației Permanente a PSD,
Evenimentul zilei, 23 noiembrie 2004)

Adriean Videanu, președintele executiv al PD (2005-2007), om de afaceri

Guvernarea 1996-2000 a fost una bună: premisele de la sfârșitul anului 2000 au constituit suportul pentru creșterea economică în primii doi ani de guvernare PSD. La nivelul macroeconomic, măsurile luate astăzi se văd peste cel puțin trei ani.

(Masa rotundă organizată de GDS,
Revista 22, 20-26 septembrie 2005)

Stelian Tănase, istoric, om politic, scriitor, jurnalist

Băsescu s-a impus ca o figură națională, jucând acest rol de „Maverick", de „Gică contra". Și pe vremea CDR făcea același joc, cu succes. A dărâmat atunci cel puțin două guverne, folosind asemenea tactici.

(Stelian Tănase, „Băsescu vs Băsescu",
Ziua, 8 ianuarie 2005)

Dar salvatorii României din 1996 s-au dovedit nu groparii trecutului, ci ai țării întregi și a ce avea ea viu. A speranțelor mai ales. Totul s-a dovedit o mistificare de proporții. Au furat cât au putut, s-au distrat de minune cu dame, au călătorit, au ținut conferințe de presă, s-au tutuit cu Jacques și Bill... Cacealmaua nu a ținut, a fost descoperită. Cam târziu, cu costuri mari. Povestea s-a terminat cu un dezastru. Iliescu a fost scos de la naftalină chiar de cederiști și de capul lor prost.

(Stelian Tănase, „Asul din mâneca lui Iliescu",
Ziua, 26 februarie 2005)

Emil Constantinescu a căzut 20 de puncte în timpul crizei din Serbia și nu și-a mai revenit niciodată.

(Stelian Tănase, „Capul", *Ziua*, 28 mai 2005)

Cristian Preda, europarlamentar (2009-2019), profesor universitar, politolog

Fidelitatea lui Ion Iliescu față de Gorbaciov s-a exprimat de altfel și în 1991, atunci când România a semnat un tratat cu URSS, în ciuda faptului că imperiul rus era muribund. De la înființarea Pactului de la Varșovia și până în 1997, România a trăit o perioadă de ambiguitate.

Reorientarea clară a politicii externe a României, odată cu venirea la putere a președintelui Constantinescu și a coaliției CDR-USD-UDMR, nu a fost concretizată decât după încheierea mandatului acestei echipe. Primirea în NATO în 2004 a fost actul final al acestei repoziționări.

(Cristian Preda, „România 1989 - Europa 2005", *Revista 22*, 3-9 mai 2005)

Adrian Severin, om politic, ministru de Externe (1996-1997)

Ion Iliescu a fost un om al reformei într-un timp al revoluției. Emil Constantinescu un om al reflecției într-un timp al acțiunii. Traian Băsescu este un om al rupturii într-un timp al unirii.

Emil Constantinescu, ca președinte al post-tranziției, promitea reconcilierea națională pe baza asumării trecutului în termenii adevărului moral, iar nu al conivenței oportuniste și reconstrucția statului pe ruinele revoluției și prin desăvârșirea reformelor inițiate, dar incomplet aplicate în anii anteriori. Pentru o asemenea operă era nevoie de un stat liberal, dar nu lipsit de autoritate; adică de un stat credibil în ochii populației și de aceea respectat și ascultat de ea.

Realizările perioadei respective sunt mai mari decât îndeobște se crede. Atunci însă încercarea de a construi prin discurs a creat impresia, agravată de slăbiciunea echipelor guvernamentale care s-au succedat, de disensiunile coaliției la putere, precum și de acțiunea cercurilor de interese oculte legate de trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, că puterea este vacantă.

(Adrian Severin, „De la disoluția autorităților la disoluția instituțiilor", *Ziua*, 23 octombrie 2007)

Ana Blandiana, scriitor, fondator și președintele Alianței Civice (1991-2001)

Guvernarea 1996-2000 s-a lăsat dominată de „rețeaua" mafioto-securistă: „Nu vă reproșăm că n-ați reușit, ci faptul că n-ați încercat".

(Ana Blandiana, *Realitatea TV*, 20 decembrie 2015)

Răzvan Theodorescu, istoric de artă, membru al Academiei Române, om politic

Am scris de curând un articol despre cele trei mari proiecte de țară: 1859, Mica Unire, 1877, Independența, 1918, Unirea cea Mare. Aceste trei proiecte

au fost realizate de oameni de stat. Întâmplător - dar de fapt nu întâmplător - aproape toți erau membri ai Academiei Române: Ion Ghica, Kogălniceanu, Cuza, bătrânul Brătianu. După aceea, venind încoace, Nicolae Iorga, Goldiș, Ionel Brătianu, Inculeț, Maniu și așa mai departe. Toți oameni de stat. Sau, cum spunea Churchill, pe care îl citez mereu, „oameni care se gândeau la generațiile viitoare". Oamenii politici sunt oamenii care se gândesc la alegerile viitoare. Din aceștia am avut și înainte, și acum. Dar oameni de stat nu am mai avut, după părerea mea, de la moartea lui Maniu, la Sighet. Maniu a fost ultimul om de stat pe care noi l-am avut.

(Răzvan Theodorescu, „Oameni politici am avut și înainte, și acum. Dar oameni de stat nu am mai avut de la moartea lui Maniu", *Jurnalul,* 12 iulie 2021)

13.2. POLITOLOGI ȘI FORMATORI DE OPINIE

Silviu Brucan, ideolog comunist, analist politic

Aprecierea negativă a administrației Constantinescu prin reliefarea căderii producției și a PIB-ului în primii trei ani de guvernare, concretizată printr-o pierdere de patru miliarde USD, ignoră situația dezastruoasă sub raport financiar pe care aceasta a primit-o de la Guvernul Văcăroiu. În decembrie 1996, administrația Constantinescu a moștenit în gestiune o țară în prag de faliment, cu o datorie externă de 7,2 miliarde USD și un sistem bancar devalizat de clientela politică a PDSR. Rezerva Băncii Naționale era redusă la circa o jumătate de miliard USD. În patru ani, 1997-2000, s-au plătit în contul datoriei externe 8,6 miliarde USD, iar Banca Națională își sporise rezervele la 2,5 miliarde USD.

(Siviu Brucan, *Profeții despre trecut și despre viitor*, Ed. Polirom, București, 2004, p. 56)

Trebuia să fie găsit un premier care să inspire încredere la Bruxelles și președintele Constantinescu a făcut de data aceasta o alegere înțeleaptă: Mugur Isărescu, un om care știa „pe de rost" starea economico-financiară a țării și se bucura de bonitate în fața instituțiilor economice internaționale. Pentru prima dată un Guvern român se putea lăuda cu fenomene economice pozitive: producția industrială și exportul înregistrau o creștere mică, dar sănătoasă, deficitul intern era în scădere, datoria externă nu mai cunoștea vârful de sarcină care să se încovoaie ca în cei doi ani anteriori. Se creau premisele unei cotituri în economie, de care va beneficia din plin Guvernul Năstase.

(*Ibid.*, pp. 58-59)

La summitul de la Madrid, în 1997, s-a pus pentru prima dată problema invitării României la negocierile de aderare, fără să se realizeze însă un con-

sens între „cei mari" asupra chestiunii. Cu toate acestea, socotind că poziția geopolitică a României este importantă, președintele american Bill Clinton a făcut o vizită de consolare la București. În bătălia pentru NATO, partidele noastre politice au adoptat atitudini diferite în momente diferite. În 1999, președintele Emil Constantinescu a făcut un pas spre NATO prin decizia de a acorda drept de survol avioanelor Alianței care bombardau Iugoslavia, punându-le totodată la dispoziție aeroportul de la Timișoara, măsură criticată de lideri ai opoziției.

(*Ibid.*, p. 67)

În cadrul emisiunii „Profeții despre trecut", la observația moderatorului privind afirmația lui Traian Băsescu, președintele de atunci al României, conform căreia „Guvernul Tăriceanu este cel mai eficient Guvern după 1989", Silviu Brucan a replicat: „Guvernul Adrian Năstase a realizat în 2004 o creștere economică de 8,3%, iar anul acesta creșterea va fi probabil pe jumătate. Dar dacă se poate vorbi de cel mai eficient Guvern după 1989, acesta a fost Guvernul Mugur Isărescu, din anul 2000, în timpul căruia s-a produs cotitura decisivă în mersul societății românești".

(Din emisiunea de la ProTV „Profeții despre trecut",
30 octombrie 2005)

Ilie Șerbănescu, economist, ministrul Reformei (1997-1998)

Evident, alta ar fi fost situația dacă aceste „noi reglementări" asupra proprietății ar fi fost adoptate acum opt ani, când absolut aceleași forțe politice erau la guvernare. Doar că, în loc de PUR, se afla atunci în coaliție PNȚCD. Și să ne amintim exact lucrurile: buni sau răi, țărăniștii au fost atunci singurii care au ținut-o cu problema proprietății.

Cât despre liberali - care acum se dau promotorii „codului proprietății" - aceștia au avut atunci și apoi ani și ani o poziție ambiguă tocmai în materie de proprietate. Întârzierea nepermisă în întocmirea unei Legi a caselor naționalizate, ambiguitatea unor prevederi ale acesteia și, mai ales, modul deliberat neclar în care Ministerul Justiției, pe care liberalii îl aveau atunci în parohie, a elaborat și promovat Legea domeniului public, au făcut, din păcate, o glumă proastă din demersul liberal din acea vreme de schimbare a Constituției, în sensul ca aceasta să garanteze și nu doar să ocrotească proprietatea privată.

Guvernarea cederisto-pedistă din perioada 1996-2000 a constituit, fără echivoc, cel mai mare eșec în problema proprietății, pentru că nu a existat o altă guvernare care să-și fi făcut un angajament mai articulat din soluționarea acestei probleme. Guvernările anterioare ale PDSR nu și-au propus asemenea obiective și, de altfel, nici nu era ceva de așteptat de la ele în acest domeniu.

Eșecul din acea perioadă a avut cauze precise. PD-ul domnilor Roman și Băsescu nu a avut în intenție, nu a dorit să rezolve problema proprietății, urmărind, dimpotrivă, sabotarea unei soluții ori de câte ori aceasta s-a înfiripat. A fost vorba de o abordare sistematică, programată, profesionist pusă la punct, care a fost de natură să scoată din joc România ani și ani din cursa către Europa, tragicomic fiind faptul că abordarea a venit din partea unei formațiuni politice care, dacă ar fi fost să ne luăm după propriile declarații, „dădea peste" de europenism și de dorința de a vedea România în Europa.

Convenția Democrată, care își făcuse din problema proprietății stindard electoral, ideologic și doctrinar, a ținut însă mai mult la putere, la scaunele ministeriale și parlamentare, decât la problema proprietății, acceptând toate jocurile, toate șantajele, toate fițele PD-ului, în loc să rupă coaliția, nu la spartul târgului, ci din primul moment al identificării adevăratelor intenții ale PD, care s-au dezvăluit aproape încă de la început, și când inclusiv alte aranjamente parlamentare erau posibile.

Să nu ne ferim a spune că pentru problema crucială a proprietății, de care depindea în ultimă instanță drumul spre Europa al României, merita și riscul unor alegeri anticipate, darămite niște scaune sau chiar fotolii parlamentare și ministeriale. Astfel că, de fapt, coaliția cederisto-pedistă a lăsat atunci, la sfârșit de mandat, regimul proprietății în aproape același stadiu în care îl găsise la început de mandat, pentru că, sumarizând, o lege normală a imobilelor naționalizate nu a fost aprobată, legea restituirii în funciar nu a apucat să fie aplicată, devenind obiect de modificat în următoare structură parlamentară, aplicarea reglementărilor în ce privește delimitarea domeniului public a fost lăsată sub incidența ruinătoare a discreționismului, clientelismului și corupției, iar proprietatea industrială privatizabilă a rămas în continuare fără stăpân, obstacol suplimentar în calea unei adevărate și eficiente privatizări.

(Ilie Șerbănescu, „Tobele proprietății sună dogit",
Revista 22, 12-18 aprilie 2005)

Din păcate pentru ea, România va fi din nou obiect de dispută între capitalul privat transnațional și birocrația financiară internațională. Din nou, pentru că nu este prima dată. În 1999, în anul de vârf al dificultăților sale de plăți, România a fost trimisă de FMI pe piața internațională a capitalului privat cu obligația, oficializată public, de a se împrumuta, căci altfel era amenințată că nu va putea încheia un acord cu FMI și deci primi certificatul de credibilitate de care avea nevoie. Cu alte cuvinte, a fost împinsă în gura lupului, alături de alte țări ajunse la fel de nenorocite la mâna FMI (Ecuador, Pakistan, Ucraina).

În concepția FMI, România, deși deținea resursele de rambursare, trebuia totuși să contracteze noi împrumuturi de pe piața privată în numele

unui criteriu considerat „moral”: așa-numitul *burden sharing* (împărțirea poverii). În virtutea acestui criteriu, capitalul privat internațional a fost solicitat de către FMI să-și asume propria responsabilitate și participare la salvarea țărilor în criză și să nu mai aștepte totul de la capitalul public. [...] România avea bani de rambursări, pentru că programul FMI impus țării noastre comprimase draconic cererea internă - din păcate, așa cum a fost conceput, nu pe seama celor avuți și a irosirilor de resurse, ci pe seama celor deja năpăstuiți – cu efectul scăderii severe a importurilor și deci al reducerii necesarului de finanțare externă.

(Ilie Șerbănescu, „Capitalul privat transnațional și birocrația financiară internațională”, *Revista 22*, 15-21 noiembrie 2005)

Răsvan Popescu, scriitor, purtătorul de cuvânt al Guvernului (1998-1999) și al Președinției (1999-2000)

Mulți dintre cei aflați azi în fruntea bucatelor au primit botezul puterii în timpul primei coaliții democratice 1996-2000. Și, ca orice primă experiență de coabitare, fie ea și la guvernare, a ieșit prost. Astăzi nu se mai reține nimic din ce s-a făcut bun, cum ar fi restructurarea celui mai neperformant sector al economiei, care este mineritul, impunerea statului de drept în fața detașamentelor de ortaci, inițierea unui real proces de privatizare sau curățarea sistemului bancar. Și nu nivelul scăzut de trai se reproșează foștilor guvernanți, lumea a mai uitat. Ce nu uită însă este veșnica gâlceavă între partenerii fostei coaliții, ciondăneala permanentă între țărăniști și pediști.

Într-un singur an de la victoria în alegeri, coaliția instalată la Palatul Victoria pierduse un prim-ministru din motive intestine, fără niciun fel de presiune din partea adversarului politic, care încă își lingea rănile. În doi ani de hărțuială țărănisto-pedistă, s-a pus cruce întregului capital politic inițial, luptei anticorupție și reformei regimului de proprietate.

(Răzvan Popescu, „O fisură nu e o ruptură”, *Revista 22*, 5-11 iulie 2005)

Rep.: Când s-a produs schimbarea României după acea primă perioadă „sălbatică” de după revoluție?

Răsvan Popescu: Din 1996, cu venirea la Cotroceni a președintelui Emil Constantinescu, a fost începutul sfârșitului. Primul merit al lui Emil Constantinescu a fost cel de a crea o coaliție de dreapta, pentru prima oară. Dreapta era foarte fărâmițată și a reușit să o unească și s-o țină laolaltă timp de patru ani. Al doilea merit, pe care îl împarte cu guvernele de la vremea respectivă, a fost transformarea economiei de la una fostă socialistă, care lucra în mare măsură pe stoc și nu mai avea piețe de desfacere externe, la una care a-nceput să funcționeze după regulile pieței. Cu toate greutățile pe care le-a implicat această transformare. [...] Am trecut prin niște frământări foarte puternice care au scuturat foarte puternic barca politică, astfel încât lucrurile s-au întors, în anul 2000, la Ion Iliescu.

Rep.: Din cauza problemelor economice s-a prăbușit s-a prăbușit coaliția de dreapta?

R.P.: În primul rând din cauza economiei, dar a mai fost un factor foarte important care a accelerat căderea, pentru că altfel putea fi o aterizare mai lină. Momentul în care s-a luat decizia deschiderii cerului pentru aviația americană care mergea să bombardeze Belgradul. Intervenția americană a scurtat foarte mult acel război, În două luni Serbia a capitulat. Dar asta a-nsemnat căderea accentuată a popularității președintelui și a Guvernului de la acea dată, pentru decizia care a fost extrem de necesară pentru intrarea ulterioară a României în NATO.

(Interviu cu Răsvan Popescu, *Jurnalul*, 24 ianuarie 2022)

Dan Pavel, politolog, scriitor, conferențiar universitar

Datorită modului în care a fost utilizată și oarecum în ciuda unui potențial real, Convenția Democrată nu a fost nici cea mai bună formulă de combatere pe termen lung a PDSR, nici cea mai bună formulă de guvernare democratică și eficientă. A fost o soluție de moment, pentru o conjunctură politică gravă, nu o soluție adevărată, care să rezolve problemele. [...]

A sosit vremea ca unui partid puternic să-i fie contrapuse partide la fel de puternice. Este nevoie ca unor lideri puternici de partid să li se contrapună lideri puternici din opoziție, nu lideri improvizați. [...]

Ca o concluzie a concluziilor, principala cauză a dispariției CDR și, mai ales, a eșecului la guvernare a fost chiar CDR. După ce a câștigat puterea politică, în loc să înceapă adevărata istorie a CDR, în loc să înceapă reformarea României, așa cum își propusese, așa cum promisese electoratului, Convenția s-a sinucis. [...]

În 2000, electoratul i-a sancționat tocmai pe principalii beneficiari ai prestigiului și puterii conferite de blazonul CDR. Profanând acest blazon, ei au demolat Convenția și s-au eliminat singuri de pe prima scenă politică a României. [...]

Ar fi însă greșit să creadă cineva că eșecul CDR a fost unul absolut. Dintr-o anumită perspectivă și până într-un anumit moment, istoria CDR este o reușită. A fost istoria unei reușite politice și electorale, dar mai ales morale, culturale și civice, salutată cu entuziasm de o parte din electoratul României și de către tinerii fără drept de vot, în rândul cărora avea o mare popularitate. A fost un succes, pentru că CDR și-a atins scopul principal, care a fost lupta politică, morală și electorală împotriva FSN, a președintelui Ion Iliescu, precum și împotriva principalului moștenitor politic, PDSR. În acest sens, CDR a fost o bună armă ofensivă, un succes al asumării unor valori democratice. Obiectivele cele mai importante ale CDR au fost realizate - înfrângerea în alegeri a celor care fuseseră percepuți drept principalii

adversari ai României și democrației consolidate, ai economiei de piață și apropierea României de NATO și UE.

(Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, pp. 476-478)

Prima eroare comisă de fostul președinte Emil Constantinescu în 1996 a fost de a nominaliza un lider sindical - Victor Ciorbea - drept premier al unui Guvern care trebuia să facă reformă capitalistă. [...]

O altă eroare majoră a coaliției formate acum opt ani a fost lipsa unui protocol detaliat al coaliției parlamentare și guvernamentale, care să cuprindă detaliile tuturor situațiilor concrete care pot interveni în actul complex al guvernării și legiferării (ar fi fost astfel evitate crizele ieșirii din coaliție a PD, demiterea premierilor Victor Ciorbea, Radu Vasile, scandalurile din cele două Camere Parlamentare legate de propunerea și votarea unor legi, precum și numeroase altele). Protocolul coaliției este mai important decât programul de guvernare. De ce? Deja România se găsește în acel stadiu al tranziției în care programul de guvernare este parțial dictat de angajamentele integrării în Uniunea Europeană, precum și de restanțele majore ale reformei politice și economice. [...]

Ca și în 1996 sau 2000, guvernanții știu prea bine care sunt prioritățile. Mult mai greu a fost și este, într-o țară precum România, să găsești mijloacele adecvate pentru a duce la bun sfârșit obiectivele. Cultura noastră politică este mai degrabă una a scopurilor decât a mijloacelor. Mulți știu ce trebuie făcut, dar prea puțini știu cum trebuie făcut.

(Dan Pavel, „Sânge proaspăt și minte brici",
Ziua, 28 decembrie 2004)

Păcatul de moarte care stă pe conștiința lui Băsescu (și a costat România) a fost subminarea coaliției din perioada 1996-2000.

(Dan Pavel, *Ziua*, 7 februarie 2005)

Chiar dacă respingem teoriile conspiraționiste, consecințele jocului PD-ului și al lui Băsescu în coaliția din 1996-2000 au fost subminarea PNȚCD și întărirea PDSR.

(Dan Pavel, „Băsescu, prima victimă a campaniei anticorupție",
Ziua, 14 februarie 2005)

În mod absolut bizar, nu există nicio inițiativă la nivelul clasei politice de a întreprinde o anchetă complexă, parlamentară, dar și executivă, judiciară, pentru a verifica actele de poliție politică ale serviciilor postcomuniste, care au vizat discreditarea și chiar eliminarea din politică a partidelor istorice. Am știut acest lucru încă de la început, iar Corneliu Coposu mi l-a semnalat în primul său interviu de la prăbușirea comunismului, publicat în ianuarie 1990, în *Revista 22*. [...]

Dacă PNL nu va avea soarta PNȚCD sau a PSDR se explică nu datorită faptului că nu ar fi existat tentative în acest sens. [...] S-ar putea ca succesiunea dintre încercarea din 1990 de subminare a partidelor istorice, prin infiltrarea ofițerilor și informatorilor fostei Securități, urmată după alegerile din 2000 de tentativa „instituțională" (prin fuziuni sau prin schimbarea denumirii istorice și a identității) de eliminare din viața politică a partidelor istorice, să fie o simplă coincidență. Dar liberalii nu au avut „norocul" unui președinte din propriul partid la Cotroceni, care să fi urmărit susținerea unui grup din PNL împotriva altuia, așa cum s-a întâmplat între 1996 și 2000 cu PNȚCD.

(Dan Pavel, „De ce PNL ≠ PNȚCD?", *Ziua*, 16 octombrie 2006)

Sămânța de comunism este anticapitalismul lui funciar. Traian Băsescu a recunoscut că el, în principal, în perioada 1996-2000, s-a împotrivit restituirii proprietății. Este în mod evident o atitudine anticapitalistă.

(Dan Pavel, „Sămânța de comunism a lui Băsescu",
Ziua, 21 decembrie 2006)

Zoe Petre, istoric, profesor universitar, om politic, consilier prezidențial (1996-2000)

Cum s-ar putea crede că Guvernele 1996-2000 „n-au făcut reformă", dacă ar exista un consens asupra semnificației acestei noțiuni? În vagul echivoc al unui vocabul golit de sens, toată lumea aștepta ceva măreț și spectaculos, fără vreo legătură, de pildă, cu convertibilitatea monedei naționale. Puțini au fost cei care s-au resemnat cu gândul că reformă înseamnă închiderea minelor nerentabile, privatizarea sau restituirea proprietăților.

În sens limitat la sfera economică al termenului de reformă, nimeni nu mai pomenește azi, de pildă, de radicalitatea legii bugetelor locale - încă în vigoare - în ciuda faptului că această reformă (cât pe-aci o nouă revoluție) a dat o lovitură decisivă centralismului multisecular al administrației românești.

(Zoe Petre, „Reforma clasei politice",
Ziua, 7 octombrie 2005)

Meritul de a fi deschis drumul României către integrarea europeană aparține cu certitudine guvernării de coaliție 1996-2000. Pe de-o parte, pentru că a izbutit să spargă monopolul exercitării puterii de către fosta elită PCR și, pe de alta, fiindcă a demarat reformele economice și instituționale indispensabile integrării, a instaurat proprietatea privată ca drept fundamental al cetățenilor României, a rezolvat durabil contenciosul cu minoritatea maghiară și a dovedit prin acte că România își respectă obligațiile ce decurg din opțiunea de integrare. Fără această guvernare, granița de est a

Uniunii Europene, ca și cea a NATO, ar fi rămas pentru foarte multă vreme pe Tisa. Datorită acestei guvernări, în decembrie 1999 UE a decis începerea negocierilor de aderare cu România.

Regimul Iliescu-Năstase nu a mai putut să dea înapoi, dar a întârziat grav procesul de negociere, iar acolo unde a crezut că se poate - în educație, sănătate sau politici sociale - a declanșat o contrareformă păgubitoare pentru ritmul și sensul integrării. Prin comportamentul ciocoiesc și spoliator, ca și prin subordonarea justiției și a mass-media, a ridicat obstacole majore în calea aderării, astfel încât decizia UE de a da undă verde Tratatului de aderare a fost însoțită de măsuri excepționale și de o monitorizare fără precedent.

(Zoe Petre, „Un succes istoric”*, Ziua*, 29 septembrie 2006)

Prima alternanță la putere în România post-decembristă a stopat consolidarea definitivă a dominației aparatului PCR reciclat. Dacă Ion Iliescu ar fi câștigat la 17 noiembrie 1996, el ar fi câștigat definitiv bătălia pentru continuitate. Legile de restituire a proprietății, obstrucționate de PDSR și PD, nu ar fi existat. [...]

Nu ar fi fost pronunțată niciodată condamnarea publică a regimului comunist. Constantinescu a rostit-o, a cerut iertare în numele statului român celor persecutați atât de represiunea comunistă (1997), cât și de dictatura legionară și antonesciană (1998). [...]

Regimul Iliescu lăsase în urmă o economie devastată. Administrația Constantinescu a liberalizat contul curent, a reformat mineritul, mari întreprinderi păguboase au fost privatizate sau închise. Sistemul bancar, cu pierderi zilnice de milioane de dolari, a fost asanat. În 1999, România a reușit să depășească vârful de sarcină externă. Rezervele Băncii Naționale, care atinseseră în anul 1996 cel mai scăzut nivel din istorie - 560 de milioane USD - depășeau 2.000 de milioane USD în anul 2000. Creșterea economică din 2000 continuă și azi.

În 1996, România se situa în zona-tampon dintre Europa și CSI[164]; cu Iliescu, acolo ar fi rămas. Programul de integrare a României în structurile europene și euroatlantice pus în operă de Administrația Constantinescu a răsturnat radical acest *status quo*. În 1997, președinții Clinton și Constantinescu lansează parteneriatul strategic dintre României și SUA; Franța susține energic aderarea României la NATO și UE; Ioan Paul al II-lea face la București prima vizită papală din istorie într-o țară majoritar ortodoxă.

[164] CSI - Comunitatea Statelor Independente, organizația regională, înființată în decembrie 1991, formată din 9 din cele 15 foste republici federale ale Uniunii Sovietice, excepțiile fiind cele trei țări baltice (Estonia, Letonia și Lituania) și două țări care au părăsit organizația (Georgia în 2009 și Ucraina în 2018); Turkmenistanul are statut de membru asociat începând cu anul 2005.

Poziția Administrației Constantinescu în conflictul Kosovo, blocarea încercării Federației Ruse de a-l exploata, ca și rolul său în Pactul de Stabilitate, au conferit României un nou statut internațional.

La sfârșitul mandatului Constantinescu, România era prima pe lista viitorilor membri NATO, încheiase șase capitole de negociere cu UE, obținuse președinția OSCE, 32 de locuri în Parlamentul European și ridicarea (condiționată) a vizelor.

În patru ani, Administrația Constantinescu a deplasat granița de est a NATO și UE de pe Tisa pe Prut și a schimbat destinul României.

(Zoe Petre, *Ziua*, 17 noiembrie 2006)

Cât am avut onoarea de a lucra în echipa lui Emil Constantinescu, am înțeles frustrarea cu care mass-media denunța, cotidian, starea generală de rău. [...] Dacă nu înțeleg supărarea mediatică de astăzi, pe cea politică o înțeleg prea bine. Politic, se reia matrița crizei din 1997-1998, care a deteriorat profund situația politică din România și a dus, în final, la revenirea în trombă a PDSR la putere. Atunci, ca și acum, PD vroia să domine guvernarea, chiar dacă alegerile nu-i dădeau acest drept; atunci, ca și acum, domnul Băsescu vroia un prim-ministru care să-l asculte; atunci, susținut de PDSR, PRM - și de mass-media - l-a obținut pe domnul Radu Vasile.

(Zoe Petre, „Ieri și azi", *Ziua*, 24 noiembrie 2006)

Gabriela Adameșteanu, scriitor, editorialist

Dacă administrația Constantinescu (blamata guvernare a Convenției) nu ar fi reușit să stopeze acea ultimă mineriadă și să dea un semnal decis al direcției pro-Vest, ambele Românii (cea conservatoare și cea deschisă progresului) ar fi bâjbâit multă vreme în haos, pentru că nu au cum „reuși decât împreună".

Greșelile președintelui Emil Constantinescu și ale echipei sale (inclusiv în ultima campanie electorală) au fost sever penalizate de presă și electorat. Să-i recunoaștem, măcar acum, într-un prag de an plin de speranțe, reușitele obținute într-un climat mult mai neprietenos decât al guvernanților de ieri și de azi.

(Gabriela Adameșteanu, „Există «cel puțin» două Românii", *Revista 22*, 4-10 ianuarie 2005)

Ion Bogdan Lefter, scriitor, jurnalist

Perioada de referință 1996-2000 n-a fost așa de rea. E adevărat că relațiile din interiorul coaliției conduse de președintele Emil Constantinescu n-au fost strălucite, de unde tensiunile, polemicile, crizele știute; dar bilanțul general a fost absolut pozitiv, și anume în împrejurări foarte dificile, țara fiind preluată la finele lui 1996 în situația de colaps financiar și într-un sta-

diu foarte precar al reformei economice. Patru ani mai târziu, România era oficial tratată ca un candidat la primirea în NATO și pornise negocierile de aderare la Uniunea Europeană, iar situația se redresase, 2000 fiind primul an postcomunist de creștere economică.

(Ion Bogdan Lefter, „O nouă guvernare la start”,
Ziua, 6 iunie 2005)

Tom Gallagher, politolog, profesor emerit al Universității din Bradford, Marea Britanie

Dacă în anii 1990 din CDR ar fi rezultat partide disciplinate, probabil că viitorul ar fi putut fi mai luminos. PNȚCD era cea mai bună șansă de înnoire. Corneliu Coposu a fost un lider care le inspira respect tuturor generațiilor. Chiar și Iliescu se înclina în fața autorității lui morale. Ar fi nerealist să credem că unui septuagenar care își folosește întreaga energie pentru a promova o alianță electorală viabilă să-i mai rămână timp și pentru altceva. Dar este semnificativ că el nu a reușit să strângă locotenenți capabili, care ar fi putut pune bazele unui autentic partid creștin-democrat. Un astfel de partid s-ar fi concentrat pe construirea unei puternice mișcări a aripii tinere și ar fi urmărit să aibă reprezentare reală la sate, fără a neglija legăturile cu lumea religioasă.

(Tom Gallagher, „Politicienii «infideli»”, *Ziua*, 3 martie 2006)

Alexandru Lăzescu, jurnalist, analist politic

Marea problemă a coaliției aflată la guvernare este, ca și în perioda 1997-2000, incapacitatea sa de a exercita cu adevărat puterea. De a prelua controlul instituțiilor statului și de a fi în stare să forțeze schimbările de substanță pe care mulți dintre sprijinitorii săi încă le așteaptă.

(Alexandru Lăzescu, „Puterea puterii”,
Revista 22, 6-12 septembrie 2005)

Cu un deceniu în urmă, România era bine instalată în zona gri, la interfața dintre occident și fostul imperiu sovietic. Regimul Iliescu-Văcăroiu întruchipa din toate punctele de vedere continuitatea vechilor structuri, un sistem profund clientelar, dominat copios de oameni proveniți din fosta administrație comunistă. Și totuși, împotriva tuturor pronosticurilor, surpriza electorală s-a produs.

Dacă din guvernarea Constantinescu-CDR nu ar rămâne decât ruptura politică de atunci și momentul în care, pe 12 decembrie 1999, România a fost inclusă formal pe lista statelor care urmau să demareze negocierile de aderare la Uniunea Europeană și tot ar fi fost suficient pentru a marca momentul drept unul esențial pentru istoria postcomunistă a țării, peste care astăzi trecem nedrept de ușor. În realitate, sunt, de fapt, mult mai multe lucruri de consemnat: întreruperea șirului dezastruos de mineriade,

asanarea sistemului bancar, primele mari investiții străine. Și, mai ales, atunci a început procesul de erodare a structurilor dominante provenite din fosta administrație comunistă.

De ce atunci percepția acelei perioade e mai degrabă negativă? Nu e vorba doar de dezastrul electoral din 2000, ci de o imagine remanentă persistent negativă, rezistentă în timp, care, între altele, a îngropat politic în mod definitiv partidul dominant al guvernării din acea perioadă, PNȚCD.

Trei au fost probabil motivele principale care explică de ce mulți descriu în continuare în culori mult mai întunecate decât ar trebui acel parcurs de patru ani.

În primul rând, așteptările tuturor au fost absolut nerealiste. O bună parte a populației aștepta o creștere a nivelului de trai, în condițiile în care în mod obiectiv nu putea să urmeze decât o perioadă de reajustări fundamentale în economie, care generează prin definiție doar tensiuni și recesiune. Poate că în urmă cu șase ani, în euforia căderii lui Nicolae Ceaușescu, oamenii ar fi privit altfel perioada de inevitabile sacrificii care li se cereau. La acea vreme însă, răbdarea lor era destul de limitată. Asta, pe de o parte. Pentru că și așteptările elitelor intelectuale care l-au sprijinit pe Emil Constantinescu și Convenția Democrată au fost și ele cu totul nerealiste. Or, inițiativele radicale în plan moral pe care le așteptau, cum ar fi deconspirarea Securității, ar fi fost greu de dus la îndeplinire chiar și de o administrație mult mai experimentată. Dacă suntem onești, recunoaștem, cu detașarea unei priviri după 10 ani, că mult mai mult nu se putea face din acest punct de vedere, în condițiile date.

În al doilea rând, coaliția de guvernare s-a născut în câteva ore, pentru că ea trebuia să asigure susținerea lui Emil Constantinescu în al doilea tur al alegerilor prezidențiale, cu obiective negociate în grabă și fără proceduri de operare minimale. Se vede, în prezent, că un astfel de demers e foarte complicat și atunci când o construcție politică are în spate, ca în cazul Alianței D.A., un protocol minuțios conceput. Așa că tot zgomotul de fond care a însoțit guvernarea de atunci, conflictele interne scăpate de sub control erau, dacă le privim cu ochii de acum, practic inevitabile. Mai ales că mulți dintre cei ajunși peste noapte în posturi de vârf nu aveau mai deloc practica exercitării puterii.

În fine, liderii CDR nu au reușit să formuleze nicio viziune de perspectivă, niciun proiect politic pe termen lung, comportându-se mai degrabă ca niște pompieri preocupați doar să stingă focul creat de crizele de care aveau parte din plin. Nu au forțat de la început, atunci când încă acest lucru era posibil, transformarea CDR într-un partid. Nu e de mirare, așadar, că la sfârșitul guvernării Convenția Democrată s-a pulverizat pur și simplu, creând vacuumul politic de la sfârșitul anului 2000.

Dar toate acestea sunt acum istorie. Dincolo de felul în care receptăm acum acea perioadă, nu putem să nu consemnăm faptul că statutul de astăzi al României, membru NATO și, în curând, membru în Uniunea Europeană, nu ar fi fost posibil fără momentul de ruptură politică de acum 10 ani.

(Alexandru Lăzescu, „La zece ani”,
Revista 22, 21-27 noiembrie 2006)

Adrian Vasilescu, economist, consilier al guvernatorului BNR

Când a început creșterea economică, din '93 până în '96, au fost puse „sub control” multe dintre prețurile produselor de bază: la energie, la unele materii prime vitale, la multe produse alimentare. Din nou creșterea a primit semnale eronate și a greșit drumul. Trecerea la adevărul prețurilor, în '97, a fost o intervenție chirurgicală ce nu mai suferea amânarea. Pentru că fusese inadmisibil de mult lungită boala prețurilor mincinoase. [...]

Din '96 în '97 a fost aruncată o bombă cu explozie întârziată: „inflația reprimată”. O sumă mare de prețuri la energie, la benzină, la alimente, la alte numeroase produse piața nu le recunoștea, fiindcă nu erau adevărate. Aceasta în sensul că de la consumatori se încasa mai puțin decât plătiseră producătorii. Diferența se regăsea în deficitul balanței externe, în deficitul bugetar și în imensele pierderi ale regiilor și ale întreprinderilor cu capital de stat. Nota de plată a venit în '97. Minciuna amenința să explodeze. Așa că s-a trecut la dezamorsarea bombei. Prețurile au fost lăsate să alerge libere. Normal, inflația a început să urce: 13% în ianuarie, 18% în februarie, apoi a urmat marele salt din martie: 30%. Acesta a fost momentul când se putea ajunge la hiperinflație, fapt care ar fi produs o criză economică de mari proporții. Dar nu s-a ajuns aici, chiar dacă în martie a fost atinsă o imensă rată anualizată a inflației. Cum însă începând din aprilie inflația a fost calmată, rata anului 1997 a fost de 150%. Din aprilie, nava inflației a fost readusă într-un port liniștit.

Așadar, după ce în martie '97 ne-am confruntat cu vârful inflaționist cel mai înalt din întreaga perioadă de tranziție, de 30,7%, în iulie inflația a coborât până la 0,7%. [...] În condițiile în care oferta nu putea fi ridicată la nivelul cererii solvabile, singura politică normală era reducerea cererii. I-a fost încredințat inflației acest rol. Ea a depreciat banii românilor. Salariile creșteau, dar puterea lor de cumpărare era tot mai mică. Faptul că românii au fost așadar nevoiți să cumpere cu bani tot mai mulți mărfuri tot mai puține a dus, un timp, la sărăcirea unei mari părți a populației. Începând însă din 2000, lucrurile s-au echilibrat.

Procesul de dezinflație a devenit o realitate încă din ianuarie 2000. Atunci i-au fost smuse inflației, într-un singur an, 14%. Și încă 10% în 2001. Deja fusese cucerit un important cap de pod în bătălia cu inflația.

(Adrian Vasilescu, „O școală dură - 15 ani de inflație”, *Ziua*, 31 octombrie 2005)

În decembrie 1999 s-a bătut palma cu Uniunea Europeană. Devenise cert că data aderării țării noastre la Uniunea Europeană avea să fie 1 ianuarie 2007. A fost un succes. România a prins ultimul tren. După ce, în august 2007, a căzut piața imobiliară americană, iar în 2008 a început criza, nu am mai fi avut nicio șansă de aderare la Uniunea Europeană. Miza atunci, în decembrie 1999 era să obținem aderarea înainte de a se fi încheiat cei șapte ani de boom economic. Anul 2000 avea să fie încheiat cu un succes incontestabil: transformarea descreșterii economice în creștere economică și a inflației în dezinflație.

(Adrian Vasilescu, „Șapte vaci grase”,
Jurnalul Național, 3 februarie 2014)

Sebastian Lăzăroiu, sociolog, directorul general al „CURS”

În martie 1999, când CDR era la guvernare și Emil Constantinescu era președintele țării, României i s-a solicitat sprijinul pentru forțele NATO în acțiunea militară împotriva Iugoslaviei. Ce arătau sondajele? Oamenii nu erau de acord, din diferite rațiuni: sunt vecinii noștri, sunt ortodocși ca și noi etc. Totuși, autoritățile de atunci din România au luat această măsură împotriva opiniei majoritare. Ce s-a întâmplat? Sigur că asta a contribuit la căderea Convenției și a lui Emil Constantinescu în sondaje și, mai târziu, chiar în alegeri. A fost bine sau a fost rău? Unii spun că dacă nu făceam lucrul acela poate nu eram în NATO nici acum, deci am avut de câștigat, dar pe termen lung, nu scurt.

(Sebastian Lăzăroiu, „Pot sondajele legitima sau delegitima anumite acțiuni?”, *Revista 22*, 8-14 noiembrie 2005)

Sorin Ioniță, jurnalist, analist politic

La vremea aia, noi eram prieteni buni cu tovarășul Miloșevici, căruia îi pasam petrol cu țeava pe sub Dunăre. Și am fi fost la fel de buni și cu Moscova dacă n-ar fi fost acolo la putere Elțîn, un tip cam bețivan și cu porniri democratice necontrolate, pe care nu puteai să pui nicio bază că va respecta regulile de fier ale vechiului sistem. Așa cum poți să pui astăzi pe Putin, de exemplu.

Perspective de a intra în NATO și UE aveam cam tot atâtea cât Republica Moldova azi, pentru că nu avusese loc încă epocala masă rotundă de la Snagov, în care moștenitorii PCR să decidă că au de fapt mai mult de câștigat dacă o pornim toți cu alai spre Vest.

Habar n-aveam noi de triada magică PHARE-ISPA-SAPARD, nu știam să vorbim limba bruxelleză, n-aveam *acquis* și rapoarte de țară, doar implementam și anvizajam așa, în general. Pentru că, mult timp după Revoluție, noi încă am stat pe gardul fostei URSS, sfâșiați de dileme identitare de secol XIX, iar NATO, călătoriile fără viză în Franța și tăiatul porcului după direc-

tive europene păreau la vremea aia *science fiction*. Ca și miniștrii unguri la Palatul Victoria, de altfel.

Dacă stai să te gândești, e surprinzător cât de mult reziduu comunist exista în România la patru-cinci ani după Revoluție. Ce trăiam noi atunci era doar un socialism mai blând fără Ceaușescu, un soi de anii '80 remix, prelungiți nu se știe de ce.

Anul 1995 mi se pare astăzi pierdut în negura istoriei, ca o poză în sepia, o perioadă depărtată și stranie dintr-un alt secol (cum și este de altfel, dar pricepeți unde bat). Într-un fel, momentul de cotitură pentru România a venit nu în 1989, ci câțiva ani după aceea. Sigur, eram pe atunci cu toții cu zece ani mai tineri și am avut șansa să trăim cea mai profundă schimbare în bine pe care a suferit-o vreodată țara noastră în spațiul a numai un deceniu. Dar dacă ar fi s-o iau iarăși de la capăt, vorba proverbului, parcă aș prefera să pornesc din alt punct decât România bătrânicioasă din 1995, care se vede azi extrem de trist și deprimant.

(Sorin Ioniță, „Zece ani care au schimbat România”,
Revista 22, 13-19 decembrie 2005)

Doina Cornea, disident anticomunist, publicist

Din punct de vedere instituțional, după ce regimul Iliescu a pus imense piedici evoluției democratice a țării (la început, integrare în gorbaciovism, mineriade; apoi, o politică externă duplicitară, reforme de fațadă în interior, justiție subordonată politicului, instalarea corupției, risipă de fonduri și alte tare), regimul Constantinescu a promovat o politică externă credibilă, reorientând ireversibil România spre comunitatea euroatlantică. De asemenea, a fost un început de reforme instituționale în interior. Din păcate, insuficient susținute de guvernele fragile care s-au perindat, măcinate de intrigi (de pildă, ministrul Băsescu versus premierul Ciorbea), urzite parcă din umbră de forțe obscure. Cea mai eficientă guvernare din acea perioadă a fost cea a premierului Mugur Isărescu. A venit al treilea mandat Iliescu, care a beneficiat din partea Occidentului de recunoașterea tardivă a progreselor făcute de România în plan politic, militar, economic, ea fiind consecința directă a guvernării anterioare. [...]

Infiltrarea partidelor noastre istorice, după 1990, și distrugerea lor cu ajutorul forțelor ascunse provenite din vechea Securitate a fost una dintre țintele Frontului Salvării Naționale. Încercările acestor forțe de a intra mai apoi fățiș și în arena politică (PNR - Virgil Măgureanu), din fericire, au eșuat. Au găsit, ce e drept, alte mijloace de a controla politicul, dinspre zona economică. Tot în amintita ordine de idei se înscrie și tentativa domnului Ioan Talpeș - eșuată, ce e drept - de a transforma PNȚCD într-o trambulină politică pentru securiștii rămași fără partid.

Speranța mea rămâne totuși că PNȚCD va renaște într-o bună zi, atunci când opinia publică își va reaminti ce a însemnat pentru țară acest partid și când o persoană morală și destoinică își va reasuma conducerea lui.

Cea mai mare greșeală politică a fost că cele două partide istorice (chiar trei - PNȚ, PNL și PSDR-Cunescu) s-au lăsat antrenate într-o hărțuială reciprocă, probabil provocată din afară. Iar menirea lor ar fi fost să colaboreze și să se sprijine reciproc.

(Doinea Cornea, „Cetatea se trezește”,
Revista 22, 9-15 mai 2006)

Biroul de Cercetări Sociale

Puși să dea note de la 1 la 10 Guvernelor post-decembriste, subiecții sondajului au acordat cea mai mare notă (6,26) Cabinetului Mugur Isărescu, iar cea mai mică (4,35) Guvernului Victor Ciorbea. Executivul Tăriceanu a primit notă de trecere (5,04). După Cabinetul Isărescu, cele mai bune calificative le-au primit Guvernele Stolojan (5,70), Năstase (5,43) și Roman (5,37).

Cu performanțe mai slabe decât Guvernul actual al lui Tăriceanu, au fost cotate echipele conduse de Văcăroiu (4,92), Radu Vasile (4,54) și Ciorbea (4,35).

(Biroul de Cercetări Sociale, „Guvernul Isărescu, cel mai bun”,
sondaj realizat între 22-30 iunie 2007, *Ziua*, 9 iulie 2007)

Sorin Roșca Stănescu, jurnalist, directorul ziarului „Ziua” (1994-2010)

Niciunul dintre cele două partide istorice – PNȚCD și PNL – nu a căzut pe mâna comuniștilor. PNȚCD avut o conducere fermă de dreapta, care nu s-a abătut de la susținerea unui discurs democratic, chiar dacă s-a dovedit incapabilă să conducă în mod eficient, când s-a aflat la putere, administrația centrală și locală. Și în cele din urmă a suferit pierderi grele de credibilitate, nemaireușind să intre în Parlament.

(Sorin Roșca Stănescu, „Operațiune de compromitere a dreptei?”,
Ziua, 15 august 2006)

Ioan Stanomir, scriitor, profesor universitar, politolog

Un mic exercițiu de memorie ar putea readuce în amintire imaginile și sunetele asociate cu momentul alegerilor din 1996: entuziasm, euforie, declarații avântate, promisiunea de a rupe cu un trecut masculant și formularea obligației pentru statul român de a rosti, odată pentru totdeauna, adevărul despre revoluție și victimele ei.

În joc, din punctul de vedere al electoratului Convenției Democrate Române, esențială nu era miza instituțională, ci oficializarea unei noi maniere de a imagina relația dintre cetățean, autoritate și memorie. Separarea de comunism urma să capete substanță, grație acestei alternanțe poli-

tice: România înceta să mai fie o prelungire reformistă a fostei Republici Socialiste. [...]

Victoria în alegerile generale a Convenției Democrate și reușita lui Emil Constantinescu pot fi privite după zece ani, așa cum au fost evaluate și atunci, ca un punct de inflexiune în evoluția României înseși.

Toamna lui 1996 aduce aparentul miracol al înlăturării pașnice a partidului dominant. Grație acestei alternative, scenariul evoluției autoritare este invalidat. Solidaritatea social-democrată, întemeiată pe alianța dintre popularitatea șefului de stat și loialitatea de birocrat a premierului Nicolae Văcăroiu, este pe cale de a se fisura. Dincolo de permanența ulterioară a regimului Constantinescu, alegerile din 1996, relativ libere și corecte, introduc ruptura în raport cu tradiția postrevoluționară a monopolului partinic și ideologic. [...]

În cele din urmă, intrarea în istorie poate facilita recursul la moderație. Examinarea moștenirii politice și constituționale a guvernării Constantinescu se cere realizată în termeni care să excludă, programatic, demonizarea și elogiul ditirambic: spiritul critic este singurul antidot de administrat.

(Ioan Stanomir, „1996, noiembrie: zece ani după”, *Revista 22*, 21-27 noiembrie 2006)

Doina Uricariu, scritor, editor, poet, eseist

Când a intrat în funcțiune administrația Constantinescu, am realizat din prima clipă, care a fost o clipă a entuziasmului și a bucuriei, că este o administrație total defazată, prin instituții, prin context istoric, față de ceea ce înseamnă nivelul mentalității populare, față de ceea ce înseamnă pregătirea democratică.

(Doina Uricariu, intervenție la „Alegeri 1996. O evaluare după 10 ani”, masa rotundă organizată la sediul GDS, *Revista 22*, 21-27 noiembrie 2006)

Christian Mititelu, jurnalist BBC, lider al Alianței Civice

Noi avem o elită intelectuală extrem de mică și care, în linii mari, este analfabetă din punct de vedere economic, spre deosebire de intelectualii occidentali și, în special, de cei din zona anglo-saxonă. De aceea, intelectualii noștri nu pot participa la o dezbatere serioasă asupra problemelor economice. Guvernul CDR a căzut din cauză că, din punct de vedere economic, nu a dat satisfacție și populația s-a trezit cu mai puțini bani în buzunar.

(Christian Mititelu, *Ibid.*)

Florian Bichir, publicist, politolog

Venit pe un val de simpatie enorm, Victor Ciorbea rămâne în conștiința publicului drept un om cinstit, dar care a crezut că poate guverna România

prin ședințe interminabile de Guvern. Ciorbea a căzut în capcana unei birocrații înfiorătoare și inutile, cerând ca toate actele executivului, de la numiri de miniștri și până la achiziționarea de hârtie igienică, să treacă pe la el. Un heirupist de caracter. Dincolo de unghia și ghiulul său, Radu Vasile - acest Radu Mischiu[165] al țărăniștilor - a trecut prin Stoenești, l-a adus pe papă în țară și s-a legat de scaunul de premier mai ceva decât copiii mici, negociind până și demisia sa.

Discret, Mugur Isărescu a crezut că țara întreagă este o bancă și a fost atât de umil în fața șefului statului încât am trăit senzația că liderul regional Emil Constantinescu este și premier. A dus totuși o politică monetară extrem de inteligentă, care a ferit țara de un crah ca acela din Bulgaria. Un specialist pierdut în politică.

(Florian Bichir, „Doi ani cu Tăriceanu”,
Evenimentul zilei, 28 decembrie 2006)

La întărirea burgheziei românești, la reformele instituționale, controlul monetar, toate inspirate din lozinca „Prin noi înșine” al liberalilor, național-țărăniștii nu au putut să răspundă decât prin programul economic destul de precar al lui Virgil Madgearu și prin populism ieftin, ridiculizat în epocă prin ițarii lui Mihalache. Nu întâmplător, Biserica Ortodoxă, cea mai conservatoare și tradiționalistă instituție a sprijinit politic PNL, combătând violent țărănismul pe care, datorită componentei sale greco-catolice, îl denumea „papistășism”.

Nici după 1989, renăscutul PNȚ, la care Seniorul Coposu i-a adăugat Creștin și Democrat, nu a făcut o figură de dreapta, deși a fost perceput ca atare datorită anticomunismului și cererilor insistente de *restitutio in integrum*.

În chiar primii ani, PNȚCD a renunțat la mesajul național, lucru care a condus la crearea PUNR-ului în Transilvania, care, prin definiție, era bazinul său electoral, fieful lui Iuliu Maniu.

(Florian Bichir, „Goana după o dreaptă inexistentă”,
Evenimentul zilei, 17 ianuarie 2007)

Fost ministru al Justiției, Valeriu Stoica susține că, din 1990 și până astăzi, dreapta a câștigat de două ori alegerile, dar de fiecare dată nu a putut să facă mare lucru pentru că nu a reușit să domine Parlamentul.

„Mulți au spus că au fost coaliții ineficace, cu potențial conflictual foarte mare și nu a existat coerență în guvernare. Este adevărat, dar motivul profund a fost că nici în 1996, nici în 2004, nu a existat o majoritate con-

[165] Radu Mischiu - pseudonimul folosit de Radu Vasile la publicarea volumului de poezii „Echilibru în toate”, București, Ed. Cartea Românească, 1999.

fortabilă în Parlament de partea dreptei. Și atunci, tot timpul cei de stânga au șantajat, au reușit să facă breșe și, în final, au ajuns să aibă ei majoritatea în Parlament. În 2000, PSD avea majoritatea la Senat", mai spune Stoica.

(Florian Bichir, *Evenimentul zilei*, 29 aprilie 2007)

Șerban Orescu, jurnalist, politolog

Domnul Mugur Isărescu, guvernator al Băncii Naționale, a candidat în noiembrie 2000, ca independent, pentru funcția de președinte al României, ocupând locul 4. Domnul Isărescu a pierdut atunci în fața domnului Ion Iliescu, după o campanie electorală voit slabă, dictată de interesul său de a nu-și compromite șansele de a recupera funcția de la Banca Națională, în caz de eșec. Ceea ce s-a și întâmplat...

(Șerban Orescu, „O soluție pentru sine însuși",
Ziua, 14 aprilie 2007)

Neagu Djuvara, istoric, filosof, scriitor

Rep.: Să ne întoarcem la aderarea României. Până la urmă, cui se datorează ea? Spuneați întru-un interviu la radio că elita politică de la București ar fi păcălit Occidentul.

N.G.: Parțial, da. Dar să vă spun un lucru. Să nu uitați că echipa lui Ion Iliescu et comp ne-a întârziat cu vreo 10 ani. Au început cu slogane stupide, de genul „Nu ne vindem țara!" Ce înseamnă asta? Înseamnă să împiedice...

Rep.: Venirea capitalului străin.

N.G.: Exact. Pentru ca să pună ei mâna pe toată averea țării. [...] N-a început să licărească o speranță de viitor decât în epoca lui Emil Constantinescu, care a fost slab, dar sub el, de pildă, ministrul pentru legătura cu Europa, Alexandru Herlea, este primul care a început să facă lobby la Bruxelles, să spună: „Domnule, dar și noi am vrea, și noi putem...". De-abia atunci a început. Nu i-am păcălit, ei știu foarte bine care este situația, dar adevărul este că Europa ne vrea tot atât de mult cât vrem și noi să intrăm în Europa.

Rep.: Ați spus că România nu îndeplinește exigențele UE, ați dat chiar exemplul justiției în acel interviu, domeniu în care reformele întâlnesc o opoziție înverșunată.

N.G.: Da, și mi-e teamă că, dacă Europa ne acceptă totuși cu aceste bube și o să continue să ne accepte cu aceleași bube, cei care s-au căpătuit pe nedrept vor continua să fie nepedepsiți și de acum înainte. Asta este temerea mea cea mai mare.

(Interviu realizat de Armand Gosu cu Neagu Djuvara la 5 ianuarie 2007,
„Europa ne vrea", *Revista 22*, Anul XV/879, 12-18 ianuarie 2007)

Ionuț Bălan, analist economic, jurnalist

Dacă ar fi să „tragem" un arc peste timp și să ne gândim cum era condusă România cu 10-15 ani în urmă, stăm și ne minunăm cât de mult bun simț exista. Ia gândiți-vă la Radu Vasile și Emil Constantinescu. Ce să mai discutăm de Cabinetul Mugur Isărescu. A fost singurul Guvern care a beneficiat de neamestecul politicului în economie, politic care le-a acordat doar sprijin tehnocraților ce au administrat țara, respectând principiul separației puterilor în stat.

(Ionuț Bălan, „Faptele nu încetează să existe doar pentru că sunt ignorate", *Jurnalul Național*, 18 aprilie 2014)

Bogdan Murgescu, istoric, profesor universitar, membru al Academiei Europaea

Recesiunea economică s-a accentuat după prăbușirea regimului comunist, concretizându-se în scăderea dramatică a producției (în 1992 PIB pe locuitor a fost sub 71% față de nivelul din 1989), în reducerea severă a numărului de salariați din industrie prin scheme de pensionare anticipată, în dezechilibre ale balanțelor externe și în inflație.

O parte dintre componentele acestei „crize de tranziție" erau inevitabile, fiind elemente de neocolit ale procesului de înlocuire a sistemului vechi cu noile instituții și mecanisme economice. Astfel, s-ar putea spune că reducerea producției industrile era firească, deoarece multe dintre capacitățile industriale, construite fără o raționalitate economică reală în timpul regimului Ceaușescu, produceau de fapt pierderi și trebuiau să-și reducă activitatea sau chiar să fie închise. La fel, o parte a inflației era „pre-programată" de distorsiunile foarte mari ale sistemului de prețuri moștenit din socialism, astfel încât liberalizarea prețurilor conducea inevitabil la creșterea lor și, pe cale de consecință, la scăderea veniturilor reale și a nivelului de trai al populației.

Dincolo însă de aceste considerații, criza anilor 1990 a fost agravată atât de amplitudinea dezechilibrelor moștenite din comunism, cât și de erorile guvernanților de după 1989, îndeosebi de întârzierile în restructurarea economiei, de incoerența unora dintre reforme, de tolerarea privatizărilor în favoarea unor grupuri de interese care nu aveau capacitatea de a asigura competitivitatea întreprinderilor privatizate și de reticențele în deschiderea spre investiții străine directe. De aceea, după prăbușirea economică din anii 1990-1992 și o redresare parțială în anii 1993-1996, România a cunoscut o nouă recesiune în anii 1997-1999, agravată de criza pieților financiare din 1997-1998 și de aplicarea abia în această fază a unora dintre măsurile de restructurare industrială care nu fuseseră efectuate anterior.

În aceste condiții, în 1999 România a reușit să evite *in extremis* intrarea în încetare de plăți, iar produsul intern brut pe cap de locuitor la parita-

tea puterii de cumpărare a coborât sub 30% din media europeană. Era un minim istoric (mai grav decât cel din 1947), dar care apoi a fost urmat de o redresare spectaculoasă. Mai mulți factori au contribuit la această redresare. Se cuvine să menționăm aici efectele restructurării industriale și ale deschiderii din anii 1997-1998 spre investițiile străine directe. Încă și mai importantă a fost decizia din 1999 a Uniunii Europene de a accepta cererea de aderare a României și de a începe negocierile de aderare.

Deși România era din multe puncte de vedere slab pregătită pentru integrarea în Uniunea Europeană, adoptarea de către Guvernul condus de Mugur Isărescu și de către Comisia Europeană, în frunte cu Romano Prodi, a unui calendar ambițios al aderării până în anul 2007 a transmis un semnal pozitiv pentru potențialii investitori internaționali și a stimulat totodată pe guvernanții români să aplice reformele necesare pentru atingerea acestui obiectiv.

(Bogdan Murgescu, „Economia României”,
Magazin istoric, septembrie 2018)

13.3. ZIARIȘTI ȘI PUBLICIȘTI

De la început trebuie afirmat că guvernarea coaliției CDR-USD-UDMR din anii 1996-2000 nu s-a bucurat, în general, de aprecieri favorabile în presa românească a acelei vremi. În special PNȚCD. De la articole neutre sau favorabile din „România Liberă”, coordonată de Petre Mihai Băcanu, ori „Revista 22” condusă de Gabriela Adameșteanu și Rodica Palade, și până la criticile distructive din „Adevărul” lui Dumitru Tinu, la așa-zisele pamflete pline de ură, invective și insulte, semnate de Cristian Tudor Popescu și Corneliu Vadim Tudor, PNȚCD nu numai că n-a fost apreciat, într-o formă sau alta, dar nici măcar tolerat de o mare parte a presei din epocă.

Vârful de lance al atacurilor de presă l-a deținut ziarul „Adevărul”, care sub conducerea lui Dumitru Tinu nu a cruțat niciun moment PNȚCD. Cu toată patima și dușmănia cu care l-a atacat, partidul l-a iertat creștinește. După cum insinuau zvonurile vremii, atunci când a vrut să se desprindă de „lista lui Severin”, serviciile nu l-au iertat.

De alte adversități ale mass-media a „beneficiat” PNȚCD din partea unor televiziuni în vogă în anii '90, precum Tele 7-ABC, la care se remarcase un comentator care își schimba zilnic bretelele și un actor cabotin. Amândoi, după ce și-au îndeplinit misiunea distructivă, au eșuat: primul, făcându-și un post de televiziune pe care nu-l vizionează mai nimeni, iar al doilea, într-o penibilă emisiune de divertisment.

Dacă ziarul „Adevărul” s-a plasat în fruntea detractărilor PNȚCD, trebuie recunoscut totuși că acolo s-au format ziariști de excepție, care astăzi au devenit corifeii presei. La „Adevărul” au debutat Bogdan Chireac, sclipitoare inteligență și vastă cultură politică, dar mare admirator al lui Adrian Năstase, și alți jurnaliști de vârf - Adrian Ursu, Radu Tudor, Răzvan Dumitrescu sau Victor Ciutacu.

În context, trebuie menționat faptul că marii jurnaliști din perioada guvernării 1996-2000, Ion Cristoiu, Cornel Nistorescu, Sorin Roșca-Stănescu, Horia Alexandrescu sau Tia Șerbănescu, au avut, în mare măsură, o abordare obiectivă a situației politice.

Oana Iurașcu, ziarist

După moartea Seniorului său, PNȚCD câștigă alegerile în 1996, însă parțial. Obținând doar 32% în formula CDR, PNȚCD este obligat să formeze o alianță cu social-democrații lui Petre Roman și cu UDMR. Alianța cu PD îi va zădărnici vreme de trei ani proiectele de modificare a Legii funciare și a Legii caselor. UDMR, de asemenea, îl va costa scump din cauza modificărilor la Legea învățământului.

După 1996, PNȚCD a demonstrat că nu era pregătit să guverneze „la comun”. În primul rând, PNȚCD a demonstrat că îi lipsesc liderii de carieră. De la bun început, premier în 1996 a fost numit un outsider, Victor Ciorbea. Acesta nu avea să obțină niciodată sprijinul sincer al partidului. Cu alegerea sa însă s-a instituit „protectoratul” de la Cotroceni asupra PNȚCD. Vreme de trei ani, PNȚCD a fost legat cu un cordon ombilical de Cotroceni. În cele mai grave chestiuni, fie privind legile, fie mineriadele, fie scandalurile pentru posturile în Guvern, fie chestiunile de politică externă, PNȚCD se consulta cu șeful statului. În 1998, PNȚCD a încercat o emancipare de influența președintelui. Era însă prea târziu, deși grupul conservator al lui Ionescu-Galbeni a cerut clar, într-o ședință de comitet de partid, detașarea de Cotroceni. Deja devenise o obișnuință ca deciziile partidului să se ia împreună cu Emil Constantinescu.

(Oana Iurașcu, „PNȚCD - un partid care se autosabotează”,
Adevărul, 22 decembrie 1999)

Dumitru Tinu, jurnalist, directorul ziarului „Adevărul” (1991-2003)

Mihai I și-a reafirmat opinia de a nu susține niciun partid promonarhist. Oricât de binevoitoare, asemenea opțiune nu este în interesul României. Atât cât va fi nevoie și cât va putea, va lucra pentru România. Cât de ridicole apar în lumina acestei profesiuni de credință, probate de întregul comportament al Regelui, frustările celor ce încearcă să atenueze valoarea acestui moment doar pentru că inițiativa normalizării definitive a relațiilor cu fostul suveran aparține actualului președinte al țării, Ion Iliescu.

Numai fiindcă n-au avut ei inteligența și curajul politic de a reglementa această problemă, liderii țărăniști au început să cârâie: „Care este în definitiv logica? Să fii contra și acum să te schimbi... E destul de ieftin... Iliescu, ca lider al acestei politici antimonarhiste, să vină acum și să susțină... Este o convertire care nu pare să fie sinceră". Revin cu aserțiunile domnului Ion Diaconescu, artizanul dezastrului acestui partid, pentru că ele dau măsura obtuzității unei părți a clasei noastre politice, derutată de gestul președintelui Iliescu.

(Dumitru Tinu, „Regele nu abdică",
Adevărul, 23 mai 2001)

Radu Călin Cristea, ziarist

CDR a câștigat alegerile într-un moment impropice, când România se afla în pragul clacării economice. Pierzând la timp alegerile din '96, PDSR a predat Convenției o România ruinată, foarte aproape de o criză generală a sistemului bancar, cu două reprize dure ale onorării unor credite externe angajate de guvernarea Văcăroiu, cu un etatism economic agresiv etc.

Creditele neperformante acumulate în ultimii ani de instituții bancare din România aflate în diferite grade de dificultate au fost de 4,1 miliarde USD, dintre care 2,4 miliarde USD reprezintă „contribuția" Bancorex-ului și aproape un miliard aceea a Băncii Agricole. Ambele bănci s-au prăbușit în comă în brațele CDR.

Pârjolind pădurile și otrăvind fântânile de parcă urma să alterneze la putere cu turcii, PDSR lăsase la sfârșitul lui '96 în visteria BNR rezerve valutare de o valoare sinucigaș de mică (circa 600 de milioane USD și asta, nota bene, după ce în ultimele 18 luni lansase obligațiuni externe de aproximativ 1,5 miliarde USD). Contul datoriei publice externe avea să cunoască două momente explozive în '98 și '99, când România a trebuit să plătească nota unor credite ale aceluiași PDSR în valoare de 2,8 și, respectiv, 3,2 miliarde USD.

Cu un sistem bancar vraiște, înglodată în datorii de PDSR și abandonată inclusiv de FMI care, speriat probabil și de crizele din Rusia și Asia de Sud-Est, a respins ideea unui așa-zis „fond de stabilizare" aplicat cu succes în Polonia imediat după căderea comunismului, România a trecut razant pe lângă intrarea în faliment. Oricine ar fi câștigat alegerile în '96 nu putea evita măsurile luate de CDR pentru ajustarea economiei și regenerarea rezervei valutare. Prin primăvara lui 2000, în timp ce CDR intrase într-un declin ireversibil, experții FMI aveau să anunțe că pentru România vor urma ani de creștere economică. Altfel spus, de constant progres economic datorat moștenirii pozitive lăsate PDSR-ului de Convenție.

Nu mai insist asupra planului politic, reamintind doar că poziția fostei puteri în timpul conflictului din Kosovo a însemnat cea mai convingătoare

întoarcere a României cu fața spre Occident după '89. O poziție contestată la vremea respectivă de PDSR.

Totul e, așa cum observa recent și Daniel Dăianu, o chestiune de fair-play. Nu e cinstit să omiți niciuna din circumstanțele în care a evoluat economia românească după '89, inclusiv episodul CDR. Cu toate greșelile făcute, statisticile arată că fosta guvernare a preluat un bolnav cronic, l-a tratat cum s-a priceput, mai cu vraci, mai cu FMI, și l-a pus pe picioare.

(Radu Călin Cristea, „Deshumări estivale”,
Ziua, 6 august 2004)

În pofida imaginii păguboase pe care însăși CDR a lăsat-o să se dezvolte, Guvernele Ciorbea, Vasile și Isărescu au luat multe măsuri economice radicale (disponibilizările de mineri, primele închideri ale unor companii de stat nerentabile, marile chirurgii operate în sistemul bancar aflat în pragul colapsului etc.).

Mă disociez de analiștii care susțin că invitarea României în iarna lui '99 de a începe negocierile de aderare la UE a fost în mod preponderent un gest de încurajare politică motivat de poziția Bucureștiului față de conflictul din Kosovo. La urma urmelor, așezarea României la linia de start spre UE era o certitudine.

(Radu Călin Cristea, „Aici și acum”,
Ziua, 18 februarie 2005)

Ion Cristoiu, jurnalist, analist politic

Tăriceanu a fost împotriva anticipatelor și, în general, pe scena puterii e o personalitate mai puțin fanatică, mai puțin rigidă decât reprezentanții PD, decât Cotroceniul lui Băsescu și mai ales decât reprezentanții așa-zisei societăți civile, care influențează actuala guvernare în direcția unui talibanism pe care îl credeam plecat pentru totdeauna împreună cu talibanii din guvernarea CDR.

(Ion Cristoiu, „Criza s-a rezolvat”,
Jurnalul Național, 21 iulie 2005)

Ion M. Ioniță, jurnalist, analist politic

Dacă nici PD nu știe cum să-și atingă scopurile în fața propriilor parteneri, atunci nimeni nu știe. Pe când era un simplu ministru, Traian Băsescu l-a mâncat cu fulgi cu tot pe nefericitul Ciorbea. Atunci, miniștrii democrați și-au dat demisia din Guvern. O strategie care poate fi folosită oricând. Următorul premier, Radu Vasile, a ajuns repede la concluzia că nu are niciun rost să se opună și l-a lăsat pe Băsescu să conducă Guvernul în locul lui.

(Ion M. Ioniță, „De-a bâza cu Tăriceanu”,
Adevărul, 29 iulie 2005)

Miruna Munteanu, ziarist

Guvernarea CDR-istă a fost mai mult decât o catastrofă. Cei pe care îi crezusem eroi ai schimbării se dovedeau o adunătură de demagogi fanfaroni și incoerenți, preocupați în primul rând să-și împartă ciolanul puterii. Corupția nu a dispărut, ci s-a extins, înglobând personaje noi. Desigur, responsabilitatea pentru acest fiasco nu este exclusivitatea PNȚCD. Fidelii acestui partid se revoltă astăzi că numai țărăniștii „au plătit oalele sparte", deși partenerii lor de coaliție au fost, probabil, la fel de vinovați. PNL și PD au ieșit de la guvernare cu o imagine mai puțin șifonată. Dacă țărăniștii s-au dovedit incapabili să contracareze lovituri venite din partea propriilor aliați, cum ar fi putut oare lupta cu un sistem creat în 45 de ani de comunism? Cu discursuri desuete cu parfum interbelic? [...]

În PNȚCD, această primenire a întârziat nepermis de mult. Timp de câțiva ani, țărăniștii au continuat să defileze cu aceiași looseri anacronici. Rezultatele s-au văzut, din nou, la urne, în noiembrie 2004. Marele partid istoric a ratat din nou Parlamentul, în ciuda unor restructurări de ultim moment. În pofida unei prestații excepționale în campania electorală, Gheorghe Ciuhandu n-a reușit să obțină nici doi la sută la prezidențiale.

„PNȚCD nu este mort", a declarat la Congresul de sâmbătă președintele de onoare al partidului, Ion Diaconescu, explicând că schimbarea de nume nu reprezintă o abandonare a identității și idealurilor acestei formațiuni. Din păcate, Diaconescu se înșală. Din punct de vedere politic, PNȚCD a murit de mult. Guvernarea 1996-2000 i-a fost fatală.

(Miruna Munteanu, „Țărăniștii au devenit populari",
Ziua, 8 martie 2005)

Tia Șerbănescu, ziarist

Despre PNȚCD se spune că de multă vreme e un partid în care cei care i-au dat lovitura de grație l-au abandonat, suindu-se repede în alte partide și dispărând cu ele. Singurul care pomenea cu regularitate întreținându-i memoria era PSD, care nu pierdea nicio ocazie să-i lege numele de o guvernare pe care țărăniștii au plătit-o cu vârf și îndesat - în timp ce dezastruoșii guvernanți din ultimele decenii stau nestingheriți la putere fără ca cineva să-i demonizeze. La noi, „talibani" sunt numai anticomuniștii.

(Tia Șerbănescu, „Popular, impopular",
Curentul, 8 martie 2005)

Ovidiu Nahoi, ziarist

Atitudinea vicepremierului George Copos de a pleda pentru virtuți sociale fără a plăti obligațiile față de stat seamănă izbitor cu ceea ce se întâmpla prin 1997-1998, când liderii sindicali, în bun parteneriat cu directorii de întreprinderi și cu politicienii locali de toate culorile, rezistau în fața

restructurării industriale, blocând drumurile și căile ferare. Atunci, românii au aflat că trăiesc într-o țară numai de producători, a căror dispariție ar însemna o adevărată catastrofă națională. Până la urmă, întreprinderile de stat au fost, în imensa lor majoritate, restructurate, privatizate sau închise, iar România nu s-a prăbușit. Dimpotrivă, după vreo trei ani de cădere economică, redresarea a început să se facă simțită.

(Ovidiu Nahoi, „Nimic despre fotbal”,
Evenimentul zilei, 31 octombrie 2005))

Călina Berceanu, ziarist

Markó Béla a spus că-și amintește de perioada 1996-2000, din cauza certurilor din actuala coaliție: „Nu spun că acea guvernare a fost un eșec, dar eficiența a fost mult scăzută din cauza litigiilor și nu aș vrea să se repete”, a subliniat liderul UDMR.

(Călina Berceanu, „Udemeriștilor le revin amintirile amare de guvernarea CDR-PD”, *Gândul*, 31 octombrie 2005)

Profesorul Andrei Marga, fostul ministru al Educației Naționale, a făcut o paralelă între actuala conducere a PNL și grupul foștilor lideri ai partidelor istorice care decideau în perioada CDR. „Atunci, deciziile le luau niște oameni care aveau aura istoriei. Ce-i drept, le lipsea tehnica guvernării. Azi, spre nefericirea noastră, la conducerea țării avem oameni care nu au nici competențe tehnice, nici aura istoriei”, a spus Marga.

(Călina Berceanu, „Liberalul Andrei Marga face praf Guvernul Tăriceanu și pe Boc”, *Gândul*, 7 noiembrie 2005)

Ovidiu Bancheș, ziarist

Atitudinea PD-ului condus de Petre Roman, în 2000, în momentul votării bugetului, le-a adus aminte comentatorilor vremii de toate defecțiunile provocate de democrați de-a lungul timpului. Concluzia: la guvernare, pediștii s-au comportat ca un partid de opoziție, criticând, de-a valma, miniștri, cabinet, programe și măsuri. Ca și cum nu ar fi fost parte din întreg. Efectul s-a văzut la alegeri. PNȚCD, perceput ca primă-vioară a puterii de atunci, a achitat singur nota de plată a guvernării 1996-2000, nereușind să mai prindă Parlamentul. Rebelul PD s-a salvat, depășind pragul electoral.

(Ovidiu Bancheș, „Disidența la putere și beneficiile ei”,
Ziua, 2 noiembrie 2005)

Gheorghe Cercelescu, jurnalist, comentator

Se spune adesea că în țările est-europene care au aderat la Uniunea Europeană, bugetul pentru învățământ reprezintă 6% din PIB. Așa este. Numai că se trece cu vederea faptul că, în competiția cu țările respective, România a pierdut șapte ani (1989-1996). Încă din primul an de tranziție, la

București s-a luat decizia strategică să se conserve cât mai mult din economia socialistă. În timp ce noi țineam cu dinții de vechile structuri ineficiente, cehii sau polonezii făceau reforme profunde, care i-au ajutat să aducă la buget 40-45% din PIB. După 1996, toate guvernele care s-au perindat pe la Palatul Victoria au schimbat câte ceva în economie. Dar cei șapte ani pierduți nu au fost recuperați, ceea ce explică de ce cadrele didactice sau funcționarii publici au salarii atât de mici.

(Gheorghe Cercelescu, „Economia ca o gogoașă”,
Gândul, 15 noiembrie 2005)

Ioana Lupea, ziarist

Evenimentele ce au precedat alegerile din 2000, mineriada aţâţată de Iliescu&comp sau dezvăluirile din dosarul „Firul roşu”, deşi dramatice şi de importanţă naţională, nu au avut forţa de a subordona la nivelul percepţiei publice prima impresie, aceea a conflictului permanent din coaliţia de guvernare, a incoerenţei actului de guvernare. Deşi reformele necesare României ca stat de drept şi economie de piaţă au fost realizate în perioada 1996-2000.

(Ioana Lupea, „Totul lucrează pentru PSD”,
Evenimentul zilei, 17 noiembrie 2005)

Rodica Culcer, jurnalist, director de știri radio și TV

Domnul Emil Constantinescu a ieșit din ring aruncând prosopul. A abandonat lupta politică, pentru că fusese abandonat de PNL, sub conducerea lui Valeriu Stoica, și anticipa o înfrângere în alegeri. Orgoliul a contat mai mult pentru el decât forțele politice care l-au susținut. A uitat repede cât îi datora lui Corneliu Coposu, care a făcut din el un om politic, și a lăsat de izbeliște CDR, cu PNȚCD cu tot.

Chiar dacă nu ar fi câștigat prezidențialele din anul 2000, domnul Emil Constantinescu ar fi putut salva CDR, ajutând-o să intre în Parlament - și avea datoria morală să o facă. Opoziția ar fi fost mai puțin pipernicită între 2000-2004, iar PSD nu ar fi avut terenul complet liber.

(Rodica Culcer, „Despărțirea de putere”,
Evenimentul zilei, 2 decembrie 2005)

Cum memoria politică este scurtă, puțină lume își mai amintește de bilanțul guvernării Văcăroiu. Acesta a fost într-adevăr un mare noroc, căci finanțele țării nu au fost lăsate într-o stare prea strălucită. Relațiile cu FMI erau la pământ, iar datoria externă a pus într-o situație disperată Guvernul CDR. Puțin a lipsit ca, sub povara plăților externe scadente, România să nu intre în incapacitate de plată.

Tot în timpul mandatului domnului Văcăroiu am asistat la marile jafuri efectuate prin bănci asupra populației și banilor publici. Nu ar trebui deci să

surprindă pe nimeni că Nicolae Văcăroiu regretă lichidarea Bancorex, acel mecanism machiavelic prin care banii publici și privați erau folosiți pentru îmbogățirea cadrelor MAI, subvenționarea mineritului falimentar și a unor departamente guvernamentale și pentru finanțarea unor milionari de carton.

(Rodica Culcer, „Oameni norocoși”,
Evenimentul zilei, 4 mai 2007)

Val Vâlcu, jurnalist

O experiență tragică din copilăria democrației s-a consumat în timpul guvernării din perioada 1996-2000. Echipa CDR + PD + UDMR părea sortită unei cariere strălucite, venea după șase ani de stagnare, avea sprijin popular și, în plus, nu se confrunta cu cine știe ce opoziție. PDSR-ul de atunci stătea să crape sub presiunea acuzațiilor de corupție din afară și a trădătorilor dinăuntru. Cu toate acestea, de spart s-a spart Convenția, iar eșecul electoral din 2000 nu e uitat nici azi.

Guvernele care au acționat în 1996-2000 trebuiau să facă față tensiunilor uriașe generate de restructurarea industriei, fără bani pentru ajutoare sociale. Agricultura era distrusă, investitorii străini - absenți, impozitele - topite de inflație. Miniștrii nu aveau nici experiență, nici viziune, iar funcționarii din administrația centrală și locală, aflați în posturi de pe vremea colectivizării, frânau și ei cât puteau deciziile reformiste.

(Val Vâlcu, „Urma scapă turma”,
Adevărul, 17 februarie 2006)

Octavian Hoandră, jurnalist

Partidele istorice - cu multele neajunsuri care le au - nu pot niciodată să facă vreo alianță, de orice fel ar fi ea, cu partidele care au urmat ori s-au desprins din pulpana omului care a ruinat, în 1989, viitorul politic al țării, Ion Iliescu.

Experiența prin care a trecut PNȚCD, care l-a propulsat pe Emil Constantinescu în fruntea statului în guvernarea Convenției Democrate, seamănă sub multe aspecte cu ceea ce li se întâmplă acum liberalilor, care se opun transformării României într-o țară condusă de „tătuci” și supravegheată de un număr impresionant de agenți ai serviciilor secrete.

De asemenea, cele două experimente eșuate de guvernare, CDR și Alianța D.A., ne așază în fața unui tablou extrem de sumbru: partidele istorice nu au reușit să se coaguleze spre a propune o variantă de dreapta modernă, iar urmașii Securității și ai comunismului nu au reușit, de-a lungul timpului, să se transforme într-o stângă autentică.

(Octavian Hoandră, „Imposibilitatea unei alianțe”,
Ziua, 22 ianuarie 2007)

Emilian Isăilă, jurnalist

Istoria recentă e plină de cadavre de partide, cel mai remarcabil deces fiind cel al țărăniștilor. PNȚCD a murit pentru că a fost o formațiune incapabilă să gestioneze puterea și să dezvolte o strategie de supraviețuire. Și-a dezamăgit alegătorii prin pasivitate, dar nu i-a aruncat în neant și nu și-a trădat trecutul.

(Emilian Isăilă, „Eșec liberal”,
Evenimentul zilei, 21 aprilie 2007)

Roxana Iordache, jurnalist

Procesul de recorelare a pensiilor, început de Guvernul Ciobea, s-a anunțat, în consecință, dificil și îndelungat. Aceasta a fost situația, având în vedere și găurile negre lăsate de guvernarea PDSR, pe care guvernarea CDR, cu un premier de la PNȚCD, a reușit să le acopere, pompând de la buget miliarde USD. Și totuși, în acele condiții crâncene, în care administrația Emil Constantinescu-Victor Ciorbea a salvat țara de la colaps, s-au inițiat și primele reparații în plan social.

(Roxana Iordache, „Tăriceanu v-a mărit pensiile,
Băsescu se opune”, *Ziua*, 10 iulie 2007)

Pe vremea guvernării PDSR, Viorel Hrebenciuc a fost considerat „unitatea de măsură a corupției”. După venirea CDR la guvernare, „Hrebe” a fost doar un pic purtat pe la Parchet. Dar nu acuzat judiciar. Pentru devalizarea Bancorex a plătit cu câțiva ani de închisoare Răzvan Temeșan, care, după eliberare, a dat statul în judecată și a câștigat. Este imperativ să se pună pe rol dosarul Bancorex. A fost o gaură neagră de 2,4 miliarde USD, lăsată de Guvernul Văcăroiu și astupată de Guvernul Ciorbea. De la buget, deci din banii populației. Un sacrificiu care a costat rău guvernarea dreptei. PNȚCD n-a mai intrat în Parlament. Cu banii alocați pentru salvarea sistemului financiar-bancar, deci a României de la colaps, guvernarea CDR putea majora de pe atunci pensiile.

Pe vremea guvernării CDR, „hrebenciucul” dreptei, pe care PDSR l-a arătat cu degetul ca inamic public numărul unu, a fost țărănistul Radu Sârbu, ultimul președinte al FPS (tandemul PDSR-PRM a demonizat în asemenea hal instituția, încât, ajuns la putere, PDSR a trebuit să-i schimbe denumirea).

După revenirea PDSR - devenit PSD - la putere, Radu Sârbu a fost batjocorit câțiva ani într-o înscenare penală (vezi și stenograma ședinței PSD în care se cerea execuția lui) privind privatizarea Hotelului București. În cele din urmă, dosarul a fost întors la Parchet.

(Roxana Iordache, „Anticorupția, repetabila mascaradă”,
Ziua, 17 iulie 2007)

Octavian Pelin, jurnalist

La sfârșitul lui noiembrie 1996, forțele de dreapta ajung pentru prima dată la putere, sub forma unei coaliții între Convenția Democratică Română (care cuprindea PNȚCD, PNL și PSDR), PD și UDMR. Emil Constantinescu, profesor al Universității București, este ales președinte. Relațiile din interiorul coaliției sunt tensionate chiar de la început, conflictul dintre PD și PNȚCD culminând cu plecarea prim-ministrului, țărănistul Victor Ciorbea. [...]

Mandatul începe cu o depreciere record a leului: la sfârșitul lui 1996 valoarea dolarului era de 3.200 de lei vechi și ajunge la peste 7.000 de lei în ianuarie 1997. Pe tot parcursul anului 1997, prețurile se majorează cu aproximativ 150%. Convenția câștigase alegerile nu numai datorită ideologiei, ci și grație unui ambițios program economic ce urma să fie implementat de cei „15.000 de specialiști" pe care susținea că-i are. În cele din urmă, cei 15.000 de specialiști au devenit subiect de ironii la adresa CDR.

CDR a promis o restructurare nemiloasă a societăților de stat falimentare, dar a cedat presiunilor venite din partea sindicaliștilor sau ale managerilor care gestionau adevărate mecanisme de căpușare a acestor societăți. [...]

Romtelecom, singura mare vânzare din perioada Convenției, a adus la buget cam 375 de milioane USD, pentru un pachet de 21,21% din acțiuni. O sumă considerată cu mult sub valoarea de piață, mai ales că Romtelecom deținea monopolul în domeniu.

În timpul mandatului CDR se prăbușesc în lanț mai multe bănci, după ce guvernările anterioare ale FSN/PDSR le-au stors de bani. Pe rând, băncile care acordaseră credite clientelei politice se dizolvă, pierderile unora dintre ele fiind preluate de stat. Cel mai răsunător este falimentul Bancorex, banca prin care se derulaseră tranzacțiile firmelor de comerț exterior în timpul lui Ceaușescu și prin care s-au scurs banii din afacerile ilegale cu petrol, în timpul embargoului impus fostei Iugoslavii. Statul a preluat la buget creditele neperformante, restul activităților fiind transferate la BCR (n.n. paguba totală a statului român numai pentru Bancorex a fost de circa 2,4 miliarde USD, v. subcap. 11.3).

În martie 1998, prim-ministrul Victor Ciorbea pleacă din cauza divergențelor cu actualul președinte al României, Traian Băsescu, pe atunci ministru al Transporturilor. În locul său a fost numit un alt țărănist, Radu Vasile, care se va dovedi prea apropiat de democrați, astfel încât Constantinescu va încerca să-l schimbe în 1999. Președintele a constatat cu surprindere că nu exista nicio prevedere în Constituție care să-i permită înlocuirea premierului. Începând cu 12 decembrie, când Constantinescu i-a cerut demisia, Radu Vasile s-a baricadat în Palatul Victoria, refuzând orice emisar venit din par-

tea președintelui sau a PNȚCD-ului. La solicitarea președintelui, miniștrii partidelor din arcul guvernamental și-au dat demisia, pentru a-i forța mâna lui Vasile. Acesta și-a dat demisia, „în numele interesului național", abia la 15 decembrie.

Singura acțiune binevenită din timpul CDR a fost restructurarea mineritului și a CFR, două dintre domeniile care înghițeau cele mai mari subvenții. Reforma din minerit s-a produs în timpul Cabinetului Victor Ciorbea și a însemnat disponibilizarea a circa 20.000 de mineri. În Valea Jiului, din cei peste 40.000 de ortaci au plecat aproape jumătate. Operațiunea s-a desfășurat relativ ușor, deoarece s-au oferit salarii compensatorii care mergeau de la șase milioane de lei, până la peste 20 de milioane de lei vechi, într-o vreme când salariul mediu brut pe economie era de aproximativ 850.000 de lei. Per total, statul a plătit salarii compensatorii în valoare de peste 120 de milioane USD. Banii au fost cheltuiți rapid. Când și-au lichidat rezervele și s-au trezit din beția shoppingului, ortacii au constatat că nu există joburi. Reacția a fost pe măsură. În 1999 revine din scenă „Luceafărul huilei". Miron Cozma conduce o mișcare de protest împotriva Guvernului, învinge forțele de ordine la Costești-Vâlcea, dar renunță la asaltul asupra Bucureștiului după o înțelegere obscură cu premierul Radu Vasile. Cozma mai încearcă o expediție în februarie, când era aproape să fie întemnițat pentru mineriada din 1991, însă jandarmii reușesc de această dată să-și ia revanșa față de mineri. [...]

După trei ani de scăderi economice, România înregistrează prima creștere, de 2,1%, în anul 2000, sub Guvernul Mugur Isărescu. Politica recunoscut prudențială a lui Isărescu, precum și restructurările din industrie din anii precedenți au creat premisele acestei creșteri economice, meritorii într-un an electoral.

(Octavian Pelin, „1996-2000 - Deziluzia CDR: mult haos, puțină reformă", *Adevăru*l, 20 iunie 2010)

Instalarea lui Constantinescu la Cotroceni s-a făcut pe un vot negativ al populației dat PDSR-ului lui Ion Iliescu, un vot împotriva aroganței arătate de acest partid (este demn de amintit că liderii PDSR nu se mai deplasau decât cu mașini dotate cu girofaruri). Românii au avut așteptări enorme de la cei 15 mii de specialiști invocați de CDR, dar în anul 2000 nu au știut cum să-i sancționeze mai repede pe cei care practic au prăbușit economic România.

CDR ne-a oferit o dispută permanentă între liderii partidelor ce o compuneau, iar după un an și jumătate prim-ministrul Victor Ciorbea a fost demis de președintele Emil Constantinescu (n.n. în realitate, Victor Ciorbea și-a înaintat demisia președintelui Constantinescu), la presiunea ministrului Transporturilor, nimeni altul decât viitorul președinte al PD, Traian

Băsescu. Și ca o paranteză, în 1997, Traian Băsescu afirma sus și tare că României nu-i sunt de folos autostrăzile!

Un punct pozitiv pentru președintele Constantinescu, punct care a cântărit în decizia NATO de a ne primi în rândurile acestei alianțe, îl reprezintă dreptul de survol acordat aviației americane, care a bombardat Serbia în 1999, cu ocazia conflictului determinat de desprinderea provinciei Kosovo din Serbia. Un alt plus este semnarea Tratatului de bună vecinătate cu Ucraina în 1998, unul din punctele necesare preaderării țării noastre la Uniunea Europeană. [...]

(Octavian Pelin, „Dezastrul în plan economic și politic al României sub guvernarea de dreapta a CDR, care l-a creat pe viitorul mafiot Traian Băsescu din haos și puține reforme și dispariția PNȚCD", *WordPress*, 19 aprilie 2017)

Adrian Cercelescu, jurnalist, redactor șef la „Jurnalul"

Este chiar penibil să vorbești despre dispariția „ultimului partid istoric" (n.n. Partidul Național Liberal), când el e în supradoză de ciolan. România a pierdut ultimul partid istoric acum 20 de ani și acela se numea Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat.

PNȚCD nu a fost ușă de biserică, dar are uriașul merit de a fi scos țara din comunism. Venind la putere la șapte ani după Revoluție și tot atâția de guvernare roșie, este partidul care a avut curajul de a iniția toate reformele nepopulare, dar care ne-au format economia de piață. Cu el s-au pus bazele aderării la NATO și UE. Și-a asumat cu adevărat un program politic pentru țară și a decontat. A trecut printr-o mineriadă și a dispărut din Parlament la alegerile din 2000.

PNȚCD a căzut la datorie. E greu să vorbești în aceeași termeni despre PNL. Liberalii au reușit performanța de a se eroda la guvernare fără să guverneze. Din nouă luni la Palatul Victoria, jumate s-au încăierat cu USR pe funcții, jumate s-au încăierat între ei, în sângerosul „festival al democrației".

PNL a scăzut sub 20% încredere, fără să se apuce de administrație. Dacă PSD vrea să-l îngroape, îl mai lasă trei ani la putere.

(Adrian Cercelescu, „PNL nu moare, PNL se transformă", *Jurnalul*, 27 septembrie 2021)

14. SINTEZA GUVERNĂRII COALIȚIEI CDR-USD-UDMR

După Revoluția din 1989, România se găsea în alternativa de a opta fie pentru un socialism reformat gorbaciovist cu față umană, moderat de paternalismul unui „tătuc" precum Ion Iliescu, fie pentru o societate deschisă, capitalistă și liberală, de tip occidental. Această din urmă opțiune s-a produs în mod decisiv abia după venirea la cârma țării a CDR - cu vârful de lance PNȚCD, la 12 decembrie 1996.

Coaliția de guvernare era formată din mai multe coaliții: Convenția Democratică din România (CDR), Uniunea Social Democrată (USD) - cuprinzând Partidul Democrat (PD) și Partidului Social Democrat Român (PSDR) -, precum și Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR).

Transformarea României într-o țară democrată de tip capitalist a necesitat schimbări fundamentale de mentalitate individuală și colectivă, schimbări de natură politică, economică și socială, dar și modificări legislative, juridice și instituționale.

Evoluțiile politice, economice și sociale au fost lesne recepționate de populație, deoarece vizau viața de zi cu zi. În schimb, celelalte schimbări, mai ales cele legislative, mai dificil de urmărit, au fost relativ puțin remarcate atât de opinia publică, cât și, din păcate, de numeroși formatori de opinie, analiști politici și istorici.

Drept urmare, în acest capitol de sinteză domeniul legislativ este prezentat într-o formă cât mai explicită, dar în același timp succintă, iar celelalte domenii vor cuprinde doar rezultate, scurte analize și comentarii.

14.1. DOMENIUL LEGISLATIV

Trebuie subliniat în mod ferm că tocmai în domeniul legislativ, mai puțin cunoscut și mai dificil de evaluat de opinia publică, se află importanța majoră - politică și socială - a perioadei de tranziție postcomunistă. Prin aceste inițiative legislative s-a manifestat rolul decisiv al PNȚCD și al guvernării coaliției CDR-USD-UDMR din anii 1996-2000.

Problematica transformărilor legislative din această perioadă a fost pe larg expusă în acest volum la capitolul 6, intitulat „Legislație și instituții centrale promovate în perioada 1996-2000". Într-un text de sinteză despre PNȚCD și guvernarea coaliției trebuie să fie evidențiate cel puțin acele legi

de maximă importanță pentru evoluția țării și care pot fi considerate drept **legi care au făcut istorie**.

Se consideră important de subliniat emiterea de către Parlament și Guvern, în perioada 1996-2000, a cel puțin 236 de acte normative semnificative, dintre care un număr de 55 de maximă importanță (tab. 14.1).

Tabelul 14.1

Numărul de acte normative semnificative emise de Parlament și Guvern în perioada 1996-2000

Domeniul	Număr de acte normative semnificative	
	În total	De maximă importanță
Proprietate	6	2
Sănătate și asistență medicală	17	3
Asistență socială și probleme de muncă	28	6
Restructurare și privatizare	17	2
Industrie, comerț și transport	20	3
Agricultură, silvicultură și protecția mediului	29	5
Lucrări publice și construcții de locuințe	11	2
Finanțe, bănci și asigurări	38	14
Învățământ și tineret	16	5
Cultură și culte	9	2
Turism și sport	4	1
Administrație publică	8	3
Ordine publică, apărare națională și servicii de informații	12	2
Justiție	17	6
Politică externă	4	-
Total general:	**236**	**55**

Dintre aceste 236 de acte normative semnificative, un număr de 84 se referă la înființarea de noi instituții centrale (v. subcap. 6.3) și 44 la instituțiile centrale reorganizate (v. subcap. 6.4).

În perioada 1997-2000, au fost emise în total 4.505 acte normative (legi, O.U.G., O.G., H.G.), în medie 1.126/an, după cum au fost identificate în documentele Consiliului Legislativ, organul consultativ al Parlamentului.

Fără a se relua în detaliu comentariile din subcap. 6.2, în această sinteză merită să fie subliniate elementele fundamentale ale legislației adoptate în perioada guvernării coaliției CDR-USD-UDMR.

Legislația proprietății, legi de restituție

• Legea pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și forestiere (Legea nr. 1/200).

• Legea privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989 (Legea nr. 10/2001), cunoscută ca „Legea de retrocedare a caselor naționalizate" (v. subcap. 7.2).

Legislația cu caracter social

» Domeniul medical

• S-au înființat Casa Națională a Asigurărilor de Sănătate - CNAS (Legea nr. 145/1997) și casele teritoriale, apoi instituția numită „medicul de familie", dosarul medical și cardul de sănătate individual.

• S-au pus bazele unui sistem medical mixt, stat-privat, prin O.G. nr. 126/1998 privind organizarea și funcționarea cabinetelor medicale și O.G. nr. 83/2000 privind organizarea și funcționarea cabinetelor de liberă practică, conexe actului medical.

• S-a elaborat legea privind prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane (Legea nr. 2/1998).

• Prin aprobarea în Guvern a O.G. nr. 53/2000, s-a impus obligativitatea raportării bolilor și efectuării vaccinurilor.

• S-a adoptat Legea nr. 146/1999 privind organizarea, funcționarea și finanțarea spitalelor, reglementare valabilă atât pentru domeniul de stat, cât și pentru cel privat.

» Domeniul asistenței sociale și a locuinței

• S-au pus bazele sistemului public de pensii pe baza „principiului contributivității", care ține cont de toată perioada de muncă a persoanei respective, prin calcularea unui punctaj mediu care cuantifică întreaga sa contribuție la sistemul de pensii (Legea nr. 19/2000).

• S-a introdus asistența socială pentru persoanele vârstnice, fără familie și care nu își pot asigura nevoile socio-medicale (Legea nr. 17/2000). Aceste servicii erau de tip social, socio-medical și medical. Tot pentru persoanele vârstnice s-au prevăzut prin Legea nr. 147/2000 reduceri la transportul intern (feroviar, auto sau naval).

• O puternică măsură de sprijinire a familiei a fost dată de Legea nr. 120/1997 privind concediul plătit pentru îngrijirea copiilor în vârsta de până la doi ani. Prin această lege, mamele asigurate beneficiau de un concediu pentru îngrijirea copilului, primind 85% din salariul din salariul de baza și celelalte venituri salariale. Pentru mamele care au lucrat în agricultură, concediul plătit a reprezentat 80% din media veniturilor pe ultimele șase luni. Anterior, prin Legea nr. 31/1990 se acorda o indemnizație de numai 65% din salariu, timp de doar un an.

• O decizie care și-a menținut actualitatea a reprezentat acordarea tichetelor de masă salariaților bugetari, celor care lucrau în societăți comerciale și regii autonome, precum și cooperatorilor (Legea nr. 142/1998).

• Prin înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe (ANL) s-au inițiat programe de construcție de locuințe pentru tineri, imobile cu destinație de locuințe sociale, precum și programe de construcție și/sau de reabilitare a locuințelor avariate de calamități naturale. Legea nr. 152/1998, numită și „Legea primei case", a fost completată de Legea nr. 190/1999, care a prevăzut o serie de facilități la acordarea de credite ipotecare scutite de TVA și de impozit pe locuință în întreaga perioadă de rambursare a creditului.

• În domeniul construcțiilor trebuie evidențiată și legea care prevedea măsuri pentru reducerea riscului seismic (Legea nr. 12/2000), în cadrul căreia s-a introdus și deja celebra „bulină roșie".

Legislația economico-financiară

• S-a înființat Consiliul Economic și Social (CES), cu rol consultativ în stabilirea strategiilor și politicilor economice și sociale, aplanarea conflictelor între partenerii sociali și promovarea dialogului social și a solidarității sociale (Legea nr. 109/1997).

• S-a instituit un sistem modern de impozitare mai eficient și mai echitabil prin introducerea impozitului pe venitul global, începând din anul 2000 (Legea nr. 246/1998 și O.G. nr. 73/1999), iar veniturile obținute din agricultură și silvicultură au fost scutite de impozit până în anul 2000 (Legea nr. 158/1997).

• S-a elaborat statutul Băncii Naționale a României (Legea nr. 101/1998).

• S-a legiferat procedura falimentului bancar (Legea nr. 83/1998).

• În vederea prevenirii spălării banilor, s-a adoptat Legea nr. 21/1999, care prevedea sancționarea drastică a acestei fapte.

• S-au constituit fonduri cu capital de risc și s-a reglementat funcționarea acestora (O.G. nr. 20/1998).

• S-a adoptat Legea nr. 88/1997 privind înființarea și funcționarea Fondului de garantare a depozitelor în sistemul bancar.

Legislația în justiție

• O lege care, de asemenea, a făcut istorie în legislația românească a fost Legea nr. 35/1997 de înființare și funcționare a Avocatului Poporului, în vederea apărării drepturilor și libertăților cetățenilor în raporturile lor cu autoritățile publice. Instituției Avocatul Poporului, independentă de puterea executivă, i s-a dat competență generală de investigare și soluționare a reclamațiilor făcute de cetățeni la adresa aparatului de stat sau direct prin autosesizare. De asemenea, Avocatul Poporului primea dreptul de a sesiza Curtea Constituțională în situații de încălcare a Constituției.

• De mare importanță a fost adoptarea Legii privind prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție (Legea nr. 78/2000), cu referire la persoane care exercitau o funcție publică, dețineau atribuții de control sau de asistență specializată, ori participau la luarea unor decizii. De asemenea, legea se referea și la persoanele cu funcții de conducere în partide sau în formațiuni politice, sindicate, organizații patronale, asociații sau fundații etc.

• Prin O.G. nr. 26/2000 de înființare a asociațiilor și a fundațiilor, ca persoane juridice de drept privat fără scop patrimonial, a fost reglementată posibilitatea ca persoane fizice sau juridice să desfășoare activități în interes privat.

• Legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică a avut un parcurs legislativ destul de controversat până să fie votată și promulgată. (v. subcap. 7.1)

• Legea pentru soluționarea conflictelor de muncă (Legea nr. 168/1999) a introdus instituția Comisia de arbitraj pentru soluționarea conflictelor între angajați și angajatori, în apărarea intereselor cu caracter profesional, social sau economic și a drepturilor rezultate din raporturile de muncă ale binomului angajat - angajator.

• Tot în domeniul muncii s-a elaborat Legea nr.108/1999 privind înființarea și organizarea Inspecției Muncii.

• S-a reglementat problema adopțiilor copiilor prin două acte normative: O.U.G. nr. 25/1997 și Legea nr. 87/1998. Acestea precizau că adopția era o măsură specială de protecție a drepturilor copilului, prin care se stabilea *filiația* între cel care adopta și copil, precum și *rudenia* dintre copil și rudele adoptatorului.

Legislația în agricultură

• Prin adoptarea O.U.G. nr. 198/1999 privind privatizarea societăților comerciale ce dețin în administrare terenuri agricole sau terenuri aflate permanent sub luciu de apă s-a început privatizarea IAS-urilor pe baza unui acord între Fondul Proprietății de Stat (FPS) și Ministerul Agriculturii și

Alimentației (MAA). Același act normativ a prevăzut înființarea Agenției Domeniilor Statului (ADS), instituție care își exercita dreptul de proprietate asupra terenurilor aparținând domeniului privat al statului și decidea în privința concesionării bunurilor, activităților și serviciilor aparținând domeniului public sau privat al statului. Totodată, ADS, împreună cu structurile specializate ale MAA, urmau să inventarieze terenurile agricole care făceau obiectul reconstituirii dreptului de proprietate.

• Legea nr. 200/1997 a făcut istorie în agricultură: pentru prima oară în țara noastră agricultorilor li s-au oferit *cupoane valorice* pentru cultivarea pământului.

• O.U.G. nr. 211/2000 a introdus sistemul de plată pentru motorina utilizată în agricultură pe bază de bonuri valorice acordate gratuit celor care cultivau pământul.

Legislația în învățământ

• S-a adoptat Legea nr. 128/1997 privind Statutul personalului didactic, care a inclus nu numai creșteri salariale importante, dar și alte noi drepturi care au ridicat standardul profesional al acestui grup social.

• S-a reușit modificarea și completarea Legii învățământului nr. 84/1995, prin adoptarea Legii nr. 151/1999 privind aprobarea O.U.G. nr. 36/1997, după aplanarea unor divergențe din cadrul coaliției de guvernare, în principal cu UDMR, referitoare la capitolul „Învățământul pentru persoanele aparținând minorităților naționale".

• S-au ratificat de către Parlament acordurile de împrumut de la Fondul de Dezvoltare Socială al Uniunii Europene (O.U.G. nr. 70/1997) și de la Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare (O.U.G. nr. 71/1997), pentru primul „Proiect de reabilitare a școlilor".

• Prin O.G. nr. 54/1998 s-a reglementat admiterea cu taxă în învățământul superior de stat peste locurile finanțate de la buget.

• Prin emiterea O.G. nr. 10/1997, la începutul anului școlar 1997-1998, s-a acordat din bugetul de stat suma de 605 miliarde de lei ca ajutoare pentru circa 500.000 de elevi și studenți săraci.

• S-a adoptat Legea nr. 150/1998 pentru sprijinirea comunităților românești de pretutindeni, prin care s-a constituit un fond pentru acțiuni de sprijin al școlilor și a învățământului în limba română, acțiuni culturale și artistice, acțiuni pentru tineri, ajutoare individuale pentru cazuri medicale deosebite etc.

• În iunie 1999, ministrul Educației Naționale a semnat „Declarația de la Bologna", document elaborat la inițiativa Uniunii Europene, prin care se stabileau obiective de organizare și funcționare a învățământului superior în spațiul european.

Legislația în cultură

• Întrucât preocupările de bază ale Ministerului Culturii (MC) erau de a pregăti finanțări în vederea deschiderii sau continuării lucrărilor la șantierele de restaurare ale patrimoniului național monumental, s-a început cu câteva ordonanțe privind sponsorizarea (O.G. nr. 36/1998) și finanțarea programelor culturale (O.G. nr. 51/1998). De altfel, chiar de la începutul lui 1997, printr-o modificare favorabilă a bugetului MC, s-au deschis câteva zeci de șantiere, iar ulterior câteva sute, concomitent cu numeroase alte proiecte și programe culturale.

• S-au adoptat Legea nr. 182/2000 pentru protejarea patrimoniului cultural național mobil și O.G. nr. 46/2000 pentru protecția patrimoniului arheologic.

Legislația în administrația publică

• S-a votat și promulgat Legea privind dezvoltarea regională a României (Legea nr. 151/1998).

• Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici a asigurat, cel puțin legislativ, continuitatea carierei acestora.

• S-a adoptat de Camera Deputaților, dar nu și de Senatul României, Legea administrației publice locale, finalizată abia în aprilie 2001 (Legea nr. 215/2001)

• În vederea supravegherii permanente și cunoașterii mediului atmosferic prin observații și măsurători specifice privind starea și evoluția vremii s-a adoptat Legea nr. 139/2000 privind activitatea meteorologică.

• S-a votat și promulgat Legea privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române (Legea nr. 116/1998)

Legislația în domeniul apărării naționale, ordinii publice și serviciilor de informații

• S-a elaborat de Guvern și apoi s-a votat în Parlament Legea nr. 61/2000 privind aplicarea Acordului dintre statele NATO și statele participante la Parteneriatul pentru Pace cu privire la statutul forțelor lor, încheiat la Bruxelles la 19 iunie 1995, apoi s-a adoptat și Legea nr. 63/2000 privind planificarea apărării naționale a României.

• Legea nr. 70/1997 a prevăzut acordarea de despăgubiri pentru cazurile de invaliditate sau de deces produse persoanelor din MApN ca urmare a unor misiuni în cadrul forțelor internaționale destinate menținerii păcii ori constituite în scopuri umanitare.

• S-a adoptat O.G. nr. 1/1999 privind regimul stării de urgență și de asediu.

• În vederea combaterii traficului și consumului ilicit de droguri, s-a votat Legea nr. 143/2000.

• Prin Legea nr. 1/1998 s-a reorganizat Serviciului de Informații Externe (SIE).

• De asemenea, s-a adoptat Legea nr. 19/1998 pe baza căreia s-a organizat Serviciul de Protecție și Pază (SPP).

*

* *

Se poate considera că prin adoptarea acestor numeroase acte normative, dintre care unele **au făcut istorie** în legislația României, s-a contribuit substanțial la parcursul de succes al țării noastre către dobândirea unui statut de stat de drept, un potențial membru al Uniunii Europene și un candidat în vederea aderării la Alianța Nord-Atlantică.

14.2. DOMENIUL ECONOMIC ȘI FINANCIAR

Economia planificată socialistă a lăsat urme adânci în societatea românească de după anul 1989. Caracteristica majoră a economiei moștenite era slaba performanță a productivității muncii, aceasta fiind de altfel principala cauză a declinului societății comuniste, în ultimă instanță chiar „groparul" acesteia.

Interesul scăzut pentru muncă era manifestat în societatea socialistă „multilteral dezvoltată" și prin lozinci umoristice puse în circulație în rândul românilor.[166] La această mentalitate cvasigenerală se adăuga și slaba înzestrare tehnologică, mai ales după întreruperea investițiilor de know-how din Occident.

Industria, care nu putea fi socotită chiar „un morman de fier vechi" - după cum o denumea prim-ministrul din 1990 - era totuși învechită fizic și depășită moral. Un factor care concura la slaba productivitate era obsesia economiei socialiste de a nu avea șomaj. Astfel, conducerile întreprinderilor erau obligate la angajări de personal supranumerar, de cele ai multe ori fără atribuții productive, adică practic o sinecură, și care urcau în mod nejustificat, dar consistent, costurile de producție, de administrare și de cercetare.

Economia socialistă a României, așa ineficientă cum era, a putut totuși să supraviețuiască o lungă perioadă de timp într-o piață CAER[167] în care

[166] Circulau pe atunci vorbe de duh de tipul: „Timpul trece, leafa merge, noi cu drag muncim" sau „Ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim" ori „Merge și așa!"

[167] CAER - Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, instituție creată în 1949, în vederea coordonării relațiilor economice dintre țările lagărului socialist; deși prezentat ca o replică la Planul Marshall, Stalin a urmărit prin crearea CAER întărirea controlului economic al Moscovei asupra țărilor satelite.

se comercializau produse mediocre la prețuri planificate. Această industrie neperformantă, cu prețuri de producție mari, nu putea în general să concureze pe o piață liberă cu producția capitalistă. De la această stare de lucruri a pornit economia românească după Revoluția din 1989.

Economia și finanțele în perioada 1990-1996

Dacă în anii 1990-1991, Guvernul Roman a încercat o trecere timidă spre o economie de piață, în perioada guvernării lui Nicolae Văcăroiu din anii 1992-1996 s-au consolidat vestigii ale unei economii semicentraliste. Întreprinderile de stat și regiile au devenit societăți comerciale cu capital de stat, dar manageriate privat de persoane numite tot de stat, în general din cadrul fostei nomenclaturi de partid.

De asemenea, statul a menținut în cea mai mare măsură controlul prețurilor la materii prime și la materiale. În acest mod s-a creat o structură hibridă care, pentru a reuși să funcționeze, necesita importante credite de producție. Drept urmare, Guvernul Văcăroiu, prin băncile de stat, a deschis creditarea acestor societăți comerciale aflate pe drumul falimentului. (v. subcap. 11.3)

Slaba productivitate a multor întreprinderi, în care prețurile de producție depășeau prețurile de vânzare, a dus la incapacitatea lor de a-și plăti datoriile către bănci. Astfel, băncile rămâneau cu un portofoliu de „credite neperformante" pe care le rescontau la Banca Națională, mecanism devenit principalul generator de inflație. În anul 1993, inflația medie anuală atinsese deja un indice de 256,1%[168].

Dar nu numai către bănci s-a manifestat incapacitatea societăților comerciale de stat de a-și onora obligațiile, ci și în alte domenii ale economiei: neplata creanțelor către furnizori, neplata taxelor și impozitelor la bugetul de stat și de asigurări sociale. Toate acestea au produs un adevărat blocaj în întreaga economie.

„Cuponiada". La nivel microeconomic sunt de remarcat câteva fenomene caracteristice epocii de tranziție spre capitalism a României. O primă măsură luată la începutul lui 1990 a fost restituirea „părților sociale" către salariați, prin oferirea de către stat a unor cupoane valorice. Acestea reprezentau banii reținuți în timpul comunismului din salariile angajaților, reprezentând chipurile contravaloarea capitalului statului - „proprietate a întregului popor". Numeroși salariați și-au vândut aceste cupoane la prețuri derizorii unor „băieți deștepți", care le-au capitalizat și le-au transformat ulterior în acțiuni la societățile comerciale privatizate, devenind astfel primii capitaliști ai noii orânduiri.

[168] Institutul Național de Statistică: Indicele Prețurilor de Consum (IPC) - serie de date anuale, https://insse.ro/cms/ro/content/ipc%E2%80%93serie-de-date-anuala.

Comerțul ilicit. O altă sursă de îmbogățire în acea perioadă de acumulare a capitalismului primitiv sau „de cumetrie", după cum l-a numit sugestiv Ion Iliescu, a fost comerțul exterior făcut fără plata taxelor de import. De la blugi și cafea, principalele produse procurate de „bișnițari" din Turcia, până la aparatură electronică și alte bunuri de valoare aduse din Occident, a înflorit un comerț ilicit din care s-au realizat profituri uriașe prin contrabandă și evaziune fiscală.

„Căpușarea" întreprinderilor. După cum s-a amintit, una dintre măsurile importante luate în economia postdecembristă a fost aceea de a transforma întreprinderile de stat și regiile în societăți comerciale, având capital de stat, dar conducere privată. Această „struțo-cămilă" și-a dovedit curând ineficiența, una din cauze fiind caracterul supradimensionat al întreprinderilor productive. S-a considerat că divizarea unei societăți comerciale într-o unitate care să preia activitatea de bază și în alta sau altele adiacente, care să asigure aprovizionarea, mentenanța și desfacerea, va mări eficiența întregii activități, deci va produce și profit. Astfel au luat naștere, pe lângă societatea comercială de bază („mama"), societăți comerciale auxiliare, cu capital privat, manageriate însă de aceiași membri ai conducerii societății „mamă" sau de interpușii acestora. În acest fel, mulți manageri ai companiilor de stat divizate au devenit, direct sau indirect, proprietarii unor firme particulare auxiliare, de cele mai multe ori firme de apartament, adică firme „căpușe". Acestea, prin intermedierea față de „mamă", realizau, de regulă, partea profitabilă a întregii activități. Astfel, câștigul cât de cât obținut se îndrepta spre firmele „căpușe", iar pagubele activității de ansamblu reveneau firmei „mamă".

„Căpușarea" societăților comerciale de stat a fost unul din factorii care au adus insolvența și falimentul economiei de stat după Revoluție și au făcut tot mai imperios necesară privatizarea. Economistul Mircea Coșea[169] afirma într-o emisiune la Realitatea TV că acțiunea de „căpușare" a întreprinderilor de de stat a fost sursa celor mai mari îmbogățiri ilicite din România postdecembristă.

Economia și finanțele în perioada 1997-2000

Alegerile din noiembrie 1996 au adus la guvernare PNȚCD, în cadrul coaliției CDR-USD-UDMR, și la Președinția României pe Emil Constantinescu. Situația politică, socială și economică existentă ca urmare a guvernării Văcăroiu impunea ca necesară o schimbare fundamentală în toate compartimentele societății românești, iar noul regim politic își luase sarcina de a o

[169] Mircea Coșea - politician român, ministru de stat - președintele Consiliului de Coordonare, Strategie și Reformă Economică în Guvernul Văcăroiu, deputat (1996-2000, 2004-2008), europarlamentar (2007), profesor universitar la Academia de Studii Economice din București.

înfăptui. Nu era vorba doar de o schimbare de Guvern, ci una de sistem, de o reorientare totală a politicii interne și externe a țării.

În toamna lui 1996, tot ce reprezenta o acțiune politică nouă era însoțit de o largă adeziune populară, de speranța românilor că în țară se va putea trăi „ca afară" și că se va pune capăt politicii oscilante și ambigue pe care o practicase până atunci regimul Iliescu, în fond o continuare a politicii gorbacioviste, un „socialism cu fața umană". Acest regim trebuia schimbat din temelii, printr-o orientare nouă și ferm reformistă.

Liberalizarea prețurilor. Prima măsură reformistă a noii guvernări s-a referit la ceea ce s-a numit „adevărul prețurilor". În perioada 1993-1996 prețurile fuseseră ținute sub controlul Guvernului, prin decizii care au impus nivelul lor la energie, materii prime și produse alimentare. Consecințele acestei politici se regăseau în deficitul bugetului de stat, în deficitul balanței comerciale și de cont curent, în pierderile mari ale regiilor și societăților comerciale cu capital de stat, dar și în inducerea stării de faliment la băncile care acordau credite neperformante. Liberalizarea prețurilor a constituit o „terapie de șoc" prin care s-au stopat prețurile mincinoase, în care costurile de producție erau superioare prețurilor de vânzare ale produselor (bunuri și servicii).

Noua guvernare a lăsat prețurile libere, inflația a început să crească rapid cu peste 10% ca medie lunară, ajungând în martie 1997 la 30% față de decembrie 1996, ceea ce ar fi condus la o hiperinflație anuală de peste 2.300%! În aceste condiții, începând cu luna aprilie 1997, s-a pus frână măsurilor de reformă rapidă și s-a reușit domolirea inflației.-

În cadrul programului inițial de reforme s-au prevăzut măsuri, care au avut și consecințe nefavorabile populației, precum:

- Liberalizarea cursului valutar a făcut ca 1 USD să crească de la 3.080 de lei în 1996 la 7.170 de lei în 1997, ca medii anuale, adică o creștere de 133%.
- Liberalizarea prețurilor la energie electrică prin sistarea subvențiilor la întreprinderile furnizoare a produs creșterea prețului energiei electrice cu 300%.
- Liberalizarea prețurilor la telecomunicații a dus la o creștere cu 100%, iar liberalizarea la combustibili - cu 150%; în compensare, s-au acordat populației cupoane pentru încălzire în valoare de 1.600 de miliarde de lei vechi.
- Sistarea subvențiilor la unele produse alimentare (pâine, carne etc.) a impus acordarea de compensații, cu evidențierea lor în bugetul de stat; de exemplu, pentru pâine compensația totală a fost în 1997 de 1.300 de miliarde de lei vechi.

În rezumat, principalele direcții ale planului de stabilizare din februarie 1997, gândit în vederea accelerării reformelor structurale, conform solicitărilor organismelor internaționale, au fost:[170]

1) Întărirea disciplinei financiare prin privatizarea sau lichidarea companiilor de stat cu pierderi mari și pregătirea unui plan de restructurare a societăților din domeniul utilităților publice (regiile autonome);

2) Accelerarea programelor de privatizare prin vânzarea a 60% din portofoliul Fondului Proprietății de Stat (FPS) în anul 1997;

3) Reformarea sectorului agricol prin reducerea subvențiilor, liberalizarea prețurilor și orientarea către viitoare privatizări;

4) Promovarea investițiilor străine printr-o serie de măsuri legislative și prin eliminarea barierelor birocratice și a altor reglementări restrictive.

În condițiile unei economii neperformante moștenite din anii guvernării PDSR, măsurile de reformă adoptate la începutul anului 1997 de liberalizare a prețurilor, de sistare a subvențiilor, de curățire a creditelor neperformante și a arieratelor au produs o inevitabilă scădere a activității economice, care s-a reflectat într-o evoluție nefavorabilă a unor indicatori economici. De exemplu, producția industrială a scăzut până la jumătatea anului 1997 cu 20% (v. § 10.1.1).

Programul inițial de reformă, adoptat la începutul anului 1997, a trebuit să fie ponderat pe parcurs, deoarece rigorile prevăzute de acesta produceau unele consecințe economice și sociale negative, mai ales asupra nivelului de trai al populației.

Inflația, scăderea puterii de cumpărare, disponibilizările și pierderea locurilor de muncă, șomajul, scăderea salariilor, sistarea ajustării pensiilor și a ajutoarelor sociale au creat nemulțumiri și decepții majorității populației, efecte care ar fi trebuit remediate sau cel puțin atenuate. Toate acestea demonstrează faptul că în perioada 1997-2000 economia României a avut o evoluție contradictorie, cu efecte pozitive în ceea ce privește evoluția spre economia de piață și îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană și negative în privința nivelului de trai al populației.

*

* *

Având în vedere condițiile de aderare la UE și intrarea unei țări în zona monedei europene, se consideră important de prezentat indicatorii convenți la Conferința de la Maastricht (prevăzuți în Tratatul de la Maastricht al

[170] OECD, Economic Surveys: Romania, https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-romania-2002/overview-of-transition-and-policy-framework_eco_surveys-rou-2002-3-en#page3.

Uniunii Europene din 1992, dar și în documentele ulterioare) drept criterii de convergență economică[171]:

- **Stabilitatea prețurilor.** Rata medie anuală a inflația să nu fie mai mare de 1,5 puncte procentuale peste media aritmetică a ratelor medii anuale ale inflației din trei state membre UE care au cele mai bune rezultate în materie de inflație;
- **Finanțele publice.** Deficitul bugetar să fie mai mic de 3% din PIB și țara solicitantă să nu intre în procedura deficitului excesiv, iar datoria publică să fie mai mică de 60% din PIB;
- **Stabilitatea cursului de schimb.** Cursul de schimb față de euro al monedei naționale a țării solicitante să nu varieze cu mai mult de ±15% de-a lungul a doi ani de participare la Mecanismul Cursului de Schimb II (MCS II);
- **Ratele dobânzilor pe termen lung.** Acestea să nu fie mai mari de două puncte procentuale peste rata medie a dobânzilor pe termen lung a trei state membre UE care au cele mai bune rezultate în materie de stabilitate a prețurilor.

*

* *

Revenind la problemele economico-financiare ale României din anii 1996-2000, se prezintă în continuare o sintetiză a evoluției principalilor indicatori economici și financiari, precum și indicatori care privesc resursa umană, șomajul și nivelul de trai al populației.

Produsul Intern Brut. În vederea aprecierii evoluției economiei unei țări, Produsul Intern Brut (PIB) este un indicator macroeconomic de maximă importanță. În perioada anilor 1997-2000, în România acest indicator a avut o scădere în primii trei ani, apoi o revenire de 2% în anul 2000. Desigur, scăderea a fost un fenomen nedorit, dar inevitabil în condițiile restructurării masive pe care a suferit-o economia țării noastre. Trecerea întreprinderilor de la proprietatea de stat la cea privată, disponibilizările de personal (în principal din minerit), care a condus la un șomaj de circa un milion de salariați, închiderea unor întreprinderi nerentabile și restructurarea altora în vederea eficientizării producției, insuficiența creditelor de producție, dar și producția pe stoc în lipsa unor piețe de desfacere, creșterea arieratelor la bugetul de stat, lichidarea băncilor falimentare sunt toți atâția factori care explică scăderea PIB-ului și fluctuațiile sale.

Trebuie făcută observația că acest indicator a fost calculat și/sau formalizat în felurite modalități, ceea ce a condus la unele diferențe. Astfel, Ulm

[171] Criteriile de convergență pentru participarea la Uniunea Economică şi Monetară, https://www.bnr.ro/Criteriile-economice-1247-Mobile.aspx.

Spineanu, ministrul Reformei în primul Guvern Ciorbea, în cadrul dezbaterilor din 28 august 2002, cu tema „Guvernarea 1996-2000", care au avut loc la Institutul de Studii Creștin Democrate (ISCD) din București, a prezentat o comunicare în care a evaluat PIB în prețuri din anul 1995, pe baza datelor OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) (v. § 10.1.1, tab. 10.1).

În anul 2021, la solicitarea editorilor, analistul economic Petrișor Peiu a transmis o documentație pertinentă, în care a prezentat valorile indicatorului PIB/locuitor în metodologia prețurilor comparabile PPP (*Purchasing Power Parities*), după datele Băncii Mondiale (v. § 10.1.2, graficul 10.1).

Evaluări apropiate au fost consemnate și în rapoartele anuale ale BNR. Potrivit acestora, precum și a calculelor lui Ulm Spineanu, PIB a avut fluctuații relativ modeste: o ușoară scădere în 1997 față de 1996, după care a crescut în 1998, apoi iar a scăzut în anul 1999 (serviciul mare al datoriei externe) și din nou a crescut în 2000.

Pe de altă parte, într-o evaluare raportată de OECD în anul 2002[172], PIB avut o evoluție negativă mai puternică în perioada 1997-1999, când a scăzut în total cu circa 12% (anual, respectiv cu 6,1%, 4,8% și 1,2%), după care a avut o creștere cu 1,8% în anul 2000.

Exprimat în USD/locuitor în prețuri comparabile PPP, PIB a scăzut cu circa 3% în 1997-1998 față de 1996, după care a urmat o creștere cu 4,5% în anul 2000.

Din motivele existenței acestor calcule diferite, se prezintă în tabelul 14.2 mai multe date referitoare la evoluția PIB în perioada 1996-2001, din mai multe surse, având ca bază de comparație valoarea PIB din anul 1990.

În concluzie, pe întreaga perioadă de guvernare a coaliției CDR-USD-UDMR, se poate afirma cu suficientă confidență că Produsul Intern Brut al României poate fi considerat cvasi-constant. Se observă astfel că evoluția economică a țării în acea perioadă, exprimată de valorile celui mai important indicator economic, a fost departe de imaginea falsă lansată în epocă, dar și ulterior, de unii analiști și de critici răuvoitori, aceea a unei catastrofe economice.

Nu e totuși mai puțin adevărat faptul că în același interval de timp alte țări foste comuniste au înregistrat evoluții pozitive majore. De exemplu, în anul 2000, Ungaria a avut un PIB de 11.858 USD/locuitor, iar Polonia 10.677 USD/locuitor, adică dublu față de România care a realizat doar 5.850 USD/locuitor.

---

[172] OECD, Economic Surveys: Romania, https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-romania-2002/overview-of-transition-and-policy-framework_eco_surveys-rou-2002-3-en#page4.

Tabelul 14.2

Produsul Intern Brut

Indicator	1990	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Curs valutar mediu anual (lei/USD)[173]	21,56	3.082,6	7.167,9	8.875,6	15.332,9	21.692,7	29.060,9
PIB (mii mld. lei)[174]	0,857	108,9	252,9	373,8	545,7	803,8	1.167,7
PIB (mld. USD)[175]	39,79	35,33	35,29	42,12	35,59	37,05	40,18
PIB (mld. USD)[176]	39,72	35,33	35,29	41,82	35,18	36,72	-
PIB (mld. USD)[177]	39,00	36,94	35,58	41,69	35,95	37,25	40,40
PIB/loc. (USD)[178]	5.267,6	5.731,4	5.562,1	5.544,1	5.596,5	5.850,6	6.521,5

Inflația. Fenomenul economic cu cel mai puternic impact negativ în epocă a fost inflația. Odată cu liberalizarea prețurilor la începutul anului 1997, prețurile menținute artificial sub guvernarea PDSR-Văcăroiu au explodat, ajungând în scurt timp la un ritm lunar de creștere de 13% în ianuarie, 18% în februarie și 30,7% în martie, ceea ce ar fi dus la o hiperinflație gravă prognozată la 2.385% la sfârșitul anului 1997, ca rată a inflației anuale la sfârșit de perioadă, adică decembrie 1997 față de decembrie 1996. Măsurile luate de Guvernul Ciorbea în aprilie 1997 au reușit domolirea ratei inflației lunare (în iulie a fost de numai 0,7%), astfel încât inflația medie anuală IPT (Indicele Prețurilor de Consum) din 1997 a fost de 154,8%. Inflația odată domolită a scăzut apoi succesiv la 59,1% în 1998, 45,8% în 1999 și 45,7% în 2000.[179]

---

[173] BNR, Raport statistic, https://www.bnr.ro/StatisticsReportHTML.aspx?icid=800&table=706&column=.

[174] BNR, Raport anual 1998 (p. 172) și Raport anual 2004 (p. 240), https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=3043.

[175] PIB calculat de autori după rapoartele anuale ale BNR.

[176] PIB calculat de Ulm Spineanu în prețuri din 1995, pe baza datelor OECD.

[177] The World Bank Data, https://data.worldbank.org/country/romania?view=chart.

[178] PIB/loc. calculat după metodologia prețurilor comparabile PPP (*Purchasing Power Parities*), https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?contextual=default&end=2001&locations=RO-BG-HU-PL&start=1990.

[179] Institutul Național de Statistică: Indicii Prețurilor de Consum (IPC) - serie de date anuale, https://insse.ro/cms/ro/content/ipc%E2%80%93serie-de-date-anuala.

O rată mare a inflației este văzută de populație ca o pacoste sau chiar un dezastru, deși aduce creșteri ale încasărilor la bugetul de stat. Însă inflația poate fi privită și ca un rău necesar, factor indispensabil al unei economii sănătoase, dacă prin liberalizarea prețurilor a cărei „fiică vitregă și nedorită" duce la ceea ce se numește „adevărul prețurilor", adică prețul de vânzare al unui produs întrece costul său de producție.

De subliniat faptul că rată medie anuală a inflației este un indicator al stabilității prețurilor și face parte dintre criteriile de convergență economică pentru acele țări care ar dori să folosească moneda europeană. Ținta Uniunii Europene în privința inflației, ca medie anuală, este de 2%, ceea ce ar asigura un echilibru corect între cerere și ofertă, permițând dezvoltarea economică, întrucât creșterea cererii de produse induce creșterea producției.

După anul 2000, în România dezinflația a continuat, ajungând în anul 2005 la o singură cifră: 9%. Ulterior, a existat o variației în sus și în jos, când inflație (între anii 2006-2014, cu valori în intervalul 7,9% - 1,1%), când deflație (-0,6% în 2015 și -1,5% în 2016). În anul 2020, rata inflației medii anuale IPC a fost de 2,6%, în timp ce în 2021 a sărit la 5,1%, iar în 2022, a decolat la 13,8%.

De remarcat că într-un alt sistem de raportare, respectiv rata inflației la sfârșit de perioadă, de exemplu decembrie 2021/decembrie 2020, aceasta era de 8,2%, iar pentru decembrie 2022/decembrie 2021 a depășit două cifre: 16,3%[180]. Dar își mai aduce aminte cineva de hiperinflația din anii 1991-1993, cu o medie anuală de trei cifre, adică între 170% și 250%?

Bugetul și deficitul bugetar. Dacă inflația galopantă din anii 1997-2000 a fost un factor negativ în economia României, în compensație s-a obținut un echilibru bugetar cu un deficit acceptabil, apropiat de 3%, valoare care corespunde criteriilor de convergență economică Maastricht.

Prin întărirea disciplinei financiare au crescut încasările la bugetul de stat; spre exemplu, în lunile iunie-august 1997 acestea au crescut cu aproximativ 17.000 de miliarde de lei (circa 2,4 miliarde USD).

De remarcat faptul că în anul 1999, când serviciul datoriei externe a României a fost de 3,2 miliarde USD și când se „proorocea" că țara va intra în incapacitate de plată, s-a reușit atât plata acestuia, cât și cel mai redus deficit bugetar de 2,6% din PIB (v. § 10.1.2).

Pe întreaga perioadă 1997-2000, veniturile la bugetul general consolidat au reprezentat peste 30% din PIB, în timp ce cheltuielilor bugetare s-au situat în marja de 34-35% din PIB, fiind puternic afectate de efortul pe care statul a trebuit să-l facă pentru asanarea băncilor falimentare. Numai pentru Bancorex s-au plătit 2,4 miliarde USD, iar pentru Banca Agricolă alte 800 de milioane USD (v. subcap. 11.3). De asemenea, a fost necesar să se

[180] BNR, https://www.bnr.ro/Proiectii-BNR-22694-mobile.aspx.

reducă și cheltuielile de personal de la 12,9% la 11,8% din PIB, precum și investițiile de la 3,3% la 2,9% din PIB.

În anul 2000, s-a produs o relaxare a fiscalității prin reducerea impozitului pe profit de la 38% la 25% și a TVA de la 22% la 19%, iar pentru exportatori o cotă de doar 5%, concomitent cu eliminarea taxei de 2 - 4% la produsele alimentare. În aceste condiții prielnice creșterii economice, s-a cheltuit mai mult, deficitul bugetar a crescut la 3,6% din PIB, fiind totuși ținut sub 4% prin unele măsuri precum scăderea semnificativă a dobânzii la titlurile de stat, ceea ce a condus la economii bugetare de 0,6% din PIB.

De remarcat faptul că în anul 2021 deficitul bugetului general consolidat a fost de 6,7%, iar în anul 2022, de aproape 6%, adică aproape dublu față de cele din perioada 1997-2000.

Contul curent. În intervalul de timp analizat, contul curent a cunoscut o evoluție pozitivă: de la un deficit de 2,571 miliarde USD în 1996, a scăzut la 2,137 miliarde USD în 1997, iar pe acest trend favorabil a ajuns în anul 2000 la 1,359 miliarde USD (v. § 10.1.2).

Cursul de schimb valutar. La începutul anului 1997, s-a liberalizat cursul de schimb valutar, ceea ce a permis convertibilitatea parțială a monedei naționale. Cursul de schimb valutar nu poate fi separat de rata inflației, acestea mergând în paralel. Astfel, pe măsura amplificării fenomenului inflaționist, raportul valoric leu/USD a crescut de la 3.082,6 în anul 1996 la 7.167,9 în 1997, ajungând la 21.692,7 în anul 2000 (v. tab. 14.2), marcând creșteri anuale oscilante de la 232% în 1997, la 41,5% în anul 2000.

În acest context al cursului de schimb valutar, ca un aspect pozitiv extrem de important a fost creșterea rezervei valutare a țării de la 560 de milioane USD la preluarea puterii în anul 1996 de către PNȚCD, alături de celelalte partide ale coaliției, 1a 3.400 de milioane USD în anul 2000, adică o creștere de șase ori! Acest „detaliu", adesea neglijat în media, în politică, dar și în rândul populației, a permis investitorilor, și nu numai, să-și transfere în străinătate în mod liber, în valută, profiturile realizate în țară.

Comerțul exterior. Acest domeniu a cunoscut evoluții și ponderi diferite în cele două perioade de guvernare postdecembristă: FSN/PDSR și respectiv coaliția CDR-USD-UDMR (v. § 10.1.2, graficul 10.6).

• ***În prima perioadă,*** comerțul exterior a avut valori modeste, dar în creștere, cu importuri de la 5,4 miliarde USD în anul 1991 la 10,6 miliarde USD în anul 1996, în timp ce exporturile au crescut de la 4,3 miliarde USD în anul 1991 la 8,1 miliarde USD în anul 1996. Cumulat pe cei șase ani, importurile au totalizat 43,8 miliarde USD, iar exporturile 35,6 miliarde USD.

• ***În a doua perioadă,*** comerțul exterior a înregistrat valori superioare, atât la importuri, cât și la exporturi. Astfel, în decurs de patru ani, importurile au totalizat 42,9 miliarde USD (media anuală de 10,7 miliarde USD),

iar exporturile au ajuns la un total de 35,6 miliarde USD (media anuală de 8,9 miliarde USD). Se poate constata că în raport cu prima perioadă de guvernare, în cea de-a doua perioadă media anuală la importuri a crescut cu 46,7%, iar la exporturi cu 50,8%.

În materie de comerț exterior, trebuie subliniat și faptul că importurile din anul 1999 au fost mai reduse cu aproape 1,3 miliarde USD față se anul 1998 (exporturile au avut totuși o creștere de 220 de milioane USD). Se manifesta astfel un fenomen normal ca într-o perioadă de absență a creditării externe și în lipsa lichidităților, să scadă importurile, tocmai pentru a se reuși, și prin acest demers, să se achite imensul serviciu al datoriei publice din acel an.

După momentul dificil din 1999, în anul 2000 economia și-a revenit, în principal prin creșterea exporturilor. Acestea au crescut cu 21,5%, de la 8,5 miliarde USD în anul 1999, la 10,3 miliarde USD în anul 2000. Acest trend pozitiv s-a menținut și în anii următori. Trebuie remarcat că politica de redresare a economiei României în principal prin creșterea exporturilor a fost marea realizare a Guvernului Isărescu.

În concluzie, se poate aprecia că în timpul guvernării coaliției CDR-USD-UDMR comerțul exterior s-a amplificat, desigur și datorită deschiderii internaționale a țării noastre către Occident, acesta recunoscând și apreciind eforturile României de a îndeplini condițiile necesare pentru a face parte din structurile europene și euroatlantice.

Investițiile. Imediat după Revoluție, investițiile externe au avut un trend crescător, dar cu valori extrem de reduse (v. § 10.1.2, tabelele 10.6 și 10.7). Astfel, în timpul regimului Iliescu, totalul investițiilor externe nete în perioada 1991-1996 a fost de numai 1,218 miliarde USD, cu o medie anuală de 203 milioane USD.

Economia „moștenită” în 1996 de la acest regim își arătase limitele și trebuia să capete o vigoare nouă. Aceasta presupunea modernizarea și eficientizarea prin reforme structurale și manageriale, reduceri de personal, privatizări, dar, în primul rând, prin investiții majore de capital. Întrucât în țară nu exista suficient capital disponibil acestui scop, era imperios necesar să fie create condiții atractive pentru investiții externe masive.

Printre măsurile luate de noua guvernare rezultată în urma alegerilor din toamna lui 1996, s-a remarcat îmbunătățirea legislației anterioare prin adoptarea O.U.G. nr. 31/1997 privind regimul investițiilor străine în România. Se prevedeau noi facilități pentru acești investitori, precum transferul liber de valută, posibilitatea repatrierii profitului realizat după o impozitare de numai 15% pe anumite perioade, în funcție de mărimea aportului de capital etc. Drept urmare, în timpul regimului Constantinescu, totalul investițiile externe nete în perioada 1997-2000 a ajuns la 5,325 miliarde USD, cu o medie anuală de 1,331 miliarde USD.

Aceste valori arată o creștere a volumului investițiilor externe nete în timpul guvernării coaliției de 4,4 ori de-a lungul întregii perioade și de 6,5 ori ca medie anuală față de guvernarea FSN/PDSR.

Nevoia de reforme a făcut necesar, de asemenea, și sprijinul dat de Uniunea Europeană (UE) prin investiții directe și prin credite. Astfel, UE, prin Banca Mondială (BM), a încheiat cu România programele de asistență PSAL și ASAL.

În exercițiul bugetar al UE pe anii 1996-1999, țării noastre îi erau alocate circa 130 de milioane ECU[181]/an (asistență PHARE), ceea ce o plasa, în privința asistenței financiare pe cap de locuitor, pe ultimul loc dintre toate țările candidate.

În anul 1999, pentru exercițiul bugetar al UE pe anii 2000-2006, România a reușit să obțină o creștere importantă a alocației, care a atins 640 de milioane euro/an (asistență PHARE, ISPA, SAPARD), adică un nivel al asistenței financiare pe cap de locuitor echivalent cu cel al tuturor celorlalte țări candidate. La acest rezultat s-a ajuns și prin demersul Departamentului pentru Integrare Europeană, condus de Alexandru Herlea, membru PNȚCD.

Datoria publică. Măsura în care un stat se îndatorează reprezintă un indicator economic de primă mărime în contextul în care se urmărește identificarea unor modalități de redresare economică și, ulterior, de creștere durabilă. Acest aspect este și mai important în contextul existenței fenomenului de globalizare și de creștere a gradului de incertitudine a predicțiilor privind fluxurilor internaționale de capital.

Într-o perioadă de criză economică, în care cheltuielile unei țări depășesc cu mult veniturile, guvernele au la dispoziție, în principal, două măsuri „salvatoare": ori deschid robinetul banilor, crescând consumul și deci veniturile la buget prin taxe și impozite, cu reversul creșterii inflației, ori deschid buzunarul băncilor și se împrumută, devenind datornici „cămătarilor". Se poate recurge și la ambele măsuri pentru echilibrarea contului curent și a bugetului de stat. În acest mod au procedat Guvernele României între anii 1997-2000, la fel se întâmplă și în prezent.

Aderarea la UE și intrarea în rândul țărilor din zona euro impun anumite constrângeri economice și juridice („criteriile de convergență") de care trebuie ținut seama. În perioada guvernării coaliție, cel puțin două dintre aceste constrângeri au fost practic îndeplinite: deficitul bugetar anual s-a situat în jurul valorii de 3% din PIB, iar datoria publică totală a fost de 15,1% din PIB în 1997, crescând până la 22,5% în anul 2000, mult sub condiția UE de a nu se depăși 60% din PIB. Însă atunci România nu își putea permite dato-

[181] ECU - *European Currency Unit*, unitatea de cont a bugetului Comunității Europene, apoi a Uniunii Europene și instrument de plată între băncile centrale; a existat din anul 1979 până la 1 ianuarie 1999, când a fost înlocuită de euro, la aceeași valoare.

rii excesive necesare continuării măsurilor reformiste ori pentru a acoperi alte mari cheltuieli (asanarea băncilor falimentare, plățile „cupoanelor" privatizării în masă făcută de Guvernul Văcăroiu, plățile arieratelor acumulate de întreprinderile „căpușate" și devenite neperformante), deoarece nu se reușise pătrunderea pe piața de capital pentru asigurarea serviciului datoriei externe în condiții rezonabile, ci doar la dobânzi foarte mari.

Cu mare dificultate, în 1999, s-a reușit acoperirea serviciului datoriei externe, care se ridica, așa cum s-a mai arătat, la 3,2 miliarde USD, România evitând de puțin intrarea în incapacitate de plată (v. § 10.1.2).

Odată cu depășirea crizei și ieșirea din pericolul insolvenței, anul 2000 a adus o ameliorare importantă în economie și finanțe printr-o orientare a Guvernului Isărescu în principal către exporturi, dar și prin accesul facil la împrumuturi de la FMI și BM (circa 900 de milioane USD, adică 2,4% din PIB). De asemenea, Ministerul Finanțelor a răscumpărat titluri de stat cu sume provenite de la FPS și AVAB (circa 1,3% din PIB).

După anul 2000, în perioada de preaderare la Uniunea Europeană, datoria României a scăzut continuu până la 12,4% în 2006 și 11,9% din PIB în 2007, după aderare, dar a urmat o majorare semnificativă în perioada de postaderare, la circa 30% în 2010, 40% în 2014 și 50% în 2022. Creșterea de aproape cinci ori în raport cu PIB a ponderii datoriei României între 2007 și 2022 este cea mai semnificativă creștere dintre toate țările Uniunii Europene și apropie țara noastră de limita de 60% prevăzută în Tratatul de la Maastricht, care, odată depășită, ne îndepărtează de ținta aderării la moneda europeană.

Productivitatea muncii. Un indicator mai puțin utilizat în evaluarea economiei din cauza activității laborioase la calcularea lui, dar nu mai puțin important, este productivitatea muncii. Unii economiști apreciază că prăbușirea economiei socialiste provine, în principal, din incapacitatea acesteia de a concura cu productivitatea muncii din economia capitalistă.

În România, productivitatea muncii a avut evoluții diferite în cele două perioade postdecembriste analizate (v. § 10.1.1, tab. 10.1). Se poate constata faptul că productivitatea muncii/salariat, ca variație medie anuală, aproape s-a dublat în perioada guvernării coaliției CDR-USD-UDMR față de perioada regimului Iliescu și a guvernării PDSR, respectiv de la o creștere medie anuală de 4,76% la 8,47%.

Șomajul. În anii 1997-2000, numărul șomerilor a fost relativ mare, oscilând în jurul valorii de 1.000.000 de persoane. Acest aspect a avut drept cauze reducerea unor activități economice, în primul rând mineritul, și disponibilizările de personal ca urmare a restructurărilor și privatizărilor unor societăți comerciale, mai ales în industrie. Odată cu disponibiliările și creșterea șomajului, s-a produs și o diminuare a cheltuielilor de personal de la 12,9% din PIB în 1998 la 11,9% din PIB în 1999. Astfel, șomajul a crescut

de la 658.000 de persoane, adică 10,5% din forța de muncă în anul 1996, la 1.130.000, respectiv 19,8% din forța de muncă în 1999 (v. § 10.1.1, tab. 10.1).

Trebuie totuși subliniat faptul că odată cu disponibilizările din minerit s-au acordat salarii compensatorii importante. Astfel, în funcție de vechimea în muncă, fiecare miner a primit între 12 și 20 de salarii, dar banii s-au cheltuit rapid! Pentru închiderea minelor s-a prevăzut în bugetul anului 1998 o sumă de aproape 150 de milioane USD.

Dacă se ia în considerare faptul că în economiile capitaliste șomajul cronic este de 2-4% și devine o preocupare pentru stat doar dacă trece de 5-6%, șomajul din România în anii 1997-2000 poate fi considerat important, fără a se ajunge la valori alarmante.

De-a lungul anului 2021, în România numărul șomerilor a variat între 250.000 - 293.000, cu o rată de 2,8-3,3%[182], iar în septembrie 2022 numărul șomerilor a fost de 225.424 (2,88%)[183], dar la ce valori s-ar fi ajuns dacă s-ar lua în considerare și cei peste patru milioane de români plecați între timp în străinătate?

Nivelul de trai. Acest indicator economic nu se referă direct la economie în ansamblul ei, ci are în vedere felul în care evoluția economică a unei țări se reflectă în viața de zi cu zi a cetățenilor ei. Nivelul de trai este un criteriu obiectiv de evaluare a gradul de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale populației țării respective, a gradului de mulțumire, dar mai ales de nemulțumire a acesteia. Întrucât populația nu este și nu poate fi omogenă, există desigur disparități între diferitele categorii sociale prin prisma veniturilor, cheltuielilor, consumurilor și dobândirii de bunuri de folosință îndelungată. Totuși, măsurile dure de reformă economică luate în România, mai ales la începutul anului 1997, au afectat puternic nivelul de trai al majorității populației, aducând o serie de manifestări ostile ale acesteia: proteste, mitinguri, greve etc. Deși salariile au crescut, scăderea ofertei de bunuri și servicii a dus la creșterea prețurilor și la o inflație galopantă, populația suferind o importantă scădere a puterii de cumpărare și, deci, a nivelului de trai.

Situația cea mai grea a fost în anul 1999, când România era obligată să achite acele 3,2 miliarde USD ca serviciu al datoriei externe, fără a beneficia de necesarele împrumuturi externe, ci în special prin ajustări economice interne. În anul respectiv, față de cel anterior, consumul populației a scăzut în termeni reali cu 4,9%, prețurile au crescut în medie cu 54,8%, iar salariile au scăzut cu 5,5% (v. § 10.1.2).

---

[182] Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Date_lunare/Somaj_rata_092021.pdf.

[183] Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Date_lunare/Somaj_rata_092022.pdf.

*

* *

Valorile indicatorilor economico-financiari anterior parcurşi pot oferi o imagine de ansamblu asupra evoluției țării în timpul guvernării coaliției CDR-USD-UDMR, în comparație cu guvernarea PDSR, prin organizarea acestora pe trei grupuri cu efecte diferite asupra economiei României: efecte pozitive, neutre și negative.

A. Grupul indicatorilor cu efecte pozitive

• **Comerțul exterior.** În cadrul relațiilor comerciale cu parteneri străini, atât exporturile cât și importurile au crescut în perioada guvernării coaliției față de perioada anterioară, vădind o îmbunătățire substanțială a acestora (tab. 14.3).

Tabelul 14.3

Comerțul exterior

Indicator	1991	1996	Total 1991-1996	Medie anuală	1997	2000	Total 1997-2000	Medie anuală
Importuri (mld. USD)	5,4	10,6	43,8	7,3	9,8	12,0	42,9	10,7
Exporturi (mld. USD)	4,3	8,1	35,6	5,9	8,5	10,3	35,6	8,9

• **Investițiile externe** în cele două perioade considerate au crescut de la o medie anuală de 0,203 miliarde USD la 1,331 miliarde USD (tab. 14.4).

Tabelul 14.4

Investițiile externe

Indicator	U.M.	1991-1996	1997-2000
Investiții externe	mld. USD	1,218	5,325
Medie anuală	mld. USD	0,203	1,331

• **Productivitatea muncii** pe salariat a avut o creștere anuală de 4,76% între 1990-1996 și o creștere anuală de 8,47% între 1997-2000 (tab. 14.5).

Tabelul 14.5

Productivitatea muncii

Indicator	U.M.	1990	1996	1997	2000
Productivitatea muncii/salariat	USD/salariat	4.878	6.271	6.593	8.395
Creșterea productivității pe întreaga perioadă	%	+ 28,55		+ 33,87	
Creșterea medie anuală a productivității	%	+ 4,76		+ 8,47	

• **Deficitul bugetar** s-a cantonat în perioada 1997-2000 în jurul valorii de 3% din PIB, înscriindu-se în cerințele criteriilor de convergență economică propuse la Maastricht.

• **Soldul contului curent** a avut o scădere de la -2,57 miliarde USD în 1996 la -1,36 miliarde USD în 2000 (tab. 14.6).

Tabelul 14.6

Deficitul bugetar și soldul contului curent

Indicator	U.M.	1996	1997	1998	1999	2000
Deficitul bugetar	%	4,9	3,6	2,8	2,6	3,6
Soldul contului curent	mld. USD	2,57	2,14	2,97	1,47	1,36

B. Grupul indicatorilor cu efecte neutre

• **Produsul Intern Brut,** care deși a prezentat unele evaluări contradictorii, pe ansamblu a arătat că după o scădere a urmat o redresare. Astfel, se poate afirma faptul că acest indicator a avut un efect neutru.

• **Datoria publică totală,** ca pondere din PIB, a crescut de la 10,6% în 1996 la 15,1% în 1997, apoi la 22,5% în 2000, respectiv cu circa 7,1 puncte procentuale între anii 1997-2000, dar a ajuns la 30% în anul 2010, la 40% în 2014, pentru ca în 2022 să se apropie de 50% din PIB. Pe baza acestor dat se poate afirma că datoria publică totală a avut o evoluție firească în conjunctura economică din perioada guvernării coaliției.

C. Grupul indicatorilor cu efecte negative

• **Inflația** a fost indicatorul economic cu cea mai mare implicare negativă în perioada 1997-2000. Rata medie anuală a inflației cuantifictă prin indicatorul IPC (indicii prețurilor de consum) a crescut în 1997 cu 154,8% față de 1996, dar a început să scadă progresiv până la 45,7% în anul 2000 față de anul 1999. (tab. 14.7). Totuși, a nu se uita hiperinflația din perioada 1991-1994 de guvernare PDSR.

Tabelul 14.7

Rata inflației medii anuale IPC

Anul	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**
Inflația IPC (%)	170,2	210,4	256,1	136,7	32,3
Anul	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**
Inflația IPC (%)	38,8	154,8	59,1	45,8	45,7

• **Rata șomajului** a avut de asemenea o influență negativă asupra economiei. Datele preluate de la analizele lui Ulm Spineanu (v. § 10.1.1, tab. 10.1) au fost sistematizate în tabelul 14.8.

Tabelul 14.8

Șomajul în perioada 1990-2000

Indicator	**U.M.**	**1990**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**
Număr salariați	mii persoane	8.142	5.707	5.634	5.353	5.025	4.564	4.374
Număr șomeri	mii persoane	-	998	658	881	1.025	1.130	1.007
Raport număr șomeri/număr salariați	%	-	17,5	11,7	16,5	20,4	24,8	23,0
Raport număr șomeri/total forță de muncă	%	-	14,9	10,5	14,1	16,9	19,8	18,7

Se poate constata faptul că rata șomajului a crescut simțitor de la 14,1% în 1997 la aproape 20% în anii 1999-2000.

• **Nivelul de trai al populației** a scăzut prin diminuarea consumului, de exemplu cu 4,9% numai în anul 1999, în timp ce prețurile au crescut cu 45,8% (IPC), în condițiile în care salariile au scăzut cu 5,5%.

*

* *

După succinta trecere în revistă a câtorva indicatori economici și gruparea lor pe baza efectelor produse, s-a considerat util să se prezinte și o sinteză referitoare la privatizare, precum și evoluția acesteia în câteva sectoare - sistemul bancar, mineritul, agricultura și lucrările publice.

Privatizarea. Oricând se poate pune o întrebare firească: „De ce oare trebuie să privatizăm?" O încercare de răspuns va fi dat în continuare, plecând de la definiția privatizării și arătând avantajele, dar și unele dezavantaje ale acesteia.

Privatizarea constă, în principal, în transferul unor active din proprietatea statului sau a societăților comerciale cu capital majoritar de stat către investitori privați. Tot cu termenul de privatizare poate fi considerată externalizarea unor servicii ale firmelor de stat către firme private ori delistarea de la bursă a unei societăți pe acțiuni în momentul în care întregul sau aproape întregul portofoliu a fost cumpărat de o firmă privată.

În principiu, privatizarea unei societăți comerciale de stat se poate face prin mai multe metode: 1) listarea la bursă și vânzarea/cumpărarea de acțiuni; 2) vânzarea directă (de regulă, prin licitație); 3) oferta către angajații societății prin metoda MEBO (*Management Employee Buyouts*); 4) distribuirea de cupoane populației, fie gratuit, fie la prețuri simbolice.

Există solide argumente pentru privatizarea firmelor de stat, susținându-se ideea că, în general, statul este un slab administrator, după cum s-a demonstrat prin ineficiența economiei socialiste de stat, dar se pot aduce și unele contraargumente la acest proces.

În sinteză, câteva argumente în favoarea sau în defavoarea privatizării, se pot pune pe două coloane, de exemplu ca în tabelul 14.3.

În concluzie, în țările foste comuniste, unde în regimul anterior totul era controlat la nivel de stat și de partid, privatizarea era absolut necesară pentru multiplele ei avantaje. Dacă uneori privatizarea nu a avut succes, nu ideea de privatizare a fost de vină, ci modalitatea în care a fost realizată, mai ales din cauza corupției la toate nivelurile și/sau din incompetență. Pe de altă parte, există domenii care nu pot fi privatizate, precum justiția, armata, jandarmeria, poliția și serviciile de informații.

În România, economia socialistă ineficientă moștenită de la vechiul regim trebuia complet restructurată și, în general, privatizată. Cu toată opoziția unei nomenclaturi foste comuniste sau a unei părți a populației mai puțin instruită, care afirma sus și tare: „Nu ne vindem țara", în perioada de după 1990 a început o timidă acțiune de trecere a întreprinderilor de stat către o formă de economie hibridă, în care proprietar rămăsese statul, dar managementul era privat. S-a mai vorbit anterior despre acest tip de „semi-privatizare" și de inconsistența acestei semi-reforme economice.

Tabelul 14.3

Argumente pro și contra privatizării

Pro (Avantaje)	Contra (Dezavantaje)
Firmele private au ca principal obiectiv obținerea profitului; în acest scop, oferă bunuri și servicii de bună calitate, la prețuri competitive, pentru a-și lărgi piața de desfacere și a face față concurenței. Privatizarea către firme străine poate fi benefică în ceea ce privește know-how-ul, investițiile și/sau retehnologizarea, precum și accesul pe piața internă și externă.	Urmărind în special maximizarea profitului, managementul firmei nu oferă, în general, salarii prea mari angajaților, nu le asigură, în general, o bună protecție socială și/sau nu le organizează activități cultural-recreative. Externalizarea majorității profitului realizat de companiile transnaționale către țara de origine ori către persoane private sunt situații adesea întâlnite după privatizare.
Firmele private au, de regulă, un acces mai ușor pe piața financiară în vederea obținerii de credite pentru capitalul de lucru și/sau pentru investiții ori retehnologizări.	Dobânzile la creditele accesate de firmele private sunt de obicei mai mari decât cele obținute de firmele de stat, care sunt girate de guvernele respective.
Managerii firmelor private răspund, în primul rând, în fața acționarilor/proprietarilor, dar și a clienților, și oricând pot fi înlocuiți dacă rezultatele financiare nu corespund prevederilor contractului managerial.	Firmele private nu pot fi supravegheate cu ușurință de consumatori. Drept consecință, este posibil ca, în vederea creșterii profitului, bunurile și serviciile să-și scadă calitatea. Mai gravă este situația în care apare monopolul natural al unei firme private.
În principiu, nivelul corupției este mai redus la firmele private decât la cele de stat, care „beneficiază” de sifonări de produse și/sau de servicii către intermediari ori de posibile intervenții politice.	Corupția se poate manifesta chiar la momentul unei privatizări „dedicate”. Profitul firmei private poate fi concentrat în favoarea unui mic număr de persoane private.
Urmărind profitul, firmele private sunt mai elastice la schimbările de pe piață și se pot orienta mai ușor spre domenii adiacente sau spre nișe de profit.	Schimbările de profil pot conduce la numeroase concedieri de personal calificat al activității desființată.
Privatizarea în unele domenii precum învățământul și sănătatea ar putea contribui, în principiu, la extinderea ofertei și creșterea calității acesteia.	Au existat numeroase situații în care oferta educațională a fost de slabă calitate, mai mult pentru „vânzarea de diplome”. În prezent, există instituții specializate de verificare și control al calității actului educațional, atât la nivel preuniversitar, cât și la învățământul superior.

După 1990, s-a înființat Agenția Națională pentru Privatizare (ANP) și s-a făcut și o primă privatizare (fabrica de bere „Ursus" din Cluj-Napoca). Prin Legea nr. 58/1991 privind privatizarea societăților comerciale, s-a înființat Fondul Proprietății de Stat (FPS), care a preluat 70% din capitalul societăților comerciale în vederea privatizării, iar restul de 30% a fost preluat de cinci Fonduri ale Proprietății Private, în vederea acordării de certificate de proprietate către persoanele îndreptățite.

Prin Legea nr. 77/1994 privind asociațiile salariaților și membrilor conducerii societăților comerciale care se privatizează, a luat naștere Programul Acționarilor Salariați (PAS), prin care s-au făcut privatizări către salariații proprii. S-au privatizat, cu mai mult sau mai puțin succes, în general întreprinderi mici și mijlocii, în timp ce marii coloși industriali, preluați de FPS, au rămas ani de zile neatinși de privatizare.

În perioada 1992-1996 s-au privatizat 3.208 societăți comerciale, din care prin metoda MEBO (*Management Employee Buyouts*) au fost privatizate 837 societăți comerciale. Trebuie subliniat faptul că MEBO a fost într-adevăr o metodă de echitate socială, dar care nu aducea nicio investiție nouă în societatea comercială respectivă, aceasta suferind pe mai departe de lipsa capitalului de lucru. În plus, asociațiile salariaților trebuiau, în mod evident, să-și achite și ratele cuvenite privatizării.

În aceeași perioadă, din categoria societăților comerciale mari s-au privatizat doar 69 de unități. În total, statul a încasat atunci, 3.376,1 miliarde de lei (în prețuri din anul 1995, adică circa 1,66 miliarde USD), dar s-au alocat de la bugetul de stat 2.000 de miliarde de lei ca „fonduri de restructurare", de fapt ajutor de stat mascat.

Numărul de societăți comerciale cumpărate de investitori străini abia s-a ridicat la 11, pentru care s-au primit 36,4 milioane USD, adică mai nimic!

În anul 1997, capitalul de stat deținea încă aproape 40% din PIB. Din acel an și până la sfârșitul lui 2000, s-au derulat adevăratele privatizări importante: 170 de societăți comerciale mari, adică de 2,5 ori mai multe decât în perioada anterioară.

În total, în perioada guvernării coaliției, s-au privatizat 6.728 de societăți comerciale și s-au încasat 2,124 miliarde USD (v. subcap. 10.2, tab. 10.13). Dintre acestea, investitorii străini au achiziționat 261 de societăți comerciale și au plătit 1,076 miliarde USD (v. § 10.1.1, tab. 10.2). Diferențele sunt enorme față de perioada anterioară.

În aceeași perioadă s-au înființat 23 de companii naționale prin transformarea unor regii din domeniile minier, transporturi, energie, comunicații, tehnică militară etc.

Privatizările au avut un rol major în modul în care a evoluat capitalul privat în economie în anii guvernării coaliției. Dacă în anul 1996, ponderea

capitalului privat în formarea PIB era de 54,9%, la sfârșitul perioadei de patru ani de guvernare a coaliției acesta ajunsese la 65,5%. Pe domenii, comparațiile sunt următoarele: industrie 38,5% / 57,5%, agricultură 90,1% / 97,2%, construcții 69,3% / 80,9%, servicii 66,7% / 78,3% (v. § 10.1.1, tab. 10.3).

Autorii au prezentat la sfârșitul subcapitolului 10.2 mai multe exemple de privatizări majore realizate între anii 1997-2000, grupate pe ani, urmărind și evoluția acestora în perioade ulterioare.

Sistemul bancar. Liberalizarea prețurilor și limitarea drastică a subvențiilor au condus inevitabil la creșterea prețurilor și la o puternică inflație. Drept urmare, numeroase societăți comerciale și regii autonome au fost incapabile să returneze creditele bancare utilizate în procesul de producție, acestea devenind credite neperformante pentru bănci, care astfel au fost împinse spre zona falimentului. În condițiile de neperformanță a creditelor bancare pentru capitalul de lucru, producția industrială a scăzut în România cu 20% până la mijlocul anului 1997.

Totodată, trebuie condamnată și atitudinea unor bănci care au acordat credite „preferențiale", cu încălcarea legii, atât patronilor „clientelari", dar și persoanelor fizice, în general oameni politici, demnitari, înalți funcționari și membri ai familiilor acestora sau rude ori prieteni.

Cel mai răsunător model de dirijare a unei bănci către faliment a fost Bancorex, care a fost „salvată" prin păgubirea statului român. Lista debitorilor la Bancorex preluați de Agenția de Valorificare a Activelor Bancare (AVAB), redenumită în 2004 Agenția de Valorificare a Activelor Statului (AVAS), a fost dată publicității în anul 2006. Lista cuprindea 690 de societăți comerciale cu datorii restante de 1,1 miliarde USD, fără prea multe șanse de recuperare. În total, paguba României doar pentru Bancorex a fost de 2,4 miliarde USD. Ce mai rămăsese valid la Bancorex a fost preluat de Banca Comercială Română (BCR), care s-a privatizat ulterior (v. subcap. 11.3).

Un alt faliment important s-a produs la Banca Agricolă, însumând o pagubă de 800 de milioane USD (v. subcap. 11.3).

Câteva bănci private (Dacia Felix, Credit Bank, Columna) nu au fost trimise în faliment din cauza unor neclarități legislative, iar alte bănci (Bancoop, Banca Albina, Banca Internațională a Religiilor), deși falimentare, au evitat dezastrul prezentând indicatori falsificați.

Singura bancă deținută de statul român, prin Ministerul Finanțelor, a mai rămas Casa de Economii și Consemnațiuni (CEC, devenită din 2008 CEC Bank), a cincea bancă din România ca mărime a activelor, a patra după numărul de angajați și a doua după numărul de clienți.

Mineritul. Un segment important al restructurării economiei a fost mineritul. La începutul anilor '90, România avea în total 464 mine de cărbune și de alte minereuri. Între 1990-1996, producția de cărbune a crescut

cu 10%, dar la celelalte minereuri a scăzut circa 20% (la minereul de fier scăderea producției a fost și mai dramatică, de 40%). Pentru tot mineritul din România, statul a alocat între 1990-2007 ca subvenții și alte ajutoare circa 6,15 miliarde USD.

În anul 1990, în Valea Jiului lucrau aproximativ 60.000 de mineri, din care mai erau angajați în 1997 circa 45.000. În decembrie 1996, odată cu instalarea Guvernului Ciorbea, restructurarea mineritului a devenit una din măsurile importante pentru limitarea pierderilor din economie. Tehnologia învechită, lipsa de investiții, costurile de producție ridicate, piața în scădere pentru cărbunele cocsificabil (huila), neconformarea la standardele de mediu impuse de UE, făceau din mineritul în Valea Jiului o „gaură" mare în bugetul de stat, care era nevoit să susțină această activitate neprofitabilă doar din motive sociale. Cu acordul sindicatelor, au fost disponibilizați în total 20.000 de mineri, care au primit salarii compensatorii (între 12 și 20 de salarii, în funcție de vechimea în muncă), iar pentru închiderea și conservarea unor mine se prevăzuseră 150 de milioane USD.

Procesul de închidere a minelor din Valea Jiului a continuat și sub guvernările ulterioare, astfel încât la finele anului 2019 mai funcționau patru mine (Lonea, Livezeni, Vulcan și Lupeni), cu circa 3.000 de mineri, care urmează, probabil, să se închidă treptat și ele.

În Oltenia, situația mineritului de lignit de la suprafață era și este și în prezent destul de grea. Complexul Energetic Oltenia (CEO), cu un număr de 36.000 de angajați și cu o pondere de 20% în sistemul energetic național, nu avea nici în anul 2020 aprobarea de către Comisia Europeană a planului de restructurare. Șansa CEO ar fi realizarea unui mix de producție energetică, prin combinarea centralelor pe cărbune cu introducerea de energie regenerabilă (parcuri helioenergtice) și a energiei electrice pe bază de gaze naturale.

Comisia Europeană a elaborat planul „Green Deal" prin care se propune ca până în anul 2050 cărbunele să fie înlocuit cu surse de energie regenerabilă, iar prin mecanismul *„Just Transition Fundation"*, țara noastră ar urma să primească aproape 2 milioane de euro pentru realizarea cu prioritate a unor proiecte de închidere a minelor până prin anii 2030.

S-ar pune totuși întrebarea: „Când se manifestă în toată Europa o penurie de gaze naturale, iar energia verde nu poate acoperi integral necesarul, nu cumva și energia produsă de cărbune în termocentrale va redeveni necesară, dacă nu chiar atractivă?" Desigur, poate cu o tehnologie îmbunătățită prin procedura de desulfurare ulterioară arderii lignitului și/sau producerea unor materiale de construcții din cenușile de termocentrală. A nu se neglija nici energia nucleară...

Agricultura. În acest domeniu, o importantă acțiune a Guvernului de coaliție a fost reglementarea statutului juridic al proprietății funciare.

CAP-urile și IAS-urile, ca instituții ale statului comunist, urmau să fie desființate în vederea restituirii terenurilor și a altor bunuri către foștii proprietari, mari și mici, din agricultură. Astfel, s-a adoptat O.U.G. nr. 198/1999, care a desființat practic IAS-urile. Prin același act normativ s-a înființat Agenția Domeniilor Statului (ADS), care, printre alte obiective, urma să inventarieze terenurile agricole ce făceau obiectul reconstituirii dreptului de proprietate. Acestea urmau să fie restituite vechilor proprietari spoliați de regimul comunist sau moștenitorilor acestora. În cadrul ADS existau și 739 de societăți comerciale, tot foste IAS-uri, intrate în domeniul privat al statului, care puteau fi privatizate. Mărimea suprafețelor preluate de ADS în scopul privatizării era aproximativ egală cu mărimea suprafețelor retrocedabile, dintr-un total de 1.800.000 ha.

În anul 2000, din cele 739 de societăți comerciale, au fost privatizate 102 unități. De asemenea, s-au concesionat contractual circa 263.000 ha din terenurile statului care nu făceau obiectul reconstituirii dreptului de proprietate și nici nu urmau să fie privatizate.

Întrucât prin privatizare evident că se fragmenta terenul agricol și implicit scădea productivitatea acestuia, Ministerul Agriculturii și Alimentației a pregătit acte normative privind cooperarea rurală, comasarea terenurilor și modalitatea asocierii în vederea optimizării exploatațiilor agricole.

De reținut faptul că în vederea sprijinirii producătorilor agricoli s-au luat câteva măsuri, precum suspendarea totală a impozitelor pe terenul agricol în toată perioada de guvernare a coaliției CDR-USD-UDMR, reducerea TVA la zahăr și cartofi, introducerea cupoanelor valorice ca formă de ajutor pentru proprietarii de terenuri în suprafață de 0,5-10 ha, în vederea procurării de semințe, material săditor, îngrășăminte, pesticide, furaje etc. Prin acest sistem de cupoane se estima acoperirea de către bugetul de stat a 10-12% din costul lucrărilor agricole. Deținătorilor de animale li s-au acordat câte 400.000 de lei vechi (circa 18 USD) pentru fiecare cap de animal.

Alte ajutoare oferite agricultorilor au constat în acordarea de credite cu dobândă subvenționată 70% pentru proprietarii de tractoare și utilaje agricole, sere, solarii, grajduri, după cum s-au acordat și prime de export la grâu, porumb, carne de porc și pasăre (v. subcap. 10.3).

Desigur, aceste ajutoare acordate atunci din bugetul de stat par nesemnificative în comparație cu sumele primite în prezent de agricultori din fondurile alocate de Uniunea Europeană, dar trebuie reținut faptul că în perioada respectivă era pentru întâia dată când agricultorii primeau totuși un sprijin financiar de la statul român.

Nu ar trebui omisă nici inițierea programului SAPARD, propus de Uniunea Europeană și destinat agriculturii. Partea română depusese la Comisia Europeană, la sfârșitul anului 1999, Planul Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (PNADR), care permitea accesul la acest

program. Planul prevedea, în principal, înființarea de exploatații agricole viabile, extinderea infrastructurii, dezvoltarea de piețe locale, sprijinirea meșteșugurilor tradiționale, dezvoltarea spiritului antreprenorial etc.

Mai mult, în cadrul Ministerului Agriculturii și Alimentației s-a înființat în anul 2000 Agenția SAPARD, care urma să implementeze tehnic și financiar acest important program de preaderare. Ulterior, România a primit anual de la UE sume de peste 150 de milioane de euro.

Lucrările publice. În acest domeniu, s-a demarat un program de construire de locuințe prin credite ipotecare, urmărindu-se realizarea de locuințe cu un grad de confort sporit față de blocurile epocii comuniste, prin operaționalizarea Agenției Naționale pentru Locuințe, înființată cu un an mai înainte. Programul a început să funcționeze în septembrie 1999, având ca obiectiv finalizarea în anul următor a circa 600 de apartamente în 10 orașe.

În privința locuințele sociale, în perioada 1997-2000 s-a deschis finanțarea pentru începerea lucrărilor la 2.700 de astfel de locuințe.

În noiembrie 1999, s-a adoptat un program de acțiune pentru reducerea riscului seismic la unele clădiri de locuit care trecuseră prin două mari seisme și prezentau risc major. În București s-au identificat 110 de astfel de clădiri cărora li s-a aplicat „bulina roșie", fiind consolidate ulterior 35 dintre ele.

În cadrul Planului de Amenajare a Teritoriului Național (PATN), în anul 2000 erau deja elaborate Planurile Urbanistice Generale (PUG) pentru circa 90% din localitățile țării.

După plecarea PNȚCD de la guvernare, Ministerul Lucrărilor Publice, înființat pe vremea lui Cuza (în anul 1862), a fost desființat, atribuțiile lui fiind preluate de Ministerul Transporturilor și apoi de Ministerul Dezvoltării Regionale.

*

* *

Relațiile României cu FMI și BM. Din această sinteză finală nu puteau să lipsească relațiile României cu Fondul Monetar Internațional (FMI) și cu Banca Mondială (BM). Istoria participării României la aceste instituții bancare este mai veche. În 1972, România, având nevoie de valută pentru programul său de dezvoltare, a solicitat Moscovei un credit care nu i s-a acordat. În consecință, a semnat la Washington, în decembrie 1972, aderarea la FMI, devenind primul stat membru CAER care a adoptat această poziție, după ce a achitat cota de participare în aur (circa 40-42 tone)[184].

[184] Cum a devenit România comunistă membru FMI, https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/cum-a-devenit-romania-comunista-membru-fmi.

În 1975, FMI a semnat un prim acord stand-by prin care a oferit țării noastre 95 de milioane DST (drepturi speciale de tragere), moneda virtuală a FMI. În 1984, printr-o decizie a lui Ceaușescu, România a renunțat unilateral la o ultimă tranșă dintr-un al treilea împrumut și de atunci relațiile cu FMI s-au întrerupt.

După Revoluție, până în 1997, s-au încheiat trei acorduri stand-by, în valoare totală de 1.015 milioane DST, din care s-au tras 674 de milioane DST, niciun acord nefiind dus până la capăt din cauza neîndeplinirii de către România a unor condiții asumate.

În decembrie 1996, după alegerile parlamentare și prezidențiale, s-a luat decizia ca Guvernul Ciorbea să încheie un nou Memorandum cu FMI la începutul lui 1997, fără să mai fie renegociat acordul de împrumut stabilit în 1994 cu Cabinetul Văcăroiu. Astfel, în aprilie 1997, s-a încheiat un acord pentru 301,5 milioane DST, din care până în mai 1998 s-au tras 120,6 milioane DST. Din acel moment relațiile României cu FMI au stagnat, desigur și ca urmare a conflictului de la guvernare provocat de Partidul Democrat.

Sub Guvernul Radu Vasile, s-au reluat negocierile cu FMI, dar ele s-au desfășurat cu destulă dificultate. În iulie 1998, Radu Vasile chiar a acuzat FMI de folosirea unui standard dublu și de impunerea unor noi condiții pentru acordarea de credite. Premierul a afirmat că FMI ar fi trebuit să aprobe în august 1998 un credit stand-by de 475 de milioane USD, având în vedere faptul că România își onorase obligațiile de a avea un buget auster și de a face privatizări rapide. Totuși, FMI a solicitat în mod suplimentar retragerea licenței pentru Bancorex și obținerea unui împrumut de 350 de milioane USD de pe piețele internaționale de capital, toate acestea după ce România își achitase serviciul de plată al vârfului datoriei externe prin propriile-i forțe[185]. În sfârșit, după numeroase negocieri, a fost semnat un nou acord, derulat din august 1999 până în februarie 2001, în valoare de 400 de milioane DST (circa 550 de milioane USD), din care România a primit doar 139,75 milioane DST.

După anul 2001 s-au mai încheiat alte cinci acorduri stand-by cu FMI, în valoare totală de 16.805 milioane DST, din care s-au tras 10.869 milioane DST (în special în anii 2009-2010, după „Marea Recesiune"). Trei acorduri din cele cinci au fost revocate.

Concomitent cu derularea acordurilor stand-by cu FMI, România a avut relații bilaterale și cu Banca Mondială (BM), care este una dintre cele mai mari surse de asistență financiară și tehnică pentru țările în curs de dezvoltare. Grupul Băncii Mondiale este format din cinci instituții financiare internaționale, dintre care cele mai importante sunt Banca Internațională

[185] Cronologia relațiilor FMI cu Guvernul României, *Ziarul de Iași*, 7 august 1999, https://www.ziaruldeiasi.ro/national-extern/cronologia-relatiilor-fmi-cu-guvernul-romaniei~niv5i.

pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD) și Asociația Internațională de Dezvoltare (IDA).

Colaborarea țării noastre cu BM a început tot în anul 1972, ca și aceea cu FMI. Atunci România a devenit membră a BIRD, iar primul împrumut, în valoare de 60 de milioane USD, a fost oferit în 1974. În total, între anii 1974-1982, BIRD a acordat României împrumuturi în valoare de circa 2.200 milioane USD, țara noastră devenind astfel unul dintre cei mai mari clienți din Europa ai băncii.

După 1990, au fost reluate împrumuturile și asistența tehnică, iar BM a deschis un birou în București în anul 1991. În perioada 1991-2018, BM a furnizat României peste 14 miliarde USD pentru circa 100 de împrumuturi, garanții și granturi BIRD, iar investițiile Corporației Financiare Internaționale (CFI), parte a Grupului BM, care se adresează îndeosebi sectorului privat, s-au ridicat la 2,5 miliarde USD, ca finanțări pe termen lung pentru un număr de 80 de proiecte[186].

După decizia Consiliului European din decembrie 1999 de la Helsinki de a deschide negocierile de aderare a României, implicarea BM s-a concentrat pe reformele esențiale pregătirii acestui important pas în domenii precum justiția, energia sau educația.

14.3. ALTE DOMENII DE ACTIVITATE

Sănătatea. Problemele de sănătate publică a populației României au constituit obiectul de activitate al Ministerului Sănătății, condus succesiv de reprezentanți ai PNȚCD și UDMR. Prima și cea mai importantă reformă în acest domeniu a fost înființarea Casei Naționale a Asigurărilor de Sănătate (CNAS) și a caselor teritoriale, prin care s-a introdus principalul sistem de ocrotire a sănătății populației țării.

Asigurările sociale de sănătate au început să funcționeze descentralizat, pe baza principiului solidarității și subsidiarității, garantând dreptul asiguratului, care deține un dosar și un card individual de sănătate, să-și aleagă medicul de familie, medicul specialist și unitatea sanitară.

Medicul de familie - instituție nou creată - devenea cadrul medical de primă instanță care acorda consultații, rețete gratuite și compensate, concedii medicale, trimitea pacienții către cabinetele de specialitate și laboratoarele de analize sau, după caz, spre spitalizare. Toate acestea se realizau pe baza fișei personale și a cardului de sănătate a asiguratului, document computerizat pentru a fi monitorizat de CSAS. S-a reglementat obligativita-

[186] Ministerul Afacerilor Externe, Instituții economice şi financiare, https://www.mae.ro/node/1471.

tea medicilor de familie de a raporta cazurile de îmbolnăviri contagioase și efectuarea vaccinărilor corespunzătoare.

S-a prevăzut prin lege și posibilitatea organizării de asigurări de sănătate private, după cum s-au pus bazele și sistemului privat de cabinete medicale, policlinici, spitale și de alte unități sanitare.

În domeniul farmaceutic, s-a consolidat profesia de farmacist și s-a înființat Colegiul Farmaciștilor din România.

Asistența socială. În acest domeniu, cea mai importantă realizare a fost organizarea sistemului public de pensii pe baza principiului „contributivității", evitându-se reglementările periodice, unele direcționate sau abuzive, privind pensionarea. Acest principiu, aplicat pentru prima oară în România în timpul guvernării CDR-USD-UDMR, a rămas pentru totdeauna principiul de bază pentru o rezolvare corectă din punct de vedere juridic, moral și economic a problemei pensiilor de stat.

O realizare de anvergură privind sprijinirea tinerelor familii a constituit elaborarea și aplicarea așa-numitei legi a „mamei și copilului". Conform acesteia, s-a acordat mamei un ajutor substanțial pentru îngrijirea copilului până la vârsta de doi ani, plătindu-se un concediu maternal (85% din salariul brut plus sporuri), depășind cu mult prevederile anterioare, care acordau 60% din salariu pe o perioadă de un an.

Pentru persoanele vârstnice care nu își puteau asigura cele necesare traiului, s-au prevăzut măsuri de asistență socială și medicală. De asemenea, pentru toți pensionarii, s-au legiferat reduceri la transportul feroviar, auto și naval intern. Totodată, în unele orașe mari, s-a acordat gratuitate la transportul comun de suprafață, urmând exemplul Capitalei, conduse de primarul Victor Ciorbea.

Salariații bugetari, angajații din societăți comerciale și regii autonome au beneficiat pentru prima dată în România de tichete de masă, măsură existentă și în prezent.

Învățământul. Odată cu formarea noului Guvern CDR-USD-UDMR, la 12 decembrie 1996, s-a adoptat și programul PNȚCD pentru domeniul educației, elaborat anterior în cadrul Departamentelor de Politici, Programe și Doctrină ale partidului.

• ***În prima perioadă*** (decembrie 1996 - decembrie 1997) de conducere a Ministerului Educației Naționale s-au făcut pași importanți atât pentru aplicarea principiului subsidiarității în sistemul educațional, cât și pentru promovarea unui program de construire sau reabilitare a structurilor destinate învățământului preuniversitar și superior.

În privința aplicării principiului subsidiarității, concursurile de titularizare a profesorilor din învățământul preuniversitar s-au organizat la nivel

de județ. Asemănător s-a stabilit și în privința concursurilor pentru ocuparea funcțiilor de conducere din unitățile școlare.

În cadrul autonomiei universitare, una dintre măsuri a fost aceea ca bursele studenților nu s-au mai stabilite centralizat de către minister, ci să se acorde universităților în cuantum global, proporțional cu cifra de școlarizare.

Încă din decembrie 1996, România a beneficiat de un grant japonez de 300.000 USD în vederea pregătirii procedurilor și metodologiei de aplicare a unui viitor „Proiect pentru reabilitarea școlilor românești", ținând seama de faptul că 40% din cele circa 30.000 de clădiri școlare fuseseră construite înainte de 1940, iar 12% chiar înainte de anul 1900. Drept consecință, în iulie 1997, după negocieri cu Banca Mondială la Washington D.C., s-a demarat acest proiect, cu o susținere financiară de 130 de milioane USD pentru reabilitarea sau construirea a peste 1.200 de școli.

O lege mult așteptată în sistem a fost Statutul personalului didactic, în care au fost expuse în mod explicit atribuțiile personalului didactic, activitățile din norma didactică și cele complementare (cercetare științifică și dezvoltare tehnologică, proiectare, creație artistică etc.). Legea a fost bine primită de cadrele didactice, cărora li se prevăzuseră numeroase drepturi și oportunități, printre acestea se numărau și creșteri salariale cu 40-80%, sporuri pentru condiții specifice, sporuri pentru titlul de doctor, gradația și salariul de merit etc.

Din toamna lui 1997, țara noastră a participat la toate acțiunile programelor Socrates și Leonardo da Vinci, beneficiind în continuare și de fondurile nerambursabile PHARE.

O măsură socială în vederea limitării abandonului școlar și a frecventării normale a studiilor la orice nivel s-a aplicat în toamna anului 1997 prin oferirea de îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite și alimente neperisabile la peste o jumătate de milion de elevi și studenți proveniți din familii cu venituri reduse, în valoare totală de 605 miliarde de lei vechi (circa 7,5% din bugetul MEN), o sumă imensă la acea vreme.

În anul de învățământ 1996-1997, au studiat în România circa 8.500 de conaționali: 6.700 din Republica Moldova, 800 din Ucraina, dar și din alte țări unde existau comunități românești.

Au fost alocate circa 9% din bugetul MEN pe anul 1997, adică 730 de miliarde de lei vechi (peste 100 de milioane USD) pentru investiții guvernamentale în învățământ (școli, clădiri și campusuri universitare), mai mult ca niciodată.

Tot în prima perioadă a fost realizată prima rețea națională de comunicații de date pentru educație și cercetare la nivel național.

• ***În a doua perioadă*** (decembrie 1997 - decembrie 2000) de conducere a Ministerului Educației Naționale s-a continuat descentralizarea sistemului de învățământ preuniversitar prin acordarea unei mai largi autonomii instituționale și preluarea de către administrațiile teritoriale, inclusiv pentru bugetare, dar cu filă separată de cheltuielile primăriilor.

Noul Curriculum Național (planuri de învățământ, programe și manuale școlare pe discipline) a realizat, cel puțin parțial, sincronizarea cu învățământul din țările occidentale.

Învățământul minorităților naționale a fost promovat la nivelul cerințelor acestora, fără însă a provoca disensiuni cu cel în limba română.

La nivel universitar și postuniversitar au crescut efectivele de studenți de la învățământul de stat și de la cel particular, numărul lor total evoluând de la 407.000 în anul universitar 1998/1999 la 533.000 în anul universitar 2000/2001.

S-au construit, achiziționat și reabilitat spații universitare în București, Constanța, Timișoara, Pitești, Cluj-Napoca, Suceava, Baia Mare, Târgoviște etc.

Educația adulților - prin formare continuă și reconversie profesională - a devenit un program al universităților, care se bucură, în continuare, de o largă autonomie asigurată de lege.

S-a încheiat cu succes programul de susținerii a cercetării științifice universitare pe baza unui împrumut de la Banca Mondială în valoare de 50 de milioane USD și a început identificarea „centrelor de excelență" universitară.

S-au deschis primele extensii universitare ale României în străinătate, la Roma, Veneția și Chișinău.

Prin semnarea „Declarației de la Bologna" (19 iunie 1999), alături de alți 28 de miniștri ai Educației din țări europene, România s-a aliniat demersurilor de realizare a spațiului european al învățământului superior și de promovare a sistemului european de învățământ superior la nivel mondial. Aceasta a însemnat că și sistemul nostru universitar urma a fi organizat pe cicluri (licență, masterat, doctorat și post-doc), că se va adopta sistemul creditelor transferabile, se va promova mobilitatea universitară și cooperarea europeană în vederea asigurării calității studiilor superioare.

Cultura. Principala preocupare a Ministerului Culturii a fost reabilitarea patrimoniului monumental național care cuprindea aproximativ 40.000 de unități. Dacă la începutul anului 1997 erau deschise doar câteva zeci de șantiere, pe baza unui împrumut de 5 milioane USD de la Banca Mondială s-a început o cursă frenetică de mobilizare a resurselor în vederea deschiderii a cât mai multor șantiere. Și s-a reușit! Apoi s-au întocmit zeci de proiecte

și programe în domeniu, începând cu restaurarea celor trei monumente de excepție din Târgu Jiu realizate de marele Brâncuși, urmate de restaurarea palatelor brâncovenești de la Mogoșoaia și Potlogi, de lucrări la biserici din patrimoniul ortodox, de conservarea unor biserici fortificate și alte construcții săsești sau de finalizarea lucrărilor la clădirea Bibliotecii Naționale.

„În mandatul ministrului Ion Caramitru au fost alocate cele mai mari sume pentru restaurarea de patrimoniu", a precizat în anul 2021 Bogdan Gheorghiu, ministrul Culturii în acea perioadă.

Se amintesc programe precum „Sibiu 2000", „Europa - un patrimoniu comun", refacerea Sulinei - *porto franco* de altădată, accentuarea latinității romane din țara noastră, înscrierea de noi monumente în lista Patrimoniului Mondial UNESCO (fortărețe dacice din Munții Orăștiei - în 1999, biserici de lemn din Maramureș - în 1999, Centrul vechi istoric din Sighișoara în 1999). Aceste programe au fost realizate în colaborare cu parteneri străini, foruri internaționale sau structuri guvernamentale din diferite țări europene.

Cu prilejul „Anului Eminescu", au fost digitalizate manuscrisele eminesciene, s-au reeditat operele sale și s-a înființat „Centrul Educațional de Studii Mihai Eminescu" din Ipotești. Din păcate, acesta din urmă a fost trecut ulterior în subordine județeană și s-a degradat.

Protecția mediului. În acest domeniu s-a pornit de la respectarea principiilor universale de gestiune a resurselor naturale și de protecție a mediului. În vederea aderării țării noastre la structurile Uniunii Europene, s-au elaborat strategiile naționale pentru conservarea biodiversității biologice, pentru ape și păduri, precum și Planul Național de Acțiune pentru Protecția Mediului, strategii în concordanță cu Agenda 21[187].

La începutul anului 1998, România nu beneficia de niciun program de mediu finanțat de organizații internaționale. În anul 2000, Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului (MAPPM) gestiona mai mult de 100 de proiecte cu o valoare de peste 200 de milioane de euro, având acces la toate programele europene (PHARE, ISPA și SAPARD).

Din 1997 și până în 2000, sumele primite de România prin programul PHARE au crescut de la 3 milioane de euro la 31 de milioane de euro pentru protecția mediului. Totodată, ministerul a pregătit și a trimis Comisiei Europene 16 proiecte în cadrul programului SAPARD, pentru construirea de stații de epurare, rețele de alimentare cu apă și depozite de deșeuri, în valoare de peste 1 miliard de euro.

[187] Agenda 21 - planul de acțiune neobligatoriu al ONU referitor la dezvoltarea durabilă, conceput în anul 1992, la Conferința de la Rio de Janeiro, Brazilia; atunci s-a propus ca fiecare țară să-și elaboreze propria Agenda 21 la nivel local.

Se mai poate consemna faptul că în anul 2000, România era singura țară care lua parte la Programul LIFE dintre toate celelalte țări candidate, cu 12 proiecte înaintate. De asemenea, România a devenit la 10 iulie 2000 membru al Agenției Europene de Mediu.

MAPPM nu a pregătit doar proiecte comunitare, ci a gestionat și proiecte finanțate de diverse țări (Danemarca, Olanda, Japonia, SUA, Elveția, Norvegiei), ori de Banca Mondială și de Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei (BDCE), cu un total de 67 de milioane de euro.

Se mai poate menționa faptul că MAPPM a pregătit 45 de proiecte, cu o valoare totală de aproape 600 de milioane de euro, pe care le-a înaintat spre finanțare în cadrul Pactului de Stabilitate și Creștere[188].

În privința aplicării Legii nr. 1/2000 a reconstituirii dreptului de proprietate, s-au pus în posesie peste 50.000 ha de terenuri forestiere din cele circa 660.000 ha propuse spre validare de comisiile locale, 315.000 ha validate de comisiile județene și peste 90.000 ha puse la dispoziția comisiilor locale. Desigur, a fost relativ puțin, dar au existat și încă există dificultăți majore de identificare a vechilor amplasamente, a despăgubirilor în cazul suprafețelor exceptate sau a problemelor de cadastru forestier.

Securitatea națională și ordinea publică. Înainte de 1990, Armata Română cuprindea 300.000 de militari, majoritatea fiind încadrată prin serviciul militar obligatoriu. În vederea aderării țării la Alianța Nord-Atlantică, pentru compatibilizarea forțelor noastre armate cu standardele acestei organizații, s-a procedat la restructurarea și redimensionarea armatei române. Astfel, în 2001, Ministerul Apărării Naționale deținea un personal de 100.000 de militari și civili, iar din anul 2006, sub guvernarea prim-ministrului Călin Popescu-Tăriceanu, s-a desființat serviciul militar obligatoriu[189] pe timp de pace.

Conform legii, Armata Română cuprinde militari activi profesioniști, militari în termen și soldați sau gradați voluntari, pe lângă rezerviștii care pot fi mobilizați în caz de asediu sau de război. Armata Română, alături de forțele NATO, a participat la diferite misiuni de menținere a păcii ori în scopuri umanitare, în diferite teatre de operațiuni (Irak, Afganistan etc.).

La Ministerul de Interne se conturaseră la începutul guvernării coaliției două direcții principale de acțiune: lupta împotriva fenomenului infracțional (corupție, criminalitate economico-financiare, contrabandă, imigrație

[188] Pactul de Stabilitate și Creștere (PSC) - acord politic adoptat la Consiliul European de la Dublin (1996) în vederea coordonării politicile fiscale naționale în cadrul Uniunii Economice și Monetare (UEM), pentru asigurarea stabilității și prudenței bugetare în țările comunitare.

[189] Serviciul militar obligatoriu a fost înființat în țara noastră prin legea din 23 iunie 1868, în timpul domniei lui Carol I (1966-1914).

ilegală, trafic de droguri și de persoane) și cuantificarea capacității interne de mobilizare a personalului (existau informații despre implicarea unor cadre în afaceri dubioase, de nerespectare a legalității etc.).

Era în dezbatere demilitarizarea Poliției, ca una dintre cerințele integrării europene, sau situația Direcției Speciale de Informații, UM 0215 („Doi și-un sfert"), înființată în anul 1990, despre care existau suspiciuni cu privire la depășirea competențelor sale și implicarea în politică.

În perioada 1997-2000, au existat evenimente care au pus în mare dificultate competența și abnegația lucrătorilor din MI, subliniind numai cele două „mineriade", a cincea și a șasea din anul 1999 (v. cap. 8), care au atentat la statutul de stat de drept al României. La rezolvarea acelor probleme au contribuit atât prim-ministrul Radu Vasile („Pacea de la Cozia"), cât mai ales ministrul de Interne Constantin Dudu Ionescu (la mineriada a șasea).

În privința serviciilor de informații (Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază), trebuie subliniată consecvența cu care acestea nu s-au interferat în viața politică a României, neexistând nicio probă sau măcar vreo reclamație privind supravegherea informativă abuzivă exercitată asupra cetățenilor țării și, mai ales, asupra oamenilor politici.

Cu privire la strategia de securitate națională, care cuprinde nu numai rolul armatei române, trebuie subliniată orientarea, în timp, a doctrinei de apărare în sensul fundamentării politicii externe și de securitate a țării noastre pe creșterea rolului și eforturilor României, ca stat rezilient și pol de stabilitate regional în cadrul Uniunii Europene, consolidarea profilului strategic al țării în NATO, precum și aprofundarea și extinderea Parteneriatului Strategic cu SUA.

14.4. RELAȚIILE PNȚCD CU PREȘEDINȚIA ROMÂNIEI

Viața politică în România după Revoluția din 1989 a fost marcată de alegerile parlamentare și prezidențiale din mai 1990, alegeri care au adus Frontului Salvării Naționale (FSN) un succes enorm, dar nemeritat (din punctul nostru de vedere, s-a dovedit că nu întotdeauna masele au dreptate!). Ion Iliescu a câștigat președinția României cu peste 80% din voturi, în timp ce candidatul PNȚCD, Ion Rațiu, a obținut 6%, iar cel al PNL, Radu Câmpeanu, 12%.

În această conjunctură, președintele PNȚCD Corneliu Coposu s-a gândit că doar conștientizarea populației prin unificarea tuturor forțelor din țară favorabile schimbării și un candidat comun ar putea pune capăt fesenismului. În această idee, s-a creat în noiembrie 1991 Convenția Democrată

Română (CDR), structură politică ce unea partidele de centru-dreapta și organizații ale societății civile dedicate promovării ideilor și orientării pro-occidentale. În privința candidaturii la Președinția țării, Corneliu Coposu considera indicată o personalitate publică neafiliată unui partid, care să poată coagula toate energiile populației favorabile unei autentice evoluții de înnoire a țării. Pentru realizarea acestui deziderat, în interiorul CDR s-a desfășurat o competiție între mai mulți lideri și a fost desemnat, prin votul reprezentanților Convenției, drept candidat la funcția de președinte al României profesorul univesitar Emil Constantinescu, rectorul Universității București, cel care a deschis balconul instituției pentru a permite un contact direct cu manifestația anti-FSN din Piața Universității.

Ascensiunea politică a profesorului Emil Constantinescu s-a petrecut, neîndoielnic, datorită calității intelectuale și personalității acestuia, dar și aprecierii, prieteniei și sprijinului președintelui PNȚCD Corneliu Coposu. În acest sens, un pas important a fost renunțarea la funcția de președinte al CDR, pe care Coposu o deținea de la înființarea ei, în favoarea lui Emil Constantinescu.

De asemenea, Corneliu Coposu s-a implicat la inițierea profesorului Constantinescu în tainele și meandrele vieții politice românești, dar și internaționale, avându-l alături în vizitele efectuate în Occident, pentru a lua contact cu lideri politici din toate țările unde președintele PNȚCD avea relații la cel mai înalt nivel.

La alegerile prezidențiale din anul 1992, Emil Constantinescu a fost depășit ca număr de voturi de Ion Iliescu, dar și-a luat revanșa la alegerile din 1996, când a devenit noul președinte al României. În același timp, CDR, câștigând alegerile parlamentare, cu PNȚCD ca principală forță politică, a format coaliția CDR-USD-UDMR, care a guvernat țara în anii 1996-2000.

În acea perioadă s-au realizat acțiuni politice pe cel puțin două direcții de importanță majoră:

- S-a pus capăt fesenismului, adică acelui sistem politic care, doar mimând o evoluție novatoare a societății, era pe mai departe captiv mentalităților etatist-colectiviste și autoritariste de sorginte comunistă, ceea ce împiedica dezvoltarea unei economii de piață liberă și concurențială;
- S-a inițiat o politica proocidentală, atât din partea coaliției de guvernare, cât și a președintelui Emil Constantinescu, prin atribuțiile sale constituționale în domeniul politicii externe a țării și în domeniul apărării.

Aceste acțiuni au contribuit în mod decisiv la recâștigarea de către România a încrederii liderilor occidentali în evoluția fermă a țării noastre

spre implementarea unei democrații funcționale și a unui stat de drept, ca și de aderare la structurile euroatlantice.

Imensul număr de vizite oficiale, de stat și particulare, întreprinse de președintele Constantinescu în aproape toate statele din lume, parteneriatele strategice încheiate cu SUA și Franța, precum și la nivel balcanic, dar, nu în ultimul rând, poziția României în „criza Kosovo" au fost momente decisive în deschiderea drumului anevoios parcurs de țara noastră în vederea integrării în structurile politico-economice și militare ale NATO și Uniunii Europene.

Autorii lucrării „PNȚCD – privit din interior, 1997-2000" au prezentat cu maximă probitate evenimente, activități și acțiuni ale oamenilor politici, așa cum s-au petrecut acestea. De asemenea, autorii s-au ferit, pe cât posibil, să facă evaluări și caracterizări personale, lăsând fiecărui cititor latitudinea de a-și forma propriile aprecieri și considerente.

Din această perspectivă a fost tratată și starea conflictuală cvasipermanentă care a existat în timpul guvernării din anii 1996-2000, în principal prin declarațiile și acțiunile ostile ale Partidului Democrat împotriva PNȚCD. În mai multe momente coaliția a fost pe punctul de a se destrăma, dar intervențiile conciliatoare ale președintelui Emil Constantinescu, ale liderului PD Petre Roman, dar mai ales ale lui Ion Diaconescu, președintele PNȚCD, au făcut ca guvernarea să reziste timp de patru ani, adică un mandat parlamentar complet, fapt care nu s-a mai petrecut cu ulterioarele coaliții politice de guvernare.

Potrivit atribuțiilor constituționale, președintele Emil Constantinescu a avut o implicare permanentă și un rol determinant atât în politica externă, cât și ca arbitru al vieții societății românești. În acest ultim domeniu, s-a implicat în realizarea unui echilibru politic strict necesar unei bune guvernări și de atenuare a stărilor conflictuale inerente unei coaliții.

În general, relațiile dintre președintele Emil Constantinescu și PNȚCD au avut un caracter instituțional de colaborare, având chiar și momente de cordialitate, care, fără îndoială, au contribuit la o bună guvernare.

Privind cu detașare evenimentele trecute, se poate constata că au existat și momente tensionate între partid și președinte, precum situația în care acesta a formulat reproșuri vehemente PNȚCD-ului pentru faptul de a nu-l fi apărat și de a nu fi avut o abordare energică împotriva atacurilor ignobile pe care i le aducea PDSR.

Din nefericire, nu la fel s-au desfășurat relațiile dintre președintele Emil Constantinescu și societatea civilă, reprezentată în principal de Alianța Civică. Din cauza unor divergențe ivite în aprecierea diferită privind prioritățile, exigențele și intransigența abordării unor probleme politice considerate drept esențiale, între președintele României și Alianța Civică a

intervenit o divergență majoră și o ruptură pe care în zadar PNȚCD și, în primul rând, Ion Diaconescu au încercat să o intermedieze și să o elimine. Această stare conflictuală a generat, în ultimă instanță, un mare prejudiciu de imagine, cu efecte dezastruoase în rândul susținătorilor și electoratului Convenției Democrate.

În mentalul colectiv, președinția și coaliția de guvernare au constituit un tandem omogen în care atât realizările, cât și neîmplinirile au fost atribuite în egală măsură atât președintelui cât și guvernului, dar în primul rând PNȚCD-ului.

Este adevărat că între președinte și Guvern a existat un *gentleman agreement*, care a nivelat asperitățile ivite pe parcurs. Problemele dificile au fost rezolvate atât prin spiritul conciliator al președintelui României, cât și datorită calităților liderului țărănist Ion Diaconescu, constituite din rarele valori de sinceritate și loialitate politică, precum și din virtuțile unei caritați creștine.

*

* *

Relațiile constituționale corecte dintre PNȚCD și președintele Emil Constantinescu nu au putut împiedica detașarea neașteptată a acestuia de partid după abandonarea participării sale la alegerile prezidențiale din anul 2000.

Această despărțire funestă prin prejudiciile iremediabile de imagine și politice pe care le-a adus PNȚCD-ului, după cum a opinat președintele acestuia Ion Diaconescu, nu a afectat în totalitate relațiile dintre partid și Emil Constantinescu, relații bazate pe convergență ideologică, fair-play, comprehensiune reciprocă și clemență creștină.

14.5. INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE EUROPENE ȘI EUROATLANTICE

După Revoluția din 1989, era clar faptul că în România nu mai putea continua existența unei societăți autoritare și opresive. Replierea vechilor activiști din nivelurile inferioare ale PCR a condus la o societate democratică, dar formală, rolul conducător pentru o perioadă de timp până la schimbarea din 1996 revenind tot vechilor cadre comuniste, însă dintre acelea cu „fața umană".

Relațiile economice, politice și de securitate ale României au început să fie regândite chiar și de foști nomenclaturiști, mai ales după desființarea Pactului de la Varșovia și a Uniunii Sovietice. Autoritățile guvernamentale

ale României acelor ani au oscilat între Apus și Răsărit, în pofida încercărilor forțelor cu adevărat democratice, conduse de PNȚCD, de a imprima țării un parcurs european și euroatlantic.

Aderarea la Organizația Atlanticului de Nord - NATO

După aproape trei ani de ezitări, România a solicitat formal aderarea la NATO la 18 septembrie 1993, iar un an mai târziu, țara noastră a răspuns favorabil unei invitații a NATO de a fi inclusă în programul „Parteneriatul pentru Pace", program destinat cooperării euroatlantice în materie de securitate, cu rol major în procesul de includere a noi membri în Alianță.

După câștigarea în toamna lui 1996 a alegerilor parlamentare și prezidențiale de către CDR, în care PNȚCD era majoritar, și formarea Guvernului de coaliție condus de Victor Ciorbea, s-a pornit la recuperarea întârzierilor pricinuite de „greaua moștenire" lăsată de PDSR.

La summitul NATO de la Madrid din 8-9 iulie 1997, au fost invitate să adere la NATO doar trei țări foste comuniste (Republica Cehă, Polonia și Ungaria), în timp ce această invitație i-a fost refuzată României. În compensație, pentru evoluția ei prooccidentală, țara noastră a fost nominalizată pentru următoarea etapă de aderare.

La 11 iulie 1997, Bucureștiul a primit vizita de stat a președintelui SUA, Bill Clinton, la invitația președintelui României, Emil Constantinescu. Cu acest prilej, între România și SUA s-a stabilit Parteneriatul Strategic, pe baza căruia s-a construit ulterior întreaga politică externă a țării noastre.

Cu prilejul Războiului din Kosovo și a intervenției forțelor aeriene NATO în Republica Federală Iugoslavia, României i s-a solicitat dreptul de survol deasupra propriului teritoriu pentru a ajunge în perimetrul de conflict. La solicitarea președintelui Emil Constantinescu, Parlamentul României, având majoritatea formată din partidele coaliției de guvernare în frunte cu PNȚCD, a aprobat această cerere la 22 aprilie 1999, în pofida celor din opoziție - PDSR și PRM -, care s-au abținut de la vot și a PUNR care a votat contra. Cu acest prilej, s-a văzut clar cine se aliniază deschis și ferm alături de SUA și NATO și cine doar mimează o desprindere de Răsărit. Această poziție a țării față de acțiunile forțelor NATO a însemnat foarte mult pentru parcursul și rezolvarea favorabilă a cererii României de aderarea la această organizație.

În cadrul mecanismului lansat de NATO în aprilie 1999 prin „Planul de acțiune în vederea admiterii de noi membri" (*Membership Action Plan - MAP*), România și-a construit propriul „Plan național anual de pregătire pentru aderare" (PNA). Drept urmare, la summitul NATO de la Praga, din 21-22 noiembrie 2002, România a fost invitată, alături de alte șase state (Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Slovacia și Slovenia), să înceapă convorbirile de aderare.

La 29 martie 2004, **țara noastră a devenit membru NATO** prin depunerea instrumentelor de ratificare la Departamentul de Stat al SUA, stat depozitar al Tratatului Alianței Nord-Atlantice. După această depunere, la 2 aprilie 2004 a fost arborat oficial drapelul României la sediul NATO de la Bruxelles.

Dacă *de jure* România a devenit membră NATO în martie 2004, *de facto* era membră încă din anul 1999, din perioada războiului din Kosovo.

Apartenența la această organizație, reflectată în cadrul Strategiei Naționale de Apărare a Țării, reprezintă garantul principal al securității naționale a României. Articolul 5 din Tratatul NATO exprimă explicit faptul că orice agresiune asupra unui membru este considerat un atac asupra întregii Alianțe, care va proceda în consecință.

Integrarea în Uniunea Europeană

România a avut încă înainte de 1989 relații comerciale cu țările Europei de Vest printr-o serie de acorduri cu CEE (Comunitatea Economică Europeană), dar și cu SUA, care au acordat anual, între 1975-1988, țării noastre „Clauza națiunii celei mai favorizate". Dacă au existat și bune relații culturale, în schimb, dialogurile politice au fost sporadice, înrăutățite mai ales în ultima parte a regimului ceaușist marcat de accentuarea caracterului său opresiv.

După căderea comunismului în țara noastră, relațiile internaționale s-au îmbunătățit, România fiind beneficiara unor programe de asistență financiară nerambursabilă, începând cu anul 1991 prin programul PHARE.

În urma semnării „Declarației de la Snagov" din 1995 de către toate partidele politice parlamentare, care astfel își exprimau dorința integrării europene a România, a fost înaintată cererea de aderare la Uniunea Europeană.

Accelerarea parcursului către acest țel a avut loc după preluarea puterii de către partidele care au format Guvernul în decembrie 1996. Astfel, la Davos, unde a avut loc Forumul Economic Mondial (3-4 februarie 1997), președintele Comisiei Europene, Jacques Santer, a anunțat că dosarul României va fi înaintat Consiliului de Miniștri al UE în vedere avizării începerii negocierilor de aderare în anul 1998.

De reținut faptul că Departamentul pentru Integrare Europeană (DIE), condus de Alexandru Herlea, membru al PNȚCD, a elaborat la sfârșitul lui 1997 „Programul Național de Absorbție a Acquis-ului Comunitar". Acesta era parte integrantă din „Programul Național de Aderare a României la Uniunea Europeană (PNAR)", pregătit tot de DIE, în anul 1998, pe baza „Parteneriatului de Aderare", și adoptat în iunie 1999.

Deși România îndeplinise „criteriul politic" de aderare la UE, dificultățile întâmpinate privind redresarea economiei și accelerarea reformelor struc-

turale au condus la începerea negocierilor abia după summitul Consiliului European de la Helsinki din 10-11 decembrie 1999, alături de alte cinci țări europene candidate (Letonia, Lituania, Slovacia, Bulgaria și Malta).

Oficial, negocierile pe domenii au început în februarie 2000 și s-au terminat în decembrie 2004, prin închiderea tuturor celor 31 de capitole care cuprindeau *acquis*-ul comunitar.

La 25 aprilie 2005, s-a semnat la Luxemburg Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană a României, prin care țara noastră devenea stat în curs de aderare, cu statut de observator, fără drept de vot, dar cu drept de participare și de influență în toate instituțiile comunitare.

În sfârșit, prin îndeplinirea și a celorlalte două criterii de aderare, respectiv criteriul economic și cel legislativ, la 1 ianuarie 2007, **România a devenit stat membru al Uniunii Europene**, cu drepturi și obligații în conformitate cu tratatele și legislația comunitară.

*

* *

Aceste două reușite ale României, aderarea la Alianța Nord-Atlantică în 2004 și la Uniunea Europeană în 2007, poate nici nu ar fi avut loc fără schimbarea de regim politic din anul 1996, fără încrederea acordată guvernelor de coaliție CDR-USD-UDMR de către țările membre UE și fără sprijinul important al SUA în cadrul Parteneriatului Strategic România-SUA.

Elementele amintite mai sus au fost extrem de importante și necesare, dar trebuie subliniată și dorința românilor față de orientarea politică spre Occident, după cum și contribuția decisivă a președintelui României Emil Constantinescu.

În final, trebuie remarcat faptul că stadiul de realizare a reformelor economice și sociale, precum și prestația justiției și administrației din România nu îndeplineau decât parțial criteriile economice și juridice de aderare la UE și la moneda europeană. Singurul criteriu îndeplinit în totalitate de țara noastră a fost criteriul politic, prin credibilitatea, prestația și curajul guvernărilor dintre anii 1996 și 2000, în care PNȚCD, ca partid creștin-democrat, era purtător al valorilor pe care se baza construcția structurii europene. De fapt, acest criteriu politic a contat decisiv pentru începerea negocierilor în anul 2000 și aderarea ulterioară a României la Uniunea Europeană în anul 2007.

(Capitolul 14 a fost redactat de Niculae Ionescu-Galbeni, cu o serie de completări făcute de Virgil Petrescu, pe baza informațiilor oficiale și din mass-media)

15. CONCLUZII PRIVIND GUVERNAREA 1996-2000

S-a discutat mult și încă se mai discută despre caracterul schimbării din țara noastră la sfârșitul anului 1989. A fost doar o revoltă populară, a fost o lovitură de stat susținută de serviciile de informații interne și, mai ales externe, a fost o autentică revoluție?

Trecerea timpului și informațiile noi care au apărut au arătat că în schimbarea de sistem din 1989 s-au întâlnit toate elementele sus-menționate. În ultimă instanță trebuie să admitem că a fost o Revoluție care a adus o schimbare fundamentală a sistemului și a condus țara de la un regim totalitar represiv comunist la unul democratic, liberal și capitalist, chiar dacă acesta nu a întrunit integral conținutul conceptelor și nu a generat în totalitate realități sociale conforme acestor concepte. Totuși, o schimbare majoră s-a produs atât în viața societății, cât și în cea personală, de zi cu zi, a cetățenilor României.

Dar cel mai greu de schimbat era inerția mentală a oamenilor și deprinderile din perioada revolută. Crearea unei noi mentalități pentru oamenii care purtau cu ei povara unui trecut de care nu voiau sau nu puteau să se mai despartă era o sarcină extrem de dificilă.

Categoric, trăim astăzi într-o altă lume decât cea de dinainte de 1989. Acum, la peste o treime de veac de la evenimentele de atunci, se pot face aprecieri extrem de obiective asupra a tot ce s-a întâmplat și schimbat până în prezent.

În planul vieții cotidiene, românii acum de peste vârsta medie trebuie să-și amintească de vremurile când în fața magazinelor alimentare se făceau cozi de ore în șir pentru a procura „adidași" (*picioare de porc*), „calculatoare" (*capete de porc*) sau „frații Petreuși" (*pui subdezvoltați*). Existau două posturi TV, care emiteau doar două ore pe zi, față de cele câteva sute de posturi TV cu emisie terestră sau prin satelit, inclusiv on-line, care transmit, în majoritatea lor, imagini 24 de ore zilnic. De asemenea, nu se putea călători decât în mod excepțional în Occident, iar astăzi sute de mii de turiști vizitează toate țările lumii, după cum milioane de români sunt plecați la muncă în străinătate.

Totodată, trebuie recunoscut că nu tot ce a fost înainte de 1989 a fost rău. Deși se pot ridica destule obiecții cu privire la ritmul, tehnologia și strategia industrializării forțate a țării (economie de comandă-control, cu dezvoltarea mai ales a industriei constructoare de mașini, a celei siderurgice sau chimice etc.), totuși acest efort poate fi considerat, în general, pozitiv,

cel puțin pe linia urbanizării țării, chiar dacă aceasta a fost doar parțială și neuniformă. De remarcat faptul că această urbanizare a avut drept consecință românizarea marilor orașe Cluj, Oradea, Târgu Mureș, Brașov sau Sibiu din Transilvania.

La fel se pot aprecia eforturile pentru dezvoltarea marilor sisteme hidroenergetice, a sistemului național de irigații și construirea combinatelor de îngrășăminte, dar și pentru începerea construcției CNE-Cernavodă.

De asemenea, a crescut accesul la învățământul primar și secundar, care a devenit mai permisiv copiilor de la sate, dar a fost drastic restricționat învățământul superior, aplicându-se principiul *numerus clausus*. Numai elevii care aveau o pregătire generală foarte bună și/sau beneficiaseră de meditații specifice puteau trece examenele de admitere. A fost și o perioadă în care, pe de o parte, erau rezervate locuri pe criterii de origine socială „sănătoasă" și, pe de altă parte, tineri proveniți din familii cu origine socială „nesănătoasă" erau obstrucționați să urmeze învățământul superior, fiind îndrumați către învățământul profesional.

Sectorul medical era total etatizat și formal gratuit, dar accesul la cabinetele medicale, la tratamente ori la intervenții chirurgicale se făcea rareori fără tradiționalul „Kent", completat, după caz, de „plicul" corespunzător.

Mentalitatea plăților ilegale, a șpăgii, a bacșișului, ca substitut al penuriei într-o societate, desigur că nu a apărut în regimul comunist. Ea era preexistentă în lume din timpuri imemoriale, dar a înflorit în anumite epoci atunci când corupția a atins dimensiuni maxime, după cum a fost și la noi cândva în epoca fanariotă. În perioada comunistă, bacșișul a devenit însă un principiu de supraviețuire și s-a încetățenit în societatea românească căpătând, din păcate, caracter permanent și atotcuprinzător.

Totodată, este adevărat și faptul că în epocă exista o anumită stabilitate și siguranță a locului de muncă, dar era la fel de real și reversul situației, prin plafonarea valorilor, a oamenilor de excepție care nu se „aliniau", precum și prin blocarea multor inițiative creatoare.

Economia socialistă centralizată și planificată, bazată pe proprietatea de stat, își arătase limitele peste tot în lume. În unele țări socialiste s-au încercat diverse reforme în vederea creșterii eficienței și a productivității muncii, dar tot pe baza proprietății socialiste și a planificării centralizate. Nu au reușit să obțină o creștere a nivelului de trai al unor populații din ce în ce mai nemulțumite și ostile.

După „glasnost" și „perestroica" sovietice, au urmat numeroase revolte populare în toate țările satelite Uniunii Sovietice din Europa. Au fost răsturnări de regimuri comuniste și înlocuirea lor cu unele democrate, care ofereau libertăți economice și politice pentru cetățeni, precum și garantarea drepturilor fundamentale ale omului.

Nici România nu putea evita o evoluție asemănătoare, care, din nefericire, a fost una violentă, cu victime și vărsare de sânge. Mai mult, Revoluția din 1989 din țara noastră a fost acaparată și condusă de cadre de rang secund ale nomenclaturii Partidului Comunist. Acestea nu au acceptat schimbarea totală a sistemului și demantelarea completă a fostelor structuri de conducere. Noul regim și noua Constituție au reglementat existența unui regim politic pluripartid, cu alegeri prezidențiale, parlamentare și locale. De asemenea, s-a asigurat un cadru de exprimare a libertății cuvântului și a celei de conștiință, adică a presei libere și a libertății religioase.

Pe plan economic a urmat o perioadă de tranziție spre economia de piață, dar pe o structură hibridă cu proprietate de stat și conducere privată, dovedită ineficientă și, prin aceasta, nefuncțională.

Schimbarea de sistem după Revoluția din decembrie 1989 a adus totuși modificări radicale și ireversibile în societatea românească. Au urmat mai multe perioade de tranziție de la vechea la noua societate, cu schimbări continue, însă cu fluctuații, având un punct de inflexiune în anii 1996-2000. În perspectivă istorică se constată faptul că în timpul acelei guvernări de coaliție s-au realizat cele mai multe schimbări fundamentale în țara noastră.

Privind retrospectiv, prima perioadă de tranziție a fost cea a anilor 1990-1992, când, așa cum s-a arătat anterior, după eliminarea structurilor de vârf ale partidului și a statului comunist, puterea politică și economică a fost preluată de eșaloanele secunde ale PCR și de oligarhia tehnocrato-securistă a aparatului de stat. Era perioada în care Ion Iliescu și nomenclatura, văzând că partidul comunist a dispărut din istorie, iar membrii săi nu-și mai puteau exercita monopolul în stat și în noua societate, au socotit că trebuia salvat măcar activul de partid și cel din securitate.

Fosta nomenclatură trebuia să țină în continuare pârghiile de comandă politică și, în primul rând, în noua societate capitalistă, pârghiile economico-financiare. Societatea românească a trăit sub lozinca „la vremuri noi, tot noi". Atunci Frontul Salvării Naționale[190] s-a transformat în partid, cu Ion Iliescu președinte.

---

[190] Frontul Salvării Naționale (FSN) a fost o formațiune politică apărută în februarie 1990, ca urmare a deciziei Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN); prin negociere cu partidele de opoziție s-a format Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (CPUN), un organism de conducere provizorie a statului până la primele alegeri libere; chiar dacă a câștigat alegerile generale din 20 mai 1990, FSN s-a destrămat după Convenția din martie 1992, când Petre Roman a preluat conducerea partidului; cei care au pierdut la acea Convenție au înființat Frontul Democrat al Salvării Naționale (FDSN), cu Oliviu Gherman președinte; la alegerile din 1992, Ion Iliescu a devenit a doua oară președinte al României, iar FDSN a câștigat alegerile parlamentare; în iulie 1993, FDSN s-a redenumit Partidul Democrației Sociale din România (PDSR) și i-a ales pe Oliviu Gherman președinte și pe Adrian Năstase președinte executiv.

A doua perioadă de tranziție în România s-a desfășurat între anii 1992-1996, cu Ion Iliescu președintele României și cu un Guvern condus de Nicolae Văcăroiu, în timp ce Oliviu Gherman era președintele Senatului, iar Adrian Năstase - președintele Camerei Deputaților.

A fost perioada când s-au constituit primele mari acumulări capitaliste primitive, adică un capitalism sălbatic sau „de cumetrie", după cum i-a spus Ion Iliescu. Toate acele acumulări capitaliste autohtone s-au realizat plecând inițial de la situațiile economice specifice unei epoci de tranziție. Primul eveniment s-a petrecut chiar în 1990, denumit „cuponiada", și a constat în returnarea către populație a cupoanelor valorice pe care statul comunist le dăduse angajaților contra-cost, ca reprezentând părți ale „proprietății întregului popor". În bună parte, populația le-a vândut la prețuri modice unor profitori ai situației (v. subcap. 14.2).

O altă sursă de venituri a provenit din întreprinderile de stat „căpușate" cu capital privat. Firmele „căpușe" își contabilizau câștigurile, atâtea câte erau, în timp ce firmele „mamă", cele de bază ale statului, acumulau pagubele. Firmele „căpușe" au stat la baza celor mai mari rapturi economice ale acelei perioade.

Tot o sursă de înavuțiri ilicite au constituit creditele bancare luate de întreprinderi, de stat și private, dar neonorate ulterior. Acestea au devenit „credite neperformante", care au dus la falimente bancare suportate de stat. Ca exemplu, paguba produsă de Bancorex a fost de 2,4 miliarde USD, de Banca Agricolă de 800 de milioane USD și de un număr de 690 de societăți comerciale de 1,11 miliarde USD (v. subcap. 14.2).

După anul 2000, o nouă sursă de formare a capitalismului sălbatic a avut la bază o lege corectă de recuperare a averilor confiscate de statul comunist, dar din pricina unor divergențe de proprietate sau de mari întârzieri la retrocedare a apărut tagma recuperatorilor de „drepturi litigioase" (v. § 7.2.4).

La toate aceste surse de capitalizare, s-a adăugat cea devenită clasică și permanentă a contractelor oneroase cu statul, prin atribuirea lor fie fără licitație, fie prin licitații frauduloase.

Epoca de guvernare Ion Iliescu și PDSR a fost cea în care s-au format marile averi în România și s-a dezvoltat capitalismul rapace și de rapt.

Abia după alegerile parlamentare și prezidențiale din toamna lui 1996 s-a produs schimbarea majoră în evoluția țării prin venirea la conducere a alianței de guvernare constituită din Convenția Democratică din România (CDR), în care lider era PNȚCD, Partidul Democrat (PD), Partidul Social-Democrat Român (PSDR) și Uniunea Democrată Maghiară din România (UDMR), precum și a lui Emil Constantinescu, ales președinte al României.

În perspectivă istorică se constată faptul că în timpul acelei guvernări s-au realizat importante schimbări fundamentale, la nivel strategic, în evoluția României: în economie și finanțe, în sănătate, asistență socială, în legislație și în relațiile externe ale României, pentru a menționa doar o parte dintre acestea.

Schimbări în economie și finanțe

Prima dimensiune a schimbării a avut loc prin trecerea decisivă și masivă de la proprietatea de stat la cea privată și restructurarea întregii activități productive industriale, agricole, comerciale și financiare.

Desigur, privatizarea a început înainte de 1996, însă destul de modest, când în intervalul 1992-1996 s-au privatizat 3.208 societăți comerciale (majoritatea prin metoda MEBO), din care doar 69 de societăți comerciale mari, pentru care statul a încasat în total 1.902 miliarde de lei, dar a și alocat 2.000 de miliarde de lei ca „fonduri de restructurare" (v. subcap. 10.2). Privatizarea, atâta câtă a fost, s-a realizat doar la nivelul întreprinderilor mici și mijlocii, pentru care exista modestul capital investițional românesc.

Privatizarea masivă a început după 1996, când până la sfârșitul anului 2000 s-au privatizat 6.728 de societăți comerciale, din care 170 de societăți comerciale mari, pentru care statul a încasat în total 2.174 de milioane USD.

Diferențele cele mai evidente între privatizările aferente celor două perioade se pot constata la privatizarea cu capital extern. Dacă între anii 1992-1996 s-au privatizat doar 11 societăți comerciale, contra sumei de 36 de milioane USD, între anii 1997-2000 s-au vândut 261 de societăți comerciale, pentru care statul a încasat 1.076 de milioane USD, adică de circa 30 de ori mai mult (v. § 10.1.1). Astfel s-a ajuns ca în anul 2000 ponderea capitalului privat în formarea PIB să reprezinte 65,5%.

Dacă privatizarea în industrie și comerț a reprezentat factorul primordial al tranziției spre o nouă economie, trebuie subliniat că s-au produs și alte transformări decisive în domeniul economic și financiar, unele cu evoluții pozitive, altele negative (v. subcap. 14.2).

Succint, aceste schimbări și evoluții au fost: liberalizarea prețurilor („adevărul prețurilor"), refacerea rezervei valutare a BNR (de la 560 de milioane USD la sfârșitul lui 1996, la 2.500 de milioane USD în anul 2000), liberalizarea cursului de schimb valutar, asanarea sistemului bancar, reducerea deficitului bugetar și menținerea lui în jurul a 3% din PIB, creșterea exporturilor și a investițiilor externe nete, limitarea creșterii datoriei externe, mărirea productivității muncii, impozitarea echitabilă a veniturilor, restructurarea mineritului, sprijinul acordat de stat agricultorilor (pentru prima oară în România), desființarea IAS-urilor și privatizarea unora dintre acestea, înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe (care a demarat un program de realizare a locuințelor prin credit ipotecar), reprofilarea, pietruirea și asigu-

rarea scurgerii apelor pluviale pentru circa 1.400 km de drumuri comunale, finalizarea unui program de de alimentare cu apă în 700 de localități rurale, de care au beneficiat aproximativ 1,2 milioane de locuitori.

Din analiza indicatorilor economici și financiari, se poate constata că au avut evoluții pozitive în perioada 1997-2000 comerțul exterior (mai ales exporturile), investițiile externe, productivitatea muncii, deficitul bugetar și soldul contului curent. Au rămas mai mult sau puțin staționari Produsul Intern Brut, deficitul bugetar și datoria publică totală (de cinci ori mai mică decât în anii de acum). În schimb, evoluții negative au avut indicatori precum rata anuală a inflației, nivelul de trai al populației și rata șomajului (v. subcap. 14.2). În prezent, șomajul este mai redus prin plecarea și activitatea în diaspora a peste patru milioane de români.

Schimbări în sectorul medical și de asistență socială

Sectorul medical. S-a înființat **Casa Națională a Asigurărilor de Sănătate** (CNAS) și instituția medicului de familie. S-au deschis cabinete medicale particulare, precum și unele policlinici, spitale, laboratoare de analiză și investigații, punându-se astfel bazele medicinii private în țara noastră.

Asistență socială. S-a elaborat o **nouă Lege a pensiilor**, pe baza „principiului contributivității", în cadrul căreia s-a introdus „punctajul mediu anual" în stabilirea ponderii veniturilor și a cuantumului de cotizare din perioada de activitate a persoanei respective.

Tot în cadrul asistenței sociale, pentru sprijinirea familiei și a natalității, s-a reglementat **concediul maternal** pentru îngrijirea copilului până la vârsta de doi ani, acordând mamei un concediu plătit cu 85% din salariu plus sporurile, depășind cu mult prevederile anterioare.

Pentru persoanele vârstnice aflate în incapacitate de întreținere s-au luat măsuri specifice de asistență socială. În privința pensionarilor, s-au adoptat reduceri la transportul intern și, în unele orașe, gratuitatea transportului comun de suprafață.

Pentru salariații bugetari și angajații la societăți comerciale și regii, s-au acordat pentru întâia oară în România tichete gratuite de masă, măsură menținută și în prezent (v. subcap. 14.3).

Reforma legislativă

Dacă primele dimensiuni ale schimbărilor din perioada 1996-2000 au fost realizate în domeniul economico-financiar, medical și de asistență socială, o altă dimensiune majoră a fost dată de reforma legislativă. Trecând peste numărul mare de acte normative adoptate de Parlament și de Guvern (v. cap. 6 și tab. 14.1), multe dintre ele, așa cum s-a arătat în capitolele anterioare, **au făcut istorie** prin noutatea și consistența abordărilor, prin impactul în societate și prin rezistența în timp.

Pentru concizia concluziilor, se menționează doar câteva dintre aceste reglementări legislative, expuse în detaliu în subcap. 14.1. Astfel, se pot remarca: **legile de restituire a proprietăților**, organizarea și funcționarea Consiliului Economic și Social, cu rol consultativ în adoptarea politicilor economice și sociale, organizarea și funcționarea instituției **Avocatul Poporului**, noul sistem public de pensii, protecția mamei și a copilului, acordarea tichetelor de masă, reduceri și gratuități la transportul comun de suprafață pentru pensionari, legislația în economie și finanțe, actele normative din domeniul agricol și silvic, legea privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică, legislația în învățământ și cultură, în administrație, ordine publică și servicii de informații.

Evoluția relațiilor externe ale României

Cea de-a treia dimensiune a schimbărilor fundamentale petrecute în timpul guvernării CDR-USD-UDMR din anii 1996-2000 o reprezintă politica externă, prin care s-a recâștigat credibilitatea țării în fața Occidentului privind autenticitatea evoluției ei către democrația reală și valorile euroatlantice.

Dar mai întâi ar fi necesar să se analizeze felul în care a evoluat politica externă a României în perioada regimului Ion Iliescu - PDSR. Profund atașat ideilor socialiste/comuniste, după Revoluția din 1989 Ion Iliescu și-a propus două obiective: în politica internă - salvarea de la marginalizare a nomenclaturii comuniste de rang secund prin acapararea de către aceasta a principalelor poziții în economie și administrație, iar în politica externă - menținerea țării în sfera de influență sovietică, atât din punct de vedere politic, cât și economic, sau, în cel mai bun caz, o politică „la două capete".

Astfel, în primăvara anului 1991, s-au purtat tratative bilaterale în vederea încheierii unui Tratat de colaborare, bună vecinătate și prietenie între România și URSS. Acestea s-au finalizat prin parafarea Tratatului la 22 martie 1991 de către Adrian Năstase, ministrul Afacerilor Externe, și semnat la Moscova de Ion Iliescu și Mihail Gorbaciov la 5 aprilie 1991.

Tratatul condiționa realizarea de către una dintre părți a unor acorduri și tratate cu terțe țări de agrementul celeilalte părți semnatare, conform articolului 4. Aceste condiționări, care ar fi limitat dreptul României de a-și realiza independența politică de colaborare internațională și de asigurare a propriei securități, făceau ca Tratatul să fie inacceptabil pentru opoziția democrată din România și, în primul rând, pentru PNȚCD care, ca principal partid de opoziție, s-a manifestat foarte viguros.

De remarcat faptul că semnarea Tratatului s-a făcut cu puțin timp înaintea desființării oficiale a Pactului de la Varșovia, la 1 iulie 1991, la Praga. (n.n. semnăturile pe actul de desființare a structurilor militare fuseseră puse anterior la Budapesta, la 25 februarie 1991). Pentru a compensa des-

ființarea acestui Pact, Moscova a dorit încheierea unor tratate bilaterale de prietenie și cooperare cu foștii ei sateliți, tratate prin care aceste țări urmau să fie ținute departe de NATO și de CEE. În cele din urmă, România condusă de PDSR și sub președinția lui Ion Iliescu a fost singura țara care a dat curs scenariului sovietic[191], în primul rând prin acceptarea acelui articol 4.

Tratatul semnat la Moscova nu a fost însă nici măcar dezbătut și cu atât mai puțin ratificat de Parlamentul României, întrucât devenise caduc după prăbușirea Uniunii Sovietice în decembrie 1991.

În anul următor, s-au reluat negocierile în vederea semnării unui Tratat politic de bază între România și Federația Rusă. Opinia publică din România și opoziția democratică din Parlament solicitau includerea în textul Tratatului a problemei restituirii tezaurului României trimis în Rusia în 1917, condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov din august 1939, precum și excluderea prevederilor vechiului art. 4 - referitor la alianțe cu terțe state -, ceea ce Moscova nici nu concepea.

Mergând pe o politică externă ambiguă, continuând să negocieze cu Federația Rusă, dar și cu SUA, la 18 septembrie 1993, administrația Iliescu a solicitat formal aderarea la NATO.

În 1994, România a fost primul stat dintre țările care nu erau membre NATO dornic să participe la Parteneriatul pentru Pace, un program dedicat cooperării în probleme de securitate, dar și mod de testare a capabilității de a face parte din organizația nord-atlantică.

Pe de altă parte, Ion Iliescu a acceptat semnarea Tratatului cu Federația Rusă fără solicitările mai sus-menționate ale opoziției democrate. Drept urmare, la 26 aprilie 1996 a sosit la București Evgheni Primakov, ministrul de Externe rus, în vederea parafării Tratatului. În România, mai ales în urma Declarației de la Snagov (21 iunie 1995), între Guvern și opoziție se creaseră premise pentru o orientare pro-occidentală a țării și se manifesta o atmosferă ostilă privind oportunitatea acestui Tratat. Astfel, Evgheni Primakov a fost anunțat cu zi înainte de semnare că România nu este încă pregătită să parafeze documentul, iar ministrul rus a plecat la Moscova „cu mâna goală".

Relațiile dintre România și Federația Rusă s-au normalizat abia în 2003, când din nou alesul președinte Ion Iliescu a semnat la Moscova un nou Tratat politic de bază cu Rusia, însă la câteva luni după ce România fusese deja invitată să adere la NATO. Problema tezaurului și condamnarea Pactului Ribbentrop-Molotov nu au fost incluse în Tratat, ele rămânând doar ca declarații politice comune.

---

[191] Sabina Fati, Armand Gosu, „Iliescu a acționat pentru apărarea intereselor URSS-ului", *Hotnews*, 26 iulie 2004, https://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1262128-iliescu-actionat-pentru-apararea-intereselor-urss-ului.htm.

Toată această politică ambiguă de oscilații între Est și Vest, după împrejurări, era bine cunoscută în Occident și „apreciată" ca atare. În 1997, la summitul de la Madrid, au fost primite în NATO Republica Cehă, Polonia și Ungaria, trei dintre țările Grupului Visegrád. Pentru România nu s-a realizat unanimitatea necesară aderării: au votat pentru doar nouă state, s-au opus șase și o țară s-a abținut, cu toate eforturile noii administrații din România și a pledoariei lui Jacques Chirac, președintelui Franței. Neîncrederea în sinceritatea Guvernelor de la București era totală, iar perioada de guvernare a coaliției CDR-USD-UDMR fusese prea scurtă ca să mai poată schimba decizia unor țări occidentale.

Reabilitarea imaginii României pe plan extern s-a realizat tocmai în timpul guvernării acestei coaliții, țara noastră fiind reconectată cu lumea euroatlantică prin relații noi politico-diplomatice. S-au realizat întâlniri și vizite cu președinți și prim-miniștri ai SUA, Franței, Marii Britanii, Germaniei și a avut loc vizita Papei Ioan-Paul al II-lea în România.

Prin decizia Consiliului European la summitul de la Helsinki din decembrie 1999, România a fost inclusă pe lista țărilor candidate la aderare în Uniunea Europeană și au început imediat negocierile pe capitole. În 2004 s-au terminat negocierile pe cele 31 de capitole, iar în 2005 s-a semnat Tratatul de Aderare, România căpătând statut de observator activ. În fine, țara noastră a devenit **stat membru al Uniunii Europene** la 1 ianuarie 2007.

Pe de altă parte, în cadrul mecanismului de aderare la NATO, prin planul acestei organizații lansat în aprilie 1999 (*Membership Action Plan*), România și-a construit propriul plan național anual. Drept urmare, la summitul de la Praga din noiembrie 2002, România a fost invitată să înceapă convorbirile de aderare la NATO, iar la 29 martie 2004, România a depus instrumentele de ratificare la Departamentul de Stat al SUA, statul depozitar al Tratatului Alianței Nord-Atlantice, devenind membru NATO.

Astăzi se face mare vâlvă asupra faptului că intrarea României în NATO s-a produs în perioada de guvernare a PSD 2001-2004 și, mai ales, este elogiat Adrian Năstase, ca personalitatea politică având cea mai mare contribuție la realizarea acestui act. Cu prilejul dezbaterilor din Parlamentul României, la 22 aprilie 1999, acea persoană și partidul său s-au eschivat de la votul care a decis acordarea accesului aeronavelor NATO în spațiul aerian al țării noastre pe perioada executării operațiunilor aeriene asupra Iugoslaviei condusă de dictatorul Slobodan Miloșevici (Milošević). Se uită oare această poziție a lui Adrian Năstase când i se face elogiul respectiv?

Se poate susține fără echivoc faptul că poziția României și a președintelui Emil Constantinescu cu prilejul acelor evenimente din aprilie 1999 a constituit *de facto* momentul intrării României în NATO, cu

cinci ani înainte de ziua solemnității de ridicare a drapelului românesc pe catargul de la sediul central NATO de la Bruxelles (v. subcap. 14.4).

*

* *

Prin lucrarea de față, autorii resping în mod categoric și bine justificat aserțiunile cu caracter partizan și/sau electoral, iar câteodată chiar autoflagelator, și anume că guvernarea dintre anii 1996-2000 a fost un eșec.

Privind în ansamblu întreaga evoluție politică, economică și socială din perioada 1996-2000, sunt evidente cel puțin două dimensiuni ale societății:

- Pe plan intern, economia de stat planificată socialistă s-a transformat într-o economie privată de piață liberă și concurențială, adică o economie capitalistă;
- Pe plan extern a fost perioada când România a recâștigat încrederea Occidentului în autenticitatea schimbărilor democratice ale țării și de constituire a unui stat de drept compatibil cu structurile similare euroatlantice.

Guvernarea din anii 1996-2000 a marcat momentul istoric de cotitură decisivă în istoria României, când s-a trecut definitiv și ferm la o nouă etapă de dezvoltare a țării.

*

* *

PNȚCD și-a autoimpus ca în perioada 1996-2000 a guvernării coaliției să nu acuze „greaua moștenire" primită în „dar" de la guvernările PDSR, deși ea a existat și a contribuit substanțial la dificultățile de reconstrucție politică, economică și socială a țării.

*

* *

Autorii își asumă, pe de altă parte, ca pe o datorie de onoare și de respect pentru adevăr, să evidențieze și câteva dintre nerealizările guvernării coaliției, văzute mai ales în percepția „omului de pe stradă", care pot fi sintetizate după cum urmează:

- Scăderea nivelului de trai și creșterea numărului de persoane aflate în șomaj sau care trăiau sub pragul de sărăcie;
- Manifestarea decalajelor uriașe între veniturile anumitor oameni de afaceri sau îmbogățiți de tranziție și cele ale unor categorii de salariați și pensionari, discrepanțe care au căpătat un aspect de sfidare publică;

- Extinderea corupției la toate nivelurile vieții economice și sociale, prin încălcarea legii atât ca metodă de îmbogățire, cât și ca mod de supraviețuire;
- Slăbirea autorității statului și apariția unor elemente de insecuritate a persoanei.

Condițiile economice care au condus la scăderea nivelului de trai în țara noastră cu circa 40% din anul 1990 și până în anul 2000, drept consecință a parcurgerii perioadei de tranziție de la economia etatist-centralizată la cea de piață liberă, au fost remarcate în toate țările foste socialiste din Europa de Est. Totuși, în România această tendință a fost mai accentuată din cauza startului întârziat în pășirea pe drumul către o economie de piață.

Nemulțumirea populară s-a manifestat și asupra fenomenului de corupție de la aproape toate structurile și nivelurile societății. Desigur, corupția nu este ceva nou în lume. O întâlnim din cele mai timpurii epoci ale istoriei și până în zilele noastre în toate țările și sub toate regimurile, desigur cu exprimări mai accentuate sau mai reduse. Totuși, explicațiile sociologice nu țin de cald „omului de pe stradă", care compară precaritatea condiției sale cu opulența sfidătoare a profitorilor de conjunctură și reclamă măsuri drastice de stopare sau măcar de limitare a acestui flagel. Or, în acest demers, guvernarea coaliției CDR-USD-UDMR nu a reușit să satisfacă decât parțial acest deziderat al populației.

Totuși, ceea ce a produs cea mai serioasă dezamăgire în opinia publică, amplificată și de mass-media, a fost impresia că noi, țărăniștii, am fi abandonat mesajul de moralitate cu care fusesem creditați atunci când am preluat guvernarea. Au existat din nefericire și unele cazuri în care membri ai PNȚCD, indiferent de nivel, s-au comportat nedemn ori s-au abătut de la corectitudine și datorie. Desigur că populația ar fi suportat poate mai ușor privațiunile care i-au fost impuse dacă ar fi văzut o comportare în totalitate corectă și decentă din partea guvernanților din toate partidele coaliției.

Nu este mai puțin adevărat faptul că, în calitate de creștin-democrați, noi nu trebuie neapărat să facem elogiul sărăciei, dar nici să urmărim cu orice preț bogăția și opulența, ci să ne limităm exigențele la nivelul cumpătării și al decenței și să ne regăsim solidari în jurul valorilor autentice pe care creștinismul le-a adus în lume.

În final, se poate afirma că guvernarea din anii 1996-2000 a reprezentat începutul unei restructurări autentice, singura cale de evoluție a țării noastre către o societate modernă de tip occidental, care a deschis porțile alinierii noastre la structurile economice și politice ale lumii euroatlantice. În această direcție s-au făcut pași decisivi și nu a mai existat ulterior cale de întoarcere.

Ca partid, PNȚCD și-a asumat în întregime rezultatele și bune, dar și rele ale guvernării, nu s-a ascuns față de oameni, așa cum au procedat alte formațiuni politice din cadrul coaliției aflate la guvernare în acea perioadă, care și-au supralicitat meritele și au pus surdină pe nerealizări. În aceste condiții, PNȚCD a plătit de unul singur dificultățile tranziției și la alegerile din 2000 a fost partidul guvernării 1996-2000 care a rămas în afara Parlamentului României. Singurul!

Noi, ca partid țărănesc, creștin-democrat, am dorit o guvernare orientată spre binele comun și am combătut orice sistem economico-social bazat pe structuri oligarhice, corupte, adaptate la aparențe capitaliste, dar cu trăsături mafiote.

Oameni care au încercat și încearcă și acum, sub pretextul globalizării, să aducă atingere poporul român, depersonalizându-l, eliminându-i specificul și restructurând factorii săi de identitate și suveranitate națională, sunt oameni care nu au ce căuta, după părerea noastră, atât în edificarea societății românești, cât și a structurilor europene viitoare.

Ca partid, am militat cu toată convingerea și fermitatea pentru aderarea și integrarea în structurile europene și euroatlantice, într-o Europă a națiunilor, o **Europă unită în diversitatea țărilor care o compun.**

Credem că aici ar fi momentul să reproducem o confesiune a lui Iuliu Maniu, vizionarul din anii '20: „Viitorul este al unităților mari sociale ori economice, fie că ele se numesc state, confederațiuni în materie politică, cooperative în materie economică. Statul român, mai curând ori mai târziu, va trebui să facă parte din o astfel de mare unitate și rolul lui, în această perspectivă, va depinde de modul cum a știut să se organizeze și să se conducă, până în momentul acelei noi și mari prefaceri. De la destoinicia sa de azi și de la măsura în care va putea să-și câștige autoritatea și prestigiul moral, încrederea și respectul vecinilor săi și a lumii civilizate va depinde dacă statul român va fi un factor hotărâtor, un centru al formațiunii grandioase ce va veni, ori își va târî viața umilită, dacă o va mai avea, de pe o zi pe alta, din grația altora și servind la alții”.

Dacă în România acum mai este sau nu mai este nevoie de un partid național cu valențe creștin-democrate, aceasta este o altă problemă, care nu face parte dintre subiectele dezvoltate în prezenta serie de documente istorice. Este o problemă care depinde de evoluțiile tainice ale istoriei, dar și de „destoinicia” urmașilor noștri.

(Capitolul 15 a fost redactat de Niculae Ionescu-Galbeni,
cu unele completări și precizări făcute de Virgil Petrescu)